Syn. 6. 62.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ
ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΜΕΛΕΤΙΟΥ

Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Λιβύης, Πεντα-
πόλεως, Αἰθιωπίας, καὶ πάσης
γῆς Αἰγύπτου

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ
ὡς ἐν εἴδει ἐπιστολῶν.

D. 5. 73

Μάρκος κεφάλ. θ.

Πρὸς ἀλλήλους γὰρ διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων· καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς, εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔστω πάντων ἔσχατος, καὶ πάντων διάκονος.

Μάρκος κεφάλ. ι.

Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτοὺς, λέγει αὐτοῖς, οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν, κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ᾽ ὃς ἂν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔστω διάκονος ὑμῶν· καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔστω πάντων δοῦλος.

Ματθαῖος κεφάλ. κγ.

Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββὶ, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς ὁ Χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε· καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· μηδὲ κληθῆτε καθηγηταὶ, εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητὴς ὁ Χριστός· ὁ δὲ μείζων ὑμῶν, ἔσται ὑμῶν διάκονος.

Παῦλος πρὸς Κορινθίους .α. κεφάλ .γ.

Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός.

Πρὸς Ἐφεσίους κεφάλ. β.

Καὶ πάντα ὑπέταξεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ, καὶ αὐτὸν ἔδωκε κεφαλὴν ὑπὲρ πάντα τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Πρὸς Ἐφεσίους κεφάλ. α.

Ἄρα οὖν οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων, καὶ οἰκεῖοι Θεοῦ, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ Προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

59-22

ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΕΛΕΩ-
ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ:

Τῷ ἐνδοξοτάτῳ καὶ ἐκλαμπροτάτῳ εὐσεβεστάτῳ τε καὶ ὀρθοδοξοτάτῳ αὐθέντῃ καὶ δεσπότῃ Ὀστροβείας, ἀρχηγῷ Λιτουανείας καὶ Κυοβείας καὶ κριτῇ Βλαδημοιρείας τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ Κνέζῃ Βασιλείῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς ὀρθοδοξοτάτοις καὶ ὑπερφυέσιν ἄρχουσι καὶ δεσπόταις πάσης μικρᾶς Ῥωσίας, τοῖς τε εὐλαβεστάτοις τῶν Ἱερέων καὶ παντὶ τῷ φιλοχρίστῳ λαῷ τῶν ὀρθοδόξων τῷ κατὰ πᾶσαν ταύτην τὴν ἀρχὴν εὑρισκομένων, υἱοῖς ἐν κυρίῳ ποθεινοτάτοις, χαίρειν ἔλεος καὶ κατ' ἐχθρῶν νίκην καὶ τρόπαια παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΤΟῦτο ἦν ὅπερ ἔλεγεν ὁ Σωτὴρ ἡμῶν (ἀδελφοὶ) προαναφωνῶν τὰς τῶν μελλόντων καταλήψεσθαι τὴν οἰκουμένην δεινῶν τρικυμίας, ἀκμαζούσης τῆς κατὰ τὸν ἀντίχριστον τυραννίδος. Ἔλεγεν οὖν ὅτι Καὶ οἱ ἀστέρες ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πεσοῦνται· οὐρανὸς δέ ἐστιν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τῶν ἐπιγείων ὑπεραρθεῖσα, οὓς ἐκάλυψεν (κατὰ τὸν θεσπέσιον Ἀββακοὺμ) ἡ τοῦ Σωτῆρος δόξα, τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν παντοίαις κατακοσμήσασα χάρισι, καὶ θεῖσα ἐν τουτωῒ τῷ τοῦ οὐρανοῦ στερεώματι τινὰς δίκην ἀστέρων (κατὰ τὸν Ἀπόστολον) λάμποντας, καὶ ἐπέχοντας λόγον ζωῆς· ἐκ τούτου τοίνυν τοῦ οὐρανοῦ ἴδομέν τε πεσόντας ἀστέρας, καὶ δὴ βλέπομεν πίπτοντας τινάς, οἳ τρόπον ἀστέρων ἔλαμπον· καὶ τυχὸν τίς ἐστιν ἀστὴρ μέγας ὑπαλλάξας καὶ τοὔνομα καὶ τὴν ἀξίαν ὁ πρότερον μὲν αὐτὸς ἐκπεσὼν, γενόμενος δὲ τοῖς πίπτουσιν τοῦ πίπτειν παραίτιος· τοσούτῳ ἀξιοπιστοτέρας τὰς ἐκπτώσεις καθηγούμενος τοῖς λοιποῖς, ὅσῳ λαμπρότερον τῶν λοιπῶν ὅτε ἀνέτελλε φαεινοτέραις ἀκτῖσι καταλάμπων τὰς τῶν ὁμοχόρων ἀστέρων χορείας· νῦν ἐρριμμένος αὐτὸς εἰς γῆν ἄνωθεν (καὶ γὰρ εἰθισμένος τὸν θρόνον ἔχειν ἐπὶ νεφελῶν (τοῦτο δὴ τὸ τῆς τροπῆς αἴτιον,) καὶ εἶναι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ) γίνεται τοῖς ἀπωλείας ἡγεμών· ἓν οὖν τῶν δεινῶν κοὐ τὸ τυχὸν τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου ἀπο-

Ματθ. κδ.

Αββακ. γ.

σημείας τὸ πλῆθος τοὺς ἀστέρας οὐρανόθεν· ὃ καὶ βλέπομεν γινόμενον. Ἀκούομεν γὰρ σὺν ἀ-
θυμίᾳ πάνυ πολλῇ, ὅτι τῶν παρ' ὑμῖν ἀρχιερατευσάντων τινὲς, καταλιπόντες (φεῦ) τὴν
ἀποστολικὴν διδασκαλίαν, ἐν ᾗ ἐβάπτισάν τε καὶ ἐβαπτίσθησαν· ἣν ἐδιδάχθησαν καὶ ἐδίδαξαν·
ἣν παρέλαβον καὶ μέχρι τινὸς παρέδωκαν, καταφρονήσαντες καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος διαγωγῆς,
στενῆς οὔσης καὶ τεθλιμμένης, ἀλλ' ἀπαγούσης εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἀπηυτομόλησαν εἰς
τὴν πλατεῖάν τε καὶ εὐρύχωρον· ὑμᾶς δὲ τοὺς παρὰ Θεοῦ λαχόντας τὴν ἀρχὴν καὶ ἡγεῖσθαι
τῶν πολλῶν σὺν τῷ πιστῷ τῶν ὀρθοδόξων λαῷ, διαμεῖναι ἐν τηλικούτῳ σάλῳ ἀσαλεύτους·
Ματθ. κε. Εὖ δοῦλοι ἀγαθοὶ (οἷς ἐρεῖ ἐρχόμενος ὁ οἰκοδεσπότης) δεῦτε εἰσέλθετε εἰς τὴν χαρὰν
τοῦ Κυρίου ὑμῶν· τίνων οὐκ ἐστὲ ἐπαίνων ἄξιοι; τίνων οὐ στεφάνων; τίνων οὐ γερῶν; ὄντως τοῦ
πνεύματος τοῦ ἁγίου ἐστὲ φυτὰ, οὐ κάλαμοι ὑπὸ ἀνέμων σαλευόμενοι· οἰκοδομὴ ἐστὲ καὶ
Ἐφεσ. β. γεώργιον Χριστοῦ (κατὰ Παῦλον εἰπεῖν) Οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ
Κορινθ. α. προφητῶν, ὄντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Χριστοῦ· Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι πα-
κεφ. γ. ρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός· αὕτη ἐστὶν ἡ πέτρα Παῦλος βοᾷ· ἐν ταύτῃ τῇ
πέτρᾳ τῇ ἀληθινῇ οἰκίᾳ ἐστὲ ὑμεῖς εὐσεβέστατοι ἀδελφοὶ ᾠκοδομηθέντες· καὶ διὰ τοῦτο, οὔτε
πνοαὶ βιαίων ἀνέμων, οὔτε συρρεύσαντες ποταμοὶ, παρασαλεῦσαι δεδύνηνται. Οἱ δὲ ἐξ
Ἰωαν. ἐπ. α. κεφ. β. ἡμῶν ἐξεληλυθότες, οὐκ ἦσαν ἐξ ἡμῶν· εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ ἡμῶν (κατὰ τὸν θεολόγον Ἰωάν-
νην εἰπεῖν) μεμενήκεισαν ἂν μεθ' ἡμῶν· ἀλλ' ἐξῆλθον ἐξ ἡμῶν ἀγαπήσαντες (καθὼς
Ἰωαν. ιβ. ἐκείνους ἀναγράφει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον) τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, ἢ τὴν δόξαν τοῦ
Πρὸς Τι- Θεοῦ· ἢ καθὼς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, Ἀγαπήσαντες τὸν νῦν αἰῶνα, καὶ προτιμήσαντες τὴν
μοθ. β. κεφ. δ. παροῦσαν τῆς σαρκὸς εὐπάθειαν, τῆς μελλούσης δόξης τοῦ πνεύματος· φεῦ τοῦ κέρδους, ζη-
μιοῦντος τὴν ψυχήν· φεῦ τῆς φιλοζωΐας, προξενούσης θάνατον· φεῦ τοῦ σαρκικοῦ φρο-
νήματος, ἀντιπολεμοῦντος τῷ πνεύματι, καὶ τεκταινομένου τὴν ἔχθραν πρὸς Θεόν·
φεῦ τοῖς κατὰ σάρκα ζῆν προῃρημένοις, ὅτι Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. Ἀλλ' ὑμῶν μὲν εὐ-
σεβέστατε Κύριε Βασιλεῦ, καὶ ὀρθοδοξώτατοι ἄρχοντες, καὶ φιλόθεοι ἱερεῖς σὺν τῷ χριστω-
Ματθ. ε. νύμῳ πληρώματι, τὰ γέρα, οἱ στέφανοι, καὶ (καθὼς λέγει ὁ Κύριος) ὁ μισθὸς πολὺς ἐν τῷ
οὐρανῷ· διότι τὴν ἀληθινὴν πίστιν ἐνστερνισάμενοι, καὶ τὴν εἰς Θεὸν εἰλικρινῆ καὶ σωτήριον
ἀγάπην τῶν πατρῴων δογμάτων καὶ ἰχνῶν, οὐδ' ὅσον ἀνέχεσθε παρατραπῆναι, μηδὲ πα-
ρασπαποίητε Χριστῷ βασιλεῖ· μὴ τὴν πτωχείαν αἰσχυνόμενοι τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ τὸν σταυρὸν
αὐτοῦ φέροντες, καὶ Χριστῷ συμπάσχοντες κατὰ τὸν νῦν αἰῶνα, ἵνα κατὰ τὸν μέλλοντα συμ-
βασιλεύσοιτέ γε μετὰ πολλῶν τῶν ὄντων μὲν ἐσχάτων διὰ τὸ δῆθεν τῆς ἀξίας εἶναι τῆς κο-
σμικῆς· ἐσομένων δὲ πρώτων τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ τε καὶ λαμπρότητι· πολλῶν τῶν λεγομένων
πρώτων νῦν διὰ τοὺς ὑψηλοὺς τῆς ἀρχιερωσύνης βαθμοὺς, ἐσχάτων ἐσομένων διὰ τὴν στέ-
ρησιν τῆς δόξης· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑμῖν ἐλπίζομέν τι καὶ εὐχόμεθα ὡς τοῖς ὀρθοδόξου πίστεως
ὑπερμάχοις τε καὶ ὑπερασπισταῖς παρὰ Θεοῦ προβεβλημένοις. Αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀποστατήσαντας
Ψαλ. ριη. ἀπὸ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Θεοῦ, ὥς φησι Δαβὶδ ὁ Θεοπάτωρ· αὐτοὺς ἂν ἐροίμην τοὺς ἀπο-
στάτας· αὐθ' ὅτε ὦ 'γαθοὶ, τί τε παθόντες τὴν τοῦ Χριστοῦ καταλιπόντες μάνδραν, τὴν Ἀνα-
τολικὴν φημὶ Ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ ἀνέτειλέ τε καὶ ἐν ᾗ ἀναπαύεται ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύ-
νης Χριστός· καὶ ὅθεν τὴν οἰκουμένην ἐφώτισεν, αὐθ' ὅτε τοίνυν ταύτην τὴν τοῦ καλοῦ
ποιμένος αὐλὴν καταλιπόντες, εἰς τὴν τοῦ μόνου λέγεσθαι βουλομένου πάπα συμμορίαν
εἰσεπηδήσατε; νοσφισάμενος γὰρ ἑαυτῷ ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς ἀρχήν τινα τυραννικὴν, καὶ
[illegible] [illegible], ἰδιοποιησάμενος τὸ κοινόν· πάπας βουλόμενος λέγεσθαι μόνος, καὶ

μόνος

μόνος ἐστὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχὴ καὶ κεφαλή· τίνα σημεῖα, τίνα τέρατα ἰδόντες, οὐ γ' ὅλως καὶ τοιαῦτα, ἅπερ (οἷα καὶ ψευδοχρίστοις καὶ ψευδοπροφήταις ὁ ἀληθινὸς Χριστὸς μέλλειν πράττειν προείρηκεν, ὥστε πλανηθῆναι εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἐκλεκτούς) ἢ ἰδόντας εὔλογον ἦν ἀκολουθεῖν, ἀποστατοῦντες τῆς παρὰ τοῦ παραδόντος διδασκαλίας; τί τοίνυν ἰδόντες εἰς αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων, ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, εἰς αὐτὸν τὸν πάπαν ἀπεσκιρτήσατε; ὅτι μεγάλα τινὰ λαλεῖ περὶ ἑαυτοῦ, καὶ ἑαυτῷ ἀξίαν τινὰ καὶ ἐξουσίαν χαρίζει, δι' ἧς καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀρχήν τε καὶ αὐθεντίαν καταβάλλει; ἀλλὰ τοῦτο θείῳ τινὶ ἴδιον ἔσεσθαι προεῖδε Δανιὴλ ὁ τῶν ἐπιθυμιῶν ἀνήρ· ᾧ στόμα ἦν Δανιὴλ ζ. μέγα λαλοῦν, καὶ χριστιανῶν ἀκοαῖς ἀποτρόπαιον· τίς γὰρ ἂν τῶν εὐσεβῶν προαιρουμένων ἀνάσχοιτο τὴν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀρχὴν παρασαλευθῆναι τὸ παράπαν, μὴ ὅτι γε λυμαίνεσθαί τε καὶ ἀνατρέπεσθαι; ἣν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτὸς λαβών, ἐπ' ὤμων ἦρε περιποιησάμενος τῷ ἰδίῳ αἵματι; ἢ οὐχὶ τὸ ἑαυτὸν ἀντὶ Χριστοῦ καθολικὴν κεφαλὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀναστηλῶσαι, αὐτὸν ἐστὶ τὸν Χριστὸν κατασείειν τῆς ἀρχῆς; ἢ οὐχὶ ὁ Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας πάπας, καθολικὴν κεφαλὴν τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἑαυτὸν πόρρωθεν καὶ κατὰ μικρὸν ἀρξάμενος, νῦν εἰς τέλος κατέστησεν; εἰ γὰρ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, κεφαλήν, ἀρχήν, ἢ ὅ,τι ἂν εἴποις, ἑαυτὸν ἔλεγεν, εἶχεν ἂν λόγον ὁ λόγος, ἑκάστης ἐπαρχίας ἴδιον κεκτημένης ἀρχηγόν· περὶ οὗ φησὶν ὁ κανὼν τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἑαυτῶν πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν, καὶ μηδέν τι πράττειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. “Ἀποστόλων “κανών. “λδ. ὃ καὶ οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ διωρίσαντο ὡς ἀρχαῖον κανόνα τῶν πατέρων· καθολικὴν δὲ κεφαλὴν καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ εὐαγγελικὴ ἀλήθεια, μόνον οἶδε, μόνον κηρύττει τὸν Χριστόν· καὶ τοῦτο διδάσκει Παῦλος μετ' Ἐφεσίων ἡμᾶς· Αὐτὸν (φάσκων) αὐτὸν (τὸν Χριστὸν) ἔδωκεν (ὁ πατὴρ) ὑπὲρ πάντα κεφαλὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις ἐστὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ· “Ἐφεσ. α. φανερὸν δὲ ὅτι τὸ σῶμα τοῦτο τὸ καθολικόν, καὶ ἀκέφαλον, τέρας ἂν εἴη· καὶ τέρας οὐδὲν ἧττον εἴη ἄν, ὂν δικέφαλον· διὸ καὶ Χριστὸν ἔχει καθολικὴν κεφαλήν, ἵνα μὴ τέρας εἴη, ὂν ἀκέφαλον· καὶ μόνον Χριστὸν καθολικὴν ἔχει κεφαλήν, ἵνα μὴ τέρας ᾖ, ὂν δικέφαλον. Ἀλλὰ Πέτρῳ (φασὶν) εἶπεν ὁ Σωτήρ· Σὺ κληθήσῃ Κηφᾶς· ἀλλὰ Κηφᾶς (καθὼς αὐτὸς ἡρμήνευσεν ὁ “Ματθ. ις. εὐαγγελιστής) Πέτρον οὐ κεφαλὴν σημαίνει· Ἀλλὰ σὺ εἶ Πέτρος (ἔφη ὁ Σωτὴρ) καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ τί τοῦτο; μὴ πέτραν εἶπεν; σὺ εἶ Πέτρος, οὐ πέτρα· καθὼς ἐσημειώσατο καὶ ὁ θεσπέσιος Αὐγουστῖνος· Σὺ εἶ (φησὶ) Πέ- “Αὐγουστ. τρος ἐκ τῆς πέτρας ἣν ὡμολόγησας, Πέτρος καὶ αὐτὸς παρωνομασθείς, ὡς ἐκ πίστεως “ πιστός· ἐγὼ δὲ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ ἣν ὡμολόγησας, ἐξ ἧς καὶ αὐτὸς Πέτρος κληθήσῃ, ἐπὶ “ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· Ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστὸς Παύλου φω- “ νή· οὐ γὰρ ἐπὶ τῷ Πέτρῳ φησὶν Αὐγουστῖνος, ἀλλ' ἐπὶ τῷ Χριστῷ ἡ Ἐκκλησία οἰκοδομεῖται. “ Οὐ γὰρ ἐπὶ σοὶ τῷ Πέτρῳ ἀλλ' ἐπ' ἐμοὶ τῷ Χριστῷ, λέγει Αὐγουστῖνος· “Ὁ αὐτός. Θεμέλιον γὰρ ἄλλον (Παῦλος βοᾷ) θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. “Κορινθ. α “κεφ. γ. “ Ἀλλὰ φασὶν οἱ πατέρες κατὰ καιροὺς τὸν Ῥώμης μέγαν ἐπέγνωσαν· καὶ πρὸς αὐτὸν ἐν ἀνάγκαις προσέδραμον· ἀλλὰ τί μοι τὰ τῆς ἀγάπης καὶ ἀδελφικῆς συμπνοίας τεκμήρια, εἰς οἰκοδομὴν ἔρχεται τηλικαύτης ἀρχῆς, εἰ ἀδελφοὶ προσέτρεχον παρ' ἀδελφοὺς ἐν ἀνάγκαις (κατὰ τὴν θείαν γραφὴν) χρησίμους εἶναι ὀφείλοντας; Ἀλλὰ καὶ προσρήσεσιν ὅτι σεμνοτάταις ἀνεφήμουν ὡς μέγαν· ἐγὼ δὲ δίδωμι καὶ ὡς πρῶτον· λέ-

καὶ γὰρ Αὐγουστῖνος περὶ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ὅτι πρῶτος ἦν ἐν τῇ τάξει τῶν ἀποστόλων· εἰ τοίνυν τῆς τάξεως ἦν τῶν ἀποστόλων (οὐδεὶς ἀντερεῖ) εἰ καὶ πρῶτος ἦν, ἀλλ᾽ ὁμοταγὴς ἦν, καὶ τῶν ἀποστόλων εἷς· εἰ οὖν καὶ πρῶτον εἶναι δῶμεν, πάντως ἀδελφῶν· οὐ πατὴρ γὰρ ἦν μόνος τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἀρχιερέων· οὐκ αὐτὸς ἀρχός, καὶ διδάσκαλος καθολικὸς μόνος αὐτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης· ἵνα δὲ καὶ δῶμεν ἀπόστολον εἶναι τὸν Ῥώμης (δέον οὐδὲ οἱ περὶ τὸν Ῥώμης εἴποιεν ἂν εὐχερῶς) ἵνα τοίνυν δῶμεν, ἀπόστολον εἶναι, οὐκ ἐπίσκοπον Ῥώμης, τὸν Ῥώμης πάπαν, Πέτρου τε διάδοχον· Πέτρος αὐτὸς ὁ μακάριος, ἀπόστολος ἦν, οὐ μόνος μέντοι· καὶ γὰρ καὶ οἱ λοιποί· πρὸς πάντας γὰρ εἶπεν ὁ Σωτὴρ

Ματθ. ι. “ Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· καὶ πάλιν· Καθὼς ἀπέσταλκέ με
Ἰωάν. κ. “ ὁ πατὴρ κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς· Σὺ ἀκολούθει μοι ἔφη τῷ Πέτρῳ· Ἀλλὰ δεῦτε ὀπίσω
Ματθ. δ. “ μου (καὶ ἑτέροις εἶπε) καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· Καὶ ὑμεῖς (φασὶν) οἱ ἀκο-
Ματθ. ιθ. “ λουθήσαντές σοι· καὶ ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, καὶ τὰ λοιπά· Δεσ-
Ματθ. ις. Ἰωάν. κ. “ μεῖν τε καὶ λύειν ἔλαβε τὰς κλεῖς· Ἀλλὰ λάβετε πνεῦμα ἅγιον (πᾶσιν εἶπεν,) ἄν τινων
Ἰωάν. κα. “ ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται· Ἀλλὰ ποίμαινε
Ματθ. κς. τὰ πρόβατά μου τρὶς τῷ Πέτρῳ μόνῳ λέγει· ἀλλὰ καὶ τρὶς μόνος ὁ Πέτρος ἠρνήσατο· καὶ εἰκὸς ἦν τῷ τριπλῷ τῆς ἐρωτήσεως, τὸ τρίτον θεραπευθῆναι τῆς ἀρνήσεως· ἐπιφερομένης καὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν ἀποστολικῶν ἰδιωμάτων, τῆς ἀποστολικῆς ἀξίας καὶ ἐξουσίας· τοῦτο δὲ ἡ ποιμαντικὴ ἐστὶ δύναμις, καὶ χάρις· ἑκάστῃ τῶν ἐρωτήσεων, ἀποκαθιστάσης τε τὸν μακάριον Πέτρον ᾧ ἠρνήσατο Χριστῷ, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ οἷς ἐφάνη παρατραπεὶς διὰ τῆς ἀρνήσεως· Τέλος, τα τῶν πατέρων δόγματα καὶ αἱ τιμαὶ προσρήσεις πρὸς τὸν Ῥώμης ἀρχιερέα, τιμῆς ἦν δηλωτικά, ἀδελφῶν εἰδότων φυλάττειν τὰ παραγγέλματα τοῦ Σωτῆρος, ἐλάττους ἑαυτοὺς τῶν λοιπῶν τιθεμένων· “ καὶ (κατὰ τὸν Ἀπόστολον) τῇ “ τιμῇ ἀλλήλους ἡγουμένους ὑπερέχοντας· οὐ δόγματα δὲ οὐδὲ ψῆφοι τυραννίδα χειροτονοῦσαι, οἵαν νῦν ὁρῶμεν συστᾶσαν κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, ἀνατρέπουσαν καὶ ἃ αὐτότατος ἐνομοθέτησεν ὁ Σωτήρ· Καὶ τότε μὲν τυχὸν ἐπιχρησίμως τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ μακαριώτατοι Ῥώμης ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρὸς τοὺς μακαριωτάτους ἐκείνους ἐπιστέλλοντες, τὸν θρόνον τῆς Ἐκκλησίας ἐκείνης ὑπερσεμνύνων, προβαλλόμενοι ἐν καιρῷ τὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ δὴ καὶ Παύλου, ὡς τοῦ θρόνου ἐκείνου καὶ μόνου περιπλουτούντων προτερήματα καὶ αὐχήματα· ὥστε κἀκ τούτων ἐκ περιουσίας ἔχοιεν ἐπιστομίζειν τοὺς αὐτῇ περιφερομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ (ἣν γὰρ ἀκμὴν ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη τηλικούτου χειμῶνος ἀπείραστος) καὶ γὰρ καὶ

Γαλάτ. β. “ Παῦλος καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τὰ καθ᾽ αὐτὸν συνιστᾶν οὐ παρῃτήσατο· Ἐκ τῶν δοκούντων
“ (Γαλάταις φησὶ) στύλων εἶναι Ἰακώβου καὶ Κηφᾶ καὶ Ἰωάννου· νυνὶ δὲ καὶ μέτρου παντός, καὶ ἐπὶ καταστροφῇ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτῶν τῶν εὐαγγελικῶν παραδόσεων, ἃς αὐτότατος παρέδωκεν ὁ Σωτήρ, ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐκτετύφωται· Ἢ οὐχὶ τυραννίς ἐστι (καὶ μηδεὶς μοι ἀληθεύοντι δυσχεραινέτω· τοὺς γὰρ ἐλέγχους μόνων ἂν εἴη ἀσεβῶν κατὰ Σολομῶντα μισεῖν· φευκτέον τε οὐ τοὺς ἐλέγχους, ἀλλὰ τὸ ἐλέγχων ἄξια πράττειν τοῖς εὖ φρονοῦσιν) ἀλλ᾽ οὐχὶ τυραννίς ἐστι, τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν ὑποτάττοντας τῇ οἰκουμενικῇ συνόδῳ τούτῳ τῷ τῆς ἀληθείας ὑπερτέρῳ τὴν τυραννικὴν τοῦ Ῥώμης πάπα συνιστᾶν ἀρχήν, αὐτὰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους ὑποστρωννύντας αὐτῷ τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης; οὐ τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ἐπανάστασις καὶ ἀνδραποδισμός; πρὸς δὴ τοῦτο τί ἂν τις εἴποι δικαιότερον, ἢ ὅ φασιν οἱ ἐν Καρθαγένῃ πατέρες ἅγιοι πρὸς τὸν Ῥώμης ἀρχιερέα (ἱερέα ἔφα-

Σύνοδος. ε.

οὓς ἐκεῖνοι) ἐπιστέλλοντες; Τέσσαρα γὰρ (φασὶν) ἐνετάλησαν (τοῖς Ῥωμαίων πρέσβεσιν) ἅμα ἡμῖν πρακτέα· ἓν περὶ ἐγκλήτων ἐπισκόπων πρὸς τὸν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἱερέα, καὶ τὰ λοιπὰ· οἷς παρακαλοῦντες ἐπιφέρουσι· φυλαχθῶσι δὲ περὶ ἡμᾶς, ἅτινα καὶ μὴ λαλούντων ὑμῶν, ὀφείλουσι φυλαχθῆναι ἀδελφικῇ ἀγάπῃ (οὔπω γὰρ ἐκράτει ἡ τυραννὶς) ἅπερ κατὰ τὴν σοφίαν καὶ δικαιοσύνην, ἣν σοι ὁ ὕψιστος ἐδωρήσατο, καὶ αὐτὸς ἔτι μὴν συνορᾷς ὀφείλειν φυλαχθῆναι, ἐὰν τυχὸν ἀλλοίως ἔχωσιν οἱ κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου (ἀπὸ γὰρ τούτων τὸ κράτος ἔχειν διϊσχυρίζεται τηνικαῦτα ὁ Ῥώμης ἀρχιερεύς, ὃ νῦν εἰς θείας τινὰς ἀναφέρουσιν ἀποκαλύψεις) Ἡμεῖς γὰρ (φασὶν οἱ πατέρες ἐκεῖνοι) ἡμεῖς πλείστοις ἐντυγχάνοντες βιβλίοις, οὐδαμοῦ ἀνέγνωμεν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον ἐν ῥωμαϊκοῖς βιβλίοις (εἴδετε τίνες εἰσὶν οἱ διαφθείροντες τοὺς βίβλους, ὡς καὶ νῦν ποιοῦσιν ἐν ταῖς τῶν διδασκάλων βίβλοις, καὶ προσγράφοντες τοῖς τῶν βίβλων προθύροις τὰς φθορὰς, εἰ καὶ ἐπὶ σεμνοτέρῳ ὀνόματι, τῷ, δηλονότι ἐπιδιορθώσεως· λέγουσι γὰρ τὰ τοῦ (φέρε εἰπεῖν) Αὐγουστίνου ἅπαντα (ὡς ἐν τοῖς ἐν Ἑνετίησι τετυπωμένοις ἐγγέγραπται) διορθωθέντα, ἀφαιρεθέντων τῶν δυναμένων αἵρεσίν τινα ἐμποιεῖν, ἢ ἄλλως πῶς τὰς τῶν πιστῶν διανοίας λυμαίνεσθαι) Ἡμεῖς οὖν φασὶν οἱ ἐν Καρχηδόνι πατέρες οὐδαμοῦ ἀνέγνωμεν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον ἐν ῥωμαϊκοῖς βιβλίοις, ὃν τρόπον ἐν τῷ προλεχθέντι κομμονιτωρίῳ αὐτόθεν ἀπεστάλησαν· ὅμως ἐπειδὴ ἐνταῦθα εἰς οὐδὲν βιβλίον γραικὸν ταῦτα εὑρεῖν ἠδυνήθημεν ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν (οἴδατε ποῖ περιτρέχουσιν οἱ πατέρες, καὶ τίσιν ἀντιλέγουσιν οἱ περὶ τῆς [illegible] πίστεως τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀμφισβητοῦντες) ἔνθα λέγονται τὰ αὐτὰ ψηφίσματα δύνασθαι τὰ αὐθεντικὰ ἔτι μὴν εὑρεθῆναι (καὶ δὴ καὶ εὑρέθησαν, καὶ ἐστάλησαν, καὶ ἐσέρχθησαν) ἡμῖν προσενεχθῆναι μᾶλλον ποθοῦμεν· διὸ καὶ τὴν σὴν σεβασμιότητα δυσωποῦμεν ἵνα γράψαι καὶ αὐτὸς ἔτι μὴν καταξιώσῃς πρὸς τοὺς ἐκείνων τῶν μερῶν ἱερεῖς· τουτέστι τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλεως· πατριαρχικαὶ γὰρ αὗται· καὶ τὰ ἑξῆς· μετὰ δὲ τὸ λαβεῖν ἃ ᾐτοῦντο, εἰς Ῥώμην ἀποστέλλουσι πρὸς Κελεστῖνον σὺν προσρήσεσι σεμνοπρεπεστάταις· Ἱκετεύομεν ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοὰς τοὺς ἐντεῦθεν παραγινομένους εὐχερῶς μὴ προσδέχεσθαι· μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀκοινωνήτους κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσετε δέξασθαι· ἐπειδὴ τοῦτο καὶ ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ Συνόδῳ ὁρισθὲν εὐχερῶς εὕροι ἡ σὴ σεβασμιότης. εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέρων κληρικῶν, καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ παραφυλάττεσθαι, πόσῳ μᾶλλον τοῦτο περὶ ἐπισκόπων βούλεται φυλαχθῆναι; καὶ αὖθις· Μάλιστα ὅτι ἑνὶ ἑκάστῳ συγκεχώρηται ἐὰν περὶ τῆς δίκης τῶν διαγνωστῶν προσίσταται αὐτῷ πρὸς τὰς Συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας· ἢ ἔτι μὴν εἰς οἰκουμενικὴν Σύνοδον ἐκκαλέσασθαι (τοῦτο γὰρ τὸ ἀνωτάτω κράτος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων ὅρους καὶ θεσμούς. εἰ καὶ ὁ Ῥώμης ἑαυτῷ πάπας μηχαναῖς ὑποτάττειν ἐπείγεται· Εἰ μὴ ἄρα (τοῦτο οἱ πατέρες ἐπιφέρουσιν) εἰ μὴ ἄρα τις ἐστὶν ὅστις πιστεύσει ἑνὶ ᾡτινιδήποτε (σημειωτέον ὡς δριμύτατα καθάπτονται τῶν τοῦ πάπα Ῥώμης ἐπιχειρημάτων) ἑνὶ ᾡτινιδήποτε δύνασθαι τὸν Θεὸν ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς Σύνοδον συνηθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι, καθὼς ἀνερυθριάστως ἀπεναντίας τουτωνὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἐνθύμως κηρύττουσιν οἱ τοῦ Ῥώμης πάπα· ἐπιφέρουσι δὲ οἱ θεσπέσιοι πατέρες ἐκεῖνοι· Περὶ γὰρ τοῦ τινὰς ὡσανεὶ ἐκ τοῦ πλευροῦ τῆς σῆς ἁγιωσύνης πέμπεσθαι, οὐδεμιᾷ τῶν πατέρων Συνόδῳ ὁρισθὲν εὑρίσκομεν· ἐπει-

Συνοδ. ε.

Συνοδ. ε.

Ἡ αὐτή.

δὴ

δὴ ὅπερ πάλαι διὰ τοῦ αὐτοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου ὡσανεὶ ἐκ μέρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου αὐτόθεν ἀπέσταλτο ἐν τοῖς ἀληθεστέροις ἀπογραφαῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἅς περ ἐδεξάμεθα ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίλλου, τοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας συνεπισκόπου ἡμῶν, καὶ παρὰ τοῦ προσκυνητοῦ Ἀττικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπισκόπου πεμφθείσας ἐκ τῶν αὐθεντικῶν· αἵτινες ἔτι μὴν περὶ τούτου διὰ Ἰννοκεντίου τοῦ πρεσβυτέρου, καὶ Μαρκέλλου τοῦ ὑποδιακόνου, δι' ὧν πρὸς ἡμᾶς παρ' ἐκείνων ἀπεστάλησαν τῷ τῆς προσκυνητῆς μνήμης Βονιφατίῳ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ προηγουμένῳ ὑμᾶς παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν, τοιοῦτόν τι ποτὲ οὐκ ἐδυνήθημεν εὑρεῖν (ὅθεν καὶ ἐπιφέρουσι δριμύτερον καθαπτόμενοι τοῦ Ῥώμης) Ἐκβιαστὰς τοίνυν κληρικοὺς ἡμῶν τινῶν αἰτούντων, μὴ θέλετε ἀποστέλλειν μήτε παραχωρεῖν, ἵνα τὸν καπνώδη τῦφον τοῦ κόσμου (ἰδέ μοι τοῦ λόγου τὴν δύναμιν, ὡς τῷ πάπᾳ ἐπιτιμᾷ σύνοδος οὐδὲ οἰκουμενική) μὴ παραχωρεῖν (φασὶν) ἵνα τὸν καπνώδη τῦφον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ· ἥτις τὸ φῶς τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ταπεινοφροσύνης τὴν ἡμετέραν τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προφέρει· Ταῦτα δὲ καὶ πλατύτερον ἐξεθέμεθα, οὐχ ὡς ἡμετέροις βουληθέντες ῥήμασιν οἷς οἱ πατέρες πρὸς τὴν τότε μὲν ἀρχομένην ἠρέμα πως, νῦν δὲ εἰς ἀλλόκοτόν τινα κορυφουμένην τοῦ Ῥώμης ἀρχὴν ἀποκριθῆναι· ἀλλόκοτον δὲ ἔφην, καὶ τερατώδη δὲ φαίην ἂν καὶ βλάσφημον· καὶ αὐτὴν γὰρ τὴν τοῦ Σωτῆρος αὐθεντίαν (ὡς ἔφθην εἰπὼν) ὁ Ῥώμης ἀνατρέπει· οὐ μόνον γὰρ τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ταπεινοῦν καὶ ὑποτάττειν τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν πάντων Κύριον καὶ δεσπότην τὸν μόνον δυνάστην, ἀνατρέπων αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν· τούτου δὲ πολλῶν ὄντων τῶν δυναμένων μαρτυρεῖν, ἡμῖν ἓν τοῦτο ἀρκέσει.

Περὶ τῶν ἀζύμων.

Τοῦ γὰρ Σωτῆρος ἡμῶν παραδεδωκότος τῇ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ τὰ φρικτὰ μυστήρια τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκὸς, καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τὴν τοῦ κόσμου καθάρσιον θυσίαν ἐν εἴδεσιν ἄρτου καὶ οἴνου, αὐτὸς ὁ Ῥώμης ἀρχιερεὺς (ἵνα τὴν τῶν ἰουδαϊκῶν ἀζύμων σιωπήσω παρείσδυσιν) ἀντὶ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἄρτου (εἰσάγει γὰρ καί-

Κορινθ. β. κεφαλ. ε.

περ τοῦ Παύλου ἀντιφθεγγομένου, ὁ Ῥώμης ἀντὶ τῶν καινῶν τὰ παλαιὰ ἃ παρῆλθεν (ἔφη Παῦλος) τῇ χάριτι παραχωρήσαντα) ἵνα τοίνυν τὴν τῶν ἰουδαϊκῶν ἀζύμων σιωπήσω παρείσδυσιν, ἵνα σιωπήσω τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος διδασκαλίαν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, ὃς τηλικαύτης θεολογίας διδάσκαλος, καὶ φάσκων ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα, παρὰ τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης βεβίασται δεινὴν προσθήκην προστεθέντος ἐν τῷ τῆς Ἐκκλησίας συμβόλῳ, ἵνα μιᾷ πληγῇ, καὶ τὸν Σωτῆρα τρώσῃ τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ· ἵνα τοίνυν πάντα σιωπήσω τὸ τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ μυστήριον (τόλμην πάντολμον τολμήσας κεκαινοτόμηκεν, ἀφελὼν χριστιανοῖς, πᾶσι μὲν οὖσιν, ὁλόκληρον τὸ μυστήριον, οὔτε σαρκὸς οὔθ' αἵματος κοινωνίαν παρέχων· ἀνδρωθεῖσι δὲ, τὸ ἥμισυ· ἵνα πάντως τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη, τοὺς τοῦ Χριστοῦ ἀδελφοὺς, ἢ ὅλου, ἢ ἐξ ἡμισείας στερήσῃ τοῦ Χριστοῦ. Ὢ τῆς τόλμης· ὢ τῆς ἱεροσυλίας· ὑστερώτισται τῆς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίας ὁ Χριστός· ἀποτέτμηται τοῦ ἰδίου σώματος ἡ κεφαλή. Ἔστι δὲ ταύτης τῆς κακίστης διαιρέσεως ἀρχιτέκτων, ὁ ἀντὶ Χριστοῦ εἶναι βουλόμενος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας κεφαλή· ὢ τῆς ἀκορέστου τυραννίδος· καταβαλοῦσα, ἢ καταβαλεῖν ἐπιχειρουμένη τὴν Ἐκκλησίαν, ἤδη καὶ Χριστὸν αὐτὸν καταβαλεῖν ἐπεχείρησε· τίνι λόγῳ παραχαράττετε τὴν τοῦ Σωτῆρος παράδοσιν; ὅτι οὕτως ἔδοξεν ἡμῖν τοῖς τοῦ Χριστοῦ οὐκ οἰκείοις· ἔδοξε δὲ εὐλόγως διὰ τὸ, καὶ τό· πᾶς γὰρ ἀδικῶν, εἰς ἀπολογίαν ἑτοιμότατος·

ποιμένατος· ἵνα δὲ ὅλως δῶμεν οἰκουμενικοὺς εἶναι, καὶ μόνους εἶναι οἰκουμενικοὺς Χριστοῦ, πῶς ταύτην αὐτῶν τὴν δόξαν ὑποίσομεν, φερομένην κατὰ τῆς δόξης τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ; οὗ ἀκούειν προσέταξεν ἡμῖν ὁ πατήρ; Αὐτοῦ γὰρ (φησὶν οὐρανόθεν) αὐτοῦ ἀκούετε· Πλὴν τίνες ὑμεῖς οἷς ταῦτα δοκεῖ; ἡμεῖς ἐσμέν, οἷς μόνοις πάντες ὑπήκοοι· ἡμῖν γὰρ μόνοις διδάσκειν, αὐθεντεῖν, νομοθετεῖν, (εἰ δὲ δοκεῖ) καὶ νομοθετεῖν ἐκ θείας (οὐκ οἶδα τίνος) ἀποκαλύψεως πέπρωται· τοῖς δὲ λοιποῖς καὶ τὸν αὐχένα ὑποκλίνειν, καὶ τὸ οὖς ὑποθεῖναι οὕτως ὑπήκοον, ὥστε καὶ συνειδὸν καταφερόντων ἡμῶν τὰς τῶν πέλας ψυχὰς εἰς ᾅδου, μηδενὶ ἐξεῖναι τὸ παράπαν ἀντιλέγειν· καὶ τοῦτο ἐστὶ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας κεφάλαιον· Ὢ στόμα μέγα λαλοῦν (οἷον γὰρ εἶδε Δανιήλ) καὶ μέγα λαλοῦν, καὶ Θεοῦ κατεπαιρόμενον, καὶ ταπεινοῦν τοὺς ἁγίους τοῦ ὑψίστου διανοούμενον· καὶ χρόνους καὶ καιροὺς ἀλλοιοῦν· ἆρα προσέχειν ἀνεκτὸν ἐστὶν ἀνδράσι, ταπεινοῦν οὐ τοὺς ἁγίους μόνους τοῦ ὑψίστου, ἀλλ' ἤδη καὶ αὐτὸν τὸν τῶν ἁγίων ἅγιον καὶ ὕψιστον ἐπιχειροῦσι; Τί τοίνυν ἰδόντες προσεκολλήθητε τῷ πάπᾳ Ῥώμης, ἀποσπασθέντες τῶν ὀρθοδόξων, πάλιν ἐρρίμμην τοὺς ἀποστάτας; ὅτι καιροὺς ἀλλοιοῦν διενοήθη; ἐγὼ γὰρ οὐδὲν τῶν πατρῴων καταλιπεῖν ἀνεπιρέξασον. Διὰ γὰρ τοῦτο νέον εἰσάγεται καλανδάριον, καὶ αὐτὸ ἐπιγραφόμενον τῆς Ῥώμης, ἵνα τοὺς παρὰ τῶν πατέρων ὁρισθέντας ἱερωτάτους τῆς κυρίας τῶν ἑορτῶν καιρούς, μόνος αὐτὸς ἢ ἀδεῶς ὁ ἀνατρέπων καὶ ἀλλοιῶν, οὕτω περιποιούμενος ἑαυτῷ τὸ τῆς τυραννίδος κράτος, μυωπάζοντος τοῦ κόσμου παντός· Ἀλλὰ τί διδάσκοντι τῷ πάπᾳ Ῥώμης πεισθέντες, τὴν παραδοθεῖσαν κατελείπατε διδασκαλίαν; ποῦ ἴσαι ἡμέραι νεωτερισμούς; ἀλλὰ Παῦλος βοᾷ, Εἴ τις ὑμῖν εὐαγγελίζηται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω· τοῦτο τὸ ἀνάθεμα καὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς δευτέρας συνόδου ὁρισθὲν κατὰ τῶν τολμησάντων προσθήκην τινὰ τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως, ἢ ἀφαίρεσιν ἐμποιῆσαι, καὶ φυλαχθὲν παρὰ πασῶν τῶν ἐφεξῆς ἁγίων συνόδων, μόνος ὁ Ῥώμης ἀνέτρεψέ τε καὶ κατεπάτησε· καὶ πῶς γὰρ ἂν τοὺς πατέρας λογίσηται εἶναί τι, ὁ τὸν Σωτῆρα αὐτὸν κοινὸν ἡγησάμενος; Τί δαὶ καὶ εὑρόντες ἐν τῇ Ἀνατολικῇ τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίᾳ, τὴν πρὸς αὐτὴν κοινωνίαν, ταῖς χρησταῖς (χρυσαῖς εἴποι τις ἂν οἰκειότερον) ἐλπίσι ταῖς ἐπαγγελλομέναις παρὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (εἴγε καὶ Ῥωμαϊκῆς) εἴ τις τὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πίστιν, καὶ τὰς τῶν πάλαι παραδόσεις ἀνέτρεψε) παρασυρέντες ἀπεῖπατε; Ὅτι φασὶν ἀπώλεσε τὴν βασιλείαν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία· ὢ τῆς ἀπάτης· ἀλλὰ πρῶτον μέν, τοῦτο, οὐ σήμερον ἢ χθὲς συνέβη· δεύτερον δέ, καὶ βασιλείας πλουτεῖ ἡ ὀρθόδοξος πίστις· καὶ ὁ Μοσκοβίας γὰρ κράτιστος βασιλεὺς ὀρθόδοξος· καὶ σοῦ γε ἡ ἀρχὴ λαμπροτάτη Κνέζη Βασίλειε, καὶ πολλοὶ κατά τε Ἀνατολὴν καὶ Δύσιν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν πρεσβεύουσιν· ἀλλὰ τὸ τρίτον, καὶ οὐ Χριστιανοὶ οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν ἐπίγειον βασιλείαν· αὐτὸς γὰρ ἔφη ὁ Σωτήρ, ὅτι Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· τί δαὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, καὶ τοῦτο οὐκ ἐδήλωσεν ἡμῖν πειρασμὸν εἶναι τοῦ διαβόλου τὰς τοῦ κόσμου βασιλείας προτείνειν εἰς ἀποστασίαν τὴν ἀπὸ Θεοῦ, τοῦτον δὲ τὸν πειρασμὸν ἀποδιοπομπούμενος ὁ Σωτήρ, οὐκ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἀπολύτως προσκυνεῖν τῷ μόνῳ Θεῷ, μηδὲν ἀποβλέποντας εἰς γηΐνας δόξας καὶ ἀπολαύσεις; πλὴν ἔστω, τεταπείνωται ἡ Ἐκκλησία ἡ Ἀνατολικὴ τὴν ἐπίγειον βασιλείαν ἀφαιρεθεῖσα (καὶ ταυτησὶ τῆς συμφορᾶς οὐκ ἀναίτιος ὁ Ῥώμης, ὁ τὴν Ἐκκλησίαν ταῖς καινοτομίαις σχίσας καὶ διαχωρίσας τοὺς ἀδελφούς, εὐχειρώτους τε ποιήσας τοὺς ἀνατολικοὺς τοῖς ὑπεναντίοις,) ἀλλ' ἔσω τεταπείνωται τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἀποκεκριμένης τὸν ἔξω κόσμον· τί φατὲ (πρὸς τοὺς

“ Λουκ. θ.

Δανιὴλ ζ.

Περὶ τοῦ νέου καλανδαρίου.

“ Γαλάτ. α.

“ Ἰωάν. ιη.

ἀποστόλοις πάλιν ὁ λόγος) οὐκ οἴδατε, οὐκ ἠκούσατε, οὐκ ἀνηγγέλη ὑμῖν ὅπως ὁ Χριστὸς αὐτὸς ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας ἐπολιτεύθη; ἆρα χρυσοϋφάντοις τισὶ στολαῖς κοσμούμενος; πολυδαιδάλοις ἀνακτόροις; τραπέζαις πολυτελέσι; λαμπραῖς τισὶ δορυφορίαις; καὶ ταῖς ἄλλαις τοῦ βίου ἀπάταις; ἢ βασιλείας κενῆς φαντασίαις ἐνδιαιτώμενος; οὐ πτωχὸς ἦν ὁ Σωτήρ; οὐ ξένος; οὐ προσωμίλησε διωγμοῖς; κινδύνοις, ὀνειδισμοῖς, ὕβρεσι, στενοχωρίαις, πληγαῖς, θανάτῳ, συκοφαντίαις; τοῖς δὲ ἰδίοις ὧδε βασιλείας ὑπερεχέθη; ἢ συμπαθείας σαρκικάς; ἢ βίου εὐμάρειαν; μᾶλλον δὲ πῶς οὐ θαυμάζετε ὅτι καὶ Ἀνατολικῆς τῆς βασιλείας ἀνατραπείσης, ἡ τῆς εὐσεβείας ὀρθότης (Θεοῦ συναιρομένου) ἔμεινεν ἀκλινής; τοσούτῳ λαμπροτέρα, ὅσῳ καὶ βασιλείας δίχα βασιλεύει, τῆς τοῦ Σωτῆρος χάριτος ἐν ταῖς ἡμῶν ἀσθενείαις τελειουμένης, καὶ βασιλευούσης τῆς Χριστοῦ πίστεως ἐν μέσῳ τυράννων ἀσεβῶν· καὶ οἷον κρίνον ἐν ἀκάνθαις ἀκμαζούσης, οὐ σοφίᾳ (κατὰ ἀνθρώπους) κεκτημένης τὴν ἰσχύν, οὐ πλούτῳ, οὐ δυναστείᾳ κρατυνομένης, ἀλλὰ μόνῃ χειρὶ Θεοῦ· πῶς οὐ τοῦτο μέγα; πῶς οὐ θαυμαστόν; τίνα οὐκ ἂν καταπλήξειεν, ὅτι ἡ τοῦ πάπα κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ τυραννὶς καὶ ἀρχαῖς χρωμένη, καὶ λαμπραῖς ἐλπίσι δελεάζουσα, καὶ πλούτῳ περιρρέουσα, καὶ φλοξὶ καὶ σιδήρῳ πάντα πυρπολοῦσα, ὀλίγ' ὅμως κλονεῖται, γινομένη καὶ τοῖς ἰδίοις ἤδη καταγνωστος· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία πάντοθεν στενοχωρουμένη τε καὶ πολεμουμένη, πάντοθεν φανεραῖς τε καὶ κεκρυμμέναις μηχαναῖς, μένει γ' ὅμως ἀδιάσειστος, κρατοῦσα καὶ κρατύνουσα ἣν παρέλαβεν ἐκεῖθεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων καὶ τῶν θεσπεσίων πατέρων πίστιν ἀπαράτρεπτον. Ἐπιστρέψατε οὖν ἐκ τῆς πλάνης καὶ σώζητε, ἐπιστρέψατε υἱοὶ ἀφεστηκότες, καὶ μὴ ἐπί τισιν ἐγκλήμασιν ἐγκαλούμενοι, οἰόμενοί τε τοὺς ἐλέγχους ἐκκλῖναι εἰς τηλικοῦτον βυθὸν ἑαυτοὺς ἐπιρρίπτετε· ἀπηλλάχθητε μᾶλλον πάσης ἀκαθαρσίας, καὶ μὴ προσαπολέσατε καὶ τὸν τῆς πίστεως θησαυρόν· Κρεῖσσον ὑμῖν ἐστι, κρεῖσσον πάντως παραρριπτεῖσθαι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ κυρίου (κατὰ τὸν θεοπάτορα Δαβὶδ) ἢ οἰκεῖν ἐν σκηνώμασιν ἁμαρτωλῶν· (Ψαλ. πγ.) ταῖς ἡδοναῖς μὴ δουλεύωμεν ἀδελφοί. Μωσῆς ὁ μέγας συγκακουχεῖσθαι προείλετο τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ, ἢ πρόσκαιρον ἔχειν ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν· κρείσσονα πλοῦτον ἡγησάμενος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θησαυρῶν τὸν ὀνειδισμὸν τοῦ Χριστοῦ· ἀπέβλεπε γὰρ εἰς τὴν μέλλουσαν μισθαποδοσίαν· καὶ πάντες δὲ οἱ πατέρες οἱ θεοφιλεῖς, ξένοι καὶ πάροικοι περιῆλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος· ὁ Σωτὴρ αὐτὸς δι' ὀδυνῶν βαδίσας καὶ θανάτου σταυροῦ, τὴν τῆς σωτηρίας ἡμῖν ἔτεμεν ὁδόν, τὸν αὐτὸν καὶ ἡμῖν τρόπον διδάσκων βαδιστέον πρὸς τὴν ἀκήρατον ζωήν: Ἀλλὰ τυχὸν ἡ κατὰ τὸ πάσχα καινοτομία κρεῖττόν τι τῇ Ἐκκλησίᾳ προβλεψαμένη, πρὸς τὴν τοῦ πάπα Ῥώμης παραφέρει μάνδραν· μὴ φέροντας πορρωτέρω τῆς ἰουδαϊκῆς σκιαλατρείας τὰς ἡμετέρας τοῦ νέου φυράματος τελεῖσθαι ἑορτάς· ἀλλ' αὐτὴ καὶ μόνη ἐξαρκέσειεν ἂν εἰς τὴν πάσης ἐπιτιμήσεως ἐνοχήν· συνέχεεν γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ μηδενὶ ἀγαθῷ· ἀδιάφορον γὰρ ὂν ὁποτέρως ἂν εἶχεν, οὐκ ὤφειλε περισαλευθῆναι τῷ σάλῳ πολλῷ τῆς Ἐκκλησίας ἁπάσης· καὶ γὰρ καὶ τοῖς ἔξω νομοθέταις τῶν ἀτοπωτάτων εἶναι δοκεῖ, δίχα μεγάλης καὶ ἀριδήλου τῆς ὠφελείας, περισαλευθῆναί τι τῶν ὅσα χρόνον ἐκύρωσε μακρὸν ἡ τῶν λαῶν συγκατάθεσις· ὁ δὲ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπας τῶν ἄλλων ἁπάντων ἑαυτὸν ὑπεραίρων, καὶ πάντων καταφρονῶν, ἔτι καὶ κατηγορεῖ τοῦ κανονίου τῶν πατέρων, ἵνα μὴ δόξῃ ἀλόγως τὸ καλανδάριον καινοτομήσας· οὐκ εἰδὼς ὅτι τὸ τῶν πατέρων κανόνιον ὑγιῶς ἔχει ὥστε τελεῖσθαι τὸ θεῖον πάσχα μετὰ τὴν ἰσημερίαν τὴν ἐαρινήν, καὶ μὴ μετὰ Ἰουδαίων καθὼς ἀπαιτεῖ ὁ ἕβδομος

τῶν

τῶν ἱερῶν ἀποστόλων κανών· καὶ ὑγιεῶς ἔχοντος τοῦ κανονίου τῶν πατέρων, καὶ πατρικοῦ ὄντος, πολλαχῶς ἁμαρτάνουσι τοῦ προσήκοντος οἱ προσέχοντες ἑτέροις καλανδαρίοις· εἰ δὲ τοῦτο ἀπαιτεῖ ὁ κανὼν τὴν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀναχώρησιν, φανερὸν δὲ τίνες ἀποσχοινιζόμεθα μᾶλλον της τῶν Ἰουδαίων ἀνιέρου λατρείας, μετὰ καὶ τῆς παραφυλακῆς τῆς ἰσημερίας τῆς ἐαρινῆς· πρόδηλον πᾶσιν ἐπικρέμαται ὁ κίνδυνος τοῦ ἐπιτιμίου ὃ διωρίσαντο οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ πατέρες, κωλύοντες ὅλως ἄλλως τὸ πάσχα ἐπιτελεῖν, ἢ παρέδωσαν οἱ πατέρες οἱ ἐν Νικαίᾳ· λέγει γὰρ οὕτω ὁ πρῶτος κανών. Πάντας τοὺς τολμῶντας παραλύειν τὸν ὅρον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς εὐσεβείας τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς ἁγίας ἑορτῆς τοῦ σωτηριώδους πάσχα, ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς Ἐκκλησίας, εἰ ἐπιμένοιεν φιλονεικότερον ἐνιστάμενοι πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα· κατὰ γὰρ τὸ τῶν πατέρων ἐκείνων τῶν ἁγίων κανόνιον ὡς ἂν ἔχοιεν ἢ δέξοιε τὰ τοῦ χρόνου, οὔτε περὶ τῆς ἰσημερίας τῆς ἐαρινῆς, οὔτε μετὰ Ἰουδαίων πασχάζομεν ὡς διακελεύεται ὁ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἕβδομος κανών· καὶ πάντοτε ἐν τῇ κυρίᾳ τῶν ἡμερῶν, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις ἀπαιτεῖ· τί φήσομεν καὶ πρὸς ταῦτα κρινόμενοι ἐπὶ Θεοῦ; καταπατοῦμεν καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις ταύτας, ὡς καὶ τοὺς ἀναθεματισμοὺς ἐκείνους, τούς τε Παύλου ἐπὶ τοῖς νεωτερισμοῖς, καὶ τῶν συνόδων τῶν ἁγίων ἐπὶ ταῖς προσθήκαις τοῦ συμβόλου; καὶ τίς παραιτήσηται τοὺς τολμητείας τῆς δικαίας κολάσεως; ὁ Ῥώμης πάπας; ἀλλ' εἷς οὐκ ἦν ἱκανὸς τὸν ὅρον λῦσαι τῶν πολλῶν, καὶ Ῥώμης πάπων, καὶ τῶν λοιπῶν πατριαρχῶν· οὐδὲ παραιτήσασθαι τοὺς ἐν αἰτίᾳ ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ· Ἀλλ' ἐπιστρέψατε οἱ ἀφεστηκότες, λέγει κύριος διὰ Ἡσαΐου ὑμᾶς ἀνακαλῶν.

Κανὼν α.

Ἠσαΐας

Εἰ μὲν οὖν ἐπιστρέψωσιν ὦ θεοφιλέστατοι ἄρχοντες, ἔχουσι δὲ ἔγκλημα ἄλλο οὐδὲν αὐτοὺς εἶργον τῆς Ἱερωσύνης, παρ' αὐτὸ τοῦτο, τουτησὶ δηλαδὴ τῆς ἀποστασίας, τυγχανέτωσαν συγγνώμης, συγγνώμην πρότερον αἰτήσαντες, καὶ μεμψάμενοι ἑαυτοῖς ὅτι εὐκόλως ἐξηπατήθησαν, καὶ ἐπαγγειλάμενοι κρείττονα συναναστροφήν· ταῦτα ποιοῦντες τυγχανέτωσαν συγγνώμης παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἁγίας Ἐκκλησίας, καὶ ἡστινοσοῦν ἂν ἑτέρας φιλανθρωπίας. Οἱ δὲ ἔχοντες ἔγκλημά τι τὴν ἱερωσύνην ἀφαιροῦν, μενέτωσαν πάντως ἀργοί, κατὰ τὸν .θ. κανόνα τῶν ἐν Νικαίᾳ .τιη. θεοφόρων πατέρων. Τρεῖς δὲ τοὐλάχιστον τῶν ὀρθοδόξων ἀρχιερέων ἐπὶ τὸ αὐτὸ γινόμενοι (κατὰ τοὺς κανόνας τῶν θείων πατέρων, νεύσει τῇ σῇ θεοφιλέστατε Κνέζη Βασίλειε συναθροισθέντες, συνευδοκούντων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχόντων, καὶ τοῦ ἐμοῦ πνεύματος, πάρεσμεν γὰρ ὑμῖν οὕτω ποιοῦσιν ὡς ὑπομιμνήσκωμεν) χειροτονησάτωσαν ἀρχιερέα καὶ μητροπολίτην ὀρθόδοξον· οἱ δέ γε ἀποστάται περιπλέτωσαν τὰ ἑαυτῶν, ἔξω τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ· Ὑμεῖς δὲ οἱ τοῦ Χριστοῦ συγκληρονόμοι καὶ κληρονόμοι Θεοῦ, ὁ περιούσιος λαός, τὸ βασίλειον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ ἱεράτευμα, εἰρήνην ἄγετε, τὸ αὐτὸ φρονοῦντες καθὼς ἄνωθεν ἀπαρχῆς· καὶ πορευόμενοι ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν· στερεούμενοι τῷ πνεύματι τῷ παρακλήτῳ, τῷ ἐκπορευομένῳ ἐκ τοῦ πατρός, ὡς ἐδίδαξεν ὁ τοῦ Θεοῦ μονογενὴς υἱὸς καὶ λόγος· ὅσοι γὰρ πνεύματι Θεοῦ ἄγονται, οὗτοι εἰσὶν υἱοὶ Θεοῦ· αὐτὸς καὶ ἡμᾶς ἀξιώσειε θεάσασθαι ποτὲ ὑμᾶς (ὡς ἐπιποθοῦμεν) αὐτοψεί· καὶ ἀπολαῦσαι τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, εὐφραινομένους τῇ τῆς πίστεως ὀρθοδοξίᾳ· ὁ δὲ Θεὸς ἡμῶν τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς παρακλήσεως διαφυλάττειεν ὑμᾶς ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων τῆς αὐτοῦ θείας χάριτος, ἀκράδαντον κεκτημένους τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα, καὶ ταῖς τῆς εὐσεβείας κεκοσμημένους ἀκτῖσιν, ἵνα γένησθε ἄξιοι καὶ τῆς μελλούσης τοῦ Θεοῦ βασιλείας· ἧς γένοιτο πάν-

ται ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ καὶ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν πατρὶ καὶ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Πυανεψιῶνος .γ. ἱσταμένου .ζρε.

ΜΕΛΕΤΙΟΣ ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟ-πος Ἀλεξανδρείας, Λιβύης, Πενταπόλεως, Αἰθιοπίας, καὶ πάσης γῆς Αἰγύπτου:

Τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ ὀρθοδοξοτάτοις Ῥώσοις τὴν ἀνάπασαν τὴν ὑψηλοτάτην ἀρχὴν τῆς κρατίστης βασιλείας Πολωνίας παροικοῦσι, τοῖς ἐν κυρίῳ υἱοῖς περιποθήτοις τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάριν ἔλεος καὶ εἰρήνην παρὰ τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,

Ἀμήν.

Ἄνδρες Ῥῶσοι τῆς εὐσεβείας τὰ θρέμματα, τῆς ὀρθοδοξίας ὑπερασπισταί, οἱ τῇ προαιρέσει ἤδη καὶ μάρτυρες, καὶ πρὸς τὸ κράτος τῆς βασιλείας ἀντέστητε ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγωνιζόμενοι, ἥκιστα μέντοι ταῖς παρὰ Θεοῦ δοθείσαις ἀντεπαιρόμενοι ἐξουσίαις, ἀλλὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἀγάπην πάντων τῶν ἄλλων προτιμῶντες, καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς πίστεως εἰλικρινὲς ἐνδεικνύμενοι, δευτερεύειν ἀνεχόμενοι τῶν ὅλων ὅλως οὐδενί, ὑμᾶς ξενοτρόπως αἱ καθ' ἡμᾶς ἡμέραι αἱ κατὰ τοῦτο μόνον οὐ πονηραί, κατεθεάσαντο οὐ πανοικὶ μάρτυρας, ἀλλὰ πανδημεί· ἐν ὑμῖν παραδόξως τὸ φῶς γενόμενον σκότος, φῶς τὸ σκότος ἀπήλεγξεν· οἱ γὰρ ταχθέντες ἡγεμονεύειν ἡμῶν ποιμένες λύκοι γενόμενοι, καὶ ἀποστατήσαντες τῆς καλῆς ἀγέλης τοῦ Χριστοῦ, οὐ μόνον σπαράξαι ὑμᾶς, ἢ θῦσαι, ἢ ἀπολέσαι οὐκ ἴσχυσαν, ἀλλὰ καὶ εἰς μείζω ζῆλον ἀντικατέστησαν· ποιμένων γὰρ ἀνελάβετε ζῆλον ὑμεῖς, καὶ τοὺς κακοὺς ποιμένας ἀνεστράφητε τῆς ἀληθείας ἐκστάντας, καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν διὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν καταστῆσαι μὲν ἐπιχειρήσαντας, οὐκ ἰσχύσαντας δὲ Θεοῦ χάριτι. Ὦ πρόβατα χριστώνυμα, καὶ τῷ ὄντι Χριστοῦ, καὶ παρὰ Χριστοῦ μεμαθηκότα τῶν ἀλλοτρίων μὴ ἀκούειν τῆς φωνῆς, μηδ' ἀκολουθεῖν τοῖς ἀλλοτρίοις. ὦ ἄγγελοι ἐπίγειοι μιμούμενοι τοὺς οὐρανίους καὶ ταὐτὸ πεπονθότες τοῖς ἐπουρανίοις, μὴ συνεκπεσοῦσι τῷ ἑωσφόρῳ· θαῦμα μέγα πῶς ἐφύλαξεν ὑμᾶς ἡ θεία χάρις, καὶ τῶν ἐπισκόπων τῶν ὑμετέρων (φεῦ τῆς ἀπάτης) τὸν νῦν ἀγαπησάντων αἰῶνα, καὶ στραφέντων εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας ἀποστατησάντων, ὑμεῖς μεμενήκατε στῦλοι ἀκλόνητοι, ἑδραῖοι τῇ πατροπαραδότῳ διδασκαλίᾳ, τῇ τοῦ σωτῆρος, τῇ τῶν ἀποστόλων, τῇ τῶν πατέρων, μεθ' ὧν καὶ στεφανωθήσεσθε εὖ οἶδα, τοὺς στεφάνους ἐκείνους τῆς δικαιοσύνης (οὓς τοῖς κατὰ Παῦλον τὸν δρόμον τετελεκόσι καὶ τὴν πίστιν τετηρηκόσιν, ἐν ἐπαγγε-

πρὸς Τιμ. β. κεφ. δ.

λίαις

λίαις ὑποκειμένους, ὁ δίκαιος ἀποδώσει κριτὴς ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τούτοις.

Ἡμεῖς δὲ τοὺς καθ' ὑμᾶς ἀναμαθόντες ἔτι ἐν Αἰγύπτῳ πειρασμοὺς, τῷ πνεύματι συνεδραμόμεθα, ἀπεστείλαμέν τε μὴ φειδόμενοι πόνων καὶ μόχθων, ἵνα συναθλήσωμεν ὑμῖν τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ὀλυμπίους ὄντως ἀγῶνας καὶ στεφανωθῶμεν (Θεοῦ χάριτι) τοὺς ἀμαραντίνους στεφάνους· ἀλλὰ καὶ τὴν Θρᾴκην καταλαβόντες, καὶ τὴν τῶν πόλεων βασιλεύουσαν, τὸν αὐτὸν ἔχοντες ζῆλον, τῶν αὐτῶν ἡψάμεθα πόνων· νυνὶ δὲ πάλιν τῶν ζητημάτων τῶν καθ' ὑμᾶς κεκινημένων, καὶ πρὸς ἡμᾶς παρεπεμφθέντων, σὺν ὑμῖν τούτων τὴν λύσιν ἀθλῆσαι ἔγνωμέν τε σὺν Θεῷ καὶ οὐ δηλώσωμεν, ἢ καταλύσωμεν γενναίως, οὐ τῇ ἡμετέρᾳ σοφίᾳ τεθαῤῥηκότες, ἢ παιδείᾳ καὶ τῇ ἄλλῃ ἀρετῇ, οὐδένες ἡμεῖς· ἀλλὰ τῇ τοῦ πνεύματος εὐσθενείᾳ καὶ δωρεᾷ, καὶ τῇ τῶν ζητημάτων μὲν σχήματι, κατηγορειῶν δὲ ταῖς ἀληθείαις, σαθρότητι· τούτων γὰρ τὸ χαῦνον καὶ ἰδεῖν ῥᾴδιον, καὶ διαλῦσαι εὐχερές.

Κατηγοροῦσι τοίνυν κατὰ μὲν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου, ὅτι οἰκουμενικός· πόθεν γάρ φασιν ἐστὶν ἢ λέγεται; εἶτα τοῦ Ἀλεξανδρείας, πόθεν κριτὴς τῆς οἰκουμένης; κατὰ Θεοῦ γάρ φασιν ὑπεραίρεται. εἶτα τῶν Ἱεροσολύμων προσβαλλόμενοι, πῶς οὐ προτιμᾶται τῶν τριῶν· δηλονότι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀντιοχείας; τοὺς τρεῖς μηχανῶνται καταβαλεῖν, οὐ τῶν Ἱεροσολύμων ἐγεῖραι· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς τρεῖς παραλαμβάνουσι, τὸν τῆς Ῥώμης ἀφέντες· ὃς καὶ τετίμηται, τῶν κορυφαίων ἐκεῖ τὸν δρόμον τετελεκότων· ὅτι γὰρ τοῦ θρόνου ἐκείνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, οἱ τῆς πρεσβυτέρας παῖδες Ῥώμης λόγον ποιοῦσιν, οὐδένα ποιοῦνται λόγον τοῦ σωτηρίου τάφου, τῷ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τὴν ἀρχὴν τηροῦντες ἀπαρασάλευτον· κεῖται δὲ ἀκλεὴς αὐτοῖς ὁ ζωοδόχος τάφος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα προστριβῇ δόξα καὶ τιμὴ τῷ πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνῳ, ὑπεραρθείσης τῷ τῶν κορυφαίων τάφῳ Πέτρου καὶ Παύλου, τῶν τοῦ Σωτῆρος ὑπερφυεστάτων μαθητῶν· αὕτη γὰρ ἡ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀκρόπολις, ἐν ᾗ τὸ τῆς τυραννίδος ἵδρυται κράτος·

Ἀλλὰ ζητεῖτε πόθεν οἰκουμενικὸς ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πόθεν κριτὴς τῆς οἰκουμένης ὁ Ἀλεξανδρείας, καὶ τίνος χάριν ἔσχατος ἐν βαθμοῖς θρόνων ὁ Ἱεροσολύμων; Τὴν μὲν οὖν ἰσχὺν καὶ δύναμιν, καὶ ἀξίαν τὴν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἔχει λαβοῦσα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία παρὰ Χριστοῦ· ἐν οἷς τε ἔλεγε πρὸς τὴν ἱερὰν χορείαν τῶν ἀποστόλων, „Ὅτι ἂν δήσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ· καὶ ὅσα λύσητε ἐπὶ τῆς Ματθ. ιη.
„γῆς ἔσται λελυμένα ἐν οὐρανοῖς· ἐπὶ τῆς γῆς φησι, τὴν ὑφήλιον ἅπασαν συμπαραλαμβάνων· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς περὶ ἑαυτοῦ ἔλεγεν· „Ἵνα δὲ ἰδῆτε Ματθ. θ.
„ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας· οὐχ ἑνί τινι τόπῳ „τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν περιγράφων, ἀλλ' ἀνὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν ἐξαπλῶν· καὶ ἐν οἷς ἔλεγε, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· „Ματθ. κη.
τὴν οὖν ἐπιστασίαν καὶ ποιμανσίαν τὴν οἰκουμενικὴν ἐν τούτοις συνίστησιν ὁ Σωτήρ· καὶ ταύτην οἷόν τινα πάνδημον θησαυρὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ παρατίθησιν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὶν τὸν Σωτῆρα τῶν ἐπιγείων ἀπᾶραι· Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Σωτῆρος εἰς οὐρανοὺς ἀναπεφοίτησιν διασπαρέντες (ὡς αἱ πράξεις διασαφοῦσι) ἄλλος ἀλλαχόσε οἱ μαθηταὶ πάντας ἐζώγρησαν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, τῆς θανατηφόρου πλάνης τὸν ζόφον, ταῖς ζωηφόροις τοῦ εὐαγγελίου διαλύσαντες αὐγαῖς· ἔνταλμα δὲ λαβόντες παρὰ τοῦ Σω-

τῆρες οὐ τὸν ἀμπελῶνα μόνον ἐργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἔργα τῶν τοῦ ἀμπελῶνος ὑπερφροντίζειν, καὶ δὴ καὶ δέεσθαι τοῦ Κυρίου τοῦ ἀμπελῶνος (οὕτω γὰρ διὰ προσδοχῆς δηλονότι καθίστανται οἱ τοῦ ἀμπελῶνος ἐργάται παρὰ τοῦ Κυρίου τοῦ ἀμπελῶνος, ἀξιούμενοι τὸ ἀμπελουργεῖν) ἐκβάλλειν ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, τοῦτο δὴ καὶ πεποιήκασι, κατὰ πόλεις καὶ τόπους καθιστῶντες πρεσβυτέρους καὶ ἐπισκόπους· διαταξάμενοι τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους ἕνα γινώσκειν πρῶτον αὐτῶν, καὶ δίχα τῆς ἐκείνου γνώμης πράττειν οὐδέν· οὕτω τὴν καθολικὴν ἐξουσίαν συνάγοντες· καὶ τοὔμπαλιν οὐδ' αὐτὸν πράττειν δίχα τῆς τῶν πάντων γνώμης· οὕτω τὴν ἐξουσίαν κοινοῦντες τοῖς ἀδελφοῖς· ὡς ἐν τριακοστῷ τετάρτῳ κανόνι τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἐμφέρεται· ἔχει δ' οὕτω. [Ἀποστ. κανὼν λδ'.] Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν, καὶ μηδέν τι πράττειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνα πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ ἑαυτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι· οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται· καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· Ταῦτα τὰ πρεσβεῖα τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον, διωρίσατο τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἡ ὁμήγυρις, καὶ ταῦτα διετέλεσε φυλάττουσα· οὐ γὰρ ἄλλως ἐποίουν οἱ μακάριοι, ἢ ὡς ἐδίδασκον, τὴν ἑαυτῶν μιμούμενοι κεφαλήν, τὸν ἡμῶν Κύριον καὶ Σωτῆρα, ποιοῦντα, καὶ διδάσκοντα· τὰ τοίνυν πρακτικὰ τῆς ἱερᾶς ἐκείνης συνόδου τῶν μαθητῶν ταῦτα παρίστησιν· Ὁρῶμεν οὖν πάντας μετὰ τοῦ φωτὸς μετεσχηκότας, καὶ τῶν πυρίνων ἐκείνων γλωσσῶν, καὶ λαλοῦντας τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ· ἐπὶ δὲ τῷ παραδόξῳ ξενιζομένων τῶν ἐθνῶν, Πέτρος μὲν ἀνίστησι, καὶ τῆς τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου θαυματουργίας ὑπεραπολογούμενος, τὰς σωτηρίους ἀρχὰς τοῦ εὐαγγελικοῦ προκαταβάλλεται κηρύγματος· ὥσπερ δὴ καὶ παραυτὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀναλήψεως ἐπὶ τῇ τοῦ Ματθία χειροτονίᾳ πεποίηκε, πρῶτος τὴν ὑπόθεσιν προβαλών, ἀλλ' οὐ μόνος ἐκτελῶν τὴν ἐνέργειαν. Ἔστησαν [Πράξ. α.] γάρ φησι δύο, τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν Ματθίαν, καὶ προσευξάμενοι εἶπον· καὶ ἔδωκαν κλήρους· ἐν ταὐτῷ καὶ τάξιν τινὰ διασωζομένης ἐνδεικνύων ὁ ἱερὸς λόγος τῆς θείας γραφῆς, καὶ τὴν τυραννικὴν κατὰ τῶν ὁμοταγῶν αὐτονομίαν ἀφελόμενος· καὶ ἴδε μοι τοῦτο λαμπρότερον [Πράξ. η.] ἐξ ὧν ἔπραξαν οἱ θεοφόροι ἐκεῖνοι ἀπόστολοι· χρείας γὰρ ἀναφυείσης Ἀκούσαντες οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον (πέμπεται Πέτρος καὶ οὐ μόνος) τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην ὑπηρετήσοντας τῇ [Πράξ. ιε.] βουλῇ αὐτῶν· Καὶ στάσεως γενομένης καὶ ζητήσεως (οὕτω γὰρ αἱ πράξεις δεδηλώκασιν ἐν πέντε καὶ δεκάτῳ κεφαλαίῳ) τῷ Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν (οὐ πρὸς Πέτρον μόνον,) ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλήμ· ὧν παραγινομένων, Συνήχθησαν (φησὶν) οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου· πολλῆς τε συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτούς, ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ καθεξῆς· οἷς ἐπιφέρει. Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτούς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος τά, καὶ τά· οἷς ἐπιλέγει. Διὸ ἐγὼ κρίνω· καὶ τὰ λοιπά· ἔχει δ' ἔμφασιν ὁ λόγος, τό, ἐγὼ κρίνω, ἐν μέσῳ ῥηθεὶς τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν λοιπῶν μαθητῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ μακαρίου Πέτρου τε καὶ προβαλόντος τὰ τῆς ὑποθέσεως, ὥστε περιγράφειν τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν, καὶ αὐτῆς τῆς τῶν ἀποστόλων χορείας· γράφουσι δὲ μετὰ ταῦτα οἱ ἀπόστολοι τὴν ὁμόνοιαν [Πράξ. ιε.] ὑπεμφαίνοντες τὴν ἄτυφον· Ὅτι ἔδοξε τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ καὶ ἡμῖν τό, καὶ τό· ταύτην [Ματθ. ιη.] τὴν ἐξουσίαν ἔδωκεν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑποσχεθείς Ὅπου ἂν ὦσι δύο ἢ

τρεῖς

τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, αὐτὸν παρεῖναι ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἔστιν οὖν ἡ μὲν ἐξουσία καὶ δύναμις τῆς ἱεραρχικῆς ἐνεργείας καὶ χάριτος, οἷά τις κοινὸς συναπτικὸς παρὰ τοῦ Σωτῆρος αὐτοῦ τῇ Ἐκκλησίᾳ καταβεβλημένη· ἕπεται δὲ ταύτῃ τῇ δυνάμει τὸ εὔτακτον· συνεισάγει γὰρ τὸ ποιμαίνειν, καὶ τὸ ποιμαίνεσθαι· τῇ γὰρ ἀρχῇ τὸ ἀρχόμενον ἀκολουθεῖ· συνδέδεταί τε τὰ μέλη τῇ κεφαλῇ· διὸ κατὰ τόπους πρεσβυτέρους καταστήσαντες, καὶ αὐτοῖς ἐπισκόπους ἐπιστήσαντες, τὴν Ἐκκλησίαν εὐτάκτως διοικεῖσθαι προσέταξαν· ἣν δ' ἄρ' εἰκὸς πρὸς τὴν τῶν τόπων διαίρεσιν, καὶ τὰς ἐπιστασίας τῶν ἀδελφῶν διατάττεσθαι· οἱ δὲ τῆς ὑφήλιον πάσης τόποι διακεκριμένοι ὄντες, εἰς Ἀσίαν, Εὐρώπην, Ἀφρικὴν, ἐκληρώσαντο τὰς ἀξιολόγους ὑπεροχάς· ἐν γὰρ Ἀντιοχείᾳ οὔσῃ πόλει τῆς Ἀσίας, ἔνθα πρῶτον οἱ Χριστὸν Θεὸν καὶ Σωτῆρα τοῦ κόσμου πιστεύοντες, Χριστιανοὶ ὀνομάζεσθαι ἐκρίθησαν, συγκροτηθείσης ἐκεῖ συνόδου ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ μακαρίου Πέτρου, πατριαρχικὸς θρόνος ἐπάγη: μετὰ δὲ ταῦτα τὴν τότε τῆς οἰκουμένης κρατοῦσαν πόλιν καταλαβὸν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας τὸ φῶς, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου σημείοις ἐκεῖ κυρώσαντος τὸν λόγον, θρόνος ἄλλος ἠγέρθη Χριστῷ, Εὐρώπης ἁπάσης ὑπερκείμενος· κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καὶ Αἴγυπτος πλάνην ἀποσεισαμένη τὴν πολύθεον, καὶ τὰς αὐγὰς δεξαμένη τῆς θεογνωσίας, Μάρκον τὸν εὐαγγελιστὴν καὶ ἀπόστολον πλουτήσασα τῆς ἑαυτῆς ἐπιστροφῆς προστάτην καὶ συνεργὸν τῇ θείᾳ χάριτι, θρόνου ἀξιοῦται κατὰ τὴν μεγαλόπολιν Ἀλεξάνδρειαν πατριαρχικοῦ, Λιβύης, Αἰθιοπίας, καὶ πάσης προκαθημένου τῆς Αἰγύπτου: μετὰ δὲ τοὺς χρόνους ἐκείνους, Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ὁ Ῥωμαίων καὶ πάσης οἰκουμένης αὐτοκράτωρ, τῷ Σωτῆρι μαθητευθεὶς, τόν τε τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας ἀρχηγὸν τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον βασιλείοις κατασολίσας λαμπρότητι, καὶ αὐτὸ παραδῶν τῆς ἀρχῆς τὸ διάδημα, τῆς Ῥώμης ἀπαίρει, παραχωρῶν τῷ πατρὶ τῆς ἀρχῆς· ἄλλοσε δὲ τραπεὶς οἰκοδομήσων πόλιν τῆς οἰκουμένης βασιλεύουσαν θεόθεν ὁδηγούμενος, εἰς Βυζάντιον καταντᾷ, καὶ πόλιν ἀνίστησι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τουτέστι τῆς οἰκουμένης πάσης κατάλληλον ἀνακτόρειον· κοσμεῖται δὲ ταῖς βασιλείαις ἁρμοζόντως δόξαις καὶ ἐκκλησιαστικῇ μεγαλοπρεπείᾳ, συνοδικῇ τῶν πατέρων ὁροθεσίᾳ· φασὶ γὰρ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τρίτῳ κανόνι· "Τὸν μέν τοι Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην· καὶ τούτοις συνῳδὰ οἱ ἐν Χαλκηδόνι ἐν εἰκοστῷ ὀγδόῳ ταῦτα φασί· "Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει νέᾳ Ῥώμῃ, γνωρίζοντες τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς, ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως μητροπολίτας μόνους, ἔτι καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταν-

πινούπολιν

Συνοδ. β.

Συνοδ. δ.

πόλιν ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἑκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δὲ καθὼς εἴρηται τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων, παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων καὶ ἐφ᾽ αὐτὸν ἀναφερομένων. Αὕτη ἡ τάξις τοῖς πατράσιν ἔδοξεν ἁρμόδιος καὶ πρέπουσα τῇ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Τοῦτον τὸν τρόπον τὰ πρεσβεῖα διωρίσαντο, τιμῆς δηλονότι πρεσβεῖα, οὐ μήν τοι αὐθεντίας τυραννικῆς νόμοις φέρειν ἢ ἀκυροῦν· οὐ παρὰ τὸ εὐαγγέλιον, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ κατὰ τοῦ εὐαγγελίου τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· οἷα κατὰ μικρὸν σφετεριζόμενος ὁ Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας νῦν εἰς ὕψος ἦρεν· ὅπου γε οὐδὲ τὰς ἐμπιπτούσας τῶν προέδρων τῆς Ἐκκλησίας ἀμφισβητήσεις διακρίνειν αὐτῷ συγκεχώρηται· τὰς μὲν γὰρ διαποντίους οἱ ἐν Ἀφρικῇ συνελθόντες ἐκώλυσαν ἐς Ῥώμην διαπερᾶν· τὰς δὲ ἐγχωρίους ἑκάστης Ἐκκλησίας, οἱ ἐν Χαλκηδόνι τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀνέθηκαν, ἐν δεκάτῳ ἑβδόμῳ κανόνι ταῦτα φάσκοντες· Ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἠδικεῖσθαι περὶ τούτων κινεῖν παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας· εἰ δέ τις ἀδικοῖτο παρὰ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ δικαζέσθω καθὰ προείρηται. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ ἀνωτάτω ἀξίωμα, περὶ οὗ μεταξὺ τῶν δύο θρόνων τῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας Ῥώμης, ἡ ἄσπονδος ἀνέφυ φιλονεικία, ἡ κυκῶσα τὸ πᾶν· τοσοῦτον γὰρ ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη τὸ μῆλον τοῦτο τῆς ἔριδος νοσφίσασθαι ἐφιλοτιμήθη, ὥστε οὐ τιμῆς μόνον ὑπεροχὴν καὶ προκαθεδρίαν, ἢ διακρίσεως, ἀλλὰ καὶ νομοθεσίας, καὶ νόμων ἀθέτησιν, ἑαυτῇ καθαρπάξασα τὴν Ἐκκλησίαν πᾶσαν ἠνδραποδίσατο, καὶ τὸ τοῦ εὐαγγελίου ὕψος τῇ ἑαυτῆς καθυπέβαλεν ἀρχῇ. Ἔοικε δὲ τοὺς πατέρας τῆς φιλονεικίας ταύτης ἀπαλλάξαι τὰς δύο ταύτας φιλοτιμουμένους Ἐκκλησίας, τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας θρόνῳ προφάσεως εἰλημμένοι εὐλόγου τὸ κριτάτον τῆς οἰκουμένης προσάψασθαι· οὐκ ἄθεόν τι ἢ ἀντίθεον δόγμα, (ὡς φατὲ) ἀλλ᾽ εἰρηνικόν τε καὶ φιλόθεον· οὐ γὰρ κριτήν τινα παρὰ τὸν Θεὸν ἄλλον καθιδρύουσιν, ἀλλὰ ὑπὸ Θεόν, καὶ ὑπὸ Θεοῦ, καὶ ὑπὲρ Θεοῦ ἀγωνιζόμενον καὶ ὑπερασπίζοντα τοῦ δικαίου· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ ἄμοι ἢ θεοὶ κεκλήμεθα, ὡς θεοὶ ἄλλοι πέρα Θεοῦ, ἢ παρὰ Θεὸν τὸν φιλάνθρωπον, ἢ ὅλως ἀλλαχόθεν ἄλλοθεν τὴν ἁγιωσύνην κεκτημένοι, ἢ παρὰ Θεοῦ, καὶ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι· ἀλλ᾽ οὐδὲ θεοί τινες καὶ λεγόμενοι παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ πρὸς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἤδη καὶ ἀντίθεοι ἢ ὑπέρθεοι· οὐδὲ φῶς τοῦ κόσμου· οὐδὲ υἱοὶ Θεοῦ, ἄλλό τι ἐσμὲν ἢ λεγόμεθα παρὰ τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν καὶ παρὰ τὸν τοῦ Θεοῦ υἱόν· ἐκεῖνο πρὸς ἐκεῖνον διαφέροντες, ὅτι ἐκεῖθεν τε ἔχομεν ὅσπερ ἔχομεν, καὶ χάριτι ἐκείνου ἐσμὲν ὅσπερ φύσει τυγχάνει ὢν ἐκεῖνος· οὔκουν ὑπεραίρεται οὐχ ὑπεραίρεται τοῦ Θεοῦ, ἢ κατὰ Θεοῦ, λεγόμενος ὁ Ἀλεξανδρείας κριτὴς τῆς οἰκουμένης· Χριστοὶ γὰρ πού τινες λέγονται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ οὐκ εὐθέως κατὰ Χριστοῦ ὑπεραίρονται. Ὁ δὲ τῶν Ἱεροσολύμων θρόνος, πατριαρχικῷ τετίμηται μὲν ἀξιώματι, μὴ καὶ ἐλαττωθῇ τιμῆς καὶ δόξης ἡ Σιών, ἡ μήτηρ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅθεν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ καινὴ διαθήκη, τὸ τῆς χάριτος εὐαγγέλιον, μὴ ἐλαττωθῇ φημί, μὴ ἐλαττωθῇ δόξῃ καὶ τιμῇ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν· Ἔσχατον δὲ κεκλήρωκε τόπον, πανσόφως τῶν πατέρων οἰκονομησάντων ταῦτα, μὴ καὶ φανῇ (προτάττοντες τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων) ἐπίγειος εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ. μετέχει τοίνυν τῆς πατριαρχικῆς δόξης ἴσα τῶν ἄλλων θρόνων ὁ τῶν Ἱεροσολύμων, οὐ διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ταύτην, ἢ προκαθημένην εἶναι τῆς Ἀσίας, καίπερ τῆς Πα-

Συνόδ. δ.

λαιστίνης

λαισίνης οὖσαν μητρόπολιν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκεῖσε πεπολιτεῦσθαι τὸν Σωτῆρα Χριστόν, καὶ τὸν ζωοδόχον τάφον ἐκεῖσε διαμένειν, φυλάττοντα τῆς ἡμετέρας σωτηρίας τὰς σφραγῖδας, καὶ τὰ τεκμήρια. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἐν σχήματι ἀπορούντων καὶ ζητούντων τὴν τῆς Ἐκκλησίας ἀναμοχλευόντων εἰρήνην τε καὶ κατάστασιν, ἵνα μὴ παρ' ἑαυτοῖς ὦσι φρόνιμοι, καὶ οἱ φάσκοντες εἶναι σοφοί, δικαιοῦντές τε ἑαυτούς, καὶ τῶν ἑτέρων ὡς ἀδίκων κατηγοροῦντες, ἐπιγνώσωσιν ἑαυτοὺς ἐσφαλμένους περὶ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὰ μέγιστα ἀδικοῦντες, καὶ ἑαυτοὺς εἰς θησαυρίζουσι κατάκρισιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν αὐτὴν παραλυποῦντες καὶ σκανδαλίζοντες. Ταῦτα γὰρ τυχὸν συνοίσει τοῖς ἐθέλουσι συναίσθησίν τε τῶν πεπλημμελημένων λαβεῖν καὶ διόρθωσιν· εἰ δὲ μήγε, ἀλλὰ γοῦν ἀσφάλειαν τοῖς ὀρθοποροῦσιν ἡμῖν, καὶ παράκλησιν· μόνοι γὰρ (κατὰ τὸ θεῖον λόγιον) οἱ τὰ φαῦλα πράσσοντες μισοῦσι τὸ φῶς, τὴν θείαν δηλαδὴ διδασκαλίαν τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης συνήγορον· ἣν μισοῦσιν οἱ τὰ φαῦλα πράττοντες· οἱ γὰρ ἔλεγχοι τοῖς παραβαίνουσι μώλωπες. Ταῦτα μὲν οὖν ἀρκέτω πρὸς τοὺς ἀντιπεπρεσμένους καὶ πάντα κινοῦντας λίθον, ἵνα τὴν τῆς Ἐκκλησίας εἰρήνην διαφθείρωσιν· οἱ δέ γε Θεοῦ παῖδες, οἱ τῷ θείῳ πνεύματι ἀγόμενοι, οἱ μὴ φρονοῦντες τὰ τῆς σαρκός, οἱ ἐν σαρκὶ οὐ κατὰ σάρκα, οἱ προθύμως ἔχουσι γίνεσθαι τοῖς τὰ πάντα, ἵνα τοὺς πάντας (κατὰ Παῦλον) κερδήσωσιν· οἱ καὶ ἄλλως περὶ τούτου διανοοῦνται· καὶ ἔστι τούτοις ἔστι τις τούτων τῶν ἀπορειῶν ἢ ἐπιχειρῶν ἀνατροπὴ καὶ διάλυσις· ὡς ἐμὲ μέντοι φάναι, ῥᾳδία τε καὶ χρησιμωτάτη καὶ θεοφιλεστέρα. Εἰ γὰρ τοῦτο ἐστὶ τὸ τὴν Ἐκκλησίαν ταράττον, ἐμβάλλον εἰς ἀπορείας, καὶ σκανδαλίζον (εἰπεῖν εὐαγγελικῶς) τό τινας εἶναι ἢ λέγεσθαι κριτὰς τῆς οἰκουμένης, οἰκουμενικοὺς πατριάρχας (ταῦτα γὰρ ἄμφω ἡ τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπος πρόνοια ταῖς ἡμετέραις ἐναπέθετο χερσὶν) ἢ κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ μόνον βικάριον καὶ ἐπίσκοπον μόνον ἐμπιστευθέντα τὰς κλεῖς καὶ δεσμεῖν, νόμους φέρειν, καὶ ἀθετεῖν καὶ αὐτὸ τὸ εὐαγγέλιον οἷ ἂν βουληθείη μετάγειν· μόνον ὄντα διδάσκαλον, καὶ μόνον ποιμένα· πρὸς ὃν οὐδὲ κατακρημνίζοντα σωρηδὸν εἰς ᾅδου τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς ἀντοφθαλμῆσαι οὐδενὶ τῶν ὅλων τοσύνολον ἔξεστιν· εἰ ταῦτα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ σκανδαλίζει, ἀποθώμεθα τὰ τὴν Ἐκκλησίαν σκανδαλίζοντα, ἵνα μὴ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὲρ ἧς ἀπέθανεν ὁ Χριστός, σκανδαλίζωμεν· εἴημεν δοῦλοι, εἰς εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁμόνοιαν, καὶ Χριστῷ συμβασιλεύσωμεν· εἴημεν ἐπίσκοποι εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας· εἴημεν πατριάρχαι, ἵνα τὴν Ἐκκλησίαν, ἢ φαιδρυνώμεθα δόξῃ καὶ τιμῇ, ἢ φιλοτιμήσωμεν τὴν ἑαυτῶν φιλοδοξίαν. Ἰδού σοι λύσις ἁπλῆ καὶ ἀπερίεργος πᾶσαν περιελοῦσα στάσιν καὶ φιλονεικίαν ἀποδιδοῦσαν Ἐκκλησίας Χριστοῦ, καὶ συμβιβάζουσαν εἰς σύμπνοιαν ἀδελφικήν. Εἰ δὲ ἡ ἐκκλησιαστικὴ εὐταξία ἱεραρχίαν τινὰ ζητεῖ συντεταγμένην, σώματί τινι εὐπήκτῳ ἀναλογοῦσαν, καὶ μέλη καὶ κεφαλὴν κεκτημένῳ, εἴημεν σῶμα καὶ μέλη ἐκ μέρους, ἔστω καθολικὴ κεφαλὴ ὁ Χριστός, ὃν ἔδωκε (Παύλου φωνή) ὑπὲρ πάντα κεφαλὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ πατήρ· (Ἐφεσ. α.) ἀλλήλων δὲ (ὡς φησι Παῦλος) ἀλλήλων μέλη· ἐχέτω ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία κατὰ τὸν ἀποστολικὸν τύπον τοὺς προεστῶτας ἑκάστου ἔθνους, καὶ τούτους ὡς κεφαλὴν ἡγείτω· ἡ δὲ καθόλου Ἐκκλησία, μόνον Χριστὸν ἡγείσθω κεφαλὴν τῷ καθόλου σώματι ἀναλογοῦσαν· ἢ σώζειν ὡς κεφαλὴν μέλεσιν. Ὅπου γάρ φησιν εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ (Ματθ. ιη.) ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ ἔσομαι ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἀλλὰ πάλαι μὲν οὕτω· ἐν δὲ τῇ καινῇ πολιτείᾳ, εἰπὲ φησὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ· (Ματθ. ιε.) οἱ δὲ κανόνες τῶν θεοφόρων πατέρων δικάζεσθαι φασὶ

παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας, ἢ παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ τῷ Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ· θρόνῳ φασίν, οὐ γὰρ ἑνὶ προσώπῳ τὸ ἀσφαλὲς περιορίζουσιν οἱ πατέρες, ὡς νῦν φαντάζεται ὁ Ῥώμης τὴν σύμπασαν Ἐκκλησίαν σφαλῆναι τῆς ἀληθείας, οἰόμενος εἶναι ἐνδεχόμενον· μονώτατον δὲ αὐτὸν τῶν ἀδυνάτων εἶναι παρακρουσθῆναι ποτέ· ὁρῶμεν δὲ καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους, οὐκ ἄλλως πολιτευσαμένους, ἀλλὰ κοινῇ σκέψει διαλύοντας τὰς ζητήσεις· τοῦτον τὸν τρόπον τὸν πατρικὸν ὡς ἐδιδάχθημεν, καὶ πάλαι διὰ τύπων, καὶ διὰ τῆς ἀληθείας, ἱεροπρεπῶς διατηροῦμεν τὴν Ἐκκλησίαν ἀντιπραττόμενοι ταῖς τῶν ἀμφισβητήσεων ἐπιφοραῖς, καὶ τὰς τῆς Ἐκκλησίας τρικυμίας καταπραΰνοντες· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ Πρώτου.

Ἀπορία β. Τὸν δὲ τύπον τῆς ἐπισκοπῆς (ὅπερ ἐν δευτέρῳ ζητεῖται) τεθαύμακα οὕτως εἶναι παρ' ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τὰ πράγματα, ὥστε περὶ τούτου ἀμφιγνοεῖν· ὁ γὰρ ἐπίσκοπος τόπον ἐπέχων καὶ τύπον Χριστοῦ, διακρίνει μὲν αὐτὸς τὰ πάντα· ἐν δὲ ταῖς δημοσίαις ἀγωγαῖς συμπαρόντας ἔχων καὶ τοὺς τοῦ κλήρου τοῦ ἱεροῦ· διακρίνει δὲ κατὰ τοὺς ἱεροὺς θεσμούς, καὶ τοῦτο μόνον ἀγωνιζόμενος, πρὸς τὸν κανόνα τῶν θείων νόμων διευθύνειν τὰς ὑποθέσεις· οἱ δὲ τοῦ κλήρου πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι τινὰ διάκρισιν ἐν τάξει· πεντάδες γὰρ διετάχθησαν, ταῖς πεντάσιν ἴσως παραβαλλόμεναι τῶν τοῦ σώματος αἰσθήσεων, δι' ὧν καὶ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ τὰ τοῦ νοὸς εἰς ἔργον ἐξάγομεν· ἑκάστη δὲ τῶν πεντάδων τοὺς ἰδίους κέκτηται.

α. Ἔχει δὲ ἡ πρώτη πεντάς, τὸν μέγαν οἰκονόμον· τὸν μέγαν σακελλάριον· τὸν μέγαν σκευοφύλακα· τὸν μέγαν χαρτοφύλακα· τὸν σακελλίου· τὸν πρωτέκδικον. β. Ἡ δευτέρα, τὸν νομοφύλακα· τὸν πρωτονοτάριον· τὸν μέγαν πρωτοπαπᾶν· τὸν λογοθέτην· τὸν καστρήσιον· τὸν πρωτοπαπᾶν· τὸν ῥεφερενδάριον· καὶ ὑπομνηματογράφον. γ. Ἡ δὲ τρίτη, τὸν ἱερομνήμονα· τὸν ὑπομιμνήσκοντα· τὸν διδάσκαλον τοῦ εὐαγγελίου· τὸν διδάσκαλον τοῦ ἀποστόλου· τὸν διδάσκαλον τοῦ ψαλτῆρος. δ. Ἡ δὲ τετάρτη τὸν ἐπὶ τῶν γονάτων· τὸν ἐπὶ τῶν κρίσεων· τὸν ἐπὶ τῶν δεήσεων· τὸν ἐπὶ τῆς ἱερᾶς καταστάσεως· τὸν ἐπὶ τῶν σεκρέτων· ἔχει καὶ ἕτερα, ἄρχοντα τῶν μοναστηρίων· ἄρχοντα τῶν ἐκκλησιῶν· ἄρχοντα τοῦ εὐαγγελίου· ἄρχοντα τῶν ἀντιμηνσίων. καὶ τὰ λοιπά.

Ἀπορία γ. Τρίτην ὑπέθου περὶ τῆς ἀδελφότητος, πόθεν ἡ ἀδελφοσύνη, καὶ τίς διέταξε ταύτην τὴν ἀδελφοσύνην; Αὕτη οὖν πᾶσι τοῖς ἐπιγραφομένοις τὸ τοῦ κυρίου ὄνομα, κοινόν ἐστι χρῆμα· εἰ γὰρ ἑνὸς πατρὸς γινώμεθα παῖδες, τῇ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως δυνάμει, ἀλλήλων πάντως ἐσμὲν ἀδελφοί· οἶδε καὶ γέννησις, καὶ ἀναγέννησις ἀδελφοὺς ποιεῖν, καὶ διάθεσις ἀγάπης· ὥσπερ οὖν ἡ τῆς ἀναγεννήσεως χάρις οὐκ ἀναιρεῖ, ἀλλ' ἀναπληροῖ τὴν τῆς φύσεως γέννησιν, καὶ εἰς τελειότητα προσάγει· οὕτως ἐν τοῖς ἀναγεγεννημένοις ἐπερεισμένη τῆς ἀγάπης ἡ ἀκτίς, τὸ τέλειον ἐργάζεται τοῦ χρήματος. δεῖ γὰρ τῇ ἄνωθεν φερομένῃ δωρεᾷ καὶ χάριτι, καὶ τὰ ἡμέτερα συνεισφέρειν· ἐπὶ γὰρ τούτῳ δίδωσιν ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς τὴν χάριν ἵνα ἐνεργοὺς, ἥκιστα δ' ἀργοὺς ἀπεργάσηται· ἵνα οὖν οἱ τὴν χάριν δεξάμενοι καὶ δωρεὰν τοῦ φιλοδώρου Θεοῦ τὰ τῆς ἀγάπης ἐνεργῶμεν, συναγόμεθά που τινὲς ἐπὶ ῥηταῖς τισι συνθήκαις οὐκ ἀπᾳδούσαις τῶν θείων ἐντολῶν, ἀλλὰ τοῖς θείοις συμπλεούσαις προστάγμασι· καὶ τοῦτο ἐστὶ τὸ τῆς ἀδελφότητος σύστημα. αὕτη ἐστὶν ἡ ἀδελφότης, συλλογή τις φιλοθέων ἀνδρῶν ἐπὶ συνθήκαις τισὶ συμφωνησάντων, ὥστε φυλάττεσθαι τὰς τοῦ κυρίου ἐντολάς, καὶ τὸ κοινὸν ὠφελεῖσθαι τῆς ἀνθρωπότητος. ὥσπερ δὴ καὶ οἱ λεγόμενοι τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, περὶ ἧς καὶ χαίρετε, οὐχ ὅτι τὸν ἅγιον Σπυρίδωνα;

Σπυρίδωνα, ἢ τινὰ τῶν ἁγίων ὧν ἐπιγράφονται κέκτηνται σωτῆρα ἢ πατέρα· οὕτως ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι πρὸς τὴν ἐκείνου μίμησιν ἀφορῶντες σὺν τῷ τῆς πίστεως εἰλικρινεῖ καὶ ζέοντι τὸ πρὸς τὸν πλησίον φίλτρον ἐνδείκνυσθαι, τῶν πτωχῶν ἐπιμελεῖσθαι συνεφώνησαν, καὶ τῶν ξένων καὶ ἀστέγων συνεισφέροντες ἕκαστος καθ' ἔτος, ὃ καὶ συνωμολόγησεν· ἅπερ τῆς εὐαγγελικῆς εἴρηται διδασκαλίας. Ταῦτα δὲ ἐκφέρεται σαφέστερον ἐν οἷς συνεγράψαμεν ὅτε τὴν ἀρχὴν ἡ τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος συνεκροτήθη ἀδελφότης, τὴν παρ' ἡμῶν παρηγμένην εἰς εὐπρεπεστάτην μόρφωσιν.

Τὸ δὲ τέταρτον τῆς ἀπορίας, μάλιστα τῆς ἀτοπίας, οὐδ' ἐρωτᾶν ἔδει, εἰ δεῖ ἄνθρωπον Ἀπορία δ.
κοσμικὸν τὸ τοῦ διδάσκειν ἀναλαμβάνειν ἀξίωμα· οὐδὲ ἐκ τῆς ἡλικίας ἢ πολιτείας κεκτημένον τὸ ἀξιόπιστον· σκεπτέον γὰρ οἷος ἦν Ἰωάννης ἀρξάμενος τοῦ κηρύγματος, ὡς ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἄχρι τῆς ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς Ἰσραὴλ ἐκ κοιλίας μητρὸς, χάριν (οὕτω κεχειροτονημένος) πλουτήσας τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ πρόπαλαι Ἱερεμίας, ὁ δὲ Ἡσαΐας καὶ οἱ λοιποὶ ἐκεῖθεν ἄρχονται ἐκ τῶν θείων ἐμφάσεων· ὅρασις, λέγοντες, ἢ λόγος κυρίου, καὶ τὰ ἑξῆς. οἷόν τι παρέδειξεν ὁ Σωτὴρ, οὐδ' αὐτὸς τὸ κηρύττειν ἐπιχειρήσας πρὸ τελείας πολιτείας καὶ ἡλικίας, ἄκραν ἄσκησιν ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀγῶνας ἀντλήσας, οἵους τὴν ὄντως ἀνθρωπίνην φύσιν ἐλέγξαι, καὶ τελειῶσαι· σκόπει δὲ ποταποὺς ἀποστέλλει τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, λαβόντας πνεῦμα ἅγιον διὰ τοῦ φυσήματος, καὶ τέλος πυρίνων γλωσσῶν μεμοιραμένους· ἀλλὰ καὶ συνελόντα εἰπεῖν, οἱ προβάτων ἐπέχοντες τόπον, πῶς ποιμένων ἐναρμονίως ἀναπληρώσουσι τάξιν; μάλιστά γε ἐν ταῖς καθ' ἡμᾶς ἡμέραις ταῖς πονηραῖς· ὅτε μόλις ἡλικίᾳ καὶ πολιτείᾳ καὶ σοφίᾳ διαπρεπόντων ἀκούομεν ἡδέως· Μὴ πολλοὶ (φησὶν "
ἡ θεία γραφὴ) μὴ πολλοὶ διδάσκαλοι γίνεσθε· μὴ πάντες τῷ ἑτοιμοτάτῳ χρώμεθα ὀργάνῳ, τῇ γλώττῃ δηλαδὴ, ὥς που ἡ Γρηγορίου ἠγανάκτησε φωνή· εἰ δὲ καὶ ἱερέων ἢ ἀρχιερέων καθάπτεται, ἐντεῦθεν ἔστιν ἰδεῖν τὸ ἐκμελὲς τοῦ πράγματος· μὴ γὰρ μέμφεσθαι τοῖς ἀμελῶς περιπατοῦσιν (ἵνα μή τι σκληρότερον εἴπω) θέμις οὐδαμῶς· πράττειν δὲ τοῦτο τοὺς λαϊκοὺς, ἴσον ἐστὶ τῇ κεφαλῇ καίπερ ἀλγούσῃ οἱ πόδες ἀντεπαιρόμενοι, ἢ τὴν ἀσθένειαν ἐλέγχωσιν, ἢ περὶ θεραπείας φιλοσοφῶσι· πρὸς γὰρ τῷ τῆς κεφαλῆς ἄλγει, καὶ τῷ ἀταξίας περιπλεκόμεθα ἐγκλήματι· μοῖραν ἔχοντι κακίας οὐ τὴν ἐσχάτην.

Ἕνα δὲ μητροπολίτην (ὅπερ ἐστὶ τὸ πέμπτον τῶν ἀπορουμένων) δύο μητροπόλεων ἐξουσιά- Ἀπορία ε.
ζειν, καὶ ἄθεσμον καὶ ἀπάνθρωπον· εἰ γὰρ δόξης ὀρέγεται, δυσκόλως κατορθωθήσεται αὐτῷ πλείστοις ὑπηρετοῦντα καὶ εἰς πολλὰ καὶ μεγάλα, μὴ παρεκτραπῆναι τοῦ δέοντος, καὶ προσκρούειν πολλοῖς, καὶ δὴ καὶ Θεῷ· εἰ δὲ κέρδους καὶ ἐμπαθείας, ἐλεεινὸν, ψυχὴ τηλικούτου ἀκόρεστος· εἰ δὲ κατὰ Θεὸν βούλεται πράττειν, κίνδυνος πολλοῖς· ὁ δὲ νόμος ῥητῶς ἀπείργει τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως ἅπαντας· πολλαχοῦ ἀπαγορεύων δυσὶ καθίσασθαι ἕνα τινὰ Ἐκκλησίαις, ἢ ἐπιπηδᾶν ἀφ' ἑτέρας εἰς ἑτέραν, κἂν καὶ ὑπὸ πολλῶν παρακαλούμενον· μόλις γὰρ ἐπὶ μεγάλῳ τῷ τῆς Ἐκκλησίας χρησίμῳ τότε ἥκειν προσήκει, καὶ ταῖς κοιναῖς παρακλήσεσιν· εἰ δὲ ἑτέρα ἡ μητρόπολις Κνέβου, ἑτέρα δὲ Γαλίτζης, ὑποτοπάζω ὑμᾶς εἰδέναι σαφέστερον, τῶν προαγόντων μεμνημένους καιρῶν, καὶ πῶς πρόπαλαι διῳκοῦντο αἱ τοιαῦται ἐπαρχίαι· ταῦτα γὰρ παρ' ὑμῖν τὰ τῆς καθ' ὑμᾶς Ἐκκλησίας τακτικὰ περιέχειν ἀνάγκη πᾶσα, ἑκάστης τε ἐννοίας τοὺς ὅρους καὶ τὰ πρεσβεῖα.

Τὸ δὲ περὶ [illegible] (τὸ ἔσχατον δηλαδὴ τῶν ἀπορουμένων) φανερὸν ὡς ἐστὶ τῆς Ἐκ- Ἀπορία ϛ.
κλησίας παράδοσις· εἰ δὲ παράδοσις, ἀρκεῖ τοῦτο ὅτι παράδοσις, καὶ μὴ πολυπραγμονῶμεν·

 ἐν

ἐν καὶ τοῦτο ἀποστολικὸν κατόρθωμα, τὸ αἰχμαλωτίζειν ἑαυτῶν τὰ νοήματα πρὸς καθαίρεσιν ὀχυρωμάτων λογομαχίας ἀπάτης, οὐ σαρκικοῖς ὅπλοις, ἀλλὰ ταῖς τοῦ πνεύματος ἐνεργείαις· οὐ τῇ ἡμετέρᾳ συνέσει τε καὶ σοφίᾳ, ἀλλὰ τῇ τοῦ πνεύματος κρατοῦντες τὴν τῆς

Κορινθ. α. κεφ. ιδ.

ἀληθείας ἐπίγνωσιν· φυλάξωμεν πρόσταγμα θεολογικόν. Πνεύματα φησὶ προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται· ταῖς τῶν πατέρων παραδόσεσιν ὑποτάξωμεν τὸ καθ' ἡμᾶς φρόνημα, ὅπουγε μάλιστα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα, ἥκιστα παραλυπούμενα, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους ἀγάπην διαφυλάττομεν· ἧς κρατούσης, τὸ τῆς ἀνθρωπίνης φιλονεικίας πρόσεργον ἀφανίζεται, τὸ τὰς Ἐκκλησίας Χριστοῦ σκανδαλίζον. Εὗρον οὖν τὸ σταυροπήγιον οἱ πατέρες, οὐκ εἰς στάσιν, ἀλλ' εἰς σύστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν· ἵνα γὰρ ἡ Ἐκκλησία ἡ μεγάλη ἐν ἐπαρχίᾳ ἢ παροικίᾳ τῇ οἱῳδήτινι ἔχῃ τι μνημόσυνον ἄσβεστον, ἢ καὶ μικράν τινα βοήθειαν (ὅσπερ σύνδεσμός ἐστι πρὸς τὴν μητέρα τῶν θυγατέρων) ἐπενοήθη τὰ σταυροπήγια, οὐκ εἰς ἀναίρεσιν ἢ ὅλως βλάβην, ἢ καὶ ἀτιμίας τοῦ κατὰ χώραν ἐπισκόπου, οὗ τῆς ἐπαρχίας ἐξήρηται τὸ σταυροπήγιον· ἀλλ' εἰς ἀνάρρυσιν καὶ βοήθειαν τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου· ὅθεν καὶ ὁ ἐπίσκοπος πέμπεται, καὶ ὅθεν ἔχει λαβὼν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπαρχίας· ἀλλὰ ταῦτα πάντα οἰκοδομεῖ μὲν ἀγάπη, συγχεῖ δὲ καὶ ἀνακυκᾷ φιλοδοξία καὶ φιλοκέρδεια. τὴν οὖν

Κορινθ. α. κεφαλ. ιγ.

ἀγάπην ἀνακαλέσαντες ἐγκωβώσωμεν, τὴν πάντα (κατὰ τὸν ἀπόστολον) στέγουσαν, πάντα ὑπομένουσαν, καὶ μὴ ἀσχημονοῦσαν· τὴν δὲ αἰσχροκέρδειαν καὶ κενοδοξίαν, τὰς τῶν σκανδάλων μητέρας, τῶν ἱερῶν ἀποδιοπομπήσωμεν συλλόγων, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν πατρὶ καὶ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. ἐν Κωνσταντινουπόλει ,ζρε.

Τῷ ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ, σὺν τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς, εὐγενεστάτοις ἄρχουσι, καὶ ἁπαξάπαντι τῷ φιλοχρίστῳ καὶ φιλοθέῳ πληρώματι τῶν ὀρθοδόξων τοῖς ἐν Χίῳ τῇ εὐλογημένῃ καὶ περιφανεῖ νήσῳ ἐν Κυρίῳ περιποθήτοις, χάριν ἔλεος καὶ εἰρήνην παρὰ Κυρίου.

Μάρκ. η.

Ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ (εἶπεν ὁ Σωτὴρ τῷ Πέτρῳ ποτὲ) τὸν διὰ Πέτρου τὴν πεῖραν ἐπηρεάζειν, καὶ διὰ τῆς ἐν προσχήματι φιλανθρωπίας, τὸ τῆς φιλανθρωπίας μυστήριον ἀναχαιτίσαι ἐπιχειροῦντι, μάλαγ' ἐν δίκῃ ἐπιτιμῶν· τοῦ σατανᾶ τὰς ἐνέδρας καὶ πανουργίας εἰδὼς ὁ Παῦλος, καὶ ὅτι σκότος ὢν εἰς φωτὸς ἄγγελον μεταμορφοῦται, διὰ τῆς χρηστολογίας, καὶ αὐτῆς γε τῆς φιλοσοφίας καὶ κενῆς ἀπάτης, ἀνατρέψαι τὰς διανοίας τῶν ἀκεραιοτέρων κατεπειγόμενος, προαναφωνεῖ, Βλέπετε τοὺς

Φιλιπ. γ.

κύνας, βλέπετε τοὺς κακοὺς ἐργάτας· σαίνουσι γὰρ ὡς κύνες λύκοι ὄντες, ἐργάζονται δὲ οὐ Χριστῷ τὸν τοῦ Χριστοῦ ἀμπελῶνα, ἀλλὰ σφίσιν αὐτοῖς τὴν κληρονομίαν κατασχεῖν μελετῶντες, καὶ αὐτὸν Χριστὸν τοῦ ἀμπελῶνος ἐκβάλλουσιν, ἀπολέσαι (τὸ εἰς αὐτοὺς ἧκον) φιλονεικοῦντες· τὸν Χριστὸν γὰρ αὐτὸν διώκουσιν (ὡς αὐτός φησιν ὁ Χριστὸς) οἱ τοῦ Χριστοῦ σῶμα (τὴν Ἐκκλησίαν Χριστοῦ φημὶ) διώκοντες, τοσούτῳ λυμαντικώτεροι, ὅσῳ δυσφυλακτότεροι

τῷ τῆς ἀγάπης καὶ χρηστότητος προσωπείῳ τὸν ἰὸν ὑποκρύπτοντες· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Σωτὴρ προέλεγεν, ὡς Ἐλεύσονται πολλοὶ ἐν τῷ αὐτοῦ ὀνόματι ἐν ἐνδύμασι προβάτων, [Ματθ. κδ.] ἔσωθεν ὄντες ἅρπαγες λύκοι· ἀλλὰ τίς ὁ τοῦ λόγου σκοπός; Εἰσί τινες οἱ δῆθεν τοῦ μακαρίου Πέτρου εἶναι βουλόμενοι μαθηταί· κατὰ τοῦτο τυχὸν καὶ μόνον πτείζοντες, ὅτι ἠπάτηται (εἰ καὶ μὴ τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ) τὴν γε ἀγάπην τὴν διὰ παθημάτων δοκιμαζομένην ἀγνοοῦντες, καὶ τὴν κακουχουμένην κατὰ Χριστὸν καὶ διὰ Χριστὸν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀκαίρως οἰκτείροντες (ἢ κυριώτερον εἰπεῖν) οἰκτείρειν σχηματιζόμενοι, ἀνατρέψαι φιλοτιμούμενοι τὸ τῆς Ἐκκλησίας γνήσιον· φάσκοντος γὰρ τοῖς οἰκείοις τοῦ Σωτῆρος, Ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ θλῖψιν ἕξετε, καὶ τὸν σταυρὸν ἆραι τοὺς αὐτῷ προαιρουμένους ἀκολουθεῖν, εἰς αὐτὸν ὡς τύπον ἀφορῶντας καὶ ὑπογραμμόν, οὗτοι τῷ Χριστῷ ἀπεναντίας φρονοῦντες, τὰς τῆς Ἐκκλησίας θλίψεις, καὶ τὸν σταυρόν, τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, μὴ εἶναι διδάσκουσι τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας τεκμήρια καὶ σημεῖα, βασταζούσης καὶ ἀκουούσης [Ἰωάν. ιε.] τῆς σωτηρίου φωνῆς· Εἰ (λέγοντος) ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, ὁ κόσμος ἂν τὸ ἴδιον ἐφίλει· ὅτι δὲ ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, διὰ τοῦτο μισεῖ ὑμᾶς ὁ κόσμος. Εἴπατέ μοι οἱ τοὺς ὀρθοδόξους ἡμᾶς δῆθεν οἰκτείροντες, ἐπὶ ταῖς πολλαῖς τε θλίψεσι καὶ ὑπερβαλλούσαις, διὰ τὰς θλίψεις μὴ εἶναι ἡμᾶς δογματίζετε γνησίους τοῦ Χριστοῦ, δι' ἃς ὁ Χριστὸς τοὺς γνησίους δοκιμάζει καὶ ἀποδέχεται; καὶ πῶς οὐκ ἀντιστρόφως δογματίζετε τῷ Χριστῷ; ἀποβάλλετε τὸν κακὸν οἶκτον ὦ οὗτοι· ἡμεῖς γὰρ μετὰ τοῦ Σωτῆρος χαίρομεν θλιβόμενοι, μετὰ τῶν ἀποστόλων τυπτόμενοι, καὶ διωκόμενοι, οὐ μόνον ἀνεχόμεθα, ἀλλὰ ἐφηδόμεθα· Παῦλος δὲ καὶ ἐνεκαυχᾶτο ταῖς θλίψεσι· καὶ μετὰ τῶν πατέρων κακουχούμενοι, ἐν ἐρημίαις τε πλανώμενοι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, οὐκ ἀποδεχόμεθα τὴν ἀπολύτρωσιν, ἵνα κρείττονος τύχωμεν ἐν τῇ ἀναστάσει χάριτι Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι· ἀνταναπληροῦμεν τε τὰ Σωτῆρος παθήματα ἐν τοῖς ἡμετέροις σώμασι· μόνον ἀγχόμεθα οἱ τάλανες, ὅτι τοῖς διηνεκέσιν ἁμαρτήμασι τὸν φιλάνθρωπον παροργίζομεν πατέρα· δι' ἃ καὶ τὰς πατρικὰς καὶ φιλοστόργους μάστιγας ἐπιφέρει· Παιδεύων [Ψαλμ. ριζ.] (γάρ φησιν ἐν Δαβὶδ ἡ Ἐκκλησία) ἐπαίδευσέ με ὁ Κύριος, τῷ δὲ θανάτῳ οὐ παρέδωκέ με· καὶ Παιδεύει οὓς ἀγαπᾷ (Θεοῦ φωνή) μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται· τοὺς γὰρ ἀμοίρους παιδείας, ἧς πάντες μετέσχον οἱ τῶν φιλοθέων παῖδες ἀνδρῶν, οὐχ υἱοὺς ὁ Παῦλος ἐπιγινώσκει· ἀλλ' οἱ τὰς χαμαιζήλους περιφερόμενοι εὐπαθείας, καὶ πρὸς τὰ βλεπόμενα ἐπτοημένοι, δόξας ἐπιγείους, βασιλείας φθειρομένας, βραχὺ γλυκαινούσας εὐδαιμονίας, καὶ διὰ ταύτας εἶναι βουλόμενοι δῆθεν νύμφη τοῦ Χριστοῦ, ταῖς ἡμετέραις κακουχίαις ἀνηλεῶς ἐπιπηδῶσιν· οἷς τί ἂν τις ἀντείποι, εἰ μὴ τὸ τοῦ Παύλου; ὅτι Ἐμοὶ μὴ γένοιτο [Γαλάτ. ς.] καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ· καὶ ἀκολούθως· Συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· ἀλλ' οὐκ ἄξια τὰ παθήματα [Ῥωμ. η.] τοῦ νῦν καιροῦ, πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς· ἀλλὰ τῶν τοιούτων μὲν τὸ τῆς σαρκὸς φρόνημα (οὐ γὰρ φρονοῦσι τὰ τοῦ Θεοῦ) ὡς ποτὲ πρὸς τοιαύτην ἄκαιρον συμπάθειαν εἶπεν ὁ Σωτὴρ (ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων) ἐξ ὧν πολλαχόθεν ἀποβουκολεῖται τῶν ἱερῶν περιβόλων τοῦ Χριστοῦ, ὡς καὶ ὁ Σωτὴρ τότε τὸν διὰ Πέτρου τὸν ἀφιλάνθρωπον οἶκτον προβαλλόμενον· οὐ γὰρ ἦν, οὐκ ἦν τῆς μακαρίας, καὶ μικρὸν πρότερον μεμακαρισμένης ψυχῆς τὸ κοσμοσωτήριον πάθος ἀναχαιτίσαι) τό γε νῦν ἔχον καθελεῖν ἐάσωμεν· τὰ δὲ βέλη, τὰ κακὰ βέλη τῆς ψυχοφθόρου διδασκαλίας ἀποκρουσώμεθα τῷ τῆς

εὐσεβοῦς πίστεως θυρεῷ, καὶ θεοδμήτῳ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος, τῷ τμητικῷ λόγῳ καὶ διστόμῳ· κατακόπτωμεν μὲν γὰρ καὶ τὴν κίβδηλον πολιτείαν, τέμωμεν δὲ καὶ τὸ ἀντίθεον φρόνημα.

Ἠσαΐ. ια.

εἰπὼν τῷ πνεύματι τοῦ στόματος τοῦ Θεοῦ, ᾧ τὸν ἀντικείμενον ἀνελεῖν ὁ Κύριος ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἐπαγγέλλεται· τῷ τοίνυν λόγῳ τῷ ἀνοθεύτῳ τῆς θείας διδαχῆς τὰς γλωσσαλγίας τῶν ἀντεπαιρομένων κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ, καταστρώσωμεν· δεῖ γὰρ τὴν ἀλήθειαν ὑπερνικᾶν, καὶ πάντων εἶναι φιλτάτην· μάλιστά γε τῆς καθ' ἡμᾶς φιλοσοφίας πρεσβευούσης, Θεὸν εἶναι τὴν ἀλήθειαν· “Ἐγὼ γάρ εἰμι (φησὶν) ἡ ἀλήθεια, συναγωνιζομένοις τοῖς ὑπερασπιζομένοις αὐτῆς, καὶ τὴν νίκην βραβεύουσαν κατὰ τοῦ ψεύδους τοῖς τῆς ἀληθείας παγκρατιασταῖς· ἀπὸ δὲ τῶν καιριωτέρων ἀρξόμεθα.

Περὶ τοῦ πνεύματος.

Τί τοίνυν φασὶ οἱ νέοι θεολόγοι; τὸ πνεῦμα φασὶ τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται, τὴν οὐσιώδη καὶ ὑποστατικὴν καὶ ὑπαρκτικὴν ἐκπόρευσιν, ὥστε εἶναι καὶ τὸν υἱὸν αἰτίαν τοῦ πνεύματος· ἀλλ' ἀντιφάσκετε τοῖς θεολόγοις· εἰς ἓν αἴτιον (φασὶν ἐκεῖνοι) τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος ἀναφερομένων.

Βασίλ. Γρηγόρ. Αὐγουστ. Διονύσ.

“Βασίλειος, καὶ Γρηγόριος, καὶ Αὐγουστῖνος· Πριντζίπιουμ ὑτιῒτάτις πάτερ ἔς· “καὶ Διονύσιος, Πηγὴ τῆς ὑπερουσίου θεότητος, ὁ πατήρ· ἀλλὰ καὶ “τοῖς ἀποστόλοις ἀντιφθέγγεσθαι· “ἐκεῖνοι πατέρα τῶν φώτων λέγουσι τὸν πατέρα· φῶτα γὰρ τοῦ πατρός, τῷ πατρὶ ὁμοούσια, ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα· ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων ἀνίσχοντα μὲν ὁμοουσίως, οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον προόδου ἑκάτερον· διὸ καὶ ὁ μὲν, υἱός· γεννᾶται γὰρ ἐκ τοῦ πατρός· τὸ δὲ, πνεῦμα· ἐκπορεύεται γὰρ ἐκ τοῦ πατρός· ἀλλὰ καὶ αὐτῷ τῷ

Ἰωάν. ιε.

“Σωτῆρι ἀντιμάχεσθε· ἐκεῖνος περὶ τοῦ πνεύματος ταῦτα φησίν· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παρά-“κλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς (τὴν χρονικὴν πέμψιν καὶ χορηγίαν, εἰ δὲ βούλει καὶ ἐκπόρευσιν, καὶ ἀποστολήν, καθ' ἣν καὶ αὐτὸς ὁ παράκλητος ὡς αὐτοκέλευστος ἔρχεται, καὶ παρὰ τοῦ υἱοῦ πέμπεται, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς ἀποστέλλεται, σημαίνων) τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας· οὐ γὰρ ὀθνεῖον τῆς ἀληθείας καὶ ξένον, ἀλλ' ἴδιον ὡς ὁμοούσιον τῆς ἀληθείας· ἔστι γὰρ πνεῦμα ψεύδους, τὸ καὶ πλανῆσαν τὸν Ἀχαάβ· εἰσὶ καὶ λειτουργικὰ πνεύματα, τὰ εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν· ἔστι καὶ πνεῦμα δρόσου διασυρίζον· διὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα φησὶ τῆς ἀληθείας ἐλεύσεται· ἧς ἐλεύσεως καὶ αὐτό, καὶ ὁ υἱός, καὶ ὁ πατὴρ ἐνεργεῖ· τὸ πνεῦμα τοίνυν τῆς ἀληθείας ὁ παρὰ τοῦ πατρός φησιν ἐκπορεύεται· ἐκ τοῦ πατρός φησιν ἐκπορεύεται, καθὼς ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ὁ υἱὸς γεννᾶται· πῶς μὲν οὖν εἰ καὶ ὁ υἱὸς αἰτία τῆς ὑποστατικῆς καὶ ὑπαρκτικῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, (οὐ τῆς πέμψεως, ἀποστολῆς, καὶ χορηγίας τῆς ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ τῆς ἀϊδίου ἐκπορεύσεως,) οἴχεται ἡμῖν τὸ κάλλιστον τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνατολικούς τε καὶ δυτικοὺς πάντας ὁμοίως, οἴχεται τὸ κάλλιστον τῆς θεολογίας κεφάλαιον· μοναρχίαν γάρ, μίαν δηλαδὴ ἀρχὴν πρεσβεύομεν ἅπαντες· πάντων μὲν τῶν (ὡς φασὶ καὶ οἱ τῆς σχολῆς) ἐκτὸς τῆς τριάδος, αὐτὴν τὴν τριάδα· τῶν δὲ ἐντὸς τῆς ὑπερθέου τριάδος, τὸν πατέρα μόνον· ἵνα ἡ μία ἀρχὴ ἡ καλλίστη τῆς θεολογίας ἀρχή, τὸ μέγιστον τῆς ὀρθοδοξίας ἀξίωμα, πάντη τε διασώζηται καὶ πάντως· ἀδύνατον δὲ ὂν ἓν αἴτιον εἶναι τοῦ πνεύματος καὶ τὸν υἱὸν μετὰ τοῦ πατρός· καθὸ γὰρ ἓν ὂν μετὰ τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς (ἔστι δὲ ἓν καθὸ οὐσία) ἕν ἐστι καὶ τὸ πνεῦμα μετὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· εἷς γὰρ Θεὸς τὰ τρία, μία οὐσία, μία φύσις, μία ἀρχή, εἷς δημιουργός, ἀλλὰ καὶ τὸ γεννᾶν, γεννᾶσθαι, ἐκπορεύειν, ἐκπορεύεσθαι, οὐ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῶν ὑποστάσεων εἰσὶν ἰδιότητες· αἱ δὲ ἰδιότητες πάντως οὐ κοιναί· Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἡ τόλμη εἰς καταστροφὴν τοῦ μεγίστου δόγματος τῆς

εὐσεβείας,

εὐσεβείας, τίς ἡ τόλμη καὶ αὐτῷ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ ἀνθισαμένους, ἄλλην διδαχὴν παρ' ἣν ἐδίδαξεν ὁ Σωτήρ, παρ' ἣν τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον φέρει, εἰσφέρειν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἀποτολμᾷν; οὐδὲ τῷ Ἰσαποστόλῳ Διονυσίῳ πειθομένους ἀναμφανδὸν βοῶντι· Μηδὲν ὅλως τολμᾷν ἢ λέγειν ἢ φρονεῖν παρὰ τὰ ἐν τοῖς ἱεροῖς λογίοις ἐκπεφασμένα· Κἂν ἄγγελος φησὶν ἀπ' οὐρανοῦ ὁ θεῖος Παῦλος εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔστω· ἠγνόησαν ὡς ἔοικε τὴν καλλίω ὑμῶν θεολογίαν ὁ χορὸς τῶν θεοφόρων πατέρων, τὸ ἱερὸν σύμβολον ἀναπτύσσων ἐν τῇ δευτέρᾳ συνόδῳ τῇ οἰκουμενικῇ, καὶ ἐξεπίτηδες κατὰ τῶν πνευματομάχων τὰ τοῦ πνεύματος μετὰ τοῦ πνεύματος ἐκφαίνων, καὶ λέγων, ταῖς αὐταῖς τοῦ Σωτῆρος λέξεσι· Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· Ὢ τῆς ἀτοπίας· τὰ τοῦ πνεύματος ὄργανα, ἐν ταῖς ὑπὲρ τοῦ πνεύματος παλαίστραις, παρὰ τοῦ πνεύματος ἐμπνεόμενα, τὰ τοῦ πνεύματος ἠγνόησαν, καὶ σκότος βαθὺ τῆς Ἐκκλησίας κατεχέετο συμπάσης, καὶ ἀνατολικῆς δηλονότι, καὶ δυτικῆς· διήρκεσέ τε ἐπιχυθὲν δι' αἰώνων πολλῶν, ἄχρις οὗ μετὰ τοσαύτας καὶ τηλικαύτας συνόδους οἰκουμενικάς τε καὶ τοπικάς, ἡ τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καινὴ καὶ πρόσφατος ἀρχή, οὐ μόνον πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας κατεπαιρομένη, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πάπων κατατολμήσασα (οἳ σὺν τοῖς πατράσι τοῖς ἀποστολικοῖς τὸ αὐτὸ σύμβολον τῆς πίστεως μετὰ τῆς αὐτῆς περὶ πνεύματος θεολογίας ἐπρέσβευον) καὶ τὸ σύμβολον ἔφθειρε, καὶ τῷ τοῦ πνεύματος ἐλυμήνατο δόγματι, κηρύξασα καὶ τὸν υἱὸν αἰτίαν τοῦ πνεύματος, τῆς καινοτομίας, ἣν πολλαχοῦ παρεισήνεγκε.

« Διονυσ.
« Γαλάτ. α.
« Συνόδ. β.

Καὶ γὰρ τῶν ἀχράντων μυστηρίων κατέτεμε τὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος παράδοσιν· ἄρτον γὰρ καὶ οἶνον λαβὼν (σιωπῶ νῦν τῶν ἰουδαϊκῶν ἀζύμων τὴν νομικὴν καὶ μετὰ τὸν νόμον τοῖς ἐν χάριτι παρὰ δέον σπουδαζομένοις παραφυλακήν) καὶ εὐχαριστήσας καὶ ἁγιάσας, παρέδωκε εἰπών, Λάβετε φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· ὁμοίως καὶ τὸ ποτήριον λέγων, Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· Αὕτη δὲ καταλιποῦσα τὸ εὐχαριστήσας, τὸ ἁγιάσας, μόνοις προσφύεται τοῖς ῥήμασι, τοῖς, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ ἡμῖν μέμφεται τοῖς τῷ Σωτῆρι ἀπαραλλάκτως ἀκολουθοῦσι, καὶ μετὰ τῶν ῥημάτων ἐκείνων καὶ τὰς εὐχὰς καὶ εὐχαριστίας ἐκπληροῦσιν.

Περὶ τῶν ἀζύμων.
« Ματθ. κς.

Εἶτα καὶ τὴν ὁλομέλειαν διασπάσασα τοῦ μυστηρίου, τὸ σῶμα μόνον τοῖς μέλεσι τοῦ Σωτῆρος μεταδίδωσι· τὸ δὲ αἷμα (περὶ οὗ μετὰ τῆς ἐμφάσεως τοῦ πάντες, πίετε γάρ φησιν ἐξ αὐτοῦ πάντες) τὸ αἷμα φημί, οὐ πᾶσιν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν ἀνατίθησι· τὸ ὑπὲρ ὑμῶν· ἀλλ' οὐ μόνων· καὶ γὰρ καὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· Οὕτως ἐχομένους ἡμᾶς τῆς εἰλικρινοῦς τοῦ Σωτῆρος διδασκαλίας, οἱ τὸν Πέτρον αὐχοῦντες τὸν μακάριον καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον, οἱ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης παῖδες (οἱ νῦν τὰ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς ἀνασκευάζοντες, καὶ κωμῳδοῦντες τὰς κακουχίας, καὶ τὰ ὑπὲρ τῆς τοῦ Χριστοῦ πίστεως δεσμά τε καὶ μάστιγας διωγμούς τε καὶ καθ' ἡμέραν θανάτους) διασύρουσιν.

Περὶ τῆς μετὰ δόσεως τῶν μυστηρίων.

Ἀλλ' ἴσως τῆς ἀτοπίας ταύτης τῆς καθ' ἡμῶν πίστιν ἐλπίζουσι δίκην ἐν τῷ νεοδμήτῳ πυρὶ (τῷ καθαρτηρίῳ δηλονότι) ὑπὲρ οὗ καὶ διαπληκτίζονται πρὸς ἡμᾶς μὴ παραδεχομένους πῦρ ἄγνωστον, καὶ πουργατόριον ἄδηλον, καὶ αὐτοῖς ἄγνωστον τοῖς τοῦτο πρεσβεύουσι, καὶ ἀγνώστοις χρείοις ἀναπλαττόμενον· Εἰ πάντως γὰρ οἱ τοῦ πυρὸς τούτου τοῦ πουργα-

Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.

τορίο

πείν εἰσηγηταὶ ποῖον τί ποτε πῦρ ἐστιν (εἰ μὴ μάτην ζητεῖται ὁποῖον ἐστι, τὸ εἰ ἐστιν ἀγνοούμενον) ἀλλ' οὖν εἰπάτωσαν ποῖόν τι πῦρ ἐστι· θεῖον; ἀλλὰ φῶς ἐκεῖνο· εἰ δὲ καὶ πῦρ, ἀλλὰ πῦρ τὴν κακίαν καταναλίσκον· τοιοῦτον δὲ οὐ βούλονται εἶναι τὸ πυργατόρειον· οὐ γὰρ εἰς τὴν τῆς κακίας καθαίρεσιν ᾠκοδόμηται παρ' αὐτοῖς τὸ πῦρ ἐκεῖνο τὸ καθαρτικόν. λοιπὰς γάρ τινας κηλῖδας, ἢ τὰς ἐπὶ τῇ κακίᾳ, τὰς διὰ τῆς μετανοίας ἤδη προεξαλειφθείσας τιμωρίας εἰσπραττόμενον, τοὺς προκεκαθαρμένους ἀποκαθαίρει· στοιχειῶδες; ἀλλὰ σώματι τὸ στοιχεῖον συστοιχεῖ· ἀλλὰ τὸ τοῦ ᾅδου τὸ ἀφεγγές; ἀλλὰ διηνεκὲς τοῦτο καὶ ἄσβεστον, οὐ πρόσκαιρον δὲ καὶ ἐκλεῖπον· καὶ κολαστικὸν μέν, οὐ καθαρτικὸν δέ· ποῦ δὲ κεῖται τὸ καθαρτήριον τοῦτο πῦρ; μετὰ γὰρ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν τῇδε, κόλπους Ἀβραὰμ ἐδήλωσεν ἡ γραφή, καὶ βασάνων τόπον καὶ φλογός· μεταξὺ δὲ χάσμα μέγα· καὶ Αὐγουστῖνος δὲ ὁ μακάριος, καὶ Βερνάρδος, τρία ἴσασι σκηνώματα· ποῦ πίνω γῆς, ποῦ οὐρανοῦ, ποῦ ᾅδου τὸ καθαρτήριον· Ἀλλὰ καὶ Αὐγουστῖνος φησὶν ἐφ' ὅπου τὸ πουργατόρειον τίθησιν· ἀλλὰ πρότερον μὲν οὐχ οὕτω δογματικῶς· ἔπειτα δὲ καὶ οἱ τρία μόνα σκηνώματα κατὰ τὴν θείαν γραφὴν ἐπιγινώσκοντες, εἶτα τὸ πουργατόρειον προσβιάζοντες, ἑαυτοῖς τε περιπίπτουσι, καὶ τῇ θείᾳ γραφῇ διαφωνοῦσι· γνώμη δὲ οὕτως ἀστατοῦσα (εἴγε ὅλως καὶ γνώμη) καὶ ἀσύστατος, δόγμα εἶναι οὐ δύναται.

Ποῦ δὲ καὶ δίκαιον, ἢ πρέπον, τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος πλημμελούσης, ἢ καὶ Θεοῦ χάριτι, εὐθυμουμένης καὶ θεοδρομούσης· διὸ καὶ μελλούσης πάσαις ἀνάγκαις, ἢ στεφανωθῆναι τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ οἰκείου σώματος, ἢ καὶ ἀποπεμφθῆναι μετὰ τοῦ αὐτοῦ σώματος εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, εἰς τὴν φλόγα τὴν διαιωνίζουσαν· ποῦ φημὶ δίκαιον μόνον ἐν τῷ πουργατορείῳ, μόνην εἰσιέναι τὴν ψυχὴν γυμνὴν σώματος, τὰς παραπτώσεις ἐκείνας τὰς πουργατορείους, καὶ καθαρτικὰς ὑποισομένην; ἀλλὰ καὶ ποῦ τῆς θείας γραφῆς τὸ πουργατόρειον τοῦτο πῦρ παραδέδοται; ὁ Σωτὴρ (φησὶ)

Ματθ. ε.

« Οὐκ ἐξελεύσεται ἕως οὗ ἀποδῷ καὶ τὸν ἔσχατον κοδράντην, ἄρα πῦρ ἐστι πουργατόρειον καὶ καθαρτικόν· Ἀλλ' ὦ οὗτοι, οὔτε περὶ καθαρτηρίου πυρὸς ὁ Σωτὴρ διαλέγεται, καὶ σκεπτέον καὶ τίς ἐκεῖνος περὶ οὗ ταῦτα εἴρηκεν ὁ Σωτήρ, μὴ ἄλλης φυλακῆς εὑρεθῇ ἄξιος, οὐ καθαρτικῶν χωρίων, ἀλλὰ φλογῶν τιμωρητικῶν καὶ κολαστικῶν, καὶ τοῦ ἐσχάτου κοδράντου εὐθύνας ἀπαιτουσῶν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἕως οὐ πάντοτε τέλος σημαίνει·

Ψαλ. ρκβ.

« Οἱ ὀφθαλμοὶ (γάρ φησι) ἡμῶν πρὸς τὸν Θεὸν ἕως οὗ οἰκτειρῆσαι ἡμᾶς· οὐ γὰρ μετὰ ταῦτα οὐκ ἔσονται· οἷς γε διὰ τοῦτο οἰκτιρμοὶ παρὰ τοῦ φιλανθρώπου καὶ χορηγοῦνται καὶ λαμβάνονται, ἵνα πάντοτε σὺν κυρίῳ ἐσώμεθα· οὐδὲ Ἰωσὴφ ὁ μὴ γνοὺς τὴν παρθένον, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον, ἔγνω μετὰ ταῦτα· ἀλλὰ τὸ μέχρι μὲν τίθησι, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα οὐκ ἀναιρεῖ· Ὁ δὲ Παῦλος

Κορ. α. κεφάλ. γ.

« Τὸ πῦρ μὲν φησὶ δοκιμάσει· ἀλλὰ τοῦτο τοῦ καθαρτικοῦ ἐκείνου πουργατορείου τρὶς, δὶς διὰ πασῶν διαφέρει· τὸ μὲν γὰρ πουργατόρειον ὡς αὐτοί φασι (καίπερ οὐδ' αὐτοῖς συμφωνοῦσιν οἷς λέγουσι δι' ὧν πράττουσι) οὐ πάσι γὰρ οὐδέ· * ἀναπτόμενον κηρύττοντες τὸ πουργατόρειον, ὑπὲρ ἁπάντων, καὶ ἐφ' ἅπασι προσδέχονταί τε (μέχρι σήμερον) τὰς προσφορὰς ὡς προσφορὰς, καὶ οὐ ποιοῦσι τὰς ἐντάξεις· τὸ μὲν οὖν πουργατόρειον, οὐχ ἁμαρτίας, οὐ κακίας ἁπλῶς καθαίρει (φασὶν) εἰ μή που κηλῖδας τινῶν λεπτοτάτων, καὶ κουφοτάτων καὶ συγγνωστῶν, ἢ καὶ θανασίμων μέν, διὰ δὲ τῆς μετανοίας ἀφεθεισῶν· καθαίρει δὲ καὶ τὰς ἐπὶ ταῖς φθασάσαις καὶ ἀφεθείσαις ἁμαρτίαις ἐκτίσεις, πάντως, ξύλου, καλάμης, χόρτου, τὸ πουργατόρειον ἔσται δεκτικόν· τοιοῦτον γὰρ παρ' αὐτοῖς ἀναπλάττεται, λεπτῶν δηλονότι, καὶ κούφων ἁμαρτημάτων·

ἁμαρτημάτων· οὐ γὰρ ἐκλελοιπόσιν ὡς ἐπειγομένοις τοῦ τῆς τοιαύτης φιλανθρωπίας. τὸ δὲ Παύλῳ λεγόμενον πῦρ, καὶ τὰς εὐτελεῖς ὕλας εἰσδέχεται, ξύλον (φέρε εἰπεῖν) καλάμην, χόρτον· καὶ τὰς ἐντίμους τε καὶ ἀξιαγάστους· χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους· ὡς καὶ Αὐγουστῖνος ἐν, ξζ. κεφαλ. τοῦ ἐγχειριδίου πρὸς Λαυρέντιον λέγει· οὐκ ἄρα τὸ παρὰ Παύλῳ πῦρ, τὸ πῦρ ἐστὶ τὸ παρὰ τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ πρεσβευόμενον καθαρτήριον, ἢ πουργατόριον πῦρ. Τί δαὶ καὶ μετὰ τῶν Μακκαβαίων; ἐκ γὰρ τοῦ Ἰούδα κατ' ἀνδρολογίαν συλλογῆς ὑπὲρ τε τῶν κεκοιμημένων τῶν κεκλοφότων τὰ Ἰαμνείας ἱερώματα τὰ χρυσᾶ προσφορᾶς, πῦρ ἐξάγουσι καθαρτικὸν, ὅθεν οὐδαμῶς πῦρ πουργατόριον ἐκθρώσκει· ἥκειν γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν μέχρις καὶ τῶν ἀποιχομένων ἴσως ὑπεμφαίνει· ὅθεν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ εὔχεται, καὶ ἐλπίζει ἐν οἱοισουνδὴ ἐπὶ τόποις, οὐ ἀδυνάτοις, ἢ κατ' Αὐγουστῖνον· Καὶ διὰ τοῦτο εὐχαί τε καὶ ἐλεημοσύναι καὶ μνημόσυνα παρ' ἡμῶν, ὅτι μὴ ἀδυνάτως ἔχειν τὸν πολυέλεον Θεὸν ἐκτείνειν τοὺς ἀφάτους οἰκτιρμοὺς ἐπὶ τοὺς δεομένους, καὶ οὐκ ἀπᾷδον τῇ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ δοκεῖ πρὸ τῆς ἐσχάτης ἡμέρας τῆς κρίσεως, τὰ τοῦ ἐλέους ἐνδείκνυσθαι· Ἔλεον γάρ φησι καὶ κρίσιν ᾄσομαί σοι· καὶ ἀποστολικὴ ἐστὶ διὰ τῶν πατέρων εἰς ἡμᾶς φθάνουσα παράδοσις, καὶ παρὰ τῆς θείας γραφῆς ἔχει λαβοῦσα τὴν σύστασιν, ἐν ᾗ τῶν ζώντων αἱ εὐποιΐαι, καὶ τὰ δάκρυα, τοῖς κεκοιμημένοις οὐ τὴν τυχοῦσαν προσγεγεννήκασιν ὠφέλειαν· καὶ γὰρ καὶ ὁ προφήτης τῇ Σουμανίτιδι χαριζόμενος, ἤγειρεν αὐτῆς τὸν υἱόν, καὶ ὁ ἀπόστολος ἐν Λύδδᾳ, τὴν Ταβιθὰν, καμφθεὶς τοῖς δάκρυσι τῶν συμπενθουσῶν γυναικῶν περὶ τῆς Δορκάδος· καὶ ὁ Σωτὴρ καὶ ἐν Ναῒν τῇ χήρᾳ κλαιούσῃ ἀναστήσας ἐχαρίσατο τὸν υἱόν, καὶ ταῖς περὶ τὴν Μάρθαν τὸν Λάζαρον διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ἣν ὁ Παῦλος τῇ τῆς πίστεως δυνάμει ἀναφέρει· Πίστει (φάσκων) ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς αὐτῶν νεκρούς· δήκειν οὖν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν καὶ ἐπὶ τοὺς κεκοιμημένους καὶ πρέπει πλασθῆναι τὰς φλόγας τὰς πουργατορείους, καὶ μετὰ τὴν αὐτῶν ἀναμόρφωσιν (ὁπότ' ἂν καὶ ἤρξατο· ἄγνωστος γὰρ τούτων καὶ ἡ ἔναρξις καὶ ἡ τελευτή·) Τῆς οὖν φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ τὴν ἔκχυσίν τε καὶ ἔκτασιν, παρεσήμανεν ἡ κατὰ τὸν Μακκαβαῖον ἐπίνοια· πῦρ δὲ καθαρτήριον, οὐδαμῶς ἄπει·

Ἄλλως τε καὶ τὸ ἔγκλημα περὶ οὗ τὴν προσφορὰν Ἰούδας γενέσθαι ἐπενόησεν, οὐ καθαρτηρίῳ πυρὶ, ἀλλ' ἀσβέστοις καὶ κολαστικαῖς ἁρμόζει φλοξὶν· ἦν γὰρ κλοπὴ, ἢ ἱεροσυλία, ἢ εἰδωλολατρεία, καὶ παρακοή· πάντως δεινὸν ἦν, δι' ὃ τὴν παρεμβολὴν ὁ Θεὸς τοῦ Ἰούδα καταστρωθῆναι παρεχώρησε· βλέπεις καὶ τὸ πολυθρύλητον, ἢ πολυθρύλλητον πουργατόριον, ὡς τῷ τῶν θείων γραφῶν πυρὶ καταναλίσκεται, καὶ διαμένει ἀκράδαντος ἡ εὐσεβὴς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν ἐπίνοια (κατὰ Ἰούδαν εἰπεῖν τὸν Μακκαβαῖον) περὶ πάντων τῶν ἐν εὐσεβείᾳ κεκοιμημένων προσφερομένης τε καὶ πρεσβευούσης (τῶν προφανῶς ἀμετανοήτων ἀποιχομένων ἐξαιρουμένων) καὶ διαφευγούσης τὸ ῥωμαϊκὸν πουργατόριον πῦρ· ταύτην δὲ τὴν Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ τὴν εὐσεβῆ ἐπίνοιαν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, ἐν ρθ. κεφαλαίῳ τοῦ πρὸς Λαυρέντιον ἐγχειριδίου ἑρμηνεύει· Ὅταν (φησὶν) αἱ θυσίαι αἵ τε τῆς ἱερᾶς τραπέζης, καὶ αἱ τῶν οἰκονομιῶν ἐλεημοσυνῶν ὑπὲρ τῶν βεβαπτισμένων κεκοιμημένων ἁπάντων (λέγει διὰ πάντων) προσφέρωνται, ὑπὲρ μὲν τῶν ἀγαθῶν εὐχαριστίαι εἰσίν· ὑπὲρ δὲ τῶν μὴ λίαν πονηρῶν, ἱλασμοί εἰσιν· ὑπὲρ δὲ τῶν πάνυ πονηρῶν (καίπερ βοήθειαι μὴ τεθνεότων ὅλως οὐκ εἰσὶ) ζώντων δὲ, παραμυθίαι ὁποιουνοῦν εἰσιν· οἷς δὲ ὠφέλιμοί εἰσιν ἐπὶ τούτῳ ὠφελοῦσιν, ἢ ἵνα ᾖ τέλειος ἡ ἄφεσις, ἢ πάντως ἵνα φορητότερα ᾖ ἡ κατάκρισις.

Εἴπω καὶ τὰς λοιπὰς τῆς κοινῆς διαστ[illegible] νῦν καὶ κατὰ Χίον τὴν κα-

« Αὐγ

« Ψαλ. ρ

« Ἑβραι. ια.

« Αὐγουσ

Περὶ τῶν τοῦ συσβά[illegible] νησίας.

τὴν ποίμνην τοῦ Σωτῆρος, τὸ εὐαγγελικὸν λήϊον, οἱ τὰς τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἢ πρεσβεύοντες, ἢ φρονεῖν ἐπιχειροῦντες, ἢ φρονεῖν ἐπιγόμενοι σκανδαλίζοντες τοὺς ἀκεραιοτέρους, καταχέουσιν οἷα ζιζάνια τῷ καλῷ σπόρῳ τοῦ Σωτῆρος, νηστεύειν νομοθετοῦσι τοῖς σάββασιν· ὅπερ Αὐγουστῖνος πολυστίχῳ ἐπιστολῇ πρὸς Καζουλανὸν ἀποδοκιμάσει· καὶ πρὸς τὸν καταχρώμενον τῷ τοῦ εὐαγγελίου ῥητῷ, γνησιώτερον ἑρμηνεύων ὁ θεσπέσιος Αὐγουστῖνος, ἀντεπιφέρει λέγων. Διὰ τοῦτο ὁ Σωτὴρ ἀμφότερα ἐν σαββάτῳ γενέσθαι βεβούληται· τό, τε ψώχειν τὰς στάχυας, καὶ τὸ ἐσθίειν τοὺς μαθητάς, ἵνα ἐκεῖνο μὲν ᾖ κατὰ τῶν κολαζόντων, τοῦτο δὲ ᾖ κατὰ τῶν ἀναγκαζόντων νηστεύειν ἐν σαββάτῳ· καὶ οἱ τοῦ Σωτῆρος δὲ ἀπόστολοι, ἐν, ξδ. κανόνι ἀπαγορεύουσιν, Εἴ τις (λέγοντες) κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς (τοῦτο γὰρ καὶ ἡμεῖς νηστεύομεν, τὸ μέγα σάββατον δηλονότι) καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω· ὁ γὰρ περὶ τούτου κανών, ὁ ξγ. φημί, περὶ πνικτῶν νομοθετῶν, τοὺς ταῦτα ἐσθίοντας ὁμοίως κολάζει· ὁ δὲ παρὰ τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ, μηδὲ τὴν τῶν ἀποστόλων ἀξίαν αἰδούμενοι, ἀπεσκυβάλισαν· Καθὰ δὴ καὶ τὸν περὶ τῆς ἐν τετράδι νηστείας ἀπέβαλλον αὐτὸν διατεταγμένον τοῦ ἀποστολικοῦ .ξε. κανόνος· νομοθετησάντων γὰρ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐν τετράδι νηστείαν, ἐπεὶ τότε ἡ προδοσία γέγονε, καθὼς ἐν παρασκευῇ τὸ σωτήριον πάθος, ἀντινομοθετῶν ὁ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπας τοῖς θείοις ἀποστόλοις, τὴν τετράδα νηστείας ἀπήλλαξεν· Παρομοίως καὶ τῶν τριακοσίων ἐκείνων πατέρων τῶν .τιη. θεοφόρων νομοθετησάντων ἐν, κ. κανόνι, μὴ κλίνειν τοὺς πιστοὺς γόνυ κατὰ τὴν κυριακὴν ἢ καὶ καθ᾽ ὅλην τὴν πεντηκοστὴν (οὗ μυστηρίου τὸν λόγον, καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐπιστέλλων Ἰαννουαρίῳ δῆλον ἐποίησεν) ἑστῶτας γὰρ τοὺς πιστοὺς ἐβουλήθη ἀποδοῦναι τὰς εὐχάς· ὁ δὲ τῆς πρεσβυτέρας πάπας Ῥώμης καὶ αὐτὴν τὴν λαμπρὰν ἡμέραν καὶ μεγάλην τῆς ἀναστάσεως, γόνυ κλίνειν οὐ παραιτεῖται· εἶτα οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς γνησίας νύμφης τοῦ Χριστοῦ, οἱ τῷ Σωτῆρι κατ᾽ ἴχνος εἰλικρινέστατα παρεπόμενοι τοῖς τῶν πατέρων ὅροις ἐφησυχάζοντες, μηδὲν ὅλως ἀντιφθεγγόμενοι ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς νομοθεσίαις, μηδὲν προσθέντες τοῖς ἱεροῖς λόγοις μηδὲν ἀφαιρούμενοι, διὰ τοῦτο καὶ ὀφθῆναι τοῦ Χριστοῦ ξένοι, δι᾽ ὃ τῷ Χριστῷ ἠνώθησαν πάσαις ψήφοις κρίνεσθαι ἤλπιζον δίκαιοι, ἤδη δὲ καὶ βλασφημούμεθα (καὶ χαίρομεν βλασφημούμενοι ἀδίκως· λυποῦσι δὲ οἱ σφίσιν αὐτοῖς διὰ τῆς ἀδίκου βλασφημίας ὀργὴν θησαυρίζοντες) ἀλλὰ βλασφημούμεθα οἱ ὀρθόδοξοι· Γραικοὺς ὀνομάζουσι, τοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας οἱ ὀρθόδοξοι θησαυροὶ Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι ἐνέμειναν ἀσυντήρητοι· Βλασφημοῦνται τοίνυν οἱ ὀρθόδοξοι ὅτι (φασὶν οἱ νέοι ἀρίσταρχοι) τοὺς Γραικοὺς μὴ ἔχειν ἱερωσύνην, ἐπειδὴ εἰσὶν ὑποτεταγμένοι ἀσεβέσιν ἔθνεσιν· ἀλλὰ ταῦτα κρεῖττον ἦν σιωπῇ παραπέμπεσθαι, φθέγξομαι δὲ οὐκ ἀδακρυτὶ καὶ τὰ καθ᾽ ἡμᾶς δεινὰ σιωπῶν (καίπερ πᾶσιν ἄδηλα) καὶ τοὺς παραιτίους οὐκ ἀποκρύπτων· χαλεπὴν νῦν μὲν ὑπέστησαν αἰχμαλωσίαν τὰ καθ᾽ ἡμᾶς· τῆς δεινῆς δὲ ταύτης αἰχμαλωσίας, αἴτιοι πατέρες μὲν τὰς πρώτας ἁμαρτίας αἰτιατέον δὲ καὶ τὴν τῆς Ἐκκλησίας διχοστασίαν· τῆς δὲ διχοστασίας ἀρχιτέκτων καὶ δημιουργός, ὁ ταῖς καινοτομίαις τὴν Ἐκκλησίαν διχοτομήσας· τίς δὲ ὁ τὰς καινοτομίας καὶ τοὺς νεοτερισμοὺς μέχρι καὶ σήμερον εἰς μέσον ἄγων, οὐδένα νομίζομεν ἀγνοεῖν· ἀλλὰ κἂν τούτῳ τῷ χαλεπωτάτῳ σάλῳ, κἂν ταύτῃ τῇ πολυωδύνῃ ζάλῃ ὁ φιλάνθρωπος Σωτήρ, καὶ δοκῶν καθεύδειν, κυβερνῶν διαφυλάττει τὸ ἑαυτοῦ πλοῖον ἀκαταπόντιστον· ἔσμεν γὰρ Θεοῦ χάριτι, χριστιανοὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἔχοντες ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκ-

Αὐγουστῖνος.

Κανὼν τῶν Ἀποστόλων .ξδ.

Περὶ τῆς ἐν τετράδι νηστείας.

Περὶ γονοκλίσεως.

Περὶ τῆς ἱερωσύνης.

κλησίᾳ

κλησία παρακατέθεντο οἱ πατέρες, ἀνατολικοί τε καὶ δυτικοί) φυλάττοντες Θεοῦ χάριτι ἀπαράτρωτον· ἣν καὶ αὐτὴ ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη πρὸ τῆς περιθήκης καὶ τῶν νεωτερισμῶν, ὧν ἐξεῦρέ τε καὶ ἐφεύρισκει, καὶ αὐτὴ μεθ' ἡμῶν ἐπρέσβευεν, ὡς μέλος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας συγγενές τε καὶ τίμιον, καὶ διετέλεσε πρεσβεύουσα μεθ' ἡμῶν, πολλῶν ἐτῶν περιόδους· καὶ τούτων μάρτυρες ἀπαράγραπτοι, οὐ δύο, ἢ τρεῖς, ἀλλὰ σύνοδοι πολλαί· οὐ τοπικαὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἰκουμενικαὶ, πολλῶν καὶ ἁγίων πατέρων ὧν τοῖς ὅροις ἡμεῖς ἐμμένομεν Θεοῦ χάριτι, τηροῦντες ἄσυλον τὸν τῆς ὀρθοδοξίας θησαυρὸν, καίπερ ἐν σκεύεσιν ὀστρακίνοις· οὕτως ἡμέλητο), ἢ ἠμαύρωται τὰ καθ' ἡμᾶς, μεμενηκυίας ἀπαρατρώτου (Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ) τῆς πίστεως, ἣν μέχρι σήμερον φυλάττομεν καὶ φυλάττοιμεν Χριστὲ βασιλεῦ ἄχρι τέλους ἀπαράτρωτον· ὁμοίως καὶ τὰ σεπτὰ τῆς ἀμωμήτου πίστεως μυστήρια ἀκαινοτόμητα· ὧν ἓν καὶ οὐ τὸ τυχὸν τὸ τῆς Ἱερωσύνης μυστήριον· ὅπερ ἐχόμενοι καὶ κρατοῦμεν, Θεοῦ χάριτι, καθὼς παρελάβομεν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων, ὡς παρέδωκαν αὐτοῖς οἱ σεπτοὶ τοῦ Σωτῆρος ἀπόστολοι, παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος διδαχθέντες, καὶ κατὰ τὸν Σωτῆρα διδάξαντας καὶ τὴν πίστιν καὶ τὰ τῆς πίστεως· χειροτονούμεθα καὶ χειροτονοῦμεν ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἀδιασπάστως ἐκεῖθεν ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων, οὐκ ἐν μιᾷ τινὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις (ἐκτὸς μιᾶς τῆς Ῥωμαϊκῆς) αἷς συγκροτεῖται ἡ Ἐκκλησία ἡ καθολική· χειροτονούμεθα, φημὶ, ὥσπερ οἱ ἀπαρχῆς παρέδωκαν αὐτόπται, καὶ χειροτονοῦμεν ἀπαραλλάκτως· Τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ θαυμαστὸν, ὃ τοῖς ἀνοήτως κρίνειν ἐθέλουσι, φαίνεται καταγέλαστον, ὅτι καὶ τὰ ἔθνη (οἷς ὑποτετάχθαι ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία φαίνεται) ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς λόγοις ἀρρήτοις σοφίας ξένῳ τρόπῳ ὑποτάττει τῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ διδάσκει διὰ βασιλικῶν προσταγμάτων πᾶσαν ἄδειάν τε καὶ δύναμιν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ πράττειν ἀκωλύτως τὰ ἑαυτῆς· καὶ σχεδὸν πᾶσαι αἱ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαι διαμένουσιν ἀτελεῖς· τὰ δὲ τάγματα τῶν μοναχῶν, οἰκεῖν τε πανταχοῦ καὶ πανταχοῦ φοιτᾶν τέλοις πάμπαν ἀπηλλαγμένα, καὶ δόγμασι κεκύρωται τυραννικοῖς. εἰ δέ που τὶς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τέλος τελεῖ, θαυμαστὸν οὐδὲν τοῖς, τοῦ σωτῆρος, καὶ Ἰχθύος, καὶ Πέτρου, καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος παραγγελίας μεμνημένοις· Χλεύης οὖν καὶ ἐμπαιγμῶν ἀξία νομίζεται ἡ τηλικαύτη τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ φιλάνθρωπος κηδεμονία καὶ παρεμπολέμιαν φυλάττουσα τὴν ἐκκλησίαν ἀδέσμιον; ὡς ποτε παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις τοῦ μαρτυρίου τὴν κιβωτόν;

Λέγουσι δ' ὡς ἤδη καὶ τῶν μακρῶν νηστειῶν τε καὶ ἀγρυπνιῶν κατηγοροῦσι, καὶ τῶν μεσονυκτικῶν ὕμνων ὡς μὴ ἀναγκαίων, μάλιστά γε τοῖς κοινωνεῖν ἐθέλουσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἓν καὶ μόνον νομοθετοῦντες τὴν τῶν μυστηρίων καθημέραν κοινωνίαν· δίχα τυχὸν καὶ τῆς προστεταγμένης παρὰ τοῦ ἀποστόλου δοκιμασίας, Ἵνα μή τις ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων, καὶ μὴ διακρίνων τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. Ἀλλὰ κατηγοροῦσι τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῶν νυκτερινῶν προσευχῶν, ὡς μὴ ἀναγκαίων (λέγω δ' ἀναγκαίων, εἰς μετρίαν εὐλάβειαν καὶ παρασκευὴν τῶν μελλόντων μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ τυχὸν τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν πλατεῖαν καὶ εὐρύχωρον κατασκευάσαι διανοουμένους, ὡς πολὺ τὸ εὐρύχωρον ἔχουσαν καὶ τὸ εὐπρόσιτον τῇ σαρκί) λέληθεν αὐτοὺς, καὶ ὁ Ῥώμης τῆς πρεσβυτέρας Γρηγόριος, ὁ πάλαι νομοθετῶν τὰς παραφυλακὰς ταύτας, ἐν οἷς περὶ τῆς θείας μυσταγωγίας διαλέγεται· οὐκ ἀναγινώσκουσι τὰ κατὰ τοὺς ἱεροὺς ἀποστόλους μεσονύκτιον ἐγειρομένους, οἳ καὶ εἰς μέσας νύκτας τὸν ἱερὸν λόγον ἐκτείνοντο; οὐδὲ Δαβὶδ ἀκούουσι, μεσονύκτιον ἐξεγειρομένου, καὶ ἐξομολογουμένου τῷ Θεῷ,

β. Κορ. δ.

Περὶ νηστειῶν καὶ προσευχῶν.

α. Κορ. α. κεφ. ια.

Ψαλ. ριη.

« ἐπὶ τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, καὶ φάσκοντος ἑπτάκις τῆς ἡμέρας ᾔνεσά σε, καὶ « ἑσπέρας, καὶ πρωΐ, καὶ μεσημβρίας ἐξομολογήσομαί σοι. οὐδὲ τὰς τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πατέρων διατάξεις λόγου τινὸς ἀξιοῦσι, τὰς τὰ καθ' ἡμᾶς πάντα συνισταμένας, οἱ καθάπαξ ἐξευτελίζειν τὰ καθ' ἡμᾶς ἐγνωκότες, ἵνα πρὸς ἑαυτοὺς τὴν τοῦ Χριστοῦ νεολαίαν ἑλκύσωσιν εἰς οὕτως ἀπρεπεῖς λόγους παραφέρονται, πικρότατα προσφερόμενοι τοῖς ἐν ἀνάγκαις· παυσάσθωσαν δή, παυσάσθωσαν, καὶ μὴ τὰς ἡμετέρας θλίψεις τε καὶ ταλαιπωρίας ταῖς παρ' αὐτῶν ἐπηρείαις προσανώμενοι, λύπας λύπαις ἐπιφέρωσιν. Ἡμεῖς τοῖς ἐρχομένοις ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, πᾶσαν ἐνδεικνύμεθα φιλανθρωπίαν, οὐ πόνων, οὐ δαπάνης, οὐδὲ κινδύνων φειδόμενοι· σαφῶς οἴδασιν ὃ λέγω, καὶ οἱ παρ' ἡμῖν πατέρες Ἰησουῗται, πεῖραν τῆς ἡμετέρας ἐπιεικείας λαβόντες· ἀλλ' οὐ ἠρεμεῖν, ἢ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἀρᾶσθαι, ἢ ἀντιπλάττεσθαι τοῖς ὁμοφύλοις αὐτῶν τοῖς κατὰ τὴν ἑσπέραν τὰ τῆς ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀνακρίνειν, τάς τε παρ' ἐκείνων δεινοτάτας κατηγορίας κατὰ τοῦ Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀποσκευάζειν ἐπιχειρεῖσθαι· ἀλλὰ μὴ καθ' ἡμῶν ἀπηνῶς οὕτως ἐκφέρεσθαι, καὶ τολμᾶν λέγειν ὅτι οἱ μὴ πειθόμενοι ὡς κεφαλῇ τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπᾳ, οὐδὲ χριστιανοὶ τὴν ἀρχήν εἰσιν· πλανώμενοι γὰρ καὶ πλανῶντες ταῦτα δογματίζουσιν· οὐ γὰρ συμφωνοῦσι σφίσιν αὐτοῖς. Εἰ γὰρ οὐχ ἡγοῦνται χριστιανοὺς τοὺς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας παῖδας ἡμᾶς (παρ' οἷς καὶ μόνοις τὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ὀρθόδοξα, δόγματα, μυστήρια, παραδόσεις, ἀπαρασάλευτα) εἰ τοίνυν οὐχ ἡγοῦνται χριστιανοὺς ἡμᾶς, ὅτι τῷ πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης οὐ πειθόμεθα, ἰδίοις ὁρμαῖς ἄγοντι τὸ πᾶν, καὶ φαντάζονται ἱερωσύνης ἐστερημένους, πῶς οὐ βαπτίζουσιν οὐδὲ χειροτονοῦσιν, οὓς ἂν ἀποστήσωσι τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ λαϊκούς, ἢ τοῦ βήματος; ἀλλ' ἴσως ἐροῦσιν, ἃ οἴδαμεν· οἴδαμεν ὅτι τῷ Ῥώμης δέδοται ἡ κρίσις, καὶ αὐτὸς οὕτως εἰσηγεῖται, καὶ τὸ πραττόμενον νομοθετεῖ, καὶ ὡς βούλεται πράττει, ἀνυπεύθυνος ὤν, καὶ μηδενὶ κριτηρίῳ ὑπόδικος. Ἀλλ' ἴσασιν καὶ αὐτοί, πρὸ τούτων, ὅποι τῆς Ἐκκλησίας τε καὶ πολιτείας νόμοι αὐτοὺς ἐν αἰτίᾳ τυγχάνοντας οὐκ εἰσκρίνουσιν, οὐδὲ εἰς κατηγόρων (πολλοῦ γε καὶ δεῖ) εἰς κριτῶν μοῖραν· εἶτα, οὐδὲ τῇ Ῥωμαϊκῇ μόνῃ Ἐκκλησίᾳ μιᾷ οὔσῃ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἔξεστι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν κατηγορεῖν· πρὸς τούτοις δέ, ἡμεῖς οὔτε δόγματα καινά, οὔτε προσφάτους παραδόσεις εἰσάγομεν, ἀλλὰ τοὺς εἰσάγοντας, ὡς οὐκ ὀρθοποδοῦντας καὶ καινοτόμους ἀποστρεφόμεθα μάλα δικαίως καὶ εὐσεβῶς τῶν πατρικῶν ἐχόμενοι· ἐπὶ πᾶσι δέ, οὐδὲ δυνατόν ἐστιν μομφήν τινα προστρίβεσθαι ἡμῖν ὑπὲρ ὧν πρεσβεύομεν μέχρι τῆς ἑβδόμης Συνόδου· (ἵνα καὶ τὴν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος γενομένην παραδράμωμεν, ἐν ᾗ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην τήν, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀπέβαλλον συμφώνως) ἀδύνατον οὖν ἐστι μομφήν τινα προστρίβεσθαι ἡμῖν, μὴ καὶ τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἀνατολικοῖς τε καὶ δυτικοῖς, καὶ τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις, καὶ αὐτῷ τῷ Σωτῆρι δι' ὧν ἔχομεν, ὡς ἐδείξαμεν, ἃ πρεσβεύομεν. Ἀλλ' ἀσυλλόγιστοι καλὸν ἡ πονηρία· τῷ ψεύδει καὶ τῇ ἀδικίᾳ συνηγοροῦσιν οἱ πολεμοῦντες ἡμᾶς· πῶς γὰρ δίκαιον τὴν καθολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἑνὶ τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπισκόπῳ, ὡς καθολικῇ κεφαλῇ καὶ μόνῳ ἐπισκόπῳ, καὶ τῶν λοιπῶν ἁπάντων πρυτάνει, νομοθέτῃ, καὶ καθηγητῇ, προσάπτειν ἤδη ἀρξαμένῳ μετὰ φρικτῶν ἐκείνων διορισμῶν, ὅτι τάδε προστάττομεν; * Σιωπῶ γὰρ τὴν πᾶσιν ἀείδηλον ἰομαθεσίαν ἐκείνην, ἣν ὁ Γρατιανὸς ἀνεγράψατο· ὅτι τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπᾳ καὶ καταμημίζοντι εἰς ᾅδου καταβαίνειν, τουτέστιν ἀγεληδόν, ἢ σωρηδὸν (εἰς ἔνδειξιν δηλονότι τῆς τοῦ κράτους ὑπερβολῆς) τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, μηδένα

τολμᾶν.

τολμῶν αὐτοφθαλμίζουσι· πόθεν δίκαιον σύμπασαν τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἠνδραποδίσθαι, ἢ πότε ἠνδραπόδισε τὸν τῆς Ῥώμης ἀρχιερεῖ; πότε ὁ Ῥώμης κεχειροτόνηκε Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, τῶν ἀποστολικῶν καὶ ἰσοταγῶν θρόνων ἀρχιερεῖς; ἃ νῦν βλέπομεν, ἢ ὡς ἐν ἀγορᾷ παιδίων, ἢ ὡς ἐν σκηνῇ τραγικῇ παιζόμενα; Ἡμεῖς τῷ Σωτῆρι πειθόμενοι, τοῖς ἀποστόλοις, τοῖς πατράσι, καὶ τοσαύταις καὶ τηλικαύταις Συνόδοις οἰκουμενικαῖς τε καὶ τοπικαῖς, πάσας πολλὰς καὶ τελείους τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐχούσαις σύμφωνας, μίαν, οὐ δύο ὁμολογοῦμεν καὶ κηρύττομεν Ἐκκλησίαν· ἧς καθολικῆς οὔσης, μίαν οἴδαμεν καὶ καθολικὴν κεφαλὴν τὸν Χριστὸν ὡς ἔφη Παῦλος· θεμέλιον, πέτραν, τὸν Χριστὸν, ὡς ἐδίδαξε Παῦλος· ἐν ταύτῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ μιᾷ τῇ καθολικῇ, πολλὰς οἴδαμεν τὰς κεφαλὰς τῶν κατὰ μέρος μεγάλων Ἐκκλησιῶν, τοὺς πατριάρχας δηλονότι τῶν θρόνων τῶν καθολικῶν· ὧν ἕνα καὶ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης γνωρίζομεν, μέχρις οὗ τὰ τῆς ὀρθοδοξίας παρ' αὐτῷ ἔχουσιν ὑγιῶς· προσθήκας ἢ ἀφαιρέσεις οὐ προσιέμεθα, τοῦτο γὰρ διὰ Μωσέως προστάττει Θεός· Παῦλος ἀπηγόρευσε, καὶ μετὰ Παῦλον, οἱ πατέρες, ἐκφωνήσαντες τοῖς τὰ ἐναντία τολμήσωσι ἀνάθεμα· μετὰ ταύτης τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν ταύτῃ τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, συμπάσχομεν Χριστῷ, ἵνα συνδοξασθῶμεν· εἰς ταύτην τὴν καθολικὴν καὶ μίαν ποίμνην τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, πάντας προσκαλοῦμεν εἰσελαύνειν· μὴ μεταίροντας ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες ἡμῶν, μὴ τῷ τοῦ Θεοῦ προσκρούσωσι διατάγματι· μὴ ἄλλο τι παρ' ὃ παρελάβομεν εὐαγγελιζομένους, μὴ προσθήκαις ἢ ἀφαιρέσεσι τῷ ἱερῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ἐπηρεάζοντας, μὴ τῷ παρὰ Παύλου καὶ τῷ παρὰ τῆς Συνόδου ὑπόδικοι καταστῶσιν ἀναθέματι· μὴ συμπεριφερομένους τῇ τοῦ κόσμου σοφίᾳ, ἵνα μὴ κενώσωσι τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ· μὴ παραχρωμένους πλοκαῖς τῆς ψευδονύμου γνώσεως καὶ ταῖς τοῦ κόσμου ποικίλαις διδασκαλίαις· μὴ τὴν ἀμώμητον συλλαγωγηθῶσι πίστιν· μὴ δελεαζομένους ταῖς τοῦ βίου προσπαθείαις τε καὶ εὐπαθείαις τῆς μερίδος ἐκπέσωσι Λαζάρου τοῦ πτωχοῦ· ἀλλὰ τῶν ἐπαγγελιῶν μεμνημένους τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῷ Σωτῆρι ἀκολουθοῦντας, εὐθυδρομεῖν ὀρθοποδοῦντας· Δέδια γὰρ ἀδελφοὶ τὰς μηχανὰς καὶ πανουργίας τῶν τοῖς ἡμετέροις ἐπιφοιτώντων ἐν σχήματι προβάτων, καὶ διὰ τῆς χρηστολογίας πειρωμένων παρεκκλῖναι τὰς τῶν ὀρθοδόξων διανοίας, πανταχόθεν θλιβομένας καὶ στενοχωρουμένας, καὶ μηδὲ μίαν ἐχούσας παρὰ τῶν ἰδίων ποιμένων, ἢ ψυχῶν παράκλησιν, ἢ σωμάτων θεραπείαν· δέδια οὖν παραπλησίως τῷ μεγάλῳ Βασιλείῳ, τοῦτο μόνον διαφέρων ἐκείνου, ὅτι πρὸς οὓς ἐκεῖνος ὀλοφύρετο βοηθείας ἐλπίδας τυχὼν ταῖς παρὰ τῶν ψευδαδέλφων ἐπαγομέναις τοῖς ὀρθοδόξοις ἐπηρείαις, κατ' αὐτῶν ἡμεῖς ὀλοφυρόμεθα πολεμούμενοι· οὐ τοῖς Ἰταλοῖς, ἢ τοῖς λοιποῖς τῶν ἑσπερίων μεμφόμεθα τοῖς, πάσαις ἀρεταῖς ἰδίαις, καὶ φιλανθρωπίᾳ κεκοσμημένοις, οἷς καὶ κράτος ἀήττητον, καὶ ἀστασιάστους ἀρχὰς, καὶ διηνεκεῖς εὐημερίας εὐχόμεθα· πᾶσαν τε ἀγάπην καὶ δεξίωσιν πανταχοῦ πρὸς αὐτοὺς ἐνδεικνύμεθα· μόνον δὲ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἀρχιερέα, τῆς διχοστασίας βλέπομεν αἴτιον· καὶ ὑπεραλγοῦμεν, οἷς βλέπομεν, καὶ οἷς ἐκεῖθεν πάσχομεν ὀδυρόμεθα· Ἀλλὰ Βασιλείου ἀκούσωμεν ὀλοφυρομένου τὰ καθ' ἑαυτὸν, τοῖς καθ' ἡμᾶς παρόμοια ἔχοντα· ἐπέστελεν οὖν πρὸς τοὺς τῆς ἑσπέρας ἀρχιερεῖς ταῦτα λέγων. Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ, καὶ τοῖς βλεφάροις μου πηγὰς δακρύων, καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν ἡμέρας πολλὰς, τὸν ταῖς πονηραῖς ταύταις διδασκαλίαις (οἵας καὶ αὐτοὶ μικρὸν πρότερον ἀπηριθμησάμεθα κατὰ

Βασιλ.

τὴν εὐτελεστάτην κίον ζιζανίων δίκην παρεσπαρμένας) πρὸς τὴν ἀπώλειαν συναθέμενον· πληροφοροῦνται τῶν ἀκεραιοτέρων αἱ ἀκοαί· εἰς συνήθειαν λοιπὸν ἦλθον τῆς εἴπω καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν τῷ Βασιλείῳ φωνήν, ἢ σιωπήσω πολλὰ φιλανθρωπευόμενος τοῖς διασύρουσιν, ἤδη δὲ καὶ βλασφημοῦσιν ἀνερυθριάστως τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν· Σαντίερος γὰρ ἐν οἷς περὶ τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης συνέγραψεν ἀρχῆς, ἢ μοναρχίας ἐκκλησιαστικῆς, τῇ τοῦ διαβόλου (φεῦ τῆς βλασφημίας) συνέταξε συναγωγῇ, εἰς συνήθειαν ἦλθον τῆς διεφθαρμένης διδασκαλίας· συνεκτρέφονται τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς ἐν λόγοις τοῖς (ἵν' οὕτως εἴπωμεν ἡμεῖς) τῆς ἀπάτης· τί γὰρ καὶ ποιήσωσι βαπτίσματα παρ' ἐκείνων, προπομπαὶ τῶν ἐξοδευόντων, ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενούντων, παρακλήσεις τῶν λυπουμένων, βοήθειαι τῶν καταπονουμένων, ἀντιλήψεις πανταχόθεν, μυστηρίων κοινωνίαι, ἃ πάντα δι' ἐκείνων ἐπιτελούμενα, σύνδεσμος γίνεται τοῖς πολλοῖς, τῆς πρὸς αὐτὰς ὁμονοίας; ὥστε μικροῦ χρόνου προελθόντος, μηδὲ (εἰ γένοιτο τις ἄδεια) ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς ὑπὸ τῆς χρονίας ἀπάτης καταχρωσθέντας, πάλιν πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακληθῆναι· ἐν τούτοις Βασίλειος τὰ οἰκεῖα θρηνῶν, τῶν ἡμετέρων σχεδὸν προεζωγράφισε τὴν εἰκόνα· Ἀλλὰ μὴ συλληθῶμεν ἀδελφοὶ τὸν τῆς
β Κορινθ. δ. ὀρθοδοξίας θησαυρόν, κἂν ἐν ὀστρακίνοις (λέξω γὰρ πάλιν ἡδέως τὰ τοῦ Παύλου) φερόμενον σκεύεσι, τὰς ἡμετέρας λέγω ταλαιπωρίας, τὰς πενίας, τὰς ὑστερήσεις, οὐ μόνον τῆς λοιπῆς τοῦ βίου εὐημερείας, καὶ πρὸ πάντων, καὶ ὑπὲρ πάντα, Χριστὸς ἡμῖν ἔστω, καὶ πτωχός, καὶ ξένος, καὶ γυμνός, καὶ πάσχων, καὶ θανατούμενος θάνατον σταυροῦ· τοῦτον μὴ αἰσχυνθῶμεν διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος, οὐκ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ κόσμου σῶσαι τὸν κόσμον εὐδοκήσαντα· οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἔλεος, εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν, ἀμήν: ζρϛ. ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Τοῖς κατὰ Ἀπολλωνίαν εὑρισκομένοις ὀρθοδόξοις Χριστιανοῖς Ῥώσοις τε καὶ Ἕλλησι, τοῖς τε θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν, εὐλαβεστάτοις ἱερεῦσι, τιμίοις ἄρχουσι, καὶ παντὶ τῷ χριστωνύμῳ λαῷ, υἱοῖς ἐν κυρίῳ περιποθήτοις· χαίρειν ἔλεος καὶ εἰρήνην·

ΜΕ'χρις ἐκείνου τὸ συγγράφειν ἦν ἡδύ, μέχρις οὗ μόνον ἦν ἐπίπονον· παρεμυθεῖτο γὰρ τὸν πόνον τῆς γραφῆς ἡ τῆς σπουδῆς ἡδονή, καὶ τὸ τῶν ἐντυγχανόντων ἐλπιζόμενον τοῖς συγγράφουσιν ὄφελος· Ἐπεὶ δὲ κίνδυνον φέρει τὸν ἔσχατον τὸ γράφειν, ἀμβλύνεται μὲν ἡ ἐπὶ τοῦτο πᾶσα ὁρμή, γράφομεν δὲ (εἴπου τι δέοι) κατ' ἀνάγκην μετ' ἀηδίας· τοῦτο μοι τῶν ἡμερῶν ἡ πονηρία προὐξένησεν· ἀφ' οὗ δὴ πρεσβεύσας, τοὺς Σκύθας μὴ διαπράξαντας τὸν ἱερὸν ἐκστρατεύεσθαι κατὰ Χριστιανῶν, καὶ εἰσακουσθείς, τηλικοῦτον ἐπεσπασάμην τὸν κίνδυνον, ὥστε μόλις τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἐκφυγεῖν ζημίαν· ζῶν δὲ νῦν, οὐ πόρρω πικροτάτου θανάτου· διὰ τοῦτο ἐβουλόμην καὶ ὑμᾶς ἡσυχάζειν, τῶν ζητήσεων ἀφεμένους· καὶ γὰρ καὶ ὑμῖν ἀσφαλὲς τῶν πατρῴων ἀπεριεργάστως ἔχεσθαι δογμάτων τε καὶ ἠθῶν, καὶ ἡμῖν οὐκ ἐπικίνδυνον ἀπαλλαττομένοις περιο-

είων

ρίων ἐπιστολῶν· οὐ γὰρ ἀκινδύνως περιπολοῦσι τὰ γράμματα (μάλιστά γε τὰ ἐμὰ πὴν
νῦν ἔχον) τῶν πολέμων ἀκμαζόντων, ὕποπτά τε κατασκευαζόντων πάντα σχεδόν.
Ἀλλὰ φέρε καὶ νῦν πρὸς ἃ γράφετε ἀντεπιστέλλομεν· ῥίψομεν καὶ τάδε τὰ γράμματα, Θεῷ
τεθαῤῥηκότες τῷ φιλανθρώπῳ, τῷ τὰ ἡμέτερα λόγοις ἀῤῥήτοις περιέποντι καὶ ὁδηγοῦντι
καὶ οἰκονομοῦντι κρεῖττον ἢ ἐλπίζομεν. Πρῶτον μὲν οὖν παρακαλῶ, μὴ περιεργάζεσθαι ὑ-
μᾶς δὴ μωμοσκοποῦντας τὰ τῆς Ἐκκλησίας δόγματά τε καὶ ἤθη καὶ τάξεις· τὸ μὲν εἰ-
δότες, ὅτι τοῖς πατράσιν οὐδὲν ὅλως δεδοκίμασται ἀναξίως τοῦ πνεύματος· πῶς γὰρ οἱ
τοῦ πνεύματος φρονήσαντες προβάλοιεν ἄν τι ἀπᾷδον τῷ πνεύματι; τὸ δὲ, ὅτι κρεῖττόν ἐστι,
καὶ τὴν βλάβην ἧττον ἀπείρους, τῇ τῶν πολλῶν ἀσθενείᾳ συγκατιόντας φέρειν τι, ἢ διὰ τὸ
ἀκριβοδίκαιον συγχέειν τὸ πᾶν· οὕτω Παῦλος καὶ Ἰουδαίοις γέγονεν Ἰουδαῖος, καὶ ἀνό- “Κορ α.
μοις ὡς ἄνομος, μὴ ὢν ἄνομος Χριστῷ, ἀλλὰ τοῖς πᾶσι γέγονε τὰ πάντα, ἵνα τοὺς “κεφαλ. θ.
πάντας κερδήσῃ· καὶ μὴ διασπῶμεν τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ μικροψυχίας βραχέσι τισὶν ἀπαρε-
σκόμενοι· Μὴ ἔχθαιρε τὸν φίλον (φησὶν οὐκ ἀμούσως ἐκεῖνος) ἁμαρτίας εἵνεκα μικρᾶς· μὴ “Πυθαγόρ.
ζητοῦμεν προφάσεις (κατὰ τὸν Σολομῶντα εἰπεῖν) βουλόμενοι τὰ τῆς φιλίας διασπᾶσαι·
εἰ μή που τις τῶν δογμάτων αὐτὴν ἐπὶ τὴν ἀναχώρησιν βιάζεται· τότε γὰρ χώραν ἕξει
ἡ τοῦ Χριστοῦ μάχαιρα, ἣν βαλεῖν ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ἡ σωτήριος μάχη τῆς κακῆς
εἰρήνης φιλικωτέρα· τὸ γὰρ μέλος τὸ ἀσθενὲς ἐν τοῖς ὑγιαίνουσι ῥᾳδίως θεραπεύεται μὲν,
γίνεται δὲ τοῖς [illegible] τοῦ προσκόπτειν ἀφορμὴ, καὶ τοὺς μὴ παραπαίειν πεφυκότας·
τοῦτο μὲν οὖν πρῶτον παρακαλῶ, ὑφορώμενος καὶ τὰς ἐκ τῶν ζητημάτων διχοστασίας, καὶ
φιλονεικίας, καὶ διαιρέσεις, καὶ διαμερισμοὺς, καὶ ἐρημώσεις· ἀλλὰ καὶ ζητοῦντες, οὐκ ἂν ἔχοιτε
ῥᾳδίως τὸν ἀνοίξοντα τῶν κεκλεισμένων τὰς εἰσόδους· διὰ τοῦτο (ἐγὼ οἶμαι) κελευόμεθα “
μὴ ὑπερφρονεῖν, παρ᾽ ὃ δεῖ φρονεῖν, ἀλλὰ φρονεῖν εἰς τὸ σωφρονεῖν· καὶ τὸ, Ἡ γνῶσις φυ- “
σιοῖ, ἡ δ᾽ ἀγάπη οἰκοδομεῖ· ἀκεραίους εἶναι βούλεται ὁ λόγος τοὺς οἰκείους ὡσεὶ περιστεράς· “
ἢ καὶ φρονίμους ὡς οἱ ὄφεις, ἵνα μή τις ἐξαπατᾷ κενοῖς λόγοις, τῆς τοῦ κόσμου δηλονότι
σοφίας, ἥτις μωρία παρὰ Θεῷ ἐστι, καὶ οὐ δέχεται τὰ τοῦ πνεύματος· Τὰ καὶ καθ᾽ ἡμᾶς, οὐκ “Κορ α.
ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις· μὴ οὖν πάντα περιεργαζόμεθα, τῇ τοῦ κόσμου σο- “κεφαλ. β.
φίᾳ ἐπιτρέποντες τὸ πᾶν· δῶμεν τῷ πνεύματι ἑαυτοὺς· ἀκολουθῶμεν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ “
Χριστοῦ· ἐκεῖνο τὸ προφητικὸν ἐννοῶμεν, τὸ Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοὶ, ἐγὼ δὲ δια- “ψαλ.
παντὸς μετὰ σοῦ· τὴν γὰρ σοφίαν ἀπωσάμενοι τοῦ κόσμου, καὶ κατ᾽ αὐτὴν ἄσοφοι φαινόμενοι, “
καὶ τῇ ἁπλῇ τοῦ πνεύματος ἀκολουθοῦντες διδασκαλίᾳ, κτηνώδεις μὲν τῇ σοφίᾳ τοῦ
κόσμου γινόμενοι, καὶ Θεῷ πεισάμενοι δίχα τῆς τοιαύτης σοφίας, μετὰ Θεοῦ πάντως ἐσμὲν
Θεῷ συγγινόμενοι· μὴ οὖν περιεργάζεσθε ἀδελφοί· μάλιστα δὲ ὅτι διδασκάλων ἀποροῦ-
μεν, τὰς ἀμφισβητήσεις δυναμένων ζώσῃ φωνῇ διαλύειν· Ἆρ᾽ οὐ γὰρ τὰ πρέποντα Θεῷ παρα-
χωρήσει δικαίως, ὁ πρόδρομος τοῦ ἀντιχρίστου ἐπικρατήσασα πλάνη τῆς ἀραβικῆς ἀλώπε-
κος, τῆς καταχεομένης τῷ τοῦ Χριστοῦ εὐαγγελίῳ εἰς τὴν τοῦ ἀμπελῶνος Χριστοῦ λύ-
μην τε καὶ διαφθοράν· τὸν λύκον λέγω, τὸν ἅρπαγα, τὸν λυμηνάμενον, καὶ σπαράξαντα,
καὶ θύσαντα, καὶ ἀπολέσαντα, τὰ τοῦ Σωτῆρος πρόβατα· τὸν ἐνθύμημα δῆθεν εὐαγγελι-
κὸν βεβλημένον (γεραίρει γὰρ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὁ τοῦ εὐαγγελίου πολέμιος· καὶ
αὐτὸν τὸν Χριστὸν κηρύττει λόγον Θεοῦ, ὁ Θεὸν εἶναι ἀρνούμενος τὸν Χριστόν· οὕτως ἀσύλλο-
γιστον ἡ πονηρία· εἶναί τε βούλεται ἑαυτὸν, τὸν ἐν εὐαγγελίοις ἐπηγγελμένον παρὰ Χριστοῦ
ὁ ἀπατεὼν, ὁ πνευματομάχος, καὶ οὐδὲ ὅλως ἀπὸ τοῦ παναγίου καὶ ζωοποιοῦ πνεύματος

(περὶ τῆς τυφλωττούσης βλασφημίας) ὁ Χριστοῦ ἐχθρὸς ὁ σαρκικὸς, ὁ τὴν γαστέρα καὶ τὰ ὑπὸ γαστέρα θεοποιήσας, καὶ τιθέμενος εὐδαιμονίαν ὁ κακοδαίμων τῆς σαρκὸς τὴν εὐπάθειαν καὶ ἐμπαθῆ βιοτήν· ὁ κατὰ Χριστοῦ ποικιλότροπα στρατευόμενος· ὁ σκότος ἀραβικὸν ἀντὶ φωτὸς εὐαγγελικοῦ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης καταχέας) ἀφ' οὗ δὴ οὖν τὰ πρῶτα κρατήσαντα ἡ πάνδημος αὕτη λύμη καὶ φθορὰ, τὰς μὲν βίβλους τῆς καθ' ἡμᾶς, καὶ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας κατακαῆναι προστάξασα, πειρωθεῖσά τε τὴν ἐρασμιὸν φωνὴν τὴν ἑλληνικήν· ὅτε καὶ (καθά μοι Ἰωακεὶμ τὶς γέρων διηγεῖτο) κατ' Αἴγυπτον τριάκοντα χιλιάδες ἀπετμήθησαν γλωσσῶν ἡμέρᾳ μιᾷ, λαλήσασαι μόνον ἑλληνικῶς· ἀφ' οὗ τοίνυν τὰ ζιζάνια ταῦτα παρασπαρέντα, καὶ αἱ θανατηφόροι αὗται συμφυεῖσαι ἄκανθαι, τὸν πυρὸν ὑπερνικῆσαι καὶ καταπνῖξαι φιλονεικοῦσαι τὸν εὐαγγελικὸν, ἀφ' οὗ φημὶ τὰ δεινὰ ταῦτα τὴν οἰκουμένην κατέλαβον κακὰ, τὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ νάματα συστέλλεσθαι ἀρξάμενα, τὰ καθ' ἡμᾶς ἐν αὐχμηρείᾳ κατέλιπε· πείνη τε καὶ δίψη τῆς οἰκουμένης κατέδραμε· καὶ γὰρ καὶ ἕως τὰ ἑσπέρια κάκωσιν ὑπέμεινε πέρα δεινῆς· οἱ μὲν γὰρ περιδήλως αἰχμάλωτοι εἰς τοῦτο κακῶν ὤκειλαν, ὥστε μόλις τὴν τοῦ Χριστοῦ πίστιν διασώζειν, ἀκήρατον μέντοι Θεοῦ χάριτι καὶ ἀκίβδηλον μετὰ πολλῶν μὲν κινδύνων καὶ χαλεπῶν· οἱ δὲ τοιαύτης μὲν αἰχμαλωσίας (Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ) καὶ τῶν ταύτης δεινῶν μεμενηκότες ἀμέτοχοι, σάλοις ἄλλαις κατὰ μικρὸν ὑφιστάμενοι οὐκ ἀνενόχλου οὔσης ἑκατέρων τῶν δεινῶν τῆς Ἐκκλησιῶν διαιρέσεως, ἣν τὸ ὑπέρογκον τῆς δόξης τῶν φιλονεικούντων εἶναι αὐτὶ Χριστοῦ, παρεσκεύασέ τε καὶ κατειργάσατο) προσπαλαίουσι καὶ αὐτοὶ συγχύσεων ἄλλαις συμφοραῖς· οὕτως οὐδὲ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ ἐχθρὸς καὶ πολέμιος, ἄλλοις ἄλλους καταπιτρώσκειν πυρακτωμένοις βέλεσιν, εἰς ἕνα πολυτρόπως ὠθούμενος πάντας βάραθρον ἀπωλείας, καὶ οὐδένα φιλοτιμούμενος τῶν ἰδίων ἀφεῖναι τεχνασμάτων ὁ πανώλης ἀπείραστον· συνιζούσης οὖν τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας τῶν εὐσέβειαν διδασκόντων, μὴ περιεργάζεσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας συμβουλεύσαιμι ἂν, ἀρκούμενοι οἷς ἐνομοθέτησαν οἱ πατέρες, οὐδεμίαν προσθήκην ἢ ἀφαίρεσιν προσιεμένους, φυλάττοντας δὲ τὰ δόγματα ἀπαράτρεπτα, καθὼς (Θεοῦ φιλανθρωπίᾳ καὶ χάριτι) ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ Ἀνατολικὴ δηλαδὴ φυλάττει, τὰς δὲ ἀσθενείας τῶν ἀδελφῶν φέροντες ἐν πνεύματι πρᾳότητος κατὰ τὴν παραγγελίαν τὴν ἀποστολικὴν, καὶ μὴ εὐθὺς ὡς ἴδῃ τις ἀδελφὸν (καίπερ οὐ τοῦτο πρῶτον ἀπορεῖται) κρέα προσφέροντα τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὥστε εὐλογηθῆναι ἢ ἁμαθίᾳ, τὴν ἁπλότητα ταύτην τῆς εὐλαβείας καλεῖσθαι ἀσέβειαν καὶ εἰδωλολατρείαν. Ἀλλὰ καιρὸς τῶν ζητημάτων ἐφάψασθαι, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ ἀποκρίνεσθαι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν.

Περὶ τοῦ Μεσίτου.

Περὶ μὲν τοῦ μεσίτου (τοῦτο γὰρ πρῶτον προβάλλεται) θαυμάζω εἶναι τινὰς, καὶ Χριστιανοὺς εἶναι νομίζοντας μετὰ τὴν ἀνάληψιν μὴ εἶναι μεσίτην τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. αἰσχύνεται δηλονότι μεσιτεύειν Θεὸς ὤν· οὐκ ἦν ἄρα καὶ πρὸ τῆς ἀναλήψεως Θεός· οὐ τότε μὲν μετὰ σαρκὸς ἐμεσίτευε ἢ ἐμεσίτευσε, μετὰ δὲ τὴν ἀνάληψιν, τὴν ἀνθρωπίνην ἀποβαλλόμενος φύσιν, γυμνὸς πάλιν ἀπῆλθε Θεὸς, ὡς πρὸ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας· ἄρα ᾐσχύνθη τὴν πεπονθυῖαν φύσιν φέρειν Θεός; ἀλλὰ καὶ ἀνέστη μετὰ δόξης, καὶ μετ' αὐτῆς ἐν δόξῃ ἀνελήφθη, καὶ μετ' αὐτῆς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς, καὶ τὸν αὐτὸν ἐλεύσεται τρόπον, καθ' ὃν καὶ ἀνελήφθη (ἀγγέλων φωνὴ) καὶ μετὰ σαρκὸς ὀφθήσεται ἐν δόξῃ· καὶ τὰ στίγματα φέρει ὥς τινας ὑπερβαλλούσης ἀγάπης ὡραιοτάτους αὐγὰς, μεθ' ὧν καὶ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων ἐμφαίνεται τῷ πατρὶ τῆς πρὸς τὸν πατέρα μέχρι θα-

νάτου

νάτου ὑπακοῆς, καὶ τῆς περὶ τὰ πλανηθέντα πρόβατα μέχρι θανάτου στοργῆς τὰ τεκμήρια φέρων, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐγκαλλωπιζόμενος· τίς γὰρ ἠνάγκασε Θεὸν κενωθῆναι τῆς ὑπερθέου δόξης, τοὺς ἀψῖδας κλίναντα τὰς οὐρανίους, ἐπὶ τὴν γῆν κατεληλυθέναι, ἐνανθρωπηκέναι, παθεῖν, εἴπερ ἦν αἰσχύνη τὸ πρᾶγμα Θεῷ; δόξαν ὑπερβάλλουσαν ἡγήσατο τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, καὶ τιμὴν τὴν ἀτιμίαν, καὶ ὕψωσιν τὴν ταπείνωσιν· οἷόν τις ἐραστὴς ὑπερφυὴς ἐμπομπεύων μεθ' ὧν διὰ τὸ ἐρᾶν πέπονθε πληγῶν· ἔρωτι τετρωμένην (ὥς φησιν ἐν τοῖς ᾄσμασιν ἡ θεία γραφὴ) τὴν καρδίαν, ἔρωτι δεικνύων δι' ὧν ὑπέστη, καὶ φέρει τραυμάτων ἐν σαρκὶ· οὐκ αἰσχύνη, ἀλλὰ δόξα καὶ ἡδονὴ τῷ ἐραστῇ τὰ τοῦ ἔρωτος· ἀγωνίζεται γὰρ ἐμφυτεῦσαι τῷ ἐρωμένῳ ὑποθέσεις καὶ θέλγητρα ἔρωτος· καὶ οὐκ ἀποβάλλεται ὥσπερ δι' ἄκραν ἀγάπης ὑπερβολὴν, καὶ φιλανθρωπίας ἀνελάβετο, καὶ μεθ' ἧς ἡνώθη φύσεως εἰς ὑπόστασιν μίαν· οὐκ ἐπαισχύνεται τοῦ πατρικοῦ θελήματος τὴν ἐκπλήρωσιν, καὶ τὰς τῆς ἐκπληρώσεως ἐμφάσεις· οὐκ ἐπαισχύνεται τῆς πρὸς τὸ οἰκεῖον πλάσμα στοργῆς τὰς ἐνδείξεις, τῆς ἰδίας φιλανθρωπίας τὰς ὑπερβολάς· παίζουσιν ἄρα, καὶ ἀργοὶ μανθάνουσι φλυαρεῖν, οἱ μὴ φρονοῦντες μετὰ τὴν ἀνάληψιν Μεσίτην τὸν Σωτῆρα Χριστόν· τίνος γὰρ χρείαν ἀπεσκεδάσατο μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὸ τῆς μεσιτείας ὁ Χριστὸς, διὸ καὶ κατέβη καὶ ἡνώθη σαρκὶ, σαρκὶ δὲ ἐμψυχωμένῃ ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ (προσεπιδηλῶσαι γὰρ τοῦτο καταναγκάζουσι τὰ Ἀπολιναρίου ληρήματα) τίνος οὖν χάριν οὐ Μεσίτης ὁ Χριστὸς μετὰ τὴν ἀνάληψιν; ἆρα Μεσίτου χρεία μετὰ τὴν ἀνάληψιν οὐδεμία; καὶ τίς οὕτως ἀνόητος, ὥστε τοῦτο ἐρεῖν; ἆρα χρεία μὲν, ἄλλος δὲ ἐκπληροῖ παρὰ τὸν Σωτῆρα Χριστόν; καὶ τίς ἐστιν ὁ τηλικοῦτος, ὅστις Χριστοῦ ἐνανθρωπήσαντος, παθόντος σαρκὶ, μετὰ σαρκὸς ἀναστάντος, ἀναληφθέντος ἐν δόξῃ, καθεζομένου ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, αὐτὸς ἄλλος παρὰ τοῦτον καταλλάττῃ τοὺς ἁμαρτάνοντας τῷ Θεῷ; καὶ τίς ὁ τὴν μεσιτείαν ταύτην διαμερίσας Χριστῷ, καὶ τῷ μετὰ Χριστὸν ἀναληφθέντι μεσίτῃ, ἢ τίς ὁ ὅρος τῆς καταλλαγῆς; τίς δὲ ἡ καταβαλλομένη τιμὴ καὶ τὸ λύτρον; ἆρα ἄλλο αἷμα κρεῖττον λαλοῦν παρὰ τὸ Ἄβελ; ἢ χωρὶς αἱματεκχυσίας προσγίνεται ἄφεσις; καὶ λέληθε τὸν ἀπόστολον τοῦ Χριστοῦ ἐπιστέλλοντα Ἑβραίοις, καὶ λέγοντα, Μὴ γίνεσθαι χωρὶς αἵματος ἄφεσιν; (Ἑβραίοις θ.) Μηδεὶς ἀδελφοὶ μηδεὶς νομιζέτω ἄλλον εἶναι, ἢ δύνασθαι ἄλλον εἶναι μεσίτην ἀπὸ καταβολῆς κόσμου παρὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· μόνος Σωτὴρ καὶ μόνος σωτηρία, καὶ μόνος μεσίτης ὁ Χριστός· Οὗτός ἐστι τὸ ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον (φησὶν ὁ Ἰωάννης) ἀπὸ καταβολῆς κόσμου. (Ἀποκάλ.) Οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον (φησὶν ἡ θεία γραφὴ) ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, οὐδ' ἐπὶ τῆς γῆς κάτω, ἐν ᾧ ἡμᾶς σωθῆναι δεῖ, εἰ μὴ τὸ εὐλογημένον καὶ σωτήριον ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οὗτος ὁ μέγας ἀρχιερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· ἕνα Μεσίτην οἶδεν ὁ Παῦλος οὕτως βοῶν. Εἷς Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ δοὺς ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν· (Πρὸς Τιμόθεον α. κεφάλ. β.) ἐστι πρὸ τῆς ἀναλήψεως καταβὰς, καὶ χρηματίσας ἄνθρωπος, μεμενηκὼς Θεὸς, γέγονε μεσίτης· ἐστι μετὰ τὴν ἀνάληψιν μεμενηκὼς ἄνθρωπος καὶ μὴ ἐκστὰς τῆς θεότητος, ἔστιν ὃ γέγονε μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· ὁ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ ἄνθρωπος καὶ Θεός· μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοιοῦτον ἔλεγε Παῦλος, Τοιοῦτον ἔχομεν ἀρχιερέα (τὸν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς λέγει) ὃς ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τῶν ἁγίων λειτουργὸς, καὶ τῆς σκηνῆς ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ οὐκ ἄνθρωπος· ἐν τοῖς οὐρανοῖς φησὶν ἐκεῖ ἀρχιερεὺς, ἐκεῖ καὶ μεσίτης. λοιπὸν ὁ Χριστός· οὐ προσκυλινδούμενος μέντοι (ὡς ἄν τις ὑποτοπάσειε ταχέως οὕτως καὶ δυσλο-

Ἀσμ. ε.

πρεπῶς) τοῖς τοῦ πατρὸς ποσὶ καὶ μεθ' οἰμωγῶν καὶ δακρύων ἱκετεύων περὶ ὧν πρεσβεύει· [Ἑβραι. ε.] τοῦτο γὰρ πεποίηκεν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ἱκεσίας καὶ δεήσεις ἀνενεγκὼν μετὰ δακρύων καὶ κραυγῆς ἰσχυρᾶς, καὶ εἰσακουσθεὶς ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, ὅτι καίπερ ὢν υἱὸς, ἔμαθεν ἀφ' ὧν ἔπαθε τὴν ὑπακοὴν, ὅτε καθάπαξ ἑαυτὸν προσενήνοχε τῷ πατρὶ, τότε τοίνυν δάκρυα χέας καὶ ἐπὶ πρόσωπον πεσὼν, θρόμβους αἵματος ἱδρώσας, δούλου γὰρ ἀνέλαβε μορφὴν, καὶ διακονῆσαι παραγέγονε, καὶ θεῖναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν· ἡ οὖν τῶν πραγμάτων κατάστασις, ὁ τῆς ἀδοξίας καιρὸς, ὁ τῶν παθῶν καὶ τοῦ θανάτου, ἔσχεν ἐφάπαξ τὰ δουλοπρεπῆ σχήματα, τὰ πάθη, τὰ δάκρυα, τὴν ταφὴν μετὰ τὸν σταυρόν· νῦν ἡ δόξης καὶ τιμῆς ἀποκατάστασις τῆς πεπονθυίας φύσεως, ἡ τῶν αὐχημάτων τῆς θείας φύσεως μετοχὴ καὶ πλουτισμὸς μεθ' ἧς ἡνώθη εἰς ἄκραν ἕνωσιν φύσεως ἀποβάλλει μετὰ τὰ πάθη καὶ τὴν δουλοπρεπῆ πᾶσαν ἔννοιαν· οὐκ ἀποβάλλει δὲ τὴν ἐκ τῶν παθῶν ἐνέργειαν· γέγονε γὰρ ἐνανθρωπήσας ὁ υἱὸς καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ μεσίτης· καὶ πέπονθε σαρκὶ μεσιτεύων, καὶ σωτηρίαν αἰώνιον τοῖς πιστεύουσιν, εὕρατο μετὰ παθῶν δίχα παθημάτων νῦν, ὅπερ γέγονε μεσίτης, δηλαδὴ σωτηρίας αἴτιος αἰωνίου τοῖς πιστεύουσιν· ὃ γὰρ ἀπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπέθανεν ἐφάπαξ· ὃ δὲ νῦν ζῇ, τῷ Θεῷ ζῇ εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν· τὸ οὖν εἶναι ὃ γέγονε, μεσιτεύειν ἐστί· καίπερ ὢν ἐν δόξῃ νῦν, ἐν δεξιᾷ τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης, δηλαδὴ δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένος, ὁ διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένος Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, προσκυνούμενος ὑπὸ τῶν Ἀγγέλων, Καὶ προσκυνησάτωσαν γάρ φησιν αὐτῷ, πάντες ἄγγελοι Θεοῦ· περὶ οὗ γέγραπται, κάθου ἐκ δεξιῶν μου· ἱεροπρεπὴς οὖν ὁ τῆς ἐκεῖ μεσιτείας τρόπος· ἐμφανίζει γὰρ αὐτὸν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ. Ἐκάθισε φησὶν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός· τοῦτο αὐτὸ ἐμφαίνων, δηλαδὴ ἑαυτὸν ἐνανθρωπήσαντα καὶ πεποιηκότα τὸ τοῦ πατρὸς θέλημα· ἐν ᾧ θελήματι ἡγιασμένοι ἐσμὲν κατὰ Παῦλον· καθίσας οὖν ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐν ὑψίστοις οὕτως ἑαυτὸν ἐμφανίζει τῷ πατρὶ, μεσίτης ὢν ἡμῶν καὶ παράκλητος· Ἐὰν γὰρ φησὶν ἁμάρτωμεν, ἔχομεν παράκλητον πρὸς τὸν πατέρα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον, καὶ αὐτὸς ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου· ὃς καὶ ἐκάθισεν ἐν δόξῃ, συνανυψώσας ἑαυτὸν τὴν ἡμῶν φύσιν· Καὶ συνανύψωσε γάρ φησι καὶ συνεδόξασεν· οὗτος ὁ καθήμενος ἐν δόξῃ οὗτος ἐστὶν ὁ Μεσίτης ἡμῶν· ἔχει γὰρ (Παύλου φωνὴ) τὴν ἱερωσύνην ἀπαράβατον· ζῶν τε πάντοτε (ὡς αὐτὸς ἔφη) εἰς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν, σώζειν τε δυνάμενος (καὶ δὴ καὶ σώζων) τοὺς προσερχομένους αὐτῷ, τὰ τῆς μεσιτείας οὕτως ἐκπληροῖ· ἑαυτὸν ἐμφαίνων τῷ πατρὶ (τοῦτο γὰρ τὸ ἐντυγχάνειν) καὶ σώζων τοὺς προσερχομένους αὐτῷ· δι' αὐτοῦ γὰρ ἔχομεν τὴν προσαγωγήν· [Ἰωάν. ιδ.] καὶ καθὼς αὐτὸς ἔφη, Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ· εἰ μὴ γὰρ ἐστὶ καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν μεσίτης ἡμῶν ὁ Χριστὸς, ὁ Σωτὴρ μόνος ὢν, ἁμαρτάνοντες δ' ὡς ἀσθενεῖς ἡμεῖς, ἐδεήθημεν (ὥσπερ δὴ καὶ δεόμεθα οἱ ἁμαρτωλοὶ) ἐδεήθημεν εἰπάτωσαν τίνος; ὁρᾷς ποῖ βαράθρων ὠθοῦσι τοὺς ἀποροῦντας οἱ λόγοι; ταπεινὰ καὶ ἀνάξια Χριστοῦ (ἵνα μὴ βλάσφημα λέγω) φρονοῦσι περὶ Χριστοῦ, οἱ τὴν μεσιτείαν αὐτοῦ ἀφαιρούμενοι μετὰ τὴν ἀνάληψιν· μὴ νοοῦντες τὸν αὐτὸν καθήμενον ἐν δόξῃ, ὃ καὶ Στέφανος [Ἑβραι. θ.] εἶδε, καὶ Παῦλος μαρτυρεῖ, ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν. Οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν· ἐκεῖ οὖν καθήμενος ἐντυγχάνει· μεθ' ἡμῶν δὲ ὢν μέχρι

τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἐν τοῖς μυστηρίοις καὶ μετὰ τῶν οἰκονόμων τῶν μυστηρίων, καὶ δι᾽ αὐτῶν ἐνεργεῖ τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν· ἣν οὖν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται, ὁ Χριστὸς, χθὲς καὶ σήμερον καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας μεσίτης ἡμῶν, παράκλητος, σωτὴρ, οὔτε τὴν φύσιν ἣν προσέλαβεν ἑαυτῷ καθ᾽ ἄκραν ἕνωσιν εἰς μίαν ὑπόστασιν ἀσυγχύτως συνάψας ἀποβαλὼν μετὰ τὴν ἀνάληψιν, οὔτε τὸ μεσιτεύειν καὶ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ ἡμῶν δι᾽ ὃ ἐνηνθρώπησεν ἀποσκευασάμενος· καὶ περὶ μὲν τούτων ἅλις.

Τὸ δὲ τὴν εἰκόνα τοῦ παλαιοῦ ἐξεικονίζειν χρώμασι καθὸ καὶ ῥήμασιν ὁ προφήτης ἐζωγράφησεν, οὐκ εὐθὺς ἀσεβής· ὁρατὰ γὰρ τὰ ὁραθέντα νοοῦσιν οἱ εἰκονίζοντες· οἱ δὲ τὴν ἀσχημάτιστον φύσιν σχηματίζοντες, ἁμαρτάνουσιν· οὐκ ἀσεβὲς οὖν ἐστὶν ἁπλῶς οὕτως τὰ ὁραθέντα τοῖς ἱεροῖς προφήταις ἐξεικονίζειν· ἀλλ᾽ ὤφθησαν ἐκείνοις, μὴ φρονοῦντας γε περιγραπτὸν τὸ ἀπερίγραπτον· ἀλλὰ κἂν ταῖς εἰκόσι φυλάττειν δεῖ τῆς εὐσεβείας τὸ φρόνημα, καὶ μετ᾽ εὐλαβείας καὶ σωφροσύνης, καὶ εἰκονογραφεῖν τὰς ἱερὰς εἰκόνας, καὶ ἀσπάζεσθαι· ἵνα καὶ εὐλαβείας ὑπομνήματα ὦσι, καὶ ὑποδείγματα ἀρετῆς, εἰς ἀνάμνησιν ἢ μίμησιν τῶν πρωτοτύπων ἐξεγείροντα τοὺς θεωμένους· οὐκ ἀσεβὲς οὖν τὰς ἱερὰς ὁράσεις τῶν θείων προφητῶν ἐγχαράττειν χρωματουργοῦντας· σωφρονέστερον δὲ ἐξεικονίζειν τὰ πραγματικῶς φανέντα, ἵνα μὴ εἰκόνες εἰκόνων πλάττειν δόξωμεν καὶ περιέπειν ἀνύπαρκτα· πανταχοῦ δὲ τὰς καταχρήσεις παραιτουμένους, τὴν Ἐκκλησίαν ἀδιαίρετον τηρεῖν πειρατέον· φέρειν ἀνάγκη τῶν ἀσθενεστέρων τὴν βραδύτητα· οὓς καταρτίζειν πνευματικῶς ἐν μακροθυμίᾳ, ἐν πνεύματι πρᾳότητος, μὴ πειρασθῶμεν καὶ αὐτοί, παρηγγέλθημεν.

Περὶ τῆς τοῦ παλαιοῦ εἰκονογραφῆς.

Ἀπαιτεῖν δὲ τοὺς ἱερεῖς ὀβολοὺς ἐφ᾽ ὠνίου τῶν μυστηρίων ἀπηγόρευται· δωρεὰν γὰρ λαβόντες, δωρεὰν δοῦναι προστετάγμεθα· παρέχειν δὲ τοῖς ἱερεῦσιν ἐλεημοσύνας, καὶ ταύτας αὐτὸν λαμβάνειν προσεδρεύοντας καὶ τῷ θυσιαστηρίῳ συμμεριστὰς ὄντας, οὐκ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ δίκαιον, καὶ ἐπάναγκες. Τὴν δὲ πνευματικὴν ἐκτελεῖν ὑπηρεσίαν, τουτέστιν ἀναδέχεσθαι τὰς τῶν μετανοούντων ἐξομολογήσεις, ἐκείνοις ἀνήκει, οἷς τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν τὴν δύναμιν καὶ σύνεσιν παρέθετο ὁ Σωτήρ· τουτέστι τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἱερεῦσιν, οἷς ἂν οἱ ἀρχιερεῖς δοκιμάσωσι· κρεῖττον δ᾽ ἂν εἴη τοῖς ἐπιτεταγμένοις τῷ βίῳ, καὶ οἷς ἀνακεχωρηκόσι τῶν ἐν ἄστει διατριβῶν τὸ λειτούργημα τοῦτο πιστεύεσθαι· τῶν γὰρ πνευματικῶν πνευματικωτέρας εἶναι δεῖ τὰς διατριβὰς καὶ τὰ ἐπαγγέλματα· πάντες μέντοι ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν πνεύματι ἁγιάσθαι Θεοῦ, καὶ πιστεύομεν, καὶ ὀφείλομεν· κρεῖττον δὲ τὸ πᾶν οἱ τῶν μυστηρίων οἰκονόμοι, οἱ τῶν πνευματικῶν τοῖς ἄλλοις ὑφηγηταί· καὶ τούτων πάλιν ἀκριβέστερον, οἱ τὸν μονήρη βίον ἀσπαζόμενοι· οὗτοι μέντοι καὶ ἀσφαλέστερον θεραπεύσουσι τῶν ἀσθενούντων τὰ τραύματα, καὶ ἀξιοπιστοτέρως ἐπάξουσι τὰς ἰατρείας· οὐχ᾽ ὅτι τοῖς ἱερεῦσιν ἀπηγόρευται ὅταν ἄξιοι ὦσι, καὶ θεωρίᾳ καὶ πράξει καὶ ἡλικίᾳ προβεβηκότες, καὶ παρὰ τῶν ἀρχιερέων λάβωσιν ἔκδοσιν· τοῦτο δὲ βούλομαι πάντας οὐκ ἀγνοεῖν, ὅτι τὸ χρῆμα τοῦτο ἐστὶ χαλεπώτατον· τραύματα γὰρ ἀτραυματίστως θεραπεύειν (ἐπαγγέλλεται δὲ τοῦτο ἥδε ἡ πραγματεία) καὶ ψυχικὰς νόσους ἰᾶσθαι, ἐξαίρειν τε τὸν ἄξιον ἐξ ἀναξίου, ὡς στόμα μὲν εἶναι Θεοῦ, ἔστι δ᾽ ἀμφικείμενον τὸ πρᾶγμα, μὴ ἀφικνουμένων ἡμῶν εἰς τὰ ἄδυτα τῶν παθῶν καὶ ἐνδομυχοῦντα ἐν ταῖς καρδίαις, ἢ μὴ τοῦτο δυναμένους πράττειν ἀβλαβῶς· δεῖ οὖν καὶ συνέσεως τοῖς ἐπιχειροῦσι καὶ πράξεως· πρὸς δὲ τῇ βοηθείᾳ καὶ ὁδηγίᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ, καὶ φυλακῆς δεῖ τῆς ἀκριβεστάτης, καὶ ζήλου θείου ἀκαμάτως ἀγρυπνοῦντας ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν πολλῶν· μή ποτε θεραπεύειν ἄλλους ἐπιχειροῦντες, νόσους αὐτοὶ καὶ κῆρας ἐπισπά-

Περὶ τῶν σιμωνιακῶν.

Περὶ ἐξομολογήσεως.

σωνται

φωνται παθῶν· ἀλλὰ καὶ αἰσχροκερδείας ἐν τούτῳ μάλιστα καθαρεύειν ἀνάγκη, μὴ λανθάνωμεν εὐμβρεῖς τὰς τῶν ἁμαρτημάτων εἰσόδους παρασκευάζοντες· εἰ εὔωνον περιθῶμεν χρυσίοις καὶ ἀργυρείοις τὴν ἴασιν· οἶδα τί λέγω, καὶ δέδια· καὶ τοῖς ἰατροῖς εὔχομαι ὑγείαν, καὶ ἰσχύν, ὥστε καὶ θεραπεύειν, καὶ μὴ νοσηλεύεσθαι· ὡς ἔστιν ἀμήχανον ἐμφιλοχωρεῖν τοῖς δυσώδεσι καὶ μὴ δυσωδίας μεταλαβεῖν· οἱ δὲ ἐπὶ χρήμασι τὴν ἐπαγγελίαν μετιόντες, τὴν Ἰεζῆ λέπραν διὰ μνήμης ἐχέτωσαν.

Περὶ τοῦ περὶ τοῦ Προδρόμου νηστείας.

Τὴν τῆς ἀποτομῆς δὲ τοῦ τιμίου Προδρόμου μνήμην, καὶ ἡμεῖς διὰ νηστείας ἑορτάζομεν, παραλαβόντες τοῦτο παρὰ τῶν γερόντων, καὶ παραδιδόντες· ἀλλὰ καὶ τῶν τύπων οὕτως ὑπηγόρευσαν αἱ διατάξεις, καὶ τοῦτο μὲν κρεῖττον ἡγούμεθα· Εἰ δέ τινες ἱλαρόν τι (ἵνα μὴ εὐπαθέστερον εἴπω) διανοούμενοι, ἁβροδίαιτον πανηγυρήσωσιν, οὐκ εὐθὺς ἀποσκορακίσωμεν ἀδελφοὺς ὄντας τοὺς τοιούτους· Οὔτε γὰρ ἐὰν φάγωμεν περισσευόμεθα, οὔτε ἐὰν μὴ φάγωμεν ὑστερούμεθα· καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρῶσις ἢ πόσις, ἀλλ' ἀλήθεια· καὶ δὴ τὸν ἐσθίοντα οὐ κρίνομεν, οἱ μὴ ἐσθίοντες, ἀποστολικὸν δὲ πάντως τὸ παράγγελμα.

Περὶ Μουσικῆς.

Τί δὲ καὶ περὶ Μουσικῆς ἐροῦμεν; ὅτι γεραίρομεν τὸ θεῖον καὶ διὰ ζώσης φωνῆς, ἢ καὶ φωνῶν· καὶ γάρ πού τις ᾄδει τῶν ἡμετέρων πρὸς Θεόν, Ὅσα γὰρ φωνάς, τόσα καὶ σιγάς, αἴνεις νοεράς· καὶ τὴν φωνὴν οὖν οὐ φωνὰς οὐκ ἀποδοκιμάζομεν, μόνον εὐπρέπεια, καὶ εὐσχημοσύνη πᾶσα· Ψάλλατε γάρ φησι τῷ Θεῷ οἱ ὅσιοι αὐτοῦ· πλὴν μονοφώνῳ ψαλμῳδίᾳ, ἢ πολυφώνῳ ἁρμονίᾳ τὰ θεῖα καταγεραίρειν, οὐκ ἄμουσον, πρὸς τὴν τῆς χώρας ἑκάστης συνήθειαν, ἵνα μὴ σκανδαλίσωμεν ἢ σκανδαλισθῶμεν· Τὰς δὲ δι' ὀργάνων ἀψύχων βομβάς, καὶ ψόφους, καὶ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἀποδοκιμάζει, κοὐδέποτε τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ Ἀνατολικῇ τὸ τούτων μελῴδημα εἰσεκρίθη· καὶ τυχὸν τοιούτων ἦν ὀργάνων τὸ συγκροτηθὲν ᾆσμα τῶν ἐγκαινίων τῆς εἰκόνος τῆς χαλδαϊκῆς, Ναβουχοδονόσορος προστάγματι· εὐφημοῦμεν δὲ τοὺς φιλοθέους ἄνδρας ταῖς παρὰ Θεοῦ χορηγουμέναις τῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει φωναῖς· ἐπαινεῖν δὲ τὴν μουσικὴν ὅτι τῇ ἁρμονίᾳ τὰς ψυχὰς κινοῦσα θεραπεύει (οὐχ ὅτι ἁρμονία τις οὖσα ἡ ψυχὴ ὥς πού τις ἐφαντάσθη, καὶ τῷ ὁμοίῳ χαίρουσα) ἀλλὰ τῇ συμμετρίᾳ τερπομένη, ἢ θεραπεύεται τὴν ἀσθένειαν, ἢ τὸν νωθρὸν ἐγείρεται, ἢ ἀναψύχει τὴν ἀθυμίαν, ἢ συστέλλεται τὸ οἰδαῖνον· Τοῦτο τοίνυν ἐπιλείπειν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ, τῆς ἀθυμίας καὶ τῶν κινδύνων συστελλόντων ἡμᾶς, καὶ ἀπειργόντων, οὐ μόνον τοῦ γράφειν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναπνοῆς αὐτῆς· ἤρκει μὲν οὖν τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα καὶ μεγάλα τῶν πόνων καὶ μόχθων κύματα τῷ ὑμετέρῳ μικρῷ τε σκάφει καὶ ἀσθενεῖ· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν συγκεχώρηται, φέρωμεν γενναίως ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι Χριστῷ· ἔχετε τὰς ἐπὶ ταῖς ἀμφισβητήσεσι λύσεις τέκνα περιπόθητα ὡς οἷόν τ' ἦν συντομώτερόν τε καὶ ἐξεργαστικώτερον· Ὑμεῖς δὲ οὐδέποτε ἄλλοτε, ἀλλὰ νῦν μαθόντες τὰ καθ' ἡμᾶς, μή μοι κόπους παρέχετε παρακαλῶ μὴ δυναμένῳ [illegible] ἐκπέμπειν ἐπιστολάς, ἐν πολέμων καιρῷ, μέχρις ἂν τῶν τῇδε ἀπαλλαγῶμεν εἰ νεύσειε Θεός· ὑμεῖς δὲ μὴ πολυπραγμονῆτε μηδὲ σχολάζητε ζητήσεσιν, ἐξ ὧν μάχαι, καὶ παραδιατριβαί, καὶ λογομαχίαι, καὶ διαιρέσεις, τὰ μὴ ἀνήκοντα ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Χριστοῦ· Δώη δὲ ὑμῖν Κύριος τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἐν πᾶσί τε συμφώνους εἶναι καὶ ὁμοψύχους, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ καὶ Θεῷ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν, μνημονεύοντας καὶ τῆς ταλαιπωρίας ἡμῶν τῶν αἰχμαλώτων· ὁ Κύριος μεθ' ὑμῶν, ἀμήν. ζρϛ.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα.

ΚΥΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΚΟΡΕΣΣΙΟΥ ΤΟΥ ΚΙΟΥ

Διάλεξις μετά τινος τῶν Φράρων.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ.

Ἄριστον μὲν ἂν εἴη ξυμφώνησιν ἡμῖν, τῷ κυρίῳ τῆς Ἐκκλησίας σκοπῷ παρακολουθεῖν ἐθέλειν, τοῖς περὶ τὴν πίστιν τυρβαζομένοις χαίρειν εἰποῦσιν, ὦ διδάσκαλε μέγιστε· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο μὲν οὐκ ἔστι· δόξα δὲ μᾶλλον ὑμετέρα, οὐ μόνον ἐπινοηθεῖσα, ἀλλὰ καὶ ταῖς κοιναῖς ἀρχαῖς τῆς ἀληθινῆς καὶ εἰλικρινοῦς πίστεως προστεθεῖσα, οὐ μικρὰν ἐν ἀλλήλοις, Ἀνατολικοῖς τε καὶ Δυτικοῖς δηλονότι τὴν διαφορὰν ἐνέθηκε· κἀντεῦθεν πολλὰ τῶν δεινῶν ἐπιφύεται· προτείνεται γὰρ παρ' ὑμῶν καὶ συμπεραίνεται ἅμα, ἐσχάτοις περιπεσεῖν δεινοῖς τοὺς πάγιον τῇ ἀκλασείσῃ ἑδραζομένους τῆς καθολικῆς πίστεως πέτρᾳ, παρεῖναι δεῖν ὅμως τὴν τοιαύτην ἰδίως ἐξελέγξων ἀπόφασιν, καὶ ἀποδείξων προσέτι, κατὰ Θεοῦ μᾶλλον οὖσαν ἢ καθ' ἡμῶν· ἂν μὲν οὖν καὶ σοὶ δοκῇ, διακρινήσωμεν ἕκαστον, καὶ συζητήσωμεν.

ΦΡΑΡΟΣ.

Σαφῆ τὰ πάντα παρ' ἡμῖν, καὶ ἐξετάσεως δεῖται οὐδὲ μικρᾶς· ἐπεὶ καὶ φανώτερον ἡλίου τοῖς θεογραφικοῖς ἐναπαστράπτει βιβλίοις τὸ ἡμέτερον περὶ τῆς θείας προόδου κήρυγμα· κυροῦται δὲ μᾶλλον, διὰ τό, τὸν πάπαν τῆς ἀληθείας διαμαρτεῖν, ἀδύνατον εἶναι, καὶ μικρὸν γοῦν παρακύψαι τοὺς ὅρους τῆς πίστεως. Γ. Διττῶς ὦ πάτερ αἰδεσιμώτατε ἀποκρίνῃ πρὸς τὴν ἐμὴν ζήτησιν. πρῶτον, ὡς τὸ ὑμέτερον περὶ ἐκπορεύσεως δόγμα, πανταχοῦ διαλάμπει τοῖς θείοις πατράσι· δεύτερον, ὡς καὶ τὸ κῦρος μᾶλλον ἔχει, διὰ τὸ τὸν πάπαν οὐχ οἷόν τε εἶναι τῆς ἀληθείας ἐκκλῖναι. Πρὸς μὲν οὖν τὸ πρῶτον, ἐκεῖνο δὴ καὶ λέγω, τοιοῦτόν τι καὶ τῶν προστατούντων τῆς οἰκείας δόξης ἕκαστος λέγει, καὶ τὰ θεογραφικὰ παρακλέπτει διδάγματα· οὐ μᾶλλον τῇ διανοίᾳ ἐγκύπτων, ἢ παρασεσυλημένῳ τῷ γράμματι· ὃ δὴ τῆς ἀκραιφνοῦς πόῤῥω θεολογίας. Πρὸς δὲ τὸ δεύτερον προσθήσω, ἅπερ ὁ ὅρος τῆς οἰκουμενικῆς ἕκτης Συνόδου διαγορεύει· εἰσὶ δέ γε τοιαῦτα.

Συνόδ. ϛ. Ἐπειδὴ οὐκ ἐπαύσατο ἀρχῆθεν ὁ τῆς κακίας ἐφευρετὴς συνεργὸν τὸν ὄφιν εὑράμενος, καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν ἰοβόλον τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει προσαγόμενος θάνατον· οὕτω καὶ νῦν ὄργανα πρὸς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ βούλησιν εὑρηκὼς ἐπιτήδεια· Θεόδωρον φαμὲν τὸν γενόμενον τῆς Φαρὰν ἐπίσκοπον, Σέργιον, Πύρρον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς γενομένους προέδρους τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως· ἔτι δὲ καὶ Ὠνώριον τὸν γενόμενον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν, ἐπὶ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ λέγοντας, καὶ πλάνην ἐμποιήσαντας τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τὰ ἑξῆς. Ἄθρει πάτερ καλῶς οἷα κατὰ τοῦ καταράτου ἐκείνου Ὠνωρίου ἡ ἕκτη Σύνοδος ἀπεφήνατο, πάπα μὲν ὄντος, ἐμπεσόντος δ' ὅμως εἰς ἔσχατον ἀσεβείας βυθόν· τοιγαροῦν οὐ χρὴ ἀναμάρτητον ὑποτοπάζειν τὸν ῥευστῇ ὑποκείμενον φύσει· ἐπειδὴ καὶ Ἀθανάσιος, ὡσαύτως καὶ ὁ ἱερὸς Μάξιμος, εἰ ᾔδεσάν που αὐτὴν ἀδυνάτως ἔχειν τῆς ἀληθείας παρολισθῆσαι, οὐκ ἂν μακρᾶς ἀνάσχοιντο τῆς ἀποδημίας, τὴν πρὸς ἐκεῖνον διόρθωσιν περὶ πλείστου ποιούμενοι, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὴν πρὸς πάντας τοὺς δυτικούς· ἀλλ' ἐπανιτέον ἐπὶ τὸ προκείμενον, ἐξ οὗ ἄμφω ἐξέβημεν· Ἐγὼ δὲ τό γε νῦν ἔχον παραλείπω τό, τοὺς τέσσαρας ἅμα σφάλλεσθαι πατριάρχας οὐχ οἷόν τ' ἐστί), καὶ πάλαι μὲν τὴν εὐσέβειαν κηρύξαντας, καὶ τὴν οἰκουμένην λαμπρύναντας· καὶ νῦν δ' οὐδὲν ἧττον τῶν πατρικῶν ἀπρὶξ ἐχομένους ἰχνῶν (ὡς ῥᾷστόν ἐστι καταμαθεῖν τοῖς περὶ τὰς ἱερὰς βίβλους τῶν πατέρων ἐνασχολουμένοις) καθ' οὐδὲν μὲν μειονεκτοῦντας τοῦ πάπα Ῥώμης τῷ ἀξιώματι· καίπερ ὑπερτεροῦντος μόνῃ τῇ τάξει κατὰ τὸ ἀκόλουθον, διὰ τὸ πλειόνων ἄρχειν ὡς οἶμαι κατὰ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ πᾶν ὃ βούλεταί τις δεῖξαι, ἐκ τῶν σαφῶν ἐπὶ τὰ ἀσαφῆ, καὶ τῶν ὁμολογουμένων καὶ κοινῶν ἀξιωμάτων ἐπὶ τὰ ἀμφίβολα προϊὸν συμπεράσματα (καὶ γὰρ δυνάμει τοῖς ἀξιώμασιν ἐμπεριέχεται) κατεπείγεται δεῖξαι κατὰ τὴν ἁπλῶς ἀπόδειξιν· ἄγε δὴ καὶ ἡμεῖς προομολογηθησομένων τινῶν πρός τι συμπέρασμα καταντῶμεν. Φ. Ἔστω. Γ. Ὁμολογεῖται δὲ παρ' ἀμφοῖν, τὸ μὴ χρῆναι ἕτερόν τι λέγειν περὶ τῆς ἀκαταλήπτου τριάδος, παρὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος θείαν ἀποκάλυψιν; Φ. Ὁμολογείσθω. Γ. Ἆρ' οὖν οὐχὶ ἔξωθεν, τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ; Φ. Ἔξωθεν μὲν αἱ λέξεις, ἔνδοθεν δὲ ἡ διάνοια παρεισάγεται. Γ. Ὁμολογεῖς τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι κατὰ τὴν γραφήν; Φ. Ναίγε, ἀλλ' οὐκ ἐκ μόνου. Γ. Τί φῄς, οὐ παρίστησιν ἡ ἀποσιώπησις διάκρισιν, ἢ μάτην τυγχάνει γε οὖσα; Φ. Ἥκιστά γε.

Ιωάν. ιϛ. Γ. Ἆρ' οὖν τὸ εἰπεῖν τὸν μονογενῆ, Ἐγὼ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον, οὐ συνεπιφέρει τὸ μόνον; Φ. Συνεπιφέρεται μὲν τὸ μόνον, ἐν τῷ λέγειν τὸν Χριστόν, ἐγὼ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐξῆλθον· ἐπειδὴ οὐ λέγεται ὁ υἱὸς τοῦ πνεύματος, ὡς ὁ Νύσσης φησίν, Οὔτε ἐστὶν οὔτε λέγεται. (Γρηγορ. Νύσσ.) Γ. Ὁμολογῶ. Φ. Ἀλλὰ τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ· πνεῦμα γάρ ἐστι τῆς ἀληθείας· ἀλήθεια δ' ὁ υἱός· ξυμμαρτυρεῖ μου τῷ λόγῳ Βασίλειος ἐν τῷ κατὰ Σαβελλιανῶν, καὶ Ἀρείου· καὶ ὁ ἀπόστολος, (Γαλάτ. δ.) Ὅτι δὲ ἐστὲ υἱοί, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, κρᾶζον, ἀββᾶ, ὁ πατήρ. Γ. Ἔστι μὲν τὸ πνεῦμα υἱοῦ, οὐχὶ δὲ ἐξ υἱοῦ· ὁμοούσιον μὲν γάρ ἐστι τῷ υἱῷ, ὡς τῆς αὐτῆς κοινωνίας συμμετασχὸν τῷ υἱῷ τῆς παρὰ τοῦ πατρός· οὔκουν λέγεται τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, διὰ τὸ ὁμοούσιον· ξυμμαρτυρεῖ τῷ λόγῳ Βασίλειος, καὶ ἡ λοιπὴ τῶν ἁγίων ἑταιρεία. Φ. Καὶ ὁ υἱὸς ἔτι λέγεται τοῦ πνεύματος, διὰ τὸ ὁμοούσιον, ὡς Γρηγόριος ἐν τῷ περὶ υἱοῦ λόγῳ διατρανοῖ. Γ. Ἀλλ' ἔστω ἡ ὁμοουσιότης προϋποτεθεῖσα αἰτία· τοιαῦτα γὰρ τὰ σχετικὰ τῶν ὀνομάτων, ἐν οἷς ὕπαρξις μετὰ τῆς ὁμοφυΐας δηλοῦται, ὧν ἂν λέγωνται, ἐξ ἐκείνων ἐστί, καὶ ὁμοούσια ἐκείνοις οἷς λέγεται.

γεται· ὡς εἰπεῖν, ὁ βλαστὸς τῆς ῥίζης, καὶ τὸ γέννημα τοῦ κλάδου· ἅμα γὰρ κατανοεῖται τὸν βλαστὸν ἐκ τῆς ῥίζης βλαστάνειν, καὶ τὸ γέννημα ἐκ τοῦ κλάδου εἶναι. Τοιοῦτόν τι φαίνεται καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, τῷ λέγεσθαι πρόβλημα τινός· ἅμα γὰρ συνεπάγεται ἔκ τινος προβάλλεσθαι· οὐκοῦν τῷ λέγεσθαι πνεῦμα τινός· παρίσταται γὰρ ὁμοφυΐα, καὶ οὐχὶ διάκρισις· περὶ οὗ καὶ Ἄνσελμος ὁ ὑμέτερος λατινιστὶ λέγει. Nullus intellectus capit Spiritum Sauctum esse Patris & Filii, secundùm quod alter est Pater, alter Filius: sed secundùm quod uterq; est idem Deus. « Ἀνσέλμος « Ἤγουν οὐδεὶς λογίζεται τὸ ἅγιον πνεῦμα εἶναι πατρὸς υἱοῦ, καθὸ ὁ μὲν ἐστὶ πατὴρ, ὁ δὲ υἱός· ἀλλὰ καθὸ ἑκάτερος ἐστὶν εἷς Θεός. Πρόδηλον ἄρα καὶ κατὰ τὸν ὑμέτερον Ἀνσέλμον, ὡς οὐ τῷ λέγεσθαι πατρὸς καὶ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, δηλοῦται ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ προβάλλεσθαι· προβάλλει γὰρ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς ὡς εἷς Θεός, καὶ Θωμᾶς ἐν τῷ κατὰ Γραικῶν ὑπομνηματίῳ ἀποβάλλεται· Εἴη γὰρ ἄν φησι τὸ πνεῦμα δημιούργημα, εἰ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός, ὡς εἷς Θεὸς προεβάλλετο τὸ πρόβλημα. « Θωμᾶς. « Φ. Ἰδοὺ ἐρώτημα ἐρωτῶ, σὺ δέ μοι συνετῶς ἀποκρίθητι· πῶς λέγεται τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, καὶ οὐκ ἐναλλάξ; καὶ πῶς λέγεται τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς καὶ ἀντιστρόφως; ὅπερ ἀποβάλλεται ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγῳ· Οὐ γὰρ λέγομεν φησὶ τὸν πατέρα τοῦ πνεύματος. « Αὐγουσ. « Γ. Ἰδοὺ σαφῶς ἀποκρίνομαί σοι· ἡ τοῦ υἱοῦ φωνὴ (κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγῳ) λεγομένη τινός, ἀντίθεσιν μεθ' ὁμοουσιότητος σημαίνει· αὕτη δὲ ἡ φωνὴ τοῦ πνεύματος, ἔχει μεθ' ἑαυτῆς καὶ σχέσιν ἐξωτερικήν, καθ' ἣν οὐ μόνον λέγεται τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοῦ· οὐ μόνον δὲ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐσεβῶν· οὐκοῦν ὁ μὲν υἱὸς μίαν μόνην σχέσιν ἔχει, καθ' ἣν δηλοῦται ἡ ἰδία ὕπαρξις· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον διπλαῖς σχέσεις πλουτίζεται· τὴν μὲν ἐνδοτέραν, ὡς πρόβλημα, καθ' ἣν λέγεται διακεκριμένως τοῦ πατρός· τὴν δὲ ὡς δῶρον, δωροῦντος δῶρον. Φ. Πόθεν δεικνύεις τὸ πνεῦμα λέγεσθαι ἑαυτοῦ, ἢ τῶν εὐσεβῶν; Γ. Πολλαχόθεν τῆς ἱερᾶς γραφῆς δείκνυμι· ἐξ οὗ δῆλον ὡς οὐ δηλοῦται σχέσις τῆς ἐκπορεύσεως τῷ λέγεσθαι πνεῦμα τινός· οὐ γὰρ ἂν ἐλέγετο μήτε ἑαυτοῦ, μήτε τοῦ υἱοῦ, μήτε τῶν εὐσεβῶν, ἢ ὅτι ἐστὶν οὔτε λέγεται, μήτε τοῦ υἱοῦ, μήτε ἑαυτοῦ, μήτε τῶν εὐσεβῶν, πρόβλημα· ἀλλ' οὐδ' ὁ υἱὸς λέγεται ἑαυτοῦ υἱός, μήτε τοῦ πνεύματος, μήτε τῶν εὐσεβῶν· ἀλλὰ μόνον τοῦ πατρὸς ἐξ οὗ ἀϊδίως ἔχει τὸ εἶναι· ὡσαύτως καὶ τὸ πρόβλημα, πατρὸς πρόβλημα· οὐχ ᾗ πατρός· ἀλλ' ᾗ προβολέως καὶ μόνου. Φ. Δεῖξον οὖν ὅτι λέγεται ἑαυτοῦ, καὶ τῶν εὐσεβῶν. Γ. Ὅτι μὲν τὸ πανάγιον πνεῦμα λέγεται τῶν εὐσεβῶν, οὐδεὶς ἀντιρεῖ λόγος· καὶ γὰρ ὁ Νυσσαέων φωστὴρ Γρηγόριος, ἐξηγούμενος τὸ ῥητὸν τὸ λέγον· Ὁρῶν δὲ τὴν πόλιν εἰδωλομανοῦσαν « Γρηγόρ. τὸ πνεῦμα τοῦ Παύλου παρωξύνετο· τοῦτο ἦν (φάσκει) τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὥσπερ ῥεῦμα « Νύσ. ἐν τῇ ψυχῇ· Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος ἐν τῇ ζητήσει, ἧς ἡ ἀρχή· πῶς ὁ πατὴρ πρὸς τὸν υἱὸν ἀρχή; οὕτως φησὶ λατινιστί. Quod autem datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit: itaque Spiritus Sanctus non tantùm Patris & Filii qui dederunt, sed etiam noster dicitur, qui accepimus: sicut dicitur Domini salus, quia dat salutem: eadem quoque, nostra salus, qui accepimus: (καὶ κατωτέρω) Cum scriptum est de Iohanne, quod in Spiritu & virtute Heliæ veniret, dictus est Heliæ spiritus, scilicet Spiritus Sanctus, quem accepit Helias. Hoc & de Moyse intelligendum est, cùm ait ei Dominus, Tollam de spiritu tuo & dabo illis, hoc est, dabo illis de Spiritu Sancto, quem iam tibi dedi. « Αὐγουσ. « « « « « « « « Τουτέστι, τὸ διδόμενον δὲ οὐ μόνον ἀναφέρεται πρὸς τὸν διδόντα, ἀλλὰ καὶ

" πρὸς ἐκείνους, οἷς δίδοται· διὰ τοῦτο τὸ ἅγιον πνεῦμα οὐ μόνον λέγεται πατρὸς καὶ υἱοῦ, οἳ
" τοῖς δεδώκασιν· ἀλλὰ καὶ ἡμέτερον, οἵτινες ἐλάβομεν· ὥσπερ λέγεται σωτηρία κυρίου, ὅτι
" δέδωκε· σωτηρία λέγεται δ' αὐτὴ καὶ ἡμετέρα, οἳ τινες ἐλάβομεν· (καὶ κατωτέρω) Ὅταν
Λουκ. α. " γράφεται περὶ Ἰωάννου, ὅτι Ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει Ἠλιοῦ ἐλεύσεται· λέγεται πνεῦμα Ἠ-
" λιοῦ δηλαδὴ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὃ ἔλαβεν Ἠλίας· οὕτω καὶ περὶ Μωσέως νοητέον, ὅταν λέ-
Αριθ. ια. " γῃ αὐτῷ ὁ Κύριος, Ἀφελῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου, καὶ ἐπιθήσω αὐτοῖς· τουτέστι δώσω αὐ-
" τοῖς ἀπὸ τοῦ πνεύματος, ὃ ἔδωκά σοι. Εἰκότως ἄρα λέγεται τὸ πνεῦμα τοῦ μὲν υἱοῦ, ὡς
δῶρον· ἐπειδὴ πρὸς τὸν διδόντα ἀναφέρεται· δίδωσι δὲ καὶ αὐτὸ ἑαυτοῦ· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον ἐστὶ ἐκπορεύεται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἤγουν προέεισιν· ὦ ὑμεῖς χρῆσθε, ἀντὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι, κοινῶς ἐκλαμβάνοντες τὸ ῥῆμα, ὅπερ ἡμεῖς εἰδικῶς. Φ. Οὐδέποτε εἶδον ἐγὼ ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀφ' ἑαυτοῦ, ἢ πέμπεται, ἢ δίδοται. Γ. Ἀλλ' ἐγώ σοι καὶ τοῦτο ἀποδείξομαι· ἐάσας δὲ τὰς λοιπὰς τῶν ἁγίων μαρτυρίας, παρέξω σοι τὸν ὑμέτερον Πέτρον διδάσκαλον Λομβάρδον, λέγοντα τοιαῦτα ἐν τῷ ἰδίῳ πρώτῳ βιβλίῳ, διαιρέσει εἰκοστῇ. Hic con-
Πέτρος Λομβάρδος. siderandum est, cùm Spiritus Sanctus detur hominibus à Patre & Filio, quod est ipsum temporaliter procedere ab utroque, vel mitti, utrum etiam à seipso detur si datur à se,
" & procedit, vel mittitur à se. (καὶ κατωτέρω) Nam processio temporalis Spiritus
" Sancti, vel missio, ipsius est donatio, & ipsa est Dei operatio: procedit ergo Spiritus
" Sanctus temporaliter à se, & mittitur à se. ἤγουν, Ὧδε σκεπτέον ὅταν τὸ ἅγιον πνεῦμα
" δίδοται τοῖς ἀνθρώποις παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ὅπερ ἐστὶ χρονικῶς αὐτὸ ἐκπορεύεσθαι ἐξ ἀμ-
" φοῖν, ἢ πέμπεσθαι, πότερον δίδοται καὶ παρ' ἑαυτοῦ· εἰ δὲ δίδωται παρ' ἑαυτοῦ, ἄρ' οὖν καὶ ἐκπορεύεται
" καὶ πέμπεται ἀφ' ἑαυτοῦ. (καὶ κατωτέρω) Καὶ γὰρ ἡ χρονικὴ ἐκπόρευσις τοῦ παναγίου πνεύ-
" ματος, ἤτοι ἡ πέμψις, ἐστὶν αὐτοῦ δόσις· αὕτη δὲ ἐστὶ Θεοῦ ἐνέργεια· ἄρ' οὖν ἐκπορεύεται
" τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ πέμπεται ἀφ' ἑαυτοῦ. Ἄρα ἔχει τὸ εἶναι ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἀλλὰ τὸ γένος τῆς προόδου διπλόν ἐστι· τὸ μὲν ἐνδότερον, καθ' ὃ λέγεται πρόβλημα· τὸ δὲ ἐξώτερον, καθ' ὃ λέγεται δῶρον· καὶ ἐπειδὴ πρὸς τὰ ἔξω ἀδιαίρετος ἐστὶν ἡ ἐνέργεια τῆς μακαρίας Τριάδος, καὶ ἡ πέμψις ἐστὶν ἐνέργεια πρὸς τὰ ἔξω, κοινὴ ἐστὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· ἥτις οὐ σημαίνεται ὡς ὕπαρξις τοῦ πνεύματος, ἀλλ' ὡς δωρεά· προεπινοεῖται δὲ ἡ ὕπαρξις τῆς δωρεᾶς· ἄλλο γὰρ τὸ δῶρον, καὶ ἄλλο τὸ εἶναι· καὶ πρῶτον νοεῖται ὅτι ἐστὶν, ἔπειτα ὅτι δῶρον ἐστί· καὶ κατὰ μὲν τὴν ὕπαρξιν, ἀπολελυμένως νοεῖται, καὶ μόνον τὸν πατέρα προβολέα ἔχει (ἵνα μὴ πληθυσμὸς παρακολουθήσῃ· ἐπειδὴ γὰρ αἱ ἐνέργειαι εἰσὶ τῶν ὑποκειμένων· πρὸς τὰ ἔνδον αἱ ἐνέργειαι διαιρεταί εἰσι, πρὸς δὲ τὰ ἔξω ἀδιαίρετοι) κατὰ δὲ τὸ δῶρον ἔχει τὸν δωρούμενον, ὃς εἷς Θεός ἐστι· δῶρον δὲ τὸ πνεῦμα κατὰ τὸ δωρεῖσθαι λέγεται, οὐ κατὰ τὸ εἶναι. Ἀλλ' ἡ δευτέρα πρόοδος, προϋποτίθησι τὴν προτέραν. Φ. Τοῦτο οὐδεὶς τῶν ἁγίων λέγει· οὐδὲ γὰρ τὸ φυσικὸν προϋποτίθησι τὸ ὑποστατικόν· οὔτε τὸ χρονικὸν τὸ ἄχρονον· ἀλλ' οὐκ ἂν ἐπέμπετο παρὰ τοῦ υἱοῦ, εἰ μὴ ἦν ἐξ αὐτοῦ· ἀλλὰ καὶ πέμπεται ἀφ' ἑαυτοῦ, οὐκ ἔστι δὲ ἀφ' ἑαυτοῦ, πέμπεται δὲ καὶ ὁ υἱὸς ἐκ τοῦ πατρός. Γ. Πέμπεται κατὰ τὴν σάρκωσιν· τοῦτο μὲν ὁμολογῶ κἀγώ· πρότερον μὲν ἐπέμφθη, καὶ ὕστερον ἐσαρκώθη· καὶ προεπινοεῖται ἡ πέμψις τῆς σαρκώσεως· Θεὸς γὰρ ἐπέμφθη, καὶ ἄνθρωπος γέγονεν· ἐφ' ᾧ καὶ ὁ θεῖος Ἀναστά-
Αναστάσ. Σιναΐτ. " σιος· Μηδεὶς (φησὶν) ἔλαττον νομίσῃ τὸ πνεῦμα, ὅτι πέμπεται ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ὁ υἱὸς
" γὰρ πέμπεται ἐκ τοῦ πνεύματος. Ὁρᾷς τί φησιν ὁ ἱερὸς Ἀναστάσιος, ἐν τῷ περὶ τῶν

ὀρθῶν

ὀρθῶν δογμάτων δηλαδὴ λόγῳ· ἔστι δὲ καὶ περὶ ὁμοίων ἡ δεῖξις· τοῦτο δὲ δείκνυσιν εἰληφὼς ἀπὸ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου λέγοντος, Καὶ νῦν κύριος κύριος ἀπέσταλκέ με καὶ τὸ « Ἡσαι. μη. πνεῦμα αὐτοῦ. Ἰδοὺ λοιπὸν συλλογίζομαι· Πᾶσα ἐνέργεια πρὸς τὰ ἔξω, κοινή ἐστι τῆς ὅλης τριάδος· Τὸ πέμπεσθαι τὸν υἱὸν, ἐστὶν ἐνέργεια πρὸς τὰ ἔξω· Τὸ πέμπεσθαι τὸν υἱὸν ἄρα, κοινόν ἐστι τῆς ὅλης τριάδος· Ἡ μείζων φανερά· καὶ Δαμασκηνὸς ἔτι, Πᾶσα ἐνέργεια « Δαμασ. πρὸς τὰ ἔξω (φησὶ,) καὶ πᾶν τὸ διά τι ὂν, τῆς ὅλης θεότητος· Ἡ ἐλάττων δήλη, καὶ οὐ δεῖται ἀποδείξεως. Φ. Ἀλλ' ἄλλη ἐστὶν ἡ τοῦ υἱοῦ πέμψις, καὶ ἄλλη ἡ τοῦ πνεύματος. Γ. Οὐκοῦν πόθεν δεικνύεις τὸ πέμπεσθαι τὸ πνεῦμα παρὰ τοῦ υἱοῦ, ταὐτὸν εἶναι τῷ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐκπορεύεσθαι; ταὐτὸν γὰρ πράττεις, διδόμενον καὶ ζητούμενον· ἡμεῖς γὰρ ἐδείξαμεν, ὡς καὶ ὁ υἱὸς πέμπεται ἐκ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα πέμπεται ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐστιν αὐτοῦ, ὡς Λομβάρδος, καὶ Ῥοβαῦος, Λατινιστί· Spiritus Sanctus ad seipsum refertur. ἤγουν· Τὸ ἅγιον πνεῦμα πρὸς ἑαυτὸ ἀναφέρεται. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς ἑαυτὸ ἀναφέρεται, ἐστὶν αὐτὸ ἑαυτοῦ· καὶ ἐξ αὐτοῦ πρόεισι· καὶ κατὰ τοῦτο Αὐγουστῖνος ἐν τῇ τοῦ Βέδα ὁμιλίᾳ, τοιάδε φησὶ Λατινιστί· Cum gratia Spiritus Sancti datur homini- « Αὐγυς. bus, mittitur Spiritus à Patre, mittitur à Filio: procedit à Patre, procedit à Filio; quia & eius missio est ipsa processio. ἤγουν, Ὅταν ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος δίδωται τοῖς ἀνθρώποις, πέμπεται τὸ πνεῦμα παρὰ πατρὸς, πέμπεται παρὰ υἱοῦ· ἐκπορεύεται παρὰ πατρὸς, ἐκπορεύεται παρὰ υἱοῦ· ὅτι ἡ δόσις αὐτοῦ, ἐστὶν αὐτοῦ ἐκπόρευσις· ὁ δὲ Λομβάρδος ἐν τῇ ἐξηγήσει ταύτῃ, ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ διέξεισι. Λατινιστί· His verbis apertè « Λομβάρδ. ostendit donationem gratiæ Spiritus Sancti dici processionem: sed cùm datio non sit nisi temporalis, constat quod est processio temporalis. τουτέστι, Τούτοις τοῖς ῥήμασι δείκνυσι φανερῶς τὴν δόσιν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος, λέγεσθαι ἐκπόρευσιν· τῆς δὲ δόσεως χρονικῆς μόνον οὔσης, δῆλον ὅτι ἐστὶν ἐκπόρευσις χρονική. Τοσούτῳ δὲ διαφέρει ἡ μία τῆς ἄλλης, ὅσῳ διαφέρει τὰ διακεκριμένα τῶν ἡνωμένων· καὶ ὅσῳ τὰ μὲν ἀκίνητα, τὰ δὲ κινητὰ, διὰ τῆς κοινῆς καὶ ἰδικῆς οὐσίας· καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ἔτι ἐν θησαυροῖς λέγει· Ὁ οὐσιώδης λόγος ἕλκει πάντα τὰ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν, οὐ κατὰ χά- « Κύριλλ. ριν· καὶ ἡ οὐσιώδης ἄρα τοῦ πνεύματος πρόοδος, καὶ χρονική, κοινὴ πατρὶ καὶ υἱῷ· ὅτι τὰ οὐσιώδη κοινά· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἐκπορεύειν οὐκ ἔστι τῆς οὐσίας ἴδιον, καὶ ὁ οὐσιώδης λόγος ἕλκει πάντα τὰ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱὸν, οὐ δίδοται τῷ υἱῷ, τὸ ἐκπορεύειν, ἵνα μὴ κατὰ χάριν ἔχῃ τοῦτο ὁ υἱός. Φ. Ἀλλὰ πῶς ἐκπορευόμενον οὐ πέμπεται παρὰ τοῦ υἱοῦ; πέμπει γὰρ ὁ υἱὸς τὸ πνεῦμα ἐκπορευόμενον· καὶ ἐπειδὴ ἐκπορεύει, πέμπει. Γ. Ἀκατάλληλα ὦ πάτερ, καὶ ἀνοίκεια τοῖς πράγμασι φθέγγῃ· καὶ γὰρ οἱ ἅγιοι οἱ λέγοντες τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ προϊέναι καὶ πέμπεσθαι· οἱ αὐτοὶ ἀντιλέγουσι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι· διδάσκει δὲ καὶ σαφέστατον ἐν τοῖς τῆς πίστεως ἀρχαίοις κανόνα, ἀκοινωνήτους τὰς τῶν ὑποστάσεων ἰδιότητας εἶναι, διὰ τὸ τὴν ὑπόστασιν ἀκοινώνητον εἶναι· καὶ πάλιν κοινωνητὰς τὰς τῆς οὐσίας ἰδιότητας, διὰ τὸ τὴν οὐσίαν εἶναι κοινήν· καὶ γὰρ ὥσπερ ἀκοινώνητον τὸ πρόσωπον, οὕτως καὶ κοινωνητὴ ἡ οὐσία· ἐν δὲ τοῖς οὐσιώδεσιν ἰδιώμασι, περιέχεται καὶ τὸν υἱὸν πέμπειν τὸ πνεῦμα, καὶ αὐτὸ ἑαυτό· καὶ τὸν πατέρα ὡσαύτως πέμπειν τά τε χαρίσματα καὶ τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος· καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ἐν θησαυροῖς λέγει· Ὅτι δὲ τὸ τοῦ πατρὸς « Ὁ αὐτός. πνεῦμα, πνεῦμα φαίνεται εἶναι τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πατρὸς πέμπειν ἤτοι διανέμειν ἐπαγγελλομένου τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς διαδίδωσι πάλιν, ὡς ἴδιον ὁ υἱὸς διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας ἣν

ἔχει

ἔχει πρὸς τὸν πατέρα· καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ ἀλλαχοῦ. Τίνι γὰρ αὖ ἁρμόττοι τὸ διαδιδόναι
χορηγεῖν, πλὴν τῷ φύσει τε καὶ ἀληθῶς ὄντι Θεῷ; Ἐντεῦθεν δῆλον τὸ αἴτιον δι᾽ ὃ πέμ-
πει ὁ υἱὸς τὸ πνεῦμα, καὶ ὡς διότι ὁμοούσιος ἐστὶ τῷ πατρί, καὶ ἔστι Θεός· ἃ δὴ κοινὰ καὶ
τῷ πνεύματι. Ἀλλὰ καὶ τὸ πνεῦμα φυσικῶς πέμπει τὸν υἱόν, καὶ αὐτὸς αὐτόν· ἐπειδὴ
αἱ ἐνέργειαι ἀδιαίρετοί εἰσι πρὸς τὰ ἔξω· καὶ οὐδεὶς ἐρεῖ, ὡς τὸ πνεῦμα πέμπει τὸν υἱόν,
διότι γεννᾷ αὐτόν· ἀλλὰ στέρξει ταῖς πατρικαῖς μόναις διδασκαλίαις, οὐ προϋποτιθείσαις
τὰ χρονικὰ τοῖς ἀχρόνοις, καὶ τὰ διάτι τοῖς ἀσχέτοις καὶ ἀπολελυμένοις. Φ. Τὸ πνεῦμα
λέγεται τοῦ υἱοῦ, ἢ ὡς ὁμοούσιον, ἢ ὡς δῶρον, ἢ ὡς πρόβλημα· εἰ μὲν τὸ πρῶτον, ἀντι-
στρέφει· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, οὐκοῦν εἰ μὴ ἐδημιουργήθημεν ἡμεῖς, οὐδ᾽ αὐτὸ λέγοιτο πνεῦ-
μα υἱοῦ· τὸ ἄρα τρίτον διὰ τὸ ἄτοπον. Γ. Καὶ τὸ πρῶτον οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλη-
Βασίλ. « σίας λέγουσι· Βασίλειος ἐν τῷ ιγ. πρὸς Ἀμφιλόχιον, Ὡς ᾠκειωμένον κατὰ φύσιν αὐτῷ·
« τοῦ αὐτοῦ. Καὶ ὁ τὸ πνεῦμα εἰπών, συμπεριέλαβε τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ, καὶ τὸν οὗ ἐστι πνεῦ-
« μα· τοῦ Χριστοῦ γάρ· καὶ τὸν ἐξ οὗ· ἐκ τοῦ πατρὸς γάρ· καὶ ἀλλαχοῦ· πνεῦμα λέγεται τοῦ
υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον· καὶ μυρίοι τῶν ἁγίων τοῦτο προσμαρτυροῦσιν, ἵνα μὴ τὸν λόγον μηκύ-
νωμεν. Καὶ τὸ δεύτερον οἱ ἅγιοι λέγουσιν· ὁ θεῖος Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου
Ἀθανάσ. « πνεύματος λόγῳ· Οὐκοῦν (φησὶν) εἰ κακῶς περὶ τοῦ υἱοῦ φρονοῦντες, κακῶς νοοῦσι καὶ περὶ
« τοῦ πνεύματος· ὃ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ τοῦ υἱοῦ ἴδιον ὄν, παρ᾽ αὐτοῦ δίδοται τοῖς
Δαμασ. « ἀποστόλοις· καὶ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου λόγῳ· Πνεῦμα
«
« γὰρ ἅγιον τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ἐκπορευόμενον· ὅπερ καὶ τοῦ υἱοῦ μὲν εἴρηται, ὡς δι᾽ αὐτοῦ φανε-
« ρούμενον τῇ κτίσει καὶ μεταδιδόμενον· ἀλλ᾽ οὐκ ἐξ αὐτοῦ ἔχον τὴν ὕπαρξιν· καὶ Βασί-
Βασίλ. « λειος ἐν τῷ τρίτῳ κατ᾽ Εὐνομίου· Τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ τὸ πνεῦμα εἶναι, τρανῶς ἐκήρυξεν ὁ
« Ἀπόστολος· καὶ τὸ δι᾽ αὐτοῦ πεφηνέναι, σαφὲς πεποίηκεν υἱοῦ πνεῦμα ὀνομάσας αὐτό· καὶ
Κύριλλ. «
« πάλιν ὁ Κύριλλος· Πῶς οὐκ ἔσται τὸ πνεῦμα Θεός, ὅλην ἔχον ἐν ἑαυτῷ τοῦ πατρὸς καὶ
υἱοῦ τὴν φυσικὴν ἰδιότητα, οὗ καὶ πνεῦμα ἐστὶ δι᾽ υἱοῦ τῇ κτίσει δωρούμενον; εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι
πολλαὶ μαρτυρίαι περὶ τούτου. Ἰδοὺ λοιπὸν σαφὲς ἐστίν, ὡς τὸ πνεῦμα ἐστὶ καὶ λέγεται τοῦ
υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον, καὶ ὡς δῶρον. Τὸ δὲ τρίτον, οὐδεὶς λέγει. Φ. Οὐκοῦν ὑπεξαιρουμέ-
νης τῆς ἡμετέρας ὑπάρξεως, οὐκ ἂν λέγοιτο τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ. Γ. Περὶ μὲν τούτου σιωπᾶν
ἐχρῆν τῆς ἐρωτήσεως οὕτως ἐπικειμένης τῇ σῇ λογιότητι, μηδὲν ὑπὲρ τὰ θεολογικὰ ῥητὰ
περιεργαζομένην· ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου ῥητέον· ὅτι ὅμοιον ἐστὶ τοῦτο, ὡς ἂν εἰ ἔλεγέ
τις, ἀπεξαιρουμένων τῶν δημιουργημάτων, ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατὴρ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ
ἔχουσι τὸ δημιουργεῖν· ἀλλ᾽ ἔχουσι καὶ τὸ δημιουργεῖν καὶ κτίζειν ἀεί, κἂν μὴ ἀεὶ δημιουρ-
γῶσι· καὶ τὸ πνεῦμα τοίνυν διπλῶς λέγεται τοῦ υἱοῦ· ὡς ἔχοντος ἀεί, καὶ ὡς διδόντος· ἀεὶ
δὲ ἔχει, καὶ ὅτε βούλεται δίδωσιν· οὐκοῦν ἀεὶ καὶ πνεῦμα αὐτοῦ λέγεται· κατά τε τὸν
Αὐγουστῖνον, τὸ πνεῦμα οὐ λέγεται μόνον τοῦ διδόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ λαμβάνοντος· ἀεὶ
δὲ ἔχει παρὰ τοῦ πατρὸς τοῦθ᾽ ὁ υἱός· οὐκοῦν λέγεται ἀεὶ αὐτοῦ πνεῦμα ὡς δῶρον· ἄλλο
γὰρ σημαίνει εἰπεῖν δῶρον· καὶ ἄλλο δεδωρημένον· καὶ Αὐγουστῖνος ἔν τινι λόγῳ περὶ τοῦ
Αὐγους. « ἁγίου πνεύματος φάσκει. Λατινιστί. Nam donum potest etiam antequàm detur, do-
« natum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Ἑλληνιστί. Δύναται γὰρ
« δῶρον λέγεσθαι πρὸ τοῦ δεδόσθαι· ἀλλ᾽ οὐ δεδόμενον, ἐὰν μὴ πρότερον δίδωται. Φ. Οὐ-
κοῦν εἰ δῶρον τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ, καὶ υἱὸς πέμπει τὸ πνεῦμα, πῶς πέμπει;
Γ. Καθὸ Θεός, οὐ καθὸ προβολεύς, καὶ ὡς δῶρον πέμπει τὸ πνεῦμα ὁμοφυές· φησὶ δὲ καὶ

ὁ θεῖος Ἀναστάσιος, Ὅτι τοῖς μὲν ἀποστόλοις τὸ πνεῦμα (Ἀναστάσιος.) δίδωσι μεθεκτῶς· τῷ δὲ υἱῷ οὐσιωδῶς, καὶ ὡς ὁμοούσιον πέμπει. Φ. Συνῆκα τὴν ἀπόκρισιν πρὸς τὴν ζήτησιν, ὡς τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ ὡς ὁμοφυές, καὶ ὡς δῶρον αὐτοῦ· καὶ ὅτι οὐκ ἀντιστρέφει διὰ τὸ μοναδικόν, καὶ διπλόν τῶν φύσεων· δεῖ γὰρ τὰ πρός τι οἰκείως ἀποδίδοσθαι πρὸς ἃ λέγεται· καὶ ὁ υἱὸς ὡς χορηγὸς τοῦ πνεύματος λέγεται· τοῦτο μὲν καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος λέγει, ὅπως χορηγὸς τοῦ πνεύματος ὁ υἱός· ταῦτα μὲν ὁμολογῶ· οὐκ ἀρνοῦμαι δὲ καὶ τὸ λέγεσθαι ὡς πρόβλημα· ἐπειδὴ ἐστὶν ἡ ἐκπόρευσις, ἔρως ἀμοιβαῖος καὶ ἡ γέννησις, νόησις· διπλόν γὰρ τὸ εἶδος τῆς προόδου ἐν τοῖς θείοις· τὸ μὲν διὰ τοῦ τρόπου τῆς νοήσεως· τὸ δὲ διὰ τὸν τρόπον τῆς θελήσεως. Duplex est processio tantùm in diuinis; altera secundùm voluntatem, altera secundùm intellectum. Ἑλληνιστί. Διπλῆ μόνον ἐστὶν ἡ ἐκπόρευσις ἐν τοῖς θείοις· ἡ μὲν κατὰ τὴν θέλησιν· ἡ δὲ κατὰ τὴν νόησιν. Καὶ γὰρ ὁ πατήρ ἐστι νοῦς, καὶ νοεῖ ἑαυτόν· καὶ νοῶν ἑαυτόν, ἀποτελεῖ νόησιν· ἥτις ἐστὶν ἡ γέννησις· ἔστι δ᾽ ὁ υἱὸς ἐκ μόνου τοῦ πατρός· καὶ οὕτως περατοῦται ἡ νόησις· ἔπειτα θέλει ὁ νοῦς τὸ νόημα, καὶ τὸ νόημα τὸν νοῦν· καὶ ἀγαπᾷ ὁ νοῦς τὸν οἰκεῖον καρπὸν τὸ ἴδιον νόημα· καὶ ὡσαύτως τὸ νόημα, τὸν νοῦν αὐτοῦ· καὶ οὕτως φαίνεται μία ἀγάπη, ἐκ τοῦ ἀγαπῶντος, καὶ τοῦ ἀγαπωμένου, ἥτις ἐστὶ τὸ παράκλητον πνεῦμα· καὶ διὰ τοῦτο λέγεται πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ὡς ὁμοφυές, καὶ ὡς δῶρον· ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἧττον καθάπερ ἀμοιβαῖος τις ἔρως. Γ. Ὅτι μὲν τὸ πνεῦμα λέγεται τοῦ υἱοῦ ὡς ὁμοφυές, καὶ ὡς δῶρον, διὰ πλειόνων δέδεικται, καὶ ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος ξυμμαρτυρεῖ μετὰ τῶν ἄλλων· σαφέστερον δὲ ἐν τῷ λόγῳ τῶν Ἀναφερικῶν, ἐν ᾧ λέγει· Οὕτως γοῦν ὡς δῶρον λέγοντες πατρὸς καὶ υἱοῦ, οὐ δυνάμεθα λέγειν καὶ τὸν πατέρα (Αὐγους.) τοῦ δώρου, ἢ τὸν υἱὸν τοῦ δώρου· ἀλλὰ τὸ δῶρον τοῦ δοτῆρος φαμέν· καὶ τὸν δοτῆρα τοῦ δώρου· καὶ ὁ οὐρανοφάντωρ Βασίλειος, Υἱὸς (φάσκει) πνεύματος ἁγίου χορηγός, εἰς (Βασίλ.) ὑπόστασιν καὶ μόρφωσιν τῆς κτίσεως. Πόθεν δ᾽ ἐπῆκται τῇ σῇ θεολογίᾳ, τὴν γέννησιν νόησιν καλεῖν, καὶ τὴν θέλησιν (ἢ ἀγάπην) ἐκπόρευσιν; καὶ γὰρ ἡμεῖς οἴδαμεν περὶ τῷ Θεῷ, καὶ φύσιν, καὶ θέλησιν· καὶ τὴν μὲν θέλησιν, παρὰ τὰ ἔξω λαμβανόμεθα· Ἃ γὰρ φησιν ἡ θέλησιν ἐποίησε· τὴν δὲ φύσιν, πρὸς τὰ ἔνδον· (Ψευδηρ. ρλδ.) καὶ ὡς οὐδεὶς ἂν εἴποι, ἐκ τῆς φύσεως τοῦ Θεοῦ παρῆχθαι τὰ πάντα· οὕτως οὐδὲ τὸν μονογενῆ φαίη δ᾽ ἄν τις, οὔτε τὸ παράκλητον πνεῦμα, ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ πατρὸς προϊέναι· ὁ γὰρ Κύριλλος ἐν θησαυροῖς· Οὐκ ἐκ βουλήσεως ἔχει (φησὶ) τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθόντα λόγον, ἀλλὰ (Κύριλλος) φυσικῶς· εἰ δὲ τοῦτ᾽ ἀσεβές· οὐ γὰρ ἐκ βουλήσεως ἐστὶν ἡ τοῦ υἱοῦ ὑπόστασις, ὡς οὔτε ἡ τοῦ πατρός· καὶ αὖθις ὁ αὐτός. Ἀνάγκη τοίνυν τὰ τοσαύτην ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὴν διαφοράν, μήτε μίαν ἔχειν ἀρχήν· ἀλλὰ τὰ μὲν ὡς ποιήματα, ἐκ βουλήσεως γέγονεν· ὁ δὲ υἱός, ὡς ὢν αὐτὸς ἡ βούλησις, ἦν ἀϊδίως ἐν τῷ πατρί. Ἀλλὰ καὶ ὁ Δαμασκηνός· (Δαμασ.) Ἔργον θείας βουλήσεως, ἡ κτίσις· ἔργον δὲ θείας φύσεως, ἥτε τοῦ μονογενοῦς καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος ὑπόστασις. Ἀλλ᾽ οὔτε ἐκ τῆς τοιαύτης καταλήψεως ἔχεις συμπεραίνειν, ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι· θέλει γὰρ καὶ ἀγαπᾷ καὶ τὸ πνεῦμα τὸν υἱόν· καὶ ἀγάπη ὁ υἱὸς ὥσπερ καὶ τὸ πνεῦμα· καὶ ὁ ἀπόστολος, ὃς μετέστησεν ἡμᾶς (φάσκει) εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ υἱοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ. Φ. Τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων ὕστερον ἐπεξελθοῦμεν· νῦν δὲ λέγω, ὡς ἡ ἀγάπη διπλῶς νοεῖται· ὡς ἔρως, καὶ ὡς θεῖος ἔρως· καὶ κατὰ μὲν τὸν πρῶτον τρόπον, οὐ καταστημαίνεται ὥσπερ τελειότης, μήτε δι᾽ ὑπαρκτικοῦ τρόπου· ἀλλ᾽ εἴδους καὶ πάθους· ἔστι γὰρ ὥσπερ τις ἵμερος· κατὰ δὲ τὸν δεύτερον τρόπον, ἡ θεῖος ἐστὶν

ἔρως,

ἔρως, ἐν ᾧ πᾶσα τελειότης νοεῖται εἰδικῶς, καὶ γνωριστικῶς, ἐν τῷ πνεύματι ἐστὶ καὶ τῷ τοῦ πνεύματος ἔρωτι· ἀγαπῶνται πρὸς ἄλληλα τὰ θεῖα πρόσωπα, καὶ ἐξ αὐτῶν ὁ τοιοῦτος ἔρως πρόεισιν· καὶ ὥσπερ τῇ σοφίᾳ τῷ υἱῷ σοφός ἐστιν ὁ πατήρ, ἥτις προάγεται ἐξ αὐτοῦ, οὕτως ἀγαπῶνται πρὸς ἄλληλα τὰ θεῖα πρόσωπα, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς τῷ ἀμοιβαίῳ αὐτῶν ἔρωτι, ὅς ἐστι τὸ πανάγιον πνεῦμα. Γ. Ἀκήκοα σου τελείως διαιροῦντος τὴν ἀγάπην· τὴν μὲν, ἐν τοῖς κτιστοῖς· τὴν δὲ, ἐν τῷ Θεῷ· καὶ ταύτην διττῶς· τὴν μὲν εἰδικὴν, ἤγουν οὐσιώδη· τὴν δὲ γνωριστικὴν, ἤτοι προσωπικήν· καὶ ταύτῃ ἀγαπᾶσθαι τὰ θεῖα πρόσωπα· καὶ τὸν πατέρα εἶναι σοφὸν, τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ τῷ υἱῷ· οὐκοῦν σοφός ἐστιν ὁ πατὴρ τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ τῷ υἱῷ; Φ. Ναίχι. Γ. Κατὰ τῆς θεολογίας τοῦτό ἐστιν· εἴη γὰρ ἂν αἴτια ὁ υἱὸς, τοῦ εἶναι σοφὸν τὸν πατέρα· καὶ ἔχοι ἂν ὁ πατὴρ παρὰ τοῦ υἱοῦ

Δαμασ.

τὸ λέγεσθαι σοφός· οὐκοῦν ψεύδεται ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς λέγων, Πάντα ὅσα ἔχει ὁ υἱὸς παρὰ τοῦ πατρὸς ἔχει. Ἀποδείκνυμι κατὰ τὸν Αὐγουστῖνον· παρίτω Λομβάρδος πάλιν

Λομβάρ.

ὁ ὑμέτερος διδάσκαλος, καὶ καταψηφίσεται· λέγει τοίνυν Λατινιστί. Propterea diligenter notandum eſt, quod eâ ratione qua Pater non dicitur ſapiens eâ ſapientiâ quam genuit, videtur fore dicendum quod Pater non diligat Filium, vel Filius Patrem eâ

Αὐγουσ.

dilectione, quæ ab utroque procedit: & Auguſtinus corrigit in libro 1. Retract. etenim prius, inquit, animadverte lector, Patrem dici ſapientiam genitâ ſapientiâ: & alibi corrigit, inquiens, quod non dicitur ſapiens eâ ſapientiâ quam genuit. Ἑλληνιστί. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς προσεκτέον· ὅτι καθὸ πατὴρ οὐ λέγεται σοφὸς ταύτῃ τῇ σοφίᾳ ἣν ἐγέννησε· δοκεῖ λέξειν ὅτι πατὴρ οὐκ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν, ἢ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ, ἣ ἀφ' ἑκατέρου ἐκπορεύεται· καὶ Αὐγουστῖνος ἐπιδιορθοῖ ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν ἐπιδιορθώσεων· καὶ γάρ φησι, πρόσεχε πρότερον ὦ ἀναγνῶστα τὸν πατέρα λέγεσθαι σοφίαν τῇ γεννηθείσῃ σοφίᾳ· καὶ ἀλλαχοῦ ἐπιδιορθοῖ λέγων, ὅτι οὔτε λέγεται σοφὸς τῇ αὐτῇ σοφίᾳ ἣν ἐγέννησε. Τοιαῦτα καὶ Αὐγουστῖνος λέγει· Ὅρα δὲ καὶ Πέτρον Λομβάρδον περὶ τούτου· εἰ γὰρ καὶ εἴρηκε τὸν πατέρα σοφὸν τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ εἶναι, ἀλλαχοῦ ἐπιδιορθοῦται· τοιαῦτα δὲ καὶ πολλάκις διαπράττεται· ἁμαρτάνων γὰρ ἐν τοῖς ἑαυτοῦ βιβλίοις, ἀλλαχοῦ ἐπιδιορθοῦται· ὥς που φησὶ, σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ, ἤγουν ἐπὶ τῷ Πέτρῳ οἰκοδομεῖται ἡ Ἐκκλησία· ἀλλαχοῦ δὲ οὐκ ἐπὶ τῷ Πέτρῳ λέγει,

Αὐγουσ.

ἀλλ' ἐπὶ τῷ Χριστῷ· οὕτω ποιεῖ καὶ περὶ τῆς θείας ἐκπορεύσεως, ἁμαρτάνων πολλάκις, ἀλλαχοῦ ἐπιδιορθοῦται· ἵνα συγχαρήσωμεν κατὰ τὸ παρὸν, καὶ γνήσια τοῦ Αὐγουστίνου εἶναι βιβλία. Ἀλλ' ἐπανιτέον ἐπὶ τὸ προκείμενον· λέγω ἄρα ὡς ὁ πατὴρ οὐκ ἔστι σοφὸς τῷ υἱῷ, ἀλλὰ τῇ θείᾳ σοφίᾳ· οὕτως οὐθ' ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν, οὐθ' ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, τῷ πνεύματι τῷ ἁγίῳ· ἀλλὰ τῇ θείᾳ οὐσίᾳ, ἢ τῇ οὐσιώδει αὐτῶν ἀγάπῃ· καὶ τὸ πνεῦμα ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν ὡσαύτως. Φ. Διττόν ἐστι τὸ ἀγαπᾶν· τὸ μὲν οὐσιῶδες· τὸ δὲ προσωπικόν· ἔστι δὲ τὸ δεύτερον, τελειωτικόν· ὥσπερ γὰρ ὁ ὀφθαλμὸς ἀόριστον ἔχων τὸ ὑποκείμενον, τῇ αὐτῇ θέᾳ ὁρᾷ πολλὰ ἐξ ἴσου, ὅμως πρὸς ἕν ἐστι τελειωτικός, πρὸς δὲ τὰ ἄλλα οὐχ ὡσαύτως, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ θέᾳ ὁρᾷ πολλά· οὕτως ἀγαπᾷ ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς τὸν πατέρα· ἐξέρχεται δὲ παρ' ἀμφοτέρων μία ἀγάπη· ἀγαπῶνται δὲ καὶ νοοῦνται πρὸς ἄλληλα τὰ θεῖα πρόσωπα ἀγάπῃ κοινωνητικῇ. Γ. Οὐκοῦν καθὼς τὸ ὄμμα πολλοῖς ἐνατενίζειν δυνάμενον, πρὸς ἓν ἀφορῶν ἀποτελεῖ τὴν θεωρίαν· οὕτως καὶ νοῦς ὁρῶν ἓν, ἤγουν νοῶν, ἀποτελεῖ τὴν νόησιν· καθὼς ἄρα καὶ νοεῖ

ὁ

ὁ υἱὸς τὸν πατέρα, καὶ ἑαυτὸν, καὶ τὸ πνεῦμα· καὶ τὸ πνεῦμα τὸν υἱόν· ὅμως ἐν τῷ πατρὶ ἀποτελεῖται ἡ νόησις· καὶ ἔστιν ἡ νόησις ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς νοοῦντος ἑαυτόν· οὕτω καὶ ἡ ἀγάπη ἐκ μόνου ἐστὶ τοῦ πατρὸς ἀγαπῶντος καὶ θέλοντος ἑαυτὸν τῇ ἀκοινωνήτῳ θελήσει· ἀγαπᾷ δ' ὁ υἱὸς τὸν πατέρα καὶ νοεῖ· καὶ τὸ πνεῦμα ὁμοίως ἀγαπᾷ καὶ νοεῖ τὸν υἱὸν τῇ οὐσιώδει ἀγάπῃ καὶ ἑνώσει· ἡ δὲ ἀκοινώνητος ἀγάπη, ἐστὶ ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, ἀγαπῶντος προσωπικῶς ἑαυτόν, καὶ μὴ κοινωνοῦντος προσώπῳ τινὶ τὰς ἰδιότητας τὰς προσωπικάς. Ἰδοὺ ὅτι οὐδὲν καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου παραδείγματος συνεισάγεται· Ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται μόνου, Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν τῷ κατ' Εὐνομίου· Τούτου γὰρ ἕνεκα καὶ πνεῦμα στόματος ὁ Δαβὶδ εἴρηκε (λέγει) ἵνα τὴν ἐκπορευτικὴν ἰδιότητα τῷ πατρὶ μόνῳ προσοῦσαν πιστώσηται· καὶ Κύριλλος ἐν τῷ περὶ θεολογίας· Αἱ δὲ τρεῖς ὑποστάσεις (φησὶ,) γινώσκονται καὶ πιστεύονται ἐν πατρὶ ἀνάρχῳ, καὶ υἱῷ μονογενεῖ, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ, τῷ ἐκπορευομένῳ ἐκ μόνου τοῦ πατρός· ὁ δὲ θεῖος Ἀθανάσιος ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ· οὗ ἡ ἀρχὴ, τί ἐστὶ Θεός; ἐν τῇ τετάρτῃ ἐρωτήσει, οὕτως ἀποκρίνεται· Καὶ ὥσπερ ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου μόνος ἐστὶν αἴτιος καὶ ἀγέννητος, ἡ δὲ ἀκτὶς αἰτιατὴ καὶ γεννητὴ ἐκ τοῦ δίσκου, τὸ δὲ φῶς ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ δίσκου, διὰ τοῦ τῆς ἀκτῖνος πεμπόμενον καὶ καταλάμπον τὰ περίγεια, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ αὐτὸς μόνος ἐστὶν αἴτιος τοῖς δυσὶ καὶ ἀγέννητος· ὁ δὲ υἱὸς, ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς αἰτιατὸς καὶ γεννητός· καὶ αὐτὸ τὸ πνεῦμα, ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς αἰτιατὸν καὶ ἐκπορευτόν· διὰ δὲ τοῦ υἱοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστελλόμενον· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Γρηγόρ. Νύσσ. — Κύριλλ. — Ἀθανάσ.

Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα.

B

ΓΑΒΡΙΗΛ ΤΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ
ΤΟΥ ΕΚ ΜΟΝΟΜΒΑΣΙΑΣ, ΤΑΠΕΙΝΟΥ

μητροπολίτου Φιλαδελφίας, Ἔκθεσις κατὰ τῶν ἀμαθῶς λεγόντων καὶ παρανόμως διδασκόντων, ὅτι ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γνήσιοι καὶ ὀρθόδοξοι παῖδες ἐσμὲν σχισματικοὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ καθόλου Ἐκκλησίας.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὁ κατ᾽ ἐξοχὴν καλούμενος φιλόσοφος ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ α. βιβλίον τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ, λέγει, Πάντες οἱ ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι φύσει ὀρέγονται. (Ἀριστοτ. μεταφ.) ἤγουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι φυσικὰ ἐπιθυμοῦσι νὰ μανθάνουν καὶ νὰ γνωρίζουν τὰ πράγματα. καὶ ὁ ἐν προφήταις μέγας καὶ βασιλεὺς Δαβὶδ, λέγει, Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. (Ψαλμ. ριη.) ξεσκέπασε λέγει τὰ ὀμμάτιά μου, διὰ νὰ καταλάβω καὶ νὰ κατανοήσω τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου σου. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει πρὸς Θεὸν, Περίελε ἀπ᾽ ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν. (Ψαλμ. ριη.) ἤγουν λέγει Θεέ μου καὶ ἀπόδιωξον ἀπ᾽ ἐμοῦ, τὸν ὀνειδισμὸν καὶ τὴν καταφρόνεσιν, ὅπου τινὲς μὲ καταφρονοῦσι. Ταύτην τὴν καταφρόνεσιν βλέποντες καθ᾽ ἑκάστην οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας παῖδες, καὶ ἀναγινώσκοντες τὰς τῶν κενῶν καὶ νέων θεολόγων βίβλους, ὅπου τὴν σήμερον γράφουσι κατ᾽ αὐτῆς τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἀκούοντες πανταχοῦ τούτους διδάσκοντας καὶ λαλοῦντας κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ ἐξουδενώσει· καθ᾽ ἡμῶν λέγω τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. καὶ ἄλλοι μὲν, μᾶς λέγουσι σχισματικούς· ἄλλοι δὲ πάλιν μᾶς καλοῦσιν αἱρετικούς. καθὼς καὶ Ἰησουΐτης τις καλούμενος Πασαβῖνος ὁ ὁποῖος ὕστερον μετέπλασεν ὄνομα, καὶ μετωνομάσθη Φαμαγουσαῖος. οὗτος ἔγραψε καθ᾽ ἡμῶν βιβλίον τι πρότερον, καλούμενον Μοσχοβία. καὶ νῦν πάλιν εἰς τοὺς .166. ἔγραψεν ἕτερον, καὶ φλυαρεῖ ὅσα ἐδυνήθη καθ᾽ ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. ὁμοίως δὲ πάλιν καί τις ἄλλος Καρδινάλιος καλούμενος Μπελαρμῖνος, εἰς τὸν .α. τόμον τῆς πραγματείας, εἰς φύλ. 415. καὶ εἰς 1497. γράφει πῶς δὲν ἔχομεν παντελῶς Ἐκκλησίαν, καὶ πῶς εἴμασθεν αἱρετικοί. καί τινες ἄλλοι μισάδελφοι καὶ κακότροποι, δὲν παύουσι βλασφημοῦντες καὶ γράφοντες

ΓΑΒΡΙΗΛ ΤΟΥ ΣΕΒΗΡΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΜΟΝΟΜΒΑΣΙΑΣ, ΤΑΠΕΙΝΟΥ

μητροπολίτου Φιλαδελφίας, Ἔκθεσις κατὰ τῶν ἀμαθῶς λεγόντων καὶ παρανόμως διδασκόντων, ὅτι ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας γνήσιοι καὶ ὀρθόδοξοι παῖδες ἐσμὲν σχισματικοὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ καθόλου Ἐκκλησίας:

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Ὁ κατ' ἐξοχὴν καλούμενος φιλόσοφος ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὸ α. βιβλίον τῶν μετὰ τὰ φυσικά, λέγει, Πάντες οἱ ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι φύσει ὀρέγονται. ἤγουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι φυσικὰ ἐπιθυμοῦσι νὰ μανθάνουν καὶ νὰ γνωρίζουν τὰ πράγματα. καὶ ὁ ἐν προφήταις μέγας καὶ βασιλεὺς Δαβίδ, λέγει, Ἀποκάλυψον τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ κατανοήσω τὰ θαυμάσια ἐκ τοῦ νόμου σου. ξεσκέπασε λέγει τὰ ὀμμάτιά μου, διὰ νὰ καταλάβω καὶ νὰ κατανοήσω τὰ θαυμάσια τοῦ νόμου σου. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει πρὸς Θεόν, Περίελε ἀπ' ἐμοῦ ὄνειδος καὶ ἐξουδένωσιν. δηλαδὴ λέγει Θεέ μου καὶ ἀποδίωξον ἀπ' ἐμοῦ, τὸν ὀνειδισμὸν καὶ τὴν καταφρόνεσιν, ὁποῦ τινὲς μὲ καταφρονοῦσι. Ταύτην τὴν καταφρόνεσιν βλέποντες καθ' ἑκάστην οἱ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας παῖδες, καὶ ἀναγινώσκοντες τὰς τῶν καινῶν καὶ νέων θεολόγων βίβλους, ὁποῦ τὴν σήμερον γράφουσι κατ' αὐτῆς τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ἀκούοντες πανταχοῦ τούτους διδάσκοντας καὶ λαλοῦντας κατὰ τοῦ δικαίου ἀνομίαν ἐν ὑπερηφανείᾳ καὶ ἐξουδενώσει· καθ' ἡμῶν λέγω τῶν ὀρθοδόξων Ἑλλήνων. καὶ ἄλλοι μέν, μᾶς λέγουσι σχισματικούς· ἄλλοι δὲ πάλιν μᾶς καλοῦσιν αἱρετικούς. καθὼς καὶ Ἰησουΐτης τις καλούμενος Πασαβῖνος ὁ ὁποῖος ὕστερον μετέπλασεν ὄνομα, καὶ μετωνομάσθη Φαμαγοσταῖος. οὗτος ἔγραψε καθ' ἡμῶν βιβλίον τι πρότερον, καλούμενον Μοσχοβία. καὶ νῦν πάλιν εἰς τοὺς .166. ἔγραψεν ἕτερον, καὶ φλυαρεῖ ὅσα ἐδυνήθη καθ' ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας. ὁμοίως δὲ πάλιν καί τις ἄλλος Καρδινάλιος καλούμενος Μπελαρμῖνος, εἰς τὸν .α. τόμον τῆς πραγματείας, εἰς φύλ. 415. καὶ εἰς 1497. γράφει πῶς δὲν ἔχομεν παντελῶς Ἐκκλησίαν, καὶ πῶς εἴμασθεν αἱρετικοί. καί τινες ἄλλοι μισάδελφοι καὶ κακότροποι, δὲν παύουσι βλασφημοῦντες καὶ γράφοντες

« Ἀριστοτ. μεταφ. α.

« Ψαλμ. ριη.

« Ψαλμ. ριη.

τες κατὰ τῆς ἀληθείας. διὰ ταύτας λοιπὸν τὰς αἰτίας, ἦλθον πρὸς ἡμᾶς τοὺς συντελεῖς οἱ ἡμέτεροι ἀδελφοί, οἱ τὸ γένος Ἕλληνες, καὶ τῇ πίστει ὀρθόδοξοι. μάλιστα δ' ὅσοι κατοικοῦσι τὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἰταλίας, ζητοῦντες παρ' ἡμῶν μαθεῖν, εἰ δικαίως παρ' ἐκείνων ἐγκαλούμεθα· εἰ δὲ μή, νὰ τοὺς ἀποκριθοῦμεν εἰς τὰ ὅσα ἐκεῖνοι ἀδίκως μᾶς διαβάλλουσιν. ἡμεῖς δὲ γνωρίζοντες τὸ ἀσθενὲς τὸ ἡμέτερον, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ὑποθέσεως, ἀπεκρίθημεν πρὸς αὐτοὺς λέγοντες· ὅτι ἡ ζήτησις αὕτη, εἶναι ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν δύναμιν, καὶ ὅτι χρείζει ἄλλων ἀνδρῶν ἀρετῇ καὶ σοφίᾳ κεκοσμημένων, ἐπειδὴ καὶ ὑπερβαίνει πᾶσαν ἀνθρωπίνην διάνοιαν. καὶ ἂν καλὰ καὶ τὸ πάλαι περίβλεπτον καὶ περίφημον γένος τὸ ἡμέτερον, ἦλθεν εἰς τοιαύτην δυστυχίαν, οἵαν οὐδέποτε ἤλπιζεν· ὅτι ὄχι μόνον βασίλειον ἐστερήθη καὶ πᾶσαν ἄλλην εὐδαιμονίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν σοφίαν, τὴν ὁποίαν πρῶτον αὐτὸ ἐξεῦρε καὶ τοῖς πᾶσι μετέδωκεν. εὑρίσκονται δ' ὅμως καὶ νῦν ἄνδρες (Χριστοῦ χάριτι φυλαττόμενοι) τῆς ἀληθείας ὑπερασπισταί, καὶ τοῦ ἡμετέρου γένους ὑπέρμαχοι, ἱκανοὶ νὰ ἀποκριθοῦσιν εἰς τὰ ὅσα ἐκεῖνοι μᾶς διαβάλλουσι, καὶ εἰς ὅσα αὐτοὶ ἐπιθυμοῦσι νὰ μάθουν. καὶ παρ' ἐκείνων πρέπει νὰ ζητοῦσι τοιαύτην ἐγχείρησιν. δὲν ἐδυνήθημεν ὅμως νὰ τοὺς καταπείσωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον μᾶς ἐκατηνάγκαζον εἰς τοῦτο παρακαλοῦντες. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Σολομὼν ἐκεῖνος ὁ περιβόητος εἰς τὴν σοφίαν καὶ θαυμαστὸς εἰς τὴν γνῶσιν καὶ φρόνησιν, συμβουλεύει εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ, λέγων. [Ἐκκλησιαστης γ.] Καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν. μάλιστα δὲ ἐπειδὴ τὸ ψεῦδος πολλάκις κηρυττόμενον βλάπτει τοὺς ἀκάκους καὶ ἁπλουστέρους ἀνθρώπους, τῆς ἀληθείας μὴ τοῖς πᾶσι γινωσκομένης, καθὼς καὶ τις τῶν ἔξω σοφῶν λέγει, [Ἰσοκράτης.] Εὐλαβοῦ τὰς διαβολὰς κἂν ψευδεῖς ὦσιν· καὶ ὁ Δαβὶδ εὐλαβούμενος τὰς διαβολὰς ταύτας, παρακαλεῖ τὸν Θεὸν λέγων· Κύριε ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἀπὸ χειλέων ἀδίκων καὶ ἀπὸ γλώσσης δολίας. [Ψαλ. ριθ.] καὶ ὁ μακάριος Παῦλος προβλέπων διὰ τοῦ προφητικοῦ αὐτοῦ χαρίσματος, καὶ τῆς τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου σοφίας, τὰ μέλλοντα καταλήψεσθαι τὴν οἰκουμένην κακά, ἔγραφε πρὸς Τιμόθεον λέγων. [Τιμοθ. β. κεφάλ. δ.] Ἔσται γὰρ καιρὸς ὅτε τῆς ὑγιαινούσης διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται. ἀλλὰ κατὰ τὰς ἰδίας ἐπιθυμίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθόμενοι τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοὴν ἀποστρέψουσι, καὶ ἐπὶ τοὺς μύθους τραπήσονται. Ἐπειδὴ τὸ λοιπὸν ἦλθε τοιοῦτος καιρὸς (ὡς μὴ ὤφελεν, οὐκ ὀλίγον γὰρ διετάραξε τὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν) δίκαιον εἶναι καὶ ἡμεῖς ῥίπτοντες ἀπὸ λόγου μας πᾶσαν δειλίαν καὶ φόβον, προθύμως καὶ ὁλοψύχως νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἀγῶνα, λέγοντες τὸ τοῦ προφήτου, [Ἠσα. μβ.] Ἐσιώπησα μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Καὶ ἂν καλὰ καὶ ἡ ἐπιχείρησις αὕτη νὰ εἶναι ὑπὲρ τὴν δύναμιν τὴν ἡμετέραν (καθὼς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν) ὅμως ἔχοντες καλὰς τὰς ἐλπίδας πρὸς τὸν δυνάμενον Θεόν, τὸν εἰπόντα, [Ἐξοδ. δ.] Πορεύου καὶ ἐγὼ ἀνοίξω τὸ στόμα σου, καὶ συμβιβάσω σε ἃ μέλλεις λαλῆσαι. καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν, [Λουκ. κα.] Ἐγὼ γὰρ δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν, ᾗ οὐ δυνήσονται ἀντειπεῖν, οὐδ' ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν· τούτοις καὶ ἡμεῖς θαρροῦντες τοῖς λόγοις, θέλομεν ἀποκριθῆ εἰς ἐκεῖνα ὅπου οἱ ψευδοδιδάσκαλοι τὴν σήμερον ἀδίκως μᾶς κατηγοροῦσι. οὐ πρὸς πάντα δέ, ἀλλ' ὅσα εἰσὶν ἀναγκαῖα, καὶ συμφέρουσιν εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν. ἐπειδὴ καὶ δὲν πρέπει (κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην) νὰ ἀποκρινόμεθεν καθ' ἑνὸς ὅπου μιλεῖ καὶ γράφει ὅ,τι τοῦ φαίνεται, λέγοντα. [Ἀρισ. σοφιστ. α. κεφ. β.] Ἅμα δὲ οὐδὲ λύειν ἅπαντα προσήκει, ἀλλ' ἢ ὅσα ἐκ τῶν ἀρχῶν τις ἐπιδεικνὺς ψεύδεται. καθὼς καὶ ὁ Σολομὼν παραινεῖ λέγων. [Παρ. κς.] Μὴ ἀποκρίνου ἄφρονι κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην, ἵνα μὴ ὅμοιος γένῃ αὐτῷ. ἀλλ' ἀποκρίνου ἄφρονι πρὸς

τὴν

τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ, ἵνα μὴ φαίνηται σοφὸς παρ' ἑαυτῷ. κατὰ τοσοῦτον μόνον καὶ ἡμεῖς ἀποκρινόμενοι, θέλομεν δείξει τοῖς πᾶσι, προφέροντες εἰς μέσον τὴν θείαν γραφήν, τοὺς θεοδιδάκτους ἀποστόλους, καὶ πνευματοφόρους διδασκάλους, ὅτι ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἴσμεν σχισματικοὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, οὔτε αἱρετικοί, καθὼς οἱ μισόκαλοι καὶ μισάδελφοι καὶ φιλοτάραχοι μᾶς κηρύττουσιν. ἀλλὰ πάντοτε ἐξ ἀρχῆς (Χριστοῦ χάριτι) καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐσμὲν ὀρθόδοξοι, καὶ γνήσια τέκνα τῆς καθόλου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ὑγιέστατα μέλη Χριστοῦ, καὶ οὐ διεφθαρμένα ὥσπερ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος μέρη. ἐπειδὴ καὶ τὴν ὀρθὴν καὶ ζῶσαν πίστιν φυλάττομεν, τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς μᾶς ἐπαρέδωκεν, οἱ ἀπόστολοι μᾶς ἐκήρυξαν, οἱ διδάσκαλοι μᾶς ἐδίδαξαν. Τὰ γὰρ τῆς θεολογίας ἡμῶν (κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον) ἐκ γραφικῶν ἀποδείξεων, καὶ οὐκ ἐξ ἀνθρωπίνων ἀφορμῶν, τὴν κατασκευὴν ἔχουσι. τοιαῦτα εἰσὶ τὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως, ταῦτα φυλάττομεν, τούτοις ἀρκούμεθα, πειθόμενοι τῷ αὐτῷ Βασιλείῳ λέγοντι, Ἀρκέσθητι ὡς ἐδιδάχθης, καὶ μή μοι τὰ σοφὰ ταῦτα λέγε, δυσωπείτω σε ἡ παράδοσις· ὁ Κύριος οὕτως ἐδίδαξεν, ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, πατέρες διετήρησαν, μάρτυρες ἐβεβαίωσαν. ταῦτα στέργει, ταῦτα φυλάττει, ταῦτα ὁμολογεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. τὰ δὲ τῶν νεωτέρων θεολόγων ἐφευρήματα ἀπορρίπτει. τὰ γνήσια ταύτης τέκνα θεολογοῦσι καὶ οὐ τεχνολογοῦσιν· αὕτη οὐδέποτε τὰς τῶν πατέρων βίβλους ἐνόθευσε, οὔτε προσέθηκε τι τῇ πίστει, οὔτε μετέβαλεν, οὔτε ἐστέρησεν. μάρτυρες εἰς τοῦτο, οὐχ εἷς, ἢ δύο, ἢ τρεῖς, ἀλλὰ διακόσιοι καὶ δεκαεπτὰ θεῖοι πατέρες, οἱ ἐν τῇ Καρθαγένῃ συνόδῳ συναχθέντες, ὧν εἷς ἦν καὶ ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Αὐγουστῖνος, οὗτοι πάντες μαρτυροῦσιν, ἐπαινοῦντες ἡμᾶς τοὺς Γραικούς. Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει τὰ ἴσα ἀληθέστατα εἶναι ἐν Γραικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συναθροισθείσης συνόδου, ἅτινα ἀπὸ οὕτων διαφόρων τόπων καὶ ἐπισήμων Γραικῶν Ἐκκλησιῶν προσενεχθέντα καὶ συγκριθέντα, ὁμονοοῦσιν; Ἀλλ' ἐπειδὴ τούτων ἐμνήσθημεν, ἀνάγκη εἶναι νὰ εἴπωμεν, καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ θεῖοι πατέρες οὕτω ἔλεγον ταῦτα· καὶ μηδεὶς ἡμᾶς μέμψοιτο, μακρότερον ποιουμένους τὸν λόγον τοῦ προοιμίου. ἐπειδὴ ταῦτα εἰσὶν ἀναγκαῖα, καὶ προλεχθέντα ὠφελοῦσι τὰ μάλιστα εἰς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν. Λέγομεν τοίνυν ὅτι οἱ θεῖοι οὗτοι πατέρες, πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὥρισαν καὶ τὸν κανόνα τοῦτον, ὅτι ἀνίσως καὶ τινὰς ἐκκλησιαστικὸς (ὅστις ποτ' ἂν εἴη) ἤθελε ἁμαρτήσει, εἰς κανένα πρᾶγμα, καὶ ἤθελε τὸν ἀργήσει ὁ ἐπίσκοπος, ἢ ἤθελε τὸν κρίνει σύνοδος, καὶ ἤθελε τὸν καθήρη, νὰ μὴν ἠμπορῇ νὰ ἔχῃ τὴν ἔγκλητον, ἢ (καθὼς τὴν σήμερον λέγουσιν) τὴν ἀπελλάτζιον, εἰς ἄλλον ἐπίσκοπον, οὔτε εἰς ἄλλην σύνοδον, οὔτε νὰ περάσῃ εἰς τὰ πέρα μέρη τῆς θαλάσσης, τουτέστιν εἰς τὰ μέρη τῆς δύσεως, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρίσκεται ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία. ἀλλὰ νὰ πηγαίνῃ εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀφρικῆς, τουτέστι τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. εἰ δὲ καὶ ἤθελε παραβῇ τὸν κανόνα τοῦτον τῆς ἱερᾶς ταύτης συνόδου, νὰ περάσῃ εἰς τὰ δυτικὰ μέρη, νὰ εἶναι ἀκοινώνητος, ἤγουν ἀφορισμένος ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. εἰς τοῦτο ἠθέλησε μὲν ὁ τότε πάπας, Ζώσιμος τοὔνομα, νὰ ἐναντιωθῇ, καὶ τινες ἄλλοι, λέγοντες, πῶς εἰς ἐκεῖνον πρέπει νὰ πηγαίνουσιν αἱ ἀποφάσεις τῶν συνόδων καὶ τῶν κληρικῶν, ὅτι ἐκείνου ἐδόθη ἡ ἔγκλητος ἀπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. οἱ δὲ θεῖοι ἐκεῖνοι πατέρες, ἀνταπεκρίθησαν λέγοντες. ὅτι τοῦτο δὲν εὑρίσκεται ποτὲ εἰς τὰ βιβλία τὰ λατινικά. ἀμὴ θέλομεν γράψει, καὶ ἡμεῖς, καὶ ἡ μακαριότης σου, εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἤγουν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Ἀλεξάνδρειαν, καὶ Ἀντιόχειαν, νὰ μᾶς πέμψουν ἐκεῖθεν τοὺς ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν ἁγίων ὁρισθέντας κανόνας. εἶτα λέ-

Βασίλ.

Ὁ αὐτός.

Ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδ.

γοῦσιν εἰς ἔπαινον ἡμῶν τῶν Γραικῶν (ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν) ταῦτα. Τίς γὰρ ἀμφιβάλλει, τὰ ἴσα ἀληθέστατα εἶναι ἐν Γραικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συναθροισθείσης συνόδου; ἅπαντα ἀπὸ οὕτω διαφόρων τόπων καὶ ἐπισήμων Γραικῶν Ἐκκλησιῶν προσενεχθέντα καὶ συγκριθέντα ὁμονοοῦσι· καὶ ταῦτα μὲν ἔλεξεν ἡ ἁγία ἐκείνη σύνοδος περὶ τῶν Γραικῶν ἡμῶν. περὶ δὲ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης πάλιν λέγει. Ἡμεῖς γὰρ πλείστοις ἐντυγχάνοντες βιβλίοις, οὐδαμῶς ἀνέγνωμεν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐν ῥωμαϊκοῖς βιβλίοις, ὃν τρόπον ἐν τῷ προλεχθέντι κομμονιταρείῳ αὐτόθεν ἀπεστάλησαν. Ταῦτα πάντα θέλεις εὑρεῖ εἰς τὸν ρλε. κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν ἔγραψεν Ἀβείλιος ὁ Βυζεντῖνος· τῆς πρώτης καθέδρας τῆς νουμηδικῆς ἐπαρχίας· καὶ οἱ λοιποὶ οἱ παραγινόμενοι τὸν ἀριθμὸν .σιζ. ἄρχεται δὲ ἡ ἐπιστολὴ οὕτως. Ἐπειδὴ τῷ κυρίῳ ἤρεσεν, ἵνα περὶ ὧν ἅμα ἡμῖν· καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς δώδεκα περὶ Τριάδος βιβλίοις, εὑρίσκεις τὸν ἅγιον Αὐγουστῖνον φανερῶς ἐπαινοῦντα τοὺς Γραικούς. Ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς μαρτυρίας τῶν θείων τούτων πατέρων, ταῦτα τὰ τρία ἐμάθομεν. Πρῶτον, ὅτι ὁ πάπας τῆς Ῥώμης ἀπὸ τότε ἐζήτει τὸ πρωτεῖον καὶ τὴν ἔγκλητον, πλὴν ἡ σύνοδος ἐκείνη δὲν τοῦ τὴν ἔδωκε. Δεύτερον, ὅτι τὴν ἐξουσίαν ταύτην τῆς ἐγκλήτου, λέγει πῶς τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ δὲ λέγει πῶς τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἀπὸ τοῦ Πέτρου, καθὼς τὴν σήμερον λέγει. Τρίτον, ὅτι τὸ γένος τῶν Γραικῶν δὲ νοθεύει τὰ βιβλία. ἀλλὰ τὰ νενοθευμένα ηὑρέθησαν εἰς τὸ κομμονιτάριον τῆς Ῥώμης· καὶ διὰ τοῦτο ἠθέλασι νὰ ἔλθουν τὰ ἀφεντικὰ τῶν πρακτικῶν καὶ κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀντιοχείας· καὶ ταῦτα μὲν εἰπόντες ἐδείξαμεν, ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὰς μὲν παραδόσεις τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν θεοπνεύστων διδασκάλων, ἀπαραλλάκτως διαφυλάττει· τὰς δὲ τῶν νεωτέρων καινοτομίας, παντελῶς ἀπορρύπτει, καὶ τοὺς τεχνολογοῦντας καὶ μὴ θεολογοῦντας ὀρθῶς καὶ πατροπαραδότως, οὐδαμῶς παρενδέχεται· ὅτι ταῦτα οὐκ εἰσὶ χριστιανῶν ὀρθοδόξων δόγματα· ἀλλὰ νέων ἐφευρήματα· τούτους προβλέπων καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἔλεγεν γράφων πρὸς τοὺς ἐν τῇ δύσει ἀδελφούς·

Βασίλ. Καταφρονοῦνται τὰ τῶν πατέρων δόγματα· ἀποστολικαὶ παραδόσεις ἐξουδενοῦνται· νεωτέρων ἐφευρέματα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύονται· τεχνολογοῦσι λοιπὸν καὶ οὐ θεολογοῦσιν οἱ ἄνθρωποι. ἡ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα φέρεται· ταῦτα δὲ οὔτε ἐν τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ εἰσίν, οὔτε ἐν τῷ τῶν Γραικῶν γένει πολιτεύονται· ἐν ποίῳ δὲ μέρει τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐν ποίῳ γένει εὑρίσκονται ταῦτα, πάντες καλῶς γινώσκουσι, καὶ οὐ δεῖται ἀποδείξεως· Ἀλλ' ἐπανιτέον ἐπὶ τὸ προκείμενον ὅθεν ἐξέβημεν· Διαιροῦμεν τοίνυν τὴν παροῦσαν πραγματείαν εἰς τρία·

α. Πρῶτον θέλομεν εἰδῆ ὡς ἐν συνόψει, πόσαι εἰσὶν αἱ γνήσιαι καὶ πρῶται διαφοραὶ καὶ

β. ποῖαι, ἃς ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τῇ Ῥωμαϊκῇ· Δεύτερον θέλομεν μάθει ποία

γ. εἶναι ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· Τρίτον θέλομεν δείξει τοῖς πᾶσιν ἐξ ὧν ἡμεῖς λέξομεν, πῶς πιστεύομεν ὀρθά, κρατοῦμεν βέβαια, καὶ οὔτε σχισματικοί ἐσμεν, οὔτε αἱρετικοί, καθὼς τὴν σήμερον οἱ καινοὶ καὶ νέοι θεολόγοι μᾶς κηρύττουσιν, οἱ ὁποῖοι διὰ στομαχικήν τινα ὠφέλειαν προτιμοῦσι τὸ ψεῦδος τῆς ἀληθείας, μήτε θεὸν φοβούμενοι μήτ' ἀνθρώπους εὐλαβούμενοι· καὶ τὰ μὲν τῆς θεολογίας ὀβέλισαν, τὰ δὲ ἐνόθευσαν, τὰ δὲ παντελῶς ἠρνήθησαν.

ΠΟΣΑΙ

ΠΟΣΑΙ ΑΙ ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΙ;

Πέντε μὲν εἶσιν αἱ γενικαὶ διαφοραὶ, ἃς ἡ Ἀνατολικὴ καὶ ἀποστολικὴ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἔχει, μὲ τὴ Ῥωμαϊκή· Πρώτη εἶναι ἡ περὶ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως· Δευτέρα ἡ περὶ τῆς μοναρχίας τοῦ πάπα· Τρίτη ἡ περὶ τῆς ὕλης τῆς θείας λειτουργείας· Τετάρτη ἡ περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός· Πέμπτη, ἡ περὶ τῆς μακαριότητος τῶν ἁγίων· Τοιαῦται μὲν καὶ τοσαῦται εἶσιν αἱ γενικαὶ διαφοραί· παρὰ ταύτας δὲ εἶσι καὶ τινες ἄλλαι διαφοραὶ, ὥσπερ ἡ περὶ τοῦ νέου καλανδαρίου, ἡ περὶ τῆς τοῦ σαββάτου νηστείας, ἡ περὶ τῆς ἐν κυριακαῖς γονοκλισίας· καὶ τῶν λοιπῶν, περὶ ὧν ἄλλοι λεγέτωσαν· ἡμεῖς δὲ περὶ τῶν προειρημένων μόνων πέντε διαφορῶν λέξομεν· πρὶν δ' ὅμως παρὰ νὰ ἀρχίσωμεν τῆς πρώτης διαφορᾶς (ἡ ὁποῖα εἶναι περὶ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως) ἀναγκαῖον εἶναι νὰ ἠξεύρωμεν πόθεν οἱ Λατῖνοι ἔλαβον τὴν αἰτίαν νὰ λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι, τὸ ἓν τῆς ἁγίας Τριάδος πρόσωπον, ἐκπορεύεται ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ.

Ἡ αἰτία λοιπὸν ὁποῦ ἐπαρακίνησε τοὺς θεολόγους τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, νὰ πιστεύσι καὶ νὰ ὁμολογοῦσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἦτον αὐτή· διὰ νὰ ἀρχίσωμεν ἀποδεῖξεις· Ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια τῆς θεότητος, λέγεται καὶ καλεῖται χάρις, καὶ δῶρον, καὶ πνεῦμα, καὶ ἔστι κοινὴ τῆς ἁγίας Τριάδος· ἤγουν τόσον τὴν δίδει καὶ τὴν χαρίζει καὶ τὴν διαμοιράζει εἰς τὰ κτίσματα ὁ πατὴρ, τόσον ὁ υἱὸς, τόσον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ταύτην λοιπὸν τὴν ἐνέργειαν τῆς μακαρίας Τριάδος, ἔλαβον οἱ Λατῖνοι ἀντὶ τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ λέγουσιν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· καὶ εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου, προσφέρουσι ταύτας τὰς μαρτυρίας: α. τὸ, Ἐνεφύσησε καὶ εἶπε, Λάβετε πνεῦμα ἅγιον: β. τὸ, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν: γ. τὸ, Ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν: δ. ὅτι λέγεται Πνεῦμα υἱοῦ καὶ πνεῦμα Χριστοῦ· ε. τὸ εἶναι δάκτυλος τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ: ϛ. τὸ εἶναι πνεῦμα ἀληθείας, ἀλήθεια δὲ ἐστὶν ὁ Χριστός· ταῦτα μὲν καὶ τινὰ ἄλλα ἐκεῖνοι προσφέρουσιν·

Ἡμεῖς δὲ πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενοι λέγομεν· ὅτι πρέπει μεθοδικῶς νὰ διηγούμεθεν, καὶ θεολογικῶς κατὰ πίστεως νὰ ἐρευνῶμεν πάντα τὰ τῆς θείας γραφῆς, καὶ ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε περὶ τούτων νὰ δογματίζωμεν· Καὶ α. χρειάζεται νὰ μάθωμεν τί ἐστιν ἐνέργεια: β. ἂν ἡ θεία φύσις καὶ ἡ οὐσία ἔχει ἐνέργειαν· καὶ ἂν ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι μία, ἢ πολλαί: γ. ἀνίσως αὐτὴ ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν δωρεῶν, λέγεται πνεῦμα ἅγιον, καὶ θεία ἐνέργεια: δ. ἀνίσως καὶ αὐτὴ ἡ ἐνέργεια εἶναι οὐσιώδης, καὶ φυσικὴ, καὶ ἄκτιστος, καὶ ἀΐδιος, καὶ διαφέρει τῆς οὐσίας καὶ τῶν προσώπων: ε. ἀνίσως καὶ εἶναι αὐτὴ ἡ ἐνέργεια κοινὴ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος:

Ὁρίζει λοιπὸν ὁ ἅγιος Μάξιμος τὴν ἐνέργειαν εἰς τὴν πραγματείαν ὁποῦ κάνει περὶ διαφόρων ὅρων, καὶ λέγει· Ἐνέργεια ἐστὶ δυνάμεως φυσικῆς ἀποτέλεσμα· καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς εἰς τὸ βιβλίον τὸ. β. περὶ ὀρθοδόξου πίστεως, εἰς τὸ: μ. κεφάλ. λέγει. Ἐνέργεια ἐστὶν ἡ φυσικὴ ἑκάστης οὐσίας δύναμίς τε καὶ κίνησις· καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Ἐνέργεια ἐστὶ φυσικὴ ἡ πάσης οὐσίας ἔμφυτος κίνησις· ἀμήχανον γὰρ οὐσίαν ἄμοιρον εἶναι φυσικῆς ἐνεργείας· ἐκ τούτων ἐγνωρίσαμεν τί ἐστιν ἐνέργεια.

Τί ἐστιν ἐνέργεια.
„ Μάξιμ.
„
„ Δαμασ.
„
„

Τώρα πάλιν λέγομεν ἂν ἡ θεία φύσις καὶ ἡ οὐσία ἔχει ἐνέργειαν, καὶ ἂν ἡ ἐνέργεια αὐτὴ εἶναι μία ἢ πολλαί· καὶ τοῦτο τὸ δεχόμεθα καὶ διὰ λόγου, καὶ διὰ μαρτυριῶν ἁγίων λέγοντες, Πᾶσα οὐσία καὶ φύσις, ἔχει ἐνέργειαν· ὁ Θεὸς ἐστὶν οὐσία καὶ φύσις, μᾶλλον

Εἰ ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ.

δὲ

δὲ ὑπὲρ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν, ὁ Θεὸς ἄρα ἔχει ἐνέργειαν· ἡ μὲν μείζων πρότασις, [Δαμασ.] εἶναι φανερὰ, καὶ μαρτυρουμένη παρὰ τοῦ θείου Δαμασκηνοῦ, λέγοντος, Ἀμήχανον οὐσίαν ἄμοιρον εἶναι φυσικῆς ἐνεργείας· ἡ δὲ ἐλάττων οὐ χρήζει ἀποδείξεως ἐπειδὴ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς ἔχει τὸ βέβαιον. ὁ δὲ θεῖος [Ἀθανάσ.] Ἀθανάσιος κατὰ Σαβελλιανῶν λέγει· Ὅταν δὲ τὰ πάντα ἐνεργῆται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ἀχώριστον ὁρῶ ἐνέργειαν τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῆς γραφῆς τῆς κατὰ φύσιν κοινωνίας· Ἐκ τοῦ ὁμοίως εἶναι τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ὅπου δὲ ἀμέριστος ἡ ἀξία, μία βασιλεία, μία δύναμις καὶ βουλὴ καὶ ἐνέργεια, ἰδιάζουσαν Τριάδα ἀπὸ τῆς κτίσεως ἕνα λέγω θεόν. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῇ διαλέξει πρὸς Μακεδόνιον λέγει· Εἰ ἁγιάζει ὁ πατὴρ, ἁγιάζει καὶ ὁ υἱὸς, ἁγιάζει καὶ τὸ πνεῦμα, τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεως ἐστὶ πατρὶ καὶ υἱῷ· ὧν γὰρ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, καὶ ἡ αὐτὴ φύσις· πρὸς τούτοις [Βασίλ.] δὲ λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος· Πᾶν ὅπερ ἂν εἰς ἡμᾶς ἐκ θείας δυνάμεως ἀγαθὸν φθάσοι, τῆς πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργούσης χάριτος, ἐνέργειαν εἶναι φαμὲν, καθὼς φησὶν [Κορινθ. α. κεφ. ιβ.] ὁ ἀπόστολος, ὅτι ταῦτα πάντα ἐνεργεῖ, τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν λέγει εἰς τὸν ε. λόγον τὸν κατ' Εὐνομίου, Ἑπτὰ ἐνεργείας πνεύματος [Ἠσαΐ. ια.] ὡς Ἡσαΐας. καὶ πάλιν εἰς τὸν αὐτὸν λόγον λέγει, Πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν τῇ Τριάδι, ἐν ᾗ ταυτότης ἐνεργείας δείκνυται; καὶ κατωτέρω· Μία καὶ ἡ αὐτὴ προφανῶς ἐνέργεια Θεοῦ δι' υἱοῦ ἐν πνεύματι φαίνεται, καὶ χωρισμὸν ἡ Τριὰς οὐ προσδέχεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀληθῆ τοῦ Παύλου διδασκαλίαν, [Κορινθ. α. κεφαλ. ιβ.] διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσὶ τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶν ὁ δὲ αὐτὸς κύριος, καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ὁ αὐτὸς πάλιν εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα λέγει· Μίαν ἐνέργειαν ὁρῶμεν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· καὶ πάλιν εἰς τὸ· ιθ. κεφάλαιον τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον λέγει· Αἱ δὲ ἐνέργειαι τίνες; ἄρρητοι μὲν διὰ τὸ μέγεθος, ἀνεξαρίθμητοι δὲ διὰ τὸ πλῆθος· πῶς γὰρ νοήσομεν τὰ τῶν αἰώνων ἐπέκεινα; τίνες ἦσαν αὐτοῦ πρὸ τῆς νοητῆς κτίσεως αἱ ἐνέργειαι; πόσαι δὲ ἀπ' αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κτίσιν χάριτες; τίς δὲ ἡ πρὸς τοὺς αἰῶνας τοὺς ἐπερχομένους δύναμις; ὁ δὲ μακάριος Αὐγουστῖνος εἰς [Αὐγουσ.] τὸ· α. βιβλίον τὸ περὶ Τριάδος, εἰς τὸ. δ. κεφάλ. λέγει· Ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἀδιαιρέτως ἐνεργοῦσιν: Ἐκ τῶν εἰρημένων ἐμάθαμεν, ὅτι ἡ θεία ἐνέργεια εἶναι καὶ μία καὶ πολλαί· μία μὲν, ὅτι τῆς μιᾶς οὐσίας ἐστὶ καὶ φύσεως· πολλαὶ δὲ, κατὰ τὰ ὑποκείμενα καὶ τὰ πράγματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεργεῖ· καθὼς καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου λέγεται ἓν καὶ πολλά· ἓν μὲν κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν· πολλὰ δὲ κατὰ τὰ ὑποκείμενα πράγματα, ἐπειδὴ πολλὰ εἶναι ἐκεῖνα ὁποῦ φωτίζονται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ φωτὸς καὶ λαμπρύνονται. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ θεία ἐνέργεια· Ταύτην τὴν ἐνέργειαν τοῦ παναγίου πνεύματος λέγομεν ἡμεῖς, πῶς ὁ υἱὸς διένειμε τοῖς ἀποστόλοις, καὶ οὐ τὴν ὑπόστασιν· [Ανδρέας, κρήτης.] καθὼς καὶ ὁ ἅγιος Ἀνδρέας ὁ Κρήτης εἰς τὴν· ζ. ᾠδὴν τῆς μεσοπεντηκοστῆς, λέγει· Προσκυνοῦμεν σου κύριε τὸν ἄναρχον πατέρα καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, ἣν τοῖς σοῖς ἀποστόλοις Θεὸς ὢν διένειμας ἐξαποστέλλων αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κήρυγμα.

[Εἰ ἡ ἐνέργεια λέγεται πνεῦμα.] Τρίτον εἴπομεν, ἀνίσως καὶ αὕτη ἡ μία ἐνέργεια τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τὰ δῶρα αὐτῆς καὶ αἱ χάριτες, λέγωνται πνεῦμα. καὶ ἂν λέγωνται αὗται, θεῖαι, καὶ ἄκτιστοι, καὶ ἀΐδιοι, καὶ χάρις, καὶ δῶρον. Πρὸς ταῦτα δὲ λέγομεν, ὅτι καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ αἱ δωρεαὶ καὶ τὰ χαρίσματα τῆς ἁγίας Τριάδος, λέγονται πνεῦμα· ἡ γὰρ χάρις τοῦ πνεύματος οὖσα νοουμένη, ἀχωρίστως

ἀχωρίστως συνοῦσι τῷ πνεύματι, τὴν τῆς μακαρίας ἐκείνης ὑποστάσεως προσηγορίαν λαμβάνει· διὰ τοῦτο καλῶς λέγει ὁ Ἠσαΐας, ὅτι λέξεται τὸ πνεῦμα, πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα [Ἠσαΐ. ια.] συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς, καὶ ἰσχύος, καὶ τὰ λοιπά. ἔτι τὸ πνεῦμα λέγεται, πνεῦμα πλησμονῆς· ὡς τό, Ἐπλήσθησαν ἅπαντες πνεύματος ἁγίου. ἔτι τὸ πνεῦμα καλεῖται, πνεῦμα [Πράξ. β.] ἁγιωσύνης, ὡς τό, Τοῦ ὁρισθέντος υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης· ἔτι [Ῥωμ. α.] λέγεται πνεῦμα ζωῆς, ὡς τό, Ὁ γὰρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς· ἔτι λέγεται πνεῦ- [Ῥωμ. η.] μα πρᾳότητος· Ὑμεῖς οἱ πνευματικοὶ καταρτίζετε τὸν τοιοῦτον ἐν πνεύματι πρᾳότητος· ἔτι [Γαλάτ. ς.] τὸ πνεῦμα καλεῖται πνεῦμα προφητείας· ὡς τό, Ἡ γὰρ μαρτυρία τοῦ Ἰησοῦ, ἐστὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας: Ὅρα λοιπόν, πῶς ἡ μία ἐνέργεια τῆς ἁγίας Τριάδος λέγεται πολλαχῶς, καὶ διαιρεῖται κατὰ τὴν τῶν προσώπων ποσότητα, καὶ τὴν τῶν ὑποκειμένων ἀναφοράν, εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεργεῖ. καθάπερ ὅταν τις βάλλει ἔμπροσθεν τῆς ἀκτῖνος τοῦ ἡλίου διάφορα σκεύη, πάντα τὰ σκεύη ἐκεῖνα φωτίζονται ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀκτῖνος· καὶ τὸ μὲν χρυσοῦν σκεῦος λαμπρότερον φαίνεται τοῦ ἀργυροῦ. καὶ πάλιν τὸ ἀργυροῦν λαμπρότερον τοῦ χαλκοῦ· καὶ τοῦτο συμβαίνει ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν ὑποκειμένων, ὄχι ἀπὸ τὴν ποιότητα τῆς ἀκτῖνος· ἐπειδὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἡ ἀκτὶς ἡ ἐνεργοῦσα ὁμοίως πρὸς πάντα τὰ ὑποκείμενα· οὕτως ἡ μία ἐνέργεια καὶ χάρις καὶ δωρεὰ τῆς ἁγίας Τριάδος, κατὰ τὴν ἀξίαν δίδει τοῖς ἀνθρώποις τὰ χαρίσματα καὶ διαιρεῖ. διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος. Ἑνὶ δὲ ἑκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει. [Ἐφεσ. δ.] Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα. καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, [α. Κορ. ιβ.] ὁ δὲ αὐτὸς κύριος. καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτὸς ἐστὶ Θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας. ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων· ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ διακρίσεις πνευμάτων· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἑκάστῳ ἰδίᾳ καθὼς βούλεται. καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος καλεῖ δῶρον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῶν μαρτυριῶν τῆς θείας γραφῆς. λέγει γὰρ πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς [Ἀθανασ.] λέγοντας ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐστὶ δῶρον Θεοῦ. Ἡμεῖς λέγομεν δῶρον ζωῆς· ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς· καὶ δῶρον δυνάμεως· λήψεσθε γὰρ δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· καὶ ὁ μέγας Βασίλειος. Ἐνέργειαι λέγονται καὶ τὰ δωρήματα τοῦ ἁγίου [Βασίλ.] πνεύματος· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν .ε. λόγον τῶν κατ' Εὐνομίου περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγει. Ὅτι μόνῳ τὰ προσόντα τῷ πατρὶ ὡς Θεῷ καὶ οὐχ ὡς πατρί, καὶ τῷ υἱῷ ὡς Θεῷ καὶ οὐχ ὡς υἱῷ, ταῦτα μόνῳ πρόσεστι καὶ τῷ πνεύματι. οὐκ ἔτι δὲ καὶ τῇ κτίσει. ὡς τὰ ἀκοινώνητα ὀνόματα καὶ πράγματα τῇ κτίσει, μόνῃ κοινὰ τῇ Τριάδι. ἐξ ὧν συνάγεται ὁμοούσιος ἡ Τριάς· καὶ κατωτέρω. Οὐδὲν κτίσμα μεθεκτόν ἐστι τῇ λογικῇ ψυχῇ, ὡς ἐνοικίζεσθαι αὐτῇ οὐσιωδῶς· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνοικίζεται ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν λέγοντα, ναὸς Θεοῦ ἐσμέν, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν· οὐκ ἄρα κτίσμα. Ἀκούεις τί λέγει ὁ ἅγιος, ὅτι οὐσιωδῶς κατοικεῖ τῇ ψυχῇ τὸ πνεῦμα, καὶ οὐχ ὑποστατικῶς; ἀλλὰ κατοικεῖ καθὸ χάρις, καθὸ ἁγιασμός, καὶ καθὸ φῶς; καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει ἐν τῷ .δ. κατ' Εὐνομίου, φυλ. 683. Ἡ δύναμις, ἡ σοφία, ταῦτα ἄκτιστα καὶ συναΐδια Θεῷ. οὐ γὰρ ἦν ποτὲ [Ὁ αὐτός.] ἄσοφος καὶ ἀδύναμος· καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ἐν τοῖς θησαυροῖς περὶ τοῦ πνεύματος

τοῦ

Κύριλλ. τοῦ ἁγίου· ἔνθα λέγει ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν τὸ πνεῦμα. Ὧ μὲν γὰρ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ πνεύματος δίδωσι λόγον σοφίας· καὶ τότε λέγει· Δωρεῶν εἴδη πολλά· ἑτέρῳ δὲ πίστις· ἔπειτα λέγει. πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ, τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. οὐκοῦν, εἰ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς, καὶ πίστεως φαίνεται τὸ πνεῦμα παρεκτικόν, καὶ τὸ ἀρκοῦν ἑκάστῳ μέτρον δεῖξον ὡς Θεός· τὰ αὐτὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἑρμη- Χρυσόσ. νεύων τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολήν. εἰς τὸ .η. κεφάλ. φύλλ. 64. Ὁ μὲν εἶχε προφητείας χάρισμα, καὶ προέλεγε τὰ μέλλοντα· ὁ δὲ σοφίας, καὶ ἐδίδασκε τοὺς πολλούς. ὁ δὲ ἰαμάτων, καὶ ἐθεράπευε τοὺς νοσοῦντας· ὁ δὲ δυνάμεων, καὶ ἤγειρε τοὺς νεκρούς· ὁ δὲ γλωσσῶν, καὶ ἐλάλει φωναῖς διαφόροις· μετὰ δὲ τούτων ἁπάντων, τὴν καὶ εὐχῆς χάρισμα· ὃ καὶ αὐτὸ πνεῦμα ἐλέγετο· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν .α. λόγον περὶ ἀκαταλήπτου λέγει. Καὶ ἡ δωρεὰ δὲ αὐτοῦ ἀνεκδιήγητος· χάρις δέ φησι τῷ Θεῷ ἐπὶ τῇ ἀνεκδιηγήτῳ αὐτοῦ δωρεᾷ, καὶ ἡ εἰρήνη αὐτοῦ ὑπερέχει πάντα νοῦν, ἡ δωρεὰ ἀνεκδιήγητος. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ .ιδ. κεφάλ. τῆς .α. πρὸς Κορινθίους λέγει· Πνεῦμα προφητῶν· πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα, τὴν ἐνέργειαν λέγει· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὴν .α. πρὸς Θεσσα- Θεσσαλ. α. κεφάλ. ε. λονικεῖς, εἰς τὸ .ις. κεφάλ. λέγει. Τὸ πνεῦμα μὴ σβέννυτε· ποῖον πνεῦμα λέξει ὁ ἀπόστολος νὰ μὴ σβέσωσιν; τὴν ὑπόστασιν ἄρα τοῦ πνεύματος, ἢ τὸ χάρισμα; φανερὸν Χρυσόσ. ὅτι τὸ χάρισμα· καθὼς ὁ Χρυσόστομος ἐξηγούμενος τοῦτο λέγει. Τουτέστι τὸ χάρισμα· βλέπετε λοιπὸν πῶς καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ πνεύματος λέγονται πνεῦμα; ὁ δὲ μέγας Βασίλ. Βασίλειος εἰς τὸν .ε. λόγον πρὸς Εὐνόμιον λέξει περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, Τὰ μόνῳ προσόντα τῷ υἱῷ, ταῦτα μόνῳ πρόσεστι καὶ τῷ πνεύματι· καὶ ποῖα εἰσὶ ταῦτα τὰ προσόντα; ἡ δύναμις καὶ ἡ σοφία καὶ ἡ ἀγαθότης· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ. Ἐπὶ τῆς ἁπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως, τὸν αὐτὸν τῆς οὐσίας λόγον ἐπιδέχεται ἡ ἐνέργεια. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἐστὶ θεία καὶ ἀΐδιος καὶ ἄκτιστος, καὶ ἡ ἐνέργεια λοιπὸν θεία ἀΐ- Κύριλλ. διος καὶ ἄκτιστος τοῦ Θεοῦ. τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος εἰς τὸ .ιδ. ἐν θησαυροῖς. Ὅσα προσεῖναι λέγεται τῷ πατρὶ φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς, ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ υἱός· οἷον ἀλήθεια, φῶς, ἀθανασία, ζωή. καὶ πάλιν ὁ Βασίλειος πρὸς Εὐστάθιον λέγει. Ὡς Βασίλ. μίαν ἐνέργειαν πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, οὕτω μίαν εἶναι φαμὲν τὴν θεότητα· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγῳ. Ἐγὼ καὶ τὸν Γαβριὴλ προλέγειν τὰ μέλλοντα οὐδαμῶς ἄλλως φημί, ἢ τῇ προγνώσει τοῦ πνεύματος· διότι ἓν τῶν ἐκ τῆς διαιρέσεως τοῦ πνεύματος χαρισμάτων ἐστὶν ἡ προφητεία. ταῦτα λέγει διὰ τὴν ὀσφραντικὴν αἴσθησιν, καὶ τὴν γεῦσιν τῆς χολῆς· ὁ δὲ θεῖος καὶ ἱερὸς Δαμασκηνὸς εἰς τὸν λό- Δαμασ. γον περὶ τοῦ κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν καλεῖ τὴν ἐνέργειαν θείαν. Οὐ γὰρ δήπου ταῦτα θείας ἐνεργείας φύσεως, καὶ ἡ ἀφὴ τοῦ λεπροῦ· καὶ ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος (ὁ ὁποῖος ἔζη κατὰ τὸ .χλ. ἔτος τὸ σωτήριον) ἐκ τῆς πρὸς Ὀνώριον πάπαν Ῥώμης Σωφρόνιος. 630. δογματικῆς λέγει. Ἐκ δύο φύσεων τὸν Χριστὸν νομίζοντες· καὶ μετ' ὀλίγα· Εἷς υἱὸς γινωσκέτω, ὁ πᾶσαν ἐξ αὐτοῦ προσφέρων ἐνέργειαν θείαν τε καὶ ἀνθρώπινον· καὶ ὁ ἅγιος Ἐπι- Ἐπιφάν. φάνιος ἐν τῷ ἀγκυρωτῷ λέγει. Ἐπειδὴ καταξιοῦνται οἱ ἅγιοι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατοικίζειν ἐν ἑαυτοῖς· χαρίζεται ἑαυτοῖς ἐρευνᾶν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ βαθέως δοξά- Ψαλ. ρκθ. ζειν· ὡς καὶ Δαβὶδ τὸ ὁμολογεῖ, ἐκ βαθέων γάρ φησιν ἐκέκραξά σοι κύριε. Ἐρωτῶμεν οὖν τὴν ὑμετέραν ἀγάπην, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅπου ὁ διδάσκαλος οὗτος λέγει πῶς κατοικεῖ εἰς τοὺς ἁγίους, ἡ χάρις ἐστὶ καὶ ἡ δωρεὰ καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἢ αὐτὴ

ἡ ὑπό-

ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ εἶναι τοῦ παναγίου πνεύματος; εἰ μὲν λέγετε τὴν ἐνέργειαν, καλῶς λέγετε, καὶ ἡμεῖς συνομολογοῦμεν. ἐπειδὴ καὶ ἡ ἐνέργεια αὕτη δωρεῖται τοῖς ἁγίοις· εἰ δὲ καὶ ἐννοεῖτε τὴν ὑπόστασιν, κακῶς λέγετε καὶ ἀσυμφώνως ἡμῖν, ἐπειδὴ καὶ ἡ ὑπόστασις αὕτη εἶναι μία, καὶ οὔτε πληθύνεται, οὔτε δίδοται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ ἐνέργεια μία μὲν οὖσα καὶ αὐτή. ὅμως πληθύνεται, καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις ποικίλως καὶ πολυτρόπως κατοικεῖ. διότι ἄλλος μὲν ἔχει χάρισμα προφητείας, ἕτερος δὲ ἁγιασμοῦ· καὶ πάλιν ἄλλος πίστεως, καὶ ἄλλος συνέσεως, καὶ ἄλλος φόβον Θεοῦ· καὶ τὰ λοιπά. Ἀλλὰ καὶ Αὐγουστῖνος αὐτὸς εἰς τὸ περὶ Τριάδος .ιε. βιβλίον, ἐν κεφαλ. ιθ. λέγει. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δῶρον· καὶ πάλιν ὁ αὐτός, ὅτι τὸ αὐτὸ πνεῦμα δίδει ἑαυτό. Οὕτω γὰρ δίδοται, ὥσπερ τοῦ Θεοῦ δῶρον, ὡς καὶ αὐτὸ ἑαυτὸ διδόναι ὥσπερ Θεός. [Αὐγους.] πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Μάξιμος εἰς τὸν διάλογον ὅπου γράφει πρὸς τὸν Πύῤῥον τὸν πατριάρχην τὸν αἱρετικόν, λέγει. Νεύματι γὰρ ἐκινοῦντο αὐτοῦ καὶ Μωσῆς, καὶ Δαβίδ, καὶ ὅσοι τῆς θείας ἐνεργείας χωρητικοί, τῇ ἀποθέσει τῶν γηΐνων. [Μάξιμ.] καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς παριστῶν τὸν Κύριλλον λέγει. Μίαν ἐνέργειαν εἶπε τὴν θείαν καὶ πατρικήν, οὐσιωδῶς ἐνυπάρχουσαν τῷ σαρκωθέντι Θεῷ λόγῳ· καὶ ὁ θεῖος Θεοφάνης ὁ γραπτός, εἰς τὴν .η. ᾠδὴν τοῦ κανόνος τῆς μεσοπεντηκοστῆς λέγει. Ὡραῖος ἐκ τάφου ἀναστάς, τῇ τῆς θεότητος δόξῃ κοσμούμενος, τοῖς ἀποστόλοις σου κύριε ἐπεφάνης, τὴν τοῦ πνεύματος ἐπαγγελλόμενος αὐτοῖς πέμπειν ἐνέργειαν. τοῖς βοῶσι πάντα τὰ ἔργα κυρίου τὸν κύριον ὑμνεῖτε. [Θεοφάνης ὁ γραπτός.] Ἀκούετε τί λέγει ὁ ἅγιος; ὅτι τοῖς ἀποστόλοις τὴν ἐνέργειαν πέμψαι ὑπέσχετο ὁ Χριστός, καὶ οὐ τὴν ὑπόστασιν; ὑποστάσεως λοιπὸν καὶ ἐνεργείας μεγίστη ἐστὶν ἡ διαφορά. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν ἐμάθομεν, ὅτι ἡ ἐνέργεια τῆς θείας οὐσίας λέγεται πνεῦμα, λέγεται θεία, εἶναι ἄκτιστος καὶ ἀΐδιος, καὶ λέγεται καὶ χάρις καὶ δῶρον.

[Εἰ διαφέρει ἡ θεία ἐνέργεια τῆς θείας οὐσίας.]

Τέταρτον ζητεῖται, ἂν ἡ θεία αὕτη ἐνέργεια (ἥτις καλεῖται πνεῦμα, καὶ εἶναι ἄκτιστος καὶ ἀΐδιος, καθὼς ὄπισθεν ἐμάθομεν) διαφέρει τῆς θείας οὐσίας. Καὶ περὶ τούτου λέγομεν ὅτι διαφέρει ἡ θεία ἐνέργεια τῆς θείας οὐσίας, κατὰ τὸν σκοπὸν καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων· Πρῶτος τοίνυν Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς εἰς τὴν .γ. ἐρώτησιν τῶν χριστιανικὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, λέγει· Ὁ Θεὸς ἔχει οὐσίαν πρὸς ὕπαρξιν, βούλησιν δὲ πρὸς ποίησιν· ἄλλο τοίνυν οὐσία καὶ ἄλλο ἡ βουλή· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ· Ἄλλο τὸ ὑπάρχειν, καὶ ἄλλο τὸ ἐνυπάρχειν· ὑπάρχει μὲν ἡ οὐσία· ἐνυπάρχει δὲ ἡ βουλή· οὐχ ὥσπερ συμβεβηκός· ἄπαγε τῆς βλασφημίας· ἀλλὰ καθὰ πρόσον τῇ οὐσίᾳ, ἄκτιστον καὶ ἀΐδιον, καὶ ἐνέργειαν ἀχώριστον, καὶ ἄκτιστον τῆς οὐσίας. [Ἰουστῖνος.] Καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος περὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐδογμάτισεν· Κύριλλος δὲ εἰς τὸν .ις. λόγον τῶν θησαυρῶν, τοιαῦτα φησίν. Εἰ τὸ γεννᾶν ταὐτόν ἐστι τὸ ποιεῖν, ὁ γεννῶν ἔσται ποιῶν· τὸ γεννώμενον καὶ ὁ ποιῶν, γεννῶν τὸ ποιούμενον· ἀλλὰ τὸ μὲν ποιεῖν, ἐνεργείας ἐστί· φύσεως δέ, τὸ γεννᾶν· φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια, οὐ ταὐτόν. [Κύριλλ.] σαφέστερον δὲ λέγει ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν πρὸς τὸν Εὐστάθιον τὸν Ἰατρόν. Εὐεργέτην, καὶ κριτὴν καὶ ἀγαθόν τε καὶ δίκαιον καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα μαθόντες, ἐνεργειῶν διαφορὰς ἐδιδάχθημεν· τοῦ δὲ ἐνεργοῦντος τὴν φύσιν, οὐδὲν μᾶλλον διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνῶναι δυνάμεθα· ὅταν ἀποδιδῷ τις λόγον ἑκάστου τε τούτων τῶν ὀνομάτων, καὶ αὐτῆς τῆς φύσεως, περὶ ἣν τὰ ὀνόματα, οὐ τὸν αὐτὸν ἀμφοτέρων ἀποδώσει· ὧν δὲ ὁ λόγος ἕτερος, τούτων καὶ ἡ φύσις διάφορος· οὐκοῦν ἄλλο μὲν ἐστὶν οὐσία, ἧς οὔπω λόγος μηνυτὴς ἐξευρέθη, ἑτέρα δὲ τῶν περὶ αὐτὴν ὀνομάτων ἡ σημασία, ἐξ ἐνεργείας τινὸς ἢ ἀξίας ὀνομαζομένων. [Βασίλ.]

« νων· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν λέγει εἰς τὸν κατ' Εὐνομίου .δ. λόγον. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν οὐσιῶν,
« ἀλλ' ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν, καὶ μάλιστα τὰ ἀσώματα· καὶ πάλιν
« ὁ αὐτὸς πρὸς τὸν Εὐστάθιον λέγει· Ἀνάγκη πᾶσα διὰ τῶν ἐνεργειῶν ἡμᾶς χειραγωγεῖσθαι
« πρὸς τὴν τῆς θείας φύσεως ἔρευναν· οὐκοῦν ἐὰν ἴδωμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνερ-
« γείας, τὰς παρὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνεργουμένας, διαφόρους
« εἶναι, καὶ τὰς ἐνεργούσας φύσεις, ἐκ τῆς ἑτερότητος τῶν ἐνεργειῶν στοχαζόμεθα· καὶ πάλιν ὁ
Βασίλ. « αὐτός. Ἡμεῖς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν λέγομεν τὸν Θεὸν ἡμῶν· τῇ δὲ οὐσίᾳ αὐτοῦ
« προσεγγίζειν οὐχ ὑπισχνούμεθα· αἱ μὲν γὰρ ἐνέργειαι αὐτοῦ, πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν· ἡ
« δὲ οὐσία αὐτοῦ, μένει ἀπρόσιτος· ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν .α. ὁμιλίαν περὶ ἀ-
Χρυσόσ. « καταλήπτου λέγει. Καί τοιγε οὐκ οὐσία ἀπὸ τῆς σοφίας· ἀλλ' ἡ σοφία ἀπὸ τῆς οὐσίας·
ὥστε ἄλλο καὶ ἄλλο· Ἰδοὺ λοιπὸν ὡς ἐν συνόψει ἐφανερώθη, ὅτι ἄλλο οὐσία καὶ ἄλλο ἐνέρ-
γεια· ἀλλὰ καὶ ἡ διάλεξις ἡ συνοδικὴ τοῦ Γρηγορᾶ, μετὰ τοῦ θείου καὶ Ἱεροῦ Γρηγορίου
τοῦ Παλαμᾶ τοῦ Θεσσαλονίκης ἀρχιεπισκόπου· ἡ ὁποία διάλεξις ἔγινε κατέμπροσθεν Αν-
δρονίκου τοῦ βασιλέως τοῦ Παλαιολόγου, φανερῶς ἔδειξεν ὅτι ἄλλο εἶναι ἡ θεία ἐνέργεια,
καὶ ἄλλο ἡ θεία οὐσία· ὅτι ἡ ἐνέργεια μετέχεται καὶ γινώσκεται· ἡ δὲ οὐσία οὔτε μετέχε-
ται, οὔτε γινώσκεται· καὶ ταῦτα μὲν ἱκανῶς εἴρηται περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν ἐνεργειῶν καὶ
τῆς οὐσίας.

Εἰ ἡ θεία ἐνέργεια ἐστὶ κοινὴ τοῖς τρισὶ προσώποις.

Πέμπτον ζητεῖται, ἂν ἡ μία αὕτη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ (ἡ ὁποία εἶναι ἄκτιστος καὶ ἀχώριστος
τῆς οὐσίας καὶ φυσικὴ καὶ ἀΐδιος, καὶ καλεῖται δῶρον καὶ χάρις καὶ πνεῦμα, καὶ διαφέρει τῆς
οὐσίας, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἐμάθομεν) εἶναι κοινὴ τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος·
Καὶ τοῦτο πρῶτος ὁ χρυσόστομος τὸ μαρτυρεῖ εἰς τὴν. α. ἐπιστολὴν πρὸς Κορινθίους, ἐν κε-
Χρυσοσ. « φαλαίῳ. ιβ. τοιαῦτα λέγων· Ὁρᾶς ὅτι οὐδεμίαν διαφορὰν δείκνυσιν ἐν ταῖς δωρεαῖς πατρὸς
« καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος; καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λέγει· Καὶ ἀνωτέρω μὲν, καὶ τὸ
« πνεῦμα καὶ τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα δείκνυσι χορηγοῦν τὰ χαρίσματα· καὶ ὁ ἅγιος Ἀγάθων
Ἀγάθων. « ὁ πάπας λέγει εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἕκτης συνόδου· Θεῖον μὲν οὖν θέλημα καὶ ἐνέργειαν
« ἔχειν ἐξ ἀϊδίου, μετὰ τοῦ ὁμοουσίου πατρὸς κοινόν· ὁ δὲ μακάριος Κύριλλος ἐν θησαυροῖς οὕτω
« λέγει· Οὐκοῦν εἰ μόνῳ τῷ Θεῷ τὸ ἐξεῖναι συγχωρεῖν ἁμαρτίας δώσομεν, ἀφίησι δὲ καὶ
Κύριλλ. « δικαιοῖ τὸ πνεῦμα, ἁγίους ἀποδεικνύον τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο· Θεὸς ἄρα τὸ τὴν θείαν ἐν-
« έργειαν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ φυσικῶς, παρὰ τοῦ πνεύματος ἀξιοῦσαι τὴν τῶν θείων χαρισμάτων
« διανομήν * δωρεῶν εἴδη πολλά * εἶτα πᾶσα ἡ κτίσις διὰ τοῦ λόγου ἐν πνεύματι συνέστη
« δημιουργικῶς· Ὅρα τὸν ἅγιον· τρία τινὰ διηγεῖται· τὸ γεννητῶς, τὸ ἐκπορευτῶς, τὸ δη-
μιουργικῶς. καὶ τὸ μὲν δημιουργικὸν, κοινὸν μαρτυρεῖ τῆς ἁγίας Τριάδος· τὸ δὲ γεννητὸν, καὶ
τὸ ἐκπορευτὸν, τῷ πατρὶ ἀποδίδει· τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ θεῖος Ἀθανάσιος πρὸς
Ἀθανάσ. « Σεραπίωνα, εἰς φύλ. 368. Ἔνθα γὰρ τὸ φῶς, ἐκεῖ τὸ ἀπαύγασμα. καὶ ἔνθα τὸ ἀπαύγασ-
« μα, ἐκεῖ καὶ ἡ τούτου ἐνέργεια καὶ αὐγοειδὴς χάρις· ἡ γὰρ διδομένη χάρις καὶ δωρεὰ ἐν τριάδι,
« δίδοται παρὰ πατρὸς, δι' υἱοῦ, ἐν πνεύματι ἁγίῳ. καὶ πάλιν ὁ αὐτός. Εἷς Θεὸς ὁ πατὴρ,
« ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ γὰρ ὁ λόγος ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορευτῶς· ὁ δὲ μέγας
Βασιλ. « Βασίλειος εἰς τὴν τρίτην ὁμιλίαν κατ' Εὐνομίου λέγει· Ὥσπερ διαιρεῖν τὰ ἐνεργήματα
« εἰς τοὺς ἀξίους τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἐνεργημάτων ὁ πατὴρ λέγεται, καὶ διαιρεῖν τὰς διανοί-
« ας ὁ υἱὸς ἐν τοῖς τῆς διακονίας ἀξιώμασιν, οὕτω διαιρεῖν τὰ χαρίσματα τὸ πνεῦμα τὸ
« ἅγιον εἰς τοὺς ἀξίους, τῆς τῶν χαρισμάτων ὑποδοχῆς μαρτυρεῖται· διαιρέσεις γὰρ χαρισ-

μάτων

ματων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς κύριος· καὶ δι-
αιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς ἐστὶν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν· ὁρᾷς
πῶς ἐνταῦθα ἡ τοῦ πνεύματος ἐνέργεια συντεταγμένη ἐστὶ τῇ τοῦ πατρὸς καὶ τῇ τοῦ υἱοῦ
ἐνεργείᾳ; ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τὴν ο θ. ἐπιστολὴν πρὸς Εὐστάθιον, ἧς ἡ ἀρχὴ, ἔστι μὲν
οὖν καὶ πᾶσι, λέγει· Οὐκοῦν ἡ τῆς ἐνεργείας ταυτότης ἐπὶ πατρός τε καὶ υἱοῦ καὶ πνεύ- Ὁ αὐτός.
ματος ἁγίου, δείκνυσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον· ἀνάγκη πᾶσα διὰ τῶν ἐνερ-
γειῶν ἡμᾶς χορηγεῖσθαι πρὸς τὴν τῆς θείας φύσεως ἔρευναν· εἶτα λέγει· Ἰδόντες οὖν
τὴν ἐνέργειαν πατρός τε καὶ υἱοῦ καὶ πνεύματος ἁγίου ἐν μηδενὶ διαφέρουσαν, ἢ παραλ-
λάσσουσαν, ἀνάγκη τῇ ταυτότητι τῆς ἐνεργείας, τὸ ἡνωμένον τῆς φύσεως συλλογίζεσθαι·
ἁγιάζει, καὶ ζωοποιεῖ, καὶ φωτίζει, καὶ παρακαλεῖ, καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα, ὁμοίως ὁ πατὴρ καὶ
ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ κατωτέρω· Ὡσαύτως δὲ καὶ τἄλλα πάντα κατὰ τὸ
ἴσον ἐνεργεῖται τοῖς ἀξίοις παρὰ πατρός τε καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· εἶτα λέγει,
Ὡς μίαν ἐνέργειαν πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, οὕτω μίαν εἶναι φαμὲν τὴν
θεότητα· καὶ ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος εἰς τὸ δ. κεφάλ. τοῦ α. βιβλίου περὶ Τριάδος
λέγει· Εἰ καὶ τὰ μάλιστα ὅ, τε πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥσπερ ἀδι- Αὐγουσ.
αίρετοι εἰσὶν, οὕτω δὴ καὶ ἐνεργοῦσιν ἀδιαιρέτως· αὕτη μοι ἐστὶν ἡ πίστις· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ
καθολικὴ πίστις· καὶ ὁ ἱερὸς Κύριλλος ἐν θησαυροῖς λέγει· Οἷς γὰρ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ Κυριλλ.
δύναμις ἀπαραλλάκτως μία, τούτοις ἀνάγκη καὶ τὴν τοῦ εἴδους ἑνότητα σώζεσθαι· ὁ αὐτὸς
ἐν τῷ. ε. τῶν πρὸς Ἑρμείαν· Φαμὲν ὡς κατάσχεσίν τινα καὶ μέθεξιν ἅγιον ἐστὶ τὸ πνεῦ-
μα καὶ σοφὸν· οὐσιωδῶς δὲ μᾶλλον, καὶ οἱονεί τις φυσικὴ ποιότης τῆς ἁγίας τε καὶ σοφῆς θε-
ότητος, ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ νοουμένης, καὶ αὐτῷ τῷ πνεύματι· καὶ ὁ Νύσσης θεῖος Γρηγό- Γρηγόρ.
ριος εἰς τὸ, πάτερ ἡμῶν, λέγει· Τῆς δὲ κατὰ τὴν ἐνέργειαν ταυτότητος τὸ κοινὸν μαρ- Νυσσης.
τυρήσει τῆς φύσεως· καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ περὶ τριάδος λόγῳ λέγει· Ὧν δὲ Ἀθανασ.
ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, καὶ ἡ αὐτὴ οὐσία· ὁ δὲ θεῖος Μάξιμος ἐξηγούμενος τὸ. β. κεφά-
λαιον περὶ θείων ὀνομάτων τοῦ ἁγίου Διονυσίου, λέγει· Καλῶς τὸ μερικῶς· αἱ γὰρ ἐνέρ- Μάξιμ.
γειαι πᾶσαι τῆς θεολογίας ὑμνολογίαι, οὐχ ἑνικαὶ μόνῳ τῶν τῆς θείας τριάδος προσώ-
πων ἀποκληρωτικῶς ἀπονέμονται· ἀλλ' αὗται κοιναὶ εἰσὶ τῆς Τριάδος· ἀλλ' ὁ πατὴρ
ἐνήργησε μόνος εἰς τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ τὴν α. καὶ ἀΐδιον, καὶ οὔτε πνεῦμα, οὔτε αὐ-
τὸς ὁ υἱὸς συνήργησεν· οὕτως καὶ εἰς τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὥστε ἄλλη Σημ.
ἐστὶν ἡ ἐνέργεια ἡ ἰδικὴ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς, καὶ ἄλλη ἡ ἐνέργεια ἡ κοινὴ, τοῦ
πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ ἡ μὲν τοῦ πατρὸς, ἐστὶν ὑποστατικὴ,
διότι αὕτη ἐστὶν ἡ γεννῶσα καὶ ἡ ἐκπορεύουσα· ἡ δὲ ἐστὶ δημιουργικὴ, ὅτι ἐδημιούργησε καὶ
ἔκτισε τὰ πάντα ἡ ἁγία καὶ μακαρία Τριάς· διὰ τοῦτο λέγει ὁ ἅγιος ὅτι ἀδιαιρέτως
ἐνεργεῖ ἡ Τριάς· δημιουργικῶς δηλονότι· ὥστε αὕτη ἡ ἐνέργεια οὐκ ἔστι περὶ τῆς ἐνεργείας
τοῦ γεννᾶσθαι τὸν υἱὸν ἐκ τοῦ πατρὸς· ὅτι ἐνήργησεν ἂν καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα, εἰς
τὴν ἐνέργειαν τῆς γεννήσεως τῆς πρὸ τῶν αἰώνων· ἐπειδὴ λέγει ὅτι ἀδιαιρέτως ἐνεργεῖ
ἡ Τριάς· ἀλλ' οὔτε μὴν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ πνεύματος, ὅτι ἐνήργησεν ἂν καὶ ὁ
υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα, εἰς τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν τῆς ἐκπορεύσεως· καὶ εἴη ἂν καὶ τὸ
πνεῦμα αἰτία τῆς αὐτοῦ ἐκπορεύσεως· ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον· λείπεται γοῦν τὸ τῆς ἐνεργείας
ὄνομα νοεῖσθαι παρὰ τοῦ διδασκάλου, περὶ τῆς κοινῆς ἐνεργείας, ὡς ὄπισθεν εἴπομεν· προσ-
κείσθω δὲ τούτοις καὶ ἡ ἀνακεφαλαίωσις τῶν θεολόγων, ὁ θεῖος λέγω καὶ ἱερὸς Ἰωάννης ὁ

Δαμασκηνὸς,

Δαμασ. Δαμασκηνὸς, ἐν τῷ. β. βιβλίῳ περὶ ὀρθοδόξου πίστεως, ἐν κεφαλ. ιμ. οὕτωσι λέγων· Ὧν ἡ οὐσία ἡ αὐτὴ, τούτων καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ αὐτή· ὧν δὲ αἱ οὐσίαι διάφοροι, τούτων καὶ αἱ ἐνέργειαι διάφοροι· Καὶ διὰ νὰ καταλάβωμεν σαφέστερον τὰ λεγόμενα, θέλομεν φέρει καὶ παράδειγμα εἰς τὸ μέσον· ἂν καλὰ καὶ νὰ εἶναι ἀδυνάτον νὰ φανερώσῃ τινὰς καταλεπτῶς διὰ παραδείγματος τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν, ἀλλ᾽ εἰς μικρὰν κατανόησιν τῶν λεγομένων, θέλομεν εἰπεῖ καὶ ἡμεῖς τὸ παράδειγμα ἐκεῖνο ὁποῦ οἱ θεοφόροι πατέρες οἱ ἐν τῇ .α. Συνόδῳ συναχθέντες εἶπον πρὸς τὸν φιλόσοφον (ὁ ὁποῖος ἦτον συνδρομὸς τοῦ Ἀρείου) διὰ τινὸς ἐπισκόπου Λεοντίου· ὅστις ἦν εἰς τῶν. τιη. θεοφόρων πατέρων· θέλοντες λοιπὸν οἱ ἅγιοι οὗτοι νὰ φανερώσουν πρὸς τὸν φιλόσοφον ἐκεῖνον τὸ μυστήριον τῆς μακαρίας Τριάδος, τὸ πῶς εἶναι μία φύσις, καὶ μία οὐσία, καὶ τρία πρόσωπα, προφέρουσιν εἰς μέσον τοιοῦτον παράδειγμα· τὴν πηγὴν· τὸν ποταμὸν· καὶ τὸ ὕδωρ· καὶ λέγουσι πρὸς αὐτὸν, βλέπε, τὰ τρία ταῦτα ὀνόματα μίαν μὲν καὶ τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχουσιν, διαφόρως δὲ ὀνομάζονται· καὶ οὕτως κατέπεισαν τὸν φιλόσοφον καὶ ὡμολόγησε τὸ μυστήριον τῆς ἁγίας Τριάδος, τὸ πῶς εἶναι ἓν κατὰ τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος, καὶ τρία κατὰ τὰ πρόσωπα τῆς ὑποστάσεως· καὶ ἡμεῖς οὖν θέλοντες νὰ φανερώσωμεν τώρα τὴν αἰτίαν τοῦ υἱοῦ, κατὰ τὴν γέννησιν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· καὶ τὴν αἰτίαν τῶν χαρισμάτων καὶ ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν τοῦ παναγίου πνεύματος, φέρομεν τὸ αὐτὸ παράδειγμα· ἤγουν τὴν πηγὴν, τὸν ποταμὸν, τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν ἀναθυμίασιν· καὶ λέγομεν· ὥσπερ ἡ πηγὴ ἐστὶ μία αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοῦ ὕδατος, οὕτω καὶ ὁ πατὴρ ἐστὶ μία αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· διότι ὥσπερ τὰ δύο ταῦτα, ἤγουν ὁ ποταμὸς καὶ τὸ ὕδωρ, ἐξέρχονται ὁμοῦ ἀπὸ μιᾶς πηγῆς, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα, ἐξέρχονται ὁμοῦ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς· ὁ ὁποῖος πατὴρ ἐστὶ καὶ λέγεται πηγαία θεότης κατὰ τὸν μέγαν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτην· πλὴν κατὰ διάφορον τρόπον καὶ οὐ κατὰ τὸν αὐτὸν ἐξέρχεται ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς· ὅτι ὁ μὲν υἱὸς λέγεται γέννημα, ὅτι γεννᾶται· τὸ δὲ πνεῦμα λέγεται ἐκπόρευμα, ὅτι ἐκπορεύεται· καὶ διαφέρει μὲν γέννησις ἐκπορεύσεως· τὸν δὲ τρόπον τῆς διαφορᾶς, οὐδεὶς ἔγνω κατὰ τὸν θεῖον Δαμασκηνὸν· ὅτι δὲ ἐστιν ἅμα ἡ τοῦ υἱοῦ γέννησις, καὶ ἡ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπόρευσις· μάρτυς ὁ αὐτὸς Δαμασκηνὸς εἰς τὸ .α. βιβλίον, κεφάλαιον· η, τοιαῦτα λέγων· Ἅμα δὲ καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπόρευσις. Δαμασ. Καὶ πάλιν λέγομεν, ὅτι ὡς καθὼς ἡ ἀναθυμίασις τῆς πηγῆς, καὶ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τοῦ ὕδατος, ἔχει αἰτίαν μίαν καὶ ἀρχὴν, τὴν πηγὴν, τὸν ποταμὸν, καὶ τὸ ὕδωρ. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἔχουσι μίαν ἀρχὴν καὶ μίαν αἰτίαν, τὰς ἁγίας τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μακαρίας Τριάδος· ἤγουν τὰ τρία πρόσωπα, τὸν πατέρα, τὸν υἱὸν, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· διότι τόσον δημιουργεῖ ὁ πατὴρ, τόσον ὁ υἱὸς, τόσον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τόσον ζωοποιοῖ ὁ πατὴρ, τόσον ὁ υἱὸς, τόσον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τόσον ἁγιάζει ὁ πατὴρ, τόσον ὁ υἱὸς, τόσον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τόσον σοφίζει ὁ πατὴρ, τόσον ὁ υἱὸς τόσον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· τόσον δίδει χαρίσματα προφητείας, σοφίας, συνέσεως, βουλῆς, ἰσχύος, καὶ τῶν λοιπῶν δωρεῶν καὶ χαρισμάτων ὁ πατὴρ, ὅσον καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ταύτας λοιπὸν τὰς ἐνεργείας καὶ δωρεὰς τῆς μακαρίας Τριάδος, νομίσαντες τινὲς εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἠπατήθησαν· διὰ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤγουν ἡ μία

ὑπόστασις

ὑπόστασις τῆς μακαρίας Τριάδος, ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον· διότι ἡ θεία χάρις καὶ ἡ ἐνέργεια, ἂν εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ ὅμοιον μὲ τὴν ὑπόστασιν, καθὼς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐμάθομεν· διότι αἱ ἐνέργειαι αἱ θεῖαι καὶ χάριτες, εἰσὶν ἀνυπόστατοι, καὶ διαφέρουσι τῆς ὑποστάσεως, ὅσον διαφέρει καὶ ἡ οὐσία τῆς βουλῆς καὶ τῆς θελήσεως· Καὶ ἄλλως· ὁ μὲν πατὴρ καλεῖται πηγή· ὁ δὲ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα, λέγεται ποταμός· ὅτι μὲν ὁ πατὴρ καλεῖται πηγή, μάρτυς ὁ θεῖος Διονύσιος λέγων, Ἔστι δὲ πηγαία θεότης ὁ πατήρ· ὅτι δὲ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα λέγεται ποταμὸς, μάρτυς ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ θεολογίας λόγον· Ὃν τρόπον δὲ κατά τινος ὑδάτων πηγῆς νεκταρώδους ἀφθόνως προϊεμένης συμβαίνῃ ῥεύματι παμπληθὲς καὶ ῥεῖθρον ἀκατάσχετον, εἰς ποταμοὺς δύο τῷ ῥεύματι τέμνεσθαι· παραπλησίως οὖν καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν πάντων Θεὸς, ὁ τῆς ἀληθείας πρύτανις καὶ τοῦ Σωτῆρος πατὴρ, τὸ πρῶτον αἴτιον τῆς ζωῆς, καὶ τῆς ἀθανασίας φυτὸν, ἡ τῆς ἀειζωΐας πηγὴ, διέῤῥυτόν τινα τοῦ τε υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, τὴν κοινὴν εἰς ἡμᾶς ἀποστεῖλαι χάριν· καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος εἰς τὰ τῶν ψαλμῶν φραγμένα λέγει. Ποταμὸν Θεοῦ ὁμονογενῆ· ὡς γὰρ ἀπὸ πηγῆς ἄρχεται ποταμὸς, οὕτω καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας, καὶ ἔστιν ὁμοούσιος αὐτῷ· ὃς πλήρης ὑδάτων ἐστίν· εἶτα λέγει. Νοηθείη ἂν ποταμὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πλήρης ὑδάτων τῶν διαφόρων χαρισμάτων· ὡς καθὼς γοῦν ἐκ τῆς πηγῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ ὕδατος ἐξέρχεται ἡ ἀναθυμίασις, οὕτω καὶ τὸ δῶρον, καὶ τὸ χάρισμα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὅλης Τριάδος, ἐξέρχεται ἐκ τῶν τριῶν ὑποστάσεων· οὐχὶ δὲ ἡ ὑπόστασις αὐτὴ δώρου καὶ χαρίσματος λαμβάνεται· Καὶ μηδεὶς ἡμῶν (μεμψίμοιρος ὢν καὶ φιλόνεικος) κατηγορείτω, ὅτι ταῦτα λέγοντες, σύνθεσιν ποιοῦμεν ἐν τοῖς θείοις προσώποις· οἴδαμεν γὰρ ὅτι ἡ Τριὰς ἑνοῦται κατὰ τὴν οὐσίαν, καὶ διαιρεῖται πάλιν κατὰ τὰς ὑποστάσεις· καὶ καθὸ ὑπόστασις, ἕκαστον τῶν θείων προσώπων ἐστὶ κεχωρισμένον τῶν λοιπῶν καὶ τέλειον· καὶ ἐκ τελείων προσώπων καθὸ πρόσωπα, σύνθεσις οὐ γίνεται· ἀλλ᾽ οὔτε ἐν πλείωσι διαιρεῖται ἡ μακαρία Τριὰς, οὔτε ἐν ἐλάττωσι· ἀλλ᾽ ἐν τρισὶ μόναις ὑποστάσεσι· εἴπομεν δὲ τοιοῦτον παράδειγμα τὴν πηγὴν δηλαδὴ, τὸν ποταμὸν, τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀναθυμίασιν, ἵνα διὰ τῆς ἀναθυμιάσεως αὐτῆς, δηλώσωμεν τὰς ἐνεργείας τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ. Εἰ τοίνυν καὶ ἐν τῇ θείᾳ οὐσίᾳ ἐστὶ πρῶτον, ἀχώριστον καὶ ἄκτιστον, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς, διὰ τοῦτο οὐ ποιεῖ σύνθεσιν· πόθεν δὲ τοῦτο δῆλον; ἐκ τῆς πίστεως· πόθεν γὰρ δῆλον, ὅτι καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἕν ἐστι τῇ φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ, καὶ τρία πάλιν ἀχώριστα καὶ ἀδιαίρετα, καὶ πάλιν διαιρετὰ καὶ χωριστὰ, τοῖς προσώποις; πῶς τὸ λοιπὸν τοῦτο γίνεται; ἄδηλον ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἀναπόδεικτον· μόνῃ δὲ τῇ μακαρίᾳ Τριάδι ἐστὶ γνωστὸν, ἡμῖν δὲ γνωστὸν διὰ πίστεως μόνης, καὶ διά τινος παραδείγματος σκιογραφούμενον· διὸ λέγει, πίστευσον καὶ μὴ ἐρεύνα· καὶ ἀλλαχοῦ, ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνιῆτε· καὶ ταῦτα μὲν εἴπομεν περὶ τῆς θείας ἐνεργείας καὶ δωρεᾶς.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἐγνωρίσαμεν τὰ περὶ τῆς ἐνεργείας, χρειαζόμενον εἶναι νὰ μάθωμεν καὶ ποσαχῶς τὸ πνεῦμα λέγεται, ἐπειδὴ εἶναι πολυσήμαντον τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ, πνεῦμα· καὶ πολλαχῶς ἐννοεῖται. Καὶ α. λέγεται πνεῦμα ὁ ἄνεμος· ὡς τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ· β. λέγεται πνεῦμα ὁ ἄγγελος· ὡς τὸ, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα. γ. λέγεται πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς τὸ, Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσιν· καὶ πρὸς ταῦτα λέγονται πνεῦμα, καὶ τὰ χαρίσματα τοῦ παναγίου πνεύματος· ὡς τὸ, Πνεῦμα σοφίας·

Margin notes: Διονυσ. — Γρηγόρ. ὁ θεολόγ. — Ἀθανάσ. — Ποσαχῶς τὸ πνεῦμα λέγεται. — Ἰωάν. γ. — Ψαλμ. ργ. — Ἡσαΐ. ια.

φίας·

Ἡσαΐ. ια.

φίας· πνεῦμα συνέσεως· πνεῦμα βουλῆς· πνεῦμα ἰσχύος· πνεῦμα γνώσεως· πνεῦμα εὐσεβείας· πνεῦμα φόβου Θεοῦ· ὡς ὁ Ἡσαΐας λέγει· πρὸς τούτοις πάλιν λέγεται, πνεῦμα πλησμονῆς· πνεῦμα ἁγιωσύνης· πνεῦμα ἀληθείας· πνεῦμα ζωῆς· πνεῦμα πραότητος, καὶ ὅσα τοιαῦτα, καθὼς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐδείξαμεν· τὰ τοιαῦτα γοῦν πνεύματα, δὲ φανερώνουσι τὴν ὑπόστασιν τοῦ παναγίου πνεύματος· ἤγουν τὸ ἓν πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος· τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται πνεῦμα ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· καὶ πνεῦμα παράκλητον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς προερχόμενον, ἀλλὰ σημαίνουσιν ἐνέργειαν τῆς θεότητος· ἡ ὁποία ἐνέργεια γίνεται ποικίλως καὶ πολλαχῶς κατὰ τὰ ἐνδεχόμενα ὑποκείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα πέμπεται καὶ δίδοται παρὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· καὶ πάλιν λέγεται πνεῦμα χάριτος· ὡς, Τὸ πνεῦμα τῆς χάριτος ἐν

Ἑβρ. ι.

ὑβρίσας· πνεῦμα προφητείας, ὡς, τὸ Πνεῦμα προφητῶν προφήταις ὑποτάσσεται· λέγεται

α. Κορ. ιδ.

δὲ πάλιν πνεῦμα ὅλη ἡ μακαρία Τριάς· ὡς τὸ, Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυ-

Ἰωάν. δ.

νοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν· παρὰ ταῦτα δὲ λέγεται πνεῦμα, τὸ πανάγιον πνεῦμα· ἤγουν τὸ ἓν πρόσωπον καὶ ἡ μία ὑπόστασις τῆς ἁγίας Τριάδος· περὶ τούτου λοιπὸν τοῦ παναγίου πνεύματος μέλλομεν ἡμεῖς τὰ νῦν νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ φανερώσομεν πόθεν ἐκπορεύεται· ἤγουν πόθεν ἔχει τὸ εἶναι τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως, ἐκ τοῦ πατρὸς μόνου, ἢ καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· καὶ .α. θέλομεν τὸ δείξει μὲ τὸ ἀψευδὲς στόμα τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἔχει τὸ εἶναι τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον: .β. θέλομεν τὸ βεβαιώσει καὶ ἀπὸ τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν κατὰ μέρος θεοσόφων διδασκάλων .γ. θέλομεν φέρει εἰς μέσον τοὺς τότε ἁγίους ἀρχιερεῖς τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, οἱ ὁποῖοι ἐπίστευον τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου πνεύματος ὁμοίως, ὥσπερ πιστεύομεν ἡμεῖς τὴν σήμερον· καὶ ἔψαλλον τότε τὸ ἅγιον σύμβολον εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ὥσπερ τὰ νῦν ψάλλεται ἐν τῇ Ἀνατολικῇ· ὅτι δηλαδὴ ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πανάγιον πνεῦμα· οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.

Ὅτι ἀκατανόητος ὁ τρόπος τῆς ἐκπορεύσεως.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐμάθομεν τὰ σημαινόμενα τοῦ πνεύματος, πολλαχῶς λεγομένου, ἀκόλουθον εἶναι νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκπορεύσεως· Ἀλλὰ πρὶν παρὰ νὰ ἀρχήσωμεν τῆς ὑποθέσεως, κάλλιον θέλει εἶσθαι νὰ εἰδοῦμεν, ἂν οἱ θεῖοι καὶ θεοφόροι πατέρες καὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας, κατέλαβον ἢ κατενόησαν τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐκπορεύσεως, ἢ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως τῆς προφήτης, τοῦ υἱοῦ· ἐπειδὴ οὐ πάντα τὰ τῆς θεολογίας ἦσαν γνωστὰ τοῖς ἁγίοις, καθὼς ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸ .α. βιβλίον, κε-

Δαμασ.

φάλ. β. λέγει. Χρὴ τὸν περὶ Θεοῦ λέγειν ἢ ἀκούειν βουλόμενον, σαφῶς εἰδέναι, ὡς οὐδὲ πάντα ἄρρητα, οὐδὲ πάντα ῥητὰ τά τε τῆς θεολογίας, τά τε τῆς οἰκονομίας· οὔτε μὴν πάντα ἄγνωστα, οὔτε πάντα γνωστά· καὶ τὰ ὅσα οἱ θεῖοι πατέρες δὲν ἐγνώρισαν, μήτε ἡμεῖς θέλομεν εἰπεῖ, διὰ νὰ μὴ παρέβωμεν τι τῆς θείας διδασκαλίας· ὅσα δὲ πάλιν ἐκεῖνοι ἐγνώρισαν, καὶ ἐδίδαξαν, καὶ ἡμεῖς πιστεύοντες θέλομεν φέρει, ἀκούοντες τοῦ Βασιλείου λέγοντος εἰς τὸν .ε.

Βασίλ.

λόγον τῶν κατ' Εὐνομίου. Δέον ἀκούειν τῶν θείων ῥημάτων σὺν φόβῳ, καὶ δέχεσθαι σὺν εὐσεβείᾳ πᾶν τὸ λεγόμενον, καὶ μὴ μωρότητα τὸ τῆς εὐσεβείας σοφίζεσθαι. Λέγομεν οὖν ὅτι ἓν τῶν ἀρρήτων καὶ ἀκαταλήπτων τῆς θεολογίας ἐστὶ καὶ ἡ ἐκπόρευσις τοῦ παναγίου πνεύματος, ὥσπερ καὶ ἡ προφήτη γέννησις τοῦ υἱοῦ· μάρτυς εἰς τοῦτο ὁ μέγας καὶ θεῖος Διονύσιος· ὁ ὁποῖος ἦτον σύγχρονος τοῦ ἀποστόλου Παύλου· λέγει γοῦν ὁ ἅγιος εἰς τὸ

Διονύσ.

περὶ θείων ὀνομάτων, οὕτως. Ὅτι μὲν ἐστὶ πηγαία θεότης ὁ πατὴρ, ὁ δὲ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα,

μα, τῆς θεογόνου θεότητος (εἰ οὕτως χρὴ φάναι) βλαστοὶ θεόφυτοι, καὶ οἷον αὐγαὶ καὶ ὑπερούσια φῶτα, πρὸς τῶν ἱερῶν λογίων παρειλήφαμεν· ὅπως δὲ ταῦτα ἐστίν, οὔτε εἰπεῖν, οὔτε ἐννοῆσαι δυνατόν· βλέπε λοιπὸν τὴν ἀκαταληψίαν καὶ τὴν ἄρρητον τῶν προσώπων ὕπαρξιν τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· τὰ ὅμοια λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπ. χρόνους, γράφων οὕτως εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν περὶ διαφορᾶς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως.

Βασίλειος 380.

Οὐ γάρ ἐστιν ἐπινοῆσαι τομὴν ἢ διαίρεσιν καθ' οὐδένα τρόπον, ὡς ἢ υἱὸν χωρὶς πνεύματος νοηθῆναι, ἢ τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ διαζευχθῆναι· ἀλλά τις ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος ἐν τούτοις καταλαμβάνεται καὶ ἡ κοινωνία καὶ ἡ διάκρισις· οὔτε τῆς τῶν ὑποστάσεων διαφορᾶς τὸ τῆς φύσεως συνεχὲς διασπώσης, οὔτε τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν κοινότητος, τὸ ἰδιάζον τῶν γνωρισμάτων ἀναχεούσης· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν λόγον τὸν περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, λέγει περὶ τῆς πρώτης καὶ ἀκαταλήπτου γεννήσεως τοῦ υἱοῦ οὕτω.

Ὁ αὐτός.

Χριστοῦ γέννησις ἡ μὲν οἰκεία καὶ πρώτη καὶ ἰδία αὐτοῦ τῆς θεότητος, σιωπῇ τιμάσθω· μᾶλλον δὲ καὶ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν μὴ ζητεῖν ἐκεῖνα μηδὲ πολυπραγμονεῖν ἐπιτάσσομεν· εἶτα λέγει· μὴ ἐπιζητήσῃς πῶς; ἄδυνατος γὰρ ἡ ἀπόκρισις· κατὰ γοῦν τὸν μέγαν τοῦτον διδάσκαλον, ἀδύνατον εἶναι νὰ κατανοήσῃ τις τὸν τρόπον, καθ' ὃν ὁ πατὴρ ἐγέννησε τὸν υἱόν· διὰ τοῦτο λέγει, μὴ ἐπιζητήσῃς πῶς· πρέπει λοιπὸν καὶ ἡμεῖς νὰ μὴ ζητοῦμεν τὰ ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν γνῶσιν καὶ δύναμιν· ἀλλὰ νὰ πιστεύωμεν ἀναμφιβόλως, τὰ ὅσα ἐδιδάχθημεν· καθὼς ὁ αὐτὸς πάλιν λέγει κατὰ Σαβελλιανῶν, καὶ Ἀρειανῶν, καὶ Ἀνομοίων, γράφων.

Ὁ αὐτός.

Οὔτε καινοτομῶ ῥήματα, οὔτε ἀθετῶ τὴν ἀξίαν· καὶ πάλιν· Δυσωπείτω σε ἡ παράδοσις· ὁ κύριος οὕτως ἐδίδαξεν, ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, πατέρες διετήρησαν, μάρτυρες ἐβεβαίωσαν· ἀρκέσθητι λέγει ὡς ἐδιδάχθης· εἰ δὲ πολλὰ ἀγνοεῖς, καὶ μυριοπλάσια τῶν ἐγνωσμένων ἐστὶ τὰ ἀγνοούμενα, τί οὐχὶ μετὰ πάντων καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὴν ἀκίνδυνον ἄγνοιαν ἀναισχύντως ὁμολογεῖς; λέγει δὲ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος,

Γρηγόρ. ὁ θεολόγ.

Οἱ τὴν ὑπὲρ δύναμιν ἐφιέμενοι, καὶ τῶν μετρίων ἀποτυγχάνουσι· ἤγουν ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπιθυμοῦσι νὰ ἐρευνοῦν τὰ ὑπὲρ τὴν δύναμίν τους, χάνουσι καὶ ἐκεῖνα ὁποῦ δύνονται νὰ γνωρίσουν· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν μέγας καὶ θεῖος διδάσκαλος, εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον λέγει πρὸς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος δὲν ἀρκεῖται εἰς τὰ ὅσα διδάσκει ἡ θεία γραφή, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ μάθῃ καὶ τὰ ἄρρητα καὶ ἀκατανόητα τῆς θείας Τριάδος μυστήρια.

Ὁ αὐτός.

Εἰπὲ σὺ τὴν ἀγεννησίαν τοῦ πατρός, κἀγὼ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ φυσιολογήσω, καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ πνεύματος· καὶ παραπληκτίσωμεν ἄμφω εἰς Θεοῦ μυστήρια παρακύπτοντες· καὶ ταῦτα τίνες; οἱ μηδὲ τὰ ἐν ποσὶν εἰδέναι δυνάμενοι, μηδὲ ψάμμον θαλασσῶν, καὶ σταγόνας ὑετῶν, καὶ ἡμέρας αἰῶνος ἐξαριθμῆσαι· μὴ ὅτι γε Θεοῦ βάθεσιν ἐμβατεύειν, καὶ λόγον ὑπέχειν τῆς οὕτως ἀρρήτου καὶ ὑπὲρ λόγον φύσεως· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει εἰς τὰ ἅγια τοῦ Σωτῆρος γενέθλια. Ἐφάνη γὰρ Θεὸς ἀνθρώποις διὰ γεννήσεως· τὸ μὲν ὤν, καὶ ἀεὶ ὤν, ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος, ὑπὲρ αἰτίαν καὶ λόγον· οὐ γὰρ ἦν τοῦ λόγου λόγος ἀνώτερος· τὸ δὲ δι' ἡμᾶς γινόμενος ὕστερον, ἵν' ὁ τὸ εἶναι δούς, καὶ τὸ εὖ εἶναι χαρίσηται· ὁ δὲ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς .υμ. χρόνους λέγει.

Ἰσίδωρος 440.

Πιστεύειν ἅπαντας δεῖ ὡς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ ὁ μονογενὴς υἱὸς συναΐδιος τοῦ γεννήσαντος· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ παράκλητον, ἐκ τοῦ πατρὸς μὲν ἐκπορεύεσθαι διδαχθέντες, ἥ φησιν ὁ δεσπότης Χριστός· ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· τὸ δὲ πῶς; οὐ πολυπραγμονοῦμεν· ἀλλοτρίαν πίστεως τὴν πολυπραγμοσύνην ἡγούμενοι· τὰ αὐτὰ λέξει καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὸν .α. περὶ ἀκαταλήπτου λόγον·

Ἰωάν. ιε.

Χρυσόστ.

Ὅτι μὲν πανταχοῦ ὁ Θεὸς, οἶδα· καὶ ὅτι

ὁ λόγος

ὁ λόγος ἐστὶ πανταχοῦ· οἶδα· τὸ δὲ πῶς, οὐκ οἶδα· ὅτι ἄναρχος ἐστὶ καὶ ἀχρόνητος καὶ ἀΐδιος, οἶδα· τὸ δὲ πῶς, οὐκ οἶδα· οὐ γὰρ δέχεται λογισμὸς εἰδέναι, πῶς οἴονται οὐσίαν εἶναι, μήτε παρ᾽ ἑαυτῆς μήτε παρ᾽ ἑτέρου τὸ εἶναι ἔχουσαν· οἶδα ὅτι ἐγέννησεν, τὸ δὲ πῶς ἀγνοῶ· οἶδα ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ πῶς ἐξ αὐτοῦ, οὐκ ἐπίσταμαι· τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ ἅγιος Θεοδώρητος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .υ ν. χρόνους. εἰς τὸν δεύτερον λό-

Θεοδώρητος 450. γον περὶ ἑλληνικῶν παθημάτων· Εἰ δέ τις τῆς ὑπάρξεως τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπιζητεῖ τὸν τρόπον μαθεῖν, εἰπάτω τὸν τρόπον δὴ πρότερον τῆς τοῦ ἀγεννήτου ὑπάρξεως, πῶς ἐστὶν οὐκ ἔχων τὸν αἴτιον· τοῦτο γὰρ δὴ παντελῶς ἄπορον, καὶ μόνῃ γε τῇ πίστει τῇ καθαρᾷ καὶ ἀκραιφνῇ χωρητόν· εἶτα λέγει· εἰ δὲ πιστεύομεν εἶναί τι καὶ ἀγέννητον καὶ ἄναρχον καὶ ἀναίτιον· πιστευτέον ἄρα ὡς ἐκ τοῦ νοῦ γε ὄντος ἐγεννήθη ὁ λόγος, καὶ προῆλθεν τὸ ἅγιον πνεῦμα· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς κατωτέρω· Πολλῷ τούτου πιθανώτερον τὸ φάναι ἐξ ἐκείνου τοῦ ἀγεννήτου φῦναι τὸν λόγον, καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα· τὸ μὲν ὡς λόγον ἐκ τοῦ νοῦ γεννώμενον, τὸ δὲ ὡς πνεῦμα ἐκπορευόμενον· ξυμπρόεισι γὰρ τῷ λόγῳ τὸ πνεῦμα, οὐ ξυγγεννώμενον, ἀλλὰ ξυνὸν καὶ παρομαρτοῦν καὶ ἐκπορευόμενον· ὁ δὲ μέγας καὶ πολὺς τὰ θεῖα Ἀθανάσιος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τ μ. χρόνους, εἰς τὸν διάλογον τὸν περὶ

Ἀθανάσ. 340. τῆς ἁγίας Τριάδος λέγει· Πῶς γεννᾷ τὸν υἱὸν ὁ Θεός, οὐ πολυπραγμονῶ· πῶς ἐκπέμπει τὸ πνεῦμα, ὁμοίως οὐ πολυπραγμονῶ· ἀλλὰ πιστεύω ὅτι καὶ ὁ υἱὸς γεννᾶται ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς· πρὸς τούτοις δὲ λέγει καὶ ὁ μακάριος Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων (ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τ ο. χρόνους) εἰς τὴν .ιϛ. κατήχησιν. Πνευματικῆς ἀληθῶς φύσιν καὶ ὑπόστασιν μὴ πολυπραγμόνει· εἰ γὰρ ἦν γεγραμμένον, ἐλέγομεν· οὐκ

Κύριλλος Ἱεροσολύ. 370. ἦν γεγραμμένον, μὴ τολμήσωμεν· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῆς κατηχήσεως λέγει. Βουλόμεθα λοιπὸν εἰπεῖν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐχὶ διηγήσασθαι αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἀκριβῶς· ἀδύνατον γάρ· καὶ ὁ μακάριος Αὐγουστῖνος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .υ. χρόνους, εἰς

Αὐγουστῖνος. 400. τὸ .α. βιβλίον τὸ περὶ Τριάδος, εἰς τὸ .ε. κεφάλ. λέγει· Περὶ τῶν ζητημάτων οἷς θεωροῦνται οἱ ζητοῦντες περὶ Τριάδος, οὐχ ὅτι ἤδη κατέλαβον, ἢ τελειῶμαι· εἰ γὰρ μὴ Παῦλος ὁ ἀπόστολος, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸς ὁ πόρρω τῶν ἐκείνου ποδῶν κείμενος, οὐδὲν ἐμαυτὸν ἡγοῦμαι κατειληφέναι· σύμφωνα πᾶσι τοῖς προειρημένοις λέγει ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .ψλ. χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν,

Δαμασκηνός. 730. εἰς τὸ .α. βιβλίον περὶ ὀρθοδόξου πίστεως, εἰς τὸ .ι. κεφάλ. λέγει. Ὅτι μὲν ἐστὶ διαφορὰ γεννήσεως καὶ ἐκπορεύσεως, μεμαθήκαμεν· τίς δ᾽ ὁ τρόπος τῆς διαφορᾶς, οὐδαμῶς· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ .α. βιβλίον, κεφαλ. β. Τί δὲ ἐστι Θεοῦ οὐσία, ἢ πῶς ἐστὶν ἐν πᾶσιν, ἢ πῶς ἐκ Θεοῦ γεγέννηται, ἢ ἐκπορεύεται, ἀγνοοῦμεν· καὶ ταῦτα μὲν λέγουσιν πάντες οἱ θεῖοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, περὶ τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ τῆς θεότητος δηλαδή, καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πνεύματος, ὅτι ἐστὶν ἄρρητος καὶ τοῖς πᾶσιν ἀκατανόητος. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ θεῖοι πατέρες μᾶς διδάσκουσιν οὕτω νὰ πιστεύομεν τὸν τρόπον τῆς ἐκπορεύσεως, ἄρα γε πρέπει νὰ ἀρκοῦμαστεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὰ ὅσα ἡ θεία γραφὴ μᾶς λέγει, περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἢ τὰ μὲν τῆς θείας γραφῆς νὰ ἀπορρίψωμεν, τὰ δὲ τῶν νεωτέρων ἐφευρήματα νὰ στέρξωμεν; οἱ ὁποῖοι φιλόδοξοι ὄντες καὶ νικόμενοι ὑπὸ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης, καυχῶνται πρὸς πάντας καὶ λέγουσιν, ὅτι οὐ μόνον τὰ μυστήρια πάντα τῆς θεολογίας γνωρίζουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πνεύματος; νομίζω, ὅτι οὐδεὶς θεοσεβὴς ὤν, θέλει προτιμήσει τὰς καινοτομίας τούτων, ἐναντίας οὔσας τῇ ἀληθείᾳ,

τῆς

τῆς θείας γραφῆς καὶ τῶν ἱερῶν διδασκάλων· ἐπειδὴ καὶ τὴν πίστιν ἐκ τῆς θείας γραφῆς τὴν ἐλάβομεν, καὶ οὐκ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν· διότι ποῖος ἄλλος μᾶς ἐδίδαξεν νὰ πιστεύωμεν Θεὸν τρισυπόστατον; ἢ ποῖος ἄλλος μᾶς ἐφανέρωσε τὰς ἰδιότητας τῶν τριῶν προσώπων τούτου τοῦ ἑνὸς τρισυποστάτου Θεοῦ, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ ἑνὸς προσώπου τοῦ παναγίου πνεύματος; οὐδεὶς ἄλλος εἰ μὴ εἷς καὶ μόνος ὁ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας Θεὸς λόγος· ἐπειδὴ καὶ οὐδεὶς ἄλλος ταῦτα ἔγνω, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ πατρός· ὁ ὁποῖος ὁμοούσιος ὢν τῷ πατρί, γινώσκει τὰ τοῦ πατρὸς· Οὐδεὶς γὰρ ἐπιγινώσκει (λέγει) Ματθ. ια. τὸν υἱόν, εἰ μὴ ὁ πατήρ· οὐδὲ τὸν πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ υἱός· αὐτὸς λοιπὸν ὁ Χριστός, ὁ πάντα εἰδὼς τὰ τοῦ πατρὸς, αὐτὸς μᾶς διδάσκει καὶ τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου πνεύματος, λέγων· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πα- Ἰωάν. ιε. τρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ· ὅρα λοιπὸν ποῖον καλεῖ αἴτιον τοῦ παναγίου πνεύματος, ὁ ἀψευδὴς οὗτος μάρτυς, ὅτι δηλαδὴ τὸν πατέρα μόνον· ἂν τὸ λοιπὸν ὁ ἀληθὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ μᾶς διδάσκει οὕτω νὰ πιστεύωμεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ ἁγίου πνεύματος· ποίαν ἄλογον πρόφασιν θέλομεν ἔχει νὰ ἀποκριθοῦμεν ἐρωτώμενοι ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, διατὶ δὲν ἐπιστεύσαμεν τοῖς λεγομένοις παρὰ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐξ ἰδίας γνώμης ἐπροσθέσαμεν ἄλλα, ὡς μὴ ἀρκετὰ ὄντα τὰ τοῦ Χριστοῦ; ὄντως οὐδεμία ἔσται πρόφασις τότε. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν τοῖς προειρημένοις ὑπεσχέθημεν νὰ δείξωμεν καὶ διὰ τῶν ἁγίων πατέρων, ὅτι πιστεύομεν ὀρθῶς, καὶ κηρύττομεν καλῶς, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο θέλομεν φέρει εἰς μέσον καὶ τὰς ἁγίας καὶ οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς διδασκάλους εἰς σύστασιν καὶ βεβαίωσιν τῆς ἡμετέρας δόξης καὶ πίστεως· μετὰ ταῦτα δὲ, θέλομεν λύσει καὶ τὰς ἀπορίας ὁποῦ οἱ Λατῖνοι προφέρουσιν, εἰς τὸ νὰ δείξουσιν πῶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.

Ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ὢν ἐν τῷ πατρί, καθὼς αὐτὸς λέγει, Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν. Ἰωάν. ι. ὁ ὁποῖος μόνος οἶδε καὶ γινώσκει πάντα τὰ τοῦ πατρὸς, Καθὼς γινώσκει με φησὶν ὁ πατὴρ κἀγὼ γι- Ἰωάν. ι. νώσκω τὸν πατέρα· αὐτὸς ὁ κύριος ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, μᾶς διδάσκει πῶς νὰ πιστεύωμεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου πνεύματος· ὅτι δηλαδὴ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· καὶ πῶς; ἄκουσον· Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἀλη- Ἰωάν. ιε. θείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Τί ταύτης τῆς μαρτυρίας γένοιτ' ἂν ἐκδηλότερον; ἢ ἀληθέστερον; διὰ γὰρ τοῦ εἰπεῖν, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ἐφανέρωσεν ὅτι τὸ πνεῦμα ἀφ' ἑαυτοῦ ἔρχεται αὐθεντικῶς εἰς τοὺς ἀνθρώποις· διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τις ἀκούσας, ὅτι τὸ πνεῦμα πέμπεται ἐκ τοῦ υἱοῦ, ὅτι ἔστι καταδεέστερον τοῦ υἱοῦ, διὰ τοῦτο προλέγει, ὅταν ἔλθῃ, ἤγουν ὅταν αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἀφ' ἑαυτοῦ κινηθῇ νὰ πέμψῃ τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν εἰς τοὺς ἀνθρώποις· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν ὃν ἐγὼ πέμψω, ἔδειξεν ὅτι οὐ μόνον αὐτὸ ἑαυτὸ πέμπει τὸ πνεῦμα εἰς τοὺς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς συνεκπέμπει· διὰ τοῦτο προστίθησι, καὶ τό, Παρὰ τοῦ πατρὸς· τουτέστιν, οὐ μόνον ἐγὼ καὶ τὸ πνεῦμα συνεκπέμψομεν τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς ὑμᾶς τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ πατὴρ ὁ πάντων αἴτιος, καὶ αὐτὸς συνεκπέμψει ἡμῖν τὰς χάριτας καὶ τὰς δωρεὰς τοῦ πνεύματος· ἐπειδὴ ἔνι μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐστὶν ἥ τε θέλησις καὶ ἡ οὐσία τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· διὰ τοῦτο λέγει, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας· ἤγουν τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς καλεῖται ἀλήθεια, καὶ τὸ πνεῦμα ἔστι τῆς αὐτῆς οὐσίας τοῦ υἱοῦ, καὶ ἔστιν ἀεὶ σὺν τῷ υἱῷ ἀϊδίως καὶ ἀχωρίστως κατὰ τὴν οὐσίαν, εἰ καὶ κατὰ τὴν ὑπό-

στασιν διακρίνεται, διὰ τοῦτο λέγεται πνεῦμα τῆς ἀληθείας· καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ Χριστὸς περὶ τῆς δωρεᾶς καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ παναγίου πνεύματος, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν ἀπεδείξαμεν, ὅτι αἱ ἐνέργειαι αὐτοῦ καὶ αἱ δωρεαὶ, εἰς τοὺς ἀξίους ἐξίσου δίδονται παρὰ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· θέλοντας δὲ πάλιν ὁ Χριστὸς νὰ μᾶς δείξῃ καὶ πόθεν τὸ πανάγιον πνεῦμα ἔχει ἀεννάως τὴν ἐκπόρευσιν, ἤγουν ἀπὸ ποῖον πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος ἔχει τὸ εἶναι καὶ τὴν ὑπόστασιν, (περὶ ἧς ἔλεγον οἱ ἅγιοι πάντες ἐν τοῖς προειρημένοις, ὅτι ἐστὶν ἄρρητος καὶ ἀκατανόητος) λέγει, Ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· τουτέστιν ἐκεῖθεν ἐκπορεύεται καὶ ἐκεῖθεν ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν τὸ ἔχω καὶ ἐγώ· ἐγὼ δὲ, ἔχω τὸ εἶναι ἐκ τοῦ πατρὸς, ἄρα καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καὶ ἤρκει μὲν αὕτη ἡ μαρτυρία τοῦ ἡμετέρου δεσπότου καὶ διδασκάλου τοῖς μὴ πολυπραγμονοῦσιν ἀλλ' ἐφησυχάζουσι τοῖς παρ' αὐτοῦ λεγομένοις· ἀλλ' ἐπειδὴ εἰσί τινες οὐκ ἀρκούμενοι τῇ τοῦ ἡμετέρου Σωτῆρος διδασκαλίᾳ, ἀλλὰ κακῶς παρερμηνεύοντες ταύτην τὴν ῥῆσιν τοῦ εὐαγγελίου, λέγουσιν ὅτι ταὐτόν ἐστι τὸ, πέμψω, καὶ τὸ, ἐκπορεύω, διὰ τοῦτο θέλομεν φέρει καὶ τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων· ἀπὸ τὰς ὁποίας θέλομεν γνωρίσει καὶ ποταπὴν γνώμην εἶχον περὶ τούτου οἱ ἅγιοι· οὐχ ἵνα φανερώσωμεν ἐκ τούτων τὴν ἀλήθειαν (ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ φανερωτέρα ἡλίου, πᾶσι τοῖς βουλομένοις ὀρθῶς πιστεύειν) ἀλλ' ἵνα ἐλέγξωμεν (κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον) τοὺς μὴ ὑγιῶς ἑρμηνεύοντας τὰ τῆς θείας καὶ ἱερᾶς γραφῆς. Βασίλ. Ἔστι δὲ ἡμῖν οὐ πλῆθος μαρτυριῶν ἡ ἐπίδειξις, (λέγει ὁ ἅγιος) ἀλλ' ἔλεγχος τοῦ μὴ ὑγιῶς αὐτοὺς τὰς παρατηρήσεις ἔχειν· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν περὶ μετανοίας λόγον λέγει· Ἆρα πότερον ὡς βουλόμεθα λέγουσιν αἱ γραφαὶ, ἢ ὡς γέγραπται ὀφείλομεν ἀκολουθῆσαι; τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἐρωτῶμεν λέγοντες· ἆρα πρέπει νὰ πιστεύωμεν καθὼς εὑρίσκεται γεγραμμένον εἰς τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἢ καθὼς θέλει ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία διδάσκουσα, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον.

Μαρτυρίαι τῶν θείων πατέρων τῶν ἐν ταῖς Συνόδοις:

Συνόδ. α. Χρον. 300.

Ἡ οἰκουμενικὴ πρώτη ἁγία καὶ μεγάλη Σύνοδος, ἡ ἐν Νικαίᾳ συναθροισθεῖσα, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ ἁγίου μεγάλου καὶ ἰσαποστόλου Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως, καὶ Σιλβέστρου τοῦ μακαριωτάτου πάπα Ῥώμης, καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ ἁγιωτάτου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Ἀλεξάνδρου Ἀλεξανδρείας, καὶ Μακαρίου Ἱεροσολύμων, μετὰ τ. χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, παρόντος ἐκεῖ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου, καὶ Σπυρίδωνος τοῦ θαυματουργοῦ, καὶ τοῦ ὁσίου καὶ θαυμαστοῦ Παφνουτίου· καὶ ἄλλων πολλῶν ἁγίων καὶ θαυματουργῶν· πάντες. τιη. τὸν ἀριθμόν· Αὕτη λοιπὸν ἡ ἁγία Σύνοδος ἡ κατὰ Ἀρείου συναθροισθεῖσα, ἔγραψε τὸ ἅγιον σύμβολον τῆς καθόλου πίστεως, ἕως καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ πλέον οὐδὲν λέγει· πλὴν ὅμως δὲ καὶ αὕτη, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται μόνου· καὶ τίς τοῦτο λέγει; αὕτη ἡ ἱερὰ Σύνοδος τὸ μαρτυρεῖ διὰ μέσου Λεοντίου τοῦ ἐπισκόπου τοῦ τότε ἐκεῖ εὑρεθέντος, λέγουσα πρὸς τὸν φιλόσοφον ἐκεῖνον Συνόδ. α. τὸν ὑπὲρ τοῦ Ἀρείου μαχόμενον· Δέχου φιλόσοφε μίαν θεότητα τοῦ πατρὸς, τοῦ γεννήσαντος τὸν υἱὸν ἀνεκφράστως, καὶ τοῦ υἱοῦ, τοῦ γεννημένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς· καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς· Ὅρα λοιπὸν πόθεν λέγει καὶ ἐκπορεύεται τὸ πανάγιον πνεῦμα, ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς δηλονότι· διότι ἂν ἡ Σύνοδος αὕτη ἐπίστευε ὅτι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ πανάγιον πνεῦμα, τὸ ἤθελε εἰπεῖ; Ἀλλ' ἴσως εἰς τοῦτο ἤθελε εἰπεῖ τινὰς, ὅτι ἡ σύνοδος τὸ ἐκ μόνου δὲ λέγει, διατὶ τὸ λέγομεν ἡμεῖς; ἐπειδὴ τὸ λοιπὸν δὲ λέγει καὶ διὰ τὸν υἱὸν ὅτι ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐγεννήθη, ἀλλὰ λέγει,

Καὶ

Καὶ τοῦ υἱοῦ, τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο ἂς εἴπουμεν, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ πνεύματος ἐγεννήθη ὁ υἱὸς· ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ βλάσφημον· βλάσφημον τὸ λοιπὸν εἶναι τὸ νὰ λέγομεν καὶ περὶ τοῦ πνεύματος, ὅτι διατὶ ἡ σύνοδος δὲν εἶπε τὸ, ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πανάγιον πνεῦμα, ἀλλ᾽ εἶπε, Τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, διὰ τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· διότι καθὼς εἶπε περὶ τοῦ υἱοῦ, τοῦ γεννημένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς ἄνευ τοῦ μόνου, οὕτως εἶπε καὶ περὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς· καὶ ταῦτα μὲν εἶπεν ἡ ἁγία πρώτη σύνοδος: Μετὰ δὲ χρόνους .ο. ἀπὸ τῆς πρώτης συνόδου, εἰς τὸν καιρὸν (Σύνοδ. β. χρόν. 370.) τοῦ μεγάλου Θεοδωσίου, καὶ Δαμάσου πρώτου τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης, καὶ Τιμοθέου τοῦ μακαριωτάτου Ἀλεξανδρείας, καὶ Κυρίλλου τοῦ θείου τοῦ Ἱεροσολύμων· καὶ τοῦ Ἱεροῦ Μελετίου Ἀντιοχείας, μετὰ . τ ο. χρόνοις κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος, ἐσυναθροίσθη ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ μεγάλη δευτέρα σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, κατὰ τοῦ πνευματομάχου Μακεδονίου· ὁ ὁποῖος ἔλεγε τὸ πνεῦμα κτίσμα καὶ οὐ θεὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ. παρόντος εἰς τὴν ἁγίαν ταύτην σύνοδον, καὶ τοῦ θεολογικωτάτου Γρηγορίου, καὶ τοῦ ἄλλου τοῦ Νύσσης φωστῆρος Γρηγορίου, καὶ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου ἐπισκόπου· καὶ πολλῶν ἄλλων ἁγίων τὸν ἀριθμὸν · ρ ν. Αὕτη λοιπὸν ἡ διαλεγομένη σύνοδος ἐτελείωσε τὸ σύμβολον ὅλον τῆς ὀρθοδόξου (Σύνοδ. β.) πίστεως· λέγουσα· Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ Κύριον τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· καὶ τὰ ἑξῆς· Εἰς σαφεστέραν δὲ κατάληψιν τῶν λεγομένων, κεῖσθω ὁλόκληρον τὸ ἅγιον σύμβολον· τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ἡ .α. καὶ ἐτελείωσεν ἡ. β. ἁγία σύνοδος·

ΤΟ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΣΥΜΒΟΛΟΝ.

Πιστεύω εἰς ἕνα θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάν- α.
των καὶ ἀοράτων· Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονο- β.
γενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων· Φῶς ἐκ φωτὸς, θεὸν ἀλη- γ.
θινὸν, ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ· Γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, δι᾽ οὗ τὰ πάν- δ.
τα ἐγένετο. Τὸν δι᾽ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, κατελθόντα ε.
ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ἐναν-
θρωπήσαντα· Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, ς.
Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς· Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ κα- ζ.
θεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, η.
οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κύριον τὸ ζωοποιὸν, θ.
τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζό-
μενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν· Εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκ- ι.
κλησίαν· Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα, εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ια.
ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀμήν. ιβ.

Μετὰ δὲ χρόνοις τριάκοντα ἀπὸ τῆς .β. συνόδου, ἐσυναθροίσθη ἡ ἐν Ἐφέσῳ τρίτη σύνοδος εἰς τοὺς .υ. χρόνοις· εἰς τὸν καιρὸν τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως, καὶ Κελεστίνου πάπα Ῥώμης· καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας· καὶ Ἰουβεναλίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων· πάντες δὲ οἱ ἐκεῖ εὑρεθέντες ἅγιοι καὶ θεῖοι πατέρες ἦσαν τὸν ἀριθμὸν διακόσιοι, συναχθέντες κατὰ τοῦ Νεστορίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· ὁ ὁποῖος ἦτον αἱρετικὸς, καὶ δὲν ὡμολόγει θεὸν τέλειον, καὶ ἄνθρωπον τέλειον, τὸν θεάνθρωπον καὶ ἡμέτερον δεσπότην Χριστὸν· μήτε τὴν θεοτόκον καὶ ἀειπάρθενον Μαρίαν ἔλεγε (Σύνοδ. γ. χρόν. 400.)

θεοτόκον· τοῦτον λοιπὸν τὸν μιαρὸν Νεστόριον, καὶ τὰς αὐτοῦ αἱρέσεις, ἀναθεμάτισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ γ. Σύνοδος· καὶ ἐκύρωσε καὶ ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ἦν Θεὸς τέλειος, καὶ ἄνθρωπος τέλειος· οὐ τροπὴν ἢ φυρμὸν ἢ διαίρεσιν ὑπομείνας· ἐπρόσταξεν ἀκόμη νὰ πιστεύωμεν καὶ νὰ κηρύττωμεν τὴν ἀειπάρθενον Μαρίαν καὶ μητέρα Χριστοῦ, Κυρίως θεοτόκον καὶ ἀληθῶς· καὶ ὅποιος δὲν πιστεύει οὕτως, ἀναθεματίζεται παρ' αὐτῆς τῆς ἁγίας Συνόδου· Αὕτη λοιπὸν ἡ ἁγία Σύνοδος ἐβεβαίωσε τοῦτο τὸ ἅγιον σύμβολον, τὸ ὁποῖον ἄρχισεν ἡ .α. σύνοδος, καὶ ἐτελείωσεν ἡ .β. καὶ μήτε ἠθέλησε νὰ προσθέσῃ τι ἢ τρίτη, μήτε νὰ εὐγάλῃ, ἐπειδὴ μήτε ἐπερίσσευε τι εἰς τὸ ἅγιον σύμβολον, ἀλλὰ πάντα τὰ γεγραμμένα εἰσὶν ἀναγκαῖα· μήτε πάλιν ἔλειπε τι, ἀλλ' ἔστι σῶον καὶ ἀκέραιον τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ ἱκανὸν πρὸς τοὺς θέλοντας ὀρθῶς πιστεύειν· καὶ ὄχι μόνον δὲν ἐπρόσθεσε αὕτη,

Συνοδ. γ.ᶜᶜ ἀλλὰ καὶ ὥρισε νὰ μὴν ἀποτολμήσῃ ποτὲ τινὰς νὰ προσθέσῃ· Ὥρισε γὰρ φησὶν ἡ ἁγία

Συνοδ. δ.ᶜᶜ Σύνοδος, μηδενὶ ἐξεῖναι προστιθέναι· καὶ τὰ λοιπά· Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι Συνα-

443. θροισθεῖσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ τετάρτη Σύνοδος κατὰ τοὺς .υμγ. χρόνους τοῦ κυρίου μας, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ βασιλέως· καὶ Λέοντος πρώτου πάπα Ῥώμης· καὶ Ἀνατολίου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ Ἰουβεναλίου Ἱεροσολύμων· καὶ Μαξίμου Ἀντιοχείας. Πάντες δὲ ἦσαν ἐκεῖ τὸν ἀριθμὸν ἑξακόσιοι· οὗτοι δὲ οἱ ἅγιοι καὶ μακάριοι πατέρες ἀναθεμάτισαν τὸν Εὐτυχῆ τὸν ἀρχιμανδρίτην τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ὁ ὁποῖος ἦν αἱρετικὸς καὶ ἔλεγε πῶς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, δὲν εἶχε δύο φύσεις, ἤγουν τὴν θεότητα, καὶ τὴν ἀνθρωπότητα· Καὶ αὐτὴ λοιπὸν ἡ ἁγία καὶ ἡ οἰκουμενικὴ .δ. Σύνοδος, ἔστερξε καὶ ἐβεβαίωσε τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν σύμβολον, καὶ μήτε προσετέθηκε τι εἰς αὐτὸ, μήτε ἐστέρισε.

Συνοδ. ε. Μετὰ δὲ χρόνους .ρβ. ἀπὸ τῆς τετάρτης Συνόδου, ἤγουν εἰς τοὺς .φμε. χρόνους τοῦ κυρίου

χρόνοι 545. μας, ἐσυναθροίσθη ἡ πέμπτη ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως· καὶ Βιγιλίου πάπα Ῥώμης· καὶ Μηνᾶ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ Ἀπολιναρίου Ἀλεξανδρείας· καὶ Δόμνου Ἀντιοχείας· καὶ Εὐστοχίου Ἱεροσολύμων· ἦσαν δὲ πάντες τὸν ἀριθμὸν .ρξε. οἱ ὁποῖοι ἀναθεμάτισαν τὰς αἱρέσεις τοῦ Ὠριγένους, καὶ τοῦ Διδύμου, καὶ τοῦ Εὐαγρίου τὰς βλασφημίας, καὶ τὰ ὅσα ἐδίδασκον ἀσύμφωνα ὄντα καὶ ἐναντία τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ αὕτη λοιπὸν ἡ μακαρία Σύνοδος

Σύνοδ. ϛ.ᶜᶜ ἔστερξε καὶ ἐβεβαίωσε τὸ ἅγιον σύμβολον, ὥσπερ καὶ αἱ πρότεραι· Ἡ δὲ ἁγία καὶ οἰκουμε-

χρόνοι νικὴ ἕκτη σύνοδος ἐσυναθροίσθη εἰς Κωνσταντινούπολιν, εἰς τοὺς .ψι. χρόνους, εἰς τὸν καιρὸν

710. τοῦ Κωνσταντίνου βασιλέως τοῦ Πωγωνάτου· καὶ Ἀγάθωνος πάπα Ῥώμης· καὶ Γεωργίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ Πέτρου μοναχοῦ καὶ τοποτηρητοῦ τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας· καὶ Θεοφάνους τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχείας· ὅλοι δὲ οἱ ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ συνόδῳ εὑρεθέντες, ἦσαν .ρο. ἁγιώτατοι πατέρες· καὶ πάντες οὗτοι ἐκήρυξαν καὶ ἐβεβαίωσαν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, εἶχε δύο θελήματα καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας, τῆς θεότητος δηλαδὴ, καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἀναθεμάτισαν τοὺς αἱρεσιάρχους καὶ τὰς αὐτῶν αἱρέσεις, οἱ ὁποῖοι ἔλεγον τὸν Χριστὸν μονοθελήτην· ἀπὸ τοὺς ὁποίους αἱρεσιάρχους, ἦτον εἷς καὶ ὁ Ὀνώριος πάπας ὢν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· καὶ Σέργιος πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, καὶ Πύρρος, καὶ Παῦλος, οὗτοι πάντες ἦσαν αἱρετικοὶ μονοθελῆται. Αὕτη λοιπὸν ἡ ἱερὰ Σύνοδος ἔστερξε καὶ ἐβεβαίωσε τὸ ἅγιον σύμβολον τοῦτο τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ἡ πρώτη, καὶ ἐτελείωσεν ἡ δευτέρα ἁγία σύνοδος, καὶ ψάλλεται μέχρι καὶ σήμερον εἰς τὴν ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, ἐρεύνησον τὰς πράξεις τῆς αὐτῆς ἁγίας Συνόδου· καὶ θέλεις εὕρει

τὴν

τῆς .ζ. ἐπιγραφομένην οὕτως· Ἔκθεσις πίστεως τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων, καὶ τὰ ἑξῆς. Πλὴν γίνωσκε ὦ ἀναγνῶστα, ὅτι οἱ Λατῖνοι λέγουσιν πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ τινὰς πάπας νὰ ἐξέπεσεν ἢ νὰ ἐξεπέσῃ εἰς αἱρέσεις, καθὼς ἐγὼ καὶ ἄλλοι λέγομεν, ὅτι ἐνδέχεται καὶ πάπας ἄνθρωπος ὤν, νὰ γένῃ αἱρετικός· διὰ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι μήτε ὁ Ὀνώριος ἦτον αἱρετικός, ἀλλ' ἡμεῖς οἱ Γραικοὶ καὶ οἱ προπάτορές μας, τὸ λέγομεν, εἰς κατηγορείαν τοῦ Ὀνωρείου τοῦ πάπα· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἠξεύρῃς νὰ τοὺς ἀποκριθῇς προτιμῶντας τὴν ἀλήθειαν, ὅτι μήτε οἱ πρόγονοί μας, μήτε ἡμεῖς ἐκατηγορήσαμεν ποτὲ τινά, ἢ εἴπομεν τι ὅπου νὰ μὴν εὑρίσκεται γεγραμμένον παρὰ τῶν θείων πατέρων· καὶ μάλιστα νὰ συκοφαντίσωμεν ἀδίκως ἕνα ἀρχιερέα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ πάντα ὅσα περὶ τοῦ Ὀνωρείου τούτου λέγομεν, πάντα εἰσὶ γεγραμμένα εἰς τὰ πρακτικὰ ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ θείας ἕκτης Συνόδου· εἰς μίαν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν πέμπει αὐτὴ ἡ ἁγία Σύνοδος πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάπα Ἀγάθωνα, ἡ ὁποία ἀρχίζει οὕτως, ἑλληνικῶς γεγραμμένη· Τὰ μέγιστα τῶν νοσημάτων, μειζόνων δεῖται βοηθημάτων· ταύτην τὴν ἐπιστολὴν θέλεις εὕρει καὶ λατινικῶς γεγραμμένην, εἰς τὰς ἐπιστολὰς τῶν παπάδων, εἰς τοὺς τρεῖς τόμους ὁποῦ ἐτυπώθησαν εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τοὺς 1591. μέσα εἰς τὸν .β. τόμον εὑρίσκεται ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ γεγραμμένη, εἰς φύλ. 644. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας ὁ Λέων ὁ δεύτερος, μαρτυρεῖ τὸν αὐτὸν Ὀνώριον πάπαν, εἶναι αἱρετικόν, εἰς μίαν του ἐπιστολὴν ὁποῦ γράφει πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν βασιλέα· καὶ ἀρχίζει οὕτως. Τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλευόντων· Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν θέλεις τὴν εὕρει εἰς τὸν αὐτὸν .β. τόμον, εἰς φύλα. 648. καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου, εἰς φύλα .290. καὶ οὐ μόνος ὁ Ὀνώριος ἐστάθη πάπας ὢν τῆς Ῥώμης ἔγινεν αἱρετικός· ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι πάπαδες ὄντες, ὅμως ἔγινον αἱρετικοί· τοὺς ὁποίους θέλομεν δείξει ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα· Μετὰ δὲ ταύτας τὰς ἁγίας καὶ ἱερὰς ἓξ οἰκουμενικὰς Συνόδους, ἐσυναθροίσθη ἡ ἁγία καὶ μακαρία οἰκουμενικὴ ἑβδόμη σύνοδος εἰς τὴν Νικαίαν, εἰς τοὺς 914. ἢ εἴκοσι χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, εἰς τὸν καιρὸν Κωνσταντίνου, καὶ Εἰρήνης, τῶν βασιλέων· καὶ Ἀδριανοῦ τοῦ μακαριωτάτου πάπα Ῥώμης· καὶ Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως· καὶ Πολιτιανοῦ Ἀλεξανδρείας· καὶ Θεοδωρήτου Ἀντιοχείας· καὶ Ἠλία Ἱεροσολύμων· πάντες δὲ οἱ ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτῇ συναχθέντες θεῖοι πατέρες ἦσαν τὸν ἀριθμὸν .τξζ. καὶ ἀναθεμάτισαν ἐκείνους ὁποῦ δὲν προσκυνοῦσι σχετικῶς, καὶ δὲν τιμοῦσι τὰς ἁγίας εἰκόνας, εἰς ἀντίτυπον ἐκείνων τῶν ὁποίων εἶναι αἱ εἰκόνες.

Σωόδ. ζ. 914.

Πλὴν γίνωσκε Χριστιανέ, ὅτι ἡ προσκύνησις διαιρεῖται εἰς δύο· εἰς προσκύνησιν λατρείας καὶ θεοσεβείας· καὶ εἰς προσκύνησιν τιμῆς καὶ σχέσεως καὶ ἀγάπης· καὶ τὴν μὲν προσκύνησιν τῆς λατρείας, τὴν ὁποίαν κάνομεν καὶ μὲ τὸν νοῦν καὶ μὲ τὸ σχῆμα καὶ κλίσιν γονάτων καὶ κεφαλῆς, τὴν ἀποδίδομεν μόνῃ τῇ μακαρίᾳ Τριάδι· διότι πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ ἁγία αὐτὴ Τριὰς εἶναι ὁ Θεὸς μας καὶ ὁ Κύριός μας καὶ λυτρωτὴς καὶ κτίστης μας· ἀκόμα δίδομεν τὴν προσκύνησιν ταύτην, καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀχώριστον τῆς θεότητος· καὶ διὰ τοῦτο ὅταν μεταλαμβάνωμεν, λέγομεν, πιστεύω κύριε καὶ ὁμολογῶ, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστός, καὶ τὰ λοιπά· τὴν δὲ προσκύνησιν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀγάπης, τὴν δίδομεν τῶν ἁγίων εἰκόνων ὡς ἀντίτυπον τῶν πρωτοτύπων· καθὼς καὶ ὁ μέγας Βασίλειος λέγει. Ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει· διότι ὅποιος τιμᾷ τὴν εἰκόνα ἑνὸς βασιλέως, ἢ τὸ χρυσόβουλλόν του, ἡ τιμὴ ἐκείνη ἀναβαίνει πρὸς τὸ πρωτότυπον, ἤγουν πρὸς τὸν βασιλέα· τοιαύτην λοιπὸν τιμὴν καὶ προσκύνησιν πρέπον τὴν κάνομεν τῆς εἰκόνος τῆς ὑπεραγίας

« Βασίλ.

Θεοτόκου.

θεοτόκου· ἐπειδὴ καὶ εἶναι καὶ καλεῖται μήτηρ Θεοῦ. δεύτερον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, καὶ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἁγίων· Αὕτη λοιπὸν ἡ ἁγία οἰκουμενικὴ .ζ. σύνοδος, ἐβεβαίωσε καὶ ἐκύρωσε τοὺς κανόνας τῆς ἁγίας πενθέκτης Συνόδου. ἡ ὁποῖα ἔγινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς τὸ παλάτιον τὸ καλούμενον Τροῦλον· τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ τὸ βιβλίον τὸ καλούμενον summa consiliorum. τουτέστι, Συνάθροισις τῶν Συνόδων. Ἔτι δὲ ἔστερξε καὶ ἐβεβαίωσε τοῦτο τὸ ἅγιον σύμβολον τὸ παρὰ τῶν θείων πατέρων τῆς πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου γεγραμμένον· τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον φυλάττεται καὶ μέχρι τοῦ νῦν Χριστοῦ χάριτι ἀνόθευτον εἰς μόνην τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν τὴν Ἀνατολικήν. Ταύτην λοιπὸν τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὁποίαν ἐπίστευον αἱ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ ἑπτὰ αὗται σύνοδοι ἐξ ἀρχῆς, καὶ πᾶσαι αἱ μερικαὶ Ἐκκλησίαι ὅλης τῆς οἰκουμένης, πιστεύομεν καὶ ἡμεῖς, καὶ ὁμολογοῦμεν, καὶ κηρύττομεν λέγοντες· Πιστεύομεν καὶ
«« εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ
«« σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον· τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προ-
«« φητῶν· καὶ τὰ λοιπά. Εἰ μὲν οὖν οἱ ἅγιοι οὗτοι καὶ θεῖοι πατέρες ἥμαρτον, καὶ δὲν ἐγνώρισαν τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ μᾶς ἐδίδαξον κακῶς, θέλουσι δώσει λόγον τῷ Θεῷ· διότι τὴν πίστιν τὴν ἔχομεν ἐξ ἀκοῆς, καθὼς λέγει ὁ μακάριος Παῦλος, καὶ οὐ δι' ἀποδείξεως ἢ συλλογισμῶν· εἰ δὲ καὶ οὗτοι πάντες φωτισθέντες ἐκ πνεύματος ἁγίου, ἔγραψαν οὕτω ὥσπερ καὶ ἐπίστευον τὸ ἅγιον σύμβολον, αὐτοὶ μὲν ἀναμφιβόλως θέλουσιν ἀπολαῦσιν (ἀντιμισθου) τῆς θείας ἐκείνης μακαριότητος, ὡς αἴτιοι γενόμενοι τοῦ ὀρθῶς ἡμᾶς πιστεύειν τὴν ἁγίαν Τριάδα· καὶ ἡμεῖς οἱ τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις ἀνεξετάστως πιστεύσαντες, ἐλπίζομεν σὺν αὐτοῖς ἀξιωθῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· οἱ δὲ μὴ ἀρκούμενοι τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων γεγραμμένοις, ἀλλὰ προσθέντες ἐξ ἰδίας γνώμης ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ, ὡς μὴ καλῶς ἔχοντι, ἑτοιμαζέσθωσαν δοῦναι τῷ Θεῷ λόγον· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ: Ταῦτα μὲν εἰπόντες, ἐδείξαμεν πῶς ἐπίστευον κοινῶς καὶ καθόλου αἱ ἅγιαι αὗται σύνοδοι καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία πᾶσα· νῦν δὲ πάλιν θέλομεν δείξει καὶ τοὺς κατὰ μέρος ἁγίους πατέρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν αὐτῶν μαρτυριῶν, ποταπὴν γνώμην εἶχον περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ οὗτοι.

Μαρτυρίαι τῶν κατὰ μέρος ἁγίων πατέρων.

Διονύσιος «« 90. ἢ 100. ««

ΠΡῶτος λοιπὸν ὁ μέγας καὶ θεῖος Διονύσιος ὁ ἀρεοπαγίτης, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .ζ. χρόνους ἢ .ρ. τοῦ κυρίου μας· εἰς τὸ βιβλίον ὁποῦ γράφει περὶ θείων ὀνομάτων, εἰς τὸ .β. κεφάλ. περὶ ἡνωμένης καὶ διακεκριμένης θεολογίας, λέγει· Καὶ σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας τὸ ὂν, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Εἰ μὲν οὖν ἀληθεύουν οἱ Λατῖνοι λέγοντες καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, πῶς ὁ ἅγιος οὗτος δὲν λέγει ἄλλο, παρὰ μόνον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται; φανερὸν εἶναι ὅτι καὶ ὁ ἅγιος οὗτος ἐπίστευε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι. Δεύτερος ὁ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .ρξ. χρόνους τοῦ κυρίου μας· εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἐπιγράφεται, ἔκθεσις περὶ ὀρθῆς ὁμολογίας· εἰς τοῦτον τὸν λόγον, βουλόμενος ὁ ἅγιος νὰ δείξῃ τὴν ἕνωσιν τῆς μιᾶς θεότητος, καὶ τὰ τρία πρόσωπα τῆς μακαρίας Τριάδος λέγει, φέρνοντας εἰς μέσον τὸ ῥητὸν τοῦ ἀποστόλου Παύλου, Ὑμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβετε, ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός· εἶτα λέγει κατωτέρω· τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Βλέπετε τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ ἁγίου; οὗτος ὁ ἅγιος

α. Κορ. β. ««
Ιουστῖνος ««
ὁ φιλοσοφ. ««
160. ««

τὸν

τὸν λόγον ὁποῦ ἔγραψεν, τὴν ὀνόμασιν ἔκθεσις τῆς ὀρθῆς πίστεως· ἤγουν διδασκαλία φανερώνουσα πῶς χρὴ πιστεύειν τὸν ὀρθόδοξον χριστιανόν· ἂν εἶναι λοιπὸν ὁ ἅγιος ἐπίστευεν, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, βέβαια ἤθελε τὸ γράψει εἰς ταύτην τὴν ἔκθεσιν τῆς πίστεως· διότι ἦτον ἀναγκαῖον πρὸς τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ἀλλὰ ποτὲ τοιοῦτον ὁ ἅγιος δὲν ἔγραψεν, οὔτ' ἐπρόσταξε νὰ πιστεύουμεν· ἐπειδὴ μήτ' αὐτὸς ἐπίστευε ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο ὁποῦ ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξεν. Τρίτος μάρτυς εἶναι ὁ πολὺς τὰ θεῖα Ἀθανάσιος· ὁ ὁποῖος ἦτον ζωντανὸς εἰς τοὺς. τ μ. χρόνους· εἶναι οὖν λέγει εἰς τὸ ἅγιον αὐτοῦ σύμβολον· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, οὐδὲ δημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν. (Ἀθανάσιος 340.) Ἀλλ' εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ ἁγίου, λέγουσιν οἱ ἐναντίοι, ὅτι ὁ ἅγιος εἶναι τὸ ἔγραψε, καὶ ἐπίστευε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὼς ἐκεῖνοι τὴν σήμερον πιστεύουσιν, καὶ οὐχ ὥσπερ ἡμεῖς λέγομεν· τουτέστιν ἔγραψεν, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἡμεῖς εἰς τοῦτο ἀποκρινόμενοι λέγομεν· ὅτι ὁ ἅγιος, οὕτως ἐφρόνει, καὶ οὕτως ἐπίστευε, καὶ οὕτως ἔγραψεν, ὥσπερ πιστεύομεν ἡμεῖς τὴν σήμερον οἱ Γραικοί· καὶ τοῦτο τὸ δείχνομεν, Πρῶτον ἀπὸ τὰ παλαιὰ χειρόγραφα βιβλία, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς ἡμᾶς, καὶ εἶναι γεγραμμένον καθὼς ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὐχὶ δὲ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Δεύτερον ἀπὸ τῆς μεγάλης ἐκείνης σιωπῆς τῶν Λατίνων· οἱ ὁποῖοι δὲν ἀπετόλμησαν τότε εἰς τὴν καλουμένην σύνοδον Φλωρεντίας, νὰ προβάλλουσι τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ ἁγίου· διότι ποίαν ἄλλην βεβαιοτέραν μαρτυρίαν ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν οἱ Λατῖνοι εἰς βοήθειάν τους, ἀπὸ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἁγίου τούτου Ἀθανασίου, ἂν ἦτον ἀληθινὴ κατὰ τὴν γνώμην τους; ἀλλὰ δὲν ἐπρόσφερον τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ ἁγίου, ἵνα μὴ ἐλεγχθῶσι ὑπὸ τῶν τότε ἐκεῖ εὑρεθέντων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια πάντοτε νικᾷ καθὼς ὁ Ἔσδρας λέγει· Ἡ δὲ ἀλήθεια μένει καὶ ἰσχύει εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ζῇ καὶ κρατεῖ εἰς τὸν αἰῶνα, (Ἔσδρας δ.) ἐφώτισεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν καιρόν μας τινὰς καλοὺς καὶ σοφοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦντες τὴν ἀλήθειαν, δὲν ἠθέλησαν νὰ διαφθείρουν τὰ βιβλία καθὼς τινὲς ποιοῦσι τὴν σήμερον· ἀλλὰ καθὼς εὗρον γεγραμμένα τὰ εὑρισκόμενα τοῦ Ἀθανασίου, οὕτως τὰ ἐτύπωσαν εἰς δύο τόμους ἑλληνιστί, καὶ ῥωμαϊστί· εἰς τοὺς .αχα. καὶ εἰς μὲν τὸ ἑλληνικὸν εὑρίσκεται τετυπωμένον οὕτως. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρός, οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον ἐστίν, ἀλλ' ἐκπορευτόν· εἰς δὲ τὸ ῥωμαϊκὸν εὑρίσκεται γεγραμμένον οὕτω· τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ· βλέπετε οὖν ἀδελφοί, τὴν ἀπάτην καὶ τὸν δόλον; εἰς τὸ ἑλληνικὸν εἶναι γραμμένον, σῶον καὶ ἀκέραιον, καὶ καθὼς ὁ ἅγιος τὸ ἔγραψεν· εἰς δὲ τὸ λατινικὸν εὑρίσκεται, καθὼς ἠθέλησεν ἐκεῖνος ὅπου τὸ ἐπρόσθεσεν· ἀπὸ τούτου δύναται νὰ γνωρίσῃ τινὰς καὶ τὰ λοιπὰ νενοθευμένα βιβλία τῶν ἁγίων· ποῖα καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ταῦτα διαφθείροντες· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡμεῖς πιστεύομεν βέβαια καὶ ὁμολογοῦμεν, καθὼς ὁ ἅγιος εἶναι ἐπίστευε· καὶ δὲν ἀμαρτάνομεν τῆς ἀληθείας λέγοντες, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις τόποις ὁ αὐτὸς ἅγιος βεβαιοῖ, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· λέγει γὰρ εἰς τὸν .β. τόμον τοῦ αὐτοῦ τύπου, εἰς φυλ. 360. εἰς τὴν .ια. ἐρώτησιν, τὴν λέγουσαν, πόσα αἴτια ἐστὶ Θεοῦ· ἀποκρίνεται, ὅτι, Ἓν αἴτιον ἐστὶ Θεοῦ λέγω, καὶ τοῦτο ἐστὶν ὁ πατήρ· αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ μόνος ἐστὶν αἴτιος· (Ἀθανάσ.) εἶτα λέγει διατί ὁ πατὴρ λέγεται αἴτιος· Αἴτιος δὲ λέγεται ὁ πατήρ, διότι γεννᾷ, καὶ οὐ γεννᾶται· ἐκπορεύει, καὶ οὐκ ἐκπορεύεται· γεννᾷ μὲν τὸν υἱόν, ἐκπορεύει δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ διὰ τοῦτο λέγ-

ται

« ται αἴτιος ὁ πατήρ· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς κατὰ Μακεδονίου γράφων, λέγει. Εἰ γὰρ ἀγέννητον τὸ πνεῦμα, ἀλλ' οὐκ ἀναίτιον· ἔχει γὰρ αἴτιον τὸν Θεὸν οὗ πνεῦμα ἐστί· καὶ πάλιν εἰς τὴν διάλεξιν τὴν πρὸς Ἀνομοίους καὶ Ἀρειανιστὰς, ἧς ἡ ἀρχή· χριστιανὸς εἶ; λέγει· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πατέρα οὐκ ἔχει, οὐ γὰρ ἐγεννήθη· γενεσιουργὸν οὐκ ἔχει, οὐ γὰρ ἐγένετο· αἴτιον γὰρ ἔχει τὸν Θεὸν, οὗ πνεῦμα ἐστί, παρ' οὗ καὶ ἐκπορεύεται· ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ· Ὅτι τὰ μὲν ἐστὶν (ἤγουν τὰ κτίσματα) ἐκ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ δημιουργικῶς· ὁ δὲ υἱὸς, ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννητῶς· τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορευτῶς· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν λόγον τὸν πρὸς τοὺς Σαβελλίζοντας, ὁ ὁποῖος ἄρχεται οὕτως· Ἰουδαϊσμὸς ἀντίκειται πρὸς ἑλληνισμὸν, λέγει· Ἔστι μὲν ὁ πατὴρ τέλειον ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνενδεὴς, ῥίζα καὶ πηγὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν λέγει εἰς τὰς μαρτυρίας τῶν θείων γραφῶν, ὅτι ἡ Τριὰς ἐστὶν ὁμοούσιος. Τί ἐστι Θεός; ἡ πάντων ἀρχὴ κατὰ τὸν ἀπόστολον, εἷς Θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ γὰρ ὁ λόγος ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορευτῶς· εἶτα πᾶσα ἡ κτίσις διὰ τοῦ λόγου ἐν πνεύματι συνέσει δημιουργικῶς. Ἐκ τῶν κεφαλαίων Ἰωάννου τοῦ τῆς Καρπάθου ἐπισκόπου, ἐκ τῆς δευτέρας ἑκατοντάδος· Τὸ κατ' οὐσίαν ἀγαθὸν ἐστὶ, τὸ κυρίως ὂν, καὶ ἀεὶ ὂν, καὶ ὡσαύτως ὂν, ὥσπερ ἐστὶ τῶν ὅλων ἄναρχος ἀρχὴ, μονὰς ἄρρητος, τρισυπόστατος ἓν, πατὴρ ἀρρεύστως καὶ ἀϊδίως γεννήτωρ υἱοῦ, καὶ οὐσιωδῶς πνεύματος ἁγίου πηγή. ὁ δὲ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .σξ. χρόνους, καὶ ἐδιδάχθη τὴν πίστιν δι' ἀποκαλύψεως παρὰ τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, μεσιτευούσης τῆς θεογεννήτριας παρθένου Μαρίας· οὗτος λοιπὸν ὁ ἅγιος λέγει εἰς τὸν λόγον τὸν περὶ πίστεως ὅπου γράφει· Καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι' υἱοῦ πεφηνὸς τοῖς ἀνθρώποις· ἀκούετε πόθεν ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν ὕπαρξιν; ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός; οὐ γὰρ λέγει ὁ ἅγιος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ εὐταξίας λόγον· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπ. χρόνους τοῦ κυρίου μας· Δέον ἕνα Θεὸν πατέρα γινώσκειν ἄναρχον καὶ ἀγέννητον· καὶ υἱὸν ἕνα γεγεννημένον ἐκ τοῦ πατρὸς· καὶ πνεῦμα ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, παραχωροῦν, πατρὸς μὲν ἀγεννησίας, υἱῷ δὲ γεννήσεως, τὰ δ' ἄλλα συμφυὲς καὶ σύνθρονον καὶ ὁμόδοξον καὶ ὁμότιμον· ταῦτα εἰδέναι, ταῦτα ὁμολογεῖν, μέχρι τούτων ἵστασθαι· τὴν δὲ πολλὴν φλυαρίαν, καὶ τὰς βεβήλους κενοφωνίας τῶν λόγων, τοῖς σχολὴν ἄγουσιν ἀποπέμπεσθαι· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον, λέγει. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· ὁ αὐτὸς εἰς τὸν αὐτὸν λόγον· Ἡμῖν εἷς Θεὸς, ὅτι μία θεότης, καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει, κἂν τρία πιστεύηται· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν πρὸς Εὐάγριον τὸν μοναχὸν λέγει. Ὄντε δὴ καὶ οἱονεὶ τινὲς τοῦ πατρὸς ἀκτῖνες ἀπαστράψασαι ἐφ' ἡμᾶς· ὅ,τε φεγγώδης Ἰησοῦς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καισάριος δὲ ὁ τοῦ Γρηγορίου τούτου ἀδελφὸς εἰς τὴν .γ. ἀπόκρισιν τῶν αὐτοῦ ἐρωταποκρίσεων, λέγει· Τὸ δὲ θεῖον καὶ πανάγιον πνεῦμα, οὐ γεννητὸν μὲν, ἐκπορευτὸν δὲ καὶ αἰτιατὸν, ἐξ αἰτίου τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .το. χρόνους τοῦ κυρίου μας· λέγει γοῦν ἐκεῖ ὁ ἅγιος· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ τὴν κτίσιν ἡ τῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάζει, τοῦ μὲν υἱοῦ ἤρτηται, ᾧ ἀδιαστάτως συγκαταλαμβάνεται· τῆς δὲ τοῦ πατρὸς αἰτίας ἐξημμένον ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται· τοῦτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τὸν υἱὸν καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ ἐκ

[Margin notes, in order down the left margin:]
Ιωάννης Καρπάθ.
Γρηγόρ. Νεοκαισ. 260.
Γρηγόρ. ὁ Θεολόγ. 380.
Καισάρειος.
Βασίλειος 370.

τοῦ

τοῦ πατρὸς ὑφεστάναι· ὁ δὲ υἱὸς ὁ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον πνεῦμα, δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ γνωρίζων, καὶ τὰ ἑξῆς· ἔπειτα δεικνὺς ὁ ἅγιος τὴν διαφορὰν τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν τῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος διδωρημένων τοῖς ἀνθρώποις, λέγει ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ πηγάζον, ἐνυπόστατόν ἐστι· τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ πηγάζοντα, ἐνέργειαι αὐτοῦ εἰσι·

Ὁ αὐτός.

ἐν δὲ τῷ .δ. λόγῳ τῶν κατ' Εὐνομίου λέγει ὁ ἅγιος, τὰς ἐνεργείας ταύτας εἶναι ἀνυποστάτους· Οὐδὲ μία γὰρ ἐνέργεια ἐνυπόστατος· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τὸν κατὰ Ἀρειανῶν καὶ Σαβελλιανῶν λόγον, ὁ ὁποῖος ἄρχεται οὕτως· μάχεται Ἰουδαϊσμὸς Ἑλληνισμῷ· λέγει· Ἔστι μὲν ὁ πατὴρ τέλειος ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνενδεὴς, ῥίζα καὶ πηγὴ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ πάλιν εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον, λέγει· Οὐδὲν ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἀϊδίως πάντα ἔχον ὡς πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνὸς, αἴτιον αὐτὸν ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ, κἀκεῖθεν πηγάζον· πηγὴ δὲ αὐτὸ, τῶν προειρημένων ἀγαθῶν· ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .υ. χρόνους, εἰς τὸν .α. λόγον περὶ ἀκαταλήπτου λέγει· Ὅτι μὲν πανταχοῦ ἐστὶν ὁ Θεὸς, οἶδα· καὶ ὅτι ὁ λόγος ἐστὶ πανταχοῦ οἶδα, τὸ δὲ πῶς οὐκ οἶδα· εἶτα

Χρυσοσ. 400.

κατωτέρω λέγει· Οἶδα ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ, πῶς ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἐπίσταμαι· ὁ δὲ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπ. χρόνους· μαρτυρεῖ φανερώτατα ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως τὴν ἔχει ἐκ μόνου τοῦ πατρός· λέγει γὰρ οὕτως ὁ ἅγιος εἰς τὸ .λε. κεφάλ. κατ' Εὐνομίου· Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' αὐτοῦ μὲν ἐκλάμπον (ἤγουν διὰ τοῦ υἱοῦ) τὴν δὲ τῆς ὑποστάσεως αἰτίαν ἔχον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου φωτὸς (ἤγουν τοῦ πατρὸς·)

Γρηγόρ. Νύσσης 380.

Ποίαν ἄλλην μαρτυρείαν θέλομεν φανερωτέραν τῆς μαρτυρείας ταύτης; νὰ πῶς ὀφθαλμοφανῶς μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκλάμπει καὶ φανεροῦται τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ υἱοῦ· ἔχει δὲ τὴν αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως, ἤγουν τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι, ἐκ τοῦ πατρός· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς θεῖος διδάσκαλος λέγει ἐν τῷ περὶ θεονυμίας λόγῳ· Πῶς ἐν τρισὶ προσώποις εἷς ἐστι Θεός; τὰ τοῦ ἀνθρώπου φησὶ πρόσωπα πάντα,

Ὁ αὐτός.

οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου κατὰ τὸ προσεχὲς ἔχει τὸ εἶναι πρὸς τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τὰ αἴτια· ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας Τριάδος οὐχ οὕτως· ἓν πρόσωπον καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ πατρὸς, ἐξ οὗπερ ὁ υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται· διὸ κυρίως καὶ τὸν ἕνα αἴτιον μετὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ αἰτιατῶν, ἕνα Θεὸν φαμέν τε θαῤῥηκότως. Ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα ἕνα καὶ μόνον λέγει αἴτιον τὸν πατέρα, τὸν δὲ υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα δύο αἰτιατά· σύμφωνα τῷ ἀδελφῷ λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου ἐπιγράφεται. Ἀντίγραφον πίστεως ὑπαγορευθείσης παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὃ ὑπέγραψεν Εὐστάθιος ὁ Σεβαστίας ἐπίσκοπος· ἐν ταύτῃ γοῦν τῇ ἐπιστολῇ λέγει ὁ ἅγιος·

Βασίλ.

Δεῖ γὰρ ἡμᾶς βαπτίζεσθαι μὲν, ὡς παρελάβομεν· πιστεύειν δὲ, ὡς βαπτιζόμεθα· δοξάζειν δὲ, ὡς πεπιστεύκαμεν, πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· εἶτα λέγει· Ἀναγκαία γὰρ ἡ ἐπισημείωσις διὰ τοὺς συκοφάντας· ὅτι οὔτε ἀγέννητον λέγομεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἕνα γὰρ οἴδαμεν ἀγέννητον, καὶ μίαν τῶν ὄντων ἀρχὴν, τὸν πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὔτε γεννητόν· ἕνα γὰρ μονογενῆ ἐν τῇ παραδόσει τῆς πίστεως δεδιδάγμεθα· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι διδαχθέντες, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμολογοῦμεν ἀκτίστως· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τὸ .θ. κεφάλ. τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον λέγει· Πνεῦμα Θεοῦ εἴρηται, καὶ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται·

Ὁ αὐτός.

καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ .ις. κεφάλ. Ἀλλὰ λόγος μὲν ὁ πρὸς Θεὸν ὢν ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς ὤν· πνεῦμα δὲ στόματος Θεοῦ, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς

ται αἴτιος ὁ πατήρ· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς κατὰ Μακεδονίου γράφων, λέγει. Εἰ γὰρ ἀγέννητον τὸ πνεῦμα, ἀλλ' οὐκ ἀναίτιον· ἔχει γὰρ αἴτιον τὸν Θεὸν οὗ πνεῦμα ἐστί· καὶ πάλιν εἰς τὴν διάλεξιν τὴν πρὸς Ἀνομοίους καὶ Ἀρειανιστὰς, ἧς ἡ ἀρχή· Χριστιανὸς εἶ; λέγει· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πατέρα οὐκ ἔχει, οὐ γὰρ ἐγεννήθη· γενεσιουργὸν οὐκ ἔχει, οὐ γὰρ ἐγένετο· αἴτιον γὰρ ἔχει τὸν Θεὸν, οὗ πνεῦμα ἐστὶ, παρ' οὗ καὶ ἐκπορεύεται· ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ· Ὅτι τὰ μὲν ἐστὶν (ἤγουν τὰ κτίσματα) ἐκ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ δημιουργικῶς· ὁ δὲ υἱὸς, ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννητῶς· τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορευτῶς· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν λόγον τὸν πρὸς τοὺς Σαβελλίζοντας, ὁ ὁποῖος ἄρχεται οὕτως· Ἰουδαϊσμὸς ἀντίκειται πρὸς ἑλληνισμὸν, λέγει· Ἔστι μὲν ὁ πατὴρ τέλειον ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνενδεὲς, ῥίζα καὶ πηγὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν λέγει εἰς τὰς μαρτυρίας τῶν θείων γραφῶν, ὅτι ἡ Τριὰς ἐστὶν ὁμοούσιος. Τί ἐστὶ Θεός; ἡ πάντων ἀρχὴ κατὰ τὸν ἀπόστολον, εἷς Θεὸς ὁ πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ γὰρ ὁ λόγος ἐξ αὐτοῦ γεννητῶς, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορευτῶς· εἶτα πᾶσα ἡ κτίσις διὰ τοῦ λόγου ἐν πνεύματι συνέστη δημιουργικῶς. Ἐκ τῶν κεφαλαίων Ἰωάννου τοῦ

Ἰωάννης Καρπάθ.

τῆς Καρπάθου ἐπισκόπου, ἐκ τῆς δευτέρας ἑκατοντάδος· Τὸ καθ' οὐσίαν ἀγαθὸν ἐστὶ, τὸ κυρίως ὂν, καὶ ἀεὶ ὂν, καὶ ὡσαύτως ὂν, ὥσπερ ἐστὶ τῶν ὅλων ἄναρχος ἀρχὴ, μονὰς ἄρρητος, τρισυπόστατος ἓν, πατὴρ ἀρρεύστως καὶ ἀϊδίως γεννήτωρ υἱοῦ, καὶ οὐσιωδῶς πνεύματος ἁγίου πηγή. ὁ δὲ θεῖος Γρηγόριος ὁ Νεοκαισαρείας, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .σξ. χρόνους, καὶ ἐδιδάχθη τὴν πίστιν δι' ἀποκαλύψεως παρὰ τοῦ ἀποστόλου καὶ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, μεσιτευούσης τῆς θεογεννητείρας παρθένου Μαρίας· οὗτος λοιπὸν ὁ ἅγιος λέγει εἰς τὸν

Γρηγόρ. Νεοκαισ. 260.

λόγον τὸν περὶ πίστεως ὅπου γράφει· Καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, καὶ δι' υἱοῦ πεφηνὸς τοῖς ἀνθρώποις· ἀκούετε πόθεν ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν ὕπαρξιν; ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς; οὐ γὰρ λέγει ὁ ἅγιος καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· τούτοις ὅμοια λέγει καὶ

Γρηγόρ. ὁ θεολόγ. 380.

ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ εὐταξίας λόγον· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπ. χρόνους τοῦ κυρίου μας· Δέον ἕνα Θεὸν πατέρα γινώσκειν ἄναρχον καὶ ἀγέννητον· καὶ υἱὸν ἕνα γεγεννημένον ἐκ τοῦ πατρὸς· καὶ πνεῦμα ἐκ Θεοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, παραχωροῦν, πατρὸς μὲν ἀγεννησίαν, υἱῷ δὲ γεννήσεως, τὰ δ' ἄλλα συμφυὲς καὶ σύνθρονον καὶ ὁμόδοξον καὶ ὁμότιμον· ταῦτα εἰδέναι, ταῦτα ὁμολογεῖν, μέχρι τούτων ἵστασθαι· τὴν δὲ πολλὴν φλυαρίαν, καὶ τὰς βεβήλους κενοφωνίας τῶν λόγων, τοῖς χολὴν ἄγουσιν ἀποπέμπεσθαι· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον, λέγει. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· ὁ αὐτὸς εἰς τὸν αὐτὸν λόγον· Ἡμῖν εἷς Θεὸς, ὅτι μία θεότης, καὶ πρὸς ἓν τὰ ἐξ αὐτοῦ τὴν ἀναφορὰν ἔχει, κἂν τρία πιστεύηται· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν πρὸς Εὐάγριον τὸν μοναχὸν λέγει. Ὄντε δὴ καὶ οἱονεὶ τινες τοῦ πατρὸς ἀκτῖνες ἀπεστάλησαν ἐφ' ἡμᾶς· ὅ,τε φεγγώδης Ἰησοῦς, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Καισάριος δὲ ὁ τοῦ

Καισάριος.

Γρηγορίου τούτου ἀδελφὸς εἰς τὴν .γ. ἀπόκρισιν τῶν αὐτοῦ ἐρωταποκρίσεων, λέγει· Τὸ δὲ θεῖον καὶ πανάγιον πνεῦμα, οὐ γεννητὸν μὲν, ἐκπορευτὸν δὲ καὶ αἰτιατὸν, ἐξ αἰτίου τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .το. χρόνους τοῦ κυρίου μας· λέγει γοῦν

Βασίλειος 370.

ἐκεῖ ὁ ἅγιος· Ἐπειδὴ τοίνυν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀφ' οὗ πᾶσα ἐπὶ τὴν κτίσιν ἡ τῶν ἀγαθῶν χορηγία πηγάζει, τοῦ μὲν υἱοῦ ἤρτηται, ᾧ ἀδιαστάτως συγκαταλαμβάνεται· τῆς δὲ τοῦ πατρὸς αἰτίας ἐξημμένον ἔχει τὸ εἶναι, ὅθεν καὶ ἐκπορεύεται· τοῦτο γνωριστικὸν τῆς κατὰ τὴν ὑπόστασιν ἰδιότητος σημεῖον ἔχει, τὸ μετὰ τὸν υἱὸν καὶ σὺν αὐτῷ γνωρίζεσθαι, καὶ ἐκ

τοῦ

τοῦ πατρὸς ὑφεστάναι· ὁ δὲ υἱὸς ὁ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον πνεῦμα, δι' ἑαυτοῦ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ γνωρίζων, καὶ τὰ ἑξῆς· ἔπειτα δεικνὺς ὁ ἅγιος τὴν διαφορὰν τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ τὴν διαφορὰν τῶν ἐνεργειῶν καὶ δωρεῶν τῶν ἐξ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος δεδωρημένων τοῖς ἀνθρώποις, λέγει ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ· [Ὁ αὐτός.] Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ πηγάζον, ἐνυπόστατόν ἐστι· τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ πηγάζοντα, ἐνέργειαι αὐτοῦ εἰσὶ· ἐν δὲ τῷ .δ. λόγῳ τῶν κατ' Εὐνομίου λέγει ὁ ἅγιος, τὰς ἐνεργείας ταύτας εἶναι ἀνυποστάτους· Οὐδὲ μία γὰρ ἐνέργεια ἐνυπόστατος· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τὸν κατὰ Ἀρειανῶν καὶ Σαβελλιανῶν λόγον, ὁ ὁποῖος ἄρχεται οὕτως; μάχεται Ἰουδαϊσμὸς Ἑλληνισμῷ· λέγει· Ἔστι μὲν ὁ πατὴρ τέλειος ἔχων τὸ εἶναι καὶ ἀνενδεὴς, ῥίζα καὶ πηγὴ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ πάλιν εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον, λέγει· Οὐδὲν ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἐπίκτητον, ἀλλ' ἀϊδίως πάντα ἔχον ὡς πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνὸς, αἴτιον αὐτὸν ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ, κἀκεῖθεν πηγάζον· πηγὴ δὲ αὐτὸ, τῶν περιειρημένων ἀγαθῶν· ὁ δὲ θεῖος Χρυσόστομος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .υ. χρόνους, εἰς τὸν .α. λόγον περὶ ἀκαταλήπτου λέγει· [Χρυσοσ. 400.] Ὅτι μὲν πανταχοῦ ἐστιν ὁ Θεὸς, οἶδα· καὶ ὅτι ὁ λόγος ἐστὶ πανταχοῦ οἶδα, τὸ δὲ πῶς οὐκ οἶδα· εἶτα κατωτέρω λέγει· Οἶδα ὅτι τὸ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ, πῶς ἐξ αὐτοῦ οὐκ ἐπίσταμαι· ὁ δὲ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπ. χρόνους· [Γρηγόρ. Νύσσης 380.] μαρτυρεῖ φανερώτατα ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως τὴν ἔχει ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς· λέγει γὰρ οὕτως ὁ ἅγιος εἰς τὸ .λε. κεφάλ. κατ' Εὐνομίου· Ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' αὐτοῦ μὲν ἐκλάμπον (ἤγουν διὰ τοῦ υἱοῦ) τὴν δὲ τῆς ὑποστάσεως αἰτίαν ἔχον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου φωτὸς (ἤγουν τοῦ πατρὸς·) Ποίαν ἄλλην μαρτυρίαν θέλομεν φανερωτέραν τῆς μαρτυρίας ταύτης; νὰ πῶς ὀφθαλμοφανῶς μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκλάμπει καὶ φανεροῦται τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ υἱοῦ· ἔχει δὲ τὴν αἰτίαν τῆς ὑποστάσεως, ἤγουν τὴν αἰτίαν τοῦ εἶναι, ἐκ τοῦ πατρὸς· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς θεῖος διδάσκαλος λέγει ἐν τῷ περὶ θεονυμίας λόγῳ· [Ὁ αὐτός.] Πῶς ἐν τρισὶ προσώποις εἷς ἐστι Θεός; τὰ τοῦ ἀνθρώπου φησὶ πρόσωπα πάντα, οὐκ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ προσώπου κατὰ τὸ προσεχὲς ἔχει τὸ εἶναι πρὸς τοῖς αἰτιατοῖς καὶ τὰ αἴτια· ἐπὶ δὲ τῆς ἁγίας Τριάδος οὐχ οὕτως· ἓν πρόσωπον καὶ τὸ αὐτὸ τοῦ πατρὸς, ἐξ οὗπερ ὁ υἱὸς γεννᾶται καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται· διὸ κυρίως καὶ τὸ ἓνα αἴτιον μετὰ τῶν ἐξ αὐτοῦ αἰτιατῶν, ἕνα Θεὸν φαμέν τε θαῤῥηκότως. Ὅρα πῶς καὶ ἐνταῦθα ἕνα καὶ μόνον λέγει αἴτιον τὸν πατέρα, τὸν δὲ υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα δύο αἰτιατά· σύμφωνα τῷ ἀδελφῷ λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου ἐπιγράφεται. Ἀντίγραφον πίστεως ὑπαγορευθείσης παρὰ τοῦ μεγάλου Βασιλείου, οὗ ὑπέγραψεν Εὐστάθιος ὁ Σεβαστείας ἐπίσκοπος· ἐν ταύτῃ γοῦν τῇ ἐπιστολῇ λέγει ὁ ἅγιος· [Βασίλ.] Δεῖ γὰρ ἡμᾶς βαπτίζεσθαι μὲν, ὡς παρελάβομεν· πιστεύειν δὲ, ὡς βαπτιζόμεθα· δοξάζειν δὲ, ὡς πεπιστεύκαμεν, πατέρα, καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· εἶτα λέγει· Ἀναγκαία γὰρ ἡ ἐπισημείωσις διὰ τοὺς συκοφάντας· ὅτι οὔτε ἀγέννητον λέγομεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἕνα γὰρ οἴδαμεν ἀγέννητον, καὶ μίαν τῶν ὄντων ἀρχὴν, τὸν πατέρα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὔτε γεννητὸν· ἕνα γὰρ μονογενῆ ἐν τῇ παραδόσει τῆς πίστεως δεδιδάγμεθα· τὸ δὲ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι διδαχθέντες, ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁμολογοῦμεν ἀκτίστως· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τὸ .θ. κεφάλ. τὸ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀμφιλόχιον λέγει· Πνεῦμα Θεοῦ εἴρηται, καὶ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· [Ὁ αὐτός.] καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ .ις. κεφάλ. Ἀλλὰ λόγος μὲν ὁ πρὸς Θεὸν ὢν ἐν ἀρχῇ, καὶ Θεὸς ὤν· πνεῦμα δὲ στόματος Θεοῦ, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς

ἐκπορεύεται· Κύριλλος δὲ ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας μέγας διδάσκαλος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς

Κυριλλ. 430.

.υλ. χρόνους, λέγει ἐξηγούμενος τὸ ἅγιον σύμβολον· “Πιστεύειν ἔφησαν εἰς αὐτό, καθάπερ πιστεύουσι καὶ εἰς τὸν πατέρα, καὶ εἰς τὸν υἱόν, διὰ τὸ εἶναι ὁμοούσιον αὐτοῖς· καὶ προχεῖται μέν, ἤγουν ἐκπορεύεται, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει διὰ τοῦ υἱοῦ. Ἀκούεις τί λέγει ὁ ἅγιος, ὅτι πηγὴ τοῦ πνεύματος ἐστὶν ὁ πατήρ, καὶ ὅτι χορηγεῖται καὶ δίδοται εἰς τὴν κτίσιν διὰ τοῦ υἱοῦ; τί λοιπὸν ἐστὶ τὸ χορηγούμενον εἰς τὴν κτίσιν, ἡ ὑπόστασις τοῦ πνεύματος, ἢ αἱ δωρεαὶ καὶ τὰ χαρίσματα; εἰ μὲν εἴποιτε ὅτι ἡ ὑπόστασις τοῦ πνεύματος δίδοται τοῖς ἀνθρώποις, ψεύδεσθε φανερῶς, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀδύνατον ὅτι ὁ ἄνθρωπος νὰ δεχθῇ τὴν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος· τὴν ὁποίαν λέγει ὁ ἅγιος ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ πηγῆς· εἶτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἐννοεῖ πηγὴν τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πνεύματος, προστίθησι· ἤγουν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός· ἔπειτα βουλόμενος ὁ ἅγιος νὰ δείξῃ καὶ τὴν ὁμοουσιότητα, καὶ τὴν κοινότητα τῆς θείας ἐνεργείας, ἡ ὁποία εἶναι κοινὴ τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος, λέγει, χορηγεῖται δὲ τῇ κτίσει διὰ τοῦ υἱοῦ· τουτέστι τὰ χαρίσματα καὶ αἱ δωρεαὶ τοῦ πνεύματος (τὰ ὁποῖα λέγονται καὶ αὐτὰ πνεῦμα, καθὼς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐδείξαμεν) χορηγοῦνται καὶ δίδονται διὰ τοῦ υἱοῦ εἰς τὴν κτίσιν· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ἑνωτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν πατριάρχην Ἀντιοχείας, ἡ ὁποῖα εὑρίσκεται εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς ἁγίας

Ὁ αὐτός

τρίτης συνόδου, λέγει, “Καὶ οὐδένα τρόπον σαλεύεσθαι παρά τινων ἀνεχόμεθα τὴν ὁρισθεῖσαν πίστιν, ἤτοι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, τὸ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων κατὰ καιροὺς, οὔτε μὴν ἐπιτρέπομεν ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις, ἢ λέξιν ἀμεῖψαι τῶν ἐγκειμένων ἐκεῖσε, ἢ μίαν γοῦν παραβῆναι συλλαβὴν, μεμνημένοι τοῦ λέγοντος, μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου· οὐ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς· ὃ ἐκπορεύεται μὲν ἐξ αὐτοῦ· ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον τοῦ υἱοῦ κατά γε τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ποῦ εἰσὶν ἐκεῖνοι οἱ καταφρονήσαντες τὸν ὅρον τοῦτον τῆς ἁγίας συνόδου, τὸν λέγοντα, οὔτε μὴν ἐπιτρέπομεν ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις, ἢ λέξιν ἀμεῖψαι τῶν ἐγκειμένων, ἢ μίαν γοῦν παραβῆναι συλλαβήν; καὶ προσθέντες τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ; καὶ διαβάλλοντες τὸν ἅγιον τοῦτον διδάσκαλον λέγοντες, Ὅτι καὶ οὗτος ἐπίστευε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ; Ἰδοὺ πῶς φανερὰ ὁμολογεῖ ὁ ἅγιος, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρός· πλὴν δὲν εἶναι ἀλλότριον καὶ ξένον τοῦ υἱοῦ, ἀλλ' ἔστιν ὁμοούσιον καὶ ὁμότιμον τῷ υἱῷ κατά γε τὸν τῆς οὐσίας λόγον· ἔτι δὲ ὁ μακάριος Δάμασος ὁ πάπας, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τξς. χρόνοις· εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου

Δάμασος 366.

γράφει πρὸς Παυλῖνον τὸν ἐπίσκοπον Θεσσαλονίκης, λέγει· “Εἴ τις μὴ εἴποι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι ἀληθῶς καὶ κυρίως, ὡς καὶ τὸν υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω· διατί δὲ λέγει ὁ ἅγιος οὗτος, εἴ τις μὴ εἴποι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ εἶναι, ἀνάθεμα ἔστω, καθὼς οἱ νέοι θεολόγοι τὴν σήμερον λέγουσιν, ἀλλὰ λέγει ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον; διότι ἐπίστευε καὶ οὗτος τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν τὴν λέγουσαν, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι· Πῶς δὲ ἐννοεῖται τοῦτο τὸ, ἐκ τοῦ πατρὸς εἶναι; κατὰ δύο τρόπους λέγεται, ἤγουν κατά τε τὸ αἴτιον, καὶ αἰτιατόν· καὶ κατὰ τὸ ὁμοούσιον· ὁ γὰρ πατὴρ ἐστὶν αἴτιος τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος, τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν· τοῦ δὲ, κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· καὶ ἔστι καὶ ὁμοούσιος ὁ πατὴρ τῷ υἱῷ, καὶ τῷ πνεύματι· ὅτι ἐν τῷ γεννᾷν τὸν υἱὸν, ἐκοινώνησεν αὐτῷ τὴν ὅλην αὐτοῦ οὐσίαν

καὶ

καὶ πάλιν, ἐν τῷ ἐκπορεύειν τὸ πνεῦμα ὁ πατὴρ, ὁμοίως ἐκοινώνησεν αὐτῷ τὴν ὅλην αὐτοῦ οὐσίαν· οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἰδιότητα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ ἐκοινώνησεν αὐτοῖς, ἥτις ἐστὶ τὸ γεννᾶν, καὶ τὸ προβάλλειν· ταῦτα γὰρ εἰσὶν ἰδιώματα τοῦ πατρὸς μόνου, καθὼς τοῦ υἱοῦ τὸ γεννᾶσθαι, καὶ τοῦ πνεύματος τὸ ἐκπορεύεσθαι· κατὰ ταῦτα τὰ ἰδιώματα διαιρεῖται ὁ Θεὸς εἰς τριάδα· εἰς πατέρα δηλαδὴ ἀγέννητον, εἰς υἱὸν γεννητὸν ἐκ πατρὸς, καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον ἐκπορευόμενον ἐκ πατρὸς μόνου· ἐπειδὴ ὁ πατὴρ γεννᾷ μὲν, καὶ ἐκπορεύει· οὐ γεννᾶται δὲ, οὐδὲ ἐκπορεύεται· ὁ δὲ υἱὸς γεννᾶται μὲν, οὐ γεννᾷ δὲ, οὐδὲ ἐκπορεύεται. τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὔτε γεννᾷ, οὔτε γεννᾶται, ἀλλ᾽ ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ πατρός·

Ὁ δὲ θεῖος Ἱερώνυμος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς τπ. χρόνους, εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὅπου γράφει πρὸς τὸν Δάμασον, λέγει· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται ἀϊδίως· (« Ἱερώνυμ. « 380.) καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .το. χρόνους, λέγει εἰς τὸ. α. βιβλίον, κεφάλ. α. πρὸς Γρατιανὸν αὔγουστον· Dominus enim in euangelio dixit. Cum venerit paracletus, &c. ergo ex patre procedit ſpiritus ſanctus, & teſtificatur de filio. (« Αμβρόσ. « 370.) ἤγουν, ὁ Κύριος γὰρ ἐν εὐαγγελίῳ ἔλεξεν, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, καὶ τὰ ἑξῆς· ἐκ τοῦ πατρὸς ἄρα ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ μαρτυρεῖ περὶ τοῦ υἱοῦ· (Αὐγουστῖν.) καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος εἰς τὸ. ιε. βιβλίον περὶ Τριάδος, ἐν κεφαλ. κϛ. λέγει· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἀρχοειδῶς ἐκπορεύεται· εἰ μὲν οὖν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀρχοειδῶς, ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ οὐκ ἀρχοειδῶς, οὐκ ἄρα ἐξ ἀμφοῖν ἐκπορεύεται, καὶ ἔχει τὸ εἶναι τὸ ὑποστατικὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Αὐγουστῖνος καλεῖ χεῖρας τοῦ πατρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα, ἑρμηνεύων τὸν. ριη. ψαλμόν· ἔνθα λέγει ὁ Δαβίδ, Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με καὶ ἔπλασάν με· καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπ. χρόνους τοῦ Κυρίου μας, εἰς τὸν λόγον τὸν ἀγκυρωτὸν, εἰς φύλ. 472. Τὸ δὲ πνεῦμα παρὰ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον· (« Ἐπιφά- « νιος 380.) καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς· ἐν τῷ αὐτῷ, Καὶ Ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται· ὁ αὐτὸς πάλιν εἰς φύλ. 518. λέγει· Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ κύριον τὸ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· εἰς τὸ αὐτὸ δὲ πάλιν βιβλίον λέγει φύλ. 519. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πιστεύομεν· εἶτα λέγει· πνεῦμα παράκλητον ἄκτιστον ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβάνον· καὶ ὁ ἅγιος Θεοδώρητος εἰς τὰ ἀπόρρητα τῆς θείας γραφῆς, τὸ λέγον Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, λέγει, (« .Γένεσ. α. « Θεοδώρ.) Ἐπειδὴ τῆς ἁγίας Τριάδος τρεῖς νοοῦμεν τὰς ὑποστάσεις, καὶ ἀσυγχύτως νοοῦμεν ἡνωμένας καθ᾽ ἑαυτὰς ὑποστάσεις· γεγέννηται μὲν γὰρ πρὸ τῶν αἰώνων Θεὸς λόγος· καὶ ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ παναγίον· νοεῖται δὲ καὶ ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει· ἀλλὰ καὶ ὁ ἅγιος Γερμανὸς καὶ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς. ψκ. χρόνους) φανερώτατα μᾶς διδάσκει ἐξηγούμενος τὴν θείαν λειτουργίαν, πόθεν ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· οὕτω γὰρ ἐκεῖνος λέγει· Ὥσπερ ὁ ἥλιος πηγὴ καὶ αἰτία τῆς τε ἀκτῖνος καὶ τῆς ἐλλάμψεως ὢν, διὰ δὲ τῆς ἀκτῖνος ἡμῖν ἡ ἔλλαμψις μεταδίδοται, καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ φωτίζουσα ἡμᾶς, καὶ μετεχομένη ὑφ᾽ ἡμῶν· (« Γερμα- « νὸς 270.) οὕτω δὴ καὶ ὁ Θεὸς καὶ πατὴρ πηγὴ οὖσα καὶ αἰτία υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· τὸ δὲ πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον, δι᾽ υἱοῦ διαδίδοται καὶ πεφανέρωται· ἀκούεις τί λέγει ὁ ἅγιος; ὅτι ἐκ πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, χορηγεῖται δὲ καὶ δίδοται τοῖς ἀξίοις διὰ τοῦ υἱοῦ; πῶς ὑμεῖς λοιπὸν λέγετε ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ; τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς Δαμασκηνὸς· ὁ ὁ-

ποῖος ἔζη εἰς τοὺς .ψλ. χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησιν· εἰς τὸν περὶ τρισαγίου λόγον, οὗ ἡ ἀρχή, Τοῦ πρὸς σέ μου πόθου ἡ ἀκρότης· ἐκεῖ λέγει ὁ ἅγιος· Ὁ πατὴρ ἐστὶν

Δαμασκηνὸς 730.

υἱοῦ γεννήτωρ, καὶ προβολεὺς πνεύματος· ὁ αὐτὸς εἰς τὸν κατὰ Μανιχαίων λόγον λέγει· Ἀρχὴ γὰρ ὁ πατὴρ υἱοῦ καὶ πνεύματος, οὐ κατὰ χρόνον, ἀλλὰ κατ᾽ αἰτίαν· εἶτα λέγει, Μίαν ἀρχὴν ὁμολογῶ ὡς αἴτιον φυσικὸν τὸν πατέρα, λόγου καὶ πνεύματος· Βλέπε τί λέγει ὁ ἀληθὴς οὗτος διδάσκαλος, ὅτι ὁ πατὴρ εἶναι μία ἀρχή, καὶ ἓν αἴτιον φυσικόν, τοῦ λόγου καὶ τοῦ πνεύματος· πῶς θέλομεν ἀποτολμήσει λοιπὸν ἡμεῖς, νὰ εἴπωμεν δύο ἀρχὰς καὶ δύο αἴτια, τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πνεύματος· τὸ ὁποῖον μήτε ἡ γραφὴ μᾶς τὸ ἐπαρέδωκε, μήτε οἱ διδάσκαλοι μᾶς τὸ ἐδίδαξαν; τὰ αὐτὰ λέγει καὶ εἰς τὸ .α. βιβλίον ἐν κεφάλ. ιγ.

Ὁ αὐτός.

Ὁ πατὴρ πηγὴ καὶ αἰτία, υἱοῦ καὶ πνεύματος· καὶ κατωτέρω· Ὅσα οὖν ἁρμόζει αἰτίῳ πατρί, πηγῇ, γεννήτορι, τῷ πατρὶ μόνῳ προσαρμοσθέον· ὅσα δὲ αἰτιατῷ γεννητῷ, τῷ υἱῷ, λόγῳ, δυνάμει προκαταρκτικῇ, θελήσει, σοφίᾳ, τῷ υἱῷ· ὅσα δὲ αἰτιατῷ ἐκπορευτῷ, ἐκφαντορικῇ, τελεσιουργικῇ δυνάμει, τῷ ἁγίῳ πνεύματι· εἶτα λέγει. Υἱοῦ δὲ πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ᾽ ὡς δι᾽ αὐτοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ· καὶ πάλιν εἰς τὸ .η. κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ .α. βιβλίου λέγει· Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τὸν πατέρα οὐ λέγομεν ἔκ τινος, λέγομεν δὲ αὐτὸν τοῦ υἱοῦ πατέρα· τὸν δὲ υἱὸν οὐ λέγομεν αἴτιον, οὐδὲ πατέρα, λέγομεν δὲ αὐτόν, καὶ ἐκ πατρός, καὶ υἱὸν πατρός. Ἀκούεις τί λέγει ὁ ἅγιος· ὅτι τὸν υἱὸν οὐ λέγομεν αἴτιον; τίνος οὐκ ἔστιν αἴτιος ὁ υἱός, τῶν κτισμάτων ἄρα, ἢ τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος; φανερὸν ὅτι τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος λέγει τὸν υἱὸν μὴ εἶναι αἴτιον· ἐπειδὴ τῶν

Ἰωάν. α.

κτισμάτων ὁ υἱὸς καὶ ἔστι καὶ λέγεται αἴτιος καθὸ καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει, Πάντα δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· κατὰ γοῦν τὸν θεῖον τοῦτον διδάσκαλον, ὁ υἱὸς οὐκ ἔστιν αἴτιος τοῦ πνεύματος· κακῶς ἄρα λέγετε, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ πανάγιον πνεῦμα· καὶ Θεοφύλακτος ὁ Βουλγαρίας, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς ἐννιακοσίους χρόνους, ἐξηγούμενος

Θεοφύλακτος Βουλγαρίας 900.

τὸ .γ. κεφάλ. τοῦ κατὰ Ἰωάννην, λέγει· Πίστευε σὺ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς προϊέναι, δι᾽ υἱοῦ δὲ χορηγεῖσθαι τῇ κτίσει, καὶ οὗτος ἔστω σοι κανὼν ὀρθοδοξίας· πρὸς τούτοις δὲ κείσθω ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Μάξιμος ὥσπερ σφραγὶς πᾶσι τοῖς λεγομένοις· ὁ ὁποῖος εὑρισκότουν εἰς τὴν Ῥώμην, εἰς τὸν καιρὸν Μαρτίνου τοῦ πάπα, εἰς τοὺς .χμ. χρόνους ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. Οὗτος λοιπὸν ὁ ἅγιος καὶ μέγας τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος, φανερώνει εἰς μίαν τοῦ ἐπιστολὴν ὅπου γράφει πρὸς Μαρῖνον ἐπίσκοπον Κύπρου, πῶς ἐννόουν οἱ δυτικοὶ διδάσκαλοι τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου πνεύματος· ἤγουν ὁ Αὐγουστῖνος, Ἱερώνυμος καὶ Ἀμβρόσιος καὶ Λέων καὶ οἱ λοιποὶ τότε θεῖοι διδάσκαλοι τῶν Λατίνων· καὶ λέγει ὅτι πάντες ἐπίστευον ἕνα καὶ μόνον αἴτιον τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· οὕτως λέγει καὶ περὶ τοῦ θείου Κυρίλλου πῶς ἐπίστευε καὶ αὐτὸς μίαν καὶ μόνην αἰτίαν τοῦ πνεύματος τὸν πατέρα· λέγει γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐπιστολῇ

Μάξιμος. 640.

οὕτω· Συμφώνους παρήγαγον χρήσεις Ῥωμαίων πατέρων, ἔτι γε μὴν καὶ Κύριλλον Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πονηθείσης αὐτῷ πραγματείας εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην· ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν υἱὸν ποιοῦνται τοῦ πνεύματος, σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν· μίαν γὰρ ἴσασιν υἱοῦ καὶ

Σημείωσ.

πνεύματος τὸν πατέρα αἰτίαν· τοῦ μέν, κατὰ τὴν γέννησιν· τοῦ δέ, κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· τίνος ἄρα πρέπει νὰ πιστεύσωμεν, τοῦ ἁγίου τούτου καὶ πνευματοφόρου διδασκάλου, ἑρμηνεύοντος τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν τῶν παλαιῶν ἁγίων εὐρωπαίων διδασκάλων, καὶ λέγοντος ὅτι πάντες ἐννόουν μίαν ἀρχὴν καὶ ἓν αἴτιον τοῦ πνεύματος

τὸν

ματος τὸν πατέρα· ἢ τῶν καινῶν καὶ νέων διδασκάλων, τῶν λεγόντων, δύο αἴτια καὶ δύο ἀρχὰς τοῦ πνεύματος, τὸν πατέρα δηλονότι καὶ τὸν υἱόν; οὐδεὶς νομίζω τῶν ὀρθοδόξων θέλει προτιμήσει τὰς φλυαρίας τούτων, τῆς ἀληθείας τοῦ ἁγίου τούτου καὶ μακαρίου Μαξίμου· ἀλλὰ πάντες πιστεύοντες τῷ τρισμακαρίῳ τούτῳ ἁγίῳ, ἂν τύχῃ ποτὲ καὶ εὕρωσιν τινὰ τῶν εὐρωπαίων διδασκάλων λέγοντα καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, θέλουσι νομίσει τὸν διδάσκαλον ἐκεῖνον, νὰ λέγῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πνεύματος, ἀλλὰ περὶ τῆς ὁμοουσιότητος, ἐναντίον ἐκείνων ὁποῦ ἔλεγον τὸ πνεῦμα γέννημα καὶ κτίσμα τοῦ υἱοῦ· ἀγωνιστικῶς γὰρ πρὸς ἐκείνους διαλεγόμενοι, καὶ οὐ δογματικῶς ἔλεγον ταῦτα· Ἀκολουθεῖ λοιπὸν ὅτι ἐπειδὴ αἱ ἅγιαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, καὶ οἱ κατὰ μέρος ἅγιοι πατέρες, οὕτως ἔψαλλον καὶ οὕτως ἐπίστευον καὶ οὕτως ἐδίδασκον, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται, οὐδαμῶς δὲ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ὅμως δὲν ἦσαν αἱρετικοὶ οὕτω φρονοῦντες καὶ σχισματικοὶ ἀπὸ τῆς καθόλου τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας· μήτε ἡμεῖς ἄρα ὅσοι πιστεύομεν καὶ φρονοῦμεν καθὼς οἱ τότε τρισμακάριοι πατέρες ἐφρόνουν, ἐσμὲν σχισματικοὶ καὶ αἱρετικοὶ τῆς ἀποστολικῆς καὶ καθόλου Ἐκκλησίας.

Τοῦτο τὸ ἅγιον σύμβολον, τὸ ὁποῖον καὶ μέχρι σήμερον φυλάττεται εἰς μόνην τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν τὴν Ἀνατολικήν, ἔψαλλε καὶ τότε ἡ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης Ἐκκλησία· καὶ πάντες οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον ἐκεῖνον· Τοῦτο τὸ ἅγιον σύμβολον ἔψαλλε τότε καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Δάμασος, εἷς ὢν τῆς ἁγίας δευτέρας συνόδου· τοῦτο ἔψαλλε καὶ ἐπίστευε ὁ ἁγιώτατος Συρίκιος πάπας, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τπε. χρόνους τοῦ Κυρίου μας· ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἀναστάσιος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .τϟη. χρόνους· Τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον ἔψαλλε καὶ Λέων ὁ μακαριώτατος πάπας· ὁ ὁποῖος διεσκόπουν εἰς τοὺς .υν. χρόνους· ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ζώσιμος ὁ Γραικός, εἰς τοὺς .υις. χρόνους· Τοῦτο τὸ ἅγιον σύμβολον ἐφύλαττε καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Κελεστῖνος εἰς τοὺς .υκγ. χρόνους· καὶ ἵνα μὴ καθέκαστον λέγω, πάντες οἱ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἀρχιερεῖς ἐξ ἀρχῆς μέχρι Μαρτίνου τοῦ πάπα (ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς .χμδ. χρόνους τοῦ Κυρίου μας) πάντες λέγω ἐπίστευον τὸ ἅγιον σύμβολον οὕτως, ὥσπερ ἡμεῖς τὰ νῦν· ἀπὸ δὲ τοῦ Μαρτίνου τούτου ἤρχισαν τινὲς νὰ ἀποροῦσιν, ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· καὶ τοῦτο ἐσυνέβη διὰ τὴν αἰτίαν ὁποῦ ἐν τοῖς προειρημένοις εἴπομεν· ὅτι ἐπειδὴ ἦσαν τινὲς δυτικοὶ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας λέγοντες, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθὸ δῶρον, δωρεῖται, χορηγεῖται, πέμπεται, δίδοται, προχεῖται, ἀναβλύζει ἐκ τοῦ υἱοῦ, ὥσπερ ἦν ὁ θεῖος Αὐγουστῖνος ἐν τῷ περὶ Τριάδος καὶ τινὲς ἄλλοι· διὰ τοῦτο οἱ Λατῖνοι ἐνόμιζον ὅτι ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ ἡ δωρεὰ καὶ ἡ δόσις, εἶναι ταὐτὸν τῇ ὑποστάσει καὶ τῷ ἑνὶ προσώπῳ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καὶ οὕτω νομίσαντες ἠπατήθησαν καὶ εἶπον, ὅτι ἐπειδὴ ἡ δωρεὰ καὶ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος δίδοται, δωρεῖται, πέμπεται, προχεῖται, καὶ ἀναβλύζει ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἡ ὑπόστασις ἄρα, τουτέστι τὸ ἓν πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος, ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ ψεῦδος· διότι ἡ μὲν χάρις καὶ ἐνέργειαι καὶ δωρεαὶ τοῦ παναγίου πνεύματος, κοιναὶ οὖσαι τῆς μακαρίας Τριάδος, κοινῶς πέμπονται καὶ ἐκ τῶν τριῶν προσώπων· καὶ κατὰ τοῦτο πέμπει καὶ ὁ υἱὸς τὸ πνεῦμα, τουτέστι τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύματος· αἱ δὲ ἅγιαι τρεῖς ὑποστάσεις, πατὴρ δηλονότι, υἱός, καὶ πνεῦμα ἅγιον, δὲν εἶναι κοιναί, ἀλλ' ἴδιαι· διότι κάθε μία ὑπόστασις ἔχει τὴν ἐδικήν της ἰδιότητα· καὶ αἱ ἰδιότητες οὐκ εἰσὶ κοιναί· Καὶ ἄλλως· αἱ ἐνέργειαι τῆς μακαρίας Τριάδος ἂν καλὰ καὶ νὰ εἶναι

Δάμασος. 368.
Συρίκιος. 385.
Ἀναστάσ. 398.
Ζώσιμος. 416.
Κελεστῖνος. 423.
Μαρτῖνος. 644

ἀΐδιαι, δίδονται ὅμως χρονικῶς εἰς τὰ κτίσματα καὶ μετέχονται· αἱ δὲ τρεῖς τῆς θεότητος ὑποστάσεις ἀχρόνως οὖσαι καὶ ἀεννάως, μήτε χρονικῶς δίδονται εἰς τὰ κτίσματα, μήτε πέμπονται, μήτε μετέχονται· Περὶ ταύτης τῆς χρονικῆς ἐκπορεύσεως γράφει καὶ ὁ Μαΐστρος Δελισέντζιας εἰς τὴν ι. δ. διαίρεσιν ὅτι πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ κατὰ τὴν χρονικὴν ἐκπόρευσιν, ἥτις ἐστὶ κοινὴ πατρός, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· τὴν ὁποίαν ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία δὲν τὴν λέγει ἐκπόρευσιν, ἀλλὰ τὴν καλεῖ δόσιν καὶ πέμψιν τοῦ υἱοῦ καὶ ἀποστολήν, ἐπειδὴ καὶ δίδοται καὶ πέμπεται καὶ ἀποστέλλεται, παρὰ τοῦ υἱοῦ εἰς τὰ κτίσματα, ὥσπερ καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ πατρός, καὶ τοῦ πνεύματος· περὶ δὲ τῆς ἀχρόνου ἐκπορεύσεως καὶ ἀληθοῦς ὑποστάσεως τοῦ πνεύματος, μαρτυρεῖ ὁ πατέρας ὁ φρὰ Ἰωάννης ὁ Φέρος εἰς τὸ βιβλιόπουλον ὁποῦ ἐτύπωσεν εἰς τὴν Βενετίαν, εἰς τοὺς ,αφξς. τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται ῥωμαϊστὶ Examen ordinatorum. ἐκεῖ λέγω μαρτυρεῖ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐστίν, οὐ πεποιημένον οὐδὲ δημιουργημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν· καὶ ἂν καλὰ καί τινες ἅγιοι λέγωσιν ὅτι ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ υἱοῦ, τὴν ἐνέργειαν ὅμως ἐννοοῦσι καὶ αὐτοὶ καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, οὐκ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν καθὼς πολλάκις εἴπομεν· ὥσπερ ὁ Κύριλλος λέγει, Ἐξεχύθη ἡ χάρις, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ἐμπεφυκὸς πνεῦμα· καθὼς ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα θέλομεν δείξει. Εἰ μὲν οὖν καὶ οἱ Λατῖνοι ἐννοοῦσι ἐκπόρευσιν, τὴν χρονικὴν ταύτην πέμψιν καὶ δωρεάν, καὶ διὰ τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, τουτέστιν ἡ χάρις, δίδοται, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἡ χάρις αὕτη πέμπεται ἢ (καθὼς ἐκεῖνοι λέγουσιν) ἐκπορεύεται, ἐκ τοῦ υἱοῦ· εἰ δὲ νομίζουσι τὴν ἄχρονον ἐκείνην καὶ ἀκατάληπτον καὶ ἀκατανόητον καὶ ἀΐδιον τοῦ πνεύματος ὕπαρξιν (ἡ ὁποία δὲν εἶναι κοινή, ἀλλ' ἰδία τοῦ πνεύματος· καὶ ἔχει τὸ εἶναι ἐκ μόνης τῆς τοῦ πατρὸς ὑποστάσεως, καθὸ ἐστὶ πρόβλημα καὶ ἐκπόρευμα, ὥσπερ καὶ ὁ υἱὸς γέννημα) δὲν τὸ συγχωροῦμεν, ἐπειδὴ καὶ οὐ συμφωνεῖ ἡ γνώμη αὕτη τῇ θείᾳ γραφῇ καὶ τοῖς θείοις πατράσι τοῖς παρ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος πεφωτισμένοις, ὡς ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας Κύριλλος λέγει· Οὐ γὰρ ἦσαν ἐκεῖνοι οἱ λαλοῦντας, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ λέγομεν καὶ ἡμεῖς ἐκεῖνο τὸ τῆς .ζ. συνόδου, Ἡμεῖς οὐδὲν ἀφαιροῦμεν, οὐδὲν προστίθεμεν, ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀμείωτα διαφυλάττομεν· φοβούμενοι τὸ τοῦ Βασιλείου λέγοντος, Ὅτι φανερὰ ἔκπτωσις πίστεως, καὶ ὑπερηφανείας κατηγορία, ἢ ἀθετεῖν τι τῶν γεγραμμένων, ἢ ἐπεισάγειν τῶν μὴ γεγραμμένων· διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς, οὔτε τῶν γεγραμμένων τι περὶ τοῦ δόγματος δηλονότι ἀθετήσαμεν, οὔτε ἐπεισάγομεν τι καινὸν παρὰ τὰ γεγραμμένα· ἀλλὰ πάντα τὰ παραδεδομένα ὑπὸ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς, πιστεύομεν ἔγγραφά τε καὶ ἄγραφα· ὅσα δηλαδὴ ἐκ παλαιᾶς συνηθείας ἐπεκράτησαν, μέχρι καὶ σήμερον· διὰ τοῦτο οὐδεὶς θεοσεβὴς ὤν, θέλει κατηγορήσει ἡμᾶς, τοὺς ταῦτα φυλάττοντας· ἀλλ' οἱ συκοφάνται καὶ κατήγοροι οἱ λέγοντες ἡμᾶς αἱρετικοὺς καὶ σχισματικούς, παυσάσθωσαν τῆς λοιπῆς τῆς συκοφαντίας, ἵνα μὴ κατ' αὐτῶν πληρωθῇ ἡ κατάρα τοῦ μακαρίου Δαβὶδ λέγοντος· Ἐξολοθρεύσει Κύριος τὰ χείλη τὰ δόλια τὰ λαλοῦντα κατὰ τῶν δικαίων ἀνομίαν, καὶ τὴν γλῶσσαν τὴν μεγαλορρήμονα. Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο ὦ ἀναγνῶστα· ὅτι οἱ Λατῖνοι οἱ ἐν τῇ Φλορεντίᾳ λεγομένῃ συνόδῳ συναχθέντες, ἐζήτησαν τοιαύτην συμφωνίαν παρὰ τῶν ἡμετέρων τῶν ἐκεῖσε τότε εὑρεθέντων· λέγοντες οὕτως, ὅτι ἐσεῖς οἱ Γραικοὶ νὰ λέγετε τὸ σύμβολον καθὼς ἐξ ἀρχῆς ἐπαρελάβετε· ἡμεῖς δὲ πάλιν νὰ λέγομεν καθὼς τώρα δογματίζομεν· καὶ εἰς τοῦτο (καθὼς ἐκεῖνοι λέγουσιν οἱ γράψαντες τὴν καλουμένην ἐκείνην σύνοδον) ἐσυμφώνησαν, καὶ

Μαΐστρος Δελισέντζιας. | Φρὰ Ἰωάννης. | Κύριλλ. | Κύριλλ. | Συνόδ. ζ. | Βασίλ. | Ψαλ.

εἶπον

εἶπον οἱ ἡμέτεροι Γραικοί· ὅτι ἡμεῖς μὲν οὐδέποτε δεχόμεθα τὰ τῆς προσθήκης· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐσεῖς οἱ Λατῖνοι ζητεῖτε τοῦτο, συγχωροῦμεν νὰ τὸ λέγετε μόνον εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικήν· τοῦτο θέλεις τὸ εὕρει, εἰς φύλλα 221. τῆς αὐτῆς Συνόδου, τετυπωμένη εἰς Ῥώμην· Ταύτην τὴν συμφωνίαν οὐ θεληματικῶς τὴν ἔκαμαν, ἢ ςωικῶς οἱ ἡμέτεροι, ἡμεῖς οὐδὲν λέγομεν· ὅς τις δὲ ἔστι φιλομαθὴς καὶ ζητεῖ νὰ μάθῃ καὶ τὴν αἰτίαν, ἂς ἀναγνώσει τὰ πρακτικὰ τῆς αὐτῆς Συνόδου, καὶ θέλει γνωρίσει καλῶς τὴν ἀνάγκην καὶ τὴν βίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεξαν οἱ ἡμέτεροι τοῦτο· μάλιστα δὲ ἂς ἀναγνώσει τὰ συγγράμματα τῶν τότε ἐκεῖ εὑρεθέντων μακαρίων ἀνδρῶν καὶ μὴ ὑπογραψάντων· διότι οὗτοι γράφουσι μᾶλλον ἀληθέστερον, ἢ τις τῶν ἄλλων.

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐδείξαμεν τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας πάντας συμφωνοῦντας περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ λέγοντας ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς μόνου ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καιρὸς λοιπὸν εἶναι νὰ διαλύσωμεν καὶ τὰς σοφιστικὰς ἐκείνας ἀπορείας ὁποῦ οἱ Λατῖνοι προφέρουσι, θέλοντες νὰ δείξουν ὅτι τὸ παναγιον πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ
ἐκ τοῦ υἱοῦ· εἰσὶ δὲ αὗται· Πρῶτον, ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν: Δεύ- “ α. “ β.
τερον, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λείψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν: Τρίτον, Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ τοῦ Θεοῦ “ γ.
ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια: Τέταρτον, Ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον: “ δ.
Πέμπτον, Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή: Ἕκτον, Ἐξαπέστειλεν ὁ θεὸς τὸ “ ε.
πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ πάλιν· Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν: “ ς.
Ἕβδομον, ἀποροῦσι περὶ τῆς · διά · καὶ τῆς · ἐκ · προθέσεως · Ὄγδοον ἀποροῦσι περὶ “ ζ. “ η.
τῆς θείας τάξεως ἐν τῇ μακαρίᾳ Τριάδι· καὶ τινὰς ἄλλας παρὰ ταύτας προφέρουσιν “ θ.
ἀπορείας.

Εἰς μὲν οὖν τὸ α. τὸ, λέγον, Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω, λέγουσιν οἱ
Λατῖνοι, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς πέμπει τὸ πνεῦμα, ἄρα καὶ ἐκπορεύει· διότι (καθὼς ἐκεῖνοι λέ- Ἀπορεία α.
γουσι) τὸ πέμπω ῥῆμα, καὶ τὸ ἐκπορεύω, ταὐτὸ σημαίνει. Ἡμεῖς δὲ λύοντες τοῦτο, Ἰωάν. ιε.
λέγομεν, ὅτι τὸ πέμπω, δὲν σημαίνει τὸ αὐτὸ ὁποῦ σημαίνει καὶ τὸ ἐκπορεύω· διότι τὸ ἐκ-
πορεύω ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἢ μόνον τὴν ὑπόστασιν καὶ τὸ εἶναι
τοῦ παναγίου πνεύματος· διὰ τοῦτο λέγεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτὸν, καὶ πρόβλη-
μα τοῦ πατρὸς, καθὼς καὶ ὁ Δαμασκηνὸς λέγει εἰς τὸν περὶ τρισαγίου λόγον· Τὸ πνεῦμα “Δαμασ.
μὲν ἐνυπόστατον, καὶ ἐκπόρευμα, καὶ πρόβλημα· καὶ ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ ἀρ- “
χίζει οὕτω, πιστεύομεν εἰς ἕνα θεὸν· λέγει, Τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπόρευμα ἐκ τοῦ πατρὸς· καὶ “Ἀθανάσ.
ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον. Ποῦ θήσεις τὸ ἐκπορευ- “
τὸν εἰπέ μοι; Τὸ δὲ πέμπω ῥῆμα οὐ σημαίνει τὴν ὑπόστασιν τοῦ παναγίου πνεύματος· “Γρηγόρ.
διότι ἂν ἐσήμαινε τὴν ὑπόστασιν, ἤθελε λέγεται καὶ πεμπόμενον τοῦ πατρὸς τὸ πνεῦμα θεολογ.
τὸ ἅγιον· τὸ ὁποῖον δὲν εὑρίσκεται· ἀλλὰ σημαίνει τὴν χάριν καὶ τὸ δῶρον τοῦ πνεύ-
ματος· διὰ τοῦτο καθὸ χάρις καὶ δῶρον πέμπεται παρὰ τοῦ υἱοῦ εἰς τοὺς ἀποστόλους,
καὶ τοὺς λοιποὺς ἀξίους ἀνθρώποις· καὶ πέμπεται ἀκόμα καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ἡ
χάρις ἐκείνη καὶ ἡ δωρεά· διὰ τοῦτο γοῦν λέγει ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις, Ὅταν ἔλθῃ ὁ
παράκλητος ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν· ταύτην τὴν πέμψιν μόνην τοῦ πνεύματος ἔλαβεν ὁ
υἱὸς γεννηθεὶς παρὰ πατρὸς, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ἐκπόρευσιν· ἡ ὁποία πέμψις ἐστὶ κοινὴ καὶ τοῦ
πνεύματος, καθὼς ἐν τοῖς προτέροις ἐδείξαμεν, καὶ καθὼς ὁ μέγας λέγει Βασίλειος,

ἐν

Βασίλειος ἐν τῷ. ε. κατ᾽ Εὐνομίου λόγῳ. Πάντα τὰ κοινὰ πατρί τε καὶ υἱῷ, καὶ τῷ πνεύματι
Αὐγουστ. κοινά· καὶ Αὐγουστῖνος ὁ θεῖος· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, οὐ μόνον τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ
ἁγίου πνεύματος· καὶ Θεοδώρητος ὁ μακάριος ἐν τῷ. α. αὐτοῦ διαλόγῳ τὰ αὐτὰ μαρ-
τυρεῖ· Ἀλλὰ καὶ ἡ θεία γραφὴ μαρτυρεῖ ὅτι ἡ πέμψις αὕτη ἐστὶ κοινὴ τοῖς τρισὶ προσώ-
Ἰωάν. ιδ. ποις· λέγει γὰρ περὶ τοῦ πατρὸς· Ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ
Ἰωάν. ιε. πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου· καὶ πάλιν περὶ τοῦ υἱοῦ λέγει, Ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ
Κορ. α. τοῦ πατρὸς· λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. Διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσίν·
κεφ. ιβ. ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ
αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὰ λοιπά· εἶτα λέγει, πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ
Ἰωὴλ β. πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται· καὶ πάλιν ὁ Προφήτης λέγει, Ἐκχεῶ
πρὸς Τι- ἀπὸ τοῦ πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ ὁ Παῦλος λέγει, Ὅτε δὲ ἡ
τον. γ. χρηστότης καὶ ἡ φιλανθρωπία ἐπεφάνη τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν
δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον ἔσωσεν ἡμᾶς διὰ λουτροῦ πα-
λιγγενεσίας καὶ ἀνακαινίσεως πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ᾽ ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ
Χριστοῦ· Τί εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνο ὅπου ὁ Χριστὸς ἐξέχεεν, ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἢ
ὑπόστασις; φανερὸν εἶναι, ὅτι ἡ χάρις· διότι ἡ ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν πέμπεται
εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ὅτι δὲ τὴν χάριν ἐννοεῖ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τοῦ πνεύματος,
μάρτυς ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγούμενος τὸ ῥητὸν τοῦτο, καὶ λέγων· Αὐτὸς πλουσίως
ἐξέχεεν ἐφ᾽ ἡμᾶς τὴν τοῦ πνεύματος χάριν· τοιαύτην χάριν ἐννόει καὶ ὁ Μακάριος
Αὐγουστ. Αὐγουστῖνος, ὅταν λέγῃ εἰς τὸ .β. περὶ Τριάδος βιβλίον, εἰς τὸ .ε. κεφάλ. Τὸ μὲν πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον, οὐχὶ ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται εἰς τὸν υἱόν, καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται
εἰς τὸν πατέρα, καὶ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται πρὸς τὸ ἁγιάζειν τὴν κτίσιν, ἀλλ᾽ ἐξ ἀμ-
φοτέρων· καὶ μηδεὶς νομίσῃ ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἅγιος λέγει ὅτι ἐκπορεύεται ἐξ ἀμφοτέρων,
διὰ τοῦτο ἐννοεῖ τὴν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ υἱοῦ· διότι τοῦτο τὸ
λέγει ὁ ἅγιος, διὰ τὸ νὰ μὴν ἔχῃ ἡ λατινικὴ γλῶττα ἄλλην λέξιν ὅπου νὰ σημαίνῃ
τὴν πέμψιν καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν δωρεὰν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καθὼς ἔχει ἡ ἑλληνικὴ
γλῶσσα διαφόρους λέξεις, διαφόρως λαμβανομένας· ὥσπερ ἔχει τὸ δωρεῖται, χορηγεῖται,
πέμπεται, προχεῖται, ἀναβλύζει, καὶ ὅσα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα σημαίνουσι τὴν ἐνέρ-
γειαν καὶ τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, καθὼς τὸ ἐκπορεύω καὶ τὸ προβάλλω σημαίνουσι τὴν
ἐκπόρευσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ αὐτοῦ πνεύματος· διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ ἅγιος Αὐγου-
στῖνος μὴν ἔχοντας ἄλλην λέξιν νὰ φανερώσῃ τὴν πέμψιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ πνεύ-
ματος, ἐμεταχειρίσθη ἐν πολλοῖς τόποις τὴν λέξιν ταύτην τήν, ἐκπορεύω· Περὶ τῆς
ἐνεργείας ταύτης καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ πνεύματος εἰς τὴν κτίσιν, μαρτυρεῖ καὶ ὁ μέγας
Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ τοῦ πνεύματος λόγον, ὅτι ἐστὶ κοινὴ καὶ τῷ πνεύματι, οὕτω λέγων·
Γρηγόρ. Τὸ πνεῦμα πάντα τῇ οὐσίᾳ πληροῦν· εἶτα λέγει· ἀγαθόν, εὐθές, νοερόν, ἡγεμονικόν,
ὁ θεολόγ. φύσει, οὐ θέσει, ἁγιάζον, οὐχ ἁγιαζόμενον· καὶ ὁ Βασίλειος εἰς τὸν .γ. κατ᾽ Εὐνομίου λό-
Βασίλ. γον· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πηγὴ ἁγιασμοῦ, καὶ ὥσπερ φύσει ἅγιος ὁ πατήρ, καὶ φύσει ἅγιος
ὁ υἱός, οὕτω φύσει ἅγιον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ τῆς ἀληθείας· καὶ κατωτέρω· Οὐ τοῦτο μόνον
κοινὸν πρὸς πατέρα καὶ υἱὸν τὸ τῆς ἁγιωσύνης ὄνομα· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ τοῦ πνεύματος
προσηγορία· πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ
δεῖ προσκυνεῖν· καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγούμενος τὸ .ιβ. κεφάλαιον τῆς πρὸς Κο-

ρινθίους

ρωμαίους .α. ἐπιστολῆς λέγει, Αἱ δωρεαὶ κοιναὶ πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· τὰ αὐτὰ λέγει καὶ εἰς τὸν περὶ τοῦ πνεύματος λόγον· [«Χρυσόσ.] ὁ δὲ μέγας Διονύσιος εἰς τὸ .β. κεφάλ. περὶ θείων ὀνομάτων λέγει· Ὅσα ἐστὶ τοῦ πατρὸς, καὶ αὐτῷ τῷ θεαρχικῷ πνεύματι κοινωνικῶς καὶ ἡνωμένως ἀντίθησι, τὰς θεουργίας, τὸ σέβας, τὴν παγαίαν καὶ ἀνέκλειπτον αἰτίαν καὶ διανομὴν τῶν ἀγαθοπρεπῶν δωρεῶν· [«Διονύσ.] Καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος· Ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα πηγὴ ἐστὶν ἁγιασμοῦ, ὑφ᾽ ἧς πᾶσα λογικὴ κτίσις κατ᾽ ἀναλογίαν τῆς ἀρετῆς ἁγιάζεται· [«Βασίλ.] καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, Ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, τοῦ υἱοῦ ἐστὶ, πλὴν τῆς αἰτίας· [«Γρηγόρ. «ὁ θεολόγ.] καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης εἰς τὸν λόγον τῆς πεντηκοστῆς, ὁ ὁποῖος ἄρχεται οὕτως· μεγάλα ἀγαπητοί· λέγει· Τίνος ἕνεκεν ἡμῖν τὸ αἴτιον τῶν τοσούτων ἀγαθῶν οὐκ εὐθέως μετὰ τὴν αὐτοῦ ἄνοδον κεχάρισται, ἀλλ᾽ ἀφῆκεν ὀλίγας ἐνδιατρίψαι ἡμέρας, καὶ καθ᾽ ἑαυτοὺς γενέσθαι τοὺς μαθητὰς, καὶ τότε τὴν τοῦ πνεύματος χάριν κατέπεμψε; Ἀκούσατε τί λέγει ὁ ἀληθὴς ἡμῶν διδάσκαλος, ὅτι τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος κατέπεμψεν ὁ υἱὸς τοῖς ἀποστόλοις, καὶ οὐ τὴν ὑπόστασιν; [«Χρυσόσ.] ὥσπερ γὰρ ἡ πέμψις εἶναι κοινὴ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, οὕτως ἡ ἐκπόρευσις καὶ ἡ ἔκπεμψις εἶναι ἰδία μόνῳ τῷ πνεύματι, ὥσπερ ἡ ἀγεννησία μόνῳ τῷ πατρὶ, καὶ ἡ γέννησις μόνῳ τῷ υἱῷ, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον λέγοντα· Ἴδιον πατρὸς ἡ ἀγεννησία· υἱοῦ δὲ ἡ γέννησις, πνεύματος δὲ ἡ ἔκπεμψις· [«Γρηγόρ. «ὁ θεολόγ.] Λέγει δὲ καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης εἰς τὸ .α. βιβλίον κεφάλ. θ. Ἅμα δὲ ἡ τοῦ υἱοῦ γέννησις ἐκ τοῦ πατρὸς, καὶ ἡ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπόρευσις· [Δαμασ.] ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος δείκνυσιν ποῖα εἰσὶ κοινὰ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, λέγων· Πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος ἔστι τινὰ ὀνόματα κοινὰ, ὥσπερ τὸ, Θεὸς, τὸ κύριος, τὸ ἅγιος, τὸ ἀγαθὸς, τὸ, πνεῦμα, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα· [«Ἀθανάσ.] ἂν ἦτον λοιπὸν κοινὸν καὶ τὸ ἐκπορεύεσθαι, ἤθελε τὸ συναριθμήσει ὁ ἅγιος. Ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος (ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν) λέγει ποῖα εἰσὶ κοινὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ· καὶ ποῖα, οὔ. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ, πλὴν τῆς αἰτίας· ὅρα πῶς καὶ οὗτος ὁ ἅγιος μαρτυρεῖ ὅτι πάντα τὰ φυσικὰ τοῦ πατρὸς, εἰσὶ κοινὰ καὶ τοῦ υἱοῦ· τὰ δὲ κατὰ τὴν ὑπόστασιν, εἰσὶ τῷ πατρὶ μόνῳ, ὥσπερ ἡ αἰτία τοῦ πατρὸς μόνου, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς μόνος ἐστὶν αἴτιος τοῦ γεννᾶσθαι τὸν υἱὸν, καὶ τοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ παναγίον πνεῦμα· διὰ τοῦτο λέγεται αἴτιος ὁ πατὴρ· ὁ δὲ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα αἰτιατά.

Πρέπει δὲ νὰ ἠξεύρωμεν, ὅτι ἡ αἰτία λέγεται διχῶς ἐν τοῖς θείοις προσώποις· ἡ μὲν ἐστὶν τῶν ἔνδον, καὶ καλεῖται ἐσωτερική· ὥσπερ ἡ τοῦ υἱοῦ γέννησις ἐκ πατρὸς, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπόρευσις· ἡ δὲ ἐστὶ τῶν ἔξω, καὶ λέγεται ἐξωτερική, ὥσπερ αἱ δωρεαὶ καὶ τὰ χαρίσματα τῆς μακαρίας Τριάδος, τὰ ὁποῖα ὁμοίως ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος χαρίζονται εἰς τὴν κτίσιν: Καὶ ἡ ἐσωτερικὴ πάλιν διαιρεῖται εἰς δύο, εἰς ἐνεργητικὴν καὶ παθητικήν· καὶ ἡ μὲν ἐνεργητική, ἔστι τοῦ πατρὸς· ἡ δὲ παθητική, τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πνεύματος· ὅτι ὁ μὲν πατὴρ γεννᾷ, καὶ ἐκπορεύει· ὁ δὲ υἱὸς γεννᾶται, καὶ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται· ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦ πατρὸς μόνου ἐστὶν ἴδιον τὸ νὰ γεννᾷ τὸν υἱὸν, καὶ νὰ ἐκπορεύῃ τὸ παναγίον πνεῦμα, διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ θεολόγος, ὅτι πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ ἐστὶ, πλὴν τῆς αἰτίας· φανερὰ μᾶς ἔδειξεν ὁ ἅγιος, ὅτι ὁ υἱὸς δὲν εἶναι αἴτιος; ἀλλὰ μόνος ὁ πατὴρ· ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς μόνος ἐστὶ γεννήτωρ υἱοῦ, καὶ προβολεὺς πνεύματος. Σημείωσαι δὲ, ὅτι ἡ πέμψις ζητεῖ τὰ πέντε ταῦτα· τὸν πέμποντα· τὸ πεμπόμενον· τὸ ὑποκείμενον πρὸς ὃ πέμπεται· τὸν χρόνον· καὶ διατὶ τέλος· Καὶ πέμπων μὲν ἐστὶν ἡ τριάς· καθὼς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐδείξαμεν, ὅτι ἡ

πέμψις σημαίνει ἐνέργειαν τῶν δωρεῶν τῆς ἁγίας Τριάδος· Τὸ πεμπόμενον εἶναι αὗται αἱ δωρεαὶ καὶ αἱ χάριτες τῆς ἁγίας Τριάδος. Τὰ ὑποκείμενα εἰς τὰ ὁποῖα ἐπέμφθησαν αἱ χάριτες, ἦταν οἱ Ἀπόστολοι· Ὁ χρόνος, ὅταν ὁ κύριος ἀνέστη, τότε ἠξιώθησαν τῶν δωρεῶν τούτων οἱ ἀπόστολοι. Διατί τέλος; ἵνα εὐαγγελίσωσι τοῖς ἀνθρώποις τὴν θεογνωσίαν καὶ τὴν ἀληθινὴν πίστιν, λύοντες τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας, καὶ ἰατρεύοντες τοὺς νοσοῦντας, ἔχοντες δὲ καὶ τὴν κατὰ τῶν δαιμόνων ἐξουσίαν: Ἡ δὲ ἐκπόρευσις ἔχει μόνον τὸν ἐκπορεύοντα πατέρα, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν πνεῦμα· ἤγουν τὸ ἓν πρόσωπον τῆς ἁγίας Τριάδος· χρόνον δὲ οὐκ ἔχει· ἄχρονος γάρ ἐστι καὶ ἀΐδιος, ἡ ἐκπόρευσις· ἀλλ' οὔτε ἔχει ἐκεῖνον πρὸς ὃν πέμπεται· ἡ γὰρ ἐκπόρευσις οὐκ ἀποστέλλεται πρός τινα· ἀλλ' ἀεὶ μένει ἀκίνητος, σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ δοξαζομένη καὶ προσκυνουμένη, ὑπὸ πάσης ὁρατοῦ καὶ ἀοράτου κτίσεως· Τοῦτο δὲ καὶ τέλος τῆς ἐκπορευτικῆς ὑποστάσεως· εἰς γὰρ πατέρα υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα βαπτισθέντες πιστεύομεν· ταῦτα μὲν εἴπομεν περὶ τῆς πρώτης ἀπορίας.

Ἀπορία β. Δεύτερον λέγουσιν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶπε, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑ-
Ἰωάν. ιϛ. μῖν, φανερὸν εἶναι ὅτι τὸ πνεῦμα λαμβάνει ἐκ τοῦ υἱοῦ· καὶ ἐπειδὴ λαμβάνει ἐκ τοῦ υἱοῦ,
ἀκόλουθον εἶναι ὅτι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἔχει τὸ εἶναι τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ:
Πρέπει δὲ εἰς τοῦτο νὰ ἠξεύρωμεν· Πρῶτον, τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς εἶπε τοῦτο
τοῖς ἀποστόλοις. Δεύτερον, τὸν καιρόν. Τρίτον, τί ἐννοεῖ ὁ Χριστὸς λέγων ἐκ τοῦ ἐμοῦ λή-
Ἡ αἰτία. ψεται: Αὕτη λοιπὸν ἐστὶν ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς εἶπεν, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψε-
ται· ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ἐπροεῖπε τοῖς ἀποστόλοις τὴν θλίψιν καὶ τοὺς πειρασμοὺς ὅπου ἔμελ-
Ἰωάν. ιϛ. “ λον νὰ λάβουν διὰ τὸ ὄνομά του τὸ ἅγιον, εἰπών· Ὅτι θλίψιν ἕξετε ἐν τῷ κόσμῳ,
“ Καὶ ἰδοὺ πέμπω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων· Καὶ νῦν ὑπάγω πρὸς τὸν πέμψαντά
“ με, καὶ ἄλλα τοιαῦτα. τὰ ὁποῖα ἀκούοντες οἱ ἀπόστολοι, ἐλυποῦντο περίσσια, καθὼς αὐτὸς
Ἰωάν. ιϛ. “ λέγει, Ἀλλ' ὅτι ταῦτα λελάληκα ὑμῖν, ἡ λύπη πεπλήρωκεν ὑμῶν τὴν καρδίαν· διὰ
νὰ μὴ δειλιάσωσι λοιπὸν οἱ ἀπόστολοι ἀκούσαντες ταῦτα, διὰ τοῦτο ὑπόσχεται ὁ Χριστὸς
νὰ πέμψῃ ἄλλον παράκλητον, ἤγουν ἄλλον ὅμοιον ὥσπερ καὶ ἐκεῖνον δυνάμενον νὰ τοὺς
παρηγορήσῃ εἰς τὰς θλίψεις, καὶ νὰ τοὺς ἐνδυναμώσῃ εἰς τοὺς πειρασμούς· διὰ τοῦτο τοὺς
Ἰωάν. ιϛ. “ ἔλεγεν, Ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, αὐτὸς ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς
“ πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν·
Λουκ. κδ. “ καὶ πάλιν· Καθίσατε ἐν Ἱερουσαλὴμ ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· καὶ ἀλλαχοῦ·
Ἰωάν. ιδ. “ Ὁ δὲ παράκλητος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐ-
“ κεῖνος διδάξει πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν· διὰ τοιαύτην λοιπὸν αἰτίαν τοὺς ἔλεγεν, Οὐκ ἀφή-
“ σω ὑμᾶς ὀρφανούς, ἀλλ' ἔρχομαι πρὸς ὑμᾶς· καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν πατέρα, καὶ ἄλλον πα-
“ ράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα: ταῦτα μὲν περὶ τῆς αἰτίας: Ὁ
Ὁ χρόνος. δὲ καιρὸς τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος καταβάσεως ἦτον, μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν·
Ἰωάν. ιϛ. “ διὰ τοῦτο ἔλεγεν, Συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ παράκλη-
“ τος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς· ἐὰν δὲ πορευθῶ, πέμψω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς: Τρίτον λέγο-
μεν, τί ἐννοεῖ ὁ Χριστός, εἰπὼν ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται· ἤγουν τί πρᾶγμα ἔλαβε παρὰ
Χριστοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Λέγομεν οὖν, ὅτι ὁ Χριστὸς ταῦτα τὰ πέντε εἶχεν. α. τὴν
θεϊκὴν οὐσίαν, ἐπειδὴ Θεὸς ἦν τέλειος· β. τὴν ἰδιότητα, ἐπειδὴ υἱὸς ἦν καὶ ἓν πρό-
σωπον τῆς ἁγίας Τριάδος: γ. ἦτον καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ψυχὴν ἔχων καὶ νοῦν, καὶ
σοφίαν·

σοφίαν. δ. εἶχε θείαν ἐνέργειαν, καὶ θέλησιν· ε. εἶχε σοφίαν διδασκαλίαν. Ἐρωτῶμεν οὖν τοὺς Λατίνους, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τί ἔλαβεν ἐκ τῶν πέντε τούτων τοῦ Χριστοῦ; ἆρα τὴν οὐσίαν τῆς θεότητος ἔλαβε παρὰ Χριστοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; οὐδαμῶς· διότι Θεὸς ἦν τέλειος καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὥσπερ ἦν καὶ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός· ἆρα τὴν ἰδιότητα ἔλαβε τοῦ υἱοῦ, ἵνα καλεσθῇ καὶ αὐτὸ γεννητὸν; οὐκ· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο αἱρετικῶν ἐστὶ γνώμη κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον· Ἀλλ' ἴσως ἔλαβε καὶ αὐτὸ τί ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ υἱοῦ; ἄπαγε τοῦ σκοποῦ. μόνος γὰρ ὁ υἱὸς ἐσαρκώθη· Ἀλλ' ἂν τύχῃ ἔλαβε θέλησιν ἢ ἐνέργειαν παρὰ τοῦ υἱοῦ; μηδαμῶς τοῦτο λέγε. ἓν γὰρ θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν κοινῶς ἔχει ἡ μακαρία τριάς· καθὼς ὁ θεῖος Χρυσόστομος λέγει, εἰς τὴν. ιη. ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ἰωάννην· Ἓν γὰρ θέλημα πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος· (Χρυσοσ.) καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς εἰς τὸ. η. κεφάλ. τοῦ. α. βιβλίου. (Δαμασ.) Μία οὐσία, μία θεότης, μία δύναμις, μία θέλησις, μία ἐνέργεια, μία ἐξουσία, πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. Τί ἆρα ἔλαβε παρὰ Χριστοῦ, ἴσως τὴν σοφίαν καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ υἱοῦ; ναί, τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἔλαβε παρὰ τοῦ υἱοῦ· οὐχὶ πῶς νὰ μὴν εἶχε τὴν σοφίαν ταύτην καὶ τὴν διδασκαλίαν ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· πάντα γὰρ ταῦτα εἶχεν ὡς ὁμοούσιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ· ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις, ὅτι ὁ παράκλητος ὁ μέλλων ἔρχεσθαι πρὸς αὐτοὺς, οὐκ ἔσεται ἐναντίος τῇ αὐτοῦ διδαχῇ, οὔτε θέλει διδάξει ἄλλα παρὰ ἐκεῖνα ὅπου καὶ ἐκεῖνος ἐδίδαξεν, ἀλλὰ σύμφωνος ὢν καὶ ὁμοούσιος τῷ υἱῷ, σύμφωνα καὶ τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις θέλει διδάξει· διὰ τοῦτο λέγει. Ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. (Ἰωαν. ιϛ.) Τί δὲ ἐστὶ τοῦτο τὸ, ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται; ἄκουσον τῶν ἱερῶν διδασκάλων ἐξηγουμένων ταύτην τὴν λέξιν. Πρῶτος οὖν ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν διάλεξιν τὴν μετὰ Μακεδονίου λέγει· (Ἀθανάσ.) Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, δηλονότι ἐκ τοῦ ἐμοῦ πατρὸς· ἐπάγει γὰρ· πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστι· διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, ἢ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· λαμβάνει δὲ αὐτὸ εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνοοῦν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸν αἴτιον ἄγων τὴν τοῦ πνεύματος ἐνέργειάν τε καὶ χάριν· Βλέπε παρακαλῶ, πῶς ἑρμηνεύει τοῦτο ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος, λέγων, τὴν χάριν λαμβάνει καὶ τὴν ἐνέργειαν παρὰ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ οὐ λέγει τὴν ὑπόστασιν ἢ τὸ εἶναι τοῦ πνεύματος· Δεύτερος ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγούμενος τὸ ιϛ. κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ἰωάννην, λέγει· (Χρυσόσ.) Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, ἤτοι ἐκ τοῦ χαρίσματος τοῦ εἰς τὴν σάρκα τὴν ἐμὴν ἐλθόντος· ἢ ὅτι ἀπὸ τῆς γνώσεως ἧς καὶ ἐγὼ, οὐχ ὡς δεόμενος, οὐδ' ὡς παρ' ἑτέρου μαθὼν, ἀλλ' ὡς μιᾶς οὔσης καὶ τῆς αὐτῆς, μία ἡ ἐμοῦ καὶ ἡ ἐκείνου διδαχὴ καὶ διδασκαλία· καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Ὥσπερ οὖν τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, οὐ μόνον παρ' ἑτέρου οἶδεν, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. τουτέστι συνῳδὰ τοῖς ἐμοῖς ἐρεῖ· πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ ἐμά ἐστιν· ἐκεῖνος δὲ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐρεῖ, ἐκ τῶν ἐμῶν ἐρεῖ· διὰ τοῦτο φησὶν ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, τουτέστιν ἅπερ ἂν εἶπον ἐγὼ, ταῦτα κἀκεῖνος ἐρεῖ· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν περὶ πνεύματος λόγον λέγει· Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, οὐκ εἶπεν ἐξ ἐμοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐμοῦ· ἐκ τοῦ ἐμοῦ δώσει ὑμῖν, ἀλλὰ λήψεται λαμβάνει οὐ δανειζόμενον· καὶ πάλιν ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι οὐ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ τῶν δωρεῶν καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ λέγει· Τοῖς ἀποστόλοις ὁ Σωτὴρ ἔφη, λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς· ἄλλο δύναμις ἡ χορηγουμένη, καὶ

ἄλλο τὸ πνεῦμα τὸ χορηγοῦν· Τρίτος ὁ μακάριος Κύριλλος ἐν θησαυροῖς λέγει. *Κύριλλ.* Ἐπειδὴ γὰρ ἔμελλε τὴν μετὰ σαρκὸς ἀποπληρῶσαι οἰκονομίαν, ἀναβαίνειν πρὸς τὸν πατέρα, πέμψειν τε ὑπέσχετο τὸν παράκλητον τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· ἵνα μή τις ὑπολάβῃ τὰ μὴ κατὰ γνώμην αὐτῷ διδάξῃ ποτὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, δεικνὺς τε σαφῶς, ὅτι τοῦ πνεῦμα αὐτοῦ ὑπάρχον, τὰ ἐξ αὐτοῦ πάλιν διακονήσει ῥήματα· οὐ λαλήσει φησὶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν θησαυροῖς λέγει· Οὐ γάρτοι φύσεως ἐδήλου διαφορὰν ἑαυτοῦ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, λέγων ὁ υἱὸς, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· ἀλλ' ὅτι λόγοις κεχρήσεται τοῖς αὐτοῦ, διὰ τὸ τῆς οὐσίας ταυτὸν, καὶ εἰς ἄπαν ἰσοφυὲς, ἰσουργόν τε καὶ ἰσοεπὲς· πρὸς *Ἐπιφάνιος.* τούτοις δὲ, λέγει καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος εἰς τὸν λόγον τὸν ἀγκυρωτὸν· Καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μονογενὲς, οὐχ υἱοῦ ἔχον ὄνομα, οὐ πατρὸς τὴν ὀνομασίαν, ἀλλὰ πνεῦμα ἅγιον οὕτω καλούμενον, οὐκ ἀλλότριον πατρὸς· αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς λέγει, τὸ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, ἵνα μὴ ἀλλότριον νομισθείη πατρὸς, μηδὲ υἱοῦ· ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας, καὶ τῆς αὐτῆς θεότητος· ταῦτα μὲν καὶ περὶ τῆς · β. ἀπορίας.

Ἀπορία γ. Τρίτον ἀποροῦσιν εἰς ἐκεῖνο ὅπου ὁ Χριστὸς λέγει, Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· εἰς τοῦτο λέγουσιν, ὅτι καθὼς ὁ δάκτυλος ἐκπορεύεται ἐκ τῆς χειρὸς, *Λουκ. ια.* οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ· διότι ὁ μὲν υἱὸς λέγεται βρα- *Ψαλ. πη.* χίων τοῦ πατρὸς, τὸ δὲ πνεῦμα λέγεται δάκτυλος· καὶ ὅτι μὲν ὁ υἱὸς λέγεται βραχίων, τὸ μαρτυρεῖ, ὁ Δαβὶδ, λέγων, Σὸς ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας· καὶ ὁ εὐαγγε- *Λουκ. α.* λιστὴς, Ἐποίησε κράτος ἐν βραχίονι αὐτοῦ· ὅτι δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καλεῖται δάκ- *Λουκ. ια.* τυλος· ὁ αὐτὸς εὐαγγελιστὴς τὸ μαρτυρεῖ λέγων, Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια· ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι λέγουσιν· Ἡμεῖς δὲ, ὅτι μὲν ὁ βραχίων σημαίνει τὸν υἱὸν, συνομολογοῦμεν ἐκείνοις· ὅτι δὲ ὁ δάκτυλος φανερώνει τὴν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος, ἀρνούμεθα· οὐ γὰρ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλὰ τὴν ἐνέργειαν δηλοῖ τοῦ πνεύματος ὁ δάκτυλος· ἀλλ' οὐδὲ πάσας τὰς ἐνεργείας σημαίνει τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην δύναμιν· ὅτι δὲ οὕτως ἔχει, μάρτυς ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸν. ε. λόγον κατ' Εὐνομίου, λέγων· Ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ ἐν τούτοις τοῖς ὑπὸ Μωσέως καὶ τοῖς τοῦ Κυρίου σημείοις, εἴρηται τὸ πνεῦμα· *Βασίλειος* οὐχ ὅτι μικρά τις ἐστὶ τοῦ θεοῦ συνοῦσα δύναμις καθάπερ σώματι δάκτυλος· ἀλλ' ἐπειδὴ ἕν τι τῶν κατὰ διαίρεσιν χαρισμάτων ἐστὶ, καὶ τὸ τῶν ἰαμάτων. τὸ ἕν τι, καὶ οὐχὶ τὰ ὅλα χαρίσματα τοῦ πνεύματος δάκτυλον καλεῖ· ᾧ μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, ἄλλῳ δὲ προφητεία· ἄλλῳ δὲ κρίσις πνευμάτων· ἄλλῳ δὲ γένη γλωσσῶν· ἄλλῳ δὲ ἑρμηνεία γλωσσῶν· ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται· καὶ κατωτέρω· Εἴποι δ' ἄν τις, ὅτι ταῦτα πάντα καὶ ὅσα ἄλλα χαρίσματα εἰσὶ τοῦ πνεύματος, ὥσπερ τὸ σῶμα αὐτοῦ τυγχάνει, τὸ δὲ καθ' ἓν τῶν χαρισμάτων δάκτυλος· Ὁρᾷς πῶς ὁ ἅγιος ἑρμηνεύει τὸν δάκτυλον, ὅτι χάριν σημαίνει δηλαδὴ, καὶ οὐ τὴν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος, ἀλλ' οὔτε πάσας τὰς χάριτας, ἀλλὰ μίαν καὶ μόνην; ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ θεῖος Ἀθανάσιος, εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ πρὸς Ἄρειον *Ἀθανάσ.* διάλεξιν, λέγων, Ἀναλογήσασθαι θέλησον τὴν περὶ τοῦ υἱοῦ συνοδοιπορήσασαν συνεξέτασιν, καὶ εὑρήσεις τὴν ἴδιον τοῦ ἁγίου πνεύματος δύναμιν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ, ἐκ τοῦ

δάκτυλον

δάκτυλον αὐτοῦ εἰρῆσθαι· Τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς τὸ .ιθ. κεφάλ. ἐν Θησαυροῖς·

Κυριλλ.

Οὐκοῦν οὐκ ἀλλότριον οὐδ' ἀπεξενωμένον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς θείας οὐσίας φαίνεται· ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ φυσικῶς, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ τοῦ σώματος δάκτυλος ἐν τῇ χειρὶ ὁμοφυὴς αὐτῇ, καὶ ἡ χεὶρ αὖ πάλιν ἐν τῷ σώματι, οὐκ ἑτερουσίως πρὸς αὐτὸ τυγχάνουσα· Ἐκ τούτων γοῦν τῶν διδασκάλων ἐμάθομεν, ὅτι ὁ δάκτυλος σημαίνει τὴν ὁμοουσιότητα, καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τοῦ παναγίου πνεύματος, καὶ οὐ τὸ εἶναι καὶ τὴν ὑπόστασιν, καθὼς οἱ Λατῖνοι θέλουσι.

Ἀπορία δ'. Ἰωαν. κ.

Τέταρτον λέγουσιν, ὅτι ἐπειδὴ ὁ εὐαγγελιστὴς λέγει ὅτι, Ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινων κρατῆτε κεκράτηνται· διὰ τούτου ἐφανέρωσεν, ὅτι ὁ υἱὸς ἐκπορεύει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ἡμεῖς δὲ εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἂν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐνοεῖ τὴν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος ταῦτα λέγων, καλῶς φρονοῦσιν οἱ Λατῖνοι, καὶ ἡμᾶς δικαίως ἐγκαλοῦσιν· εἰ δὲ καὶ δείξωμεν ἐκ τῆς μαρτυρίας τῶν θείων πατέρων, ὅτι τὸ ἐμφύσημα ἐσήμαινε τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου πνεύματος, αὐτοὶ μὲν θέλουσι φανεῖ ψευδόμενοι κατὰ τοῦτο, καὶ κατήγοροι ἄδικοι· ἡμεῖς δὲ παρ' αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀδίκως συκοφαντούμενοι· Πρῶτος λοιπὸν Ἀθανάσιος ὁ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας μέγας διδάσκαλος, εἰς τὴν .θ. ἐρωταπόκρισιν λέγει.

Ἀθανάσ.

Εἰπὼν δὲ αὐτοῖς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν καὶ χάριν διὰ τοῦ ἐμφυσήματος πρὸς τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας· καὶ πάλιν λέγει· Διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως ἐν τῇ ἁγίᾳ Πεντηκοστῇ, τὴν τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴν τῶν σημείων ἐνέργειαν παρεῖχεν· εἶτα διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τις ἀκούσας τὸν Χριστὸν λέγοντα, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ὅτι τὴν ὑπόστασιν εἶπε τοῦ παναγίου πνεύματος, διὰ τοῦτο φανερώτατα λέγει εἰς τὴν αὐτὴν ἐρωταπόκρισιν·

Ὁ αὐτός.

Πνεῦμα ἅγιον ὀνομάσας, οὐ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν ὑπόστασιν (αὐτὸ γὰρ ἦν τε ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται) ἀλλὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὸ χάρισμα· ὅπερ κατὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς

Σημείωσ.

Ἀναλήψεως, πεντηκοστὴν δὲ τῆς Ἀναστάσεως, ἐπὶ τοὺς Χριστοῦ μαθητὰς κατεφοίτησεν· Ποίας ἄλλης χρείζομεν φανερωτέρας μαρτυρίας, ἀπὸ ταύτης· ὅτι τὸ ἐμφύσημα τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους, καὶ ἡ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ τοῦ πνεύματος κάθοδος, οὐκ ἦν ἡ ὑπόστασις, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ χάρισμα τοῦ πνεύματος; καὶ πάλιν ὁ ἱερὸς Κύριλλος ἐν Θησαυροῖς λέγει·

Κύριλλ.

Μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἐνεφύσησε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς λέγων, λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἵνα πάλιν ἀναμορφωθέντες εἰς τὴν ἐξ ἀρχῆς εἰκόνα, σύμμορφοι φανώμεθα τῷ πεποιηκότι διὰ τῆς μετοχῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος· Ὅρα τί καὶ οὗτος ὁ διδάσκαλος λέγει· ὅτι σύμμορφοι φανώμεθα διὰ τῆς μετοχῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἡ ὑπόστασις δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος οὐ μετέχεται τοῖς ἀνθρώποις· ἄλλο λοιπὸν εἶναι τὸ μετεχόμενον πνεῦμα, τουτέστι τὸ χάρισμα· καὶ ἄλλο τὸ μὴ μετεχόμενον πνεῦμα, ἤγουν ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ ἁγίου πνεύματος· τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ. 15. κεφάλ. τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον·

Βασίλ.

Ἀνακαινίζων τὸν ἄνθρωπον ὁ Κύριος, καὶ ἣν ἀπώλεσε χάριν ἐκ τοῦ ἐμφυσήματος τοῦ Θεοῦ, ταύτην πάλιν ἀποδιδοὺς ἐμφυσήσας εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν, τί φησι; λάβετε πνεῦμα ἅγιον· Ἀκολουθεῖ λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ υἱὸς οὐκ ἐκπορεύει διὰ τοῦτο τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καθὼς οἱ Λατῖνοι λέγουσιν· ἀλλὰ διὰ τοῦ ἐμφυσήματος χαρίζει τὴν ἀνακαίνησιν καὶ τὴν χάριν τοῖς ἀποστόλοις· ἡ οὐσία εἶναι κοινὴ πατρός, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, ὡς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐμάθομεν.

Ἀπορία ε. Ἰωαν. ιε.

Πέμπτον δὲ πάλιν ἀποροῦσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα λέγεται πνεῦμα

Ἰωάν. ιδ΄. ἀληθείας· ὁ δὲ Χριστὸς ἐστὶν ἡ ἀλήθεια, καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει, Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ
ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή, καὶ τὸ πνεῦμα ἄρα ἐκ τοῦ υἱοῦ τῆς ἀληθείας ἐκπορεύεται· Ἡμεῖς
εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι τὸ πνεῦμα λέγεται πνεῦμα Χριστοῦ, καὶ πνεῦμα υἱοῦ, διὰ τὴν
οἰκειότητα καὶ τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν υἱόν, καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦ-
μα, καθὼς καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν ἐδείξαμεν· καὶ ὄχι διὰ τὸ νὰ εἶναι ὁ υἱὸς αἴτιος τοῦ πνεύ-
ματος· διότι καὶ τὸ πνεῦμα λέγεται ἀλήθεια, καθὼς ὁ Παῦλος μαρτυρεῖ πρὸς Ἐφε-
Ἐφεσίους. ε. σίους λέγων· Ὁ γὰρ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐν πάσῃ ἀγαθοσύνῃ καὶ δικαιοσύνῃ καὶ ἀλη-
θείᾳ· καὶ τὸ ἅγιον σύμβολον λέγει, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ· ὁ γὰρ θεὸς καὶ
πατήρ, ἀλήθεια· καὶ ὁ υἱὸς ἀλήθεια· καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλήθεια· οὐχ ὅτι τρεῖς εἰσὶν
ἀλήθειαι, ἀλλ' ὅτι μία καὶ ἡ αὐτή, ὥσπερ καὶ ἡ φύσις μία, καὶ ἡ ἐνέργεια μία, καὶ ἡ βουλὴ καὶ
ἡ ἐξουσία· ὥστε μήτε διὰ τούτου δύνανται οἱ Λατῖνοι νὰ δείξουν ὅτι ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπο-
ρεύεται τὸ παναγιον πνεῦμα, ἂν καλὰ καὶ νὰ λέγεται πνεῦμα ἀληθείας, διὰ τὴν
ὁμοουσιότητα πρὸς τὸν υἱόν, καθὼς ἐπροείπαμεν.

Ἀπορία. ς. Ἕκτον διϊσχυρίζονται οἱ Λατῖνοι νὰ δείξουν ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, διὰ τῆς
Γαλάτ. δ΄. ῥήσεως ἐκείνης τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγοντος Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ εἰς
Κορινθ. α. τὰς καρδίας ἡμῶν· καὶ ἀλλαχοῦ· Εἴ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει· καὶ πάλιν Ἡμεῖς νοῦν Χρι-
κεφ. β. στοῦ ἔχομεν· λέγουσιν οὖν, ὅτι ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα λέγεται πνεῦμα υἱοῦ, πνεῦμα Χριστοῦ,
καὶ νοῦς Χριστοῦ, ἐκπορεύεται ἄρα καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ· Ἡμεῖς εἰς τοῦτο δὲ θέλομεν εἰπεῖ
τι ἐξ ἰδίας γνώμης, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν θείων πατέρων θέλομεν δείξει ὅτι
ταῦτα ἔλεγεν ὁ Παῦλος, διὰ τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν ὁμοουσιότητα τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα,
καὶ τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν υἱόν· λέγει γοῦν ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ ιη. κεφάλ. τῶν
Βασίλ. πρὸς Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου ἐπίσκοπον· Πνεῦμα Χριστοῦ λέγεται, ὡς ᾠκειωμένον κατὰ τὴν
φύσιν· τῆς μὲν οἰκειότητος δηλαμβάνης ἐντεῦθεν· τοῦ δὲ τρόπου τῆς ὑπάρξεως ἀρρήτου
Κύριλλ. φυλαττομένου· καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ἐν θησαυροῖς λέγει· Θεὸς ἄρα τὸ πνεῦμα Χρι-
στοῦ, τὸ ὡς αὐτὸς ἐν ἡμῖν μορφούμενον, ἴδιον δὲ πάντως τὴν οὐσίαν αὐτοῦ οὐκ ἔξωθεν ὑπο-
στάς· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς αὐτοῖς θησαυροῖς λέγει· Χριστοῦ δὲ πάλιν εὐθὺς τὸ πνεῦ-
μα καλεῖ λέγων, εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ἡμῖν, οὐκ ἀλλότριον αὐτὸ δεικνύων τῆς τοῦ λόγου φύσεως,
ἀλλ' ἡνωμένον, εἰ καὶ ἰδιοσύστατόν ἐστιν, ὡς αὐτό τε ὑπάρχον ἐν υἱῷ, καὶ ὁ υἱὸς ἐν αὐτῷ,
διὰ τὴν τῆς οὐσίας ταυτότητα· καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος
Γρηγόρ. λόγον, λέγει· Ἐγὼ μὲν φρίττω τὸν πλοῦτον ἐννοῶν τῶν κλήσεων καὶ καθ' ὅσον ὀνομάτων
ὁ θεολόγ. ἀναισχυντοῦσιν οἱ τῷ πνεύματι ἀντιπίπτοντες· πνεῦμα Θεοῦ λέγεται, πνεῦμα Χριστοῦ, νοῦς
Χριστοῦ, πνεῦμα Κυρίου, πνεῦμα υἱοθεσίας, πνεῦμα ἀληθείας, δάκτυλος Θεοῦ, καὶ τὰ λοι-
πά, εἰς ἔμφασιν οἶμαι τοῦ ὁμοουσίου· Ἰδοὺ πῶς ἔλυσεν ὡς ἐν συντόμῳ πάσας τὰς ἀπορί-
ας ὁ ἅγιος οὗτος, τὰς ὁποίας οἱ Λατῖνοι προφέρουσι· λέγει γάρ, ὅτι πνεῦμα λέγεται,
πνεῦμα Χριστοῦ, πνεῦμα ἀληθείας, δάκτυλος Θεοῦ, καὶ τὰ ὅμοια, δι' οὐδὲν ἕτερον, εἰμὴ
μόνον εἰς φανέρωσιν τῆς ὁμοουσιότητος τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα· τὰ
Ἀναστάσ. αὐτὰ λέγει, καὶ ὁ ἅγιος Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης εἰς τὸν περὶ ὀρθῶν δογμάτων λόγον·
Σιναΐτης. Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται πνεῦμα θεοῦ, πνεῦμα Χριστοῦ, πνεῦμα υἱοῦ, δεικνύντος
δι' ὅλων τοῦ λόγου τὴν φυσικὴν συγγένειαν τῆς θεότητος· καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Τοῖς μὲν
ἀποστόλοις συνῆσαν ἀεὶ μεθεκτῶς· τῷ δὲ σωτῆρι Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν, ὡς ὁμοούσιον καὶ
ὁμόθεον, ταύτῃ λέγεται πνεῦμα Θεοῦ, καὶ πνεῦμα Χριστοῦ· καὶ ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Δα-
μασκηνὸς

μασκηνὸς εἰς τὸν λόγον ὁποῦ κάνει, τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ, λέγει· Πνεῦμα ἅγιον «Δαμασκ.
τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ὡς ἐξ αὐτοῦ ἐκπορευόμενον· ὅπερ καὶ τοῦ υἱοῦ λέγεται, ὡς δι' αὐτοῦ φανε- «
ρούμενον, καὶ τῇ κτίσει μεταδιδόμενον, οὐκ ἐξ αὐτοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς «
εἰς τὸ ·ιγ· κεφάλ· τοῦ πρώτου βιβλίου λέγει· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα πατρὸς, ὡς «
ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον· υἱοῦ δὲ πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ πατρὸς «
ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ: Ἐκ τῶν μαρτυριῶν λοιπὸν τῶν ἁγίων ἐφανερώ- «Σημείωσ.
θη, ὅτι ἂν καλὰ τὸ πνεῦμα λέγεται υἱοῦ πνεῦμα, δὲ λέγεται διότι ἐκπορεύεται ἐξ «
αὐτοῦ ὑποστατικῶς· ἀλλὰ λέγεται πνεῦμα Χριστοῦ, διὰ τὴν οἰκειότητα τῆς φύσεως καὶ
τὴν ὁμοουσιότητα· οὕτως τοίνυν ἐπίστευον οἱ ἅγιοι, καὶ οὕτως ἔγραφον· καὶ ἡμεῖς οὕτω πιστεύ-
ομεν ὡς παρ' αὐτῶν ἐδιδάχθημεν: Εἰς τοῦτο πάλιν ἀποκρίνονται οἱ Λατῖνοι λέγοντες, ὅτι Ἔνστασις.
ἐπειδὴ διὰ τὴν οἰκειότητα τῆς φύσεως καὶ τὴν ὁμοουσιότητα, λέγεται τὸ πνεῦμα, υἱοῦ
πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ λέγεται, καὶ ὁ υἱὸς, τοῦ πνεύματος υἱός· ἀλλὰ τοῦτο δὲν
εὑρίσκεται· τὸ λοιπὸν δὲ λέγεται τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ, διὰ τὸ ὁμοούσιον, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκ-
πορεύεσθαι ἐξ αὐτοῦ: Ἡμεῖς δὲ λύοντες τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἂν τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ, υἱὸς Λύσις.
δὲν εἶχεν ἀναγκαίαν τὴν ἀναφορὰν πρὸς ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου λέγεται υἱὸς, ἤγουν ἂν δὲν
ἐσυνυπακούετο εὐθὺς μετὰ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ πατὴρ, ἂν εἴχαμεν εἰπῇ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πνεύ-
ματος υἱὸν, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, βέβαια δὲν ἠθέλαμεν ἁμαρτήσει· βεβαιοῖ μου τὸν
λόγον ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος εἰς τὸν περὶ Τριάδος λόγον, οὕτωσὶ λέγων· Οὐ λέγο- «Αὐγους.
μεν τὸν υἱὸν τοῦ πνεύματος, ἵνα μὴ πατὴρ αὐτοῦ νομισθῇ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· διὰ τοῦτο «
λοιπὸν δὲ λέγεται ὁ υἱὸς τοῦ πνεύματος υἱὸς, κατὰ τὴν ὁμοουσιότητα καὶ τὴν ἀχώριστον «
ἑνότητα τῆς φύσεως, ἵνα μὴ νομισθῇ πατὴρ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἰπόντες γὰρ ὅτι «
ὁ υἱὸς εἶναι τοῦ πνεύματος, εὐθὺς ἐννοοῦμεν ὅτι πατὴρ εἶναι τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ οὕτως
ἠθέλαμεν πιστεύει δύο πατέρας τοῦ υἱοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι βλάσφημον καὶ ἔξω τῆς χριστι-
ανικῆς πίστεως.

Ἔτι λέγουσι, τὸ πνεῦμα λέγεται ἴδιον τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἔστιν ἴδιον τοῦ υἱοῦ διὰ, τοῦτο
ἐκπορεύεται καὶ ἐξ αὐτοῦ· Ἡμεῖς δὲ, λέγομεν, ὅτι τὸ ἴδιον διχῶς λαμβάνεται· εἰς τὸ
φυσικὸν ἴδιον καὶ οὐσιῶδες· καὶ εἰς τὸ ὑποστατικὸν ἴδιον· Καὶ φυσικὸν ἴδιον εἶναι,
τῇ ἁγίᾳ τριάδι, ὡς τὸ θεὸς. τὸ ἀθάνατον· τὸ ἄκτιστον· τὸ ἄπειρον· τὸ ἀπερί-
γραπτον· τὸ ἁπλοῦν· τὸ ἀσύνθετον· τὸ δημιουργικὸν, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὰ ὁποῖα εἶναι
κοινὰ τοῖς τρισὶ προσώποις· Ἴδιον δὲ πάλιν ὑποστατικὸν τοῦ πατρὸς· ὡς τὸ, πατὴρ· τὸ
γεννήτωρ· τὸ προβολεύς· Ἴδιον τοῦ υἱοῦ ὑποστατικὸν, ὡς τὸ, υἱὸς· τὸ γέννημα. τοῦ δὲ πνεύματος
ἴδιον ὑποστατικὸν εἶναι, ὡς τὸ ἐκπόρευμα τὸ πρόβλημα. καὶ περὶ μὲν τοῦ φυσικοῦ καὶ οὐσιώδους ἰδίου
λέγει ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὴν ·πς. ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ἰωάννην· Α" γὰρ δοκεῖ ἰδιάζοντα
εἶναι τοῦ πατρὸς, ταῦτα καὶ τοῦ υἱοῦ εἶναι φαίνεται καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· καὶ γὰρ ἄφατος ἡ χάρις τοῦ πνεύ- « Χρυσόσ.
ματος καὶ πολυειδὴς ἡ δωρεά· τοῦτο δὲ γίνεται, ἵνα μάθῃς, ὅτι πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύμα- «
τος, μία ἡ δωρεὰ καὶ ἐξουσία· περὶ δὲ τοῦ ὑποστατικοῦ ἰδίου, πάντες οἱ θεῖοι πατέρες μαρ- «
τυροῦσιν, ὅτι δὲν εἶναι κοινὸν τοῖς τρισὶ προσώποις· ἀλλ' ἕκαστον πρόσωπον ἔχει καὶ φυλάτ-
τει τὸ ἴδιον του· Εἰς βεβαίωσιν δὲ τοῦ λόγου θέλομεν φέρει τὸν θεῖον Κύριλλον καὶ τὸν μα-
κάριον Θεοδώρητον, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἔξαρχοι καὶ πρῶτοι τῆς ἁγίας καὶ μακαρίας Τρίτης
Συνόδου· ἀπὸ τοὺς ὁποίους θέλομεν γνωρίσει, ποταπὴν γνώμην εἶχεν ἡ καθόλου Ἐκκλη-
σία τότε περὶ τοῦ ἰδίου καὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πνεύματος.

Λέγει

Κύριλλ.

Θεοδώρ.

Ἰωάν. ιε.

Κορ. α. κεφ. β.

Λέγει γοῦν ὁ ἅγιος Κύριλλος εἰς ἓν τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἴδιον ἐστὶ τοῦ υἱοῦ· εἰς τοῦτο ἀποκρίνεται ὁ ἅγιος Θεοδώρητος, Εἰ μὲν ὡς ὁμοφυὲς καὶ ἐκ πατρὸς ἐκπορευόμενον ἔφη, συνομολογήσομεν, καὶ ὡς εὐσεβῆ δεξώμεθα τὴν φωνήν· εἰ δὲ ὡς ἐξ υἱοῦ τὴν ὕπαρξιν ἔχον, ὡς βλάσφημον τοῦτο καὶ ὡς δυσσεβὲς ἀποῤῥίψομεν· πιστεύομεν γὰρ τῷ Χριστῷ λέγοντι, τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεσθαι· καὶ τῷ θείῳ Παύλῳ ὁμοίως φάσκοντι, ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ πατρός. Ἀκούεις τὶς λογῆς ἀποκρίνεται ὁ ἅγιος αὐτὸς τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ; ἂν ὁ Κύριλλος λέγει ἐννοεῖ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχει τὴν ὕπαρξιν ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἤγουν ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο λέγει τὸ πνεῦμα ἴδιον τοῦ υἱοῦ, ὡς βλάσφημον τοῦτο καὶ ὡς δυσσεβὲς τὸ ἀπορρίπτομεν· εἰ δὲ ἐννοεῖ καὶ πιστεύει τὸ ἴδιον, ὡς ὁμοφυὲς τῷ υἱῷ, ἐκ δὲ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἡμεῖς συνομολογήσομεν· τί δὲ πρὸς ταῦτα ἀπεκρίθη ὁ Κύριλλος; ἄκουσον.

Κύριλλος.

Ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν· ἀλλ' οὐκ ἀλλότριον ἐστὶ τοῦ υἱοῦ. Ἂν ὁ Κύριλλος λοιπὸν ἐννόει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, διατί δὲν ἀποκρίνεται πρὸς τὸν Θεοδώρητον λέγων, ὅτι ἐγὼ οὕτω ἐννοῶ καὶ οὕτω πιστεύω, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν ὕπαρξιν ἔχει ἐξ αὐτοῦ; ἀλλ' ἐπειδὴ ποτὲ τοιοῦτον δὲν ἐνόησεν ὁ ἅγιος, διὰ τοῦτο ὁμολογεῖ καὶ αὐτὸς, ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἔστι δὲ οὐκ ἀλλότριον, ἀλλ' ἴδιον καὶ ὁμοούσιον, κατὰ τὸν τῆς φύσεως καὶ τῆς οὐσίας λόγον· πῶς ἄλλως ἤθελε ἀποκριθῇ ὁ ἅγιος; αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε καλῶς ὅτι ὅστις λέγει τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεσθαι καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἐναντιοῦται τῇ ἀληθινῇ διδασκαλίᾳ τῇ λεγούσῃ, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀπόκρισίν του δύο τινὰ μᾶς ἐφανέρωσεν· πρῶτον, ὅτι ὁ πατὴρ εἶναι αἴτιος τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ παναγίου πνεύματος, διὰ τοῦτο εἶπεν, ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς κατὰ τὴν τοῦ σωτῆρος φωνήν· δεύτερον, ὅτι τὸ πνεῦμα εἶναι Θεὸς ὁμοούσιος τῷ υἱῷ· διὰ τοῦτο εἶπεν, οὐκ ἀλλότριον τοῦ υἱοῦ ἐστι· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου, καὶ ἡ καθόλου γνώμη τῆς Ἐκκλησίας· ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν πρὸς Σεραπίωνα ἐπιστολήν·

Ἀθανάσ.

Εἰ γὰρ ἐφρόνουν ὀρθῶς περὶ τοῦ λόγου, ἐφρόνουν ὑγιῶς καὶ περὶ τοῦ πνεύματος, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται· καὶ τοῦ υἱοῦ ἴδιον· ὃ παρ' αὐτοῦ δίδοται τοῖς μαθηταῖς, καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.

Λύσεις εἰς τὰ τοῦ Κυρίλλου.

Πρὸς τούτοις δὲ πάλιν λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι ὁ ἅγιος αὐτὸς Κύριλλος λέγει τὸ πνεῦμα ἐξ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ· εἰς γὰρ τὴν ἐπίλυσιν τὴν .θ. τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφάλ. λέγει περὶ τοῦ υἱοῦ·

Κύριλλος.

Πάντα ὑπάρχων ὅσα καὶ ὁ πατὴρ, δίχα μόνου τοῦ εἶναι πατήρ· καὶ ἴδιον ἔχων τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐσιωδῶς ἐμπεφυκὸς αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον, ἐργάζεται τὰς θεοσημείας· εἶτα λέγει· Οἱ δὲ λέγοντες ὡς ἄνθρωπον ἕνα τῶν καθ' ἡμᾶς, (ἤγουν τῶν ἁγίων) δεδοξάσθαι αὐτὸν τῇ διὰ τοῦ πνεύματος ἐνεργείᾳ, καὶ οὐχ ὡς ἰδίᾳ μᾶλλον, ἀλλ' ὡς ἀλλοτρίᾳ καὶ οὐ θεοπρεπεῖ χρώμενον, καὶ ὡς ἐν χάριτος μέρει λαβόντα παρὰ τοῦ πνεύματος τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, ὑποκείσονται δικαίως τῇ δυνάμει τοῦ ἀναθέματος. Τρία τινὰ πρέπει νὰ στοχασθοῦμεν, εἰς ταῦτα τὰ ῥητὰ τοῦ ἁγίου λεγόμενα· πρῶτον, τί ἐννοεῖ ὁ ἅγιος λέγων, πάντα ὑπάρχων ὅσα καὶ ὁ πατήρ· δεύτερον τί φανερώνει, τὸ, ἴδιον ἔχων τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ οὐσιωδῶς ἐμπεφυκὸς αὐτῷ πνεῦμα ἅγιον, ἐργάζεται τὰς θεοσημείας· καὶ τρίτον τί ἐφρόνει ὁ ἅγιος, ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμα λέγων. Λέγομεν οὖν εἰς τὸ, πάντα ὑπάρχων ὅσα καὶ ὁ πατήρ· ὅτι ὁ ἅγιος εἶπε τοῦτο διὰ τὰ φυσικὰ ἰδιώματα τοῦ πατρὸς, ὅτι πάντα ὑπῆρχεν ὁ υἱὸς ὅσα

καὶ

καὶ ὁ πατήρ· ἤγουν Θεὸς ὑπῆρχεν ὁ πατήρ, καὶ δημιουργός, καὶ ἀθάνατος, καὶ ἀΐδιος, καὶ ἁπλοῦς, καὶ ὅσα ἄλλα πρότερον εἴπαμεν, ταῦτα πάντα εἶναι κοινὰ καὶ τοῦ υἱοῦ· καὶ οὐ μόνον εἶσι ταῦτα κοινὰ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πνεύματος ὁμοίως· λέγει γὰρ ὁ μακάριος Θεοδώρητος εἰς τὸν α΄. διάλογον. Τὸ Θεός, τὸ Κύριος, τὸ δημιουργός, τὸ παντοκράτωρ, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια, κοινὰ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος·

Θεοδώρ.

καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸν ε΄. λόγον τῶν ἀντιρρητικῶν λέγει, Τὰ κοινὰ πατρὶ καὶ υἱῷ, κοινὰ καὶ τῷ πνεύματι·

Βασίλ.

καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, ἐν τῷ περὶ θείων ὀνομάτων, Ὅσα τοῦ πατρός, καὶ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ, τῷ θεαρχικῷ πνεύματι κοινωνικῶς καὶ ἡνωμένως ἀνήκουσιν·

Διονύσ.

καὶ ὁ μακάριος Αὐγουστῖνος εἰς τὸ ιγ΄. κεφάλ. τοῦ β΄. βιβλίου περὶ Τριάδος λέγει, Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, οὐ μόνον τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος·

Αὐγουσ.

καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, Πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ, τοῦ υἱοῦ ἐστι, πλὴν τῆς αἰτίας·

Γρηγόρ.

καὶ Λέων ὁ μακάριος πάπας εἰς τὸν τῆς Πεντηκοστῆς λόγον λέγει. Omnia quæ habet Pater mea sunt, propterea dixit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis, non ergo alia sunt Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti, sed omnia quæcunque habet Pater, habet Filius, habet & Spiritus Sanctus. ἤγουν πάντα ὅσα ἔχει ὁ πατήρ ἐμά εἰσι· διὰ τοῦτο ἔλεγεν, ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· οὐκ ἄρα ἄλλα τὰ τοῦ πατρός, ἕτερα δὲ τὰ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἕτερα τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἀλλὰ πάντα ἃ ἔχει ὁ πατήρ, ἔχει καὶ ὁ υἱός, ἔχει καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον·

Λέων.

καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος εἰς τὸν ἀγκυρωτὸν λόγον λέγει· Καὶ πάντα τὰ τοῦ πατρὸς μοῦ ἐμά ἐστι, φησὶν ὁ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιος λόγος· τίνα δὲ ἐστι τὰ τοῦ πατρός, ἀλλ' ἢ ταῦτα; τὸ Θεὸς τοῦ πατρός ἐστι; τοῦτο καὶ τοῦ υἱοῦ· ἡ ζωὴ τοῦ πατρός ἐστι; τοῦτο καὶ τοῦ υἱοῦ· τὸ φῶς τοῦ πατρός; δηλονότι καὶ τοῦ υἱοῦ· τὸ ἀθάνατον τοῦ πατρός; ὡσαύτως καὶ τοῦ υἱοῦ· τὸ ἀκατάληπτον τοῦ πατρός; καὶ τοῦ υἱοῦ· πάντα τὰ τοῦ πατρὸς τοῦ υἱοῦ ἐστιν· ἂν ἦτον λοιπὸν κοινὸν καὶ τὸ ἐκπορεύεσθαι πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἤθελε τὸ εἰπεῖ ὁ ἅγιος· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο δὲν εἶναι, διὰ τοῦτο μήτε ὁ ἅγιος δὲν τὸ συναριθμεῖ· διότι πάντα ταῦτα εἰσὶν οὐσιώδη, καὶ κοινὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ· τὸ δὲ ἐκπορεύεσθαι, εἶναι ὑποστατικὸν καὶ ἴδιον τοῦ πατρός.

Ἐπιφαν.

Τὸ δὲ ἐξ αὐτοῦ ἐννοεῖται διχῶς· ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ· ἢ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρός· καὶ εἰ μὴ λάβωμεν τοῦτο, ἀντὶ τοῦ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ υἱοῦ· ἐξ ἀνάγκης θέλει ἀκολουθήσει μία ἀπὸ ταῖς δύο ταύταις βλασφημίαις· ἢ δηλονότι νὰ πιστεύωμεν ὅτι ἡ ὑπόστασις τοῦ πατρὸς καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ υἱοῦ, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, καὶ διὰ τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ υἱοῦ· τὸ ὁποῖον εἶναι βλάσφημον, καὶ αἱρετικῶν γνώμη· ἢ νὰ πιστεύωμεν δύο ἀρχὰς ἐπὶ τῆς μακαρίας Τριάδος, τὸν πατέρα δηλονότι καὶ τὸν υἱόν· ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ὡς μία ὑπόστασις ἐκ δύο ὑποστάσεων ὡς ἐκ δύο ἀρχῶν· τὸ ὁποῖον εἶναι παντάπασιν ἀλλότριον τῆς χριστιανικῆς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ ἐναντίον τῆς τῶν πατέρων ἱερᾶς θεολογίας· ἐπειδὴ πάντες οἱ θεῖοι πατέρες μίαν ὁμολογοῦσιν ἀρχὴν ἐπὶ τῆς μακαρίας Τριάδος, τὸν πατέρα καὶ μόνον, καθὼς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐδείξαμεν· οὐκ ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ ἅγιος τὴν ὑπόστασιν τοῦ πνεύματος ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ υἱοῦ, διὰ τὸ εἰπεῖν, ἐξ αὐτοῦ· λείπεται λοιπὸν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐξ αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ πατρός· καθὼς καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν ἐμαρτύρει ὁ αὐτὸς Κύριλλος, καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐξηγούμενοι τὸ ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, δηλονότι ἐκ τοῦ ἐμοῦ πατρός: Καὶ ἄλλως· Τὸ ἐξ αὐτοῦ, ἤγουν ἴδιον ἔχων τὸ ἐξ αὐτοῦ διδόμενον πνεῦμα καὶ χορηγούμενον καὶ παρεχόμενον πνεῦμα καὶ ἀποστελλόμενον, οὐ καθὸ ὑπόστασις, ἀλλὰ καθὸ δῶρον καὶ χάριν

καὶ ἐνέργειαν; ἐργάζεται πᾶσι θεοσημείαις ὁ κύριος· ὄχι καθὼς ἠργάζοντο οἱ προφῆται καὶ οἱ λοιποὶ ἅγιοι· διότι πάντες οἱ ἅγιοι κατὰ μετοχὴν εἶχον τὸ πνεῦμα, ἤγουν ἕνα χάρισμα, ἢ προφητείας, ἢ γλωσσῶν, ἢ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἢ πνεῦμα πραότητος, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἀλλὰ καθὼς ὅλον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἦν ἐν ὅλῳ τῷ υἱῷ, ὅτι ἐν αὐτῷ κατῴκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς· ἤγουν οὐσιωδῶς ἐμπεφυκὸς αὐτῷ :· Διὰ τοῦτο λέγεται καὶ ἴδιον τοῦ υἱοῦ ὡς ὁμοούσιον αὐτῷ διδόμενον ἐξ αὐτοῦ καὶ προερχόμενον, καὶ τῇ κτίσει φανερούμενον, καὶ ἀποστελλόμενον, ὡς δῶρον καὶ χάριν καὶ ἐνέργειαν, ἥτις ἐστὶ κοινὴ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος; Ὅτι δὲ ὡς δῶρον δίδοται εἰς τὴν κτίσιν τὸ πνεῦμα παρὰ πατρὸς υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· μάρτυς ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν πρὸς Σεραπίονα ἐπιστολὴν λέγων,

Αθανάσ. Δωρεὰ καὶ χάρις ἐν τριάδι παρὰ πατρὸς δι' υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι δίδοται· καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος δῶρον καλεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς τὸ. ιθ. κεφάλ.. τοῦ. ιε. βιβλίου· Δῶρον Θεοῦ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, παρ' ὅσον δίδοται τοῖς δι' αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἀγαπῶσι· καὶ πάλιν, Ἐπὶ τοσοῦτον τοίνυν δῶρον ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον δίδοται, οἷς δίδοται· καὶ πάλιν· Οὕτω γὰρ δίδοται ὥσπερ τοῦ Θεοῦ δῶρον, ὡς καὶ αὐτῷ ἑαυτὸ διδόναι ὥσπερ Θεός·

Αὐγουστ.

Ὅτι δὲ ὡς ὁμοούσιον, καὶ οὐχ ὡς ἐκπορευόμενον λέγεται ἴδιον τοῦ υἱοῦ, μάρτυς ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν λέγων. Εἰ δὲ ὁ υἱὸς, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστὶν, ἴδιον

Αθανάσ. τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶν, ἀνάγκη καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ λεγόμενον, ἴδιον εἶναι κατ' οὐσίαν αὐτοῦ· ὅρα λοιπὸν πῶς ἑρμηνεύει τὸ ἴδιον ὁ ἅγιος, ὅτι κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον λέγεται ἴδιον τοῦ υἱοῦ, καὶ οὐ κατὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατὸν, καθὼς οἱ ἐναντίοι λέγουσι· τοῦτο

Κύριλλ. καὶ αὐτὸς ὁ Κύριλλος βεβαιοῖ ὡς πρότερον εἴπομεν· Ἐκπορεύεται μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνὴν, ἀλλ' οὐκ ἀλλότριον ἐστὶ τοῦ υἱοῦ. Πάλιν προφέρουσι τὸν αὐτὸν ἅγιον Κύριλλον ἐξηγούμενον τὸ ῥητὸν τοῦ προφήτου Ἰωὴλ,

Ὁ αὐτός. καὶ λέγοντα· Ἀνακαινίζεται δέ τινα τρόπον· ἦν μὲν γὰρ ἐστὶ Θεὸς, καὶ ἐκ Θεοῦ κατὰ φύσιν ὁ υἱός· γεννᾶται γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός· ἴδιον αὐτοῦ τε, καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ τὸ πνεῦμα ἐστίν. Ἐν τούτοις πρέπει νὰ γνωρίσωμεν τὸν σκοπὸν τοῦ ἁγίου, περὶ ποίου πνεύματος λέγει· ἤγουν περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτῆς τοῦ παναγίου πνεύματος λέγει ὁ ἅγιος, ἢ περὶ τῆς χάριτος καὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁγίου πνεύματος· λέγομεν τοίνυν, ὅτι τὴν χάριν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐννοεῖ ὁ ἅγιος ἐνταῦθα, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις, ἡ ὁποία καλεῖται καὶ αὐτὴ πνεῦμα ὡς ἐν τοῖς προειρημένοις ἐμάθομεν· ὅτι δὲ τὴν χάριν ταύτην ἐννοεῖ καὶ οὐ τὴν ὑπόστασιν, ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ μαρτυρεῖ

Κύριλλ. λέγων· Ἰδοὺ δὴ σαφῶς χαριεῖσθαι ἐπαγγέλλεται τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος χάριν, τουτέστιν ἀμφιλαφῆ τὴν χορηγίαν· ταύτην τὴν χάριν λέγει ὁ ἅγιος εἶναι αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ· Ἴδιον μὲν εἶπεν αὐτοῦ, ὡς ὁμοούσιον, καὶ ὡς μίαν ἐνέργειαν καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· Ἐν αὐτῷ δὲ πάλιν εἶπεν, διότι ἡ χάρις αὕτη καὶ ἡ ἐνέργεια, ἀχώριστος ἐστὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὥσπερ καὶ ἡ οὐσία· Εἶπε δὲ ἐξ αὐτοῦ, διότι ἐξ αὐτοῦ δίδοται καὶ διαμοιράζεται καὶ φανεροῦται τῇ κτίσει· οὕτως οὖν ἐννοεῖ ὁ ἅγιος, τὸ ἴδιον αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτοῦ.

Λύσις εἰς τὰ τοῦ Ἐπιφανείου.

Ἐπιφάνιος.

Φέρουσι πάλιν τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον εἰς τὸ νὰ βεβαιώσουν τὴν γνώμην ταύτην, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· λέγει γὰρ ὁ ἅγιος εἰς τὸν ἀγκυρωτὸν λόγον· Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ, καὶ πνεῦμα πατρὸς, καὶ πνεῦμα υἱοῦ· οὐ κατά τινα σύνθεσιν, καθάπερ

ἐν

ἐν ἡμῖν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα· ἀλλ' ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ ἁγίου, λέγουσιν οἱ κακῶς ἐξηγούμενοι τὰ τῶν ἁγίων, νὰ πῶς καὶ ὁ ἅγιος ἐδῶ ὁμολογεῖ ὅτι ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ πανάγιον πνεῦμα· Ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια· ἐπειδὴ καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ἁγίου δὲν εἶναι νὰ δείξῃ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ νὰ φανερώσῃ ὅτι τὸ πνεῦμα ἐστὶ τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ· καθὼς αὐτὸς ὁ ἅγιος εἰς τὸν αὐτὸν στίχον τὸ μαρτυρεῖ λέγων.

Ὁ αὐτός.

Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ καὶ πνεῦμα τοῦ πατρὸς, καὶ πνεῦμα υἱοῦ, οὐ κατά τινα συνάφειαν, καθάπερ ἐν ἡμῖν ψυχὴ καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ υἱοῦ· ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ· ἀκούεις τί ἐννοεῖ ὁ ἅγιος, ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ λέγων; ὅτι οὐχ ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι ἐστὶ τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ· Πάλιν προφέρουσιν ἄλλην ῥῆσιν τοῦ αὐτοῦ ἁγίου λέγοντος εἰς τὸν αὐτὸν λόγον·

Ὁ αὐτός.

Οὐδεὶς οἶδε τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸν υἱὸν εἰ μὴ ὁ πατήρ· τολμῶ λέγειν, οὐδὲ τὸ πνεῦμα τίς οἶδεν, εἰ μὴ ὁ πατήρ, καὶ ὁ υἱός, παρ' οὗ ἐκπορεύεται, καὶ παρ' οὗ λαμβάνει· εἰς τοῦτο μᾶς λέγουσιν οἱ ἐναντίοι, ἀκούετε τί λέγει ὁ ἅγιος, ὅτι παρ' οὗ υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ παρ' οὗ λαμβάνει; καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται ἄρα τὸ πνεῦμα· Ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ σόφισμα Λατίνων καὶ ψεῦδος· οὐ γὰρ λέγει ὁ ἅγιος παρ' οὗ υἱοῦ, ἀλλὰ παρ' οὗ πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ παρ' οὗ υἱοῦ λαμβάνει· διότι πόθεν ἤθελες νὰ εἰπῇ ὁ ἅγιος τοιοῦτον, μὴν ἔχοντας νὰ τὸ βεβαιώσῃ παρὰ τῆς θείας γραφῆς; ποῦ ποτε ἐφάνη εἰς τὴν θείαν γραφὴν, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ; πόθεν δὲ θέλεις εὕρει τοῦτο· ἀλλ' ὅτι τὸ πνεῦμα λαμβάνει ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἡ θεία γραφὴ τὸ μαρτυρεῖ, καὶ ὁ ἅγιος ἐδῶ τὸ ὁμολογεῖ· λέγει γὰρ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ τῷ ἀγκυρωτῷ.

Ὁ αὐτός.

Τὸ δὲ πνεῦμα παρὰ πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβανόν· πῶς δὲ ἐννοεῖται τὸ, λαμβάνειν; ἀρκετὰ τὸ ἐδείξαμεν ἐν τοῖς ὄπισθεν, ἔνθα ἐλέγομεν ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ οὐ χρήζει ἄλλης ἑρμηνείας. Εἰς τοῦτο ὅπου λέγει ὁ ἅγιος· παρ' οὗ ἐκπορεύεται, καὶ παρ' οὗ λαμβάνει, δύο τινὰ μᾶς φανερώνει· Πρῶτον τὰ δύο πρόσωπα διαιρετικῶς τῆς ἁγίας τριάδος· τὸ μὲν πρόσωπον τοῦ πατρὸς φανερώνει λέγων, παρ' οὗ ἐκπορεύεται· τὸ δὲ πρόσωπον τοῦ υἱοῦ, ὅταν λέγῃ, παρ' οὗ λαμβάνει· τὸ δὲ πρόσωπον τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅταν λέγῃ, τολμῶ εἰπεῖν, οὐδὲ τὸ πνεῦμα τίς οἶδεν, εἰ μὴ ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱός. Δεύτερον φανερώνει, τὴν ὁμοουσιότητα τὴν ὁποίαν ἔχει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μὲ τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· οὐχὶ δὲ τὸ αἴτιον τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα· Ἀρκεῖ καὶ ταῦτα εἰς τὰ τοῦ Ἐπιφανίου.

Περὶ τ̃ .ἐκ. καὶ .διὰ. προθέσεως

Περὶ δὲ τῆς .ἐκ. καὶ τῆς .διὰ. προθέσεως λέγουσιν οἱ Λατῖνοι ὅτι ταὐτὸ σημαίνουσιν. ἤγουν ταὐτὸν ἐστὶν εἰπεῖν, διὰ τοῦ υἱοῦ, ὥσπερ εἰπεῖν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· διότι ἡ .διὰ. πρόθεσις εἰς τὰ θεῖα, ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ δύναμιν ὅπου ἔχει καὶ ἡ .ἐκ. καὶ διὰ τοῦτο ὅταν οἱ ἅγιοι λέγουσιν διὰ τοῦ υἱοῦ, ἐννοοῦσι τὸ αὐτὸ, ὥσαν νὰ ἔλεγον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· ἐκεῖνοι μὲν οὕτως. Ἡμεῖς δὲ εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἂν ἡ .διὰ. πρόθεσις εἶχε τὴν αὐτὴν δύναμιν καὶ τὴν αὐτὴν σημασίαν ἐν τοῖς θείοις προσώποις, τὴν ὁποίαν ἔχει καὶ ἡ .ἐκ. ἤθελε λέγεσθαι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται, ἀλλὰ τοῦτο οὔτε ἐφάνη ποτὲ, οὔτε ἠκούσθη, οὔτε παρὰ τῆς θείας γραφῆς, οὔτε παρὰ τῶν θείων πατέρων· διὰ τοῦτο λοιπὸν ἡ .διὰ. πρόθεσις ἐν τοῖς θείοις, οὐκ ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ δύναμιν ὁποίαν ἔχει ἡ .ἐκ. ἀλλὰ μεγίστη ἐστὶν ἡ τούτων διαφορά·

Ἡ ἐκ πρόθεσις.

Πρὸς τούτοις δὲ, λέγομεν ὅτι ἡ .ἐκ. πρόθεσις ἐν τοῖς θείοις, ἐν μὲν τοῖς ἔνδον τῆς θεολογίας, σημαίνει

μαίνει καὶ φανερώνει μίαν καὶ μόνην αἰτίαν ὑποστατικὴν καὶ ἰδικήν· ἥτις εἶναι μόνη τοῦ πατρός· διότι ἡ ὑπόστασις τοῦ πατρὸς εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία γεννᾷ τὸν υἱόν, καὶ ἐκπορεύει τὸ πανάγιον πνεῦμα καθὸ γεννήτωρ καὶ προβολεύς, καθὼς ἐν τοῖς προτέροις μᾶς ἐδίδαξεν ὁ μέγας Ἀθανάσιος· ὥστε ὅπου ἡ μία ὑπόστασις τοῦ πατρὸς εἶναι μόνη αἰτία καὶ πηγὴ τῶν λοιπῶν δύο ὑποστάσεων· ταύτην λοιπὸν τὴν ὑποστατικὴν αἰτίαν τοῦ πατρὸς σημαίνει ἐν τοῖς ἔνδον τῆς θεολογίας ἡ .ἐκ. πρόθεσις. Εἰς δὲ τὰ ἔξω ἡ αὐτὴ .ἐκ. πρόθεσις οὐ σημαίνει αἰτίαν μίαν μιᾶς ὑποστάσεως, ἀλλὰ σημαίνει μίαν αἰτίαν μιᾶς βουλῆς καὶ θελήσεως καὶ ἐντολῆς τῆς μακαρίας καὶ τρισυποστάτου Τριάδος. Τί δὲ διαφέρει ἡ ὑποστατικὴ αἰτία τῆς αἰτίας τῆς θελήσεως καὶ τῆς βουλῆς; Ὅτι ἡ ὑπόστασις γεννᾷ ὅμοια κατὰ τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ ἐκπορεύει, ὥσπερ ὁ Πέτρος ἄνθρωπος ὤν, γεννᾷ ἄνθρωπον ὅμοιον αὐτῷ· καὶ ὁ ἐκπορεύων ἐκπορεύει ὅμοιον αὐτῷ· διὰ τοῦτο πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα, καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα· ἤγουν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τοῦ πατρός· διὸ καὶ ὁμοούσιον λέγομεν τῷ πατρὶ τὸν υἱόν, καθὼς ἐν τῷ ἁγίῳ συμβόλῳ κεῖται. Ἡ δὲ αἰτία τῆς θελήσεως καὶ τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐντολῆς, εἶναι κοινὴ ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι, πατρὶ δηλονότι, υἱῷ, καὶ ἁγίῳ πνεύματι· ἡ ὁποία κτίζει καὶ δημιουργεῖ· τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι φύσεως ἔργον, ἀλλὰ βουλῆς καὶ θελήσεως καὶ ἐντολῆς· διὰ τοῦτο τὰ κτιστὰ καὶ τὰ δημιουργηθέντα δὲν εἶναι ὅμοια τῷ δημιουργῷ καὶ ἀΐδια, ἀλλὰ φθαρτά· περὶ τῶν κτισμάτων τούτων καὶ φθαρτῶν λέγει ὁ Δαβίδ, Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν· καὶ πάλιν· Αὐτὸς εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν· ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὸν διάλογον ὅπου κάμνει πρὸς Ἀνόμοιον καὶ Ἀριανιστάς, τοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐγίνον ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς ὥσπερ καὶ τὰ λοιπὰ κτίσματα, μαρτυρεῖ λέγων· «Ὅτι τὰ μὲν εἶναι ἐκ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ δημιουργικῶς· ὁ δὲ υἱὸς ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννητῶς, τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορευτῶς·» καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς εἰς τὸ .η. κεφάλ. τοῦ α. βιβλίου λέγει· «Ἡ μὲν γέννησις ἄναρχος καὶ ἀΐδιος φύσεως ἔργον οὖσα καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προάγουσα· ἡ δὲ κτίσις ἐπὶ θελήσεως ἔργον οὖσα, οὐ συναΐδιός ἐστι τῷ Θεῷ· τὸ δὲ πνεῦμα ἐστὶ δύναμις οὐσιώδης, αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς ἐν ἰδιαζούσῃ ὑποστάσει θεωρουμένη, καὶ ἐν τῷ λόγῳ ἀναπαυομένη· καὶ τὰ λοιπά»

[Margin: Ψαλ. ρλδ. — Ψαλ. λϐ. — Ἀθανάσ. — Δαμασ.]

Περὶ τῆς διὰ προθέσεως.

Ἡ δὲ .διὰ. πρόθεσις σημαίνει αἰτίαν ποιητικήν· αἰτίαν μεσιτείας· αἰτίαν τάξεως. Καὶ ποιητικὴν μὲν αἰτίαν σημαίνει, ὡς ὅταν λέγῃ, Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ· ἐνταῦθα ἰσοδυναμεῖ ἡ .διὰ. πρόθεσις τῇ .ἐκ. ὡς εἰ ἔλεγεν, ἐκτησάμην ἄνθρωπον ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὕτω γὰρ λέγει ὁ Βασίλειος ἐν τῷ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγῳ· κατὰ τὸ λοιπὸν τὸ σημαινόμενον λαμβάνεται ἡ .διὰ. πρόθεσις ἐπὶ τῆς θελήσεως καὶ τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς μακαρίας Τριάδος· ἐπειδὴ καὶ δὲν σημαίνει αἰτίαν μιᾶς ὑποστάσεως, ἀλλὰ σημαίνει θέλησιν καὶ ἐνέργειαν τῶν τριῶν προσώπων· διὰ γὰρ τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ, καὶ ἐκ τοῦ τρισυποστάτου Θεοῦ ἐκτήσατο ὁ Ἀδὰμ ἄνθρωπον τὸν Κάϊν· Ὅτι δὲ αὐτὴ ἡ .διὰ. πρόθεσις εἶναι κοινὴ τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ δίδοται ὁμοίως τοῦ πατρός, ὥσπερ καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, μάρτυς ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς Κορινθίους γράφων, «Πιστὸς ὁ Θεός, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ·» ταῦτα λέγει περὶ τοῦ πατρός· περὶ δὲ τοῦ υἱοῦ λέγει ὁ Ἰωάννης, «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν ὃ γέγονεν·» περὶ δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὁ αὐτὸς μακάριος Παῦλος λέγει· «Ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ·» καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς πρὸς Τιμόθεον λέ-

[Margin: Γένεσ. δ. — Κορινθ. α. — Κεφάλ. α. — Ἰωάν. α. — Κορινθ. α. — κεφάλ. β.]

γει,

γει, Τὴν καλὴν παρακαταθήκην διαφύλαξον διὰ πνεύματος αὐτοῦ· καὶ πάλιν πρὸς Κορινθίους λέγει· Ὧι μὲν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, καὶ τὰ λοιπά· Ἐκ τούτων λοιπὸν ἐφανερώθη, ὅτι ἡ διὰ πρόθεσις σημαίνει αἰτίαν ποιητικὴν ἐν τοῖς ἔξω· ἥτις ἐστὶ κοινὴ τῶν τριῶν ὑποστάσεων τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ οὐχὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως μόνης, καθὼς ἡ .ἐκ. πρόθεσις ἐν τοῖς θείοις τοῖς ἔνδον εἶναι καὶ λέγεται τῆς ὑποστάσεως μόνης τοῦ πατρός· πιστεύομεν γὰρ ὅτι ὁ υἱὸς ἐκ μόνης τῆς ὑποστάσεως τοῦ πατρὸς γεννᾶται, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως μόνης ἐκπορεύεται. Αἰτίαν μεσιτείας σημαίνει πάλιν ἡ διὰ πρόθεσις, ὡς ὅταν οἱ ἅγιοι θέλοντες νὰ δείξουν τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν ὁμουσιότητα τοῦ ἁγίου πνεύματος πρὸς τὸν υἱόν, καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα, λέγουσιν ὅτι τὸ πνεῦμα (ἤγουν αἱ χάριτες τοῦ πνεύματος) ἀναβλύζει, ἀποστέλλεται, χορηγεῖται, καὶ τὰ λοιπά, ἐκ τοῦ πατρός, διὰ τοῦ υἱοῦ, ἐν ἁγίῳ πνεύματι· Ὅτι δὲ διὰ τὴν ὁμουσιότητα τῶν προσώπων λέγουσι ταῦτα οἱ ἅγιοι, καὶ οὐ διὰ τὸ αἴτιον καὶ αἰτιατόν, μάρτυς ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὸν κατὰ Μακεδονίου λόγον, οὑτωσὶ λέγων. Τὸ πνεῦμα τὸ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκχυθέν· καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ λειτουργίαν· Παρ' οὗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξεφάνη, τὸ τῆς ἀληθείας πνεῦμα, τὸ τῆς υἱοθεσίας χάρισμα, ὁ ἀρραβὼν τῆς μελλούσης κληρονομίας· καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς ἐν .ια. κεφαλ. τοῦ .α. βιβλίου. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν, καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν· ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ τὸ πνεῦμα οὐ λέγομεν, πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν· εἴ τις γὰρ πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, φησὶν ὁ θεῖος ἀπόστολος· καὶ δι' υἱοῦ πεφανερῶσθαι καὶ μεταδίδοσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν· ἐνεφύσησε γάρ φησι καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λάβετε πνεῦμα ἅγιον· Ἐκ ταύτης τῆς μαρτυρίας τοῦ ἁγίου ταῦτα ἡμεῖς ἐμάθομεν· Πρῶτον μὲν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ πατρός· διότι λέγει· Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν· Δεύτερον δέ, ὅτι εἶναι οἰκεῖον καὶ ὁμούσιον τῷ πατρὶ καὶ οὐ κτίσμα καθὼς οἱ αἱρετικοὶ ἔλεγον· διὰ τοῦτο λέγει, Καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν· Τρίτον ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ· διότι εἶπεν, Ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ πνεῦμα οὐ λέγομεν· Τέταρτον ὅτι τὸ πνεῦμα λέγεται ὁμούσιον καὶ τῷ υἱῷ, καθὼς καὶ τῷ πατρί· διὰ τοῦτο λέγει, Πνεῦμα δὲ υἱοῦ ὀνομάζομεν· καὶ τοῦτο τὸ βεβαιοῖ ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγοντος, εἴ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει· Πέμπτον ὅτι ἡ χάρις καὶ ἡ δωρεὰ τοῦ πνεύματος φανεροῦται καὶ δίδοται ἡμῖν διὰ τοῦ υἱοῦ, διὰ τοῦτο εἶπε· Καὶ δι' υἱοῦ πεφανερῶσθαι καὶ μεταδίδοσθαι ἡμῖν ὁμολογοῦμεν· καὶ τοῦτο βεβαιοῖ ἐκ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου· ἐνεφύσησε γάρ φησι καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, λάβετε πνεῦμα ἅγιον· Ὁ αὐτὸς πάλιν μαρτυρεῖ ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὅμοιον ἐστὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεται, δίδοται δὲ τῇ κτίσει διὰ τοῦ υἱοῦ· λέγει γάρ· Παράκλητον ὡς τὰς τῶν ἄλλων παρακλήσεις δεχόμενον, κατὰ πάντα ὅμοιον τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ δι' υἱοῦ μεταδιδόμενον καὶ μεταλαμβανόμενον ὑπὸ πάσης κτίσεως. Πάλιν ἡ .διά. σημαίνει αἰτίαν ἑνώσεως καθὼς ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Μάξιμος ἐν τῇ πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολῇ λέγει· ὅτι οἱ τότε θεολόγοι τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, δὲν ἐννόουν αἰτίαν τὸν υἱὸν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ μίαν ἐγνώριζον πάντες αἰτίαν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· Ἀλλ' ἴσως τινὰς εἰς τοῦτο ἤθελε εἰπεῖ ἐπειδὴ καὶ οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι ἐννόουν μίαν αἰτίαν τὸν πατέρα, διατί ἔλεγον ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα; ὁ ἅγιος ἰσὲ Μάξιμος ἀποκρίνεται λέγων· Ἵνα δι' αὐτοῦ προϊέναι δηλώσωσι, καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον παραστήσωσι· νὰ πῶς φανερῶς μᾶς διδάσκει ὁ διδάσκαλος οὗτος τῆς Ἐκκλησίας, τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἔννοιαν τῶν τότε ἁγίων τῶν λεγόντων ἐκ τοῦ υἱοῦ·

Πρὸς Τιμόθ. β. κεφάλ. α.
Κορινθ. α. κεφάλ. ιβ.
Ἀθανάσ.
Βασίλ.
Δαμασ.
Δαμασ.
Μάξιμ.

ὅτι τὴν ἐκ. πρόθεσιν ἀντὶ τῆς .διά. ἐλάμβανον τότε, ὄχι διὰ νὰ δείξουν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἔχει τὸ εἶναι καὶ τὴν ὑπόστασιν ἐξ αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα δι' αὐτοῦ προϊέναι δηλώσωσι, καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον παραστήσωσιν· ἤγουν ἵνα φανερώσουν τὴν ὁμοουσιότητα καὶ τὴν ἕνωσιν τοῦ πνεύματος πρὸς τὸν υἱόν, καὶ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα· Ταύτην τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν σκοπὸν ἔχει καὶ τὸ ῥητὸν τοῦ ἁγίου Ταρασίου, τὸ λέγον, [Ταράσιος] Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται ἀϊδίως· ἐνταῦθα γὰρ ἔλαβε τὴν ·διά· πρόθεσιν ὁ ἅγιος, ἢ κατὰ τὸν τρόπον τῆς μεσιτείας, ὡς διὰ τοῦ υἱοῦ· ἢ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἑνώσεως, ὡς μετὰ τοῦ υἱοῦ καὶ ἅμα τῷ υἱῷ· καθὼς ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς λέγει· [Δαμασ.] Ἅμα γὰρ ἡ τοῦ υἱοῦ γέννησις καὶ ἡ τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπόρευσις· καὶ πάλιν ὁ αὐτός· Συμπαρομαρτεῖ τῷ λόγῳ τὸ πνεῦμα· ἢ ἔλαβε τὴν ·διά. πρόθεσιν κατὰ τὸν τρόπον τῆς τάξεως, ὡς μετὰ τὸν υἱόν· ἤγουν πρῶτος λέγεται ὁ πατὴρ κατὰ τὴν τάξιν, καὶ τὴν ὀνομασίαν, δεύτερος ὁ υἱός· τρίτον τὸ παναγίον πνεῦμα· Βλέπετε λοιπὸν ποσαχῶς λαμβάνεται ἡ διὰ πρόθεσις; ποτὲ μὲν γὰρ σημαίνει ποιητικὴν αἰτίαν· πότε αἰτίαν μεσιτείας καὶ τάξεως· πότε δὲ αἰτίαν ἑνώσεως καὶ συναφείας· οὐδέποτε δὲ αἰτίαν ἐκπορεύσεως. Πρὸς τούτοις δὲ λέγουσιν οἱ Λατῖνοι, ὅτι καὶ αὐτοὶ μίαν ὁμολογοῦσιν αἰτίαν τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος· τοῦ μὲν υἱοῦ κατὰ τὴν γέννησιν· τοῦ δὲ πνεύματος κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν· εἶτα ἐρωτώμενοι ἐπειδὴ πιστεύουσιν οὕτως καὶ ὁμολογοῦσι, διατὶ λέγουσι τὸν υἱὸν αἰτίαν τοῦ πνεύματος; ἀποκρίνονται, ὅτι ὁ πατὴρ ἐν τῷ γεννᾶν ἐκοινώνησε ταύτην τὴν δύναμιν τῷ υἱῷ, τοῦ ἐκπορεύειν τὸ πνεῦμα· Πρὸς ταῦτα δὲ ἡμεῖς ἐρωτῶμεν τοὺς Λατίνους, ἂν ἡ δύναμις ἐκείνη ἦτον φυσική, ἢ ὑποστατική; καὶ εἰ μὲν εἴπωσιν ὅτι ἦτον φυσική· ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ νὰ ἦτον κοινὴ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· πάντα γὰρ τὰ φυσικά, κοινὰ εἰσὶ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον· καὶ οὕτως ἤθελε ἔχει τὴν δύναμιν ταύτην καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἤγουν νὰ ἐκπορεύῃ καὶ αὐτὸ ἑαυτό· καὶ ὁ υἱὸς πάλιν νὰ γεννᾷ αὐτὸς ἑαυτόν· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον καὶ βλάσφημον· εἷς γὰρ καὶ μόνος εἶναι ὁ πατὴρ ὁ γεννῶν καὶ ἐκπορεύων. Εἰ δὲ εἴπωσιν ὅτι ἡ δύναμις αὕτη ἦτον ὑποστατικὴ καὶ προσωπικὴ ἰδική, ἰδοὺ φανερῶς ὁμολογοῦσιν ὅτι τὸ ἓν πρόσωπον τοῦ πατρὸς ἔγινε ἕνα μετὰ τοῦ υἱοῦ· ὧν γὰρ μία ἡ ἐνέργεια ἡ ἰδικὴ καὶ ὑποστατική, τούτων μία ἡ ὑπόστασις καὶ τὸ πρόσωπον· καὶ ἰδοὺ πάλιν ἡ τοῦ Σαβελλίου αἵρεσις· Καὶ ἄλλως· Οἱ λέγοντες τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι ἐκ πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐξ ἀνάγκης οὐ τρεῖς ποιοῦσιν ἰδιότητας τῆς μακαρίας τριάδος· ἤγουν μίαν μὲν τοῦ πατρός· ἄλλην δὲ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἄλλην τοῦ παναγίου πνεύματος· ἀλλὰ τέσσαρας· ἤγουν τετάρτην τὴν τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ· ἡ ὁποῖα ἐκπορεύει τὸ παναγίον πνεῦμα· καὶ ἀντὶ τῆς Τριάδος ἐγίνετο τετρὰς, κατ' ἐκείνους· ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μεγαλύτερον δυστύχημα καὶ βλασφημία· διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος ὅτι ἡ ὑπόστασις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποῖα γεννᾷ καὶ ἐκπορεύει· ἡ δὲ βουλὴ καὶ θέλησις εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποῖα κτίζει καὶ δημιουργεῖ· καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος διὰ παραδείγματος τοῦ Ἀδάμ, καὶ τῆς Εὔας, καὶ τοῦ Ἄβελ· μᾶς ἐδίδαξε τὴν ἰδιότητα τοῦ πατρός, καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ υἱοῦ, καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ παναγίου πνεύματος· οὕτως γὰρ λέγει ἐκεῖνος εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον· [Γρηγόρ. ὁ Θεολογ.] Τί οὖν ἡ Εὔα, καὶ ὁ Σήθ, οὐχὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀδάμ; εἶτα λέγει, ὅτι ἡ Εὔα ἐστὶ κτῆμα ἐκ τοῦ Ἀδάμ, καὶ ὁ Σὴθ ἐστὶ γέννημα· καὶ καθὼς ὁ Σὴθ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς πάλιν ὑποστάσεως ἀπετμήθη ἡ Εὔα· καὶ ὁ Ἀδὰμ εἶναι μία καὶ μόνη αἰτία τῶν δύο ὑποστάσεων, τουτέστι τῆς Εὔας καὶ τοῦ Σὴθ κατὰ διάφορον

φορον

φορον τρόπον· οὕτω καὶ ὁ πατὴρ μία ἐστὶν αἰτία καὶ μόνη τῶν δύο προσώπων, τοῦ υἱοῦ δηλονότι καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· πλὴν κατὰ διάφορον τρόπον.

Απορία περὶ τῆς τάξεως.

Τελευταῖον δ' ἀπορέσιν οἱ Λατῖνοι καὶ περὶ τῆς τάξεως τῆς μακαρίας Τριάδος· καὶ λέγουσιν, ὅτι καθὼς ὁ υἱὸς ἐστι δεύτερος τῇ τάξει ἀπὸ τὸν πατέρα, καὶ ἔχει τὸ εἶναι τοῦ προσώπου καὶ τῆς ὑποστάσεως ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς· οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐπειδὴ τρίτον τῇ τάξει ἐστὶν ἀπὸ τὸν υἱὸν, διὰ τοῦτο ἔχει καὶ τὸ εἶναι τῆς αὐτοῦ ὑποστάσεως ἐκ τοῦ υἱοῦ, καὶ ἐκπορεύεται ἐξ αὐτοῦ. Ἡμεῖς πρὸς ταῦτα ἀποκρινόμενοι λέγομεν, δεδόσθω ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται δεύτερον τῇ τάξει, κατὰ τὴν ἔξω δηλαδὴ καὶ χρονικὴν ὀνομασίαν· περὶ ἧς καὶ ὁ Χριστὸς λέγει τοῖς αὐτοῦ ἀποστόλοις· Βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· οὐ γὰρ ἔχουσι διὰ τοῦτο δεῖξαι, ὅτι διατὶ τὸ πνεῦμα ὀνομάζεται τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ διὰ τοῦτο ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ· ἐν γὰρ τοῖς ἔνδον τῆς θεολογίας, οὐχ οὕτως ἔχει ἡ τάξις· ἀλλ' ἐκεῖ ὁ πατὴρ λέγεται πρῶτος, ὁ δὲ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα δεύτερα, καὶ ἅμα τὰ δύο ἐκ τοῦ πρώτου· τίς τοῦτο λέγει; ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος εἰς τὰ αὐτοῦ ἔπη μαρτυρεῖ λέγων· Εἴ τινα δὴ περὶ παιδὸς ἀκούομεν, οὐ ἀγαθοῖο πνεύματος ἐνθείοισι λόγοις καὶ θεοφόροισιν ἀνδράσιν, ὥς ῥα θεοῖο τὰ δεύτερα πατρὸς ἔχουσιν, ὧδε νοεῖν κέλομαί σε λόγοις σοφίης βαθυκόλπου, ὡς εἰς ῥίζαν ἄναρχον ἀνέρχεται, οὐ θεότητα τέμνει, ὄφρα κεν οὖν ἔχεις κράτος οὐ πολύσεπτον. Ὁρᾷς πῶς ὁ ἅγιος οὗτος εἰς δύο μόνον διαιρεῖ τὴν τάξιν ἐν τοῖς ἔνδον τῆς θεολογίας; πρῶτον δηλαδὴ τὸν πατέρα, καὶ δεύτερον τὸν υἱὸν καὶ τὸ πνεῦμα; καὶ οὐ λέγει δεύτερον τὸν υἱὸν καὶ τρίτον τὸ πνεῦμα; Ὅτι δὲ ἅμα ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ πατρὸς ἐξέρχονται, πλὴν κατὰ διάφορον τρόπον, πάντες οἱ διδάσκαλοι τὸ μαρτυροῦσι· πρῶτος ὁ Μητροφάνης ὁ Κωνσταντινουπόλεως πρῶτος πατριάρχης, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου βασιλέως· μετὰ δὲ τὸν Μητροφάνην ἔμεινε πατριάρχης Ἀλέξανδρος, ὁ ὁποῖος ἦτον παρὼν εἰς τὴν ἐν Νικαίᾳ πρώτην σύνοδον. Οὗτος λοιπὸν ὁ Μητροφάνης εἰς τοὺς τριαδικοὺς ὕμνους τῆς ὀκτωήχου λέγει, εἰς τὴν ᾠδὴν τὴν δ΄ τοῦ πρώτου ἤχου. Πρότερον σὺ οὐρανοὺς ἐστερέωσας κύριε, καὶ πᾶσαν δύναμιν αὐτῶν τῷ λόγῳ σου τῷ παντουργῷ, καὶ πνεύματος στόματος τῷ συμφυεῖ, μεθ' ὧν δεσπόζεις τοῦ σύμπαντος, ἐν τριλαμπεῖ μοναρχίᾳ θεότητος· καὶ πάλιν εἰς τὴν .θ. ᾠδὴν λέγει, Τὸ συμφυὲς φῶς πνεῦμα ἐκπεπόρευται· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν εἰς τὴν .α. ᾠδὴν τοῦ .γ. ἤχου λέγει, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον μετὰ τοῦ υἱοῦ ἅμα ἐκπορεύεται· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει· Ῥάδαμνος ἔφυ ἐκ πατρὸς ὡς ἀπὸ ῥίζης ἀνάρχου, Θεὸς λόγος καὶ ἰσοσθενής, σὺν τῷ συμφυεῖ καὶ θείῳ πνεύματι· καὶ διὰ τοῦτο οἱ πιστοὶ τριαδικὴν τοῖς προσώποις μίαν κυριότητα δοξάζομεν· πρὸς τούτοις δὲ, λέγει καὶ ὁ ἅγιος Θεοδώρητος εἰς τὸν .β. λόγον περὶ τῶν ἑλληνικῶν παθημάτων· Συμπρόεισι γὰρ τῷ λόγῳ τὸ πνεῦμα, οὐ ξυγγενόμενον, ἀλλὰ ξυνὸν καὶ παρομαρτοῦν· καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς· εἰς τὸ .η. κεφάλ. τοῦ .α. βιβλίου λέγει. Ἅμα δὲ καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ ἐκ πατρὸς γέννησις, καὶ ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπόρευσις· πάντα οὖν ὅσα ἔχει ὁ υἱὸς, καὶ τὸ πνεῦμα, ἐκ τοῦ πατρὸς ἔχει, καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸ .ζ. κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ .α. βιβλίου λέγει· Οὕτω καὶ πνεῦμα μεμαθηκότες τὸ συμπαρομαρτοῦν τῷ λόγῳ καὶ φανεροῦν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, οὐ πνοὴν ἀνυπόστατον νοοῦμεν· καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος πρὸς Εὐάγριον λέγει· Οὕτω δὴ καὶ οἱονεί τινες τοῦ πατρὸς ἀκτῖνες ἀπεστάλησαν ἐφ' ἡμᾶς· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ λέγει. Ἡ δίδυμος τοῦ πατρὸς ἀκτίς· καὶ πάλιν λέγει.

Ματθ. κη.

Γρηγορίου ἔπη.

Μητροφάνης.

Ὁ αὐτός.

Θεοδώρητος.

Δαμασ.

Γρηγόρ. ὁ θεολογ.

Δίῤῥυτος

Δίῤῥυτος τῶν ποταμῶν σχηματισθέντων τοῖς ὕδασιν· αὕτη λοιπὸν ἡ τάξις πῶς καὶ τίνι
τρόπῳ εὑρίσκεται ἐν τοῖς θείοις, ἄγνωστος ἐστὶν ἡμῖν καὶ ἀκαταληπτος· διότι ποτὲ μὲν ἀ-
κούομεν τὴν θείαν γραφὴν ἀριθμοῦσαν .α. τὸν πατέρα, ποτὲ δὲ πάλιν τὸν υἱόν· λέγει γὰρ
Ιωάν. ι. “ αὐτὸς ὁ υἱὸς, Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν· καὶ πάλιν, Ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἐλευσόμεθα καὶ μο-
Ιωάν. ιδ. “ νὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν· καὶ ὁ Παῦλος πάλιν πρῶτον ἀριθμεῖ τὸν υἱὸν, εἶτα τὸν πα-
Κορ. β. “ τέρα, λέγων· Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, καὶ
κεφ. ιγ. ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος· τὰ αὐτὰ λέγουσι καὶ ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ὁ θεῖος
Χρυσόστομος ἐν ταῖς θείαις αὐτῶν λειτουργείαις. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ κατὰ τὴν ἔνδον τάξιν,
δὲ λέγεται ὁ υἱὸς πρῶτος, καὶ τὸ πνεῦμα δεύτερον, διὰ τοῦτο δὲν ἀκολουθεῖ, ὅτι διατὶ τὸ
πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγεται τρίτον κατὰ τὴν ἔξω καὶ χρονικὴν τάξιν, διὰ τοῦτο καὶ ἐξ
αὐτοῦ ἐκπορεύεται, καθὼς οἱ Λατῖνοι λέγουσι· μάλιστα δὲ κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον,
παντάπασι δὲν εἶναι τάξις ἐν τοῖς θείοις τοῖς ἔνδον· λέγει γὰρ ὁ ἅγιος εἰς τὸν λόγον ὁποῦ
Χρυσόσ. “ κάμει εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀβραὰμ τὸ λέγον, θὲς τὴν χεῖρα σου ἐπὶ τὸν μηρόν μου· Κη-
“ ρυττέσθω πνεῦμα ἅγιον· ὑψούσθω μονογενής· δοξαζέσθω ὁ πατήρ· μηδεὶς ἀναγεγράφθαι τὴν
“ ἀξίαν νομιζέτω, εἰ πνεύματος πρῶτον μνημονεύομεν, εἶτα υἱοῦ, εἶτα πατρός· ἢ υἱοῦ πρῶ-
“ τον, ἢ πατρός· οὐ γὰρ ἔχει τάξιν, οὐχ ὡς ἄτακτος, ἀλλ' ὡς ὑπερβαίνουσα· ὥσπερ γὰρ οὐκ
“ ἔστι σχῆμα ὁ Θεὸς, ὡς οὐκ ἀσχήμων, ἀλλ' ὡς ἀσχημάτιστος· ὁμοίως δὲ λέγει καὶ ὁ ἅγιος
Διονύσ. “ Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης, ἐν κεφαλαίῳ .ε. Οὐκ ἔχει τάξιν ἡ θεία φύσις· καὶ ὁ ἅ-
γιος Μάξιμος, καὶ Γεώργιος ὁ Παχυμέρης, ἐξηγούμενοι τὸν ἅγιον Διονύσιον λέγουσιν,
Μάξιμ. “ Οὐχ ὡς ἄτακτος, ἀλλ' ὡς τάξιν ὑπερβαίνουσα, λέγω πατέρα πρῶτον, οὐ τῇ τάξει
“ πρῶτον, ἀλλὰ τῇ ἐννοίᾳ, ἐπειδὴ γεννήτωρ τοῦ μονογενοῦς, ἐπειδὴ ῥίζα τοῦ ἁγίου
“ καρποῦ.

Παρὰ ταῦτα ἀποροῦσιν οἱ Λατῖνοι λέγοντες, ἐπειδὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καλεῖται
ἰδίως ἔρως πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐκ πατρὸς ἄρα καὶ υἱοῦ ἐκπορεύεται τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· Εἰς
τοῦτο ὑμεῖς λέγομεν, ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἀγάπης, λέγεται ὁμοίως κατὰ τῶν
Ιωάν. ἐπ. α. τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος· λέγει γὰρ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· Ὁ Θεὸς ἀγάπη
κεφ. δ. ἐστίν· ὥστε κατὰ τοῦτο καὶ ὁ πατὴρ ἀγάπη λέγεται καθὸ Θεὸς, καὶ ὁ υἱὸς ὁμοίως, καὶ τὸ πνεῦ-
μα τὸ ἅγιον· οὐχ ὅτι τρεῖς εἰσιν ἀγάπαι, ὡς οὐδὲ τρεῖς θεότητες· ἀλλ' ὅτι μία ἀγάπη,
ὡς καὶ ἡ φύσις μία καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ἐνέργεια. Ὅτι δὲ τὸ τοῦ ἔρωτος ὄνομα καὶ ἡ ἀγάπη
εἶναι κοινὸν, καὶ λέγεται κατὰ τῶν τριῶν προσώπων τῆς ἁγίας Τριάδος, μάρτυς ὁ θεῖος
Διονύσιος εἰς τὸ .ε. κεφάλ. περὶ θείων ὀνομάτων, καὶ ὁ ἱερὸς Μάξιμος ἐξηγούμενος
τὸ αὐτὸ κεφάλ. καὶ Γεώργιος ὁ Παχυμέρης. Καὶ ἄλλως· Εἰ μὲν τὸ πνεῦμα καλεῖται
κυρίως καὶ ἰδικῶς ἔρως, καὶ αὐτὸ παρέχει δύναμιν τοῦ ἐρᾶν ὁ πατὴρ τὸν υἱὸν, καὶ ὁ υἱὸς
τὸν πατέρα· ἐξ ἀνάγκης θέλουν ἀκολουθήσει τρία αἴτια εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα·
τὸ μὲν ἓν ἐστὶν ὁ πατὴρ, ὁ ὁποῖος γεννᾷ τὸν υἱὸν, καὶ ἐκπορεύει τὸ πανάγιον πνεῦμα·
ἕτερον δὲ ὁ υἱὸς, καθὸ ἐκπορεύει καὶ αὐτὸς τὸ πνεῦμα, κατὰ Λατίνους· καὶ τρίτον αἴτιον
τὸ πνεῦμα, καθὸ ποιεῖ τὸν πατέρα ἐρᾶν τὸν υἱὸν, καὶ τὸν υἱὸν ὁμοίως τὸν πατέρα·
τὸ ὁποῖον οὐ μόνον ἐστὶν ἄτοπον καὶ ἀδύνατον, ἀλλὰ καὶ μεγίστη βλασφημία τῶν ταῦτα λε-
γόντων· καὶ σχεδὸν τῆς βλασφημίας ταύτης οὐδὲν ἐστὶ χεῖρον. Ἀλλ' ὅταν οἱ Λατῖνοι ἀπο-
κλεισθῶσι καὶ δὲν ἔχωσιν εὔλογον αἰτίαν πλέον νὰ ἀποδείξουν καὶ νὰ βεβαιώσουν, τὴν
καινὴν καὶ νέαν ταύτην γνώμην, εὐθὺς τρέχουσι πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πάπα,
λέγοντες,

λέγοντες, ὅτι οὗτος ὁ πάπας ὢν θεῖος, οὕτω πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀνεξετάστως, ἐπειδὴ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξεπέσῃ ἐκεῖνος τῆς ἀληθείας· δεύτερον δὲ πάλιν τρέχουσιν εἰς τὸν Αὐγουστῖνον καὶ Ἱερώνυμον τοὺς δυτικοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, λέγοντες, ὁρᾶτε πῶς καὶ οἱ διδάσκαλοι οὗτοι τῆς Ἐκκλησίας, ὁμολογοῦσιν ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. Καὶ εἰς τοῦτο ἡμεῖς πολλάκις ἐν τοῖς προειρημένοις ἀπεκρίθημεν. καὶ πάλιν ὡς ἐν συντόμῳ λέγομεν. Ὅτι οἱ διδάσκαλοι οὗτοι, ἢ τὸ εἶπασι διὰ τὰ χαρίσματα καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ παναγίου πνεύματος, τὰ ὁποῖα δίδονται ἐκ τοῦ υἱοῦ εἰς τὴν κτίσιν, ὥσπερ καὶ ἐκ τοῦ πατρός· καὶ διὰ τὴν στενότητα τῆς λατινικῆς γλώττης εἶπον τὸ προκέδερε, ἤγουν τὸ ἐκπορεύεται, ἐπειδὴ κατὰ τὴν λατινικὴν γλῶτταν, τὸ προκέδερε ταὐτὸν σημαίνει τοῦ μίττερε, καὶ τὸ μίττερε ταὐτὸν τοῦ προκέδερε· ἢ τὸ εἶπασι διὰ νὰ δείξουν τὸ ὁμοούσιον τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ υἱοῦ, ὄχι διὰ νὰ φανερώσουν αἴτιον τοῦ πνεύματος τὸν υἱόν· ἐπειδὴ καὶ τότε ἦσαν αἱρετικοί, οἵ τινες ἔλεγον κτίσμα καὶ γέννημα τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ κατὰ τῶν αἱρετικῶν τούτων ἔλεγον οἱ διδάσκαλοι ἀγωνιστικῶς πρὸς ἐκείνους διαλεγόμενοι, ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκ πατρὸς ἐκπορεύεται καὶ υἱοῦ, καὶ οὐ δογματικῶς, τουτέστι δὲν ἐδογμάτισαν νὰ εἰποῦν ὅτι τὸ πνεῦμα ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεται, καὶ οὕτω χρὴ πάντας πιστεύειν. Ὅτι δὲ διὰ τοιαύτην αἰτίαν ἔλεγον οἱ διδάσκαλοι οὗτοι τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ, μάρτυς ὁ τῆς Ἐκκλησίας μέγας διδάσκαλος Μάξιμος, ἐξηγούμενος τοὺς διδασκάλους τούτους, καὶ λέγων οὕτως· « Συμφώνους παρήγαγον χρήσεις Ῥωμαίων πατέρων, ἔτι γε μὴν καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πονηθείσης αὐτῷ πραγματείας εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν υἱὸν ποιοῦνται τοῦ πνεύματος, σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν· μίαν γὰρ ἴσασιν υἱοῦ καὶ πνεύματος τὸν πατέρα αἰτίαν· τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν· τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν. » Ἀκούετε τί ὁ ἅγιος οὗτος βοᾷ; ὅτι μίαν αἰτίαν ἐγνώριζον οἱ ἅγιοι ἐκεῖνοι τὸν πατέρα τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ πνεύματος; καὶ ὅτι δὲν ἐπίστευον τὸν υἱὸν αἴτιον τοῦ πνεύματος; ταῦτα μὲν ὁ ἅγιος οὗτος μαρτυρεῖ περὶ τῶν ἁγίων ἐκείνων. Ἡμεῖς δέ, λέγομεν, ὅτι ἂν συγχωρήσωμεν καὶ τοῦτο, ἤγουν ὅτι οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι νὰ ἐννόουν οὕτως καὶ νὰ ἐπίστευον, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἤγουν ἔχει τὴν ὕπαρξίν του καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, διὰ τοῦτο δὲ θέλομεν καταναγκασθῇ νὰ πιστεύσωμεν τοῦτο, καὶ νὰ ἀκολουθήσωμεν γνώμῃ ἑνὸς ἢ καὶ δύο διδασκάλων· ἀλλὰ θέλομεν προτιμήσει τὴν θείαν γραφήν, καὶ τὰς ἱερὰς συνόδους, καὶ τοὺς μακαρίους διδασκάλους, πάντας λέγοντας ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ μόνου ἐκπορεύεσθαι καὶ ἔχειν τὸ εἶναι τῆς ὑποστάσεως τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· διότι καλλιώτερον καὶ βεβαιότερον εἶναι νὰ πιστεύωμεν πρῶτον τὴν θείαν γραφήν, καὶ δεύτερον τὴν κοινὴν καὶ καθόλου γνώμην τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν πολλῶν διδασκάλων, παρὰ νὰ πιστεύωμεν ἑνὸς ἢ καὶ δύο μερικῶν διδασκάλων· διότι εὐκολώτερον εἶναι νὰ σφάλλουν δύο διδάσκαλοι, παρὰ νὰ σφάλλουν ὅλοι κοινῶς οἱ διδάσκαλοι·

Μάξιμ. Σημείωσαι.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι ὁ πάπας δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξεπέσῃ τῆς ἀληθείας, καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ πιστεύωμεν καθὼς ἐκεῖνος ἐδογμάτισε, διὰ τοῦτο θέλομεν φέρει τὸν ἁγιώτατον καὶ μακαριώτατον Ἰωάννην πάπαν ὄντα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ πρὸς Φώτιον γράφοντα τὸν μακαριώτατον τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην, καὶ λέγοντα σαφῶς τὴν γνώμην ὁποῦ τότε ἐφρόνει ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία· λέγει γοῦν ὁ ἅγιος οὗτος καὶ μακάριος πάπας εἰς μίαν τοῦ ἐπιστολὴν ταῦτα· « Καὶ γὰρ ἡ σὴ ἀδελφότης ἐπίσταται, ὡς ὅταν παρεγένετο πρὸς ἡμᾶς ὁ μικρὸν ἔμπροσθεν ἀποσταλεὶς παρ᾽ αὐτῆς, καὶ περὶ τοῦ ἁγίου

Ἰωάννης πάπας Φωτίῳ.

συμβόλου ἡμᾶς ἐδοκίμασεν, εὗρεν ἀπαράτρεπτον καθὼς ἀρχῆθεν παρεδόθη ἡμῖν διατηροῦντας· καὶ μήτε προστιθέντας, μήτ' ἀφαιροῦντας· ἀκριβῶς εἰδότας ὡς τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι, βαρεῖα καταδίκη ἀναμένουσα ὑπόκειται· καὶ πάλιν οὖν παραδηλοῦμεν τῇ αἰδεσιμότητί σου, ἵνα περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ὃ συνέβη τὰ σκάνδαλα μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ, ἔχῃ πληροφορίαν εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐ μόνον οὐ λέγομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρῶτον

Σημείωσαι θαῤῥήσαντας τῇ ἑαυτῆς ἀπονοίᾳ τοῦτο ποιῆσαι, παραβάτας τῶν θείων λογίων κρίνομεν, καὶ μεταποιητὰς τῆς θεολογίας τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν πατέρων, οἳ συνοδικῶς συνελθόντες παρέδωκαν τὸ ἅγιον σύμβολον, καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς τάττομεν, ὅτι καὶ τοῦτον ἐκεῖνῳ τετολμήκασιν, οὐ παραδόντες εἰς θάνατον τὸ κυριακὸν σῶμα· ἀλλὰ τοὺς πιστούς, (οἵτινες εἰσὶν ὡς μέλη τοῦ σώματος αὐτοῦ) διασχίσαντες καὶ διατεμόντες ἀλλήλων· καὶ οὕτως αἰωνίῳ παραπέμψαντες θανάτῳ· καὶ μᾶλλον ἑαυτοὺς (ὡς ἐποίησεν ὁ ῥηθεὶς οὐκ ὀρθὸς μαθητής) ὑποπνίξαντες· Ἀκούετε τί λέγει ὁ μακάριος οὗτος, πάπας ὢν τῆς Ῥώμης, ὅτι οὐ μόνον ἔλεγε τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς εἰπόντας τοῦτο παραβάτας τοῦ νόμου τοὺς ἔκρινε, καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοὺς ἐνόμιζε; ἂν τὸ λοιπὸν ὁ πάπας δὲν ἁμαρτάνει τῆς ἀληθείας λέγων καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ ἐκπορεύεσθαι τὸ πανάγιον πνεῦμα, πῶς ὁ ἅγιος οὗτος πάπας καλεῖ παραβάτας τῆς θείας γραφῆς καὶ τῆς ἀληθινῆς θεολογίας τοῦ Χριστοῦ, τοὺς λέγοντας καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορεύεσθαι; τίνος ἄρα πρέπει νὰ πιστεύσωμεν; τῷ ἁγίῳ τούτῳ πάπᾳ τὰ σύμφωνα λέγοντι τῇ θείᾳ γραφῇ, καὶ τὰ ἀρχῆθεν παραδοθέντα φυλάττοντι, ἢ τοῖς νεωτέροις καὶ ἐναιτιουμένοις τῷ ἁγίῳ τούτῳ πάπᾳ; νομίζω καὶ οὐδεὶς θεοσεβὴς ὢν, θέλει προτιμήσει τὰς καινοφωνίας τούτων, τοῦ μακαρίου τούτου ἀνδρός. Ἀλλ' ἂς ἴδωμεν καὶ τὴν ἱερὰν ἐκείνην σύνοδον τὴν ἐπὶ Φωτίου τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου συναθροισθεῖσαν, ὕστερον ἀπὸ τὴν ἑβδόμην σύνοδον ἑβδομήκοντα πέντε χρόνους· ἡ ὁποία ἐσυναθροίσθη διὰ τὸ ἅγιον τῆς πίστεως σύμβολον· τουτέστι νὰ βεβαιώσῃ πῶς πρέπει νὰ πιστεύωμεν τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ παναγίου πνεύματος· μέσα εἰς τὴν ὁποίαν εὑρισκόταν καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ἰωάννης, διὰ τοποτηρητῶν Πέτρου καρδινάλιου πρεσβυτέρου, καὶ δύο ἐπισκόπων Παύλου καὶ Εὐγενίου· φαίνονται γὰρ εἰς τὴν ς. πρᾶξιν τῆς αὐτῆς θείας συνόδου (μετὰ

Η΄ ἐπὶ Φωτίου σύνοδ. τὸ ἀναγνωσθῆναι τὸ ἅγιον σύμβολον) γεγραμμένα ταῦτα· Οὕτω φρονοῦμεν ἅπαντες οἱ πατέρες ἐβόησαν, οὕτω πιστεύομεν, εἰς ταύτην ἐβαπτίσθημεν τὴν ὁμολογίαν, καὶ τοῦ ἱεροῦ βαθμοῦ ἠξιώμεθα, τοὺς δὲ ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονοῦντας, ὡς ἐχθροὺς Θεοῦ καὶ τῆς ἀληθείας ἡγούμεθα· εἴ τις παρὰ τοῦτο τὸ ἱερὸν σύμβολον τολμήσει ἕτερον ἀναγράψασθαι, ἢ προσθεῖναι, ἢ ὑφελεῖν, καὶ ὅρον ὀνομάσαι ἀποθρασυνθείη, κατάκριτος καὶ πάσης χριστιανικῆς ὁμολογίας ἀπόβλητος· τὸ γὰρ ἀφαιρεῖν τι ἢ προστιθέναι, ἀτελῆ τὴν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα μέχρι σήμερον ἀνέκαθε κατιοῦσαν ὁμολογίαν ἡμῖν δείκνυσι, καὶ τῆς τε ἀποστολικῆς παραδόσεως, καὶ τῆς τῶν πατέρων διδασκαλίας καταγινώσκει. Εἴ τις τοίνυν εἰς τοῦτο ἀπονοίας ἐλάσας, τολμήσει (ὡς ἀνωτέρω λέλεκται) ἕτερον ἐκθέσθαι σύμβολον, καὶ ὅρον ὀνομάσαι, ἢ προσθήκην, ἢ ὑφαίρεσιν, ἐν τῷ παραδεδομένῳ ἡμῖν παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου ποιῆσαι, ἀνάθεμα ἔστω· Πῶς λοιπὸν τολμοῦσιν οἱ μετὰ γενέστεροι καὶ καινοτομοῦσι, μὴ φοβούμενοι ταύτας τὰς ἀρὰς τῆς μακαρίας συνόδου; Εἰς τοῦτο ἀποκρίνονται οἱ ἐναντίοι, λέγοντες, ὅτι ἀλήθεια οὕτως ἔκρινεν ἡ σύνοδος αὕτη περὶ τοῦ ἁγίου συμβόλου, ἀλλ' ἡ μετὰ ταῦτα σύνοδος ἡ ἐν Φλορεντίᾳ ἐκύρωσε νὰ πιστεύωμεν καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἡμεῖς λέγομεν ὅτι διὰ πολλαῖς αἰτίαις δὲν ἔπρεπε νὰ καινοτομήσῃ

νοτομήσῃ

νοούμενον ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ λεγομένη σύνοδος· Πρῶτον ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ κυρώσῃ δόγμα ὁποῦ νὰ ἐναντιοῦται οὐ μόνον τῇ προτέρᾳ αὐτῆς συνόδῳ τῇ ἐπὶ Φωτίου, ἀλλὰ καὶ πάσαις ταῖς ἄλλαις ἀπὸ πρώτης μέχρι τῆς ἑβδόμης Συνόδου (καθὼς ἐν τοῖς προεγχειρημένοις ἐδείξαμεν, ὅτι πᾶσαι αἱ ἅγιαι Σύνοδοι, ἐδογμάτισαν καὶ ἐπίστευον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς μόνον ἐκπορεύεσθαι) ὅτι πᾶσα οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἐσυναθροίζετο, οὐχὶ διὰ νὰ ἀναστρέψῃ τοὺς ὅρους καὶ τοὺς κανόνας τῶν προτέρων συνόδων, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ· οὕτω γὰρ βλέπομεν τὴν δευτέραν σύνοδον βεβαιοῦσαν τὰ τῆς πρώτης, καὶ τὴν τρίτην τὰ τῆς δευτέρας, καὶ καθεξῆς πᾶσαι αἱ μεταγενέστεραι Σύνοδοι ἐβεβαίουν τὰς προτέρας: Δεύτερον, ὅτι δὲν ἔπρεπε διὰ τοιαύτην αἰτίαν νὰ διαιρέσῃ τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ βάλλῃ τοιοῦτον σκάνδαλον ἀναμεταξὺ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ δυτικήν· τὸ ὁποῖον κρίνεται εἰς τὸν Θεὸν μέγα καὶ θανάσιμον ἁμάρτημα: Τρίτον δὲν ἔχει νὰ τὸ στερεώσῃ ἐκ τῆς θείας γραφῆς, ἀλλ' ἐκ σοφιστικῶν τινῶν συλλογισμῶν καὶ παραδειγμάτων θέλει νὰ τὸ ἀποδείξῃ· διὰ τοιαύτας λοιπὸν αἰτίας δὲν ἔπρεπε νὰ προσθέσῃ τὸ ἐκ τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ νὰ φυλάξῃ καὶ αὐτὴ τὰ ἀρχῆθεν παραδοθέντα ἡμῖν, καθὼς ἐποίουν καὶ πᾶσαι αἱ πρὸ αὐτῆς ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι.

Ταῦτα μὲν ἱκανῶς μοι δοκεῖ εἰρῆσθαι περὶ τῆς πρώτης διαφορᾶς, τουτέστι περὶ τῆς τοῦ παναγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως, εἰς ἀπολογίαν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ καθόλου τῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας, καὶ εἰς βεβαίωσιν τῆς ἀληθοῦς καὶ ὀρθοδόξου πίστεως τῆς ἡμετέρας· διότι ἐδείξαμεν ὅτι τὸ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος δόγμα ὁποῦ τὴν σήμερον ἡμεῖς οἱ Γραικοὶ πιστεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν, εἶναι ἀληθινὸν καὶ βέβαιον καὶ μόνοις πρέπον τοῖς ὀρθοδόξοις· ἐπειδὴ Πρῶτον μὲν ἡ ἐνυπόστατος σοφία τοῦ πατρὸς, ὁ κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς τὸ ἐφανέρωσε λέγων, Τὸ πνεῦμα [Ιωαν. ιε.] τῆς ἀληθείας ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Δεύτερον μᾶς τὸ ἐκήρυξαν οἱ θεόσοφοι ἀπόστολοι λέγοντες, Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ [Κορ. α.] τοῦ Θεοῦ. [κεφ. β.] Τρίτον αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι τὸ ἐβεβαίωσαν, λέγουσαι, Δέχου μίαν [Συνόδ. α.] θεότητα τοῦ πατρὸς τοῦ γεννήσαντος τὸν υἱὸν ἀνεκφράστως, καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ γεγεννημένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τοῦ ἐκπορευομένου ἐξ αὐτοῦ τοῦ πατρός· καὶ πάλιν. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκ- [Συνόδ. β.] πορευόμενον. Τέταρτον οἱ τρισμακάριοι καὶ θεῖοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι μᾶς τὸ ἐδίδαξαν λέγοντες· Τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ πατρὸς οὐ πεποιημένον, οὐδὲ δημιουργημένον, οὔτε [Ἀθανάσ.] γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν· καὶ ἀλλαχοῦ· Χρὴ γινώσκειν ὅτι τὸν πατέρα οὐ λέγομεν [Δαμασ.] ἔκ τινος, λέγομεν δὲ αὐτὸν τοῦ υἱοῦ πατέρα· τὸν δὲ υἱὸν οὐ λέγομεν αἴτιον οὐδὲ πατέρα, λέγομεν δὲ αὐτὸν καὶ ἐκ τοῦ πατρός· καὶ πάλιν. Υἱοῦ δὲ πνεῦμα, οὐχ ὡς ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς δι' αὐτοῦ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον· μόνος γὰρ αἴτιος ὁ πατήρ· καὶ πάλιν. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς λέγομεν, καὶ πνεῦμα πατρὸς ὀνομάζομεν, ἐκ τοῦ υἱοῦ δὲ τὸ πνεῦμα οὐ λέγομεν· καὶ ἄλλος πάλιν λέγει· Ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν ποιοῦνται τὸν υἱὸν τοῦ πνεύμα- [Μάξιμ.] τος οἱ διδάσκαλοι, σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν· μίαν γὰρ ἴσασιν αἰτίαν υἱοῦ καὶ πνεύματος τὸν πατέρα. Ταῦτα δὲ εἰπόντες περὶ τῆς πρώτης διαφορᾶς τῆς περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ εἴπωμεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων τεσσάρων διαφορῶν, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Ῥωμαϊκήν· ἤγουν Περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα. Περὶ τῆς ὕλης τοῦ ἐνζύμου καὶ ἀζύμου· Περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός· Περὶ τῆς μακαριότητος τῶν ἁγίων. Τέλος λοιπὸν ἐπιθέντες τῷ λόγῳ παρακαλοῦμεν ἅπαντας τοὺς

ὀρθοδόξους, καὶ μάλιστα ταῦτα ἀναγινώσκειν, συγγνώμην ἡμῖν παρέχειν εἰ μὴ τελειότερον καὶ σαφέστερον ἐγράψαμεν περὶ τῆς θαυμαστῆς ταύτης καὶ ὑπὲρ φύσεως ὑποθέσεως· καὶ πρότερον γὰρ ὡμολογήσαμεν, καὶ νῦν ὡσαύτως λέγομεν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἦν ὑπὲρ τὴν δύναμιν τὴν ἡμετέραν, καὶ ὅτι ἐδεῖτο ἄλλων σοφῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν· ἡμεῖς δὲ ὀλιγομαθεῖς ὄντες καὶ ἁμαρτωλοί, καὶ ταῖς τοῦ κόσμου φροντίσι βεβυθισμένοι, οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ μὴ τελείως καὶ καθόσον ἐδεῖτο ἐξεθέμεθα· τοῦτο μόνον βουλόμεθα πάντας εἰδέναι, ὅτι οὐκ ὠκνήσαμεν τὸν δυνατὸν τρόπον ἐμφανῆ τοῖς πᾶσι καταστῆσαι τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς Ἀνατολικῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀφέντες τοῖς μεταγενεστέροις ἀναπληρῶσαι τὸ ἐλλειπὲς τὸ ἡμέτερον, καὶ τὴν ἀλήθειαν φανερωτέραν καταστῆσαι τοῖς μὴ εἰδόσι. Μηδεὶς τοίνυν θαυμαζέτω, μήτε διασυρέτω τὰ γεγραμμένα, ἀλλ' ἀποδεχέσθωσαν πάντες, οὐ διὰ τὸ μεγαλοπρεπές, ἀλλὰ διὰ τὸ πρόθυμον τὸ ἡμέτερον, ἐπειδὴ τὸ κατὰ δύναμιν καὶ Θεῷ φίλον· οὔτε γὰρ πρὸς τὸν τῶν πολλῶν ἔπαινον, οὔτε πρός τινα σωματικὴν ὠφέλειαν ἀφορῶντες ἐξεθέμεθα ταῦτα· ἀλλ' εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέποντες, τὴν τῶν ὀρθοδόξων δηλαδὴ καθόλου ὠφέλειαν, τοσοῦτον ἀνελάβομεν πόνον· ὡς εἴ τις δυνάμενος μὴ ὠφελεῖν, ἀπογνοίη δέ, φθονερὸς ἂν καὶ προδότης κριθείη, τὸ τάλαντον ἀποκρύψας· ποίαν γὰρ ἡμεῖς ἕξομεν ἀμοιβὴν παρὰ Θεοῦ, μὴ κοινοῦντες τοῖς ἄλλοις τὴν ἀληθῆ ταύτην διδασκαλίαν καὶ γνῶσιν τῆς πίστεως; ἢ πῶς οὐ πονηροὶ κριθείημεν δοῦλοι καὶ ὀκνηροί τὰ μετὰ πόνου ἐγνωσμένα, μὴ κοινωνεῖν ἐθέλειν τῷ λόγῳ ἢ τῇ γραφῇ; μάλιστα δὲ νῦν, ὅτε καὶ διδασκάλων ἀποροῦμεν

καὶ βιβλίων διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ γένους; Ἀλλὰ δοίη ἡμῖν ὁ ἐν Τριάδι ὑμνούμενος
Θεὸς εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν, ἵνα πάντες συμφώνως δοξάζωμεν αὐτὸν ἐν
πατρὶ ἀνάρχῳ, καὶ υἱῷ μονογενεῖ, καὶ ἐν πνεύματι ἁγίῳ
τῷ ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορευομένῳ, νῦν τε
καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων

ΑΜΗΝ.

Τέλος τῆς πρώτης διαφορᾶς.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ

ΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ β. διαφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Ῥωμαϊκήν· ἤγουν περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα.

Ἐπειδὴ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Χριστοῦ, ἐγνωρίσαμεν καλῶς καὶ ἐμάθαμεν τὴν πρώτην διαφορὰν ἐν τοῖς ὄπισθεν ὁποῦ ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Ῥωμαϊκήν. τώρα πάλιν, μετὰ τῆς αὐτῆς ἄνωθεν βοηθείας ἐρχόμεσθεν νὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν δευτέραν διαφοράν. ἡ ὁποία εἶναι περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα. Διότι οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ὅτι ὁ πάπας εἶναι μόνος βικάριος τοῦ Χριστοῦ, καὶ μόνος κύριος, καὶ μόνος ἐπίσκοπος τῆς οἰκουμένης ὅλης, καὶ ὑπέρτερος τῶν ἄλλων πατριαρχῶν, καὶ πάντων τῶν ἀρχιερέων· καὶ ὁποῖος ἀρχιερεὺς ἢ πατριάρχης δὲν ἔχει τὴν χειροτονίαν ἀπ' αὐτοῦ, ἢ τὴν βεβαιότητα, εἶναι ἄκυρος, καὶ οὐδ' ὅλως ἀρχιερεὺς πρέπει νὰ ὀνομάζεται. Καὶ ταύτην τὴν ἐξουσίαν καὶ δεσποτείαν, λέγουσι τὴν ἔλαβεν ἀπὸ τὸν μακάριον Πέτρον, διὰ τὸ νὰ εἶναι διάδοχος ἐκείνου· καὶ ὡς καθὼς ἐκεῖνος, ἤγουν ὁ ἅγιος Πέτρος, ἤτονα πρῶτος καὶ κορυφὴ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, οὕτω πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὁ πάπας, πρῶτος καὶ κεφαλὴ τῶν ἄλλων τῆς οἰκουμένης ἀρχιερέων· διότι ὁ Χριστὸς λέγουσι, δὲν ἄφησεν ἄλλον τινὰ διάδοχόν του, παρὰ μόνον τὸν Πέτρον· καὶ αὐτὸν ἔκαμεν ἄρχοντα πάσης τῆς οἰκουμένης· καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰ πνευματικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ πολιτικά· καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἔχῃ καὶ ὁ πάπας ὅλα ἐκεῖνα ὁποῦ εἶχεν ὁ μακάριος Πέτρος, ἐπειδὴ καὶ εἶναι διάδοχός του, καθὼς ἐπροείπαμεν. Ἡμεῖς δέ, τὴν ἀλήθειαν ἔχοντες βοηθόν, θέλομεν ἀποδείξει .α. ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος, δὲν ἦτον μόνος ἄρχων τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ὁμοίως. .β. ὅτι τὰ ὅσα εἶχεν ὁ μακάριος Πέτρος, τὰ εἶχασι κοινῶς καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, χωρὶς τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως καὶ τῆς τιμῆς· διότι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν εἶχεν ἄλλο, παρὰ μόνον τοῦτο ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀποστόλους. ἤγουν τὸ πρωτεῖον τῆς τιμῆς, καὶ ὄχι τῆς ἐξουσίας ἢ τῆς δεσποτείας. γ. θέλομεν λύσει καὶ τὰς ἀπορίας ἐκείνας καὶ ζητήσεις, τὰς ὁποίας φέρουσιν εἰς τὸ μέσον οἱ Λατῖνοι, θέλοντες νὰ ἀποδείξωσι τὸ πρωτεῖον τῆς μοναρχίας καὶ τῆς αὐτοκρατορείας καὶ δεσποτείας καὶ κυριότητος τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης. δ. θέλομεν γνωρίσει τὰ ὅσα παρανόμια ἀποδίδουσι τώρα οἱ νέοι θεολόγοι τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τοῦ πάπα. τὰ ὁποῖα ὁ μακάριος Πέτρος οὔτε εἶχε ποτέ, οὔτε ἂν

ἔξειε τὸ ἤθελε παραδεχθῆ. ἐπειδὴ εἶναι ἐναντία τῆς διδαχῆς τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς αὐτοῦ θε-
λήσεως. καὶ ξένα καὶ ἀλλότρια τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Κεφάλ.α. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον, λέγομεν ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἦτον μοναχὸς ἄρχων
τῆς οἰκουμένης παρὰ τοῦ κυρίου γενόμενος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι· καὶ τοῦτο τὸ δείχνο-
μεν πρῶτον, ἀπὸ τὸν προφήτην Δαβίδ. .β, ἀπὸ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον. καὶ .γ,
ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν ἁγίων πατέρων. γράφει λοιπὸν ὁ μακάριος Δαβίδ. εἰς τὸν μδ.
ψαλ. μδ. ψαλμὸν, Καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν· εἰς τοῦτο θέλομεν γνωρίσει
« ποῖον πρόσωπον εἶναι ἐκεῖνο εἰς τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Δαβίδ, καταστήσεις αὐτοὺς ἄρχοντας, καὶ
ὁποιοὶ οἱ ἄρχοντες. καὶ τίς ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλε νὰ τοὺς καταστήσῃ ἄρχοντας.
Τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον λέγει ὁ Δαβίδ, καταστήσεις, εἶναι ὁ Χριστὸς, ὁ εἷς τῆς ἁγίας
Τριάδος, ὁ ὁμοούσιος τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι· αὐτὸς ὁ δεσπότης τῆς κτίσεως, τοῦ ὁ-
ποίου ἐδόθη ἡ ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. ἐκεῖνος μετὰ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἀνάστασιν,
Μάρκος ις. εἶπε τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς. Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐ-
Ἰωάν. κ. « αγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει. Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, κἀγὼ
πέμπω ὑμᾶς· εἰς τοῦτο λοιπὸν ἐμάθαμεν ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ καταστήσας ἄρχοντας.
ποῖοι δὲ εἶναι οἱ ἄρχοντες; δὲν εἶναι ἄλλοι παρὰ οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ αὐτῶν διάδοχοι ἀρ-
χιερεῖς· καὶ τίς ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον τοὺς ἔστειλε; ὅλη ἡ οἰκουμένη. διὰ τοῦτο καὶ ὁ
θεῖος Βασίλειος ἐξηγῶντας τὸν ψαλμὸν ἐτοῦτον λέγει. ὅτι ἡ προφητεία αὕτη, ἐννοεῖται
ψαλ. ιθ. « διὰ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, καθὼς καὶ εἰς ἄλλον ψαλμὸν λέγει, Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλ-
« θεν ὁ φθόγγος αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν· τὰ αὐτὰ
Αὐγουστ. « μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ἑρμηνεύων τὸν αὐτὸν ψαλμὸν, ἐν η. τόμῳ. Ἐγκατέστη-
« σεν αὐτοὺς, λέγει, ἄρχοντας ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἡ ὁποία εἶναι ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. καὶ
ὁ αὐτὸς « πάλιν λέγει. Ὁ Θεὸς τὸν ναὸν αὐτοῦ πανταχοῦ ἔθετο· τὰ θεμέλια τῶν προφητῶν καὶ
« τῶν ἀποστόλων, πανταχοῦ ἐστήριξεν. Ἐφανερώθη λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι ὁ Πέτρος
δὲν ἦτον μοναχὸς ἄρχων τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι· καὶ ὅρα τὸν Ἰω-
άννην εἰς τὴν Ἀσίαν ἄρχοντα, κηρύττοντα ἀνεμποδίστως τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ἀκωλύτως
ἐπισκόπους χειροτονοῦντα, καὶ βαπτίζοντα, καὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας λύοντα ἀφό-
βως καὶ δένοντα· ὅρα τὸν Ἀνδρέαν τὰ αὐτὰ ποιοῦντα εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας. βλέ-
πε τὸν Πέτρον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ εἰς τὴν Ῥώμην καὶ εἰς ἄλλους τόπους τὰ αὐτὰ πράτ-
τοντα. βλέπε τὸν Παῦλον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ῥώμην. βλέπε τὸν Θωμᾶν εἰς τὴν
Ἰνδίαν· καὶ ἄλλον εἰς τὰ ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου, διὰ νὰ μὴ λέγω ἕκαστον κατ᾽ ὄνομα· καὶ
Ἠσαΐας ξϛ. τοῦτο ἐγίνετον διὰ νὰ πληρωθῇ ἡ τοῦ Ἡσαΐου προφητεία λέγουσα. Ἐγὼ ἔρχομαι συναγαγεῖν
« πάντα τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας, καὶ ἥξουσι καὶ ὄψονται τὴν δόξαν μου· καὶ καταλείψω ἐπ᾽ αὐ-
« τῶν σημεῖον· καὶ ἐξαποστελῶ ἐξ αὐτῶν σεσωσμένους εἰς τὰ ἔθνη, εἰς θαρσεῖς, καὶ φοὺδ, καὶ
« λοὺδ, καὶ μοσόχ, καὶ εἰς θόβελ, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τὰς νήσους τὰς πόρρω. οἳ οὐκ
« ἀκηκόασί μου τὸ ὄνομα, οὔτε ἑωράκασί μου τὴν δόξαν· καὶ ἀναγγελοῦσι τὴν δόξαν μου ἐν
τοῖς ἔθνεσιν. Ἤγουν ἐγὼ ἔρχομαι νὰ μαζώξω ὅλα τὰ ἔθνη καὶ τὰς γλώσσας· καὶ θέλουν
ἔλθει, καὶ θέλουν εἰδεῖ τὴν δόξαν μου· καὶ θέλω ἀφίσω εἰς αὐτοὺς σημεῖον· καὶ θέλω στείλει
ἀπ᾽ αὐτοὺς σεσωσμένους εἰς τὰ ἔθνη, εἰς θαρσεῖς, καὶ φοὺδ, καὶ λοὺδ, καὶ μοσόχ, καὶ εἰς θόβελ
καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τὰς νήσους τὰς πόρρω· οἱ ὁποῖοι δὲν ἤκουσαν τὸ ὄνομά μου, οὔτε

εἴδασι

εἴδασι τὴν δόξαν μου, καὶ θέλουσι κηρύξει τὴν δόξαν μου εἰς τὰ ἔθνη. Ἀκολουθεῖ λοιπὸν ὅτι ὁ πάπας δὲν εἶναι μόνος ἄρχων τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι πατριάρχαι ὁμοίως εἶναι ἄρχοντες, καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς, ἕκαστος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του. καθὼς καὶ οἱ κανόνες τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων προστάττουσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Εἰς τὸ β. κεφάλαιον, δείχνομεν, ὅτι πάντα ὅσα εἴχασιν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι, καὶ αὐτὸς Κεφαλ. β.
ὁ μακάριος Πέτρος, ὅλα τὰ ἔλαβον κοινῶς ἀπὸ τὸν Χριστόν, χωρὶς τὸ πρωτεῖον
τῆς τιμῆς, τὸ ὁποῖον δίδεται τοῦ μακαρίου Πέτρου. ἀλλὰ ὄχι τὸ πρωτεῖον τῆς ἐξουσίας
καὶ δεσποτείας, καθὼς καὶ πρότερον εἴπαμεν. Καὶ α. ἐλάβασι τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν,
καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης. Οὐχ ὑμεῖς με ἐξελέξασθε, ἀλλ' ἐγὼ Ιωαν. ιε.
ἐξελεξάμην ὑμᾶς. ὅτι ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστέ, ἀλλ' ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κό- «
σμου. β. ἐλάβασι τὸ κάλεσμα, καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ματθαῖος λέγων, Δεῦτε ὀπίσω Ματθαι. δ.
μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων. γ. εἴχασι κοινὸν τὸ ὄνομα τὸ ἀποστολικόν, Λουκ. ς.
καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ Λουκᾶς λέγων, Ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, ἐξῆλθεν εἰς «
τὸ ὄρος προσεύξασθαι. καὶ ἦν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ. καὶ ὅτε «
ἐγένετο ἡμέρα, προσεφώνησε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἐκλεξάμενος ἀπ' αὐτῶν δώδεκα, «
οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασε. δ. τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν τὴν ὁποῖαν μέλλουσι νὰ ἔχουν «
εἰς τὴν δευτέραν παρουσίαν οἱ ἀπόστολοι, κοινῶς τοὺς τὴν ἔταξεν ὁ Κύριος. τοῦτο
τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ματθαῖος· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ Ματθ. ιθ.
παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑ- «
μεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. ε. τὴν αὐθεντίαν «
τὴν πνευματικήν, καὶ τὴν φροντίδα τοῦ ποιμαίνειν, κατ' ἰσότητα τὴν ἐλάβασιν ἀπὸ τὸν
Χριστὸν ὅλοι οἱ ἀπόστολοι. καθὼς ὁ Ἰωάννης τὸ μαρτυρεῖ λέγων, Καθὼς ἀπέσταλκέ με « Ιωαν.
ὁ πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς· καὶ πάλιν· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, Ματθ. κη.
βαπτίζοντας αὐτούς, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος· διδάσκον- «
τες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. ς. τὴν χάριν τῆς ἀδελφότητος καὶ «
τῆς φιλίας, ἴσην καὶ κοινὴν τὴν ἔλαβον, καὶ τὴν ἤκουσαν παρὰ τοῦ Κυρίου. ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ
Χριστὸς φίλους καὶ ἀδελφοὺς τοὺς ἀποστόλους ὠνόμασεν· καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ματθαῖος καὶ Ἰω- Ματθ. κη.
άννης, λέγοντες, Ἀπαγγείλατε τοῖς ἀδελφοῖς μου· καὶ πάλιν, ὑμεῖς φίλοι μου ἐστέ. ζ. τὸν « Ιωαν. ιε.
ἔπαινον κοινὸν τοὺς τὸν ἔδωκε, λέγων, Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ὑμεῖς ἐστὲ τὸ ἅλας « Ματθ. ε. «
τῆς γῆς. η. τὸν μακαρισμὸν κοινὸν καὶ ἐξίσου τὸν ἤκουσαν παρὰ τοῦ Κυρίου· Μακάριοι « Λουκ. ι.
λέγει οἱ ὀφθαλμοὶ ὑμῶν ὅτι βλέπουσι, καὶ τὰ ὦτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσι. θ. τὴν ἐξου-
σίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων κοινῶς τὴν ἐλάβασι. Ἔδωκε λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς « Ματθ. ι.
Ματθαῖος αὐτοῖς ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων. ι. κοινῶς ἐλάβασι τὴν χάριν «
καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν ἐπισκοπικήν, νὰ λύουσι καὶ νὰ δένουσι τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁ-
μαρτίας. τὴν ὁποῖαν τὴν ἐλάβασιν ἀπὸ τὸν Κύριον ὅλοι οἱ ἀπόστολοι, ὁμοίως, πρὶν
τῆς ἀναστάσεως, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν· Ἐνεφύσησε λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, καὶ « Ιωαν. κ.
λέγει αὐτοῖς· λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς· «
ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. ια. τὴν ἀξίαν τῆς ἱερωσύνης ἐξίσου καὶ κοινῶς τὴν «
ἔλαβον ἀπὸ τὸν Χριστὸν ὅλοι οἱ ἀπόστολοι. τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ ὁ Λουκᾶς λέγων, λάβετε « Λουκ. κβ.
φάγετε τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα. καὶ πάλιν, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες, τοῦτο ἐστὶ τὸ αἷμά μου. «

τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. φανερὸν εἶναι εἰς ὅλους, ὅτι τὴν ἀξίαν τῆς Ἱερωσύνης, ἐξίσου τὴν ἐλάβασιν οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τὸν Χριστόν. διὰ τοῦτο εἶπε, τοῦτο ποιεῖται εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· ἤγουν ταύτην τὴν λειτουργίαν, ταύτην τὴν ἱερὰν θυσίαν, κάνετε εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου· καὶ διὰ τούτου τοῦ λόγου, ἔδωκέ τους καὶ δύναμιν θείαν, νὰ ἱερουργοῦσι, καὶ νὰ λειτουργοῦσι, καὶ νὰ μεταποιοῦσι διὰ τῆς χάριτος καὶ ἐπικλήσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸν ἄρτον εἰς σάρκα Χριστοῦ, καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα Χριστοῦ· καθὼς λέγει καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος. ιβ. ὅτι ὅταν ὁ Κύριος θαυματουργήσας ἐχόρτασε διὰ τῶν πέντε ἄρτων, πέντε χιλιάδες ἄνδρας, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων, κοινῶς ἔδωκε νὰ διαμοιράσουν οἱ ἀπόστολοι τοὺς ἄρτους, καὶ δὲν τοὺς ἔδωκε μόνου τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ ὁ Πέτρος νὰ τοὺς δώσῃ τῶν ἀποστόλων, καὶ οἱ ἀπόστολοι τοῦ λαοῦ. μαρτυρεῖ μου τὸν λόγον ὁ Ματθαῖος, λέγων. (Ματθ. ιδ.) Ὁ δὲ εἶπε, φέρετέ μοι τοὺς ἄρτους ὧδε, καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους· οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις· καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις. ἀλλ' οὐδὲ μόνος ὁ Πέτρος ἐβάστασε τοὺς δώδεκα κοφίνους, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι ὁμοίως ἕκαστος ἐβάστα τὸν ἕνα κόφινον, ὡσαύτως δὲ καὶ εἰς τὸ ἄλλο θαῦμα. οἱ ὁποῖοι κόφινοι ἐσημαίνασι τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς· τὸ ὁποῖον καθ' ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἔμελλε νὰ τὸ βαστάξῃ. (Λουκ. κδ.) ιγ. κοινὴν ἔλαβον καὶ τὴν δύναμιν τὴν ἐξ ὕψους. Καθίσατε λέγει, ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· ταύτην τὴν δύναμιν τὴν διηγεῖται ὁ Λουκᾶς εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων λέγων, (Πράξ. α.) Λήψεσθαι δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες, ἔν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν ἐφανερώθη καὶ ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος, δὲν εἶχε κανὲν ἕνα χάρισμα, ἰδικόν, καὶ μοναχικόν του. ἀλλὰ τὰ χαρίσματα ὅλα καὶ τὰ ἀξιώματα, κοινῶς τὰ εἴχασιν ὅλοι οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐξίσου, ἀπὸ τὸν Χριστόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Τώρα θέλομεν λύσει τὰ ὅσα ζητήματα, καὶ ἀπορίας, καὶ προνόμια, προφέρουσιν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς βοήθειαν καὶ ὑπερασπισμὸν τοῦ μακαρίου Πέτρου, διὰ τῶν ὁποίων θέλουσι νὰ δείξουν τὴν μοναρχίαν τοῦ πάπα, καὶ τὸ πρωτεῖον τῆς ἐξουσίας του. Καὶ α. λέγουσιν ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος ἦτον μόνος ἐπίσκοπος τῆς οἰκουμένης. β. ὅτι μόνος βικάριος Χριστοῦ· ἤγουν μόνος ἐπίτροπος. γ. ὅτι ἐκείνου ἐδόθη ἡ προστασία τῆς οἰκουμένης. δ. ὅτι δὲν ἦτον τινὰς ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἴσος τοῦ Πέτρου. ε. ὅτι τοῦ Πέτρου ἐδόθησαν τὰ κλειδία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. ς. ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος, εἶναι ἡ πέτρα, ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ᾠκοδόμησε τὴν Ἐκκλησίαν. ζ. ὅτι ἐκείνου εἶπε μόνου ὁ Κύριος ποίμαινε τὰ πρόβατά μου τρίς. η. ὅτι ὁ Χριστὸς μόνῳ τοῦ Πέτρου ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν τοῦ στηρίζειν, καὶ βεβαιώνειν τοὺς ἀποστόλους· καὶ διὰ τοῦτο ἐδόθη καὶ τοῦ πάπα, νὰ στηρίζῃ καὶ νὰ βεβαιώνῃ τοὺς λοιποὺς πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς. Τὰ δὲ ἄλλα προνόμοια, τὰ ὁποῖα τὴν σήμερον δίδουσιν οἱ νέοι θεολόγοι τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, θέλομεν τὰ γνωρίσει μετὰ ταῦτα· τὰ ὁποῖα μήτε ὁ μακάριος Πέτρος τὰ εἶχεν, μήτε τὰ ἤθελε παραλάβει ποτέ· ἀλλ' οὐδὲ τινὰς τῶν παλαιῶν καὶ μακαρίων ἀρχιερέων, τῆς παλαιᾶς, καὶ νέας, Ῥώμης, τὰ ἤθελε προσδεχθῇ, ἐσόντας καὶ νὰ εἶναι ἐναντία τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας.

Λύσις εἰς τὸ α.

Εἰς τὸ α. προνόμιον ὅπου προφέρουσιν οἱ Ῥωμαῖοι λέγοντες, ὅτι μόνος ἦτον ἐπίσκοπος τῆς οἰκουμένης ὁ μακάριος Πέτρος, ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ὄχι μόνον μόνος ὁ Πέτρος ἦτον ἐπίσκοπος τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, καὶ αὐτὸς ὁ Ἰούδας ἦτον

ἐπίσκοπος

ἐπίσκοπος· ἂν δὲν εἶχε γοῦν προβάτης· τοῦ ὁποίου τὴν ἐπισκοπὴν τὴν ἔλαβε ὁ Ματθίας· διὰ τοῦτον ἐπροφήτευε ὁ ψαλμῳδὸς λέγων, γενηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος· καὶ ὁ Λουκᾶς εἰς τὰς πράξεις λέγει, Καὶ προσευξάμενοι εἶπον, κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον, ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα, λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας· καὶ ἔπεσεν ὁ ψῆφος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων· καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης, ἑρμηνεύων τὸ θ. κεφάλαιον τῆς α. ἐπιστολῆς πρὸς Κορινθίους, εἰς τὸ κείμενον, τὸ λέγον, τίς ποιμαίνει ποίμνην, μαρτυρεῖ λέγων, Οἱ ἀπόστολοι, καὶ γεωργοὶ καὶ στρατιῶται καὶ ποιμένες ἦσαν· οὐ γῆς, οὐδὲ πόλεων αἰσθητῶν, ἀλλὰ ψυχῶν λογικῶν, καὶ τῆς πρὸς τοὺς δαίμονας παρατάξεως· καὶ ὁ ἅγιος Ἱερώνυμος εἰς τὸν ς. τόμον, φύλ. 270. μῆκος. α. λέγει. Pastores Apostoli iuxta cor Dei. ἤγουν οἱ ἀπόστολοι ποιμένες κατὰ τὴν καρδίαν τοῦ Θεοῦ· καὶ ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος μαρτυρεῖ εἰς τὸ δ. κεφάλαιον τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῆς, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἐπίσκοποι εἶναι καὶ ποιμένες καὶ εὐαγγελισταί· καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος εἰς τὴν πραγματείαν, μζ. εἰς τὸ ι. κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ἰωάννην λέγων. Τίνι τρόπῳ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ θύρα εἴη, καὶ ποιμήν; θύρα μὲν, ἀνοίγων ἑαυτόν. ποιμὴν δὲ, ὅτι ποιμὴν ἐστὶ, δέδωκε καὶ τοῖς ἑαυτῶν μέρεσιν· ὅτι καὶ ὁ Πέτρος ποιμὴν, καὶ ὁ Παῦλος ποιμήν· καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀποστόλων ποιμένες· καὶ οἱ καλοὶ ἐπίσκοποι ποιμένες. Καὶ ἂν οἱ ἀπόστολοι δὲν ἦσαν ἐπίσκοποι, πῶς ἐχειροτονοῦσαν ἄλλους ἐπισκόπους; τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς εἰς τὰς πράξεις, λέγων. Χειροτονήσαντες δὲ αὐτοῖς πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν, προσευξάμενοι μετὰ νηστείας, παρέθεντο αὐτοὺς τῷ κυρίῳ. πλὴν γίνωσκε, ἐδῶ ὅπου λέγει, ὅτι ἐχειροτόνησαν πρεσβυτέρους, δὲν λέγει πρεσβυτέρους τοὺς ἱερεῖς, ἀλλὰ τοὺς ἐπισκόπους. τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ ὁ μακάριος Πέτρος λέγων. Πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν Χριστοῦ παθημάτων· καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Τίτον ἐπιστολῆς λέγει. Πρεσβυτέρους, τοὺς ἐπισκόπους καλεῖ· διότι λέγει, ταῦτα ἐπιτρέπει τῷ μαθητῇ, τῶν ἐπισκόπων λέγω τὰς χειροτονίας. ἀλλὰ τί νὰ πολυλογοῦμεν καὶ νὰ μακραίνομεν τὸν λόγον; δὲν ἐχειροτόνησεν ὁ Πέτρος τὸν Κλήμεντα τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον; δὲν τὸ μαρτυρεῖ ὁ αὐτὸς Κλήμης εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν γράφει πρὸς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον, λέγων ταῦτα; Μιᾶς συνηθροισμένων τῶν ἀδελφῶν πάντων, τὰς χεῖράς μου λαβόμενος, στὰς ἐν μέσῳ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀκούσατέ μου ἔφη τέκνα καὶ ἀδελφοί. τοῦ μὲν ἐμοῦ δρόμου τὸ τέλος ἐγγύς· τοῦτο γὰρ καὶ ἤδη μοι ἐγνάσται. Κλήμεντα δὲ τοῦτον, ἐπίσκοπον ὑμῖν χειροτονῶ σήμερον· ᾧ καὶ τὴν ἐμὴν τῶν λόγων ἐπίστευσα καθέδραν· καὶ καθυστέρω, πάλιν· διὸ αὐτῷ μεταδίδωμι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν. δήσει γὰρ, ὃ δεῖ δεθῆναι· καὶ λύσει πάντως ὃ δεῖ λυθῆναι, ὡς τὸν τῆς Ἐκκλησίας κανόνα καλῶς εἰδώς· ταύτην τὴν ἐπιστολὴν τὴν θέλεις εὕρει τετυπωμένην. Ἀπὸ τούτου ἐμάθαμεν, Ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος ἐχειροτόνησε τὸν Κλήμεντα ἐπίσκοπον. Ὅτι τὸν ἔκαμεν ἐπίσκοπον τῆς Ῥώμης μόνης, καὶ ὄχι τῆς οἰκουμένης ὅλης. Ὅτι τοῦ μετέδωκε τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν, ὄχι ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε, καθὼς λέγουσι τώρα, ὅτι ὁ πάπας omnia potest ἤγουν πάντα δύναται· ἀλλὰ νὰ λύῃ τὰ λύσεως ἄξια, καὶ νὰ δένῃ τὰ δέσεως ἄξια. δηλαδὴ, ὡς τὸν κανόνα τῆς Ἐκκλησίας καλῶς εἰδώς. Ταῦτα νομίζω τὰ εἶπεν ὁ ἅγιος, θέλοντας νὰ δείξῃ, ὅτι πρέπει ὅλοι νὰ εἶναι ὑποκάτω τῶν ἁγίων συνόδων, καὶ τῶν αὐτῶν κανόνων. ὄχι ὡς λέγουσι τινὲς, ὅτι ὁ πάπας εἶναι ὑπεράνω τῶν συνόδων καὶ τῶν κανόνων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Παῦλος ἐχειροτόνησε τὸν Τιμόθεον, εἰς τὴν Ἔφεσον,

Ψαλ. ρη.
Πράξ. α.
Χρυσόσ.
Ἱερώνυ.
Ἀμβρόσ.
Αὐγους.
Πράξ. ιδ.
Πέτρου ἐπιστολὴ α.
Χρυσόσ.
Κλήμης

καὶ τὸν Τίτον ἐπίσκοπον εἰς τὴν Κρήτην· καὶ Ἀνδρέας τὸν Στάχυν εἰς τὸ Βυζάντιον· καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἄλλους κατὰ πόλιν καὶ χώραν· ὥστε φανερόν ἐστι, ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν ἐπίσκοποι.

Λύσις εἰς τὸ β.

Εἰς τὸ β. προβλημάτιον διὰ εἴπομεν, ὅτι ὄχι μόνον ὁ μακάριος Πέτρος ἦτον βικάριος ἤγουν ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ. ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι. Ὁ ἅγιος Ἀμβρόσιος εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς πρώτης ἐπιστολῆς πρὸς Κορινθ. ἐν γ. κεφαλ. οὕτω λέγει. Dei enim ſumus operarij &c. hoc ad Apoſtolorum perſonam pertinet, quos conſtat Dei eſſe adiutores, qui vicarij ſunt Chriſti. Ἤγουν, Θεοῦ γὰρ ἐργάται ἐσμέν, καὶ τὰ ἑξῆς· καὶ πάλιν. Τοῦτο προσήκει τοῖς ἀποστόλοις, οὓς δῆλον ἐστὶ Θεῷ συνεργάζεσθαι. εἰσὶ γὰρ Χριστοῦ ἐπίτροποι.

Ἀμβρόσ.

Λύσεις εἰς τὸ γ.

Εἰς τὸ γ. προβλημάτιον, εἰς τὸ ὁποῖον λέγουσι ὅτι μόνον τοῦ Πέτρου ἐδόθη ἡ προστασία καὶ ἡ κυβέρνησις τῆς οἰκουμένης. εἰς τοῦτο ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ὄχι μόνου τοῦ μακαρίου Πέτρου ἐδόθη, αὕτη ἡ ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων· ὅμως ἂν ἴσως καὶ νοοῦσι τὴν προστασίαν, τὸ πρωτεῖον τῆς τιμῆς καὶ τῆς τάξεως τοῦ μακαρίου Πέτρου, εἰς τοῦτο δὲν ἐναντιούμεθα. διατὶ καὶ ἡμεῖς τὸ πρωτεῖον τῆς τοιαύτης τιμῆς τὸ ὁμολογοῦμεν, καὶ τὸ δίδομεν τοῦ ἁγίου Πέτρου. εἰ δὲ καὶ νοοῦσι τὴν κυβέρνησιν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν αὐθεντίαν, τοῦτο δὲν τὸ συγχωροῦμεν, διότι καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος μαρτυρεῖ τοιαῦτα λέγων. Καθάπερ οἰκίαν μίαν τὴν οἰκουμένην διανειμάμενοι οἱ ἀπόστολοι, οὕτως ἅπαντα διηκονοῦντο, καὶ τῶν ἁπανταχοῦ ἐπεμέλοντο· ὁ μὲν τοῦτο, ὁ δ' ἐκεῖνο λαβὼν τὸ μέρος. Ἀκολουθεῖ λοιπὸν, ὅτι ἐπειδὴ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος δὲν εἶχε τοιαύτην προστασίαν, μήτε ὁ πάπας πρέπει νὰ τὴν ἔχῃ. τουτέστι νὰ εἶναι κυβερνήτης μόνος καὶ ἐπιμελητὴς καὶ αὐθέντης τῆς οἰκουμένης.

Χρυσόσ.

Λύσις εἰς τὸ δ.

Εἰς τὸ δ. προβλημάτιον λέγουσιν, ὅτι οὐδεὶς τῶν ἄλλων ἀποστόλων ἦτον ἴσος τοῦ Πέτρου· καὶ διὰ τοῦτο, οὐδὲ τοῦ πάπα ἐστί τις ἄλλος ἴσος τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων. Εἰς τοῦτο ἡμεῖς ἀποκρινόμεθεν λέγοντες, ὅτι τὸ νὰ εἶναι τις ἴσος ἄλλου, λέγεται πολλαχῶς· ἢ κατὰ ἡλικίαν· ἢ κατὰ πλοῦτον· ἢ κατὰ μοναρχίαν· ἢ κατὰ σοφίαν· ἢ κατὰ ἀνδρείαν· ἢ καθ' ἄλλο τι τῶν τοῦ κόσμου ἀγαθῶν. λέγομεν τὸ λοιπὸν, ὅτι ὁ Πέτρος κατὰ μὲν τὴν ἡλικίαν, ἴσως νὰ ἦτον πρεσβύτερος ἀπὸ πολλοὺς, ἢ καὶ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους. κατὰ δὲ τὰ ἄλλα πάντα, δὲν ἦτον τινὰς ὁποῦ νὰ μὴν εἶχε τὰ ὅσα εἶχεν ὁ μακάριος Πέτρος. διότι ἐμάθαμεν ὀπίσθεν, ὅτι τὰ ὅσα εἴχασιν οἱ ἀπόστολοι, ὅλα κοινὰ τὰ εἴχασι. τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἅγιος Κυπριανὸς, εἰς τὴν πραγματείαν τὴν γ. περὶ τῆς ἁπλότητος τῶν ἱερέων, τοιαῦτα λέγων. de ſimplicitate prælatorum. Hoc erant útique & cæteri Apoſtoli, quod fuit Petrus; pari præditi conſortio honoris & poteſtatis. ἤγουν τοῦτο γε πάντως ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, ὅπερ ἦν Πέτρος· τῇ ἴσῃ χάριτι καὶ δωρεᾷ κεκοσμημένοι τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας. Ἔτι καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ μακάριος Παῦλος, ἰσότιμος ἦτον τοῦ ἁγίου Πέτρου· καὶ ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος, ἑρμηνεύοντος τὸ. α. κεφαλ. τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς. Τί ταύτης ταπεινοφρονέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατορθώματα μηδὲν Πέτρου δεόμενος, μηδὲ τῆς ἐκείνου φωνῆς. ἀλλ' ἰσότιμος ὢν αὐτοῦ, πλέον γὰρ ἐρῶ τέως. ὅμως ἔρχεται ὡς πρὸς μείζονα καὶ πρεσβύτερον.

Κυπριανὸς.

Χρυσόσ.

Λύσις εἰς τὸ ε.

Εἰς τοῦτο τὸ πέμπτον προβλημάτιον λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι τοῦ Πέτρου μόνου ἐδώθησαν τὰ κλειδία τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀνάγκη ἐστὶ νὰ μάθωμεν α. τί σημαίνουσι ταῦτα τὰ κλειδία. β. τὴν διαίρεσιν τῶν κλειδίων τούτων. γ. τὴν μεταφοράν. δ. ἂν τοῦ Πέτρου μόνου ἐδώθη ἡ ἐξουσία αὕτη τῶν κλειδίων. Καὶ πρῶτον λέγομεν ὅτι

τὸ

τὰ κλειδία τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς ἔταξε τοῦ Πέτρου, δὲν ἐσημαίνασιν ἄλλο, παρὰ τὴν ἐξουσίαν μόνον καὶ τὴν δύναμιν τὴν πνευματικήν. διὰ τῆς ὁποίας λύονται καὶ δένονται τὰ τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτήματα· βεβαιοῖ μας τὸν λόγον ὁ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς θεῖος Ἰωάννης, εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, κγ. ὁμιλία. κεφάλ. ζ. τοιαῦτα λέγων. Πῶς δὲ αὐτοῖς τὰς κλεῖς ἔδωκεν; εἰ γὰρ μὴ μέλλουσι κρίνειν, ἀπαίτων ἔσονται ἄκυροι, καὶ μάτην τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν εἰλήφασιν. Ἔτι τὰ κλειδία ἐσημαίνασι τὴν πίστιν τοῦ Πέτρου, διὰ τῆς ὁποίας ἠνεῴχθησαν οἱ οὐρανοί. καθὼς ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος λέγει, εἰς τὸν θ. κανόνα· λέγει καὶ ὁ Σουδίτης Θεόδωρος. Οὐχ ὑλικὰς κλεῖς ἐνεχείρισε τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ, ἀλλὰ τὴν τοῦ λόγου δύναμιν. Καὶ ὁ μέγας Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ. λθ. ψαλμοῦ λέγει, Σοὶ δίδωμι τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἵνα δέσῃς καὶ λύσῃς. τοῦτο ὁ Ναυατιανὸς (λέγει ὁ ἅγιος) οὐκ ἤκουσε. διὰ τοῦτο ἐκεῖνος εἰς ὀλίσθημα, ἡμεῖς δὲ εἰς ἄφεσιν, καὶ τὰ λοιπά. νὰ πῶς καὶ ἐτοῦτος ὁ ἅγιος μαρτυρεῖ, ὅτι τὰ κλειδία ἐδόθησαν εἰς ἄφεσιν καὶ συγχώρησιν. Ἀλλὰ ποίας συμμαρτυρίας χρήζομεν βεβαιοτέρας ἀπ᾽ ἐκείνης τῆς τοῦ Χριστοῦ ὁπού λέγει ἐν εὐαγγελίῳ; Λάβετε πνεῦμα ἅγιον, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς. ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. νὰ πῶς φανερὰ μᾶς δείχνει τί ἐσημαίνασι τὰ κλειδία· ὄχι ἄλλο δηλονότι, παρὰ τὴν ἐξουσίαν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας. Τὰ κλειδία τὰ μὲν εἶναι ὑλικά, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθεν εἰς τὸ νὰ ἀνοίξωμεν τί ἢ νὰ κλείσωμεν. τὰ δὲ ἄϋλα, τὰ ὁποῖα μεταφορικῶς καλοῦνται κλειδία, καὶ σημαίνουσι τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν καὶ αὐθεντίαν· διὰ τῆς ὁποίας λύοντες οἱ πνευματικοὶ τὰς ἁμαρτίας τῶν ἀνθρώπων, ἀνοίγουσι τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰσέρχονται αἱ ψυχαὶ τῶν ἀληθῶς μετανοούντων καὶ ἐξομολογουμένων. καθὼς πάλιν δένοντες κανονικῶς τοὺς ἀνθρώπους, κλείουσι τοὺς οὐρανούς, καὶ δὲ δύνονται νὰ εἰσέλθωσιν. Τέταρτον λέγουσιν οἱ Ρωμαῖοι ὅτι μόνον τοῦ ἁγίου Πέτρου ἔταξε τὰ κλειδία ὁ Χριστός, καὶ οὐδενὸς ἄλλου· διότι ἐκείνου μόνου εἶπε Σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Ἡμεῖς εἰς τοῦτο ἀποκρινόμενοι λέγομεν, ὅτι ἀληθινὰ τοῦ Πέτρου τὰ ἔταξε, ἀλλὰ δὲν τοῦ τὰ ἔδωκε εὐθὺς τότε· ἀλλὰ τοῦ εἶπε σοὶ δώσω τὰς κλεῖς· ἤγουν, θέλω σου δώσει τὰ κλειδία· δὲν τοῦ εἶπε, σοὶ δίδωμι τὰς κλεῖς. ἤγουν, ἐτοῦτα δίδω τώρα τὰ κλειδία· πότε τὸ λοιπὸν τοῦ τὰ ἔδωσε; πότε; ὅταν ἀναστήθη, ὅταν ἐλευθέρωσε τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου· τότε τὰ ἔδωκε τῷ Πέτρῳ σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις· καὶ πῶς; ἄκουσον. Ἐνεφύσησε λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, λάβετε πνεῦμα ἅγιον. ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. δὲν εἶπε πρὸς τὸν Πέτρον μόνον, ἄν τινων ἀφῇς σὺ μόνος Πέτρε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἀλλὰ πρὸς πάντας λέγει τοὺς ἀποστόλους, ἄν τινων ἀφῆτε. ὥστε οἱ ἀπόστολοι πάντες, τὴν αὐτὴν καὶ μίαν καὶ ἴσην ἐξουσίαν ἐλάβασιν ἀπὸ τὸν Χριστόν· καὶ ὄχι μόνος ὁ Πέτρος· λέγει καὶ ὁ Θεοφύλακτος ἐξηγούμενος τὸ ῥητὸν τοῦτο· εἰ γὰρ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται, τὸ δώσω σοί, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς ἀποστόλοις δέδοται. Ὁμοίως καὶ ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος· εἰς τὸν θ. τόμον. φύλ. 386. μῆκος α. Claues ligandi & ſoluendi univerſa eccleſia accepit in Petro. τὰ κλειδία λέγει τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία τὰ ἔλαβεν εἰς τὸν Πέτρον. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει. Claves non uni ſed unitati dedit Chriſtus. τὰς κλεῖς οὐχ ἑνὶ ἀλλὰ τῇ ἑνότητι ἔδωκεν ὁ Χριστός. ἴδομεν καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν, ὅτι ταύτην τὴν ἐξουσίαν ἐξίσου τὴν ἐλάβασιν ἅπαντες οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ.

« Χρυσὸς. «

Σωό Χαλ.

« Σπουδίτ.

« Ἀμβρόσ. «

« Ἰωάν. κ.

περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν κλειδίων καὶ τῆς μεταφορᾶς.

« Ματθ. ιϛ.

« Ἰωάν. κ. «

« Θεοφύλ.

Αὐγουσ.

Ὁ αὐτός.

Λύσις

Λύσις εἰς τὸ ς. Εἰς τὸ ς. παρόμοιον λέγουσιν οἱ Ρωμαῖοι ὅτι ὁ Χριστὸς εἶπε τῷ Πέτρῳ, σὺ εἶ Πέτρος,
καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ διὰ τοῦ λόγου τούτου ἐφανέρω-
σεν ὁ Χριστός, πῶς ὁ Πέτρος εἶναι ὁ πρῶτος καὶ κύριος τῶν Ἀποστόλων. Εἰς τοῦτο χρειάζεται
νὰ ἠξεύρωμεν τὰ τρία ταῦτα. α. ἀνίσως καὶ ὁ Πέτρος εἶναι ἡ πέτρα καὶ τὸ θεμέλιον, ἀ-
πάνω εἰς τὸ ὁποῖον δείχνει ὁ Κύριος νὰ οἰκοδομήσῃ καὶ νὰ κτίσῃ τὴν Ἐκκλησίαν του. β.
πρέπει νὰ γνωρίσωμεν τὴν ὕλην, μὲ τὴν ὁποίαν κτίζεται αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία. γ. νὰ ἰδοῦ-
μεν ποῖον εἶναι τὸ εἶδος τῆς τοιαύτης Ἐκκλησίας. Ἡμεῖς οἱ τὴν ἀλήθειαν προτιμοῦν-
τες τῶν ἄλλων ἁπάντων, λέγομεν ὅτι ἡ πέτρα καὶ τὸ θεμέλιον, ἀπάνω εἰς τὸ ὁποῖον ᾠ-
κοδόμησεν ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ, μήτε ὁ Πέτρος εἶναι, μήτε ὁ Παῦλος, μήτε
Ἡσαΐας κη. τις ἄλλος τῶν Ἀποστόλων, ἀλλ' αὐτὸς μόνος ὁ θεάνθρωπος Ἰησοῦς· περὶ οὗ καὶ ὁ προφήτης
Ἡσαΐας ἔλεγε. Οὕτω λέγει Κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ ἐμβαλῶ εἰς τὰ θεμέλια Σιὼν λίθον πολυ-
τελῆ, ἐκλεκτόν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον, εἰς τὰ θεμέλια αὐτῆς, καὶ ὁ πιστεύων εἰς αὐτόν,
Ψαλ. ριζ΄. οὐ μὴ καταισχυνθῇ· τὰ ὅμοια λέγει καὶ ὁ προφήτης Δαβίδ. Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ
α. Κορινθ. ι. οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος μαρτυ-
ρεῖ λέγων. Ἔπινον ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· καὶ
α. Κορινθ. γ. πάλιν. Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χρι-
στός· ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, εἰς τὴν ἐπιστολὴν τὴν ἐγκύκλιον κατὰ Ἀρειανῶν, τὴν
ὁποίαν ἔπεμψε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς Αἰγύπτου, ἡ ὁποία οὕτως ἀρχίζει· πάντα μὲν
Ἀθανάσ. ὅσα κύριος· εἰς φύλ. 114. πρώτου μέρους, τόμος α. Ὁ μὲν οὖν πιστὸς καὶ τοῦ εὐαγγελίου
μαθητής, ἔχων χάριν τοῦ διακρίνειν τὰ πνευματικά, ἐπὶ τὴν πέτραν ᾠκοδόμησεν αὐτοῦ
τὴν τῆς πίστεως οἰκίαν· καὶ ἕστηκεν ἑδραῖος καὶ ἀσφαλὴς ἀπὸ τῆς τούτων ἀπάτης· καὶ πάλιν
ὁ αὐτός, εἰς τὴν .η. ῥῆσιν τῶν παραβολῶν τοῦ εὐαγγελίου, τὴν λέγουσαν ἄνθρωπός τις ᾠ-
Ὁ αὐτός. κοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν, λέγει, Τίς ἄνθρωπος; ὁ ἅγιος Πέτρος· τίς
ἡ πέτρα; ὁ Χριστός· τίς ἡ οἰκία; ἡ πίστις· τίς ὁ ἄνεμος; ὁ διάβολος· καὶ τὰ ἑξῆς· ἀκού-
τε τί λέγει ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος, ὅτι ἡ πίστις τοῦ Πέτρου ᾠκοδομήθη ἐπάνω εἰς τὴν
πέτραν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ Χριστός; σύμφωνα τούτοις καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης λέγει, εἰς τὴν
.κ.ε. ὁμιλίαν τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου. ἡ ὁποία ἀρχίζει οὕτως. πολλῆς ἡμῖν ἀγαπητοί.
Χρυσόσ. Τῷ μὲν γὰρ Πέτρῳ (λέγει ὁ ἅγιος) οὐδὲν ὕστερον προστέθηκεν ὁ Χριστός· ἀλλ' ὡς ἀπηρτι-
σμένην αὐτῷ τῆς πίστεως τὴν ἐκκλησίαν, ἐποίησεν ἐπὶ τὴν ὁμολογίαν οἰκοδομήσει τὴν ἐκεί-
νου· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πρώτου λόγου τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς λέ-
Ὁ αὐτός. γει. Τῷ γοῦν Πέτρῳ εἰπών, μακάριος εἶ Σίμων Βαρ Ἰωνᾶ, καὶ ἐπαγγειλάμενος τὰ θε-
Ματθ. ις. μέλια τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ὁμολογίας αὐτοῦ καθήσεσθαι· ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ θεῖος Ἰσί-
δωρος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 440 χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν· λέγει εἰς
τὴν 416. ἐπιστολήν. Πέτρα ὁ Χριστὸς ἄτρεπτος μείνας ὅτε σεσάρκωτο· ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ
Ἰσίδωρος. ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, ἑρμηνεύων τὸ
Βασίλ. β. κεφάλαιον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου, τοιαῦτα λέγει. Εἰδέναι γάρ φησι πῶς δεῖ ἐν οἴκῳ κυ-
ρίου ἀναστρέφεσθαι Ἐκκλησίᾳ ζῶντος Θεοῦ, ἧς οἱ θεμέλιοι εἰσὶν ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς ἁγίοις, ᾠ-
Σημείωσ κοδόμηντο γὰρ ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ προφητῶν· ἓν τῶν ὀρέων ἦν καὶ ὁ Πέ-
τρος. ἐφ' ἧς πέτρας ἐπηγγείλατο ὁ κύριος οἰκοδομήσειν αὐτοῦ τὴν Ἐκκλησίαν. πέτρα δὲ
ὑψηλή, ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου Πέτρου ὠνομάσθη, διὰ τὸ παγίως ἐρρίζωσθαι τῇ πίστει καὶ στερ-
Ὁ αὐτός. ρῶς καὶ ἀνενδότως ἔχειν πρὸς τὰς ἐκ πειρασμῶν ἐπαγομένας πληγάς· καὶ πάλιν λέγει. Πάντες

οἱ

οἱ χωροῦντες τὴν τῆς θεότητος γνῶσιν, διὰ τὸ μέγεθος τοῦ νοῦ, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ νοῦ πράξεων, τετελειωμένοι τῷ ὑγιεῖ βίω, τὰ ἄκρα εἰσὶ τῶν ὀρέων. Τὰ τρία ταῦτα ἐμάθαμεν ἀπὸ τὸν μέγαν Βασίλειον. α. ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ᾠκοδομήθη ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον τῶν ἀποστόλων· καὶ ποῖον εἶναι τὸ θεμέλιον τῶν ἀποστόλων; ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν ὀρθόδοξος πίστις. ποῖα εἶναι τὰ ὄρη τὰ ἅγια; οἱ ἀπόστολοι· οἱ ὁποῖοι ἐπάνω εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς πρὸς Χριστὸν πίστεως, ἐθεμελίωσαν τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν. β. ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ ἅγια ταῦτα ὄρη ἦτον καὶ ὁ μακάριος Πέτρος. ἤγουν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦτον πέτρα. διότι; ὄχι διατὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἦτον ἡ κυρίως καὶ ἀληθῶς πέτρα· (αὕτη γὰρ ἡ πέτρα ἐστὶν ὁ Χριστός) ἀλλὰ διατὶ ἡ ψυχή του εἶναι στηριζομένη εἰς τὴν πίστιν, ὑπομένουσα πάντα πειρασμὸν καὶ πᾶσαν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν· τοῦτο λέγει ὁ ἅγιος· καὶ ἡμεῖς διὰ τοῦτο, ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ μακαρίου Πέτρου λέγεται πέτρα. γ. ἐμάθαμεν, ὅτι ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι χωροῦσι τὴν τῆς θεότητος γνῶσιν· ἤγουν ὅσοι γνωρίζουσι καλῶς τὸν τρισυπόστατον Θεὸν διὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν πλεξιότητα τοῦ νοῦ, καὶ διὰ τὰς πράξεις τοῦ νοῦ, καὶ διατὶ εἶναι τετελειωμένοι καὶ στερεωμένοι εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν ζωὴν τὴν ὑγιεινήν, πάντες οὗτοι ὄρη ἅγια καὶ πέτραι λέγονται. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς μέγας Βασίλειος εἰς τὸν περὶ μετανοίας λόγον ταῦτα μᾶς διδάσκει. "Ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ἡ κυρίως πέτρα, αὐτὸς κάμνει πέτρας. ὁ Χριστὸς εἶναι φῶς, κάμνει φῶτα· ὁ Χριστὸς εἶναι Ἱερεὺς, κάμνει ἱερεῖς· ὁ Χριστὸς εἶναι πρόβατον, κάμνει πρόβατα." [Βασιλ.] Ὅρα τὸ λοιπὸν ἂν ὁ Πέτρος λέγεται πέτρα· ὁ δὲ Χριστὸς λέγεται κυρίως πέτρα, ὅτι αὐτὸς ἔκαμε καὶ τὸν Πέτρον πέτρα, καὶ ὄχι μόνον τὸν Πέτρον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μάρτυρας, καὶ τοὺς ὁσίους, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅλους ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν καὶ εἶναι καὶ θέλουσιν εἶσθαι, στερεοὶ καὶ βέβαιοι εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ὁμολογίαι, ὑπομένοντες γενναίως τοὺς κατὰ Θεὸν πειρασμοὺς, καὶ πᾶσαν ἄλλην κακουχίαν τοῦ σώματος. ὅλοι ἐκεῖνοι εἶναι καὶ λέγονται πέτρα, καθὼς καὶ φῶς λέγονται, Ὑμεῖς ἐστε λέγει τὸ φῶς τοῦ κόσμου· [Ματθ. ε.] καὶ ἱερεῖς, καὶ πρόβατα λέγονται, καθὼς ὁ μέγας Βασίλειος λέγει· ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος εἰς τὸ ἐγκώμιον ὁποῦ κάμνει εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, τοιαῦτα λέγει. [Χρυσοσ.] Ὑμεῖς ἐστε τῆς ὀρθοδοξίας ἀκατάθετοι στῦλοι, τῆς Ἐκκλησίας πέτρα· καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος [Αὐγουσ.] εἰς τὸ ιζ. κεφάλαιον τοῦ δευτέρου βιβλίου περὶ Τριάδος, οὕτω λέγει. Ἐπὶ τοῦ στερροῦ τῆς πίστεως θεμελίου ἱστάμενοι, ὃ σημαίνει πέτρα. ἐκ τοιαύτης ἀσφαλεστάτης περιωπῆς κατοπτεύοντες ἐν τῇ καθολικῇ δηλαδὴ Ἐκκλησίᾳ. περὶ ἧς εἰρημένον ἐστὶν, ἐν ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. σύμφωνα τούτοις καὶ ὁ Ἀλφόνσος ὁ Τοστάτης; ἐξηγούμενος [Ἀλφόνσο.] τὸ κατὰ Ματθαῖον, λέγει. Ecclesia non est supra Petrum ædificata. Ἤγουν ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶναι οἰκοδομημένη ἐπάνω εἰς τὸν Πέτρον. τοῦτο καὶ ὁ λογαριασμὸς μᾶς τὸ ἀποδείχνει, τὸ νὰ μὴν εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ θεμελιωμένη καὶ οἰκοδομημένη ἐπάνω τοῦ Πέτρου. διατὶ ἂν ἦτον τοῦτο, ἠθέλαμεν καλεῖσθαι πετριανοὶ, καὶ ὄχι χριστιανοί· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς ᾠκοδομήθημεν ἐπάνω εἰς τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ἀληθινὴν καὶ βεβαίαν πέτραν, διὰ τοῦτο ὠνομάσθημεν χριστιανοὶ, καὶ ὄχι πετριανοί. τοῦτο τὸ ὄνομα, τὸ χριστιανοὶ δηλονότι, πρῶτον τὸ ἔλαβεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀντιοχείας· εἰς τὴν ὁποίαν χώραν ἔγινεν πρῶτος ἐπίσκοπος ὁ μακάριος Πέτρος. ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ, χριστιανοὶ ἐπρωτοκηρύχθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὸ μαρτυρεῖ ὁ θεῖος Λουκᾶς, εἰς τὰς πράξεις λέγων. Χρηματίσαι πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς χριστιανούς. [Πράξ. ια.] λέγει δὲ καὶ ὁ τῆς Σελευκείας θεῖος Βασίλειος. [Βασιλ. Σελευκείας.] ἐν τῷ λόγῳ, τῷ τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τοιαῦτα. Ἀμερὲς γὰρ τὸ θεῖον καὶ γεννητῆς ἄμοιρον φύσεως. ταύτην τὴν ὁμολογίαν πέτραν καλέσας ὁ κύριος, Πέτρον ὀνο-

μάζει, τὸν προφήτης ταύτην ὁμολογήσαντα. γνώρισμα τῆς ὁμολογίας τὴν προσηγορίαν δωρούμενος. αὕτη γὰρ ἀληθῶς τῆς εὐσεβείας ἡ πέτρα· αὕτη τῆς σωτηρίας ἡ κρηπὶς· τοῦτο [Κορινθ. γ.] τῆς πίστεως τὸ τεῖχος. ἐστὶ ὁ τῆς ἀληθείας θεμέλιος. θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. [Ἰσίδωρος.] ὁμοίως λέγει καὶ ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης εἰς τὴν .σλε. ἐπιστολὴν τοῦ τρίτου βιβλίου λέγει, ὅτι ἡ ὁμολογία τοῦ Πέτρου ἦτον ἡ κρηπὶς καὶ τὸ βάθρον καὶ τὸ θεμέλιον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπάνω ᾠκοδόμησεν ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν του. πρὸς τούτοις καὶ ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης, εἰς τὴν .γ. ᾠδὴν τοῦ κα- [Δαμασ.] νόνος τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ταῦτα λέγει. Ἐπὶ τὴν πέτραν τῆς σῆς θεολογίας, ἐπήξατο ὁ δεσπότης Ἰησοῦς τὴν Ἐκκλησίαν ἀκλόνητον, ἐν ᾗ σε ἀπόστολε Πέτρε δοξάζομεν. Ἀκούετε τί λέγει ὁ ἱερὸς οὗτος καὶ θεῖος διδάσκαλος, ὅτι ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τῆς θεολογίας ᾠκοδόμησεν ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν του; ἔτι καὶ ὁ μέγας Ἀμβρό- [Ἀμβρόσ.] σιος εἰς τὸν .λγ. λόγον, εἰς φύλ. 332. καὶ 333. λέγει. Quod Petro dicitur apostolo dicitur. Ἤγουν ἐκεῖνο ὅπου εἰς τὸν Πέτρον εἶπεν ὁ Χριστὸς, τὸ εἶπεν ὡς εἰς ἀπόστολον. Καὶ ἐπειδὴ ἐμάθαμεν ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἦτον ἡ κυρίως καὶ ἀληθὴς πέτρα, ἀλλ' ὁ Χριστὸς μόνος. ἐπάνω εἰς τὴν ὁποίαν ᾠκοδόμησε τὴν Ἐκκλησίαν του. ἀκόλουθον εἶναι λοιπὸν νὰ γνωρίσωμεν, καὶ ποία εἶναι ἡ ὕλη ταύτης τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ποῖον τὸ εἶδος. Καὶ ὕλη μὲν εἶναι πᾶσα ἡ ἀνθρωπίνη φύσις· τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς πάντοτε κράζει πρὸς τὴν αὐτοῦ θεογνωσίαν· μάλιστα δὲ ὕλη εἶναι, ὅλοι οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ, οἱ βαπτισθέντες εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. εἶδος δὲ πάλιν εἶναι τὸ αὐτὸ βάπτισμα· μὲ τὸ ὁποῖον ἀποτάσσεται ὁ ἄνθρωπος τῷ διαβόλῳ· καὶ συντάσσεται τῷ Χριστῷ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Εἰς τὸ παρὸν τοῦτο κεφάλαιον, δείχνουσιν οἱ Ρωμαῖοι τὸ προνόμιον τοῦτο τοῦ μακαρίου Πέτρου λέγοντες, ὅτι τοῦ ἁγίου Πέτρου μόνου εἶπεν ὁ Κύριος, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου. καὶ διὰ τοῦτο ὁ μακάριος Πέτρος ἦτον κύριος καὶ δεσπότης τῶν ἄλλων ἀποστόλων· καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ κατὰ διαδοχὴν, καὶ ὁ πάπας τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, νὰ εἶναι κύριος καὶ δεσπότης τῶν λοιπῶν τεσσάρων πατριαρχῶν· ἤγουν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· τοῦ Ἀλεξανδρείας· τοῦ Ἀντιοχείας· καὶ τοῦ Ἱεροσολύμων· καὶ πάντων τῶν ἄλλων τῆς οἰκουμένης ἀρχιερέων. Εἰς τοῦτο ἀνάγκη εἶναι νὰ ἠξεύρωμεν, ταῦτα τὰ ἕξ. α. τί ἐστι ποιμήν. β. τὴν διαίρεσιν τοῦ ποιμένος. γ. πόσα πράγματα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ποιμὴν εἰς ὠφέλειαν τοῦ ποιμνίου. δ. ἂν ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι ποιμένες καὶ ἐπίσκοποι, παρὰ Κυρίου ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν οἰκουμένην. ε. διὰ ποίαν αἰτίαν εἶπεν ὁ Χριστὸς μόνῳ τῷ Πέτρῳ, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ ὄχι ἄλλῳ τινὶ τῶν ἀποστόλων. ς. ποῖος εἶναι ὁ κυρίως καὶ καθόλου καλὸς ποιμήν. Καὶ εἰς τὸ πρῶτον λέγομεν, ὅτι ποιμήν ἐστιν, ὁ τῶν προβάτων ζητητὴς καὶ ἐπιμελητὴς καὶ φύλαξ. διότι ποιμὴν λέγεται κατὰ τοὺς γραμματικοὺς, παρὰ τὸ, ὄϊς, καὶ τὸ, μῶ, τὸ ζητῶ, ἤτοι ὁ τὰ πρόβατα ζητῶν. διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς ὁ κυρίως καὶ ἀληθῶς καλὸς ποιμὴν λέγει, [Ματθ. ιη.] Ἐὰν γένηται ἀνθρώπῳ τινὶ ἑκατὸν πρόβατα, καὶ πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφεὶς τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα, ἐπὶ τὰ ὄρη πορευθεὶς ζητεῖ τὸ πλανώμενον; Εἰς τὸ β. πάλιν λέγομεν, ὅτι ὁ ποιμὴν διαιρεῖται εἰς ποιμένα τῶν ἀλόγων ζώων καθὼς ὀνομάζομεν ποιμένας, τοὺς ποιμαίνοντας τὰ πρόβατα, ἢ ἄλλα τινὰ ἄλογα ζῶα· καὶ πάλιν λέγεται ποιμήν, ὁ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων ἡγεμὼν καὶ προστάτης, ποῖοι εἶναι οἱ βασιλεῖς, καὶ αἱ τοῦ κόσμου ἀρχαί. οἱ ὁποῖοι ἐξουσιάζουσι μόνον τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα, οὐχὶ δὲ καὶ

τῆς

τὰς ψυχάς· καθὼς ὁ Χριστὸς λέγει, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. φοβήθητε δὲ μᾶλλον, τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν τῇ γεέννῃ. [Ματθ. ι.] Ὅτι δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἄρχοντες λέγονται ποιμένες, μάρτυς καὶ Ὅμηρος, καλῶν τὸν Ἀγαμέμνονα ποιμένα τοῦ λαοῦ. Οἱ δ' ἐπανέστησαν πείθοντό τε ποιμένι λαῶν. [Ὅμηρος] Ἔτι δὲ λέγεται ποιμήν, καὶ ὁ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν φύλαξ καὶ διορθωτής· τοιοῦτοι ἦσαν οἱ ἀπόστολοι· τοὺς ὁποίους τοὺς ἐγκατέστησεν ὁ ἡμέτερος δεσπότης, καὶ τοὺς ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν νὰ ποιμαίνουν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὰς ψυχὰς ἐκείνων ὅπου θέλουν πιστεύσει εἰς αὐτόν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ ὅσοι ἔχουσι τὴν πνευματικὴν φροντίδα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ὅλοι λέγονται ποιμένες. Ὁ δὲ κύριος καὶ καθόλου ποιμὴν καὶ δεσπότης καὶ βασιλεὺς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων, εἶναι μόνος ὁ γλυκὺς Ἰησοῦς, καθὼς αὐτὸς μαρτυρεῖ, Ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων. [Ἰωάν. ιζ.] Εἰς ποῖον τόπον τῆς θείας γραφῆς φαίνεται ποτὲ νὰ ὠνομάσθη τινὰς ἄλλος ποιμήν, ἢ νὰ εἶπε ἐγώ εἰμι ὁ ποιμήν; οὐδεὶς ποτὲ τῶν ἀποστόλων ἐτόλμησε εἰπεῖν τοιοῦτον· ἀλλὰ πάντες ἔλεγον, ἡμεῖς ἐσμὲν δοῦλοι Χριστοῦ· τοιαύτην παραγγελίαν εἶχον ἀπὸ τὸν διδάσκαλόν τους τὸν Χριστόν· διότι ἐκεῖνος λέγει, Ὅταν ποιήσητε πάντα τὰ διαταχθέντα ὑμῖν, λέγετε ὅτι ἀχρεῖοι δοῦλοί ἐσμεν: [Λουκ. ιζ.] Εἰς τὸ γ. εἴπαμεν πόσα πράγματα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ποιμὴν εἰς ὠφέλειαν τοῦ ποιμνίου· λέγομεν τὸ λοιπὸν ὅτι τὰ τέσσαρα ταῦτα εἶναι ἀναγκαῖα νὰ ἔχῃ ὁ τῶν προβάτων ποιμήν· τόπον εὔκρατον· φύλακας πιστούς· τροφὴν καλήν, καὶ ποτὸν ὑγιές· ἐπιμέλειαν νύκτα καὶ ἡμέραν· ταῦτα τὰ τέσσαρα πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ ὁ βασιλεύς, καὶ ὁ πολιτικὸς ποιμήν, καὶ παρὰ ταῦτα, πρέπει νὰ ἔχῃ, νόμους δικαίους· νὰ εἶναι εὐεργέτης πρὸς τοὺς ὑπηκόους· ἀληθινός· ἥμερος· ἱλαρός· νὰ φροντίζῃ τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ. νὰ προβλέπῃ διὰ τροφὴν καὶ ποτόν· νὰ τοὺς φυλάττῃ καθὼς πρέπει, καὶ καθὼς εἶναι Θεοῦ διάκονος· Θεοῦ γὰρ διάκονός ἐστι κατὰ τὸν ἀπόστολον: [Ῥωμ. ιγ.] Ταῦτα πάντα εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἔχῃ καὶ ἕνας ποιμὴν πνευματικός· καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς ὁ καλὸς ποιμήν, τὰ εἶχε, τὰ ἐδίδαξε, τὰ ἔπραξε καὶ τὰ ἐχάρισε τοῦ ποιμνίου του· ἔδωκέ του διωρισμένον τόπον, τοὺς ναοὺς τοὺς ἁγίους· τοὺς ὁποίους ἐκάλεσε οἶκον τοῦ πατρός του, λέγων, Ἐποιήσατε τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου, οἶκον ἐμπορίου· [Ἰωάν. β.] ἔδωκέ του τὴν πίστιν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ἤγουν τὴν θεογνωσίαν· τὸ βάπτισμα· τὰ χαρίσματα τῶν ἁγίων μυστηρίων· καὶ διὰ τροφὴν καὶ ποτόν, τὴν ἁγίαν αὐτοῦ σάρκα, καὶ τὸ αὐτοῦ ὑπέρτιμον αἷμα· μὲ τὰ ὁποῖα τρέφεται καὶ ποτίζεται, καὶ ἁγιάζεται, καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα τὸ αὐτοῦ ποίμνιον· ἔδωκέ του ἀκόμα καὶ τὴν χάριν καὶ τὴν δύναμιν διὰ μέσου τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων, νὰ συγχωρῶνται τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ποιμνίου· ἔδωκέ του καὶ φύλακας πιστούς, τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, καὶ τοὺς τούτων διαδόχους, διὰ νὰ φυλάττουν καὶ νὰ τηροῦσι τὸ αὐτοῦ ποίμνιον ἀπὸ τοὺς ἅρπαγας λύκους· ἔδωκέ του τὴν σάλπιγγα, ἤγουν τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον, τὴν ὄντως ἀληθινὴν διδασκαλίαν, διὰ νὰ μὴν ἔλθῃ ἡ ῥομφαία τοῦ ἀντικειμένου, κατὰ τὸν προφήτην, καὶ καταλάβῃ καμίαν ψυχὴν τοῦ χριστιανικοῦ ποιμνίου, καὶ ἀπολεσθῇ· Ταῦτα τὰ ὅπλα ἔχει τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα τὰ πνευματικὰ ἅρματα· μὲ τὰ ὁποῖα πολεμᾷ καὶ νικᾷ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τοὺς διαβόλους. α. ἔχει τὴν ζῶσαν καὶ καθαρὰν πίστιν· β. τὴν ἀγάπην τὴν θεϊκήν· γ. τὴν ἐλπίδα. δ. τὴν προσευχήν. ε. τὴν νηστείαν. ϛ. τὴν ἐλεημοσύνην. ζ. τὴν ὑπομονήν. η. τὴν ὑποταγήν. καὶ πρὸς τούτοις, ἔχομεν καὶ ἐκεῖνα ὅπου μᾶς διδάσκει ὁ μακάριος Παῦλος, λέγων· Στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ [Ἐφεσ. ϛ.]

“ καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης· καὶ ὑποδυσάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ
“ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε
“ πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου
“ δέξασθαι· καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ· καὶ ταῦτα ἱκανῶς εἴρηται
περὶ τῶν ὅπλων τῶν πνευματικῶν. Τέταρτον εἶναι, ἀνίσως καὶ οἱ ἀπόστολοι ὅλοι ἦσαν ὁμοί-
ως ἐπίσκοποι καὶ ποιμένες, ὥσπερ ἦν καὶ ὁ μακάριος Πέτρος· καὶ περὶ τούτου πρότερον ἐδεί-
ξαμεν, καὶ νῦν πάλιν θέλομεν δείξει, ὡς ἐν συντόμῳ, ὅτι ὅλοι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν ἐξί-
σου ποιμένες, παρὰ Κυρίου ἀπεσταλμένοι εἰς τὴν οἰκουμένην, καὶ ὄχι παρὰ τοῦ Πέτρου χει-
ροτονημένοι, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ μόνου καὶ τοῦ παναγίου πνεύματος· ὅτι δὲ ὁ Χρι-
στὸς ἐχειροτόνησε τοὺς ἀποστόλους ἐπισκόπους, φανερόν εἶναι, ὅταν τοὺς εἶπε εἰς τὸν δεῖπνον
Λουκ. κβ “ τὸν μυστικόν, Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν· καὶ ὅταν τοὺς ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν
Ματθ. κη. “ νὰ διδάσκουσι· νὰ βαπτίζουσι· νὰ λύουσι τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας, λέγων, Πορευ-
“ θέντες εἰς τὸν κόσμον μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα
“ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνε-
Ἰωάν. κ. “ τειλάμην ὑμῖν· καὶ πάλιν. Ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας· καὶ τὰ ἑξῆς. ταῦτα εἶναι τὰ
σημεῖα, καὶ τὸ εἶδος ὁποῦ κάνει τὸν ἐπίσκοπον· καθὼς τὸν ἄνθρωπον τὸν κάνει, τὸ νὰ εἶναι
ζῶον λογικὸν θνητόν· ἀλλὰ καὶ ὁ Λουκᾶς καλεῖ πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀποστό-
Πράξ. κ. “ λους, λέγων· Ἀπὸ δὲ τῆς Μιλήτου πέμψας εἰς Ἔφεσον μετεκαλέσατο τοὺς πρεσβυ-
“ τέρους τῆς Ἐκκλησίας· πρεσβυτέρους τοὺς ἐπισκόπους λέγει, καθὼς καὶ πρότερον ἐδείξαμεν·
“ καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς κατωτέρω· Λέγει λοιπὸν αὐτοῖς ὁ Παῦλος, προσέχετε οὖν ἑαυτοῖς καὶ
“ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν Ἐκ-
“ κλησίαν τοῦ Θεοῦ. Ἀκούετε τί λέγει ὁ ἀπόστολος ἐδῶ, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον τοὺς ἔκαμε
ἐπισκόπους καὶ ποιμένας νὰ ποιμαίνουσι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ; ποιμένες ἦσαν λοιπὸν
καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, καὶ οἱ αὐτῶν διάδοχοι, καὶ ὄχι μόνος ὁ μακάριος Πέτρος· τοῦτο
Πέτ. ἐπιστ. α. βεβαιοῖ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος, λέγων· Τοὺς πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρακαλῶ, ὁ
κεφ. ε. “ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι
“ δόξης κοινωνός· ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκα-
“ στικῶς, ἀλλ' ἑκουσίως· μὴ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μὴ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλή-
“ ρων, ἀλλὰ τύπος γενόμενοι τοῦ ποιμνίου· Ἀλλ' ἂν τύχῃ ἤθελε εὑρεθῇ τινὰς ψευδαπό-
στολος καὶ ψευδοδιδάσκαλος, νὰ εἰπῇ ὅτι τὸ ποιμαίνειν, τὸ ἔλαβεν πρῶτα ὁ μακάριος
Πέτρος ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἔπειτα οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τὸν Πέτρον· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι
ἀλήθεια, ἐπειδὴ καὶ δὲ φαίνεται εἰς κανένα τόπον τῆς θείας γραφῆς γεγραμμένον· ὅτι
τινὰς ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους νὰ ἔλαβε μίαν καὶ μόνην χάριν, ἢ ἐξουσίαν, ἀπὸ τὸν μα-
κάριον Πέτρον, ἀλλὰ τὰς χάριτας πάσας, καὶ τὰς δυνάμεις, καὶ τὴν τιμήν, καὶ τὴν ἐξου-
σίαν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ εἴτι ἄλλο χάρισμα εἶχον, τὰ ἐλάβασιν ἀπὸ τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν
ἡμῶν· ἀπὸ τὸν ὁποῖον τὰ ἔλαβε καὶ ὁ μακάριος Πέτρος· καὶ ὄχι μόνον οἱ ἀπόστολοι ἦσαν
ποιμένες καὶ ἐπίσκοποι, κεχειροτονημένοι ἀπὸ τὸν Χριστόν, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐτῶν διάδοχοι,
τοὺς ὁποίους ἐχειροτόνησαν οἱ ἀπόστολοι, ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιόν του θρόνον· καθὼς τὸ μαρ-
τυρεῖ καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, εἰς τὴν ἐπιστολὴν ὁποῦ γράφει πρὸς Δημόφιλον λέ-
Διονύσ. “ γων. Αὐτὸς μὲν οὖν ἐπιθυμίᾳ καὶ θυμῷ καὶ λόγῳ κατ' ἀξίαν ἀφόριζε· σοὶ δὲ οἱ θεῖ-
“ οι λειτουργοί, καὶ τούτοις οἱ ἱερεῖς· ἱεράρχαι δὲ τοῖς ἱερεῦσι· καὶ τοῖς ἱεράρχαις οἱ ἀπό-

στολοι,

πολοι, καὶ οἱ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι· καὶ εἴπου τις καὶ ἐν ἐκείνοις τοῦ προσήκοντος ἀποσφαλείη, παρὰ τῶν ὁμοταγῶν ἁγίων ἐπανορθωθήσεται· καὶ οὐ παραγραφήσεται τάξις ἐπὶ τάξιν· ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῇ τάξει αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτοῦ ἔσται: καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὸ. δ. Εἰς δὲ τὸ. ε. λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὅτι ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶπε μόνου τοῦ Πέτρου, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ δὲν τὸ εἶπε καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, διὰ τοῦτο μόνος ὁ Πέτρος ἦτον ποιμήν, καὶ κατὰ διαδοχὴν καὶ ὁ πάπας εἶναι μόνος τῆς οἰκουμένης ποιμήν: Ἡμεῖς εἰς τοῦτο ἀποκρινόμεθεν διχῶς. πρῶτον ὅτι ἐκεῖνο ὅπου εἶπε τοῦ Πέτρου, ἤγουν τὸ ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, ἐννοεῖται διὰ ὅλους τοὺς ἀποστόλους· διότι ὡς καθὼς συνυπακούεται ἐκεῖνο ὅπου εἶπεν ὁ Χριστὸς, Ἐγὼ ἐπαρεκάλεσα ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις Λουκ. κβ. σου, διὰ ὅλους τοὺς ἀποστόλους, καὶ διὰ ὅλην τὴν ὀρθόδοξον τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν· τῆς ὁποίας ἡ πίστις μήτε ἔλειψε ποτὲ, μήτε θέλει λείψει ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· οὕτω συνυπακούεται καὶ τοῦτο διὰ ὅλους τοὺς ἀποστόλους καὶ τοὺς αὐτῶν διαδόχους, τὸ ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· Δεύτερον λέγομεν, ὅτι ὅταν ὁ μακάριος Πέτρος ἀρνήθηκε τὸν Χριστὸν, ἐστερήθη καὶ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς· καὶ πλέον δὲν ἐδύνετο νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἐπειδὴ καὶ τὸ ἁμάρτημα ἦτον μεγαλώτατον, καὶ καθὼς λέγει ὁ Χρυσόστομος, οὐδὲν ἀρνήσεως χεῖρον· ἀπὸ δὲ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους, τινὰς ἄλλος δὲν ἀρνήθηκε τὸν Χριστὸν, εἰ μὴ ὁ Ἰούδας ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας. καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τινὰς ἄλλος ἐστερήθη τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν, ἀλλ' ἦσαν ποιμένες ὥσπερ καὶ πρότερον· διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν λοιπὸν, μὴν ἔχοντας ὁ Πέτρος τὴν ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς, ἀνάγκη ἦτον διὰ τὰ πικρὰ δάκρυα καὶ τὴν καθαρὰν μετάνοιαν, διὰ τοῦ τριττοῦ τῆς ἐρωτήσεως, τοῦ φιλεῖς με Πέτρε, νὰ ἀναλάβῃ πάλιν τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐπισκοπῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἦτον ἐστερημένος· καὶ κοντὰ εἰς τοῦτο, ἔλαβε νὰ εἶναι καὶ πρῶτος τῇ τάξει καὶ κορυφαῖος ἀνάμεσα εἰς τοὺς ἀποστόλους· διὰ τοῦτο ὁ ἡμέτερος δεσπότης· πρῶτα διὰ τοῦ τριττοῦ τῆς ἐρωτήσεως, τὸ Πέτρε φιλεῖς με, τοῦ ἰάτρευσε τὸ μέγα τραῦμα τῆς ἀρνήσεως· καὶ τότε τοῦ ἐνεχείρισε πάλιν τὴν ποιμαντικὴν ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς, λέγοντάς του, ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ τὰ ἑξῆς· Συμπεραίνομεν τὸ λοιπὸν, ὅτι μόνος ὁ μακάριος Πέτρος ἀρνήθη τὸν Χριστὸν, καὶ μόνος ἐστερήθη τὴν ἀξίαν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ διὰ τοῦτο μόνος τὴν ἐπανάλαβε πάλιν ἀπὸ τὸν Χριστόν· οἱ δὲ ἄλλοι ἀπόστολοι μήτε ἠρνήθησαν τὸν Χριστὸν, μήτε ἐστερήθησαν τὴν ἀξίαν τοῦ ποιμαίνειν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Χριστὸς μήτε τὸ φιλεῖτέ με τοὺς εἶπε, μήτε τὸ ποιμαίνετε· διὰ τοῦτο καὶ ὅταν ἀναστήθη ὁ εὔσπλαγχνος καὶ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς, θέλοντας νὰ παραμυθήσῃ τὸν Πέτρον, καὶ νὰ τοῦ βγάλῃ καθόλου τῆς ἀμφιβολίαν, λέγει, Ὑπάγετε εἴπατε τοῖς μαθηταῖς, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν γαλιλαίαν· Μάρκ. ις. ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε καθὼς εἶπεν ὑμῖν· Ἀλλ' ἂς εἰδοῦμεν καὶ τὴν γνώμην τῶν διδασκάλων ποταπὴ εἶναι περὶ τοῦ ζητήματος τούτου· πρῶτος τὸ λοιπὸν ὁ θεολόγος Γρηγόριος γρά- Γρηγόρ. ὁ θεολ. φων ἐναντίον τοῦ Ναυάτου (ὁ ὁποῖος Ναυάτος ἦτον αἱρετικὸς, καὶ δὲν ἤθελε τὴν μετάνοιαν) τοιαῦτα λέγει περὶ τῆς μετανοίας τοῦ Πέτρου· Οὐδὲ Πέτρον τὸν μέγα παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος, Ἰησοῦς δὲ ἐδέξατο, καὶ τῷ τριττῷ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας, τὸ τριττὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσε· καὶ ὁ Οἰκουμένιος ἐξηγούμενος τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων, λέγει· Οἰκουμ. Ἰούδας μὲν παντὸς ἑαυτὸν ἐξῶσε τοῦ χοροῦ τῶν ἀποστόλων· ὁ δὲ Πέτρος καὶ σωῶν, καὶ πρὸς τοῦ διδασκάλου διὰ τοῦ τριττοῦ τῆς ἐρωτήσεως, ἀνακέκληται· ἀκούετε τί λέγει ὁ διδάσκαλος ἐδῶ; ὅτι διὰ τοῦ τριττοῦ τῆς ἐρωτήσεως, ἀνεκλή-

θῇ ὁ μακάριος Πέτρος παρὰ τοῦ διδασκάλου; τί σημαίνει λοιπὸν τοῦτο τό, ἀνεκλήθη; ὅτι δηλαδὴ ἀνεκαλέσθη, ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν, εἰς τὴν τιμὴν τῆς ἐπισκοπῆς· ἀπὸ τὴν ἐξέπεσιν τοῦ θρόνου, εἰς τὸ νὰ εἶναι πρωτόθρονος· ἀπὸ ἀρνητής, νὰ γένῃ μαθητής· ἀπὸ ἀνάξιος τῆς συντροφίας τῶν μαθητῶν, νὰ γένῃ ἔξαρχος τῆς προστασίας τῶν ἀδελφῶν· Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης, ἑρμηνεύων τὸ κα. κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ἰω- *Χρυσόσ.* άννην: Ἅμα δὲ καὶ δεικνὺς αὐτῷ ὅτι χρὴ θαρρεῖν λοιπὸν ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης, ἐγχειρίζεται τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν· διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ λέγει ὁ διδάσκαλος τὸν Πέτρον ἀπὸ κάθε λογῆς φόβον καὶ δειλίαν ὁποῦ εἶχε διὰ τὴν ἄρνησιν, τοῦ ἐγχειρίζει τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν, δίδοντάς του ἀφορμήν, νὰ θαρρεῖ, πῶς τὸ ἁμάρτημά του τὸ ἐξάλειψεν, καὶ τὴν μετάνοιάν του τὴν ἐδέχθη· Ἀλλὰ τίς εἶναι αὕτη ἡ προστασία τῶν ἀδελφῶν; ἴσως νὰ τοὺς κυριεύῃ ὡς δούλους, ἢ νὰ τοὺς πέμπῃ ὁ πέτρος ὁ ποῦ τοῦ ἤθελε φανῇ, ὡς δεσπότης καὶ κύριος; ὄχι· διατί ἂν ὁ ἅγιος λέγῃ τοὺς ἀποστόλους ἀδελφούς, πῶς ἤθελε εἰπεῖ τὸν Πέτρον Κύριον καὶ προστάτην τῶν ἀδελφῶν; τί ἐννοεῖ λοιπὸν ὁ ἅγιος προστασίαν; τὸ πρωτεῖον δηλαδὴ τῆς τιμῆς καὶ τῆς πρωτοκαθεδρίας· ἀλλ' ὄχι τὴν τιμὴν τῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτείας. διότι μόνος ὁ Χριστὸς ἐκαλεῖτο κύριος τῶν ἀποστό- *Ἰωάν. ιγ.* λων· καθὼς αὐτὸς λέγει πρὸς αὐτούς· Ὑμεῖς φωνεῖτέ με ὁ διδάσκαλος καὶ ὁ Κύριος, καὶ καλῶς λέγετε, εἰμὶ γάρ· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Χρυσόστομος, εἰς τὸν λόγον ὁ ποῦ κάνει εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τρεῖς παῖδας, λέγει· Πέτρος ἠρνήσατο *Χρυσόσ.* οὐχὶ μεθ' ὅρκου τὸ τρίτον; μετὰ τὸ χαλεπὸν ἐκεῖνο πτῶμα, ἀρνήσεως γὰρ οὐδὲν ἴσον κακόν. ἀλλ' ὅμως μετὰ τοσοῦτον κακόν, πάλιν αὐτὸν πρὸς τὴν προτέραν ἐπανήγαγε τιμήν, καὶ τὴν ἐπιστασίαν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας ἐνεχείρισε· Ἀκούετε τί λέγει ὁ μέγας οὗτος τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλος; ὅτι τὸν ἀνεκάλεσε εἰς τὴν προτέραν τιμὴν καὶ ἐπιστασίαν, τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἦτον ἐστερημένος διὰ τὴν ἄρ- *Μάρκ. ις.* νησιν; ἀλλὰ πότε ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι τοιαύτην προστασίαν ἀπὸ τὸν Χριστόν; ὅταν τοὺς εἶπε, Πορευθέντες εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει· καὶ *Ματθ. κη.* πάλιν· Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός· καὶ τὰ ἑξῆς: Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπόν, ἐμάθαμεν. α. ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος, διὰ τῆς μετανοίας, καὶ διὰ τοῦ τριπλοῦ τῆς ἐρωτήσεως, ἔλαβε τὴν συγχώρησιν τοῦ ἁμαρτήματος. β. τὴν τιμὴν τῆς ἐπισκοπῆς. γ. τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν, δ. τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως καὶ πρωτοκαθεδρίας, ὥστε να καλεῖται καὶ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων, καὶ πρωτόθρονος· ἀλλ' ὄχι κύριος καὶ δεσπότης· ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν τὸ ἔδωκε τινὸς τῶν ἀποστόλων· καὶ ὄχι μόνον δὲν τὸ ἔδωκε, ἀλλὰ καὶ τοὺς προστάττει νὰ μὴν τολμήσῃ *Ματθ. κγ.* τινὰς νὰ καλεσθῇ τοιοῦτος· λέγων· Ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαββί, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητής, ὁ Χριστός· πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε· καὶ πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· μηδὲ κληθῆτε καθηγηταί· εἷς γὰρ ὑμῶν ἐστιν ὁ καθηγητὴς ὁ Χριστός· βλέπετε τὴν ἰσότητα τῶν ἀποστόλων; ὅλους ἀδελφοὺς τοὺς καλεῖ ὁ Χριστός· ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε· ἂν ἦτον λοιπὸν ὁ Πέτρος κύριος καὶ διδάσκαλος τῶν ἀποστόλων, ἤθελε εἰπεῖ ὁ Χριστός, ὅτι ὑμεῖς μὲν πάντες ἐστὲ ἀδελφοί, ὁ δὲ Πέτρος, ἔστω ὑμῶν διδάσκαλος καὶ καθηγητής· ἀλλὰ τοῦτο ποτὲ δὲν εἶπε ὁ Χριστός· ἀλλὰ λέγει εἷς γάρ ἐστιν ὑμῶν ὁ καθηγητὴς Χριστός· εἶτα θέλοντας νὰ τοὺς δείξῃ πῶς τοῦτο εἶναι ἐθνικὸν καὶ ὄχι Χριστιανικόν, οὔτε νόμιμον καὶ ἄξιον τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος,

ἐπαγγέλματος, τοὺς λέγει. Οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· « Ματθ. κ.
καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν. ἀλλ' ὃς ἂν θέλῃ ἐν «
ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος· φανερὸν εἶναι τὸ λοιπὸν, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ ζη- «
τοῦσι τοιαύτας ἐξουσίας, δὲν εἶναι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ ἐθνικοὶ, προτιμῶντες μᾶλλον
τὴν δόξαν τοῦ κόσμου, ἢ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. Ὅτι δὲ καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς οἰκουμένης
ἐξίσου τὴν ἔλαβον οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, ἱκανῶς τὸ ἐδείξαμεν ἐν τοῖς ὄπισθεν, καὶ
πάλιν τώρα θέλομεν τὸ βεβαιώσει ὡς ἐν συντόμῳ, φέροντες δύο ἢ τρεῖς μάρτυρας εἰς
σύστασιν τοῦ λόγου· α. τὸ λοιπὸν ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος, εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ. κ. α. κεφαλαί-
ου, τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, λέγει· Ἐπειδὴ ἔμελλον τῆς οἰκουμένης τὴν ἐπιτροπὴν « Χρυσόσ.
ἀναδέξασθαι, οὐκ ἔδει συμπεπλέχθαι ἀλλήλοις· ἦ γὰρ ἂν μεγάλη τοῦτο τῆς οἰκουμένης ζημία· «
καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς εἰς τὸν. ς. λόγον περὶ Ἱερωσύνης, λέγει· ὅτι τὰ πρόβατα αὐτοῦ τοῖς «
ἀξίοις ἀποστόλοις ἐνεχείρισεν ὁ Χριστὸς· δὲν εἶπεν ὁ ἅγιος ἑνικῶς, ὅτι τῷ ἀξίῳ ἐνεχεί- «
ρισεν, τουτέστι τῷ Πέτρῳ· ἀλλὰ πληθυντικῶς λέγει, τοῖς ἀξίοις ἀποστόλοις· ἄξιος λοιπὸν
ὁ Πέτρος, ἄξιος ὁ Παῦλος, ἄξιος ὁ Ἰωάννης, καὶ καθεξῆς ἄξιοι ὅλοι οἱ ἀπόστολοι· καὶ
πάλιν ὁ αὐτὸς μαρτυρεῖ, ἐξηγούμενος τὴν. α. πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴν, κεφάλαιον. θ.
Ὅτι καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὴν τῆς οἰκουμένης προστασίαν ἐπεδέξατο· ταῦτα καὶ ὁ Πέτρος Ὁ αὐτός.
βεβαιοῖ, πρὸς τοὺς ἐπισκόπους γράφων· Ποιμάνατε τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον. καὶ Φλόρος ὁ τῶν «
Λατίνων διδάσκαλος οὕτω λέγει. Omnes Apostolos fuisse beato Petro Equales in pote- Πέτ. ἐπισ. α. κεφ. ε.
state. ἤγουν, ὅλοι οἱ ἀπόστολοι ἦταν ὅμοιοι καὶ ἰσότιμοι τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ, κατὰ τὴν ἐξου- « Φλόρος.
σίαν· καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος μαρτυρεῖ ὅτι ἰσότιμος ἦν τῷ Πέτρῳ· Ὁ γὰρ ἐνεργήσας (λε- Γαλάτ. β.
γει) τῷ Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς, ἐνήργησε καὶ ἐν ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη· καὶ γνόντες «
τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης οἱ δοκοῦντες στῦλοι εἶναι, «
δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περι- «
τομήν· Καὶ ἂν ὁ Παῦλος δὲν ἦτον ἰσότιμος τῷ Πέτρῳ, καὶ ὅμοιος κατὰ τὴν ἐξουσίαν,
πῶς ἤθελ' ἀποτολμήσει νὰ ἐλέγξῃ αὐτὸν τὸν Πέτρον; αὐτὸς γὰρ μεγαλοφώνως βοᾷ, λέγων.
Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος Γαλάτ. β.
ἦν. πρὸ τοῦ γὰρ ἐλθεῖν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου, μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήσθιεν· ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέ- «
στελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς· καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ «
λοιποὶ Ἰουδαῖοι· ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει· Ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρ- «
θοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων, εἰ σὺ «
Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν; «
Τί λέγεις Παῦλε; τὸν διδάσκαλόν σου ἐλέγχεις; πρὸς τὸν δεσπότην σου ἀνθίστασαι;
τὸν κύριόν σου ἐναντιοῦσαι; δὲν ἐλέγχω λέγει τὸν διδάσκαλον μου, ἀλλὰ τὸν συμμαθη-
τήν μου· δὲν ἀνθίσταμαι τῷ δεσπότῃ μου, ἀλλὰ τῷ ἀδελφῷ μου· δὲν ἐναντιοῦμαι τῷ κυ-
ρίῳ μου, ἀλλὰ τῷ ἰσαποστόλῳ μου· Ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτο-
μῆς, ἐνήργησε κἀμοὶ εἰς τὰ ἔθνη: καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ. ζ. προνομίου· νῦν δὲ καὶ περὶ
τοῦ. η. λέξομεν.

Εἰς τὸ τοτὸ. η. προνόμιον λέγουσιν οἱ Ῥωμάνοι, ὅτι ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶπε τῷ μακα- Λύσις τοῦ η.
ρίῳ Πέτρῳ, Καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου, φανερὸν εἶναι ὅτι τοῦ-
το τὸ εἶπε, θέλοντας νὰ τὸν δείξῃ κύριον καὶ αὐθέντην τῶν ἀποστόλων· λέγει γὰρ ὁ εὐαγ-
γελιστής· Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Πέτρῳ, Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξῃτήσατο ὑμᾶς « Λουκ. κβ.

τοῦ

« τοῦ σινιάσαι ὡς τὸν σῖτον. ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σύ
« ποτὲ ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. Εἰς τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ εὐαγγελιστοῦ. ταῦτα τὰ
τέσσαρα θέλομεν μάθει. .α. διατί δὲν εἶπεν ὁ Κύριος, ἐξῃτήσατό σε Πέτρε, ἀλλ' ἐπ
ἐξῃτήσατο ὑμᾶς. .β. διατί δὲν εἶπε, ὅτι ἐδεήθηκα ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις ὑμῶν τῶν
ἀποστόλων, ἀλλ' ἡ πίστις σου. .γ. τί ἐννοεῖται, καὶ σὺ ποτὲ ἐπιστρέψας. ἀπὸ τί τοῦ εἶπε νὰ
ἐπιστρέψῃ. .δ. τί σημαίνει τὸ ῥῆμα τοῦτο, τὸ, στηρίζω· καὶ εἰς τί πρᾶγμα ἔμελλεν ὁ Πέ-
τρος νὰ στηρίξῃ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους· καὶ διατί ἂν ὁ Πέτρος ἦτον κύριος τῶν ἀποστό-
λων καὶ διδάσκαλος, καθὼς λέγουσιν οἱ Ρωμαῖοι, δὲν τοῦ εἶπε στήριξον τοὺς μαθητάς σου,
ἢ τοὺς ὑπηκόους καὶ δούλους σου. ἢ ἄλλο τι ὄνομα ὁποῦ νὰ φανερώνῃ μικροτέρους τοὺς ἀποστόλους
εἰς τὴν ἀξίαν, καὶ ὑπηκόους εἰς τὴν προσταγὴν τοῦ Πέτρου. Εἰς τὸ α. λέγομεν, ὅτι ὁ σα-
τανᾶς ὄχι μόνον τὸν μακάριον Πέτρον ἐζήτησε νὰ βλάψῃ καὶ νὰ κοσκινήσῃ (ὡς λέγει ὁ
εὐαγγελιστής) ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους. διότι ὁ διάβολος (καθὼς λέγει ὁ
Πέτρ. ἐπισ. μακάριος Πέτρος) περιπατεῖ ὡς λέων, ζητῶντας ποῖον νὰ καταπίῃ. Ὁ ἀντίδικος ὑμῶν
α. κεφ. ε. « διάβολος, ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ, ζητῶν τίνα καταπίῃ· ἐσπούδαζε τὸ λοιπὸν ὁ μισό-
καλος καὶ πανοῦργος διάβολος, ἐζήτησε παντὶ τρόπῳ νὰ μεταστρέψῃ εἰς ἔχθραν, τὴν θείαν
ἐκείνην ἀγάπην καὶ ὑποταγήν, ὁποῦ οἱ ἀπόστολοι εἶχον πρὸς τὸν διδάσκαλόν τους Χριστόν.
διὰ τοῦτο λέγει ὁ εὐαγγελιστής, ἐξῃτήσατο ὑμᾶς τοῦ σινιάσαι· καὶ ἂν καὶ νὰ καὶ ὁ διάβολος
ἐσπούδαζε, δὲν ἔλειψε νὰ μεταχειρισθῇ πᾶσαν τοῦ κακίαν πανουργίαν, εἰς τὸ νὰ ἐξιτελέσῃ τοῦτο
τὸ κάκιστον ἔργον, ἀλλ' ὅμως δὲν ἐδυνήθη ὁ παμμίαρος νὰ καταπείσῃ ἄλλον τινὰ εἰς
τὴν κακήν του θέλησιν, παρὰ μόνον τὸν ἄθλιον Ἰούδαν. τοῦ ὁποίου ἡ ἄρνησις ἦτον θελη-
ματικὴ καὶ αὐτοπροαίρετος· καὶ τὸ ὅλον, διὰ φιλαργυρίαν ἔγινε. ἔπεισε καὶ τὸν μακάριον
Πέτρον νὰ ἀρνηθῇ τὸν διδάσκαλόν του. ἀλλὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου ἡ ἄρνησις, ἔγινε κατὰ συγ-
χώρησιν, καὶ ὄχι κατὰ θέλησιν· καὶ διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα, ἔγινε εἰς σωφρωσύνην τοῦ μα-
καρίου Πέτρου, καὶ εἰς γνῶσιν, νὰ μὴν καυχᾶται καὶ νὰ θαῤῥεῖ εἰς τοὺς λόγους του. ἀλλὰ νὰ
πιστεύῃ ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας πᾶσι τοῖς λεγομένοις παρὰ Χριστοῦ· καὶ νὰ μὴν ἐναντιεῖται·
διότι ὁ Χριστὸς ἀφ' οὗ ἐξετέλεσε τὸ δεῖπνον ἐκεῖνο τὸ μυστικόν, γνωρίζοντας ὡς Θεός, ὅτι
ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ δοξασθῇ, καὶ βουλόμενος νὰ στηρίξῃ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν,
ἄρχιζε νὰ τοὺς λέγῃ ἐκεῖνα ὁποῦ ἔμελλασι νὰ συμβοῦν, λέγων πρὸς τἄλλα, καὶ τοῦτο. Ὅτι
Μάρκ. ιδ. πάντες σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ. ὁ δὲ Πέτρος θαῤῥῶντας εἰς τοὺς λό-
Ἰακώβ. α. « γους του, καὶ μὴ γνωρίζοντας ἀκόμα, ὅτι πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, ἄνωθεν
Ἰωάν. ιε. « ἐστὶ καταβαῖνον ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν φώτων, καθὼς καὶ ἡ ἀλήθεια λέγει, Ὅτι χωρὶς ἐμοῦ οὐ
Μάρκ. ιδ. δύνασθε οὐδέν· ἀπεκρίθη πρὸς τὸν διδάσκαλον λέγων, Εἰ πάντες σκανδαλισθήσονται, ἀλλ'
« οὐκ ἐγώ· διὰ τοῦτο τοῦ λέγει ὁ Χριστός, Ἀμὴν λέγω σοι, ὅτι σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ,
« πρὶν ἢ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με· ὁ δὲ Πέτρος πάλιν ἀνθίστατο, λέγων.
« Κἂν με δέῃ συναποθανεῖν σοι, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι· διὰ ταύτην λοιπὸν τὴν προπέτειαν,
ἐπαραχώρησεν ὁ Θεὸς καὶ ἔπεσεν ὁ μακάριος Πέτρος εἰς τοιοῦτον ὀλίσθημα τῆς ἀρνήσεως.
Χρυσόστ. « τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης. Ἐγύμνωσε (λέγει) σφόδρα τὸν Πέτρον, ἐπειδὴ
« καὶ σφοδρὸν ἐν αὐτῷ τὸ πάθος ἦν τῆς ἀρνήσεως καὶ τῆς ἀντιῤῥήσεως· λέγει καὶ ὁ Θεοφύ-
Θεοφυλ. « λακτος· ἂν καλὰ καὶ τὰ φύλλα ἔῤῥιψε τὸ πνεῦμα τοῦ πειρασμοῦ, ἀλλ' ἡ ῥίζα ζῇ. Δυνά-
μεθα νὰ εἰποῦμεν ἀκόμα, ὅτι ἡ ἄρνησις τοῦ Πέτρου, ἔγινε καὶ κατὰ παραχώρησιν παραδειγμα-
τικήν· ἤγουν βλέποντες οἱ ἁμαρτωλοὶ καὶ ἀρνηταὶ τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὁ Πέτρος

ἐξέπεσε

ἐξέπεσε εἰς τοῦτον μέγα ἁμάρτημα, καὶ ὅμως διὰ τὴν μετάνοιαν ὁποῦ ἔδειξε καὶ τὴν ἐπιστροφήν· καὶ διὰ τὰ θερμὰ ἐκεῖνα καὶ πικρότατα δάκρυα ὁποῦ ἔχυσε· ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλλίτερα, διὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν, καὶ τὸ φιλάνθρωπον τοῦ εὐσπλάγχνου καὶ γλυκυτάτου μου Ἰησοῦ, ἐσυγχωρήθη. δὲ θέλουν ἀπελπίσει τοῦ λόγου τους, ἀλλὰ θέλουν θαρρεῖ ὅτι ἐκεῖνος ὁποῦ ἐσυγχώρησε τὸν Πέτρον, θέλει συγχωρήσει καὶ ἐκείνους· καθὼς αὐτὸς λέγει, ὅτι τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλλω ἔξω. (Ἰωαν. ϛ.) Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τὸ .α.

Εἰς δὲ τὸ .β. ὁποῦ λέγει Ἐγὼ ἐδεήθηκα ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις σου, καὶ δὲν εἶπε ἡ πίστις σας. Εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ἡ πίστις διχῶς ἐννοεῖται· πίστις καθόλου· καὶ πίστις μερική· καὶ καθόλου πίστις εἶναι, ἡ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας πίστις, τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης· τὴν ὁποίαν πρῶτος ὁ μακάριος Πέτρος τὴν ὡμολόγησεν, ὅταν ὁ Χριστὸς ἐρώτησε τοὺς ἀποστόλους, Ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς πρῶτος ὁ Πέτρος εἶπε· σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· (Ματθ. ιϛ.) διὰ ταύτην λοιπὸν τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν, εἶπεν ὁ Χριστός. Ἐγὼ ἐπαρεκάλεσα, ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις σου· (Λουκ. κβ.) καθὼς καὶ ποτὲ δὲν ἔλειψεν, οὐδὲ θέλει λείψει ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν του τὴν ἁγίαν. διότι ἂν καλὰ καὶ ἀπὸ τὸν Πέτρον νὰ ἔλειψεν ἡ πίστις, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους δὲν ἔλειψεν, ἐπειδὴ καὶ τινὰς ἄλλος δὲν τὸν ἀρνήθηκε, ἢ μὴ μόνος ὁ Πέτρος, καὶ ὁ τρισάθλιος Ἰούδας· φανερὸν εἶναι λοιπόν, ὅτι ἡ παράκλησις τοῦ Χριστοῦ, ἦτον διὰ τὴν καθόλου πίστιν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· καὶ πάλιν κατὰ καιρούς, ἔλειψεν ἡ πίστις ἀπὸ μερικοὺς πατριάρχας, καὶ ἐκκλησιαστικούς, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν δὲν ἔλειψε· ἔλειψεν ἡ πίστις ἀπὸ τὸν Ἄρειον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν δὲν ἔλειψε· ἀλλ᾽ ὅλη ἡ ἁγία καὶ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐσυναθροίσθη εἰς τὴν χώραν τῆς Νικαίας. 318. θεοφόροι πατέρες τὸν ἀριθμόν. ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ ζῶσα καὶ ὀρθόδοξος πίστις δὲν ἔλειψεν· οἱ ὁποῖοι ἀναθεμάτισαν τὸν Ἄρειον, καὶ τοὺς ὁμοπίστους καὶ ὁμόφρονας τοῦ Ἀρείου· καὶ πάλιν ἔλειψεν ἡ πίστις ἀπὸ τινὰς πατριάρχας, καὶ ἀπὸ ἄλλους τινὰς ἀρχιερεῖς, καὶ μοναχούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν αἱρετικοί, ἀλλ᾽ ἀπὸ ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔλειψε. διὰ τοῦτο ἐγίνοντο αἱ σύνοδοι, ἵνα καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν στηρίξωσι, καὶ τοὺς αἱρετικοὺς ἀναθεματίσωσι, ὡς ἀπειθεῖς καὶ ἀντιλέγοντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν. δείχνοντες κοινῶς εἰς ὅλους, ὅτι ἡ ὀρθόδοξος πίστις ἡ ζῶσα καὶ ἀληθινὴ τῆς Ἐκκλησίας, μήτ᾽ ἔλειψε μήτ᾽ ἀφανίσθη ποτέ. καθὼς ὥρισεν μὲ τὸ πανάγιον του στόμα ὁ ἀψευδὴς Χριστός. Ἐγὼ λέγει ἐπαρεκάλεσα ἵνα μὴ ἐκλείψῃ ἡ πίστις σου. (Λουκ. κβ.) εἰς τοῦτο θαρροῦντες καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἡ πρὸς τὸν Χριστὸν πίστις, μήτ᾽ ἔλειψε, μήτε λείπει, μήτε θέλει λείψει ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ ζῇ, καὶ αὐξάνει, καὶ λάμπει εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἔλειψεν ἡ πίστις ἀπὸ τὸν Νεστόριον τὸν πατριάρχην τῆς Κωνσταντινουπόλεως, (Νεστόριος πατριάρχ.) ἀλλ᾽ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ μοναχούς, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑπὸ τὸν θρόνον τοῦτον, δὲν ἔλειψε ἀλλὰ πάντες συναχθέντες εἰς τὴν ἱερὰν ἐκείνην τρίτην σύνοδον, τὴν μὲν ὀρθοδοξίαν ἐβεβαίωσαν, τὸν δὲ Νεστόριον, καὶ τοὺς αὐτῷ ὁμόφρονας, ὡς αἱρετικοὺς ἀναθεμάτισαν. Ὁμοίως λέγομεν καὶ περὶ τοῦ Διοσκόρου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, (Διόσκορος πατριάρχ.) ὅτι ἂν καλὰ καὶ ἀπὸ τοῦτον ἔλειψεν ἡ ὀρθόδοξος πίστις, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς καὶ ὀρθοδόξους χριστιανοὺς δὲν ἔλειψε. τὰ αὐτὰ λέγομεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν αἱρετικοὶ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν. Ὡσαύτως λέγομεν καὶ περὶ τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· ὅτι ἂν καλὰ καὶ νὰ ἔγιναν πάπαδες αἱρετικοί, καὶ ἡ ὀρθόδοξος πίστις νὰ ἔλειψε ἀπ᾽

ἐκείνους, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ λαϊκούς, δὲν ἔλειψε ἡ ἀληθινὴ καὶ ζῶσα πίστις. καθὼς εἰς τοὺς 296. χρόνοις ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ἔγινεν Μαρκελλῖνος ὁ πάπας εἰδωλολάτρης, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Διοκλητιανοῦ· ὁ ὁποῖος Μαρκελλῖνος, φοβηθεὶς τὸν θάνατον, ἐθυσίασε τὰ εἴδωλα. ὕστερον ὅμως ἐμαρτύρησε λαμπρῶς, καὶ ἀπέθανε διὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν. μάρτυς περὶ τούτου ὁ Πλάτυνας· καὶ πάλιν εἰς τοὺς 350. χρόνους, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Κωνσταντίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔγινεν ἀρειανὸς Λιβέριος ὁ πάπας. τοῦτο τὸ θέλεις εὕρει εἰς τὸ βιβλίον τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, εἰς τόμον .α. εἰς μίαν ἐπιστολὴν τὴν ὁποίαν πέμπει ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης ἐπίσκοποι, πρὸς τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· καὶ εἶναι ἡ ἐπιγραφὴ γεγραμμένη οὕτω. Κυρίῳ μου ἀδελφῷ Ἀθανασίῳ ἐπισκόπῳ, Οὐρσάκης καὶ Οὐάλης ἐπίσκοποι. ταῦτα εἰσὶ γεγραμμένα ἐκεῖ. Ὁ δὲ Λιβέριος ἐξορισθείς, ὕστερον μετὰ δύο ἔτη χρόνον ὤκλασε καὶ φοβηθεὶς τὸν ἀπειλούμενον θάνατον, ὑπέγραψε. Ὁμοίως καὶ Ἰωάννης ὁ πάπας, ὁ εἰκοστὸς δεύτερος, ἦτον παράνομος· τὸν ὁποῖον ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδος τὸν ἐχάθηρεν. ὡσαύτως δὲ καὶ Λέων ὁ πάπας ὁ β. ἦτον αἱρετικὸς ἀλλὰ καὶ Ὁνώριος ὁ πάπας ὑπῆρχε μονοθελίτης· τὸν ὁποῖον ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενική. ς. σύνοδος τὸν ἀναθεμάτισε. καθὼς φαίνεται φανερὰ εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς αὐτῆς ἁγίας. .ς. συνόδου, καὶ εἰς τὸν τόμον τὸν .β. τῶν ἐπιστολαρίων τῶν πάπιδων. ὁ ὁποῖος εἶναι τετυπωμένος εἰς τὴν Ῥώμην. εἰς τοὺς 1591. εἰς φυλ. 651. ταῦτα εἶναι γεγραμμένα λατινιστί. Pariterque anathematizamus novi erroris inventores, id est, Theodorum, Cirrum, Alexandrinum, Sergium, Pirrum, Paulum, Petrum, Constantinopolitanæ Ecclesiæ successores, magis quam Prælatos. nec non & Honorium, qui hanc apostolicam Ecclesiam non apostolicæ traditionis doctrina lustrauit, sed profana proditione immaculatam fidem subvertere conatus est. ἤγουν. ὁμοίως ἀναθεματίζομεν τοὺς τῆς καινῆς πλάνης εἰσαγωγεῖς, τουτέστι, Θεόδωρον, Κίρρον, Ἀλεξανδρῖνον, Σέργιον, Πύρρον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας διαδόχους μᾶλλον ἢ ἐπιστάτας. ὅμως δὲ καὶ Ὁνώριον· ὃς ταύτην τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐκ ἀποστολικῆς παραδόσεως διδαχῇ ἔλαμψε, ἀλλ' ἀνοσίῳ προδοσίᾳ τὴν ἀκέραιον πίστιν καταστρέψαι ἐπεχειρήσατο· κατ' αὐτοῦ τοῦ Ὀνωρίου γράφει καὶ ὁ Βαλσαμὼν ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας, εἰς τὸ προοίμιον τῆς αὐτῆς .ς. συνόδου. ταῦτα βεβαιοῖ καὶ ὁ ἱστορικὸς Ζωναρᾶς, ἐξηγούμενος τοὺς κανόνας τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου· καὶ ὁ ἱστορικὸς Κεδρινὸς ταῦτα γράφει καὶ μαρτυρεῖ κατὰ τοῦ αὐτοῦ Ὀνωρίου. ὅμως ἂν καλὰ καὶ ἔλειψεν ἡ πίστις, τόσον ἀπὸ τοὺς πατριάρχας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡσὰν καὶ ἀπὸ τοὺς πάπιδες τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἀλλ' ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἀρχιερεῖς καὶ μοναχοὺς καὶ λαϊκούς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὑποκάτω τῶν αὐτῶν θρόνων, δὲν ἔλειψε. διὰ ταύτην γοῦν τὴν καθόλου πίστιν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐπαρεκάλεσεν ὁ Χριστὸς νὰ μὴ λείψῃ ποτέ. ἀλλ' ἀεννάως νὰ φυλάττεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν του. Τοῦτο ἠμποροῦμεν νὰ τὸ καταλάβωμεν καὶ ἀπὸ τὰ φυσικὰ πράγματα· διότι ὅταν λείψῃ ἕνα ἄτομον ἀπὸ τὸ εἶδος, δὲν ἀφανίζεται διὰ τὸ ἄτομον ἐκεῖνον καὶ τὸ εἶδος ὅλον. χάριν λόγου. ἄτομον εἶναι ὁ Πέτρος ἢ ὁ Παῦλος ἢ ἄλλος τις μερικὸς ἄνθρωπος· καὶ πάλιν εἶδος εἶναι, ὅλον τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων. τουτέστιν ἡ ἀνθρωπότης ὅλη· ἂν ὁ Πέτρος τὸ λοιπόν, ἢ ὁ Παῦλος, ἢ τις ἄλλος μερικὸς ἄνθρωπος, ἀφανισθῇ, διὰ τοῦτον τὸν μερικὸν ἄνθρωπον, δὲν ἀφανίζεται καὶ ὅλον τὸ εἶδος, ἤγουν ἡ ἀνθρωπότης ὅλη· ἀλλὰ μένει ὥσπερ καὶ πρότερον· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν· ὅταν λείψῃ ἡ πίστις ἀπὸ ἕνα πάπα, ἢ πατρι-

Μαρκελλῖνος πάπας.

Λιβέριος πάπας.

Ἰωάννης πάπας.

Ὁνώριος πάπας.

Ἐπιστολ. πάπιδων.

ἀρχὴν,

ἀρχὴν, ἢ ἀρχιερέα, ἢ ἱερέα, ἢ μοναχὸν, ἢ λαϊκὸν, ἢ ἀπὸ ἕνα βασιλέα, διὰ τὸν μερικὸν ἐκεῖνον ἄνθρωπον, δὲν ἀφανίζεται ἡ πίστις ἀπὸ ὅλην τὴν καθόλου Ἐκκλησίαν· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς καθόλου πίστεως. Περὶ δὲ τῆς μερικῆς πίστεως τοῦ Πέτρου, λέγομεν ὅτι ἐδεήθη καὶ μερικῶς ὁ Χριστὸς, διὰ νὰ μὴ λείψῃ παντάπασι ἡ πίστις τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ παντελῶς ἐξεριζωθῇ· καθὼς ἐφάνη ὕστερα εἰς τὸν μακάριον Πέτρον· διότι εὐθὺς μετὰ τὴν ἄρνησιν, ὁ ἀλέκτωρ ἐφώνησε, καὶ στραφεὶς ὁ Ἰησοῦς ἐνέβλεψε τῷ Πέτρῳ· καὶ εὐθὺς ὑπεμνήσθη ὁ Πέτρος τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου, ὅτι πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι ἀπαρνήσῃ με τρεῖς· καὶ ἐξελθὼν ἔξω ὁ Πέτρος, ἔκλαυσε πικρῶς· καὶ ἔδειξε μεγάλην ἐπιστροφὴν καὶ μετάνοιαν· φανερώνοντας εἰς ὅλους, ὅτι ἡ ἄρνησις δὲν ἔγινεν ἑκουσίως ἀπὸ καρδίας. ἀλλὰ φοβηθεὶς τὸν θάνατον, ἠρνήθη μόνον ἐκ στόματος μὲ λόγον. [Λουκ.κβ.]

Λέγομεν δὲ καὶ εἰς τὸ .γ. τὸ, σύ δέ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. ὅτι τὸ ῥῆμα τοῦτο, τὸ, ἐπιστρέφω, σημαίνει κίνησιν, ἐξ οὗ, πρὸς ὅν. ἤγουν· νὰ σηκωθῇ τινὰς ἀπὸ ἕνα τόπον, νὰ πάγῃ εἰς ἄλλον· ἢ νὰ μεταλλάξῃ τινὰς ἀπὸ μίαν γνώμην εἰς ἄλλην· ἢ νὰ μεταστρέψῃ ἀπὸ μίαν κακὴν πρᾶξιν, εἰς ἄλλην ἀγαθήν. καθὼς λέγει καὶ ὁ προφήτης. Ἔκκλινον ἀπὸ κακοῦ καὶ ποίησον ἀγαθόν· καὶ πάλιν ἄλλος. Ἐπιστράφητε πρός με, καὶ ἐγὼ ἐπιστραφήσομαι πρὸς ὑμᾶς· κατὰ τί τούτων λοιπὸν ἐννοεῖται, τὸ σύ ποτε ἐπιστρέψας; [Ψαλ.λγ.] καὶ διατί ὁ Χριστὸς τὸ ἐπρόειπε τοῦ Πέτρου; λέγομεν οὖν, ὅτι ὁ Χριστὸς ὡς καρδιογνώστης Θεὸς, αὐτὸς γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ ἐτάζων καρδίας καὶ νεφροὺς, προγινώσκων τὸν μακάριον Πέτρον ὅτι ἔμελλε νὰ πέσῃ εἰς τὸ μέγα πταῖσμα ἐκεῖνο τῆς ἀρνήσεως, καὶ νὰ ξεπέσῃ [Ψαλ.] ἀπὸ τιμὴν εἰς ἀτιμίαν· καὶ νὰ ἀρνηθῇ τὴν ὁμολογίαν ὁποῦ ὡμολόγησε, σὺ εἶ ὁ Χριστὸς [Ματθ.ις.] ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. νὰ εἰπῇ, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· καὶ νὰ μὴ φυλάξῃ τὴν [Ματθ.κς.] ὑπόσχεσιν ἐκείνην ὁποῦ εἶπε, εἰ καὶ πάντες σκανδαλισθήσονται ἐπὶ σοὶ, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι· τοῦ ἐπρόειπεν, τὸ σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. ἤγουν [Ματθ.κς.] ὅταν μὲ ἀρνηθῇς, τότε πάλιν ἐπιστρέψας, ἀντὶ τοῦ ἐπίστρεψον διὰ τῆς μετανοίας, διὰ τῶν πικρῶν δακρύων, διὰ τῆς συντριβῆς, καὶ ἐγὼ θέλω σὲ δεχθῇ· οὕτω γοῦν ἐννοεῖται τὸ σύ ποτε ἐπιστρέψας.

Τὸ δὲ .δ. καὶ τελευταῖον εἶναι, τὸ, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου. εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι τὸ ῥῆμα τοῦτο τὸ στηρίζω, ἐννοεῖται πολλαχῶς· καὶ α σημαίνει, τὸ βεβαιώνω. ὡς ὅταν ἕνας βασιλεὺς ἔχῃ ἄνθρωπον τινὰ τοποτηρητὴν εἰς καμίαν πόλιν· καὶ ὁ τοποτηρητὴς ἐκεῖνος ἀξιώσῃ ἄλλον τινὰ εἰς ἄλλην τιμήν. χρειάζεται (ἂν θέλῃ νὰ εἶναι βεβαία ἡ τιμὴ ἐκείνη,) νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν βασιλέα, νὰ τοῦ τὴν βεβαιώσῃ καὶ νὰ τὴν στηρίξῃ. Καὶ πάλιν τὸ, στηρίζω, σημαίνει, τὸ κυρώνω. ὡς ὅταν γράψῃ τινὰς μίαν ὁμολογίαν, τὴν κυρώνει διὰ τοῦ ἰδίου γράμματος, γράφων οὕτως. ἐγὼ ὁ δεῖνας βεβαιῶ τὰ ἄνωθεν. καθὼς καὶ οἱ θεῖοι πατέρες οἱ εὑρεθέντες τότε εἰς τὰς ἁγίας συνόδους, τοὺς ἐστήριξον καὶ τοὺς ἐβεβαίωσαν καὶ τοὺς ἐκύρωναν διὰ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς, ἕκαστος γράφων. ἐγὼ ὁ δεῖνας ἐπίσκοπος, ὑπέγραψα. ἢ ἐγὼ ὁ δεῖνας βασιλεὺς ὑπέγραψα· καὶ οὕτω πάντες ὑπέγραφον, καὶ ἐβεβαίωναν τὰ ὅσα ἐπραγματεύθησαν εἰς τὴν σύνοδον ἐκείνην. Ἔτι δὲ τὸ στηρίζω λέγεται, καὶ ὅταν τὶς νομίζῃ καὶ πιστεύῃ κανένα πρᾶγμα διὰ τοιοῦτον. ὅμως διστάζει διὰ καμίαν ἄλλην αἰτίαν ὁποῦ νὰ συμβῇ, καὶ ἀμφιβάλλει ἄρα νὰ εἶναι τέτοιον καθὼς ἐκεῖνος τὸ λογιάζει, ἢ οὔ. καὶ ἂν εἰς τὸν δισταγμὸν τοῦτον εὑρεθῇ τινὰς ἄλλος, νὰ τὸν στηρίξῃ, καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ, ἀποδεικνοντάς το μὲ λόγον, ὅτι τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο οὕτως ἔχει, καὶ οὕτω πρέπει ἀναμφιβόλως

νὰ τὸ πιστεύη. λέγεται καὶ ἐκεῖνος ὅτι ἐστήριξεν, ἤγουν ἐβεβαίωσε τὸν ἄνθρωπον ἐκεῖνον.
εἰς τὸ νὰ πιστεύη οὕτω. Κατὰ ποῖον οὖν σημαινόμενον ἐννοεῖται τὸ, σὺ ποτὲ ἐπιστρέψας,
στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου; οἱ μὲν Ῥωμαῖοι λέγουσιν ὅτι τὸ, στηρίζω τοῦτο, τὸ εἶπεν ὁ Χρι-
στὸς πρὸς τὸν Πέτρον, θέλοντας νὰ τὸν δείξη διὰ κύριον καὶ αὐθέντην τῶν ἀποστόλων. διατὶ
ἕνας ἄνθρωπος ὁποῦ νὰ στηρίξη ἄλλον εἰς κανένα πρᾶγμα, ἀνάγκη εἶναι νὰ εἶναι μεγαλή-
τερος ἐκείνου εἰς τὴν ἀξίαν, καὶ κύριος καὶ δεσπότης· ἡμεῖς δὲ, λέγομεν ὅτι οἱ ἀπόστο-
λοι, τὴν τιμὴν τοῦ εἶναι ἀπόστολοι. τὴν ἐξουσίαν τοῦ ποιμαίνειν· τὴν χάριν τοῦ ποιεῖν ση-
μεῖα· τὴν δύναμιν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας· τὴν ἐξουσίαν τοῦ
χειροτονεῖν ἐπισκόπους. πάντα ταῦτα τὰ ἔλαβον ἀπὸ τὸν Χριστόν. ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ Χρι-
στὸς τοὺς τὰ ἐχάρισε, τοὺς τὰ ἐβεβαίωσε, τοὺς τὰ ἐκύρωσε, τοὺς τὰ ἐστήριξε. εἰς τί λοιπὸν
ἔμελλεν ὁ μακάριος Πέτρος νὰ στηρίξη τοὺς ἁγίους ἀποστόλους; μήπως καὶ αὐτὸς τοὺς ἐφώ-
τισε; ἢ τοὺς ἔκαμε διδασκάλους τῆς οἰκουμένης; ἢ τοὺς ἔδωκε, ὑπομονὴν εἰς τοὺς πειρα-
σμούς; ἢ δύναμιν νὰ μαρτυρήσουν ὑπὲρ τῆς πίστεως, καὶ τελευταῖον νὰ λάβωσι θάνατον;
ἢ μήπως τοὺς ἐστήριξε νὰ μὴν ξεπέσουν εἰς ἁμαρτίαν; ταῦτα πάντα εἶναι δῶρα θεῖα καὶ
οὐκ ἀνθρώπινα· διὰ τοῦτο μήτ᾽ ἄνθρωπος δύναται νὰ τὰ χαρίση· ἀλλὰ μόνος ὁ Θεός.
εἰς τί οὖν τοὺς ἐστήριξεν ὁ Πέτρος τοὺς ἀποστόλους; βέβαια εἰς οὐδὲν ἄλλο, παρὰ μόνον εἰς
τὸ ἁμάρτημα ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον ἐκεῖνος ἐξέπεσε. διὰ τοῦτο τοῦ εἶπεν ὁ Χριστὸς, καὶ σὺ
ποτὲ ἐπιστρέψας στήριξον. ἤγουν βεβαίωσον τοὺς ἀδελφούς σου πρὸς ἐμέ. ἔβγαλέ τους πᾶσαν
ἀμφιβολίαν καὶ δισταγμὸν ὁποῦ ἔχουν διὰ τὴν ἄρνησιν τὴν ἐδικήν σου. δεῖξε τοὺς ποτα-
πὸν εἶναι τὸ ἁμάρτημα τοῦτο. φανέρωσέ τοις τὴν λύπην ὁποῦ ἔλαβες, τὰ δάκρυα ὁποῦ
ἔχυσες, τὴν συνείδησιν ὁποῦ σὲ ἐλέγχει. εἰπὲ φανερὰ πῶς ἥμαρτες μέγα καὶ φοβερὸν ἁ-
μάρτημα, ἀλλ᾽ ἐγὼ διὰ τὸ εὔσπλαγχνόν μου καὶ φιλάνθρωπον, καὶ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τὴν
ἐδικήν σου, τὸ ἐξάλειψα. μὴν τὸ κρύψης, μήπως καὶ τινὰς ἄλλος σὲ μιμηθῇ εἰς τοῦτο:
καὶ ταῦτα πῶς; ὄχι προστακτικῶς, οὔτ᾽ ἀναγκαστικῶς. ὄχι ὡς κατακυριεύων τούτων, ἀλλ᾽
ὡς συμβουλεύων, εἰπὲ πρὸς αὐτούς. Ὦ συναπόστολοι καὶ ἀδελφοὶ καὶ συμμαθηταὶ, ἴδετε
ποταπὴν ἀγάπην εἶχον ἐγὼ πρὸς τὸν διδάσκαλόν μας Χριστόν. ἴδετε πῶς ἤμουν ἕτοιμος νὰ
ἀποθάνω διὰ τὴν ἀγάπην του. θυμᾶσθε πῶς ἐδιισχυριζόμουν καὶ ἐκαυχώμουν νὰ ἀποθάνω.
καὶ ἐλογίαζα ὅτι ἂν ὅλοι σας τὸν παρατήσετε, ἐγὼ νὰ μὴ τὸν παρατήσω· καὶ ἤλπιζα νὰ τὸ
ἐξετελέσω, θαρρῶντας εἰς τὴν δύναμιν καὶ προθυμίαν μου. ἀλλ᾽ ὅμως δὲν ἐδυνήθηκα νὰ
τὸ ὑποφέρω, ἀλλ᾽ ἐδειλίασα φοβηθεὶς τὸν θάνατον. ἐπειδὴ τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ
σὰρξ ἀσθενής. διὰ τοῦτο εἶπα οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· ὄχι πῶς νὰ μὴν τὸν ἐγνώριζα διὰ
Θεόν. ἐπειδὴ ἐγὼ καὶ πρότερον τὸν ὡμολόγησα υἱὸν Θεοῦ, καὶ νῦν ὡσαύτως κηρύττω τὴν
φωνὴν ἐκείνην ὁποῦ ἤκουσα παρὰ πατρὸς, Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, εἰς ὃν εὐδό-
Πέτ. ἐπ. β. κεφ. α.
κησα. βλέπετε τὸ λοιπὸν μὴ θελήση τινὰς ἀπὸ σᾶς νὰ μὲ μιμηθῇ εἰς τοῦτο, νὰ ἀρνηθῆ
τὸν καλόν μας διδάσκαλον. νὰ στερηθῇ τὴν χάριν του τὴν θείαν, μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι σας
εἶστε στολισμένοι. νὰ ξεπέση εἰς τέτοιον μέγα ἁμάρτημα· τὸ ὁποῖον δὲν ἀφίνει πλέον τὸν
ἄνθρωπον νὰ ἡσυχάση, δὲν τὸν ἀφίνει νὰ εἰρηνεύση. ἀλλὰ πάντοτε ἐλέγχεται ὑπὸ τῆς
συνειδήσεως. βλέπετε ἐμὲ ποταπὴν λύπην ἔχω ἀφ᾽ οὗ εἰς τοῦτο ἐξέπεσα. ποταπὰ
δάκρυα ἐκχέω. ποταποὺς ἀναστεναγμοὺς πρὸς Θεὸν ἀναπέμπω· στέκετε γοῦν ἑδραῖοι
καὶ ἀμετακίνητοι πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν· φυλάξετε τὴν ἀγάπην ἐκείνην,
ὁποῦ πάντοτε εἴχετε πρὸς αὐτὸν, μέχρι τέλους. Διὰ τοιαύτην λοιπὸν αἰτίαν, εἶ-
πεν

πεν ὁ Χριστός, καὶ σύ ποτε ἐπιστρέψας, στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου· καὶ βλέπε ὅτι πρῶτον εἶπε ἐπιστρέψας, εἶτα, στήριξον· ἤγουν πρῶτον μετανόησον καὶ ἐπίστρεψον πάλιν εἰς τὴν πρωτέραν ἀγάπην τὴν πρὸς ἐμέ, καὶ εἰς τὴν καλὴν πίστιν ὁποῦ εἶχες, καὶ τότε στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου, νὰ μείνουσι εἰς τὴν αὐτὴν ἀγάπην καὶ πίστιν· Οὕτως ἡμεῖς ἐννοοῦμεν τό, στήριξον, καὶ οὕτως ἔχει ἡ ἀλήθεια· ἤγουν στηριγμὸν καὶ νουθεσίαν καὶ παραγγελίαν καὶ συμβουλήν, ὄχι ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα τοῦ Πέτρου πρὸς τοὺς ἄλλους ἀποστόλους, καθὼς οἱ Ῥωμᾶνοι σήμερον λέγουσιν, ὅτι μόνον τοῦ Πέτρου ἐδόθη νὰ στηρίζῃ καὶ νὰ βεβαιώνῃ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἄλλων ἀποστόλων· καὶ διὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ, ὅτι καὶ ὁ πάπας νὰ στηρίζῃ καὶ νὰ βεβαιώνῃ τοὺς ἄλλους πατριάρχας. τὸ ὁποῖον ἂν ἦτον, ἤθελεν εἶναι μία μοναρχία, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, μία τυραννὶς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς ὡς ἀποτρόπαιον τὸ ἐδίωξε· καὶ οὐ μόνον τὸ ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν του, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς αὐτός του τὸ κατεφρόνησε· καὶ παντάπασι δὲν τὸ παρεδέχθη· καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης· ὅτι ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι ἠθέλησαν νὰ τὸν κάμουν βασιλέα, ἐπορεύθη εἰς τὴν ἔρημον· “Ἰησοῦς οὖν γνοὺς ὅτι μέλλουσιν ἔρχεσθαι καὶ ἁρπάζειν αὐτόν, ἵνα ποιήσωσιν αὐτὸν βασιλέα, ἀνεχώρισε πάλιν εἰς τὸ ὄρος·” (Ἰωάν. ϛ.) Καὶ ἂν ὁ Πέτρος ἦτον τοιοῦτος, ὁποῖον οἱ Ῥωμᾶνοι λέγουσι, φανερὸν εἶναι ὅτι οὐ μόνον τῶν λοιπῶν ἀποστόλων ἤθελεν εἶναι πρῶτος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ πλέον εἰπεῖν· ἐπειδὴ (καθὼς ἐκεῖνοι λέγουσι) αὐτὸς βεβαιώνει τὰ ὅσα τοὺς ἐχάρισεν ὁ Χριστός· καὶ ὅσα ὁ Πέτρος δὲν ἐβεβαίωσεν, εἶναι ἄκυρα, καὶ οὐδενὸς ἄξια· τὸ ὁποῖον τίς νὰ τὸ ἀκούσῃ, καὶ νὰ μὴ θαυμάσῃ; ἢ διὰ νὰ εἴπω καλλιώτερα, τίς νὰ τὸ ἀκούσῃ, καὶ νὰ μὴ φρίξῃ ὅλος; τούτους θρηνεῖ καὶ ὁ Ἡσαΐας· οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ στηρίξουν μόνον τὴν ἀρχὴν τοῦ πάπα καὶ τὴν τυραννίδα, παρεξηγοῦσι καὶ παρερμηνεύουσι τὴν θείαν γραφήν, μήτε Θεὸν φοβούμενοι, μήτ' ἀνθρώπους εὐλαβούμενοι· ἀλλ' εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέποντες, πῶς νὰ φανῶσιν ἀρεστοὶ πρὸς ἐκεῖνον· “Οὐαὶ λέγει ὁ προφήτης, οἱ λέγοντες τὸ πονηρὸν καλὸν καὶ τὸ καλὸν πονηρόν, οἱ δικαιοῦντες τὸν ἀσεβῆ ἕνεκα δώρων, καὶ τὸ δίκαιον τοῦ δικαίου αἴροντες·” (Ἠσαΐ. ε.) ἡμεῖς οὕτω λέγομεν καὶ οὕτω φρονοῦμεν τό, σύ ποτε ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου· ἤγουν νὰ τοὺς βεβαιώσῃ εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην, καθὼς πολλάκις εἴπαμεν· καὶ ὥσπερ ἔγινε κακὸν παράδειγμα, οὕτω πάλιν νὰ γένῃ καλὸν παράδειγμα διὰ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους, καὶ εἰς τοὺς μέλλοντας πιστεύειν εἰς αὐτόν· εἰς μὲν τοὺς ἀποστόλους, ἵνα μηκέτι διστάζωσι περὶ τοῦ Πέτρου, ὅτι ὅλος δι' ὅλου γέγονεν ἀρνητής· εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ὁποῦ μέλλουσι νὰ πιστεύσουν εἰς αὐτόν, ἵνα μηδεὶς ἑαυτὸν ἀπελπίσῃ, ἁμαρτωλὸς ὤν· ἀλλὰ πάντες ἀποβλέποντες εἰς τὸν Πέτρον, καὶ γνωρίζοντες τὴν τόσην εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ ὁποῦ ἐφάνη εἰς τὸν Πέτρον, μεταστραφῶσι πάλιν διὰ μετανοίας πρὸς τὸν Θεόν· καθὼς καὶ ὁ Θεοφύλακτος λέγει· “Σὺ γὰρ ὦ Πέτρε ἐπιστρέψας, καλὸν ὑπόδειγμα γενήσῃ πᾶσιν εἰς μετάνοιαν· οὐδεὶς τῶν πιστευόντων εἰς ἐμὲ ἀπογνώσεται, ἀποβλέπων πρὸς σέ, ἀπόστολον μὲν ὄντα, ἀρνησάμενον δέ, πάλιν τὰ πρωτεῖα πάντων καὶ τὴν τῆς οἰκουμένης ἐπιστασίαν λαβόντα διὰ μετανοίας·” (Θεοφυλ.) Ἀλλὰ δείξετε ὑμεῖς ὅσοι ὑπερμάχεσθε τοῦ πάπα, ποίαν χάριν ἐστήριξε τῶν ἀποστόλων ὁ Πέτρος; ἢ πότε ἐβεβαίωσε ποιὰ πατριάρχην ὁ πάπας, ἢ ὥρισεν, ἢ ἐκύρωσε, ἢ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τὸν Ἀλεξανδρείας, ἢ τὸν Ἀντιοχείας, ἢ τὸν Ἱεροσολύμων, ἢ ποιὰ ἄλλον ἀρχιερέα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας; βέβαια δὲν ἔχετε νὰ τὸ ἀποδείξετε

μήτε ἀπὸ τὴν θείαν γραφὴν, μήτε ἀπὸ τὰς ἱερὰς καὶ ἁγίας συνόδους· ὅτι ποτὲ ὁ πάπας νὰ ἐχειροτόνησε τινὰ ἄλλον πατριάρχην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· ἢ μὴ μόνον τὸν πατριάρχην τῆς Βενετίας, καὶ τὸν πατριάρχην τῆς Ἀκυλίας· τοὺς ὁποίους τοὺς χειροτονεῖ, διὰ νὰ εἶναι ὑποκάτω εἰς τὴν ἐπαρχίαν του: Ἀλλὰ καὶ αὐτό τι, στέρξω, ὁμοίως τὸ εἶχαν καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι, ὥσπερ καὶ ὁ Πέτρος, καθὼς φαίνεται εἰς τὰς πρά-
Πράξ. ιε. ξεις τῶν ἀποστόλων· Ὅταν ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Σίλας ἀπεστάλθησαν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, (λέγει ὁ Λουκᾶς) ἀπέδωκαν τὴν ἐπιστολήν· ἀναγνόντες δὲ ἐχάρησαν ἐπὶ τῇ παρακλήσει, Ἰούδας τε καὶ Σίλας, καὶ αὐτοὶ προφῆται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ ἐπεστήριξαν· Ἔτι δὲ καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰωάννης ἐστήριξε τὰς ἐκκλησίας, τῆς οἰκουμένης, γράψας καθολικὰς ἐπιστολάς· καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰούδας, ὁμοίως, καὶ ὁ Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος· καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος· Ἀλλὰ καὶ τὴν προστασίαν τῆς οἰκουμένης ὁμοίως ὅλοι οἱ ἀπόστολοι τὴν ἐδέχθησαν, καθὼς καὶ πρότερον τὸ ἀπε-
Χρυσόσ. δείξαμεν διὰ πολλῶν· καὶ καθὼς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος λέγει περὶ τοῦ Παύλου· Εἰ δὲ Παῦλος ὁ τοσούτους διδάξας, καὶ γενέσθαι ἄγγελος, καὶ τὴν προστασίαν τῆς οἰκουμένης ἐπιδέξασθαι· Ὅρα ὅτι καὶ ὁ Παῦλος ἐδέξατο τὴν προστασίαν τῆς οἰκουμένης· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ὀγδόου προνομίου, τοῦ στέρξω.

Τώρα θέλομεν δείξει ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν εἶχε μηδεμίαν ἐξουσίαν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαν καὶ οἱ ἀπόστολοι ὅλοι· τοῦτο καὶ μόνον εἶχε, τὸ νὰ εἶναι πρῶτος τῇ τάξει καὶ τῇ πρωτοκαθεδρίᾳ· καὶ ἂν καλὰ νὰ ἐπροείπαμεν περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐν τοῖς ὄπισθεν. καὶ νὰ τὸ ἀπεδείξαμεν ἀρκετὰ ἀπὸ τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα ὅπου εἶχεν ὁ μακάριος Πέτρος ἀπὸ τὸν Χριστὸν, τὰ εἶχον καὶ οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ὁμοίως ἀπὸ τὸν Χριστόν· ὅμως εἰς σαφεστέραν διδασκαλίαν, θέλομεν τὸ ἀποδείξει καὶ ἀπὸ τὰς πράξεις τῶν θείων ἀποστόλων, τὰς ὁποίας ὁ μακάριος Λουκᾶς ἔγραψε· καὶ πρῶτον ἀρχόμεθα
Πράξ. α. ἀπὸ τῆς δημηγορίας τοῦ Πέτρου· Ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν· ἦν τε ὄχλος ὀνομάτων ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ὡς ἑκατὸν εἴκοσι· ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν ταύτην· ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ στόματος Δαβὶδ, περὶ Ἰούδα τοῦ γενομένου ὁδηγοῦ τοῖς συλλαβοῦσι τὸν Ἰησοῦν· ὅτι κατηριθμημένος ἦν σὺν ἡμῖν, καὶ ἔλαχε τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης, καὶ τὰ ἑξῆς· αὕτη ἡ δημηγορία ἐστὶ τοῦ Πέτρου. Ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴπωμεν πρῶτον περὶ τίνος ἐδημηγόρησεν, ὅτι περὶ τοῦ Ἰούδα· ἐπειδὴ ἐσὺ ὁ τρισάθλιος Ἰούδας ἦτον εἷς τῶν δώδεκα ἀποστόλων, καὶ διὰ τὴν φιλαργυρίαν καὶ τὴν διεστραμμένην του γνώμην, ἠθέλησε νὰ παραδώσῃ τὸν πρᾶον καὶ ἥσυχον του διδάσκαλον τὸν Ἰησοῦν· διὰ τοῦτο ἐστερήθη τὴν χάριν καὶ τὴν ἀποστολικὴν προστασίαν· καὶ ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων ἔμεινε εἰς κάποιον τρόπον λειψός· ἔπρεπε λοιπὸν νὰ πληρωθῇ πάλιν διά τινος ἄλλου· καὶ νὰ γένῃ ἴσος τὸν ἀριθμὸν δώδεκα, ὥσπερ ἦν καὶ πρότερον· διὰ τοῦτο ἦτον ἀνάγκη νὰ συναχθῶσιν ὅλοι οἱ ἀπόστολοι νὰ χειροτονήσουν ἄλλον τινὰ εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα· συνάζονται οὖν οἱ ἀπόστολοι ὅλοι νὰ εἰδοῦσι περὶ τοῦ πράγματος τούτου· ἄρχεται Πέτρος πρῶτος καὶ δημηγορεῖ εἰς τὴν σύνοδον· βλέπε λοιπὸν παρακαλῶ ἂν ὁ Πέτρος ἦτον μόνος ἐπίτροπος καὶ μόνος βικάριος τοῦ Χριστοῦ, καθὼς οἱ Ῥωμάνοι λέγουσι· διότι ἂν ὁ Πέτρος ἦτον τοιοῦτος, βέβαια ἡ σύνοδος τῶν ἀποστόλων δὲν ἤθελε συναχθῇ· ἀλλὰ μόνος ὁ Πέτρος ἤθελεν ὁρίσει νὰ εἰπῇ, ἐγὼ θέλω οὕτως, ἐγὼ προστάττω, νὰ ἀναπληρώσῃ ὁ δεῖνας τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα· καθὼς λέγουσι τὴν σήμερον ἐκεῖνοι οἱ

ὁποῖοι

ὁποῖοι διϊσχυρίζονται νὰ εἶναι διάδοχοι τοῦ Πέτρου. Sic volo, sic iubeo. ἤγουν, οὕτως ἐγὼ θέλω, οὕτω προστάττω: ἀμὴ τοιοῦτον δὲν εἶπεν ὁ ἅγιος· ἀλλὰ μόνον ἐδημηγόρησε πρῶτος· ἡ δὲ ψῆφος καὶ ἡ κρίσις καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ματθία, ἔγινεν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀποστόλους· Ἔστησαν δύο, λέγει ὁ Λουκᾶς· διατὶ δὲν εἶπε ἔστησε δύο, ἀλλ᾽ ἔστησαν δύο; (Πράξ. α.) διὰ νὰ φανερώσῃ, ὅτι ὅλοι οἱ ἀπόστολοι τοὺς ἔστησαν· καὶ ποίους ἔστησαν; Ἰωσὴφ τὸν καλούμενον Βαρσαβᾶν, ὃς ἐπεκλήθη Ἰοῦστος· καὶ Ματθίαν· εἶτα λέγει, Καὶ προσευξάμενοι εἶπον· σὺ Κύριε καρδιογνῶστα πάντων, ἀνάδειξον ὃν ἐξελέξω ἐκ τούτων τῶν δύο ἕνα, λαβεῖν τὸν κλῆρον τῆς διακονίας ταύτης, καὶ ἀποστολῆς, ἐξ ἧς παρέβη Ἰούδας· εἶτα λέγει· Καὶ ἔδωκαν κλήρους αὐτοῖς, καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα ἀποστόλων· Βλέπετ᾽ ἀδελφοὶ ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος δὲν ἦτον μήτε μονάρχας, μήτε κύριος καὶ ἐξουσιαστής, ἀλλ᾽ ἦτον καὶ αὐτὸς ἕνας τῆς συνόδου ἐκείνης, καὶ πρῶτος τῇ τάξει; Καὶ πάλιν ὁ Πέτρος ἐδημηγόρησε σὺν τοῖς ἕνδεκα τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς, ὅταν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν πυρίναις γλώσσαις κατέβη ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους· καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους τόπους τῶν πράξεων θέλεις εὕρει τὸν μακάριον Πέτρον δημηγοροῦντα, πότε μόνος, πότε σὺν τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις· Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς Λουκᾶς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐκεῖνοι ὁποῦ ἐπίστευαν εἰς Χριστὸν· ἔφερον τὰ χρήματά τους καὶ τὰ κτήματά τους καὶ τὰ ἔρριπτον ἔμπροσθεν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· δὲν λέγει ἔμπροσθεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πέτρου· (Πράξ. δ.) Ὅσοι γὰρ κτήτορες χωρίων, ἢ οἰκιῶν ὑπῆρχον, πωλοῦντες ἔφερον τὰς τιμὰς τῶν πιπρασκομένων, καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν ἀποστόλων· Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκλογὴν τῶν ἑπτὰ διακόνων, ἤγουν τὴν χειροτονίαν, δὲν τὴν ἔκαμε μόνος ὁ μακάριος Πέτρος, ἀλλ᾽ οἱ ἀπόστολοι πάντες συναχθέντες, τοὺς ἐχειροτόνησαν· καὶ ἄκουσε τί λέγει ὁ θεῖος Λουκᾶς· ἀφ᾽ οὗ τοὺς ἔκλεξε τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν· Ἔστησαν αὐτοὺς (λέγει) ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων (Πράξ. ϛ.) (δὲν εἶπε ἐνώπιον τοῦ ἀποστόλου, διὰ νὰ γρικᾶται ὁ Πέτρος) καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας: Καὶ πάλιν ὅπου ὁ ἅγιος Βαρνάβας ἐπρεσβεύθη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, δὲν τὸν ἔστειλεν ἡ αὐθεντία τοῦ Πέτρου, ἀλλ᾽ ἡ σύνοδος τῶν ἀποστόλων, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλήμ· Ἐξαπέστειλαν (λέγει) Βαρνάβαν διελθεῖν εἰς Ἀντιόχειαν: Ἀλλ᾽ ὅταν ἦλθε καὶ τὸ ζήτημα ἐκεῖνο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν περὶ τῆς περιτομῆς, οἱ Ἀντιοχεῖς δὲν ἔστειλαν πρὸς τὸν Πέτρον μόνον νὰ κρίνῃ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ πρὸς τὴν σύνοδον τῶν ἀποστόλων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων· θέλοντες νὰ δείξουν εἰς ὅλους, ὅτι ἡ σύνοδος εἶναι ὑπεράνω καὶ ἀποστόλων καὶ πατριαρχῶν, καὶ τῶν λοιπῶν πάντων· Διαγενομένης οὖν στάσεως (λέγει ὁ Λουκᾶς) (Πράξ. ιε.) καὶ ζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ τινας ἄλλους ἐξ αὐτῶν, πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους εἰς Ἱερουσαλήμ, περὶ τοῦ ζητήματος τούτου· παραγενόμενοι δὲ εἰς Ἱερουσαλὴμ ἀπεδέχθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων· τότε λέγει· Συνήχθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου· (Πράξ. ιε.) πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς Πέτρος, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ἄνδρες ἀδελφοὶ, ὑμεῖς ἐπίστασθε· καὶ τὰ ἐξῆς· εἶτα λέγει· Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος λέγων, ἄνδρες ἀδελφοὶ, ἀκούσατέ μου· καὶ τὰ λοιπά· Ἰδοὺ καὶ ἐδῶ ὁ ἀπόστολος ἐδημηγόρησε πρῶτα καὶ εἶπε τὰ ὅσα εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον, ἔπειτα λέγει τὴν γνώμην του περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως· καὶ μήτε Πέτρος τοῦ ἐναντιεῖται, μήτε τις ἄλλος τῶν ἀποστόλων· Διὸ ἐγὼ κρίνω (λέγει) μὴ παρενοχλεῖν (Πράξ. ιε.) τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν· ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ

τῶν

τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδώλων καὶ τῆς πορνείας καὶ τοῦ πνικτοῦ καὶ τοῦ αἵματος· Ταῦτα μὲν εἶπεν ὁ Ἰάκωβος· καὶ τότε ἡ σύνοδος ἀπεφάσισε· Τότε ἔδοξε (λέγει) τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν σὺν Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ, Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Βαρσαβᾶν, καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς· γράψαντες διὰ χειρῶν αὐτῶν τάδε. Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί, τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξ ἐθνῶν χαίρειν. Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν ὅτι τινὲς ἐξ ἡμῶν ἐξελθόντες, ἐτάραξαν ὑμᾶς λόγοις, ἀνασκευάζοντες τὰς ψυχὰς ὑμῶν, λέγοντες περιτέμνεσθαι καὶ τηρεῖν τὸν νόμον, οἷς οὐ διεστειλάμεθα· ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδὸν ἐκλεξαμένους ἄνδρας πέμψαι πρὸς ὑμᾶς, σὺν τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν Βαρνάβᾳ καὶ Παύλῳ, ἀνθρώποις παραδεδωκόσι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ τὰ ἑξῆς· εἶτα λέγουσιν· Ἔδοξε γὰρ τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν ἐπάναγκες τούτων· ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ, καὶ πορνείας· ἐξ ὧν διατηροῦντες ἑαυτοὺς εὖ πράξετε· ἔρρωσθε· Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐφανερώθη εἰς ὅλους, ὅτι ὁ μακάριος Πέτρος, μήτε κύριος ἦτον τῶν ἀποστόλων, μήτε δεσπότης· μήτ' ἐξουσίαζεν αὐτὸς μόνος νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα τὰ καθόλου τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ πάντες ὁμοθυμαδὸν οἱ ἀπόστολοι συναχθέντες, τὰ ἔκρεναν καὶ τὰ ἐβεβαίωναν· τοὺς ὁποίους ὁ Χριστὸς ἄφισε ποιμένας καὶ ἐπισκόπους νὰ διαφυλάττουσι τὴν λογικὴν του ποίμνην, τουτέστιν ἡμᾶς τοὺς ὀρθοδόξους Χριστιανούς· τὴν ὁποίαν μήτε Πέτρος τὴν ἐξαγόρασε μὲ τὸ αἷμα του ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου, μήτε Παῦλος· μήτε τις ἄλλος τῶν ἀνθρώπων· ἀλλ' αὐτὸς μόνος ὁ γλυκὺς καὶ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς· αὐτὸς ὁ ἀψευδὴς Χριστὸς ὑπόσχεται καὶ τάζει νὰ εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον ἐκείνων, ὅπου διὰ τὸ ὄνομά του συναθροίζονται· λέγων, Οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν· ἀρκεῖ δὲ καὶ ταῦτα περὶ τῆς ἰσότητος τῶν ἀποστόλων.

Ψῆφος τῶν ἀποστόλων.

Σημείωσε.

Σημείωσαι.

Ματθ. ιη.

Λέγουσι πάλιν οἱ Ρωμαῖοι, ὅτι ὁ Πέτρος ἦτον ὑπεράνω βασιλέων καὶ πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας τοῦ κόσμου τούτου· ἡμεῖς εἰς τοῦτο θέλομεν δείξει, ὅτι ὄχι μόνον δὲν ἦτον ὑπεράνω τῶν βασιλέων, ἀλλ' ὑποτασσόταν πᾶσαν ἐξουσίαν κοσμικήν, καὶ αὐτός, καὶ οἱ ἀπόστολοι ὅλοι ὁμοίως· καὶ ὄχι μόνον οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἔδειξεν ὑποταγὴν εἰς τοὺς βασιλεῖς· καὶ πρῶτον μὲν ὑπετάγη, ὅταν ἀπεγράφθη εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Καίσαρος· καθὼς μαρτυρεῖ ὁ εὐαγγελιστής. Ἀνέβη δὲ καὶ Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὔσῃ ἐγκύῳ· καὶ ὁ θεῖος Κοσμᾶς εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, λέγει· Ἐν δούλοις τῷ Καίσαρος δόγματι ἀπεγράφης πειθήσας, καὶ δούλους ἡμᾶς ἐχθροῦ καὶ ἁμαρτίας ἠλευθέρωσας Χριστέ· καὶ τὰ λοιπά· δεύτερον ὑπετάγη, ὅταν ἐπλήρωσε τὰ δίδραχμα· Προσῆλθον (λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς) οἱ τὰ δίδραχμα λαμβάνοντες τῷ Πέτρῳ, καὶ εἶπον, ὁ διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα; λέγει, ναί· ὁ δὲ Ἰησοῦς λέγει τῷ Πέτρῳ, πορευθεὶς εἰς τὴν θάλασσαν, βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον· καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα, ἐκεῖνον λαβὼν δὸς αὐτοῖς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ· τρίτον ὑπετάγη ἔμπροσθεν τοῦ Πιλάτου, ἐμπαιζόμενος, μαστιγούμενος, τυπτόμενος, καὶ τέλος πάντων εἰς θάνατον καταδικαζόμενος· ἂν ὁ Χριστὸς λοιπὸν ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, ἔδειξεν τοιαύτην

Περὶ ὑποταγῆς Πέτρου.

Λουκ. β.

Κοσμᾶς.

Ματθ. ιζ.

αὐτὴν ὑποταγὴν εἰς τοὺς βασιλεῖς, πόσῳ μᾶλλον ἔπρεπε νὰ δείξῃ ὁ Πέτρος ὁ μαθητὴς καὶ δοῦλος; ἢ πρὸς τί τοὺς ἔλεγεν ὁ Χριστός, Ἰδοὺ ἐγὼ πέμπω ὑμᾶς, ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων; οὐ διατί ὁ Πέτρος μᾶς νουθετεῖ λέγων. Ὑποτάγητε οὖν πάσῃ ἀνθρωπίνῃ κτίσει διὰ τὸν Κύριον, εἴτε βασιλεῖ ὡς ὑπερέχοντι, εἴτε ἡγεμόσιν, ὡς δι' αὐτοῦ πεμπομένοις, εἰς ἐκδίκησιν μὲν κακοποιῶν, ἔπαινον δὲ ἀγαθοποιῶν, ὅτι οὕτως ἐστὶ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. καὶ Παῦλος ταῦτα πρὸς Ῥωμαίους γράφει. Πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. οὐ γάρ ἐστιν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ. αἱ δὲ οὖσαι ἐξουσίαι, ὑπὸ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσίν. ὥστε ὁ ἀντιτασσόμενος τῇ ἐξουσίᾳ, τῇ τοῦ Θεοῦ διαταγῇ ἀνθέστηκεν. οἱ γὰρ ἀνθεστηκότες, αὐτοῖς κρίμα λήψονται. οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ. Θεοῦ γὰρ διάκονος ἐστι· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ φόρους τελεῖται. τοῦτο λέγει καὶ ὁ Χριστός, Ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ· καὶ ὁ Σολομὼν ἐν ταῖς παροιμίαις, Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι, δι' ἐμοῦ μεγιστᾶνες μεγαλύνονται. δι' ἐμοῦ μεγιστᾶνες γράφουσι δικαιοσύνην, καὶ δι' ἐμοῦ τύραννοι κρατοῦσι γῆς· καὶ ὁ Σειρὰχ λέγει, Μεγιστᾶσι ταπείνου τὴν κεφαλήν σου. καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πιλάτου μαρτυρεῖ ὁ Χριστός, ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἦτον. Οὐκ εἶχες ἐξουσίαν λέγει οὐδεμίαν κατ' ἐμοῦ, εἰ μὴ ἦν σοι δεδομένον ἄνωθεν. Καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἐξηγούμενος τὸ ῥητὸν τοῦ μακαρίου Παύλου, τὸ λέγον, Ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω, λέγει. Τέως δὲ τοιούτους οὐ κινεῖ τοὺς λογισμοὺς οὓς εἶπον· ἀλλὰ κατὰ ὀφειλὴν κελεύοντας τοῦτο ποιεῖν· καὶ δεικνὺς ὅτι πᾶσι ταῦτα διατάττεται, καὶ ἱερεῦσι καὶ μοναχοῖς, οὐχὶ τοῖς βιωτικοῖς μόνον, ἐκ προοιμίων αὐτὸ δῆλον ἐποίησεν, οὕτω λέγων, πᾶσα ψυχὴ ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσέσθω. κἂν ἀπόστολος ᾖς, κἂν εὐαγγελιστής, κἂν προφήτης, κἂν ὅστις οὖν. οὐδὲ γὰρ ἀνατρέπει τὴν εὐσέβειαν αὕτη ἡ ὑποταγή. καὶ οὐχ ἁπλῶς λέγει πειθέσθω, ἀλλ' ὑποτασσέσθω. βλέπε πῶς ἑρμηνεύει ὁ διδάσκαλος τὸ ῥητὸν τοῦτο τοῦ ἀποστόλου· ὅτι καὶ ἀπόστολοι καὶ προφῆται καὶ πᾶς ἄλλος, πρέπει νὰ ὑποτάσσεται τῇ ἐξουσίᾳ. Ἔτι δὲ τὰ δύο μαχαίρια ὁποῦ εὑρέθησαν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ δεσπότου, τί ἄλλο ἐσημαίνασι, εἰ μὴ μόνον τὰς δύο ἐξουσίας· τὸ ἓν, τὴν πνευματικήν, καὶ τὸ ἄλλο τὴν κοσμικήν. Οἱ δὲ εἶπον Κύριε, ἰδοὺ μάχαιραι ὧδε δύο. ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, ἱκανόν ἐστι. ἤγουν ἀρκετὰ εἶναι ταῦτα τὰ δύο μαχαίρια πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν ἀνθρώπων. τὸ ἓν κατὰ τοῦ σώματος, τὸ δ' ἄλλο κατὰ τῆς ψυχῆς. καὶ τὴν μὲν μάχαιραν τοῦ σώματος, τὴν ἔδωκεν ὁ Κύριος τῷ κοσμικῷ βασιλεῖ. διὰ τοῦτο λέγει ὁ Παῦλος. Οὐ γὰρ εἰκῇ τὴν μάχαιραν φορεῖ. Θεοῦ γὰρ διάκονος ἐστι. τὴν δ' ἄλλην, τὴν ὁποίαν ὁ αὐτὸς πάλιν καλεῖ μάχαιραν τοῦ πνεύματος, τὴν ἔδωκε τοῖς ἀποστόλοις πᾶσιν εἰς τὸ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας. Ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον ἐστὶ τοῖς πᾶσιν, ὅτι μήτε τὸν μακάριον Πέτρον, μήτε τὸν μακάριον Παῦλον, μήτε τινὰ ἄλλον τῶν ἀποστόλων, ἀφῆκεν ὁ Χριστὸς ὑπεράνω τῶν βασιλέων τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς ἐδίδαξεν νὰ ὑποτάσσονται ταῖς κοσμικαῖς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις. καθὼς διὰ πολλῶν ἐφανερώθη. Ἂν ὁ Πέτρος λοιπὸν καὶ οἱ λοιποὶ ἀπόστολοι ἦσαν ὑποτεταγμένοι εἰς τὰς ἐξουσίας τὰς κοσμικάς, πῶς ἀποτολμῶσιν οἱ διάδοχοι τοῦ Πέτρου νὰ λέγουν, ὅτι ἡμεῖς ὁρίζομεν, ἡμεῖς μόνοι ἐξουσιάζομεν, ἡμεῖς κρίνομεν τὰς βασιλείας τοῦ κόσμου, καὶ τὰς ἐξουσίας ἡμεῖς τὰς διαμοιράζομεν, ἡμεῖς τὰς κυβερνοῦμεν· ὄχι μόνον τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἐξουσιάζομεν, ἀλλὰ καὶ τὰ πολιτικὰ πάντα· καὶ ταῦτα μὲν δὴ ταῦτα.

Λουκ. ι. — Πέτρου ἐπιστ. α. κεφαλ. β. — Ῥωμ. ιγ. — Ματθ. κβ. — Παροιμ. η. — Σειρὰχ. δ. — Ἰωάν. ιθ. — Χρυσόστ. — Σημ. — Λουκ. κβ. — Ῥωμ. ιγ. — Ἐφεσ. ς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Εἰς τοῦτο τὸ δ. κεφάλαιον, θέλομεν πληρώσει τὴν ὑπόσχεσιν ἐκείνην ὁποῦ ἐξ ἀρχῆς ὑπεσχέθημεν. τουτέστι θέλομεν προφέρει τὰ προνόμοια ἐκεῖνα ὁποῦ τὴν σήμερον ἀποδίδωσιν οἱ παπισταὶ τοῦ πάπα, καὶ ἀκολούθως καὶ τὰς αὐτῶν διαλύσεις. Καὶ α. τὸν κηρύττουσι Θεὸν εἰς τὴν γῆν. β. θέλουσιν αὐτοὶ καὶ ὁ πάπας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ὁποῦ θέλουσι νὰ ἐξομολογηθοῦσιν εἰς τοὺς πνευματικούς τους, πρῶτα νὰ τοὺς ἐρωτοῦσιν οἱ πνευματικοὶ ἂν πιστεύουσιν εἰς τὸν πάπαν, ἔπειτα νὰ τοὺς ἐξομολογοῦσι. γ. διδάσκουσι φανερά, καὶ βιβλία ἐκδίδωσιν, πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ πάπας νὰ γένῃ ποτὲ αἱρετικός, ἢ νὰ σφάλῃ εἰς τὰ δόγματα τῆς πίστεως. δ. λέγουσιν ὅτι ὁ πάπας εἶναι ἐπάνω τῶν συνόδων τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν, καὶ πάντων τῶν κατὰ μέρος ἁγίων. ε. ἀποδίδωσι προνόμιον τοῦ πάπα, νὰ βαστάῃ ἐπάνω τοῦ καλιγίου του τὸν τίμιον σταυρόν. ς. λέγουσιν, ὅτι ἔχει προνόμιον ὅταν λειτουργάει, καθεζόμενος εἰς τὸν θρόνον του, νὰ μεταλαμβάνει τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. ζ. λέγουσιν, ἐπειδὴ ὁ μακάριος Πέτρος ἐμαρτύρησε εἰς τὴν Ῥώμην, διὰ τοῦτο πρέπει καὶ ὁ θρόνος τῆς Ῥώμης νὰ εἶναι ὑπεράνω πάντων τῶν θρόνων τῆς οἰκουμένης.

Λύσις εἰς τὸ α. Καὶ εἰς μὲν τὸ α. προνόμιον λέγομεν, ὅτι οὐδὲν ἁμάρτημα εἶναι χεῖρον τῆς ὑπερηφα-
νείας· καὶ τί ἄλλο χειρότερον, ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι τινὰς ἐναντίος καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ; καθὼς
ἡ γραφὴ λέγει, Κύριος ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν· καὶ ἂν ἁ-
πλῶς ὁ ὑπερήφανος εἶναι ἐναντίος τοῦ Θεοῦ, ποταπὸς θέλει εἶσθαι ἐκεῖνος, ὁποῦ ὄχι μό-
νον εἰς πάντα τὰ ἄλλα πράγματα ἀρκεῖται νὰ εἶναι πρῶτος καὶ κύριος, ἀλλὰ θέλει νὰ
καλεῖται καὶ Θεὸς ἐπίγειος; τὸ ὁποῖον οὐδεὶς ποτὲ θεοσεβὴς ἠθέλησε νὰ τὸ παραδεχθῇ,
νὰ καλεσθῇ δηλονότι Θεὸς ἐπίγειος. ἀλλὰ πάντες τὸ ἀπεστράφησαν ὡς βλάσφημον καὶ
ἐναντίον εἰς τὸν Θεόν. καὶ οὐδένα κτίσμα τοῦ Θεοῦ οὔτε ἄγγελοι οὔτε ἄνθρωποι τὸ ἐπεθύ-
Ἠσαΐ. ιδ. “ μησαν, παρὰ μόνος ὁ ἑωσφόρος διάβολος. ὁ ὁποῖος εἶπε, Θήσω τὸν θρόνον μου ἐπάνω
“ τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τοῦ ὑψίστου. διὰ τοῦτο ἀπεδιώχθη οὐρανόθεν παρὰ Θεοῦ,
Λουκ. ι. “ καὶ ἐξέπεσε εἰς τὰ κατώτατα μέρη τοῦ ᾅδου. τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Χριστὸς λέγων, Ἐθεώ-
ρουν τὸν σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς μιαρὸς
Ματθ. δ. “ διάβολος ἐζήτησε παρὰ Χριστοῦ λέγων, Ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς με, ταῦτα πάντα σοὶ
“ δώσω. τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ὕπαγε ὀπίσω μου σατανᾶ, γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν
“ Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. τοιαύτην ἐπιθυμίαν ἐπεθύμησε
Γενεσ. γ. “ ποτὲ καὶ ὁ ἐλεεινὸς Ἀδάμ· διὰ τοῦτο ἤκουσε παρὰ Θεοῦ, Ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς
ἐξ ἡμῶν. καὶ τὴν ταλαιπωρίαν καὶ δυστυχίαν ὁποῦ ἀπέλαβε ἐκεῖνος καὶ τὸ σπέρματου
ὅλον, διὰ τὴν τοιαύτην αὐθεντίαν, πάντες καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες καλῶς τὴν ἠξεύρομεν.
Γενεσ. γ. τὴν ἐξορίαν λέγω τοῦ παραδείσου· Καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου
“ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι τὴν γῆν ἐξ ἧς ἐλήφθη. τὴν ταλαίπωρον καὶ ἐπίπονον ταύ-
“ την ζωήν. Ἐν ἱδρῶτι τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου· καὶ τό, ἐν λύπαις τέξῃ
τέκνα· καὶ τελευταῖον τὸν θάνατον τὸ μέγα εἰς τοὺς ἀνθρώπους κακόν. Ὅτι γῆ εἶ, καὶ
εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. Ἐγὼ ἀληθῶς θαυμάζω πῶς ἀποτολμῶσι τινὲς τὴν σήμερον, ἔχον-
τες τοιαῦτα φοβερὰ παραδείγματα, νὰ ὀρέγωνται τοιαύτην ἀντίθεον ἐπιθυμίαν. καὶ οὐ
μόνον θαυμάζω, ἀλλὰ καὶ βαρὺ καὶ δυσβάστακτον μου φαίνεται, ἄνθρωποι ὄντες, καὶ οὐδὲν
ἄλλο, ἢ μὴ γῆ καὶ σποδὸς νὰ ζητοῦσι παρὰ πάντων νὰ προσκυνοῦνται ὡς Θεοί. καὶ μά-
λιστα ἀρχιερεῖς ὄντες. διότι ἐκεῖνος ὁποῦ καταναγκάζει νὰ τὸν διδάσκουσι εἰς τὴν

ἀμβώνα

ἀμβώνα διὰ Θεὸν, τί ἄλλο ἐπιθυμεῖ, παρὰ νὰ τὸν προσκυνήσουν, καὶ νὰ τὸν λατρεύσουν ὡς Θεόν; καθὼς ποτὲ οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζαν, Θεοὺς, τὸν Δία, καὶ τὸν Κρόνον, καὶ τὸν Ἄρην, καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς Θεούς. ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀποκρίνονται λέγοντες, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς εἶπε τῷ Μωϋσῇ, Ἰδοὺ ἐγὼ δέδωκά σε Θεὸν φαραῷ. ἀλλὰ πότε ὁ Μωϋσῆς ἐζήτησε νὰ καλεῖται « Ἐξοδ. ζ. παρὰ τῶν Ἰουδαίων Θεός; οὐ πότε τις τῶν Ἑβραίων τὸν ὠνόμασε Θεόν; οὐ τὸν ἐκήρυξε εἰς τὸν λαόν; ἢ εἶπε ποτὲ, ἠξεύρετε πάντες, ὅτι ὁ Μωϋσῆς εἶναι Θεὸς εἰς τὴν γῆν· διότι ὁ Θεὸς τοῦ εἶπε, ὅτι τὸν ἔδωκε Θεὸν φαραώ; ποτὲ δὲν ἐφάνη τοῦτο, οὔτ' ἠκούσθη, ὅτι ὁ Μωϋσῆς νὰ ἐκαλέσθη Θεός. μάλιστα αὐτὸς διδάσκει τοὺς Ἰουδαίους, νὰ μὴν γνωρίζουν ἄλλον παρὰ ἕνα καὶ μόνον Θεὸν ἀληθινὸν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἄνω, καὶ εἰς τὴν γῆν κάτω. Καὶ γνώσῃ σήμερον (λέγει) καὶ ἐπιστραφήσῃ τῇ διανοίᾳ, ὅτι Κύριος ὁ Θεός σου, « Δευτερ. νομ. δ. οὗτος Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς κάτω· καὶ οὐκ ἔστιν ἔτι πλὴν αὐτοῦ. καὶ πῶς τὴν σήμερον τολμῶσιν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς παλαιᾶς Ῥώμης νὰ ὀνομάζονται θεοί; καὶ οὐ μόνον θέλουσι νὰ ὀνομάζονται ἁπλῶς θεοί, ἀλλὰ καὶ καταναγκάζουσι τοὺς ἀνθρώπους νὰ πιστεύουσιν εἰς αὐτούς. τίς ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος ἐκείνου ὁποῦ ἐπιθυμεῖ νὰ ὀνομάζεται τοιοῦτος; νομίζω ὅτι πάντες νὰ τὸ γνωρίζουσιν. εἰ δὲ μὴ πάντες, ἀλλὰ γοῦν οἱ ἐπιστήμονες καὶ θεοσεβεῖς ἄνδρες, καλῶς τὸ γνώσκουσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐκεῖνος ἐπιθυμεῖ νὰ καλῆται Θεός. ἄρα δύναται νὰ κάμει καὶ τὰς ἐνεργείας τοῦ θεοῦ; καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσιν omnia potest, ἤγουν πάντα δύναται; ἄρα δύναται νὰ προστάξῃ τὴν γῆν νὰ γεννήσῃ καὶ νὰ ἐκβλαστήσῃ ἄλλα νέα δένδρα, καθὼς ὁ θεός; Καὶ εἶπεν ὁ θεὸς βλαστησάτω ἡ γῆ βο- « Γενεσ. α. τάνην χόρτου, καὶ ξύλον κάρπιμον ποιοῦν καρπὸν, καὶ ἐγένετο οὕτω. ἄρα δύναται νὰ προστάξῃ τὴν θάλασσαν ἢ τὸν ἄνεμον νὰ ἡσυχάσῃ, καθὼς ὁ Χριστός; Καὶ διεγερθεὶς ἐπετί- « Μαρκ. δ. μησε τῷ ἀνέμῳ, καὶ εἶπε τῇ θαλάσσῃ, σιώπα, πεφίμωσο. καὶ ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος, καὶ ἐγένετο γαλήνη. ἄρα δύναται νὰ κάμῃ κανένα ἔργον ὁποῦ νὰ τὸν δειχθῇ διὰ θεόν; οὐ νομίζω. Ἀλλὰ ταῦτα λέγει εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ τινὰς ἄνθρωπος δὲ δύναται νὰ τὰ κάμῃ παρὰ μόνος ὁ Θεός. τὸ λοιπὸν ἂν ὁ ἄνθρωπος δὲ δύναται νὰ κάμῃ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ, μήτε τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἂς μὴν τὸ ἰδιοποιεῖται. ἀλλ' ἂς κράζεται καὶ ἐκεῖνος ἄνθρωπος, καὶ ὁμοιοπαθὴς ὥσπερ καὶ οἱ λοιποὶ ἄνθρωποι.

Εἰς τοῦτο τὸ β. προνόμιον, θέλουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ νὰ πιστεύουσι καὶ νὰ ὁμολογοῦσι πῶς πιστεύουν εἰς τὸν πάπαν· καὶ ὅταν τις ὑπάγῃ νὰ ἐξο- Λύσις εἰς τὸ β. μολογηθῇ εἰς τὸν πνευματικόν του, πρῶτον τὸν ἐρωτᾷ ἂν πιστεύῃ εἰς τὸν πάπαν· καὶ εἰ μὲν ὁμολογήσῃ ὅτι πιστεύει, τὸν δέχεται. καὶ τότε ἔρχεται εἰς τὰ μέρη τῆς ἐξομολογήσεως· εἰ δὲ μὴ, τὸν ἀποδειώχθη ὡς ἀρνητήν· Ἡμεῖς εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι ὄχι μόνον εἶναι ἄπρεπον καὶ παράνομον, ἀλλὰ καὶ βλάσφημον σιμὰ εἰς τὸν Θεόν· ἐπειδὴ καὶ τὸ ῥῆμα τοῦτο, τὸ, πιστεύω, ποτὲ τινὸς ἄλλου κτίσματος δὲν ἐδόθη, μήτε ὁρατοῦ μήτ' ἀοράτου, ἀλλὰ μόνου τοῦ ἐν Τριάδι ὑμνουμένου Θεοῦ· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ ἰδιοποιοῦνται οἱ ἄνθρωποι· οὔτε νὰ βιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τοῦτο· ἀλλὰ δίκαιον εἶναι, οἱ πνευματικοὶ νὰ ἐρωτοῦσι πρῶτον, ἂν πιστεύῃ ὁ Χριστιανὸς εἰς πατέρα, υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα· ἔπειτα ἂν ὑποτάσσεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· καὶ τἄλλα ὅσα ἁρμόζουσιν εἰς ἐξομολόγησιν.

Εἰς τὸ γ. τοῦτο προνόμιον λέγουσιν ἐκεῖνοι ὅσοι κολακεύουσι τὸν πάπαν, ὅτι ἀδύνατον εἶναι Λύσις εἰς τὸ γ. νὰ γένῃ ποτὲ ὁ πάπας αἱρετικός· ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἐνδέχεται καὶ πάπας καὶ πᾶς ἄλλος ἄνθρωπος νὰ γένῃ αἱρετικὸς, καὶ νὰ ἐξεπέσῃ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἁμαρτίαν· ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι με-

γλυκύτερα· καὶ εἰς τὴν χάριν, καὶ εἰς τὴν ἁγιωσύνην, ἐξέπεσεν εἰς μεγάλα καὶ θανάσιμα ἁμαρτήματα. καὶ πρῶτον ἥμαρτεν εἰς Θεὸν ὁ προπάτωρ ἡμῶν Ἀδάμ· ὁ ὁποῖος εἶχε πάσας τὰς χάριτας ὅπου ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις· καὶ πάλιν ὁ προφήτης Δαβὶδ ἐξέπεσε εἰς δύο θανάσιμα ἁμαρτήματα, εἰς μοιχείαν λέγω καὶ φόνον· τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς

Βασιλειῶν. α κεφ. ιϛ.

ἐμαρτύρησε πῶς τὸν ηὗρε κατὰ τὴν καρδίαν του· Εὗρον (λέγει) Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, ὃς ποιήσει πάντα τὰ θελήματά μου· ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος

Ματθ. ιϛ.

Πέτρος, τοῦ ὁποίου ἀπεκάλυψεν ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος τὴν πίστιν καὶ τὴν ὁμολογίαν· Μακάριος εἶ Σίμων βὰρ Ἰωνᾶ, ὅτι σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψέ σοι, ἀλλ' ὁ πατήρ μου ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὅσον ἐδιϊσχυρίζετον νὰ μὴ ξεπέσῃ ποτὲ εἰς τοιαύτην ἁμαρτίαν·

Ματθ. κζ.

Ἐξέπεσεν ὅμως, καὶ ἠρνήθη τὸν Χριστὸν ἐκ τρίτου· Ἠρνήσατο μεθ' ὅρκου, ὅτι οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον· Καὶ Νικόλαος ὁ προσήλυτος ὁ Ἀντιοχεύς· ὁ ὁποῖος ἦτον εἷς τῶν ἑπτὰ διακόνων, τοὺς ὁποίους ἐχειροτόνησαν οἱ ἀπόστολοι, διὰ νὰ ὑπηρετοῦσι τὰς χρείας τῶν ἀποστόλων, καθὼς λέγει ὁ Λουκᾶς εἰς τὰς πράξεις· καὶ ὅσον ὁ Νικόλαος ἐγένετο αἱρετικός· καθὼς τὸ μαρτυρεῖ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος εἰς τὸν β. τόμον τοῦ πρώτου βιβλίου· Ἂν οὗτοι λοιπὸν ἐξέπεσαν εἰς τοιαῦτα φοβερὰ ἁμαρτήματα, ποῖος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὑψηλοφρονεῖ καὶ καυχᾶται καὶ λέγει, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πέσῃ εἰς πᾶσαν ἁμαρτίαν; καὶ τί λέγω ἀνθρώπους; ὅπου καὶ αὐτοὶ οἱ ἄγγελοι ἥμαρτον, καὶ ἔγιναν ἀποστάται τοῦ Θεοῦ· οἱ ὁποῖοι εἶναι ἄυλοι, καὶ δυσκίνητοι εἰς τὴν ἁμαρτίαν· Τοῦτο καὶ ὁ λογαριασμὸς τὸ ἀποδείχνει, ὅτι ἐνδέχεται πᾶς ἄνθρωπος νὰ γένῃ αἱρετικός· ἐπειδὴ ὑπὸ πάντων ὁμολογεῖται, ὅτι πᾶν κτιστὸν εἶναι καὶ τρεπτόν· ὁ ἄνθρωπος εἶναι κτιστός· ἄρα καὶ τρεπτός. τρεπτὸς εἶναι καὶ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τὴν ψυχήν· καὶ κατὰ μὲν τὸ σῶμα, εἶναι καὶ τρεπτὸς, καὶ μεταβλητὸς, κατὰ τὴν τῶν στοιχείων, ἢ χυμῶν, ποιότητα, καὶ ποσότητα. κατὰ δὲ τὴν ψυχήν, κατὰ τὴν τῆς θελήσεως καὶ αὐτεξουσιότητος προαίρεσιν καὶ ἐλευθερίαν. Ἀλλ' εἰς βεβαίωσιν τοῦ λόγου, θέλομεν φέρει καὶ τὰ ὀνόματα πάλιν τῶν παπάδων· οἱ ὁποῖοι ἐξέπεσαν εἰς αἱρέσεις, καὶ ἄλλας θανάσιμας ἁμαρτίας· τοὺς ὁποίους καὶ ἐν τοῖς ὄπισθεν τοὺς ἐδείξαμεν· καὶ πρῶτος ὁ Μαρκελλῖνος ὁ πάπας ἔγινεν εἰδωλολάτρης· καθὼς ἐν τοῖς προειρημένοις ἀπεδείχθη· καὶ Λιβέριος ὁ πάπας ἔγινεν αἱρετικός· καὶ τὸν εἰκοστὸν δεύτερον Ἰωάννην τὸν πάπαν, ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ σύνοδος τῆς γερμανίας τὸν ἐκαθήρεν ὡς αἱρετικόν· καὶ ὁ πάπας Ὀνώριος, ἔγινε μονοθελήτης αἱρετικὸς, ὡς ἐδείξαμεν ἐν τοῖς ὄπισθεν· καὶ ὁ Φελίτζης ὁ δεύτερος ἐχειροτονήθη ἀπὸ αἱρετικούς· μάρτυρες εἰς τοῦτο, ὁ Εὐσέβιος καὶ ὁ Ἱερώνυμος· τοὺς ὁποίους φέρει εἰς μαρτυρίαν ὁ Πλάτινας· ὁ ὁποῖος γράφει τὴν ζωὴν τούτου τοῦ Φελίτζη· καὶ Βενέδικτος ὁ δέκατος ἦτον σιμωνιακός· μάρτυς εἰς τοῦτο ὁ Πλάτινας: καὶ Χριστόφορος ἢ Χριστόφανος, ἦτον παράνομος· Ἔτι δὲ Ἰωάννης ὁ εἰκοστὸς δεύτερος, ἦτον σιμωνιακός· ὅτι διὰ τὰ χρήματα ἔγινε πάπας· τοῦτον τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Πλάτινας διὰ αἱρετικὸν, πλὴν εἰς τὸν ἀριθμὸν, τὸν ἀριθμεῖ εἰκοστὸν τέταρτον. περὶ δὲ τῶν παπάδων ὅπου ἐξέπεσαν εἰς ἄλλα θανάσιμα ἁμαρτήματα, ἀφίνω νὰ τοὺς διηγηθῇ ἄλλος· εὐλαβούμενος μήπως καὶ μολύνω τὴν πένα γράφοντάς τα· ἕνα καὶ μόνον μιαρὸν καὶ ἀπάνθρωπον θέλω φέρει εἰς τὸ μέσον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ νὰ κρίνῃ τινὰς καὶ τοὺς ἄλλους. Σέργιος ὁ τρίτος πάπας, τοιαύτην ἔχθραν εἶχε πρὸς τὸν Χριστόφανον τὸν πάπα, ὅτι καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοφάνου τούτου, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ· καὶ τί κάνει; εὐγάνει τὸ νεκρὸν σῶμα ἀπὸ τὸν τάφον, καὶ κόπτει τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ σῶμα τὸ ῥίπτει εἰς τὸν ποταμόν. μάρτυρες εἰς τοῦτο ὁ Πλάτινας, καὶ Θωμᾶς ὁ Κόστος ὁ Ναπολιτάνος. ὅρα τὸ λοιπὸν ἂν ἐνδέχεται νὰ

ξεπέσῃ

ξεπέσει εἰς αἱρέσεις ὁ πάπας, καὶ εἰς πᾶσαν ἄλλην ἁμαρτίαν· πάπιδες ἦσαν καὶ οἱ προειρημένοι, ἀλλ' ὅμως ἐξέπεσαν, καθὼς φανερὰ φαίνονται. καὶ τί λέγω πάπιδες, ἀνθρώπους ἡμῖν ὁμοιοπαθεῖς; ὅπου καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ κατοικητήριον τοῦ παναγίου πνεύματος, καθὼς μαρτυρήσεται παρὰ Θεοῦ, Ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος· [Πράξ. θ.] καὶ αὐτὸς λέγω ἐφοβοῦτον, μήπως καὶ εἰς κενὸν τρέχει· καθὼς αὐτὸς μαρτυρεῖ, λέγων· Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέχω, ἢ ἔδραμον· [Γαλατ. β.] αὐτὸς ὁ μέγας τῆς ἀληθείας διδάσκαλος, δὲν ἐθάρρει εἰς τοὺς λόγους του, ἀλλ' ἐφοβοῦτον μήπως καὶ εἰς κενὸν τρέχει ἢ ἔδραμε· ποῖος θέλει εὑρεθεῖ τόσον τολμηρὸς, ὅτι νὰ εἰπῇ πῶς δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ξεπέσῃ εἰς ἁμαρτήματα καὶ αἱρέσεις; ἀλλ' ἀποκρίνονται λέγοντες, ὅτι εὔκολον ἦτον καὶ ὁ Παῦλος καὶ πᾶς ἄλλος ἅγιος, νὰ ξεπέσῃ τῆς ἀληθείας· ὁ δὲ πάπας τῆς Ῥώμης, οὐδέποτε· καὶ τίς νὰ τὸ ἀκούσῃ τοῦτο καὶ νὰ τὸ πιστεύσῃ; ἢ τίς νὰ τὸ ἀκούσῃ, καὶ νὰ μὴ τοὺς καταγελάσῃ; Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ γ. προοιμίου. νῦν δὲ καὶ περὶ τοῦ δ. λέξομεν.

[Λύσις εἰς τὸ δ.] Τέταρτον λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὅτι ὁ πάπας εἶναι ὑπεράνω τῶν Συνόδων, ἐπειδὴ καὶ ὁ Πέτρος ἦτον ὑπεράνω πάσης Συνόδου· εἰς τοῦτο λέγομεν, ὅτι μήτε εἰς τὴν θείαν γραφὴν ηὑρέθη ποτὲ, νὰ ἦτον ὁ Πέτρος ὑπεράνω τῶν Συνόδων· μήτε εἰς τὰ πρακτικὰ τῶν Συνόδων φαίνεται, μήτε τις Ἱστοριογράφος ἔγραψεν, ὅτι ὁ πάπας νὰ ἦτον ὑπεράνω τῶν Συνόδων· ἀλλὰ πάντες οἱ πάλαι ἅγιοι ἀρχιερεῖς τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, ὑποτάσσονται εἰς τοὺς ὅρους καὶ τοὺς κανόνας ὅπου αἱ ἅγιαι καὶ ἱεραὶ Σύνοδοι ἐθέσπιζαν· καθὼς φαίνονται γεγραμμένοι εἰς τὰς αὐτὰς ἁγίας Συνόδους· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ μακάριος Πέτρος ὑποτασσέτουν ταῖς ἁγίαις Συνόδοις· καὶ ἄκουσον τί λέγει ὁ ἱερὸς Λουκᾶς εἰς τὰς πράξεις· Ἀκούσαντες δὲ οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην· οἵτινες καταβάντες προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον· [Πράξ. η.] εἶτα λέγει. Τότε ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον· Ἐκ τούτων δύο τινὰ μανθάνομεν· πρῶτον, ὅτι ἡ Σύνοδος τῶν ἀποστόλων ἔπεμψε τὸν Πέτρον, καὶ τὸν Ἰωάννην, εἰς ὑπηρεσίαν· Ἀκούσαντες (λέγει) οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἀπόστολοι, ὅτι δέδεκται ἡ Σαμάρεια τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην· βλέπε τὴν ἐξουσίαν τῆς Συνόδου· ἡ ὁποία ἀποστέλλει τὸν Πέτρον εἰς ὑπηρεσίαν· ἂν ὁ Πέτρος λοιπὸν ἦτον ὑπεράνω τῆς Συνόδου, πῶς ἤθελε τολμήσει ἡ Σύνοδος νὰ τὸν πέμψῃ εἰς ὑπηρεσίαν; ἢ πῶς ἤθελε ὑπακούσει ὁ Πέτρος τῆς Συνόδου, νὰ ὑπηρετήσῃ; ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἦτον ποτὲ· διότι μήτε Πέτρος ἐζήτησε ποτὲ τοιοῦτον, μήτε Παῦλος· ἀλλὰ πάντες ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἶχεν, πῶς νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιον· πῶς νὰ στηρίξουν τὴν πίστιν, πῶς νὰ φυλάξουν τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ὁμόνοιαν ἐν τῷ μέσῳ τους· βλέπε δὲ καὶ τῆς θείας προνοίας τὸ ἔργον· προβλέποντας γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅτι εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους, θέλουν ἀσυκωθεῖ τινὲς ἀρχιερεῖς, νὰ λέγουν ὅτι ἡμεῖς ἤμαθεν ὑπεράνω τῶν Συνόδων, καὶ μήτε ἀποστολικοὺς κανόνας ὑποτασσώμαθεν, μήτε Συνοδικοὺς, διὰ τοῦτο ἐφώτισε τὴν θείαν ἐκείνην Σύνοδον τῶν ἀποστόλων, καὶ ἀπέστειλε τὸν Πέτρον τὸν πρῶτον καὶ κορυφαῖον, εἰς ὑπηρεσίαν ἐκκλησιαστικὴν, δείχνοντας εἰς ὅλους τὴν αὐθεντίαν τῆς Συνόδου, πῶς εἶναι ἀπάνω καὶ εἰς ἀποστόλους, καὶ εἰς πάπιδες, καὶ πατριάρχας, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ἐπάνω εἰς πάντας. Δεύτερον μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Λουκᾶς, ὅτι τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ὅπου εἶχεν

Πράξ. η.

ὁ Πέτρος, εἶχε καὶ ὁ Ἰωάννης, διότι λέγει· Οἵ τινες, καταβάντες, προσηύξαντο περὶ αὐτῶν, ὅπως λάβωσι πνεῦμα ἅγιον· δὲν λέγει ὅτι προσηύξατο ὁ Πέτρος, ἀλλὰ προσηύξαντο καὶ οἱ δύο ὁμοῦ. εἶτα λέγει. ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον· δὲ λέγει ὅτι ὁ Πέτρος ἐπέθηκε τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς ἔδωκε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλὰ ἐπετίθουν τὰς χεῖρας καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. ὥστε φανερὸν εἶναι ὅτι καὶ ὁ Ἰωάννης εἶχε τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν παρὰ Χριστοῦ λαβὼν, τὴν ὁποίαν εἶχε καὶ ὁ μακάριος Πέτρος· καὶ διὰ τοῦτο ἐπροσηύχετο καὶ ὁ Ἰωάννης διὰ τοὺς ὑπεισκομένους χριστιανοὺς, καὶ ἔβανε τὰς χεῖρας του ἐπάνω εἰς τὰς κεφαλὰς ἐκείνων, καὶ ἐλάμβανον πνεῦμα ἅγιον. καθὼς καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἐποίει. Ἐκ τῆς συνόδου ταύτης τῶν ἀποστόλων τὸ λοιπὸν ἐφάνη, ὅτι αἱ σύνοδοι κατεξουσιάζουσι πάντων. καὶ ὅτι τῶν συνόδων μόνον εἶναι ἴδιον, νὰ διοικοῦν καὶ νὰ κυβερνοῦν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ νὰ διαλύουν τὰς ἀπορίας ὁποῦ συμβαίνουν. καθὼς ὁρίζει καὶ ὁ λθ. κανὼν τῶν ἀποστόλων.

Κανὼν τῶν ἀποστ. λθ.

Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς, διὰ Κυρίου, ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅρα τι προστάττει ὁ κανὼν οὕτως. μήτε οἱ ἐπίσκοποι λέγει δύνονται νὰ κάμουν τι, χωρὶς τὴν γνώμην τοῦ πρώτου, μήτε ὁ πρῶτος χωρὶς τῆς γνώμης τῶν ἐπισκόπων. Καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. καὶ ὁ Χριστὸς πάλιν, ὑπόσχεται νὰ εὑρίσκεται πάντα εἰς τὰς τοιαύτας συνόδους.

Ματθ. ιη.
Ἐκκλησ. δ.

Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν. καὶ πάλιν ὁ Ἐκκλησιαστὴς λέγει, Ἀγαθοὶ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα· διὰ τοῦτο ἡ σύνοδος ἔλυσε καὶ τὴν ἀμφιβολίαν τῆς περιτομῆς, ὁποῦ ἐσυνέβη εἰς τὴν Ἀντιόχειαν καὶ Συρίαν, καθὼς καὶ ὁ Λουκᾶς τὸ μαρτυρεῖ, καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς προειρημένοις ἀρκετὰ τὸ ἀπεδείξαμεν· καὶ πάλιν εἰς ἀνάμνησιν τῶν προειρημένων, θέλομεν εἰπεῖ περὶ τούτων.

Πράξ. ιε.

λέγει λοιπὸν ὁ Λουκᾶς, Ὅτι κατελθόντες ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, ἐδίδασκον τοὺς ἀδελφοὺς, ὅτι ἐὰν μὴ περιτέμνησθε τῷ ἔθει Μωσέως, οὐ δύνασθε σωθῆναι. γενομένης οὖν στάσεως καὶ συζητήσεως οὐκ ὀλίγης τῷ Παύλῳ καὶ τῷ Βαρνάβᾳ πρὸς αὐτοὺς, ἔταξαν ἀναβαίνειν Παῦλον καὶ Βαρνάβαν, καὶ τινὰς ἐξ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀποστόλους καὶ πρεσβυτέρους ἐν Ἱερουσαλὴμ, περὶ τοῦ ζητήματος τούτου. εἶτα λέγει. Συνήχθησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. τότε ἀναστὰς ὁ Πέτρος εἶπε, τί πειράζετε τὸν Θεὸν ἐπιθεῖναι ζυγὸν ἐπὶ τὸν τράχηλον τῶν μαθητῶν, ὃν οὔτε οἱ πατέρες ἡμῶν, οὔτε ἡμεῖς ἰσχύσαμεν βαστάσαι, ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐλπίζομεν σωθῆναι, καθ' ὃν τρόπον κἀκεῖνοι; εἶτα μετὰ τὸν Πέτρον ἀπεκρίθη ὁ Ἰάκωβος καὶ εἶπεν ἀποφασιστικῶς. Ἐγὼ κρίνω, μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν, ἀλλὰ ἐπιστεῖλαι αὐτοῖς, τοῦ ἀπέχεσθαι ἀπὸ τῶν ἀλισγημάτων τῶν εἰδωλοθύτων, καὶ τῆς πορνείας, καὶ τοῦ πνικτοῦ, καὶ τοῦ αἵματος. εἶτα λέγει. Τότε ἔδοξε τοῖς ἀποστόλοις καὶ τοῖς πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν, καὶ πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν, σὺν Παύλῳ καὶ Βαρνάβᾳ, Ἰούδαν τὸν ἐπικαλούμενον Βαρσαβᾶν, καὶ Σίλαν, ἄνδρας ἡγουμένους ἐν τοῖς ἀδελφοῖς, γράψαντες διὰ χειρὸς αὐτῶν τάδε. Οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ, τοῖς κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ Συρίαν, καὶ Κιλικίαν, ἀδελφοῖς

τοῖς

τοῖς ἐξ ἐθνῶν χαίρειν. Ἔδοξε τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἡμῖν, μηδὲν πλέον ἐπιτίθεσθαι ὑμῖν βάρος, πλὴν τῶν ἐπάναγκες τούτων, ἀπέχεσθαι εἰδωλοθύτων, καὶ αἵματος, καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας. ἐξ ὧν διατηροῦντες αὐτοὺς εὖ πράξετε· ἔρρωσθε. Ὅρα αὖ ὁ Πέτρος εἶχε μίαν καὶ μόνην ἐξουσίαν ἐπάνω τῆς συνόδου ἐκείνης, παρὰ μόνον ἦτον καὶ ἐκεῖνος ἕνας τῆς συνόδου, πλὴν πρῶτος εἰς τὴν τάξιν, ὑποταγμένος καὶ αὐτὸς, εἰς τὰ ὅσα ἐθέσπιζε καὶ ἀποφάσιζεν ἡ σύνοδος· καὶ πάλιν λέγει ὁ Λουκᾶς. Ὅτι ὁ Παῦλος καὶ ὁ Σίλας διεπορεύοντο τὰς πόλεις, καὶ παρεδίδουν αὐτοῖς φυλάσσειν τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ. δὲ λέγει τὰ δόγματα τὰ κεκριμένα καὶ ἀποφασισμένα ὑπὸ τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ τὰ κεκριμένα ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων· τουτέστιν ὑπὸ τῆς συνόδου. Ὅτι δὲ οἱ σύνοδοι εἶχον ἐξουσίαν καὶ κατὰ τῶν πάπαδων καὶ πατριαρχῶν καὶ πάντων τῶν ἄλλων αἱρετικῶν, ἡ ἕκτη σύνοδος φανερώμας τὸ ἀποδείχθη, ἀναθεματίσασα τὸν Ὀνώριον τὸν πάπαν, τὸν Πύρρον καὶ Σέργιον, τοὺς πατριάρχας. τὸν Θεόδωρον τῆς Φαρρὰν, τὸν Παῦλον καὶ Πέτρον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. αὕτη γὰρ οὕτω λέγει. Τὰς δὲ καινὰς κενοφωνίας, καὶ τοὺς τούτων εὑρετὰς, πόρρω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων ἐκβαλλόμενοι, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως καθυποβαλλόμενοι. φαμὲν δή. Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρρὰν, Σέργιόν τε, καὶ Παῦλον, Πύρρον ἅμα καὶ Πέτρον, τοὺς Κωνσταντινουπόλεως προεδρεύσαντας. ἔτι δὲ καὶ Κῦρον τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων ἱερατεύσαντα· καὶ σὺν αὐτοῖς Ὀνώριον τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον πρόεδρον. Καὶ μερικὴ σύνοδος ἔκρινε τὸν Δάμασον τὸν πάπα, καὶ τὸν ἀθώωσε τῆς μοιχείας. μάρτυς εἰς τοῦτο ὁ Πλάτινας. ἀκόμη καὶ τὸν πάπα τὸν Λέοντα τὸν ὄγδοον, ὁ κλῆρος καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ μερικὴ σύνοδος τὸν ἔκρινε, καὶ τὸν ἐδίωξε τοῦ θρόνου, διότι ἔζη αἴσχιστα· καὶ ἀντ' ἐκείνου ἔβαλε τὸν Βενέδικτον. μάρτυς ὁ Πλάτινας, γράφων τὴν ζωὴν τότε τοῦ Λέοντος. Ἀλλὰ καὶ τὸν Ἰωάννην τὸν πάπαν τὸν εἰκοστὸν τρίτον (ὁ ὁποῖος ἐκαλεῖτο πρῶτα, Βελθασάρος) ἡ ἐν τῇ Πίζᾳ τοπικὴ σύνοδος τὸν ἐκάθηρεν. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν φαίνεται φανερὸν, ὅτι καὶ πάπαδες καὶ πᾶς ἄλλος ἀρχιερεὺς, ὑποτάσσονται ταῖς συνόδοις· καὶ αἱ σύνοδοι ἐξουσιάζουν νὰ χειροτονήσουν καὶ πάπαδες καὶ πατριάρχας· καὶ νὰ καθαίρουν ὁμοίως, καὶ νὰ ἀναθεματίσουν, καὶ νὰ τοὺς διώξουν, ἀπὸ τῶν θρόνων, ὅταν ὦσιν αἱρετικοὶ, ἢ ζῶσιν αἰσχρῶς καὶ ἡδονικῶς, καθὼς καὶ τοὺς ἀνωτέρω εἰρημένους.

“Πράξ. ιε. “Σύνοδ. ς.

Πέμπτον πρωτόμοιον λέγουσιν, ὅτι ἔχει ἐξουσίαν ἀπάνω εἰς τὸν φελὸν τοῦ ποδός του, νὰ βάνῃ τὸ σχῆμα τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ. τοῦτο μὲν φαίνεται πρᾶγμα ἄτοπον καὶ παράνομον ἐπειδὴ καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ, ἐκ πάλαι τὸν τίμιον σταυρὸν τὸν ἐπιμέτασι· καὶ μήτε εἰς τὰς γραφὰς, μήτε εἰς τὰς ἱστορίας ἐφάνη ποτὲ τινὰς, ἢ ἀπόστολος, ἢ μάρτυς, ἢ ὅστις, νὰ βάλῃ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς τὸ ἔσχατον καὶ κατώτερον μέρος τοῦ σώματος. εἰμὴ μόνον τινὰς ἐχθρὸς τοῦ σταυροῦ, καθὼς ὁ Παῦλος γράφει. Τοὺς ἐχθροὺς τοῦ σταυροῦ, ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια. ἀλλὰ πάντες παρέλαβον ἐξ ἀρχῆς τοῦτον οἱ κληρικοὶ ὡσαύτως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ ἅπας ὁ ἱερὸς τῆς Ἐκκλησίας κλῆρος, πάντες παρέλαβον, ἐπὶ κεφαλῆς νὰ φέρουν τὸν τίμιον σταυρὸν, καὶ οὐχ ὑπὸ τοὺς πόδας. ἐπειδὴ καὶ καύχημα πάντων ὑπάρχει. καθὼς καὶ ὁ Παῦλος λέγει. Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ αὖ ἡ ῥάβδος ἐκείνη τοῦ Ἀαρὼν, ἡ ὁποία ἦτον τύπος προεικονίζουσα τὸν ἀληθῆ τύπον τοῦ σταυροῦ, ἐφυλάττετον μὲ τόσην ἀκρίβειαν, καθὼς ὁ Θεὸς ἐν τῷ ιζ. κεφαλ. τῶν ἀριθμῶν διαλαλεῖ. Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν, ἀπόθες τὴν ῥάβδον Ἀαρὼν

Λύσις εἰς τὸ ε. “Κολοσ. γ. “Γαλάτ. ς. “Ἀριθ. ιζ.

ἐνώπιον

« ἐνώπιον τῶν μαρτυρίων, εἰς διατήρησιν καὶ εἰς σημεῖον τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνηκόων· πόσῳ « μᾶλλον τιμητέος ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ; λέγει δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς εἰς τὸ δ. Δαμασ. « βιβλίον, εἰς ἔπαινον τοῦ τιμίου σταυροῦ ταῦτα· Πᾶσα μὲν οὖν πρᾶξις καὶ θαυματουργία « τοῦ Χριστοῦ, μεγίστη καὶ θεία καὶ θαυμαστή· ἀλλὰ πάντων ἐστὶ θαυμαστότερον, ὁ τίμιος αὐτοῦ « σταυρός· δι' οὐδενὸς γὰρ ἑτέρου ὁ θάνατος κατήργηται, καὶ ἡ τοῦ προπάτορος ἁμαρτία λέ- « λυται· καὶ τὰ ἑξῆς.

Λύσις εἰς τὸ. ς. Ἕκτον λέγουσι, ὅτι ἔχει προνόμιον καθεζόμενος νὰ μεταλαμβάνῃ τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Χριστοῦ· τοῦτο τὸ μαρτυρεῖ Summa theologica & canonica Iohannis Gerson. τετυπωμένη ἐν Βενετίαις εἰς 1585. apud Dominicum, καὶ ἡ αἰτία εἶναι αὕτη (καθὼς ἐκεῖνος λέγει) ὅτι ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἰς τὴν Ἐμμαοὺς ἔκλασε μόνον τὸν ἄρτον, καὶ τότε ἦλθεν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ. οὕτω καὶ ὁ πάπας, ἐπειδὴ εἶναι ἐπίτροπος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν τράπεζον κλᾷ καὶ διαιρεῖ τὸν ἄρτον, καὶ τότε πορεύεται εἰς τὴν αὐτοῦ καθέδραν καὶ μεταλαμβάνει τὸ αἷμα τὸ δεσποτικόν· ἀλλὰ τίς αὕτη ἡ πρόφασις, μηδὲν εὔλογον ἔχουσα; πάντες γὰρ πιστεύομεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εὐχαρίστησε καθὸ Θεὸς τὸν πατέρα του, ἀλλὰ καθὸ ἄνθρωπος· ὁ δὲ πάπας καὶ πᾶς ἄλλος χριστιανὸς, πιστεύει ὅτι τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα, δὲν εἶναι ἁπλῶς μόνον αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλ' ἔστι καὶ ὀνομάζεται αἷμα Χριστοῦ καὶ Θεοῦ διὰ τὸ ἀχώριστον τῆς ἑνώσεως· διὰ τοῦτο λατρευτέον καὶ τιμητέον· διὰ τοῦτο πρέπει μετὰ συντετριμμένης καρδίας καὶ τεταπεινωμένης, κλίνοντες γόνυ ἅμα καὶ κεφαλὴν, νὰ προσερχώμεθεν νὰ μεταλαμβάνωμεν τοῦ θείου ἐκείνου σώματος καὶ αἵματος· καὶ ὄχι καθεζόμενοι νὰ καρτέρουμεν τὸν δεσπότην μας νὰ ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς· τίς οἶδε τίς ἤκουσε ποτὲ τοιοῦτον τέρας; ὅτι ὁ δεσπότης νὰ ἔρχεται πρὸς τὸν δοῦλον; ὁ βασιλεὺς, πρὸς τὸν αἰχμάλωτον; καὶ μάλιστα τοῦ δούλου καθεζομένου, τοῦ δὲ βασιλέως παρεστῶτος; τίς Πέτρος, τίς Παῦλος, τίς ἀπόστολος ἄλλος, ἢ μάρτυς, ἢ ὅσιος, ἢ δίκαιος, ἐφάνη ποτὲ καθεζόμενος νὰ μεταλαμβάνῃ τοῦ ὑπερτίμου αἵματος τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀτίμως; τοῦτο οὔτ' ἀπόστολοι τὸ ἐπαράδωσαν· οὔτε σύνοδοι τὸ ὡμολόγησαν, οὔτ' ἅγιοι τὸ ἐδίδαξαν· οὔτε ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ποτὲ τὸ ἐπαρέλαβεν· διὸ Ἵλεως γενοῦ ἡμῖν Χριστὲ βασιλεῦ, καὶ αὐτοῖς, τοῖς οὕτως ἀδεῶς καὶ ὑπερφρονητικῶς πίνουσι τὸ ὑπέρτιμον αἷμα σου, ὃ πλουσίως ἐξέχεας, ἵνα τῆς τυραννίδος ἡμᾶς ἐλευθερώσῃς τοῦ διαβόλου.

Λύσις εἰς τὸ ζ. Ἕβδομον προνόμιον λέγουσι πῶς ἔχει ὁ πάπας, τὸ νὰ εἶναι πρῶτος καὶ μονάρχης τῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἔχυσε τὸ αἷμα του εἰς τὴν Ῥώμην, διὰ τοῦτο ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι αὐτὸς κύριος καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχαι, καὶ πάντες οἱ Χριστιανοὶ, νὰ εἶναι δοῦλοι, ὑποτασσόμενοι, εἰς τὰ ὅσα αὐτὸς δογματίζει καὶ παραδίδει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν· Ἡμεῖς δὲ θαρροῦντες τῇ ἀληθείᾳ, λέγομεν ὅτι ἀξίως καὶ διὰ τὸ αἷμα τοῦ Πέτρου πρέπει ὁ θρόνος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης νὰ ἔχῃ τὰ πρωτεῖα, τὴν αὐθεντίαν, καὶ τὴν μοναρχίαν, τῆς Ἐκκλησίας, προτιμώτερος ἦτον καὶ δικαιότερος ὁ θρόνος τῆς ἁγίας Ἱερουσαλήμ, νὰ εἶναι ὑπεράνω καὶ πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν, καὶ ἐπισκόπων, καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων Χριστιανῶν· διότι ἐκεῖ ἐχύθη τὸ πανυπέρτιμον αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ· διὰ τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἐλευθερώθημεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ διαβόλου· καὶ ὄχι διὰ τὸ αἷμα τοῦ Πέτρου· Ἀλλὰ εἰς τοῦτο ἠξεύρετε πάντες, ὅτι ὁ θρόνος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης, δὲν ἐκαλέσθη πρωτόθρονος διὰ τὸν ἅγιον Πέτρον, ἐπειδὴ καὶ ὁ κυρίως καὶ πρῶτος θρόνος τοῦ μακαρίου Πέτρου ἦν ἡ Ἀντιόχεια·

πόχεια· ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπὸ τὴν Σύνοδον διὰ τὸ βασίλειον ὅπου τότε εὑρισκότουν εἰς τὴν Ῥώμην· καὶ τίς τοῦτο λέγει; ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος κανὼν τῶν ἁγίων ἑξακοσίων πεντήκοντα πατέρων, οἱ ὁποῖοι συνήχθησαν εἰς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν Σύνοδον τὴν ἐν Χαλκηδόνι· Ὁ ὁποῖος ὁρίζει οὕτω· Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα, τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς τὴν μνήμην μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι τῶν πόλεων τῇ Κωνσταντινουπόλει, νέᾳ Ῥώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ἁγιωτάτῳ θρόνῳ· εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι πόλει, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως, μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων, χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ ἁγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν, ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἑκάστου μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων, μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων, χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται· χειροτονεῖσθαι δὲ (καθὼς εἴρηται) τοὺς μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων, παρὰ τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιερέως ψηφισμάτων συμφώνων κατὰ τὸ ἔθος γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων· Σημείωσαι πόσα περιέχει ὁ κανὼν οὗτος τῆς ἁγίας Συνόδου. Πρῶτον τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν αὐθεντίαν τῆς Συνόδου· τῆς ὁποίας ἐδόθη νὰ δογματίζῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ καὶ νὰ διαμοιράζῃ, τὰ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· διὰ τοῦτο φανερώτατα βοᾷ, καὶ αὐθεντικῶς κελεύει, λέγουσα, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. Δεύτερον τὰ πρεσβεῖα καὶ τὰ πρωτεῖα, δὲν τὰ ἔλαβεν ὁ θρόνος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους διὰ τοῦ Πέτρου, καθὼς οἱ Ῥωμάνοι λέγουσιν· ἀλλ' οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, οἱ συναχθέντες ἐν τῇ δευτέρᾳ Συνόδῳ, τὰ ἔδωκαν· καὶ οἱ αὐτοὶ πάλιν ἑκατὸν πεντήκοντα ἐπίσκοποι, ἐχάρισαν τὰ ἴσα καὶ ὅμοια πρεσβεῖα, καὶ τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης· Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ (λέγει) τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ἁγιωτάτῳ θρόνῳ· βλέπε ὅτι δὲ λέγει διὰ τὸν Πέτρον τὰ ἔδωκαν, ἀλλὰ διὰ τὸ βασιλεύειν τότε τὴν πόλιν ἐκείνην. Τρίτον λέγει, ὅτι ὁ θρόνος τῆς νέας Ῥώμης, ὄχι μόνον νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν τῆς τιμῆς καὶ τῶν πρωτείων, ὁ ποῦ ἔχει καὶ ὁ τῆς παλαιᾶς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς νὰ μεγαλύνεται, ὥσπερ καὶ ὁ τῆς Ῥώμης· διὰ τοῦτο λέγει, Καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγματι· Τέταρτον, ὅτι ὁ θρόνος τῆς νέας Ῥώμης, νὰ εἶναι δεύτερος τῇ τάξει, ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· διὰ τοῦτο λέγει. Δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· Πέμπτον, ὅτι ὁ θρόνος τῆς νέας Ῥώμης, νὰ ἐξουσιάζῃ

Συνόδ. δ'.

ἀξῇ καὶ νὰ κυβερνᾷ, καὶ νὰ χειροτονῇ πάσας τὰς ἐπαρχίας τῆς ποντικῆς, καὶ τῆς ἀσιανῆς, καὶ τῆς θρακικῆς, καὶ τοὺς ὄντας ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς τόποις ἀρχιερεῖς. ταῦτα ἡ δευτέρα σύνοδος ὥρισε, καὶ ἡ τρίτη τὰ ἐδέχθη καὶ τὰ ἐβεβαίωσε, καὶ ἡ τετάρτη, ὁμοίως, καὶ ἡ ἕκτη τὰ ἔστερξε, λέγουσα. Σύνοδ. ς. Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων, ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ ταύτῃ βασιλίδι συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ᾽ ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ᾽ ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχέων, καὶ μετὰ τοῦτον, ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Ὅρα τὸ λοιπὸν πόθεν ὁ πάπας ἔλαβε τὸ νὰ εἶναι πρῶτος τῇ τάξει. διότι ἂν ὁ πάπας ἤθελε λάβει τὴν ἐξουσίαν πάσης τῆς Ἐκκλησίας, διατὶ ὁ Πέτρος ἔχυσε τὸ αἷμα του εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ὁ πάπας εἶναι ἐπίσκοπος τοῦ Πέτρου, καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσι, βέβαια αἱ ἅγιαι αὗται σύνοδοι δὲν ἤθελαν εἰπεῖ, ἡμεῖς ὁρίζομεν καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας, καὶ τὰ ἑξῆς· ἀλλ᾽ ἤθελαν στέρξει τὰ εὑρεθέντα. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ τοῦτο δὲν ἦτον, διὰ τοῦτο αὗται ἀπέδωκαν, τῷ τε τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνῳ, καὶ τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, τὰ ἴσα καὶ ὅμοια πρεσβεῖα. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, δείκνυται καὶ ἐκ τῆς ἑκατοστῆς νεαρᾶς τοῦ Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως. Ἰουστινιανός. Θεσπίζομεν (φησὶ) κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους, τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπίσκοπον, πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων. τὸν δὲ μακαριώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, δευτέραν τάξιν ἐπέχειν, μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι. Ἀκούεις τί λέγει; κατὰ τοὺς ὅρους (λέγει) τῶν ἁγίων συνόδων. ἂν τὸ λοιπὸν ὁ ὅρος τῶν ἁγίων συνόδων τοῦ ἔδωκε τὸ πρωτεῖον, πῶς λέγει ὅτι τὸ ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Πέτρον; καὶ ταῦτα μὲν εἴπομεν περὶ τῆς β. διαφορᾶς. νῦν δὲ Θεοῦ διδόντος λέξομεν καὶ περὶ τῆς γ.

Τέλος τῆς β. διαφορᾶς.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ

ΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Γ. διαφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Ῥωμαϊκήν· ἤγουν περὶ τῆς ὕλης τοῦ ἐνζύμου καὶ ἀζύμου.

Περὶ μὲν τῆς β. διαφορᾶς, ἤγουν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάπα, ἱκανῶς τὸ ἀπεδείξαμεν ἐν τοῖς ὄπισθεν, ὅτι μήτε ὁ Πέτρος ἦτον κύριος τῶν λοιπῶν ἀποστόλων. μήτε ὁ πάπας, διὰ τὸ νὰ εἶναι διάδοχος τοῦ Πέτρου, ἔχει τὸ νὰ κυριεύει τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων. ἀλλὰ διὰ τὸ βασίλειον ὁποῦ τότε διεσκόπουν εἰς τὴν Ῥώμην, τοῦ ἐδόθη τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων. καθὼς καὶ τῷ πατριάρχῃ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Περὶ δὲ τῆς .γ. διαφορᾶς λέξομεν τὰ νῦν, ἤγουν περὶ τῆς ὕλης τῆς θείας λειτουργείας. ἐπειδὴ καὶ ἡ μὲν Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, καθὼς ἐξ ἀρχῆς παρέλαβε, οὕτω καὶ νῦν φυλάττει, καὶ λειτουργεῖ τῷ Θεῷ διὰ τοῦ ἐνζύμου ἄρτου· ἡ δὲ Ῥωμαϊκὴ τὰ πάντα ἀναστρέψασα, μήτε τοῦτο δὲν τὸ ἐφύλαξε καθὼς ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐπαρέλαβεν, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἐνζύμου καὶ τελείου ἄρτου, προσφέρει ἄζυμον καὶ λειψόν· εἶτα δὲν παύει, ἀλλὰ κατηγορεῖ καὶ ἐλέγχει τὴν Ἀνατολικὴν τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν, πῶς δὲ μιμεῖται καὶ αὐτὴ νὰ ἱερουργεῖ μὲ ἄζυμα, καθὼς καὶ ἐκείνη, ἀλλὰ μὲ ἔνζυμον· καὶ οἱ κενοὶ καὶ νέοι θεολόγοι, πανταχοῦ διδάσκουσι, πῶς ὁ Χριστὸς ἐξετέλεσε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ τὸν δεῖπνον τὸν μυστικὸν, διὰ τῆς ὕλης τοῦ ἀζύμου, ὅταν παρέδωκε τὰ θεῖα ἐκεῖνα μυστήρια, τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις. Διὰ τοῦτο ἡμεῖς τὰ γνήσια τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τέκνα, καὶ ὑγιεινὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, θέλομεν ἀποδείξει μὲ ἀλήθειαν, προφέροντες ἀξιοπίστους μάρτυρας, πῶς ὁ Χριστὸς ἐξετέλεσε τὸν δεῖπνον ἐκεῖνον τὸν μυστικὸν, μὲ ἔνζυμον καὶ τέλειον ἄρτον, καὶ ὄχι μὲ ἄζυμον καὶ λειψόν· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνατολικὴ ἁγία Ἐκκλησία, θυσιάζει καὶ ἱερουργεῖ μὲ ἔνζυμον καὶ ἀνέβατον ἄρτον, ὁ ὁποῖος εἶναι τέλειος, καὶ σημαίνει ἐλευθερίαν καὶ ζωὴν καὶ ἀνάπαυσιν, καθὼς ὁ ἄζυμος εἶναι ἀτελὴς, καὶ σημαίνει αἰχμαλωσίαν καὶ κακοπάθειαν τῶν τότε ἐν Αἰγύπτῳ Ἑβραίων· καὶ Πρῶτον, θέλομεν τὸ δείξει ἀπὸ τὴν θυσίαν τοῦ Μελχισεδὲκ, ἡ ὁποία ἐπροεικόνιζε τὴν ἀληθῶς ταύτην ἱερὰν θυσίαν· Δεύτερον ἀπὸ τὸν μῆνα, καὶ τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ὥραν, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἑβραῖοι ἐπάσχαζον· Τρίτον ἀπὸ τὰς μαρτυρίας τῶν εὐαγγελιστῶν, καὶ τὰς ἑρμηνείας τῶν θείων διδασκάλων· Τέταρτον θέλομεν δείξει, ὅτι ὅλη ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ Ἀνατολικὴ δηλονότι καὶ Δυτικὴ, ἐλειτούργα μὲ ἄρτον ἔνζυμον καὶ ἀνέβατον· Πέμπτον θέλομεν εἰπεῖ ποῖος ἦτον ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐπρωτοάρχισε νὰ λειτουργεῖ μὲ ἄζυμα· Ἕκτον, πότε, καὶ ποῖος πάπας ἔβγαλε τὸν ἔνζυμον ἄρτον ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἔβαλε τὸν ἄζυμον· Ἕβδομον θέλομεν γνωρίσει, ὅτι οἱ ἅγιοι τὰ ἄζυμα τὰ ἀπεδίωξαν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

ΚΑὶ εἰς μὲν τὸ α. λέγομεν, ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ ἐπροεικόνιζε τὸν Χριστὸν, καθὼς καὶ
Ψαλ. ρθ. ὁ Δαβὶδ λέγει εἰς τὸν ρθ· ψαλμὸν, Σὺ Ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν
Μελχισεδέκ· ὅτι ὁ Μελχισεδὲκ, ἦτον Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, καθὼς φαίνεται εἰς
Γένεσ. ιδ. τὸ ιδ. κεφάλαιον τῆς γενέσεως, Καὶ Μελχισεδὲκ βασιλεὺς σαλὴμ ἐξήνεγκεν ἄρτους καὶ
οἶνον· ἦν δὲ Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ὅτι ἐλειτούργει καὶ ἐθυσίαζε μὲ ἄρτον ἔνζυμον, καὶ μὲ
οἶνον· καὶ ὄχι μὲ ἄζυμον· ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄζυμα ἦσαν μεταγενέστερα, εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωϋσέως,
καὶ ἐγίνοντο εἰς ἀνάμνησιν καὶ μνημόσυνον τῆς αἰχμαλωσίας καὶ κακοπαθείας τῶν Ἑβραίων·
Ἔξοδ. ιβ. καθὼς ὁ Μωϋσῆς λέγει· Ἐὰν δὲ ἐρωτήσῃ σε ὁ υἱός σου μετὰ ταῦτα λέγων, τί τοῦτο; ἐρεῖς
αὐτῷ, ὅτι ἐν χειρὶ κραταιᾷ ἐξήγαγεν ἡμᾶς Κύριος ἐκ γῆς αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλεί-
ας· περὶ τῆς θυσίας τοῦ Μελχισεδὲκ τούτου, μαρτυρεῖ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅτι ἐγίνετο
προφητικὸς τύπος, τοῦ ἀναίμακτον θυσίαν προσφέρειν τὴν ἁγίαν προσφορὰν τῷ Θεῷ·
Ἀθανάσ. λέγει γὰρ οὕτω. Σὺ δὲ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· ἐπειδὴ τύπος
ἐγένετο τῆς ἁγίας προσφορᾶς, ἐπιδεδωκὼς τῷ Ἀβραὰμ καὶ τοῖς τριακοσίοις δεκαοκτὼ
αὐτοῦ εἰκογενέσι· Καὶ ὁ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, εἰς τὸ δ. βιβλίον, κεφάλ. 90.
Δαμασ. λέγει, περὶ ταύτης τῆς θυσίας· Ἄρτῳ καὶ οἴνῳ ἐπεδεξιοῦτο Μελχισεδὲκ τὸν Ἀβραὰμ,
ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοπῆς ὑποστρέφοντα, ὁ Ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ἐκείνη ἡ τρά-
πεζα, ταύτην τὴν μυστικὴν προεικόνιζε τράπεζαν, ὃν τρόπον ἐκεῖνος ὁ Ἱερεὺς τοῦ ἀλη-
θινοῦ ἀρχιερέως Χριστοῦ τύπος ἦν καὶ εἰκόνισμα, σὺ γὰρ φησιν, εἶ Ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ
τὴν τάξιν Μελχισεδέκ· Ἀκούεις τί λέγει ὁ ἅγιος; ὅτι μὲ ἄρτον καὶ μὲ οἶνον ἀπεδεξι-
ώθη ὁ Μελχισεδὲκ τὸν Ἀβραάμ; τὰ ὁποῖα ἐπροεικόνιζον ταύτην τὴν μυστικὴν Ἱε-
ρουργίαν καὶ ἀναίμακτον θυσίαν; ταύτην τὴν θυσίαν ἐπροεικόνιζον καὶ οἱ ιβ. ἄρτοι τῆς
Λευιτ. κδ. προθέσεως· Καὶ λήψεσθε (λέγει) σεμίδαλιν, καὶ ποιήσετε αὐτὴν δώδεκα ἄρτους, καὶ
ἐπιθήσετε αὐτοὺς ἐπὶ τὴν τράπεζαν τὴν καθαρὰν ἔναντι κυρίου· Ἐφανερώθη λοιπὸν, ὅτι
ὁ Μελχισεδὲκ ἦτον τύπος τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως Χριστοῦ, καὶ ὅτι ἡ ὕλη με τὴν ὁποίαν
ἐκεῖνος ἐθυσίαζε τῷ Θεῷ, ἦτον ἄρτος ἔνζυμος, καὶ οἶνος· τὰ ὁποῖα ἐπροεικόνιζον
τὴν ὕλην, μὲ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἐξετέλεσε τὸν μυστικὸν καὶ ἀληθινὸν δεῖπνον· τουτέστι
μὲ ἄρτον καὶ οἶνον· ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὸν τύπον ἔπρεπε νὰ γένῃ καὶ τὸ ἐπιβησόμενον· καθὼς καὶ ὁ
Ἰωάν. ϛ. Χριστὸς πρὸ τοῦ δείπνου τὸ ἀπεδέχθη· Ἐγὼ (λέγει) εἰμὶ ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, καὶ ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ δώσω,
ἡ σάρξ μου ἐστί· καὶ μηδεὶς νομίσῃ, ὅτι ὅταν λέγῃ ἡ θεία γραφὴ ἄρτον, ἐννοεῖ ποτὲ ἄζυ-
μον ἄρτον, ἀλλὰ πάντοτε ἔνζυμον· διότι καὶ ἡ θεία γραφὴ καὶ πάντες οἱ Θεῖοι πατέρες.
ὅταν ἐννοῶσι ἄζυμα, καθαρῶς ἄζυμα τὰ ὀνομάζουν· ὅταν δὲ πάλιν ἔνζυμον, ἄρτον τὸν
Μαρκ. ιδ. καλοῦσι· διὸ λέγει ὁ Μάρκος, Ἦν δὲ τὸ πάσχα καὶ τὰ ἄζυμα· καὶ πάλιν ὁ Λουκᾶς· Ἤγγιζε
Λουκ. κβ. δὲ ἡ ἑορτὴ τῶν ἀζύμων· Συνάγεται λοιπὸν ὅτι ὁ Χριστὸς μὲ ἔνζυμον ἄρτον ἐξετέλε-
σε τὸν δεῖπνον τὸν μυστικὸν, καὶ ὄχι μὲ ἄζυμον· ἐπειδὴ καὶ ἦτον Ἱερεὺς κατὰ τὴν
τάξιν Μελχισεδέκ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

ΕἸς δὲ τὸ β. θέλομεν βεβαιώσει πάλιν, ὅτι ὁ Χριστὸς μὲ ἀνέβατον ἄρτον ἐποίησε τὸν δεῖπνον: καὶ τοῦτο θέλομεν τὸ δείξει, α. ἀπὸ τὸν μῆνα, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θεὸς ὁρίζει νὰ προετοιμάσουν τὴν ὕλην τοῦ πάσχα: β. ἀπὸ τὴν ἡμέραν, καθ᾽ ἣν ὁ Θεὸς ὥρισε νὰ σφάξουν τὸν ἀμνόν: γ. ἀπὸ τὴν ὥραν, εἰς τὴν ὁποῖαν ὁρίζει ὁ Θεὸς νὰ σφάξουν τὸν αὐτὸν

ἀμνὸν,

ἐμοῦ, καὶ νὰ φάγουσι καὶ τὰ ἄζυμα καὶ τὰς πικρίδας: δ. εἶναι χρειαζόμενον νὰ ἠξεύρωμεν, ἀπὸ πότε ἀρχίζει ἡ ἡμέρα κατὰ τὸν παλαιὸν νόμον, διὰ νὰ γνωρίσωμεν καλῶς τὰ εἰρημένα. Λέγομεν οὖν περὶ τοῦ μηνὸς, ὅτι εἰς τὸ ιβ. κεφάλ. τῆς ἐξόδου ταῦτα εἶναι γεγραμμένα. Εἶπε Κύριος πρὸς Μωϋσῆν καὶ Ἀαρὼν, ὁ μὴν οὗτος ὑμῖν ἀρχὴ μηνῶν· πρῶτος ὑμῖν ἐστὶν ἐν τοῖς μησὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ· οὗτος ὁ μὴν ἦτον ὁ Μάρτιος, καθὼς ὁ Χρυσόστομος Ἰωάννης λέγει, καὶ ὁ θεῖος Ἐπιφάνειος Κύπρου εἰς τὴν αἵρεσιν τὴν λ. ἢ καὶ μ. εἰς τὸ βιβλίον τὸ β. κατὰ τῶν τεσσαρεσκαιδεκάτων· εἰς τοῦτον τὸν μῆνα ὁρίζει ὁ Θεὸς, νὰ προπαρασκευάσουσιν οἱ Ἰουδαῖοι τὴν ὕλην τοῦ πάσχα· διὸ λέγει πρὸς Μωϋσῆν· Τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς τούτου, λαβέτωσαν ἕκαστος πρόβατον· καὶ τὰ ἑξῆς· Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας λέγει, Καὶ ἔσται ὑμῖν διατετηρημένον, ἕως τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου· Ὁρίζει λοιπὸν ὁ Θεὸς, ὅτι εἰς τὰς δέκα ἡμέρας τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, τουτέστι τοῦ Μαρτίου, νὰ πάρουν οἱ Ἑβραῖοι κάθε φαμελία, ἕνα πρόβατον, χρονιάρικον, ἀρσενικὸν, καθαρὸν, καὶ τέλειον, καὶ νὰ τὸ φυλάττουσιν ἕως τῆς δεκάτης τετάρτης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς· Περὶ δὲ τῆς ὥρας λέγει, Καὶ σφάξουσιν αὐτὸ, πᾶν τὸ πλῆθος τῆς συναγωγῆς υἱῶν Ἰσραὴλ, πρὸς ἑσπέραν· δὲ λέγει, μήτε τὸ πρωΐ, μήτε τὴν μεσημβρίαν, ἀλλὰ πρὸς ἑσπέραν· Ἀλλ' ἴσως εἰς τοῦτο ἤθελε εἰπεῖ τινὰς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ὁρίζει, ὅτι τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς πρὸς ἑσπέραν νὰ σφαγῇ ὁ ἀμνὸς· διατί λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὸν δεῖπνον τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ πέμπτῃ πρὸς ἑσπέραν, ἡ ὁποία ἦτον δεκάτη τρίτη τοῦ μηνὸς, καὶ δὲν τὸ ἔκαμε τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ, ἡ ὁποία ἦτον ἡ δεκάτη τετάρτη τοῦ μηνὸς, καθὼς ὥρισεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ κγ. κεφάλ. τοῦ Λευιτικοῦ, Ἐν τῷ πρώτῳ μηνὶ, ἐν τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς, ἀνὰ μέσον τῶν ἑσπερινῶν, πάσχα τῷ Κυρίῳ· καὶ ἐν τῇ πέντε καὶ δεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, ἑορτὴ τῶν ἀζύμων τῷ Κυρίῳ· Πρόσεχε ἀδελφὲ ἀκριβῶς, καὶ θέλεις ἀκούσει τὴν λύσιν· Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ πιστεύομεν, ὅτι ὁ ἀμνὸς καὶ τὸ πρόβατον, μὲ τὸ ὁποῖον ἔκαναν οἱ Ἑβραῖοι τὸ πάσχα, ἦτον τύπος τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ ἀμνοῦ, τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· περὶ οὗ καὶ ὁ Ἡσαΐας ἔλεγεν, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείροντος ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ· διωρισμένον οὖν ἦτον παρὰ Θεοῦ, ὅτι τὸ πρόβατον ἐκεῖνο, νὰ σφάζεται εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς δεκάτης τετάρτης ἡμέρας τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου, ἤγουν εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς μεγάλης παρασκευῆς· ἀνάγκη ἦτον λοιπὸν, ὅτι ὁ ἀληθινὸς ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Ἰησοῦς (τὸν ὁποῖον ἐπροεικόνιζε τὸ πρόβατον) νὰ σφαγῇ τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς πρὸς ἑσπέραν· ἤγουν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ παρασκευῇ πρὸς ἑσπέραν, καὶ οὕτως ἔγινε καὶ ὅλως, καθὼς ὁ εὐαγγελιστὴς μαρτυρεῖ· Ἀπὸ δὲ ὥρας ἕκτης (λέγει) σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης· περὶ δὲ τὴν ἐννάτην ὥραν, ἀνεβόησε, ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, ἠλὶ, ἠλὶ, λειμὰ σαβαχθανί; καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα· καὶ ἐπειδὴ ἦτον προωρισμένον, καὶ προφητευμένον ὅτι ὁ ἀμνὸς οὗτος τοῦ Θεοῦ νὰ σφαγῇ κατὰ τὴν προειρημένην ἡμέραν, καὶ ὥραν, διὰ τοῦτο ἦτον ἀνάγκη νὰ κάμῃ τὸ παλαιὸν πάσχα ὁ Χριστὸς εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς πέμπτης, ὁ ὁποῖος ἑσπερινὸς ἦτον ἀρχὴ τῆς δεκάτης τετάρτης ἡμέρας, ἤγουν τῆς μεγάλης παρασκευῆς· λέγομεν οὖν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐφύλαξε τὴν ἡμέραν τοῦ μηνὸς, καὶ ἐξετέλεσε τὸ πάσχα τὸ νομικὸν· τὴν δὲ ὥραν τῆς ἡμέρας δὲν τὴν ἐφύλαξε, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν· Διότι ὁ ἑσπερινὸς τῆς πέμπτης, ἦτον ἀρχὴ τῆς παρασκευῆς· καθὼς ὁ Θεὸς ὁρίζει εἰς τὸ Λευιτικὸν· ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς

Ἐξοδ. ιβ.

Ἐξοδ. ιβ.

Λευιτ. κγ.

Ἡσαΐ. νγ.

Ματθ. κζ.

Σημείωσαι περὶ τῆς ἡμέρας πότε ἄρχεται.

ἡμέρας,

ἡμέρας, ἀρχινίζει ἀπὸ τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς ἡμέρας, καὶ τελειώνει ἕως τοῦ ἑσπερινοῦ τῆς ἄλλης ἡμέρας· διὸ λέγει, Λευιτ. κγ. Ταπεινώσετε τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ἀπὸ ἐννάτης τοῦ μηνὸς ἀπὸ ἑσπέρας, ἕως δεκάτης τοῦ μηνὸς ἑσπέρας, σαββατιεῖτε τὰ σάββατα ὑμῶν· ὥστε ὁ ἑσπερινὸς τῆς μεγάλης πέμπτης (εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἔκαμε τὸ πάσχα) ἦτον ἀρχὴ τῆς ἡμέρας τῆς μεγάλης παρασκευῆς. εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς ὁποίας ἡμέρας, ἔμελλον οἱ Ἑβραῖοι νὰ σφάξουν τὸν ἀμνὸν· περὶ οὗ λέγει καὶ ὁ εὐαγγελιστής· Ἰωάν. ιη. Καὶ αὐτοὶ οὐκ εἰσῆλθον εἰς τὸ πραιτώριον, ἵνα μὴ μιανθῶσι, ἀλλ' ἵνα φάγωσι τὸ πάσχα. ταύτην οὖν τὴν ὥραν δὲν τὴν ἐφύλαξεν ὁ Χριστός, διὰ νὰ κάμῃ τὸ πάσχα καθὼς ὁ νομοθέτης ὥρισε, ἀλλὰ τὴν ἐφύλαξε διὰ λόγου του νὰ θυσιασθῇ ὁ ἀληθινὸς ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, καθὼς πρὶν ἀπὸ πρὸ αἰώνων διώρισεν, καὶ προεφητεύθη. διὰ τοῦτο λέγει ὁ εὐαγγελιστής· Ματθ. κζ. Ἀπὸ ὥρας ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν, ἕως ὥρας ἐννάτης. περὶ δὲ τὴν ἐννάτην ὥραν, ἀνεβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, ἠλί, ἠλί, λιμὰ σαβαχθανί. καὶ κράξας φωνῇ μεγάλῃ, ἀφῆκε τὸ πνεῦμα.

Εἰς τὸν ἑσπερινὸν λοιπὸν τῆς ἁγίας πέμπτης, εἰς τὸν ὁποῖον ἔκαμε τὸν δεῖπνον ὁ Κύριος, ἦσαν, καὶ τὰ ἔνζυμα καὶ τὰ ἄζυμα. καὶ τὰ ἄζυμα τὰ εἶχασι προπαρασκευασμένα διὰ τὴν αὔριον. ἤγουν τὴν ἑσπέρα τῆς παρασκευῆς, νὰ τὰ φάγωσι μὲ τὸ πρόβατον, καὶ μὲ τὰς πικρίδας. καθὼς ὁ Θεὸς προστάττει. Ἔξοδ. ιβ. Ἐναρχόμενοι (λέγει) τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου ἀφ' ἑσπέρας ἔδεσθε ἄζυμα, ἕως ἡμέρας μιᾶς καὶ εἰκάδος τοῦ μηνὸς ἕως ἑσπέρας. καὶ φάγονται τὰ κρέα τῇ νυκτὶ ταύτῃ ὀπτὰ πυρί, καὶ ἄζυμα ἐπὶ πικρίδων. Ἡ δεκάτη τετάρτη λοιπὸν ἦτον ἡ παρασκευή, εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς ὁποίας ἔμελλον οἱ Ἰουδαῖοι νὰ φάγωσι τὸ πάσχα. ὁ δὲ Κύριος ἔκαμε τὸ πάσχα εἰς τὸν ἑσπερινὸν τῆς πέμπτης, καθὼς ὅλη ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία τὸ μαρτυρεῖ. καὶ εἰς τὸν ἑσπερινὸν ἐκεῖνον, ἦσαν καὶ ἔνζυμα καὶ ἄζυμα, καθὼς ἐπροεῖπομεν. καὶ τὰ μὲν ἔνζυμα, νὰ τὰ φάγωσι τὴν ἡμέραν ἐκείνην τῆς πέμπτης κατὰ τὴν συνήθειαν. τὰ δὲ ἄζυμα τὰ ἐφύλαττον διὰ τὴν ἡμέραν τῆς παρασκευῆς. τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ Θεοφύλακτος, ἐξηγούμενος τὸ ιδ. κεφάλ. τοῦ κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου. Θεοφύλ. λέγει γὰρ οὕτως· Ὅτι πρώτην ἡμέραν τῶν ἀζύμων, τὴν πέμπτην λέγει, ἥτις πρὸ τῶν ἀζύμων ἦν. τὰ γὰρ ἄζυμα τὴν παρασκευὴν ἤσθιοντο. Σημείωσαι ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἔπειτα ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπήσας, κατὰ τὸν νόμον τὸν παλαιόν. τὰ μὲν ἀπὸ τοῦ νόμου ἔπαυσε παντελῶς. τὰ δὲ ηὔξησε. τὰ δὲ ἡμέρωσε. καὶ τὰ ὅτι ἔπαυσε, ἦσαν τύποι καὶ προεικονίζασι τὰ μέλλοντα. ὡσὰν ἦτον, τὸ πρόβατον, τὰ ἄζυμα, ἡ περιτομή, τὰ σάββατα, καὶ τὰ ὅμοια τούτων. ταῦτα μὲν ἔπαυσαν, ἐνανθρωπήσαντος τοῦ Θεοῦ λόγου. καὶ ἀντὶ μὲν τοῦ προτέρου ἀμνοῦ, ἦλθεν ὁ ἀληθινὸς ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ. ἀντὶ δὲ τῶν ἀζύμων, καὶ λειψῶν, ἦλθεν ὁ ἅγιος καὶ τέλειος ἄρτος ὁ ἐπιβάτης, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐξετέλεσε τὸν δεῖπνον τὸν μυστικόν. ἀντὶ δὲ τῆς σωματικῆς περιτομῆς, τὸ ἅγιον βάπτισμα τοῦ Χριστοῦ. καὶ ἀντὶ τοῦ σαββάτου, ἡ ἁγία καὶ λαμπρὰ ἡμέρα κυριακή. ταῦτα πάντα κατέπαυσεν ὁ Θεός, διότι τὰ πάντα ἐγίνηκαν καινὰ κατὰ τὸν ἀπόστολον. Κορινθ. β. κεφ. ε. Τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ τὰ πάντα γέγονε καινά. καὶ νῦν ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, τὸ λέγον, Ἱερεμ. λα. Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται φησὶν ὁ Κύριος, καὶ διαθήσομαι τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα, διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν. καὶ τὰ ἑξῆς. ταύτην τὴν καινὴν διαθήκην ἔκαμεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν δεῖπνον τὸν μυστικόν. καθὼς ὁ Παῦλος λέγει, Κορινθ. α. κεφ. ια. Ὅτι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, ἐν τῇ νυκτὶ ᾗ παρεδίδοτο, ἔλαβεν ἄρτον, καὶ

εὐχαριστήσας

εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ εἶπε, λάβετε, φάγετε. τοῦτο μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον. τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων. τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐστὶ ἐν τῷ ἐμῷ αἵματι. τοῦτο ποιεῖτε ὁσάκις ἂν πίνητε, εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Λουκᾶς. [Λουκ. κβ.] Καὶ λαβὼν ἄρτον, εὐχαριστήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον, τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον μετὰ τὸ δειπνῆσαι, λέγων, τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. τὰ ὅμοια μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ματθαῖος εἰς τὸ κϛ. κεφάλ. κατὰ τοῦτο ἐπληρώθη καὶ ἡ τοῦ Δαβὶδ προφητεία, λέγουσα, Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν [Ψαλμ. ρθ.] Μελχισεδέκ. καθὼς καὶ πρότερον εἴπομεν. καὶ ταῦτα μὲ περὶ ἐκείνων, ὅπου ὁ Χριστὸς ἐνανθρωπήσας κατέπαυσε. Ποῖα δὲ εἶν' ἐκεῖνα ὅπου ηὔξησε; ὅλα τὰ ἐνάρετα καὶ καλὰ ἔργα. διότι ὁ μωσαϊκὸς νόμος λέγει, Μὴ μοιχεύσῃς, [Ἔξοδος κ.] ὁ δὲ Χριστὸς λέγει, οὐδὲ μὲ τὸν ὀφθαλμόν σου νὰ ἰδῇς ἐμπαθῶς. [Ματθ. ε.] Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ βλέπων γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. ὁ νόμος λέγει, Μὴ κλέψῃς. ὁ δὲ Χριστὸς, Τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι, καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον. ὁ νόμος λέγει, μὴ φονεύσῃς. ὁ δὲ Χριστὸς, Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ὀργιζόμενος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ εἰκῇ, ἔνοχος ἔσται τῇ κρίσει. ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, ηὔξησεν ὁ Χριστός. Ἐκεῖνα πάλιν ἡμέρωσεν, ὅσα εἰσὶ τῆς κρίσεως. ἐπειδὴ ὁ μωσαϊκὸς νόμος κελεύει, Δώσει ψυχὴν, ἀντὶ ψυχῆς. ὀφθαλμὸν, ἀντὶ ὀφθαλμοῦ· καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. [Ἔξοδ. κα.] ὁ δὲ ἡμέτερος Σωτὴρ, Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. [Ματθ. ε.] ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσει ἐπὶ τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. καὶ πάλιν Ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν ὑμᾶς. [Λουκ. ϛ.] καὶ τὰ ἑξῆς. ταῦτα καὶ ὅσα ἄλλα παραπλήσια τούτοις, ἡμέρωσεν ὁ Χριστός. Ἐκ τῶν προειρημένων οὖν ἐφανερώθη, ὅτι ὁ Χριστὸς μὲ ἔνζυμον ἄρτον ἐξετέλεσε τὸ δεῖπνον τὸν μυστικὸν, καὶ ὄχι μὲ ἄζυμα. καὶ τοῦτο τὸ ἐγνωρίσαμεν, ἀπὸ τὸν μῆνα, καὶ τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ὥραν, καὶ τὸν καιρὸν ὅπου ὁ Θεὸς ὁρίζει νὰ ἀρχίζῃ ἡ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Ἑβραίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

ΚΑὶ τρίτον πάλιν τὸ βεβαιώνομεν ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς καὶ τῶν Ἱερῶν διδασκάλων. καὶ ἀπὸ μὲ τῆς θείας γραφῆς, τὸ ἐδείξαμεν εἰς τὸ ἀνώτερον κεφάλαιον, προσφέροντες τοὺς εὐαγγελιστὰς, καὶ Παῦλον τὸν ἀπόστολον, πάντας περὶ τούτου μαρτυροῦντας, ὅτι ὁ Χριστὸς ἔλαβεν ἄρτον εἰς τὸν δεῖπνον τὸν μυστικόν. πάντες γὰρ ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος λέγουσιν. Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν, [Ματθ. κϛ.] λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς, καὶ εἶπε, λάβετε φάγετε. τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, καὶ εὐχαριστήσας, ἔδωκεν αὐτοῖς, λέγων, πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. οὐδεὶς τούτων λέγει, ὅτι ἔλαβεν ἄζυμα καὶ ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς· ἀλλὰ πάντες συμφωνοῦσιν, ὅτι ἄρτος ἦν ἐκεῖνος ὅπου ὁ Χριστὸς ἔδωκεν. Ἀλλ' ἂς εἰδοῦμεν καὶ τὴν γνώμην τῶν διδασκάλων, τί περὶ τούτου λέγουσιν. πρῶτος οὖν Ἰάκωβος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος. τὸν ὁποῖον ὁ Χριστὸς ἐχειροτόνησεν ἀρχιερέα, καθὼς ὁ Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου μαρτυρεῖ εἰς τὸ ζ. βιβλίον. κεφάλ. ιζ. οὗτος ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, λέγει εἰς τὴν αὐτοῦ λειτουργίαν. Λαβὼν ἄρτον [Ἰάκωβος ὁ ἀδελφ.] ἐπὶ τῶν ἁγίων, καὶ ἀχράντων, καὶ ἀμώμων, καὶ ἀθανάτων αὐτοῦ χειρῶν. μετὰ τὸν Ἰάκωβον

μαρτυρεῖ

μαρτυρεῖ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, εἰς τὸ γ. κεφάλ. τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, λέ-
Διονύσιος. γων, Εἰ δὲ τῆς λειτουργικῆς διακοσμήσεως ἔκκριτοι σὺν τοῖς ἱερεῦσιν, ἐπὶ τοῦ θείου
θυσιαστηρίου προτεθείκασι τὸν ἱερὸν ἄρτον, καὶ τὸ τῆς εὐλογίας ποτήριον. τὰ αὐτὰ ἐξηγού-
μενος ὁ ἱερὸς Μάξιμος, λέγει. Τὸν κουφισμὸν καὶ τὴν ὕψωσιν τῆς μιᾶς εὐλογίας τοῦ
θείου ἄρτου φησὶν, ὃν ὑψοῖ ὁ ἱερεὺς, λέγων, τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις. ὁ δὲ φιλόσοφος Ἰουστῖνος
Μάξιμ. καὶ μάρτυς, εἰς τὴν ὑπὲρ χριστιανῶν ἀπολογίαν λέγει. Ἔπειτα προσφέρεται τῷ προεστῶτι
Ἰουστῖνος. τῶν ἀδελφῶν, ἄρτος, ποτήριον ὕδατος καὶ κράμματος. τούτοις ὅμοια καὶ ὁ μέγας Βασίλειος,
καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἐν ταῖς ἱεραῖς αὐτῶν λειτουργείαις λέγουσι. καὶ διὰ κοινοῦ ἄρτου
τὴν θείαν λειτουργείαν γίνεσθαι παρέδωκαν. καὶ πάλιν ὁ θεῖος Χρυσόστομος, εἰς τὴν .α.
ἐπιστολὴν πρὸς Κορινθίους, κεφάλ. ιε. καὶ εἰς τὰς πράξεις εἰς τὴν .γ. ὁμιλίαν, τὰ αὐτὰ
Χρυσοσ. βεβαιοῖ· καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν ὁ αὐτὸς, λέγει, περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης. Ἐκεῖ
Σημείωσ. τὸ γράμμα, ὧδε τὸ πνεῦμα. ἐκεῖ ὁ ἀμνὸς, ὧδε ὁ Χριστός. ἐκεῖ τὰ ἄζυμα, ὧδε ὁ ἄρ-
Γρηγόρ. τος· μετὰ τούτους δὲ, Γρηγόριος ὁ τῆς Νυσσαέων φωστὴρ Ἐκκλησίας, λέγει. Καλῶς οὖν καὶ
νύσσης. νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἁγιαζόμενον ἄρτον, εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ λόγου πιστεύομεν μετα-
ποιεῖσθαι. πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ ἅγιος Ἰσίδωρος ὁ πηλουσιώτης, εἰς τὸ .α. βιβλίον, εἰς τὴν
Ἰσίδωρ. 109. ἐπιστολὴν, λέγει. Καὶ ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς μυστικῆς, τὸν ἄρτον τὸν κοινὸν, σῶμα
πηλουσ. ἰδικὸν τῆς αὐτοῦ σαρκώσεως ἀποφαῖνον τὸ πανάγιον πνεῦμα. δύο τινὰ μᾶς διδάσκει ὁ
ἅγιος: α. ὅτι τὸν ἄρτον καλεῖ κοινὸν ἄρτον. ποῖον ἄλλον ἐννοεῖ ὁ ἅγιος κοινὸν ἄρτον,
παρὰ τὸν ἔνζυμον καὶ ἀνεβατὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι κοινός; διότι τὰ ἄζυμα, μήτε εἰς τοὺς Ἑ-
βραίοις ἦσαν κοινὰ, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἑορτὴν καὶ τὸ πάσχα τους. μήτε εἰς ἡμᾶς εἶναι
κοινὰ καὶ συνηθισμένα νὰ τρώγωνται καθ' ἑκάστην, εἰ μὴ μόνον ἂν τύχῃ ποτὲ καὶ τινὰς μὴ
ἔχοντας ἔνζυμον καὶ ἀναβατὸν ἄρτον, νὰ κάμῃ ἐξ ἀνάγκης, διὰ τὴν ὥραν, ἄζυμον καὶ
λειψόν. β. λέγει ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μεταποιεῖ καὶ μετουσι-
Κύριλλ. άζει τὸν ἄρτον εἰς σῶμα Χριστοῦ. καὶ τὸν οἶνον εἰς αἷμα Χριστοῦ. Κύριλλος δὲ ὁ τῶν
Ἱεροσολ. Ἱεροσολύμων εἰς τὴν κατήχησιν τὴν μυστικὴν, τετάρτην, καὶ πέμπτην, παραγγέλει, δι'
Δαμασκ. ἄρτου τὴν θείαν θυσίαν γίνεσθαι. Ἀλλὰ καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς λέγει. Ἐπειδὴ ἔθος
τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν, ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν θεότητα,
καὶ πεποίηκεν αὐτὰ, σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ. Ἀκούετε τί ὁ ἅγιος ἐδῶ λέγει; ὅτι ἔθος
ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις, ἄρτον ἐσθίειν; πότε, ἢ ποῦ, ἔχουσι συνήθειαν νὰ τρώγουσιν οἱ ἄν-
θρωποι καθ' ἑκάστην ἄζυμα; εἰ μὴ μόνον ἂν τύχῃ κατὰ συμβεβηκὸς, καθὼς ἐπροείπα-
μεν. φανερὸν εἶναι τὸ λοιπὸν, ὅτι καὶ ἐδῶ ὁ ἅγιος, τὸν ἔνζυμον ἄρτον ἐννοεῖ. καὶ ὁ ἅγιος
Γερμανὸς, ὁ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης (τὸν ὁποῖον ἑορτάζει ἡ ἁγία Ἐκκλησία, εἰς
τὰς δώδεκα τοῦ μαΐου) τὰ αὐτὰ λέγει καὶ μαρτυρεῖ. ἐξηγούμενος τὴν θείαν λειτουργίαν.
Γερμανὸς ἐδῶ ἤκμαζεν εἰς τοὺς 800. χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν. εἰς τὸν καιρὸν (ὡς
πατριάρ. λέγουσι) τοῦ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου. καὶ ὁ Μεθώνης ἐπίσκοπος Νικόλαος ὁ καβάσιλας λέγει.
Νικόλαος Τὴν μυστικὴν ταύτην καὶ ἀναίμακτον θυσίαν, καθ' ἣν τὸν ἄρτον καὶ τὸ ποτήριον καθα-
καβάσιλας. γιαζόμενα, εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου μεταποιεῖσθαι πιστεύομεν. τὰ ὅμοια λέγει καὶ ὁ
μακάριος Σαμωνᾶς ἀρχιεπίσκοπος Γάζης, Ἄρτον λέγων τὸν τῆς ἁγίας λειτουργίας ἱε-
ρουργούμενον. εἴχομεν καὶ ἄλλας πολλὰς μαρτυρίας ἁγίων νὰ προσφέρομεν, ἀλλ' ἵνα μὴ
μακρύνωμεν τὸν λόγον, κατελείπομεν ταύτας, νομίζοντες ἀρκετὰς εἶναι τὰς εἰρημένας εἰς βεβαίω-
σιν τοῦ λόγου. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν μαρτυριῶν ἐφανερώθη, ὅτι ὁ ἡμέτερος Σωτὴρ καὶ

δεσπότης,

δεσπότης, τὸν δεῖπνον ἐκεῖνον τὸν μυστικὸν, τὴν ἐξετέλεσε διὰ τοῦ ἐνζύμου ἄρτου, καὶ ὄχι διὰ τῶν ἀζύμων. ἐπειδὴ καὶ οὐδεὶς τῶν προειρημένων ἁγίων εἶπε, ὅτι ὁ Χριστὸς ἡμῶν καὶ Θεὸς ἐποίησε τὸν δεῖπνον διὰ τοῦ ἀζύμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Εἰς τὸ τέταρτον τοῦτο κεφάλαιον θέλομεν δείξει, ὅτι ὅλη ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, ἐξ ἀρχῆς ἱερούργει μὲ ἄρτον ἔνζυμον. καὶ οὐδέποτε μὲ ἄζυμα. καὶ τοῦτο τὸ δείχνομεν ἐκ τοῦ κηρύγματος τῶν ἀποστόλων. ἐπειδὴ καὶ τὸ κήρυγμα, καὶ τὸ βάπτισμα, καὶ ἡ θεία λειτουργία, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, πάντα τὰ μυστήρια τῆς πίστεως, ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἤρχισαν, καὶ εἰς τὴν δύσιν ἐτελείωσαν. καὶ ἂν ἡ Ἀνατολὴ ἤθελε παραλάβει ἐξ ἀρχῆς ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους, καὶ τοὺς πάλαι πατριάρχας, νὰ ἱερουργῇ μὲ ἄζυμα, βέβαια ἤθελε τὸ φυλάξει καὶ τοῦτο, καθὼς ἐφύλαξε καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα παρέλαβε παρὰ τῶν πάλαι ἁγίων, νὰ λειτουργῇ δηλαδὴ μὲ ἄζυμα. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ποτὲ δὲν ἐφάνη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τοῦτο καὶ τότε, καὶ νῦν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἱερουργεῖ μὲ ἔνζυμον καὶ ἀνέβατον ἄρτον, καθὼς ἐξ ἀρχῆς παρέλαβε. καὶ οὐ μόνον ἡ Ἀνατολὴ, ἐλειτούργα καὶ λειτουργεῖ μὲ ἔνζυμον ἄρτον, ἀλλὰ καὶ Αἴγυπτος πᾶσα, καὶ Ῥωσία, καὶ Μοσχοβία, καὶ Μολδοβία, καὶ Βλαχία, καὶ ἡ Ἑλλὰς ὅλη, καὶ αἱ Νῆσοι, Κύπρος, Κρήτη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος, Κορυφοί, καὶ ὅπου εὑρίσκεται λαὸς ὅπου νὰ κρατῇ κατὰ τὴν πάλαι συνήθειαν, πάντες ἱερουργοῦσι μὲ ἔνζυμον καὶ ἀνέβατον ἄρτον. ἡ θεία λειτουργία λοιπὸν, ἐγίνετον, καὶ γίνεται Χριστοῦ χάριτι, καὶ θέλει γίνεσθαι εἰς τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν, μὲ ἔνζυμον ἄρτον, καθὼς ἐξ ἀρχῆς ἐσυνήθησε. καὶ ὄχι μὲ ἄζυμα, καθὼς ἡ δυτικὴ ἐπαράδωσε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Τώρα θέλομεν εἰπεῖ καὶ ποῖος ἦτον ἐκεῖνος ὁποῦ ἄρχισε πρῶτος νὰ λειτουργῇ μὲ ἄζυμα. καὶ εἰς τί τόπον, καὶ εἰς ποῖον καιρόν. λέγομεν οὖν ὅτι αἱρετικός τις καλούμενος Εβίων, ὑποκρινόμενος τὴν εὐσέβειαν, ἄρχισε πρῶτος νὰ λειτουργῇ μὲ ἄζυμα. περὶ τοῦ Ἐβίωνος τούτου γράφει καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος εἰς τὸ βιβλίον τὸ .α. τὸ κατὰ τῶν αἱρέσεων, πῶς ἦτον αἱρετικὸς, ταῦτα λέγων. Οὗτος ὁ Ἐβίων, τῶν Σαμαρειτῶν Επιφάνειος.
ἔχει τὸ βδελυρὸν, Ἰουδαίων δὲ τὸ ὄνομα, Ὀσσαίων δὲ, καὶ Ναζαραίων, καὶ Νασαραίων, “
τὴν γνώμην. Κηρινθιανῶν τὸ εἶδος. Καρποκρατιανῶν τὴν κακοδοξίαν, καὶ Χριστιανῶν τὴν “
προσηγορίαν, βούλεται ἔχειν. ἔτι ὁ Ἐβίων τὰ Ἰουδαϊκὰ μετεχειρίζετο λέγει ὁ ἅγιος, καὶ “
μυστήρια ἐτέλει δι᾽ ἀζύμου, ἀπὸ ἕνα χρόνον εἰς ἄλλον, πλὴν οὐκ ἐχρᾶτο οἴνῳ εἰς τὴν λειτουργίαν του, ἀλλ᾽ ὕδατι. ἔτι κατά τι ἐσυμφώνει τοῖς χριστιανοῖς, ἐπειδὴ καὶ ἐκαλεῖτο χριστιανός. κατά τι δὲ πάλιν τοῖς Ἰουδαίοις, διότι λέγει ὁ ἅγιος, Ἰουδαῖον ἑαυτὸν ὁμολογῶν, Ἰουδαίοις ἀντίκειται, καίτοι συμφωνῶν αὐτοῖς ἐν μέρει. τοῦτον μαρτυρεῖ ὁ ἅγιος Ὁ αὐτός.
πῶς ἐδίδασκε εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην. Ἐκ τῆς μαρτυρίας ταύτης τοῦ ἁγίου, ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Ἐβίων ἔτι, ἦτον αἱρετικὸς, καὶ ὅτι εἰς μέρος ἐχριστιάνιζε, καὶ εἰς μέρος Ἰουδάϊζε. καὶ ὅτι ἐλειτούργει μὲ ἱερατικὸν σχῆμα. καὶ ὅτι ἐθυσίαζε μὲ ὕλην ἄζυμον καὶ νερὸν μόνον. ἐμάθαμεν ἀκόμη ὅτι καὶ τὸ κήρυγμά του καὶ ἡ διδαχή του, ἤρχισε εἰς τὴν Ἀσίαν, ἔπειτα εἰς τὴν Ῥώμην. εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πάπα τοῦ Ἀλεξάνδρου πρώτου, καθὼς τινὲς λέγουσιν. ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν, ἀκουέτω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ.

Καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ εἴπωμεν καὶ ποῖον μέρος τῆς Ἐκκλησίας ἐξέβαλε τὸν ἔνζυμον ἄρτον, καὶ ἀντ' ἐκείνου προσέφερε τὰ ἄζυμα· καὶ πότε· καὶ ποῖος· καὶ περὶ τούτου λέγομεν, ὅτι μήτε τὸ μέρος τῆς Ἱερουσαλὴμ, μήτε τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μήτε τῆς Ἀλεξανδρείας, μήτε τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ ἓν καὶ μόνον μέρος τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐτόλμησε καὶ ἀπεδίωξε τὸν ἔνζυμον ἄρτον, καὶ ἀντ' ἐκείνου προσήνεγκε τὰ ἄζυμα, τὸ τῆς Ῥώμης δηλονότι. εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ πρώτου· ὁ ὁποῖος Ἀλέξανδρος, πρῶτος, ἀπετόλμησε καὶ ἔβγαλε τὸν ἔνζυμον ἄρτον, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ Πέτρος ἐλειτούργα καὶ Παῦλος· μετὰ τούτους δὲ καὶ Λῖνος ὁ μακάριος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 68. Χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπισιν· εἶτα ὁ μακάριος Κλήμης ὁ πρῶτος χρηματίσας ἀρχιερεὺς τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 77. χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπισιν· ἔπειτα ὁ μακάριος Ἀνάκλητος ὁ πρῶτος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 83. μετὰ τούτοις δὲ ὁ μακάριος Εὐάρεστος ὁ πρῶτος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 95. χρόνοις κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος· οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι καὶ μακάριοι πάπαδες, ἐλειτουργοῦσαν μὲ ἔνζυμον ἄρτον, καὶ οὐδεὶς ποτὲ μὲ ἄζυμον· Ὅτι δὲ ἡ Ἐκκλησία τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἱερούργει πρῶτα μὲ ἔνζυμον ἄρτον, μάρτυς εἰς τοῦτο, καὶ τὸ βιβλίον τὸ καλούμενον, σῶμα θεολογίας μορέλις, εἰς φύλ. 425. τὸ ὁποῖον τὸ ἔγραψε Ἰεσουΐτης τις καλούμενος Ἑρῖκος Ἑνερικὲζ· εἰς τὸ η. βιβλίον περὶ εὐχαριστίας λέγει, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία, ἐθυσίαζε μὲ ἀνέβατον ἄρτον· καὶ ὁ Συάρεζ εἰς τὸν γ. τόμον εἰς τὸ ζήτημα τὸ 74. εἰς τὸ δ. ἄρθρον· φύλ. 503. πρὸς τούτοις δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ ἀγχίνοις, εἰς τὴν διαίρεσιν ια. εἰς τὴν β. ζήτησιν, εἰς τὸ β. ἄρθρον, τὰ ὅμοια μαρτυρεῖ, καὶ Ἰωάννης ὀσμᾶς, καὶ ἔτι Λατῖνος· καὶ Νικόλαος ὁ Κούζας, ὁ ὁποῖος ἦτον Καρδινάλης, ταῦτα βεβαιοῖ καὶ γράφει· Πρῶτος οὖν (ὡς καὶ πρότερον ἔφημεν) ἐλειτούργησε μὲ τὰ ἄζυμα εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ πάπας, καθὼς οἱ Ἱστοριογράφοι πάντες μαρτυροῦσιν, ὅσοι ἔγραψον τοὺς βίους τῶν πάπαδων. καὶ πρῶτος ὁ Πλάτινας λέγει, πῶς ὁ πάπας ὁ Ἀλέξανδρος, πρῶτος, ἐπρόσταξεν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν νὰ γίνεται ἡ λειτουργία μὲ ἄζυμα, καὶ ὄχι μὲ ἔνζυμον· διότι λέγει, τὰ ἄζυμα εἶναι καλλιώτερα, καὶ καθαρώτερα· καὶ ὅτι τοῦτο τὸ ἔκαμε διὰ νὰ εὐγάλῃ τὴν κατηγορείαν τῶν Ἐβιωνιτῶν· καὶ Θωμᾶς ὁ κόστος ὁ ἀναπολιτάνος, τὰ αὐτὰ λέγει περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου· καὶ τινὲς ἄλλοι, τὰ αὐτὰ βεβαιοῦσι· πλὴν ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀποκριθοῦμεν εἰς τὰς προφάσεις, ὅπου ὁ Πλάτινας προφασίζεται περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου, λέγων, ὅτι διὰ τρεῖς αἰτίας ἐπαρακινήθη ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος νὰ εὐγάλῃ ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν τὸν ἀνέβατον ἄρτον, καὶ ἀντ' ἐκείνου νὰ φέρῃ τὰ ἄζυμα καὶ λειψὰ· μὲ τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι σήμερον ἡ αὐτὴ Ἐκκλησία λειτουργεῖ: α. λέγει, διότι τοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ ἄζυμον εἶναι καλλιώτερον τοῦ ἐνζύμου: β. ὅτι καθαρώτερον: γ. διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν κατηγορείαν τῶν Ἐβιωνιτῶν· Ἡμεῖς περὶ τοῦ πρώτου λέγομεν, ὅτι ὁ πάπας δὲν εἶχε ἐξουσίαν μόνος νὰ εὐγάλῃ τὸν ἔνζυμον ἄρτον ἐκ τῆς θείας ἱερουργίας, μὲ τὸν ὁποῖον ἐλειτούργα ὅλη ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, χωρὶς νὰ συναθροισθῇ σύνοδος, καὶ περὶ τούτου νὰ ἀποφασίσῃ. ἐπειδὴ καὶ ὁ ἔνζυμος ἄρτος ἦτον κοινῶς εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς πάντες μαρτυροῦσι· καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε μὲ κοινὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας ὅλης νὰ τὸ

κάμῃ

κάμῃ, ἂν ἦτον καλλιώτερον, εἰδὲ μή, νὰ τὸ φυλάξῃ καθὼς ἀπὸ τοὺς προτέρους τοῦ τὸ ἐπαρέλαβεν· ἀλλ' αὐτὸς μόνος ἐξ ἰδίας γνώμης κινηθείς, ἀπεφάσισε νὰ λειτουργοῦσι πάντες οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον του μὲ ἄζυμα· διὰ τοῦτο ἔκαμε κακὰ καὶ παράνομα, καὶ ἔξω τῆς τάξεως καὶ συνηθείας τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· ἐπειδὴ καὶ συνήθεια ἦτον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ καθόλου πράγματα, νὰ συνάζεται σύνοδος οἰκουμενικὴ νὰ τὰ κρίνῃ, καὶ ὄχι μερικός τις· καθὼς καὶ ὁ λθ. κανὼν τῶν ἀποστόλων διακελεύει. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· κατὰ γοῦν τὸν θεῖον τοῦτον κανόνα, οὐδεὶς δύναται, μήτε πάπας, μήτε πατριάρχης, μήτε τις ἄλλος ἀρχιεπίσκοπος, νὰ προσθέσῃ τι, ἢ νὰ στερήσῃ ἢ νὰ ἀλλάξῃ τὰ κοινὰ ἤθη τῆς Ἐκκλησίας μόνος, χωρὶς τῆς τῶν ἄλλων ἁπάντων γνώμης· Κακῶς τοίνυν καὶ παρανόμως ἔκαμεν ὁ Ἀλέξανδρος, νὰ εὐγάλῃ μόνος τὸν ἔνζυμον ἄρτον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν· πρῶτον, ὅτι ἐπαράβη τὸν κανόνα τοῦτον τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος λέγει, Μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι· δεύτερον ἐχώρισε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, διὰ νὰ πληρώσῃ τὴν αὐτοῦ γνώμην καὶ θέλησιν· τρίτον, ἐσκανδάλισε καὶ τὰ λοιπὰ τέσσαρα μέρη τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, καὶ ἔγινεν αἴτιος νὰ γράφουσι καὶ νὰ διδάσκουσιν ἐναντίον ἀλλήλοις. Ἀλλὰ μήτε τὰ ἄζυμα εἶναι καλλιώτερα, καθὼς ὁ Πλάτινας λέγει προφασιζόμενος περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἐπειδὴ καλλιώτερον λέγεταί τι, τινὸς ἄλλου, ἢ κατὰ τὴν ὕλην· ἢ κατὰ τὸ εἶδος· ἢ κατὰ τὴν χάριν, καὶ τὴν ἐνέργειαν· καὶ κατὰ μὲν τὴν ὕλην, καλλιώτερον λέγεται καὶ τιμιώτερον, τὸ χρυσάφι, ἀπὸ τὸ ἀσήμι· καὶ τὸ ἀσήμι, καλλιώτερον ἀπὸ τὸ μολύβδι· κατὰ δὲ τὸ εἶδος. καθὼς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καλλιώτερος καὶ τιμιώτερος τοῦ ἵππου· κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν, ὡς εἶναι ἡ τροφὴ τοῦ κρέατος, καλλιωτέρα τῆς τροφῆς τῶν λαχάνων· τὰ οὖν ἄζυμα, μήτε κατὰ τὴν ὕλην εἶναι καλλιώτερα τῶν ἐνζύμων· ἐπειδὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὕλη εἶναι, τοῦ τε ἐνζύμου καὶ ἀζύμου, ὁ σῖτος, καὶ τὸ ἄλευρον· μήτε κατὰ τὸ εἶδος, διότι εἰ μὲν ἐννοεῖς εἶδος, τὸ κατὰ συμβεβηκός, καλλιώτερον καὶ τιμιώτερον καὶ ὡραιότερον εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἐνζύμου ἄρτου, ἀπὸ τοῦ ἀζύμου· εἰδὲ πάλιν ἐννοεῖς εἶδος, τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι καλλιώτερον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου, ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο εἶναι σάρκα Χριστοῦ· ἀλλ' οὔτε κατὰ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, εἶναι καλλιώτερα τὰ ἄζυμα τῶν ἐνζύμων· διότι τὰ μὲν ἄζυμα, εἶναι κακόχυμα καὶ δύσπεπτα, ἤγουν δυσκολοχώνευτα· καὶ ποιοῦσι ἔμφραξιν τοῦ σκοτίου καὶ τῆς σπλήνας, καὶ φθείρουσι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· ὁ δὲ ἔνζυμος ἄρτος, εἶναι καλόχυμος, θρεπτικός, καὶ ὠφελεῖ τὸ σῶμα· Εἰ δὲ πάλιν ἐννοεῖς τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν, οὔτε κατὰ τοῦτο εἶναι καλλιώτερα τὰ ἄζυμα τῶν ἐνζύμων· διότι ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις τοῦ σώματος τοῦ δεσποτικοῦ, μία εἶναι καὶ ἡ αὐτή· καὶ οὐδὲ μία διαφορὰ κατὰ τοῦτο· Συνάγεται λοιπόν, ὅτι τὰ ἄζυμα, οὔτε κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε κατὰ τὸ εἶδος, οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν χάριν, εἶναι καλλιώτερα τῶν ἐνζύμων· καὶ διὰ τοῦτο ὁ πάπας ὁ Ἀλέξανδρος, δὲν εἶχεν εὔλογον αἰτίαν, νὰ εὐγάλῃ τὸν ἄρτον τὸν ἔνζυμον καὶ τέλειον, τὸν ὁποῖον παρέδωκεν ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις εἰς τὸν δεῖπνον τὸν μυστικόν· καὶ οἱ ἀπόστολοι μὲ τοιοῦτον ἄρτον καθ' ἑκάστην ἐλειτουργοῦσαν· καθὼς ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι λέγει· Ἦσαν δὲ προσκαρ-

Κανὼν τῶν ἀποστόλ. λθ.

Πράξ. β.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ϛ.

Καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ εἰποῦμεν καὶ ποῖον μέρος τῆς Ἐκκλησίας ἐξέβαλε τὸν ἔνζυμον ἄρτον, καὶ ἀντ' ἐκείνου προσέφερε τὰ ἄζυμα· καὶ πότε· καὶ ποῖος· καὶ περὶ τούτου λέγομεν, ὅτι μήτε τὸ μέρος τῆς Ἱερουσαλὴμ, μήτε τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μήτε τῆς Ἀλεξανδρείας, μήτε τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ ἓν καὶ μόνον μέρος τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, ἐτόλμησε καὶ ἀπεδίωξε τὸν ἔνζυμον ἄρτον, καὶ ἀντ' ἐκείνου προσήνεγκε τὰ ἄζυμα. τὸ τῆς Ῥώμης δηλονότι. εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ πρώτου· ὁ ὁποῖος Ἀλέξανδρος, πρῶτος, ἀπετόλμησε καὶ ἔυγαλε τὸν ἔνζυμον ἄρτον, μὲ τὸν ὁποῖον καὶ Πέτρος ἐλειτούργα καὶ Παῦλος· μετὰ τούτους δὲ καὶ Λῖνος ὁ μακάριος, ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 68. χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ ἐνανθρώπησιν· εἶτα ὁ μακάριος Κλήμης ὁ πρῶτος χρηματίσας ἀρχιερεὺς τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 77. χρόνους μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν· ἔπειτα ὁ μακάριος Ἀνάκλητος ὁ πρῶτος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 83. μετὰ τούτοις δὲ ὁ μακάριος Εὐάρεστος ὁ πρῶτος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 95. χρόνοις κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος· οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι καὶ μακάριοι πάπιδες, ἐλειτουργοῦσαν μὲ ἔνζυμον ἄρτον, καὶ οὐδεὶς ποτὲ μὲ ἄζυμον· Ὅτι δὲ ἡ Ἐκκλησία τῆς παλαιᾶς Ῥώμης ἱερούργει πρῶτα μὲ ἔνζυμον ἄρτον, μάρτυς εἰς τοῦτο, καὶ τὸ βιβλίον τὸ καλούμενον, σῶμα θεολογία μοράλις, εἰς φύλ. 425. τὸ ὁποῖον τὸ ἔγραψε Ἰεσουΐτης τις καλούμενος Ἐρῖκος Ἐνρίκεζ· εἰς τὸ η. βιβλίον περὶ εὐχαριστίας λέγει, ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία, ἐθυσίαζε μὲ ἀνέβατον ἄρτον· καὶ ὁ Σουάρεζ εἰς τὸν γ. τόμον εἰς τὸ ζήτημα τὸ 74. εἰς τὸ δ. ἄρθρον· φύλ. 503. πρὸς τούτοις δὲ καὶ Θωμᾶς ὁ ἀγχίνοις, εἰς τὴν διαίρεσιν ια. εἰς τὴν β. ζήτησιν, εἰς τὸ β. ἄρθρον, τὰ ὅμοια μαρτυρεῖ, καὶ Ἰωάννης ὀσμᾶς, καὶ ἄλλοι Λατῖνοι· καὶ Νικόλαος ὁ κούζας, ὁ ὁποῖος ἦτον Καρδινάλης, ταῦτα βεβαιοῖ καὶ γράφει· Πρῶτος οὖν (ὡς καὶ πρότερον ἔφημεν) ἐλειτούργησε μὲ τὰ ἄζυμα εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ὁ Ἀλέξανδρος ὁ πάπας, καθὼς οἱ Ἱστοριογράφοι πάντες μαρτυροῦσιν, ὅσοι ἔγραψαν τοὺς βίους τῶν πάπιδων. καὶ πρῶτος ὁ Πλάτινας λέγει, πῶς ὁ πάπας ὁ Ἀλέξανδρος, πρῶτος, ἐπρόσταξεν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν νὰ γίνεται ἡ λειτουργία μὲ ἄζυμα, καὶ ὄχι μὲ ἔνζυμον· διότι λέγει, τὰ ἄζυμα εἶναι καλλιώτερα, καὶ καθαρώτερα· καὶ ὅτι τοῦτο τὸ ἔκαμε διὰ νὰ ἐβγάλῃ τὴν κατηγορίαν τῶν Ἐβιωνιτῶν· καὶ Θωμᾶς ὁ κόστος ὁ ἀναπολιτάνος, τὰ αὐτὰ λέγει περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου· καὶ τινὲς ἄλλοι, τὰ αὐτὰ βεβαιοῦσι· πλὴν ἀνάγκη εἶναι νὰ ἀποκριθοῦμεν εἰς τὰς προφάσεις, ὅπου ὁ Πλάτινας προφασίζεται περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου τούτου, λέγων, ὅτι διὰ τρεῖς αἰτίας ἐπαρακινήθη ὁ Ἀλέξανδρος αὐτὸς νὰ ἐβγάλῃ ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν τὸν ἀνέβατον ἄρτον, καὶ ἀντ' ἐκείνου νὰ φέρῃ τὰ ἄζυμα καὶ λειψά· μὲ τὰ ὁποῖα καὶ μέχρι σήμερον ἡ αὐτὴ Ἐκκλησία λειτουργεῖ: α. λέγει, διότι τοῦ ἐφάνη ὅτι τὸ ἄζυμον εἶναι καλλιώτερον τοῦ ἐνζύμου: β. ὅτι καθαρώτερον: γ. διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν κατηγορίαν τῶν Ἐβιωνιτῶν· Ἡμεῖς περὶ τοῦ πρώτου λέγομεν, ὅτι ὁ πάπας δὲν εἶχε, ἐξουσίαν μόνος νὰ ἐβγάλῃ τὸν ἔνζυμον ἄρτον ἐκ τῆς θείας ἱερουργίας, μὲ τὸν ὁποῖον ἐλειτούργα ὅλη ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἡ ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, χωρὶς νὰ συναθροισθῇ σύνοδος, καὶ περὶ τούτου νὰ ἀποφασίσῃ. ἐπειδὴ καὶ ὁ ἔνζυμος ἄρτος ἦτον κοινῶς εἰς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς πάντες μαρτυροῦσι· καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε μὲ κοινὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας ὅλης νὰ τὸ

κάμῃ

κάμῃ, ἂν ἦτον καλλιώτερον, εἰδὲ μή, νὰ τὸ φυλάξῃ καθὼς ἀπὸ τοὺς προτέρους του τὸ ἐπαρέλαβεν· ἀλλ' αὐτὸς μόνος ἐξ ἰδίας γνώμης κινηθείς, ἀπεφάσισε νὰ λειτουργοῦσι πάντες οἱ ὑπὸ τὸν θρόνον του μὲ ἄζυμα· διὰ τοῦτο ἔκαμε κακὰ καὶ παράνομα, καὶ ἔξω τῆς τάξεως καὶ συνηθείας τῆς καθόλου Ἐκκλησίας· ἐπειδὴ καὶ συνήθεια ἦτον ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὰ καθόλου πράγματα, νὰ συνάζεται σύνοδος οἰκουμενικὴ νὰ τὰ κρίνῃ, καὶ ὄχι μερικός τις· καθὼς καὶ ὁ λθ. κανὼν τῶν ἀποστόλων διακελεύει. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις· Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· κατὰ γοῦν τὸν θεῖον τοῦτον κανόνα, οὐδεὶς δύναται, μήτε πάπας, μήτε πατριάρχης, μήτε τις ἄλλος ἀρχιεπίσκοπος, νὰ προσθέσῃ τι, ἢ νὰ στερήσῃ ἢ νὰ ἀλλάξῃ τὰ κοινὰ ἤθη τῆς Ἐκκλησίας μόνος, χωρὶς τῆς τῶν ἄλλων ἁπάντων γνώμης· Κακῶς τοίνυν καὶ παρανόμως ἔκαμεν ὁ Ἀλέξανδρος, νὰ ἐβγάλῃ μόνος τὸν ἔνζυμον ἄρτον ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν· πρῶτον, ὅτι ἐπαρέβη τὸν κανόνα τοῦτον τῶν ἀποστόλων, ὁ ὁποῖος λέγει, Μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι· δεύτερον ἐχώρισε τὸν ἑαυτόν του ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, διὰ νὰ πληρώσῃ τὴν αὐτοῦ γνώμην καὶ θέλησιν· τρίτον, ἐσκανδάλισε καὶ τὰ λοιπὰ τέσσαρα μέρη τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, καὶ ἔγινεν αἴτιος νὰ γράφουσι καὶ νὰ διδάσκουσιν ἐναντίον ἀλλήλοις. Ἀλλὰ μήτε τὰ ἄζυμα εἶναι καλλιώτερα, καθὼς ὁ Πλάτινας λέγει προφασιζόμενος περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου· ἐπειδὴ καλλιώτερον λέγεται τι, τινὸς ἄλλου, ἢ κατὰ τὴν ὕλην· ἢ κατὰ τὸ εἶδος· ἢ κατὰ τὴν χάριν, καὶ τὴν ἐνέργειαν· καὶ κατὰ μὲν τὴν ὕλην, καλλιώτερον λέγεται καὶ τιμιώτερον, τὸ χρυσάφι, ἀπὸ τὸ ἀσήμι· καὶ τὸ ἀσήμι, καλλιώτερον ἀπὸ τὸ μολύβδι· κατὰ δὲ τὸ εἶδος. καθὼς εἶναι ὁ ἄνθρωπος καλλιώτερος καὶ τιμιώτερος τοῦ ἵππου· κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν, ὡς εἶναι ἡ τροφὴ τοῦ κρέατος, καλλιωτέρα τῆς τροφῆς τῶν λαχάνων· τὰ οὖν ἄζυμα, μήτε κατὰ τὴν ὕλην εἶναι καλλιώτερα τῶν ἐνζύμων· ἐπειδὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ ὕλη εἶναι, τοῦ τε ἐνζύμου καὶ ἀζύμου, ὁ σῖτος, καὶ τὸ ἄλευρον· μήτε κατὰ τὸ εἶδος, διότι εἰ μὲν ἐννοεῖς εἶδος, τὸ κατὰ συμβεβηκός, καλλιώτερον καὶ τιμιώτερον καὶ ὡραιότερον εἶναι τὸ εἶδος τοῦ ἐνζύμου ἄρτου, ἀπὸ τοῦ ἀζύμου· εἰδὲ πάλιν ἐννοεῖς εἶδος, τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι καλλιώτερον τὸ ἕτερον τοῦ ἑτέρου, ἐπειδὴ καὶ τὰ δύο εἶναι σάρκα Χριστοῦ· ἀλλ' οὔτε κατὰ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, εἶναι καλλιώτερα τὰ ἄζυμα τῶν ἐνζύμων· διότι τὰ μὲν ἄζυμα, εἶναι κακόχυμα καὶ δύσπεπτα, ἤγουν δυσκολοχώνευτα· καὶ ποιοῦσι ἔμφραξιν τοῦ σκοτίου καὶ τῆς σπλίνας, καὶ φθείρουσι τὸ ἀνθρώπινον σῶμα· ὁ δὲ ἔνζυμος ἄρτος, εἶναι καλόχυμος, θρεπτικός, καὶ ὠφελεῖ τὸ σῶμα· Εἰ δὲ πάλιν ἐννοεῖς τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν, οὔτε κατὰ τοῦτο εἶναι καλλιώτερα τὰ ἄζυμα τῶν ἐνζύμων· διότι ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ χάρις καὶ ἡ δύναμις τοῦ σώματος τοῦ δεσποτικοῦ, μία εἶναι καὶ ἡ αὐτή· καὶ οὐδὲ μία διαφορὰ κατὰ τοῦτο· Συνάγεται λοιπόν, ὅτι τὰ ἄζυμα, οὔτε κατὰ τὴν ὕλην, οὔτε κατὰ τὸ εἶδος, οὔτε κατὰ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν χάριν, εἶναι καλλιώτερα τῶν ἐνζύμων· καὶ διὰ τοῦτο ὁ πάπας ὁ Ἀλέξανδρος, δὲν εἶχεν εὔλογον αἰτίαν, νὰ ἐβγάλῃ τὸν ἄρτον τὸν ἔνζυμον καὶ τέλειον, τὸν ὁποῖον παρέδωκεν ὁ Χριστὸς τοῖς ἀποστόλοις εἰς τὸν δεῖπνον τὸν μυστικόν· καὶ οἱ ἀπόστολοι μὲ τοιοῦτον ἄρτον καθ' ἑκάστην ἐλειτουργοῦσαν· καθὼς ὁ Λουκᾶς ἐν ταῖς πράξεσι λέγει· Ἦσαν δὲ προσκαρ-

Κανὼν τῶν ἀποστόλ. λθ.

Πράξ. β.

« τερθῶτες τῇ διδαχῇ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῇ κοινωνίᾳ, καὶ τῇ κλάσει τοῦ ἄρτου· καὶ πάλιν « κατωτέρω λέγει· Καθ' ἡμέραν τε προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν ἐν τῷ ἱερῷ, κλῶν-

β. τες κατ' οἶκον ἄρτον, μετελάμβανον. Δευτέραν αἰτίαν προφέρει, διότι τὰ ἄζυμα λέγει εἶναι καθαρώτερα τοῦ ἐνζύμου· ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὅτι ὅταν τι εἶναι καθαρώτερον, ἄλλου τινὸς, ἀνάγκη εἶναι νὰ εἶναι καὶ ἐξ ἄλλης τινὸς ὕλης καὶ οὐσίας, καὶ οὐκ ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ ὁμοίας· ἀνίσως λοιπὸν καὶ τὸ ἄζυμον εἶναι ἐκ τῆς αὐτῆς ὕλης καὶ οὐσίας, ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶναι καὶ ὁ ἄρτος, πῶς εἶναι πλέον καθαρώτερον; ἀλλὰ ταῦτα εἰσὶ προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ὡς πολλάκις εἴπομεν· εἰ δὲ καὶ λέγει αὐτὸ καθαρώτερον, διὰ τὸ εἶναι ἁπλοῦν καὶ χωρὶς προζύμης καὶ ἅλατος· οὐδὲ κατὰ τοῦτο δὲν εἶναι καθαρώτερον τὸ ἄζυμον τοῦ ἐνζύμου· μάλιστα διὰ τοῦτο ψεκτὰ καὶ μεμπτέα τὰ ἄζυμα· ἐπειδὴ παρομοι-

γ. άζουσι σῶμα ἄνευ ψυχῆς καὶ νοῦ· καθὼς οἱ τελεώτεροι καὶ εὐσεβεῖς τὰ ὀλιγωροῦσι· Τρίτην αἰτίαν λέγει, ὅτι τὸ ἔκαμε τοῦτο ὁ Ἀλέξανδρος, διὰ τοὺς Ἐβαωνίτας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν αἱρετικοί· καὶ ἐγὼ εἰς τοῦτο ἀπορρῶ, μὴ γνωρίζοντας τὸ εὔλογον τῆς αἰτίας· διότι ἂν τὸ ἐκάμνεν ἐναντίον τῶν Ἐβαωνιτῶν, οἱ Ἐβαωνῖται ἐλειτουργοῦσαν μὲ τὰ ἄζυμα· καὶ κατὰ τοῦτο ἐσυμφώνησαν μᾶλλον· δὲν εἶναι τὸ λοιπὸν αὕτη ἡ αἰτία· ἐγὼ δ' ὅμως οὐθέλω πλέον τι περὶ τῆς αἰτίας ταύτης εἰπεῖν· εἰδέ τις ἄλλος εὑρεθῇ παρὰ Θεοῦ φωτισθεὶς, λεγέτω, θαρρῶν τῇ ἀληθείᾳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

Εἰς τοῦτο τὸ ζ. καὶ τελευταῖον κεφάλαιον, θέλομεν γνωρίσει, ὅτι τὰ ἄζυμα τὰ ἀπεδίωξαν οἱ ἅγιοι τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ὡς ἄχρηστα. καὶ πρῶτοι οἱ Ἀπόστολοι ὁρίζουσιν εἰς τὸν .ο. κανόνα, λέγοντες.

Κανὼν 70. τῶν Ἀποστόλ.

Εἴτις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν, νηστεύῃ μετὰ Ἰουδαίων, ἢ ἑορτάζῃ μετ' αὐτῶν, ἢ δέχοιτο παρ' « αὐτῶν τὰ τῆς ἑορτῆς ξένια. οἷον ἄζυμα, ἤ τι τοιοῦτον, καθαιρείσθω. εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. μετὰ δὲ τοὺς Ἀποστόλους, ἡ ἐν Λαοδικείᾳ σύνοδος (ἡ ὁποία ἐσυναθροίσθη εἰς τοὺς

Κανὼν. 38. Συνόδ. Λαοδικ.

366. χρόνους, κατὰ τὸ σωτήριον ἔτος) οὕτως ὁρίζει εἰς τὴν λη. κανόνα. « Ὅτι οὐ δεῖ παρὰ « τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα λαμβάνειν, ἢ κοινωνεῖν ταῖς ἀσεβείαις αὐτῶν. μετὰ δὲ τὴν σύνοδον ταύτην, Βαλσαμὼν, ὁ τῆς Ἀντιοχείας πατριάρχης, ὁ ὁποῖος ἤκμαζεν εἰς τοὺς 1430. χρόνοις, ἐξηγούμενος τὸν προειρημένον κανόνα τῶν Ἀποστόλων, λέγει.

Βαλσαμὼν πατριαρχ.

« Εἰ γὰρ τὸ ἁπλῶς « φαγεῖν ἄζυμα Ἰουδαϊκῆς ἑορτῆς, καθαίρεσιν ἐπάγει καὶ ἀφορισμὸν, τὸ μεταλαμβάνειν « αὐτῶν, ὡς κυριακοῦ σώματος, καὶ παρομοίως ἐκείνοις διὰ τοῦτο τὸ πάσχα ποιεῖν, πῶς οὐχ « ἕξει κατάγνωσιν εἴτε κόλασιν. Οὗτος λοιπὸν ὁ διδάσκαλος, πατριάρχης ἦτον Ἀντιοχείας, καθὼς πάντες τὸ μαρτυροῦσιν. εἰς τὴν ὁποῖαν πόλιν, πρῶτος ὁ Πέτρος ἐγένετ' ἐπίσκοπος. ἂν τὸ λοιπὸν ὁ Πέτρος ἤθελε λειτουργεῖ τότε μὲ ἄζυμα, βέβαια ἤθελασι λειτουργεῖ καὶ οἱ αὐτοῦ διάδοχοι (οἱ πατριάρχαι δηλονότι τῆς αὐτῆς Ἀντιοχείας) κατὰ διαδοχὴν ὁμοίως μὲ ἄζυμα, μέχρι καὶ σήμερον. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἐλειτούργα μὲ ἄζυμα, διὰ τοῦτο μήτε οἱ διάδοχοι καὶ τοῦ θρόνου τοῦ τηρητοῦ, ἐλειτούργησαν ποτὲ, ἢ λειτουργοῦσι, ἢ θέλουσι λειτουργήσει, μὲ ἄλλο εἶδος, παρὰ μὲ ἐκεῖνο ὁποῦ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἐλειτούργα. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν ἐφανερώθη, ὅτι ἡ ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἀνατολικὴ ἐκκλησία (καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη ὑποτάσσονται ταύτῃ,) φυλάττουσιν ἐκεῖνο ὁποῦ ἐξ ἀρχῆς παρέλαβον, καὶ ἱερουργοῦσι μέχρι καὶ σήμερον, μὲ ἄρτον ἔνζυμον ἀνίβατον, καὶ τέλειον, καθὼς καὶ πρῶτος ὁ Χριστὸς, καὶ μετ' αὐτὸν οἱ Ἀπόστολοι, καὶ

μετὰ τοὺς ἀποστόλους οἱ πάλαι ἅγιοι πατέρες, καὶ μακάριοι πατριάρχαι, καὶ ἅπαντες οἱ τοῦ Χριστοῦ ἱεράρχαι, ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης· καθὼς ποτὲ καὶ ἡ πρεσβυτέρα Ῥώμη ἐλειτούργα, ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων, ἤγουν τοῦ Λίνου, τοῦ Κλήτου, τοῦ Κλήμεντος, τοῦ Ἀνακλήτου, τοῦ Εὐαρέστου, ἕως τὸν καιρὸν τοῦ πάπα τοῦ Ἀλεξάνδρου πρώτου. ὁ ὁποῖος κινηθεὶς μόνος ἐξ ἰδίας γνώμης καὶ θελήσεως, ἄνευ τινὸς συνόδου οἰκουμενικῆς ἢ τοπικῆς, ἔβγαλε τὸν ἄρτον τὸν κοινὸν, τὸν ἔνζυμον λέγω καὶ τέλειον, καὶ ἀντ' ἐκείνου ἤφερε τὰ ἄζυμα καὶ λειψὰ, καὶ τὰ παρέδωκε εἰς ὅλην του τὴν ἐπαρχίαν νὰ λειτουργοῦσι μὲ αὐτά. διότι πόθεν ἄλλοθεν παρέλαβεν αὐτὸ ὁ Ἀλέξανδρος, νὰ ἱερουργῇ μὲ ἄρτον (πρὶν παρὰ νὰ φέρῃ τὰ ἄζυμα) εἰ μὴ ἀπὸ τὸν προτερόντου τὸν Εὐάρεστον; καὶ ὁ Εὐάρεστος, ἀπὸ τὸν Ἀνάκλητον. καὶ ὁ Ἀνάκλητος ἀπὸ τὸν Κλήμεντα. καὶ ὁ Κλήμης ἀπὸ τὸν μακάριον Πέτρον. παρ' οὗ ἐχειροτονήθη ἐπίσκοπος Ῥώμης. καὶ ὁ Πέτρος πόθεν; ἀπὸ τὸν Χριστόν. ὁ Χριστὸς λοιπὸν μὲ τὸν ἀνέβατον ἄρτον ἔκαμε τὸν δεῖπνον τὸν μυστικὸν, καὶ ὄχι μὲ ἄζυμα, καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσι. διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ κατηγοροῦσι τὴν ὄντως ἄμωμον νύμφην τοῦ Χριστοῦ, τὴν εἰλικρινῶς καὶ ἀδόλως φυλάξασαν στοργὴν πρὸς τὸν αὐτῆς νυμφίον Χριστόν. τὴν ἀποστολικὴν καὶ ἁγίαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, τὴν Ἀνατολικὴν λέγω. μήτε δίκαιον εἶναι καὶ νόμιμον νὰ γράφουσι βιβλία καὶ νὰ τυπώνουσι κατ' αὐτῆς, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, λέγοντες, πῶς κάμει κακὰ νὰ ἱερουργῇ μὲ τὸν κοινὸν ἄρτον τὸν ἀνέβατον, ὁποῦ ἐξ ἀρχῆς παρέλαβε, καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ ὑποτάσσεται τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης, καὶ νὰ στέργῃ ὅσα ἐκεῖνος καθ' ἑκάστην νεωτερίζει, καὶ ἄλλά τινα ὅσα ἐκεῖνοι ἐμπαθῶς καὶ παρανόμως καθ' αὐτῆς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν κατὰ τῆς ἀληθείας, λέγουσιν. Ἀλλ' αὕτη οὐδενὸς λόγου ἀξιοῖ ταῦτα, εἰς ἓν καὶ μόνον ἀποβλέπουσα. πῶς νὰ φανῇ ἀρεστὴ εἰς τὸν νυμφίον τῆς Χριστόν. πῶς νὰ καυχηθῇ νὰ εἰπῇ πρὸς αὐτόν. Ἐγὼ ἄνθος τοῦ πεδίου, κρίνον τῶν κοιλάδων, καὶ πάλιν νὰ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ, Ὡς κρίνον ἐν μέσῳ ἀκανθῶν, οὕτως ἡ πλησίον μου ἀναμέσῳ τῶν θυγατέρων. ὅλη καλὴ ἡ πλησίον μου, καὶ μῶμος οὐκ ἔστιν ἐν σοί. μία ἐστὶ περιστερά μου, τελεία μου, μία ἐστὶν ἐκλεκτή. διὰ τοῦτο φυλάττει τὴν ἀληθινὴν πίστιν τοῦ νυμφίου Χριστοῦ, τὴν ζῶσαν τὴν ὑγιεινὴν καὶ τελείαν. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς παραδόσεις τάς τε ἀγράφους καὶ γεγραμμένας. καὶ μήτε εἰς τὰ δόγματα ἐπρόσθεσέ ποτέ τι, μήτε ἠλλοίωσε, ἢ ἐμετεκίνησε, μήτε παρέβη. ἀλλὰ πιστεύει ὡς ἐδιδάχθη παρὰ Χριστοῦ, φυλάττει ὡς παρέλαβε παρὰ τῶν ἀποστόλων. κηρύττει ὅσα ἤκουσε παρὰ τῶν διδασκάλων. εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ ὑπὲρ αὐτῆς σταυρωθέντος Χριστοῦ.

Ἄσμα β.

Πλὴν γινωσκέτω πᾶς ὀρθόδοξος χριστιανὸς, ὅτι τὸν ἄρτον μὲ τὸν ὁποῖον ἐπιτελεῖ τὴν ἁγίαν λειτουργίαν ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὸν πλάττουσι καὶ τὸν ζυμώνουσι διὰ τῶν πέντε τούτων εἰδῶν .α. ἔχει τὴν ὕλην τοῦ ἀλεύρου τοῦ σιτίνου .β. τὸ προζύμι. γ. τὸ ὕδωρ. δ. τὸ ἅλας. ε. τὸ πῦρ. ταῦτα τὰ πέντε ἔχουσι τινὰ μυστικὴν θεωρίαν. τὸ ἄλευρον σημαίνει τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου ἁπλῶς. τὴν ὁποίαν αὐτὸς παρομοιάζει, ὡς τὸν κόκκον τοῦ σίτου. Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει, ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, καρπὸν πολὺν φέρει. Τὸ προζύμι σημαίνει τὴν ψυχὴν καὶ ζωὴν τῆς αὐτῆς σαρκός. Τὸ ὕδωρ σημαίνει πάντα τὰ θεῖα χαρίσματα τοῦ παναγίου πνεύματος. τὰ ὁποῖα ὁ Χριστὸς τὰ εἶχε φύσει ὡς Θεὸς, καὶ ὄχι κατὰ μετοχὴν, καθὼς τὰ εἶχον οἱ προφῆται, καὶ ἀπόστολοι, καὶ δίκαιοι. τὸ ἅλας

Σημείωσ.

Ἰωάν. ιβ.

(Λουκ. ιδ.) σημαίνει τὸν νοῦν, ἐναντίον τῶν αἱρετικῶν πάντων· διὰ τοῦτο λέγει πρὸς τοὺς ἀποστόλους, Ὑμεῖς ἐστὲ τὸ ἅλας τῆς γῆς. καὶ πάλιν ὁ μακάριος Παῦλος. (Κορινθ. δ.) Ὁ λόγος ὑμῶν ἅλατι ἠρτυμένος. τὸ δὲ πῦρ σημαίνει τὴν θεότητα τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ. ᾧ πρέπει δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. ἀμήν.

Τέλος τῆς γ. διαφορᾶς.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ

ΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Δ. διαφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Ρωμαϊκήν· ἤγουν περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρός.

ΚΑὶ περὶ μὲν ταύτης τῆς Τετάρτης διαφορᾶς, τουτέστι περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς, κατά τι μὲν ἡμεῖς συμφωνοῦμεν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, κατὰ δὲ τἄλλα πάντα διαφερώμεθα. καὶ συμφωνοῦμεν μὲν, ὅτι καὶ ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν εὐσεβῶς κεκοιμημένων, λαμβάνουσιν ὠφέλειαν καὶ ἄνεσιν εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους ὅπου εὑρίσκονται, διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένας ἐλεημοσύνας καὶ προσευχάς. καθὼς λέγει καὶ ὁ Ἀρεοπαγίτης Διονύσιος, εἰς τὸ περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, εἰς τὸ μυστήριον τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων. (Διονύσ.) Ἡ μὲν οὖν εὐχὴ τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος δεῖται, πάντα μὲν ἀφεῖναι τὰ δι᾽ ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν ἡμαρτημένα τῷ κεκοιμημένῳ· κατατάξαι δὲ αὐτὸν ἐν φωτὶ καὶ χώρᾳ ζώντων. εἰς κόλπους Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ. ἐν τόπῳ, οὗ ἀπέδρα λύπη καὶ στεναγμός. ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν .λδ. ἐρωταπόκρισιν ὅπου ὁ Ἀντίοχος ἐρωτᾷ περὶ τῶν ψυχῶν, λέγων, (Ερώτησις.) Τί οὖν αἰσθάνονται τινὸς εὐεργεσίας καὶ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ, γινομένων ὑπὲρ αὐτῶν συνάξεων, καὶ εὐποιϊῶν, καὶ προσφορῶν; Ἐρωτᾷ τὸν ἅγιον, ἀνίσως καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν χριστιανῶν, γνωρίζουσιν ἄνεσιν τινὰ καὶ εὐεργεσίαν, διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένας λειτουργίας, καὶ ἐλεημοσύνας, καὶ προσευχάς· ἀποκρίνεται οὖν ὁ ἅγιος καὶ βεβαιοῖ διὰ παραδείγματος, λέγων. (Απόκρισις.) Εἰ μή τινος εὐεργεσίας μετεῖχον ἐκ τούτου, οὐκ ἂν ἐν τῇ προσκομιδῇ ἐμνημονεύοντο. καὶ ὥσπερ ἡ ἄμπελος ἀνθεῖ ἔξω ἐν τῷ ἀγρῷ, αἰσθάνεται τῆς ὀσμῆς ὁ ἀποκεκλεισμένος οἶνος, καὶ συνανθεῖ καὶ αὐτός. οὕτω νόει καὶ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχὰς μετέχειν εὐεργεσίας τινὸς, ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένης ἀναιμάκτου θυσίας. καὶ εὐποιΐας, ὡς μόνος ἐπίσταται καὶ κελεύει ὁ ζώντων καὶ νεκρῶν ἐξουσιαστὴς Θεὸς ἡμῶν. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος μαρτυρεῖ εἰς τὸ .γ. ἠθικὸν τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς, λέγων. (Χρυσόσ.) Οὐκ εἰκῇ ταῦτα ἐνομοθετήθη ὑπὸ τῶν ἀποστόλων, τὸ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων

εἴων μνήμην γίνεσθαι τῶν ἀπελθόντων. ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ κέρδος γινόμενον, πολλὴν τὴν ὠφέλειαν καὶ τοῦτο, περὶ τῶν ἐν πίστει παρελθόντων. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγει καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις τόποις ὁ ἅγιος. σύμφωνα τούτοις λέγει καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὰς εὐχὰς τῆς πεντηκοστῆς, τὰς ὁποίας ἀναγινώσκομεν γονυπετῶς ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου. λέγει οὖν ἐκεῖ ὁ ἅγιος, Ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παντελείῳ καὶ σωτηριώδῃ ἑορτῇ, ἱλασμοὺς μὲν ἱκεσίους ὑπὲρ τῶν κατεχομένων ἐν ᾅδῃ καταξιώσας δέχεσθαι, μεγάλας τε παρέχων ἐλπίδας ἡμῖν, ἄνεσιν τοῖς κατεχομένοις τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἀνιαρῶν, καὶ παραψυχὴν παρὰ σοῦ καταπέμπεσθαι, ἐπάκουσον ἡμῶν τῶν ταπεινῶν καὶ οἰκετῶν δεομένων σου, καὶ ἀνάπαυσον τὰς ψυχὰς τῶν δούλων τῶν προκεκοιμημένων, ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, καὶ κατάταξον τὰ πνεύματα αὐτῶν, ἐν σκηναῖς δικαίων, εἰρήνης καὶ ἀνέσεως ἀξίωσον αὐτούς· καὶ τοῖς μὲν προλαβοῦσιν, ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν δώρησαι· ἡμᾶς δὲ τοὺς περιόντας, εὐλόγησον, τέλος ἀγαθὸν καὶ εἰρηνικὸν παρεχόμενος, ἡμῖν τε καὶ παντὶ τῷ λαῷ σου. Ἂν ὁ ἅγιος ἐτοῦτος ἐγνώριζε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἐλεεῖ τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμένων, βέβαια δὲν ἤθελε τὸ ζητήσει παρὰ Θεοῦ, λέγων, καὶ τοῖς μὲν προλαβοῦσιν, ἐλευθερίαν καὶ ἄνεσιν δώρησαι. ἀλλὰ φανερὸν εἶναι, ὅτι καὶ ἐτοῦτος, καὶ πᾶς ἄλλος διδάσκαλος, οὕτως ἐπίστευον τὸν Θεὸν ἐλεήμονα πρὸ τοῦ θανάτου, ὥσπερ καὶ μετὰ τὸν θάνατον. πρὸς τούτοις δὲ, καὶ ὁ Θεοφύλακτος ὁ Βουλγαρίας ἑρμηνεύων τὸ κατὰ Λουκᾶν ιβ. κεφάλαιον τὸ λέγον, Ὑποδείξω ὑμῖν τίνα φοβηθῆτε, φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι, ἐξουσίαν ἔχοντα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν γέενναν, λέγει. Ὅρα γὰρ ὅτι οὐκ εἶπε φοβήθητε τὸν μετὰ τὸ ἀποκτεῖναι βάλλοντα εἰς τὴν γέενναν, ἀλλ᾽ ἐξουσίαν ἔχοντα βαλεῖν. οὐ γὰρ πάντως οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀποθνήσκοντες, βάλλονται εἰς τὴν γέενναν. ἀλλ᾽ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ κεῖται τοῦτο τοῦ Θεοῦ, ὥστε καὶ συγχωρεῖν. τοῦτο δὲ λέγω, διὰ τὰς ἐπὶ τοῖς κεκοιμημένοις γινομένας προσφορὰς καὶ τὰς δεήσεις. αἳ οὐ μικρὰ συντελοῦσι τοῖς καὶ ἐν ἁμαρτίαις βαρείαις ἀποθνήσκουσι. μὴ τοίνυν λειψόμεθα ἡμεῖς σπουδάζοντες διὰ ἐλεημοσυνῶν καὶ προσευχῶν ἐξιλεοῦσθαι, τὸν ἐξουσίαν μὲν ἔχοντα βαλεῖν, οὐ πάντως δὲ τῇ ἐξουσίᾳ ταύτῃ χρώμενον. ἀλλὰ καὶ συγχωρεῖν δυνάμενον. Ὅτι μὲν διὰ τὰς γινομένας λειτουργίας καὶ προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας (τὰς ὁποίας οἱ χριστιανοὶ ποιοῦσι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων χριστιανῶν) λαμβάνουσιν αἱ ψυχαὶ παράκλησίν τινα καὶ παραμυθίαν καὶ ἄνεσιν, καὶ ὅτι κατὰ τοῦτο συμφωνεῖ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τῇ Ῥωμαϊκῇ, ἐκ τῶν εἰρημένων γέγονε δῆλον. τώρα δὲ πάλιν θέλομεν φανερώσει καὶ κατὰ τί διαφέρουσιν ἀλλήλαις. Λέγομεν οὖν, ὅτι ἐκεῖνο δὲν δέχεται ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὸ ὁποῖον οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσι περὶ τοῦ πάπα, ὅτι ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἀνοίγῃ καὶ νὰ σφαλίζῃ τὸν τόπον ἐκεῖνον, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκονται αἱ ψυχαί. τουτέστι τὸν τόπον τοῦ λεγομένου καθαρτηρίου πυρὸς· καὶ τινὰ ἄλλα ὁποῦ φλυαροῦσιν, ὡσὰν χιλιάδας χρόνων, καὶ καραντέλας. Δεύτερον δὲν δέχεται, τρίτον τόπον, καθὼς οἱ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ὅτι ἔστι τις τρίτος τόπος, καλούμενος πουργατόριον, ἢ καθαρτήριον. εἰς τὸν ὁποῖον λέγουσι πῶς πηγαίνουσιν αἱ ψυχαὶ καὶ καθαρίζονται. τὸν ὁποῖον τόπον τὸν ἐπιγράφουσι πύρινον. εἰς τὰ δύο ταῦτα διαφέρομεν ἡμεῖς τῶν Λατίνων.

Καὶ εἰς μὲν τὸ .α. λέγομεν, ὅτι μήτε πάπας, μήτε τις ἄλλος ἄνθρωπος, ἢ ἄλλο κτίσμα Θεοῦ, ἔχει τὴν ἐξουσίαν ταύτην νὰ ἐλευθερώσῃ ψυχὰς ἀπὸ τὸν ᾅδην, εἰμὴ εἰς

καὶ

Βασιλ.

Θεοφύλ. Λουκ. ιβ.

καὶ μόνος Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, τοῦ ὁποίου ἐδόθη ἡ ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐν τοῖς καταχθονίοις τοῦ ᾅδου· οἱ δὲ ἀπόστολοι καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς, καὶ ὅλον τὸ γένος τῶν ὀρθοδόξων, δουλικῶς καὶ ταπεινῶς ἐπαρακαλοῦσασι καὶ παρακαλοῦσι τὸν Θεὸν, ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, ἵνα τύχωσιν ἐλευθερίας τῶν βασάνων, καὶ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν· διότι γινώσκουσι καλῶς, πῶς τοῦτο εἶναι ἔργον θεάρεστον, καὶ εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν φιλάνθρωπον καὶ ἐλεήμονα σωτῆρα Χριστόν· εἰς τοῦ ὁποίου τὴν εὐσπλαγχνίαν κρέμαται, νὰ λυτρώσῃ καὶ νὰ κολάσῃ, νὰ ἐλευθερώσῃ καὶ νὰ τιμωρήσῃ, ὅσον θέλει καὶ ἀρέσκει τῆς δικαίας αὐτοῦ θελήσεώς τε καὶ κρίσεως· διότι οὐδεὶς ἄλλος, γινώσκει τὴν κατ' ἀξίαν τιμωρίαν, ὁποῦ πρέπει νὰ ἔχῃ μία ψυχὴ κατὰ τὴν ποσότητα καὶ ποιότητα τῶν ἑαυτῆς ἁμαρτιῶν, παρὰ μόνος ὁ καρδιογνώστης Θεός· ὅτι δὲ εἶναι ἠγαπημένον καὶ προσφιλὲς τῷ Θεῷ, νὰ παρακαλοῦμεν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν τῶν κεκοιμημένων, μάρτυς καὶ ὁ ἀρεοπαγίτης θεῖος Διονύσιος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ ζ. κεφάλ.
Διονύσ. περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας λέγει· Οὐ γὰρ ἂν ὁ ἱεράρχης, ὁ τῆς θεαρχικῆς δικαιώσεως ὑποφήτης, ἐζήτει ποτὲ, τὰ μὴ τῷ Θεῷ προσφιλέστατα· καὶ πρὸς αὐτοῦ δοθήσεσθαι θεοειδῶς ἐπηγγελμένα· Ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ τὸ λοιπὸν, καὶ ἡ ἄπειρος αὐτοῦ φιλανθρωπία, εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας, καὶ χαρίζει τὸ ἔλεος· καθὼς διὰ
Ἡσαΐ.μ. Ἡσαΐου λέγει, Ἐγώ εἰμι αὐτὸς ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου ἕνεκεν ἐμοῦ, καὶ τὰς ἁμαρτίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι· αὕτη ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, δὲν ἐκλείσθη ποτὲ, ἀλλ' ἀενάως εὑρίσκεται ἀνοιχθῆ πρὸς πάντας, καὶ δικαίους καὶ ἁμαρτωλούς· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει τινὰς ἄλλος νὰ λέγῃ, ὅτι εἰς τὴν ἐξουσίαν του στέκεται νὰ κλείει καὶ νὰ ἀνοίγῃ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκονται αἱ ψυχαί· εἰδὲ καὶ λέγει τις, ὅτι οἱ ἀρχιερεῖς ἔχουσιν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τοὺς τῶν ἀνθρώπων ἁμαρτίας, ἂς ἠξεύρει, ὅτι ἡ ἐξουσία αὕτη ἐδόθη τῶν ἀρχιερέων, ἐφ' ὅσον οἱ ἄνθρωποι ζῶσιν· οὐδαμῶς δὲ καὶ μετὰ τὸν θάνατον· διὰ τοῦτο οὐδεὶς τῶν ἀποστόλων, οὔτε τῶν αὐτῶν διαδόχων, ἐτόλμησε ποτὲ νὰ εἰπῇ, ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ἐξουσίαν μου κρέμαται, ὅταν θέλω νὰ ἀνοίξω τὰς θύρας τοῦ ᾅδου, νὰ ἐλευθερώσω τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων· καὶ πάλιν ὅταν θέλω νὰ τὰς σφαλίσω, καὶ νὰ τὰς τιμωρήσω· διότι ἂν τινὰς ἤθελε ἀποτολμήσει ποτὲ νὰ εἰπῇ τοιοῦτον, ἤθελε δείξει τὸν ἑαυτόν του μᾶλλον ἐξουσιαστὴν, ἢ τὸν Θεόν· ἐπειδὴ καὶ ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, κρέμαται εἰς τὴν ἐξουσίαν του· ἀλλ' οὐδεὶς ποτὲ τῶν ἁγίων καὶ
Βονιφάπος. μακαρίων ἀνδρῶν ἐκαυχήθη εἰς τοιοῦτον, εἰμὴ μόνος ὁ πάπας ὁ Βονιφάτιος ὄγδοος· ὁ ὁποῖος ἔζη εἰς τοὺς 1294. οὗτος πρῶτος ἐξεῦρε τὴν ἐφεύρεσιν ταύτην· οὗτος ἐξέδωκε καὶ τὸν γιουμπιλέον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης, ἀπὸ ἑκατὸν χρόνους ἕως ἑκατόν· καὶ μετὰ τοῦτον ἐκάθησεν ἄλλος πάπας, καὶ τὸν ἔκαμε πενῆντα· καὶ μετὰ τοῦτον ἄλλος πάλιν πάπας, τὸν ἔκαμε εἰκοσιπέντε· τοῦτον τὸν γιουμπιλέον τὸν πέμπουσιν εἰς πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν ὁποῦ νὰ ὑποτάσσεται τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, διδάσκοντες καὶ κηρύττοντες, παρακινοῦντες τοὺς ἀνθρώπους, νὰ πηγαίνουν νὰ προσκυνοῦν εἰς τὴν δεῖνα Ἐκκλησίαν ὁποῦ εὑρίσκεται ὁ γιουμπιλέος, ἢ εἰς τὴν δεῖνα, ἐξομολογημένοι πρῶτον, καὶ μεταλαμβάνοντες, ἔπειτα παρακαλοῦντες, ἐλευθερώνουν μίαν ψυχὴν ἀπὸ τοῦ καθαρτηρίου πυρός· καὶ οἱ ζῶντες ἐκεῖνοι ἔχουσι τόσους χρόνους ἄφεσιν, καὶ τινὰς ἄλλους μύθους διδάσκουσιν. Ταῦτα λοιπὸν ἢ εἶναι ἀναγκαῖα, ἢ εἶναι ὠφέλιμα, ἢ εἶναι οὐδέτερον, Ἀλλὰ περὶ τούτων, οὔτε ὁ χρόνος μᾶς συγχωρεῖ νὰ γράφωμεν ἀκριβῶς, οὔτε ὁ τόπος· φαί-

νεταί μου ὅμως, ὅτι ἐπειδὴ ὅλη ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι δυσμῶν, παρακαλεῖ ἀεννάως καὶ δέεται κοινῶς καὶ μερικῶς ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, δὲν ἦτον μήτ' ἀναγκαῖον μήτ' ὠφέλιμον, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, νὰ φανῇ αὕτη ἡ γνώμη· ἡ ὁποῖα οὔτ' ἀπὸ τῶν ἀποστόλων, οὔτε ὑπὸ τῶν Συνόδων, οὔτε ὑπὸ τῶν διδασκάλων, ἐγράφη, ἢ ἐπαρεδόθη, ἢ ἐκηρύχθη ποτέ· ἀλλ' ἐγὼ μὲν οὐ θέλω μόνος περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης κρίνειν, ὡς καὶ πρότερον εἶπον· ὁ δὲ Θεὸς ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν, κρινεῖ καὶ αὐτοὺς· Πρέπει λοιπὸν ὅλη ἡ ἐκλεκτὴ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, νὰ εὐχαριστῇ ἀεννάως, καὶ νὰ ὑμνεῖ διηνεκῶς, τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα, τὸ πέλαγος τὸ ἀμέτρητον, τοὺς ἀναριθμήτους οἰκτιρμούς, τὸ μέγα τῆς φιλανθρωπίας ἔλεος, τοῦ μεγάλου καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ, τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὁ ὁποῖος διὰ μὲν τοῦ βαπτίσματος, μᾶς ἐλευθέρωσε τῆς προπατορικῆς καὶ πάσης ἄλλης ἁμαρτίας· διὰ δὲ τῆς μετανοίας καὶ τῆς συντριβῆς τῆς καρδίας, μᾶς χαρίζει τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, τῶν μετὰ τὸ βάπτισμα· καὶ διὰ τῶν θείων μυστηρίων πάλιν καὶ προσευχῶν, καὶ ἐλεημοσυνῶν, δωρεῖται τοῖς κεκοιμημένοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς, τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἄφεσιν τῶν διὰ τὰς ἁμαρτίας τιμωριῶν· καὶ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην αἱ ἄξιαι ψυχαὶ μᾶλλον τὴν λαμβάνουσιν· καὶ εἰ μὲν ἐρωτᾷς τίνες εἰσὶν αἱ ἄξιαι ψυχαὶ αὗται, αἵτινες λαμβάνουσι ταύτην τὴν χάριν; ἀποκρίνομαί σοι λέγων, οὐκ οἶδα τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ οὐδὲ τῇ θείᾳ γραφῇ οὐχ εὗρον, οὔτε παρά τινος τῶν διδασκάλων ἔμαθον· ἀλλ' ἀκούω τῆς Σοφίας λεγούσης, Ὑψηλότερά σου μὴ ζήτει, καὶ ἰσχυρότερά σου, μὴ ἐξέταζε· τοῦτο μόνον οἶδα καλῶς, καὶ πιστεύω, ὅτι ὁ Θεὸς ἐστὶ δίκαιος καὶ ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος, καὶ αὐτὸς γινώσκει ποῖαι ψυχαὶ εἰσὶν ἄξιαι, διὰ δικαιοσύνην, καὶ ἐλεημοσύνην, νὰ λάβουσι ταύτην τὴν χάριν καὶ δωρεὰν παρ' αὐτοῦ τοῦ πανοικτίρμονος καὶ ἐλεήμονος Θεοῦ· διότι βλέπω καθεκάστην, καὶ διαπαντὸς ἀκούω, τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν λέγουσαν, Ἀνάπαυσον Κύριε τὰς ψυχὰς πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε κεκοιμημένων, καὶ ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων χριστιανῶν· καὶ τάξον αὐτὰς ἐν τόπῳ φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη λύπη καὶ στεναγμός.

Σειρἀχ. γ'

Εἰς δὲ τὸ .β. λέγομεν, πῶς ἡ Ἀνατολικὴ καὶ καθόλου Ἐκκλησία, τρίτον τόπον δὲ δὲν δέχεται, καθὼς οἱ Ῥωμάνοι λέγουσι, διαιροῦντες εἰς τρεῖς τόπους τὰς ψυχάς, εἰς παράδεισον δηλονότι, καὶ κόλασιν, καὶ τρίτον καθαρτήριον. καὶ παράδεισος μὲν ἐστίν, ἐν ᾧ ἀναπαύονται αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων· κόλασις δὲ πάλιν, ἐν ᾗ τιμωροῦνται καὶ κολάζονται αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. πουργατόριον δὲ λέγουσιν, ἐν ᾧ καθαρίζονται διὰ πυρὸς αἱ ψυχαὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι εἰσὶν ἄξιαι τοιαύτης τιμωρίας. Ἡμεῖς δὲ τοὺς μὲν δύο τόπους, τὸν παράδεισον δηλονότι, καὶ τὴν κόλασιν, ὁμολογοῦμεν καὶ στέργομεν, ἐπειδὴ καὶ ἡ θεία γραφὴ οὕτω μᾶς διδάσκει. τὸ δὲ πουργατόριον, ἢ καθαρτήριον, ἀποδεικνύομεν, ἐπειδὴ καὶ μήτε ἡ θεία γραφὴ τὸ λέγει, μήτε οἱ θεῖοι πατέρες μᾶς τὸ ἐδίδαξαν. πιστεύομεν ὅμως, ὅτι οἱ δύο οὗτοι τόποι, νὰ ἔχουσι πολλὰς καὶ διαφόρους μονάς, οὕτως ὁ τῶν δικαίων, ὥσπερ καὶ ὁ τῶν ἁμαρτωλῶν. καθὼς ἡ ἀλήθεια λέγει, Ὅτι πολλαὶ μοναὶ εἰσὶν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. ὅρα ὅτι ἕνα καὶ μόνον λέγει τὸν οἶκον, πολλὰς δὲ τὰς μονάς· δεικνὺς ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ τόπος ἐν ᾧ εἰσὶν πολλαὶ μοναί. οὐ γὰρ εἶπεν ἐν τοῖς οἴκοις, ἀλλ' ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρός μου. εἰ δὲ τις ἐρωτᾷ, διατί εἷς τόπος ἔχει ταύτας τὰς πολλὰς καὶ διαφόρους μονάς; ἀκουέτω

Ἰωάν. ιδ'.

Ἰωσήφ. Δαμασκηνοῦ καὶ Ἰωσὴφ τῶν ὑμνογράφων λεγόντων. Πολλαὶ μοναὶ παρὰ σοὶ Σῶτερ τε-
φύκασι, καθ' ἀξίαν πᾶσι μεριζόμεναι, κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀρετῆς. καὶ τὰ ἑξῆς. ὁμοίως δὲ
καὶ Βασιλείου λέγοντος, εἰς τὸν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος λόγον, εἰς τὸ ιϛ. κεφάλ. Ἐν
Βασίλ. γὰρ ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ πατρί, τουτέστιν ἀξιωμάτων δια-
φοραί. ὡς γὰρ ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ, οὕτω καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. ὁ δ' Ἀρέ-
θας εἰς τὴν συλλογὴν τῶν ἐξηγήσεων τῆς ἀποκαλύψεως, εἰς τὸ ιδ. κεφάλ. οὕτω λέγει.
Ἀρέθας. Ὥσπερ δὲ τῆς δόξης αἱ μοναὶ διάφοροι, οὕτω καὶ τῆς κολάσεως. διὸ εἴρηται, τό, ἕκαστον τὸν
ἑαυτοῦ μισθὸν λήψεσθαι, κατὰ τὸν ἴδιον κόπον. ὅτι δ' ὁ τόπος τῶν ἁμαρτωλῶν εἶναι μό-
νος ὁ ᾅδης, πρῶτος ὁ Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς τοῦτο μαρτυρεῖ εἰς τὴν .οε.
Ἰουστῖνος ἐρωταπόκρισιν ταῦτα λέγων. Οὐχ ἣν ἔχουσιν αἱ ψυχαὶ ἐνταῦθα μετὰ τοῦ σώματος κα-
ὁ μάρτυς. τάστασιν, ταύτην ἔχουσι καὶ μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπὸ τοῦ σώματος ἔξοδον. εὐθὺς γίνεται τῶν
δικαίων τε καὶ ἀδίκων ἡ διαστολή. ἄγονται γὰρ ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς ἀξίους αὐτῶν τό-
πους. αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχαί, εἰς τὸν παράδεισον. αἱ δὲ τῶν ἀδίκων ψυχαί, εἰς τοὺς
ἐν τῷ ᾅδῃ τόπους. καὶ εἰσὶν ἐν τοῖς ἀξίοις αὐτῶν τόποις φυλαττόμεναι ἕως τῆς ἡμέρας
τῆς ἀναστάσεως, καὶ ἀνταποδόσεως. ὅρα πῶς εἰς δύο καὶ μόνους τόπους ὁ ἅγιος διαιρεῖ
τὰς ἀνθρωπίνας πάσας ψυχάς. εἰς παράδεισον δηλαδή, καὶ κόλασιν, καὶ πλέον οὐδέν. μετὰ
δὲ τὸν διδάσκαλον τοῦτον, καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐρωταπόκρισιν τὴν .λθ. πρὸς
Ἀθανάσ. Ἀντίοχον λέγει. Ξένον μὲν καὶ φοβερὸν τὸ ἐρώτημα, καὶ παρ' ἀνθρώποις ἀποκεκρυμμένον.
οὐ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Θεός, ἐπανελθοῦσαι τινὰ πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν, καὶ διηγήσασθαι ποῦ
εἰσὶν αἱ ἀφ' ἡμῶν ἀπελθοῦσαι ψυχαί. ὅμως ἐκ τῶν γραφῶν μανθάνομεν. ὅτι αἱ μὲν τῶν
ἁμαρτωλῶν ψυχαί, ἐν τῷ ᾅδῃ ὑπάρχουσιν, ὑποκάτω πάσης τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης
Ψαλ. πζ. εἰσίν, ὡς φησὶν ὁ ψαλμός, ἐν σκοτινοῖς, καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου. καὶ ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ.
ὅμοια τούτοις λέγει καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος ἑρμηνεύων τὸν .μβ. ψαλμόν. Ὁ μέντοι
Βασίλ. ᾅδης οὐχὶ ζῶον τί ἐστιν, οὐδὲ δύναμις ἀποτεταγμένη τοῖς ἀποθνήσκουσι, κατὰ τὴν μυθοποι-
ίαν τῶν ἔξωθεν. ἀλλὰ τὸ τοῦ ᾅδου χωρίον, κοινὸς τόπος ἐστὶν ἐν τῷ ἐσωτάτῳ τῆς γῆς
ἐπίσκιος πανταχόθεν καὶ ἀλαμπής. στόμιον δέ τι ἐπὶ τὰ κοῖλα καθήκει, δι' οὗ ἡ κάθοδος
γίνεται ταῖς πρὸς τὸ χεῖρον κατεγνωσμέναις ψυχαῖς. τὰ αὐτὰ μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἱερὸς
Μάξιμος ἐξηγούμενος τὸν θεῖον Διονύσιον εἰς τὸ .β. κεφάλ. περὶ Ἐκκλησιαστικῆς ἱε-
Διονύσ. ραρχίας, ἔνθα λέγει ὁ Διονύσιος. Εἰς τὸ ἡμῖν ἀφανὲς ἄγουσα μὲν τὴν ψυχὴν ὡς ἐν
Μαξιμ. στερήσει σώματος ἀειδῆ γινομένην. λέγει λοιπὸν ἐκεῖ, ὁ Μάξιμος, Τοῦτο τὸ ἀφανές,
τινὲς μὲν ἔφασαν εἶναι τὸν ᾅδην, ἤγουν τὸν ἀφανῆ καὶ ἀειδῆ γινόμενον τῆς ψυχῆς χωρι-
σμόν, εἰς τόπους ἀοράτους τοῖς αἰσθητοῖς. καὶ ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος εἰς τὸν λόγον ὅπου
χαίρει εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου μας, ταῦτα βεβαιοῖ, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁ-
μαρτωλῶν εἰσὶν ἐν τῷ ᾅδῃ. ποῦ τις τῶν διδασκάλων τούτων ἐμνήσθη ποτὲ πουργατορίου
ἤτοι καθαρτηρίου; οὐδεὶς ἀληθῶς. ἀλλὰ πάντες ἕνα καὶ μόνον τόπον τιμωρητικὸν λέγουσι
τὸν ᾅδην. ὥσπερ καὶ ἕνα φωτινὸν καὶ λαμπρόν, διδάσκουσι τὸν παράδεισον. εἰ δέ τις ζητεῖ
μαθεῖν, καὶ τί ἐστιν ὁ ᾅδης αὐτός, ἀκουέτω Εὐσταθίου τοῦ Θεσσαλονίκης ἀρχιεπισκόπου, εἰς
Εὐστάθιος. τὰς παρεκβολὰς τοῦ Ὁμήρου λέγοντος εἰς τὸ .α. οὕτως. Ἅις ἐστὶ τόπος σκοτεινός, ὑπὸ
γῆν ἀφανής, ἀπῳκισμένος ψυχαῖς. Ἐκ τῶν προειρημένων οὖν ἐφανερώθη, ὅτι εἷς ἐστὶν
ὁ τόπος ἐν ᾧ αἱ ψυχαὶ τιμωροῦνται. καὶ οὐ πολλοί. πλὴν ὁ τόπος αὐτὸς ἔχει πολλὰς καὶ
διαφόρους μονάς, καὶ πολλὰ εἴδη τιμωριῶν, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτιῶν δηλονότι,

καθὼς

καθὼς καὶ πρότερον εἴπομεν, καὶ καθὼς ὁ Χριστὸς μᾶς ἐδίδαξεν, ὁποῖα εἶσι τὰ εἴδη ταῦτα τοῦ ᾅδου. ἤγουν, πῦρ αἰώνιον. σκότος ἐξώτερον. βρυγμὸς ὀδόντων. σκώληξ ἀκοίμητος. καὶ ὁ τάρταρος. εἰς ταῦτα οὖν τὰ τῆς κολάσεως εἴδη πέμπονται αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαί, οὕτω τῶν ἀσεβῶν καὶ αἱρετικῶν, ὥσπερ καὶ τῶν χριστιανῶν τῶν ἀμετανοήτων, καὶ τῶν χριστιανῶν τῶν ἐχόντων ἐλπίδα, διὰ τῆς θείας λειτουργίας, καὶ τῶν ἐλεημοσυνῶν καὶ προσευχῶν, τῶν ὑπὲρ αὐτῶν γινομένων, νὰ λάβωσιν ἄνεσιν καὶ ἐλαφρείαν τῆς κολάσεως· ὅταν ὁ Θεὸς εὐσπλαγχνισθεὶς νεύσῃ πρὸς ἔλεον, ἐπειδὴ καὶ οὐδεὶς ἄλλος γινώσκει τὴν κατ' ἀξίαν τιμωρίαν τῶν ἁμαρτωλῶν, παρὰ εἷς καὶ μόνος ὁ καρδιογνώστης Θεός, ὁ καρδίας καὶ νεφροὺς ἐρευνῶν. τούτους λοιπὸν τοὺς τόπους, εἰς τοὺς ὁποίους αἱ ψυχαὶ πέμπονται, διὰ νὰ λάβωσι μερικὴν τιμωρίαν, κατὰ τὸ μέγεθος τῶν ἁμαρτημάτων, ἢ διὰ νὰ εἰπῶ καλλιώτερα, κατὰ τὸ εὔσπλαγχνον καὶ φιλάνθρωπον τοῦ εὐσπλάγχνου καὶ φιλανθρώπου Θεοῦ. τούτους λέγω τοὺς τόπους, δὲν τοὺς καλῶ καθαρτήριον, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ τινάς, ὅτι συμφωνοῦμεν κατὰ τοῦτο τῷ Πλάτωνι. ὁ ὁποῖος λέγει εἰς τὸν φαίδωνα, ὅτι καθαρίζονται αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν. ἀλλὰ τοὺς ὀνομάζω τόπους Ἱκανοποιοῦς. τουτέστι τόπον εἰς τὸν ὁποῖον τιμωροῦνται αἱ ψυχαί, καθ' ὅσον εἰσὶν ἄξιαι τιμωρίας, καὶ καθ' ὅσον ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ θελήσει. Ἀρέσκει μοι ὅμως καὶ ἡ γνώμη τινῶν διδασκάλων τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες λέγουσιν, ὅτι τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον εἶναι ἐκεῖνο, εἰς τὸ ὁποῖον πηγαίνουσιν αἱ ψυχαὶ καὶ τιμωροῦνται πρὸς καιρόν. τὸ ὁποῖον ὅσον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν εἶναι αἰώνιον, οὕτω ὑπὸ Θεοῦ κτισθέν. πλὴν λέγεται καὶ πρόσκαιρον, οὐ κατὰ τὴν φύσιν του, ἀλλὰ διὰ τὰς ψυχὰς ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι λυτρώνονται ἀπ' ἐκεῖθεν. διὰ δὲ τὰς ψυχὰς τὰς αἰωνίως ἐκεῖ κολαζομένας, λέγεται αἰώνιον καὶ παντοτινόν· ὥσπερ ὁ διάβολος ἐκεῖ αἰωνίως τιμωρεῖται. καὶ ὥσπερ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀθλίου Ἰούδα, καὶ Φαραώ, καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἀσεβῶν, καὶ αἱρετικῶν, καὶ ἀμετανοήτων, μένουσιν ἐκεῖ τιμωρούμεναι αἰωνίως, κατὰ τὴν δικαίαν ἀπόφασιν τοῦ Χριστοῦ, τὴν λέγουσαν, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμμένοι, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον, τὸ ἑτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἔλεγε καὶ ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς. Ὅτι ἄγονται ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς ἀξίους αὐτῶν τόπους. αἱ μὲν τῶν δικαίων ψυχαί, εἰς τὸν παράδεισον, αἱ δὲ τῶν ἀδίκων καὶ ἁμαρτωλῶν εἰς τοὺς ἐν τῷ ᾅδῃ τόπους. τόποι τὸ λοιπὸν τοῦ ᾅδου δὲν εἶναι ἄλλοι, παρὰ μόνον ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους ἀριθμεῖ ὁ κύριος. καὶ ἡμεῖς εἴπομεν ἀνωτέρω. τούτους μόνον τοὺς τόπους πιστεύω ἐγώ. πλὴν νομίζω νὰ ἔχει ἕκαστος τούτων πολλὰς μονάς. εἰς τὰς ὁποίας διαιρούμεναι αἱ προειρημέναι ψυχαί, λαμβάνουσι τὰς τιμωρίας. κατὰ τὴν ἀξίαν καὶ τὸ μέτρον τῶν ἁμαρτιῶν. ὡς πολλάκις εἴπομεν. Διὰ τοῦτο ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὅσα ἄλλα ἔθνη ὑποτάσσονται ταύτῃ καὶ ὁμοφρονοῦσι, δύο φοραῖς καθ' ἕκαστον χρόνον ποιεῖ λειτουργίας κοινῶς καὶ προσευχάς, ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶς κεκοιμημένων ὀρθοδόξων χριστιανῶν. μάλιστα δὲ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν καὶ ξένων, καὶ ὑπὲρ τῶν αἰφνιδίως τεθνηκότων, καὶ μὴ δυναμένων ποιεῖν ὅσα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ὁρίζει. ὑπὲρ τούτων τῶν εὐσεβῶς κεκοιμημένων, καὶ πάντα τὰ ἅγια μοναστήρια, καὶ πᾶσαι αἱ κατὰ μέρος Ἐκκλησίαι, κατὰ σάββατον ἱερουργοῦντες παρακαλοῦσιν οἱ ἱερεῖς τὸν εὔσπλαγχνον καὶ ἐλεήμονα Θεόν, ἵνα τύχωσιν ἀνέσεως καὶ ἐλαφρείας, αἱ βασανιζόμεναι οὕτω ψυχαί. ταύτας λοιπὸν τὰς προσευχὰς καὶ ἐλεημοσύνας ποιεῖ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν μόνων καὶ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. οὐχὶ δὲ καὶ ὑπὲρ τῶν ἀσεβῶν καὶ αἱρετικῶν. ἀλλ'

Ματθ. κε.

Ἰουστῖνος.

οὐδὲ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν ἐκείνων, τῶν μέχρι τέλους ἀμετανοήτων. ὑπὲρ ὧν οὐδεμία ἐστὶν
ἐλπίς. ἀλλ' ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν ἐκείνων εὔχεται, οἵτινες οὐκ ἔφθασαν ἐπισκέψασθαι τι
ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθνήσκοντες, ἀλλὰ πᾶσαν πρὸς Θεὸν ἀπέρριψαν τὴν ἐλπίδα, τὸν μόνον
σῶσαι δυνάμενον. ὑπὲρ τούτων τοίνυν παρακαλεῖ καὶ δέεται καθεκάστην ἡ Ἐκκλησία. καὶ
τὴν καλὴν ταύτην καὶ ἀγαθὴν καὶ ἀδελφικὴν ἀγάπην, τὴν ἔλαβεν ἐκ παραδόσεως τῶν
ἀποστόλων, καθὼς ὁ ἀρεοπαγίτης Διονύσιος λέγει, εἰς τὸ περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας
Διονύσ. εἰς τὸ κεφάλ. περὶ τῶν ἱερῶς κεκοιμημένων. Ὅτι δὲ τῶν δικαίων αἱ προσευχαὶ κατὰ
τὸν τῇδε βίον, μή τιγε μετὰ τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀξίους ἱερῶν εὐχῶν ἐνεργοῦσι μόνον, αἱ
τῶν λογίων ἡμᾶς ἐκδιδάσκουσιν ἀληθεῖς παραδόσεις. τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστο-
Χρυσόσ. μος ἑρμηνεύων τὰς ἐπιστολὰς τοῦ μακαρίου Παύλου. Οὐ γὰρ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε ταῦτα
νενομοθέτηται, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ τῶν αὐτοῦ πανσόφων μαθητῶν παραδέδοται.
φημὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῶν φρικτῶν μυστηρίων εὐχὴν ποιεῖσθαι τὸν ἱερέα ὑπὲρ τῶν ἐν πίστει κε-
κοιμημένων. ἴσασιν αὐτοῖς πολὺ τὸ κέρδος ἐκ τούτου καὶ πολλὴν τὴν ὠφέλειαν. τὰ ὅμοια
λέγει καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος· ἔτι δὲ καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς, εἰς τὸν περὶ τῶν κεκοιμη-
μένων λόγον τὰ αὐτὰ ὁμολογεῖ καὶ δοξάζει. διὰ τὴν πίστιν ταύτην καὶ τὴν ἐλπίδα, μᾶς
Ματθ. κα. ὑπόσχεται ὁ Χριστὸς λέγων, Πάντα ὅσα ἂν αἰτήσητε ἐν τῇ προσευχῇ ὑμῶν, πιστεύοντες
Ἰωάν. ις. λήψεσθε. καὶ πάλιν. Ὅτι ἂν αἰτήσητε ἐν τῷ ὀνόματί μου τὸν πατέρα μου, δώσει ὑμῖν.
τούτοις θαῤῥοῦσα τοῖς λόγοις ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ δέεται τοῦ Θεοῦ κοι-
νῶς καὶ καθόλου ὑπὲρ τῶν ἐν Χριστῷ ὀρθοδόξων κεκοιμημένων χριστιανῶν. καὶ μεγαλοφώνως
βοᾷ λέγουσα. Ἀνάπαυσον κύριε τὰς ψυχὰς πάντων τῶν προαναπαυσαμένων πατέρων
καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, τῶν ἐνθάδε κειμένων καὶ ἁπανταχοῦ ὀρθοδόξων χριστιανῶν. ἐν τόπῳ
φωτεινῷ, ἐν τόπῳ χλοερῷ, ἐν τόπῳ ἀναψύξεως, ἔνθα ἀπέδρα πᾶσα ὀδύνη λύπη καὶ στε-
ναγμός. ὁμοίως δὲ καὶ αἱ κατὰ μέρος Ἐκκλησίαι δέονται καθὼς ἀνωτέρω ἔφημεν. ταῦτα
βεβαιοῖ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν ταῖς εὐχαῖς τῆς Πεντηκοστῆς προσευχόμενος, καὶ λέ-
Βασίλ. γων. Δέξαι οὖν δέσποτα δεήσεις καὶ ἱκεσίας ἡμετέρας. καὶ ἀνάπαυσον τοὺς πατέρας ἑ-
κάστου καὶ μητέρας, καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς, καὶ τέκνα, καὶ εἴτι ἄλλο ὁμογενὲς καὶ ὁμόφυλον,
καὶ πάσας τὰς προαναπαυσαμένας ψυχὰς, ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως αἰωνίου. καὶ κατάταξον
τὰ πνεύματα αὐτῶν, καὶ τὰ ὀνόματα, ἐν βίβλῳ ζωῆς. ἐν κόλποις Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ
Ἰακώβ. ἐν χώρᾳ ζώντων. εἰς βασιλείας οὐρανῶν. ἐν παραδείσῳ τρυφῆς. διὰ τῶν φω-
τεινῶν ἀγγέλων σου εἰσάγων ἅπαντας εἰς τὰς ἁγίας σου μονὰς, καὶ τὰ ἑξῆς. Χρὴ δὲ
εἰδέναι ὅτι οὔπω κέκλεισται ὁ ᾅδης, ἀφ' οὗ ὁ Χριστὸς κατῆλθεν, καὶ ἤνοιξε, καὶ τοὺς προπά-
τορας καὶ πάντας τοὺς ἐκεῖ ὄντας δικαίους ἠλευθέρωσε. ἀλλὰ μέχρι καὶ σήμερον εὑρίσκεται
ἀνεῳγμένος, καθὼς ὁ ἅγιος Ἐπιφάνιος λέγει εἰς τὸν λόγον ὅπου γράφει εἰς τὴν θε-
όσωμον ταφὴν τοῦ Κυρίου. ὁ ὁποῖος ἄρχεται οὕτως. Τί τοῦτο; σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν
τῇ γῇ; Καὶ ὁ θεῖος Δαμασκηνὸς, εἰς τὸν .α. λόγον τὸν περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων λέ-
Δαμασ. γει. Ἀφ' οὗ κατελθὼν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰς ᾅδην, ταῖς ἀπ' αἰῶνος πεπεδημέναις ψυ-
χαῖς, ὡς αἰχμαλώτοις ἐκήρυξεν ἄφεσιν. καὶ ἐπειδὴ οὖν ὁ ᾅδης εὑρίσκεται ἀνοικτὸς καὶ ἡ
ἡμέρα ἐκείνη ἀπόφασις μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐγένετο. ἡ λέγουσα, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ
κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον. καὶ τὰ ἑξῆς. διὰ τοῦτο ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ ἱε-
ρουργοῦσα πρεσβεύει, καὶ ἐλεημοσύνας ποιεῖν οὐ παύεται, ὑπὲρ τῶν ἀνετοίμως καὶ ἀσυμ-
φράστως κεκοιμημένων ὀρθοδόξων χριστιανῶν. πιστεύουσι ἀναμφιβόλως ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἔργον
θεάρεστον.

θεάρεστον· καθὼς ὁ ἱερὸς Διονύσιος λέγει· Δέχεται γὰρ εὖ μάλα, καὶ τοῖς ἀσυμφθάρτως κατὰ τὸ εἰπεῖν ἀντιτίμως ἐκδημήσασι, τὰς ὑπὸ τῶν οἰκείων τούτοις προσφερομένας τῶν ὑστερημάτων ἀναπληρώσεις, καὶ εἰς ἔργον τούτοις καὶ πράξεις λογίζεται· θέλει γὰρ οὕτως ὁ φιλάνθρωπος κύριος, αἰτεῖσθαι, καὶ νέμειν τὰ τῶν ἰδίων κτημάτων πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα· καὶ τότε αὐτοῖς ὁλικῶς ἐπικάμπτεσθαι, οὐχ ὅταν τις ὑπὲρ ἰδίας ψυχῆς ἀγωνίζεται· ἀλλ' ὅταν καὶ ὑπὲρ τοῦ πέλας τοῦτο ἐργάζεται· Ὅτι δὲ ἠλευθερώθησαν ψυχαὶ ὑπὸ τοῦ ᾅδου, δείκνυται· καὶ α. ἡ ψυχὴ τοῦ Τραϊανοῦ τοῦ βασιλέως, διὰ προσευχῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ διαλόγου ἐλευθερώθη· καὶ ἄκουσον τί λέγει· Τῆς φωνῆς σου καὶ εὐχῆς σου ἤκουσα, καὶ συγγνώμην Τραϊανῷ δίδωμι· σὺ δὲ μηκέτι προσαχθεὶς ὑπὲρ ἀσεβῶν εὐχὰς προσενέγκαι μοι· δεύτερον πάλιν, ἡ ψυχὴ τῆς Φαλκονίλας, διὰ προσευχῆς τῆς πρωτομάρτυρος Θέκλας, ἠλευθερώθη τῆς κολάσεως· ταῦτα δὲ πάντα εἰσὶ γεγραμμένα ἐν τῷ περὶ τῶν κεκοιμημένων λόγῳ τοῦ ἱεροῦ Δαμασκηνοῦ· διὰ τοῦτο (καθὼς πολλάκις εἴπομεν) ἡ ἁγία τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία ἡ Ἀνατολική, ἀενάως πρεσβεύει ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων πατέρων καὶ ἀδελφῶν· τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε κάμει, ἂν δὲν ἦτο βεβαιωμένη παρὰ τῶν θεοσόφων διδασκάλων καὶ ἁγίων πατέρων.

Διονύσ. — Δαμασ. περὶ κεκοιμ.

Ἐφανερώθη λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων· Πρῶτον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν, λαμβάνουσιν ὠφέλειαν καὶ ἐλευθερίαν διὰ τῶν λειτουργειῶν· καὶ προσευχῶν καὶ ἐλεημοσυνῶν: β. ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἔχει ἐξουσίαν νὰ ἐλευθερώσῃ ἐξουσιαστικῶς, ἢ νὰ ἐλευθέρωσε ποτέ, ψυχὰς ἀνθρώπων ἁμαρτωλῶν, ἀπὸ τὰς τιμωρίας τοῦ ᾅδου· εἰ μὴ μόνον ὁ βασιλεὺς τῶν βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυριευόντων, καὶ μέγας ἀρχιερεύς, ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, μὲ τοῦ ὁποίου τὸ αἷμα ἐξηγοράσθημεν πάντες ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου: γ. ὅτι εἷς καὶ μόνος τόπος ἐστὶν ὁ ᾅδης· εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκονται αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαί· ὁ ὁποῖος ᾅδης ἔχει πολλὰς μονάς, καὶ διαφόρους τιμωρίας, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἁμαρτημάτων: δ. ὅτι ἐπειδὴ καὶ δὲν ἔγινε μέχρι τοῦ νῦν ἡ τελεία ἀπόφασις καὶ καθόλου κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, ὁ ᾅδης εὑρίσκεται ἀνοικτός, καὶ ἡ ἄπειρος εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ ἑτοίμη πρὸς τὸ ἐλεῆσαι, διὰ τοῦτο αἱ ψυχαὶ οὐ μόνον λαμβάνουσιν ἄφεσιν καὶ παράκλησιν διὰ τὰς ὑπὲρ αὐτῶν πρὸς Θεὸν γινομένας εὐχάς, ἀλλὰ καὶ παντελῶς ἐλευθερίαν καὶ λύτρωσιν τῆς κολάσεως· καὶ ταῦτα μὲν ἱκανῶς μοι δοκεῖ εἰρῆσθαι, περὶ τοῦ παρὰ Λατίνοις λεγομένου καθαρτηρίου πυρός.

Τέλος τῆς τετάρτης διαφορᾶς.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ ΤΟΥ ΦΙΛΑΔΕΛΦΙΑΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ Ε. διαφορᾶς, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν Ρωμαϊκήν· ἤγουν περὶ τῆς μακαριότητος τῶν ἁγίων.

Πέμπτην καὶ τελευταίαν διαφορὰν ἔχει ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τῇ Ῥωμαϊκῇ, περὶ τῆς τῶν ἁγίων μακαριότητος, τουτέστιν, ἀνίσως καὶ αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων ἀπέλαβον τὴν τελείαν μακαριότητα, καθὼς οἱ Ῥωμάνοι λέγουσιν, ἢ οὐκ ἔπι τελείως, ἀλλὰ μερικῶς, καθὼς ἡμεῖς πιστεύομεν· καὶ περὶ μὲν ταύτης τῆς διαφορᾶς, οὐδὲν ἡμεῖς λέξομεν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ πάντα τὰ τῶν ἱερῶν διδασκάλων τοῖς πᾶσι προθήσομεν· ἐξ ὧν δυνησόμεθα γνῶναι καὶ τὴν διαφορὰν ταύτην. Πρῶτος τοίνυν ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ἑρμηνεύων τὴν θείαν γραφὴν εἰς τὴν

Αὐγουστ. « γένεσιν, τοιαῦτα λέγει· Αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ οὐχ οὕτω τελείως ἀπολαύουσι τῆς θείας θεωρίας πρὸ τῆς ἀναστάσεως, ὥσπερ μετὰ ταῦτα· εἶτα λέγει τὴν αἰτίαν· Ἡ ἕνωσις τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐστὶ φυσικὴ καὶ οὐσιώδης· οὐκ ἐνδέχεται τὴν τῆς ψυχῆς φύσιν τελείαν ἔχειν τὴν μακαριότητα, χωρὶς τοῦ σώματος αὐτῆς, ᾧ ἑνοῦται οὐσιωδῶς καὶ φυσικῶς· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τῆς σχέσεως τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ἐπιλανθάνεται· ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσι-

Ἀθανάσ. « ος εἰς τὴν ·η. ἐρωταπόκρισιν, τὴν πρὸς Ἀντίοχον λέγει· Ὅτι αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ ἔχουσιν εὐφροσύνην· καὶ ἐστιν αὕτη μερικὴ ἀπόλαυσις· ὥσπερ καὶ ἡ λύπη, ἣν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἔχουσι, μερικὴ κόλασις· καὶ ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὰ αὐτοῦ ἠθικά, περὶ ἀρχῆς καὶ

Βασίλ. « ἐξουσίας, οὕτω λέγει· Τὸ μὲν γὰρ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἡ τελεία ἐπίγνωσις της τοῦ Θεοῦ ἀκαταλήπτου μεγαλειότητος, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδοθῆναι ἐπήγγελται· νῦν δὲ κἂν Παῦλός τις ᾖ, κἂν Πέτρος, βλέπει μὲν ἀληθῶς, καὶ οὐ πλανᾶται, οὐδὲ φαντάζεται· δι' ἐσόπτρου δέ, ὅμως βλέπει καὶ ἐν αἰνίγματι, καὶ τὸ ἐκ μέρους νῦν εὐχαρίστως ἐνδέχεται· τὸ γὰρ δοκοῦν νῦν ἐν τῇ γνώσει τέλειον, βραχύ τι καὶ ἀμυδρότερον τοσοῦτον ἐστίν, ὡς πλέον ἀπολιμπάνεσθαι τῆς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τρανότητος, ἢ ὅσον ἀπολιμπάνεται τοῦ προσώπου πρὸς πρόσωπον· καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἐν κεφαλ. ις.

Ὁ αὐτός. τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον λέγει· Τίς γὰρ οὕτως ἀνήκοος τῶν ἡτοιμασμένων παρὰ Θεοῦ ἀγαθῶν τοῖς ἀξίοις, ὡς ἀγνοεῖν, ὅτι καὶ τῶν δικαίων ὁ στέφανος, ἡ τοῦ πνεύματός ἐστι χάρις, δαψιλεστέρα τότε καὶ τελειοτέρα παρεχομένη, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀνδραγαθημάτων τῆς πνευματικῆς δόξης διανεμομένης ἑκάστῳ; ἐν γὰρ ταῖς λαμπρότησι τῶν ἁγίων, μοναὶ πολλαὶ παρὰ τῷ πατρί, τουτέστιν ἀξιωμάτων διαφοραί· τούτοις ὅμοια λέγει καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, ἐξηγούμενος τὸ ·ια. κεφάλαιον τῆς πρὸς Ἑβραίους ἐπι-

Χρυσόσ. « στολῆς, εἰς τὸν λόγον τὸν. κζ. λέγει· Τίς οὖν ὁ μισθὸς τῆς τοσαύτης ἀμοιβῆς; τίς ἡ

αὐτοπό-

ἀνταποδόσεις; οὐδέπω ἀπέλαβον ἐκεῖνοι· χρόνους ἔχουσι τοσούτους νικήσαντες, καὶ οὐδέπω ἀπέλαβον· ὑμεῖς δὲ ἐν τῷ ἀγῶνι ὄντες ἀγάλλετε; ἐννοήσατε καὶ ὑμεῖς τί ἐστι, καὶ ὅσον ἐστὶ, τὸν Ἀβραὰμ καθῆσθαι, καὶ τὸν ἀπόστολον Παῦλον, περιμένοντας πότε σὺ τελειωθῇς, ἵνα δυνηθῶσι τότε λαβεῖν τὸν μισθόν· εἶτα κατωτέρω λέγει· Ἕνα ὥρισε πᾶσι τῶν στεφάνων τὸν καιρόν· καὶ ὁ πρὸ τοσούτων ἐτῶν νενικηκὼς, μετὰ σοῦ λαμβάνει τὸν στέφανον· τὸ γὰρ ὁμοῦ δοξασθῆναι, μεγάλη ἡδονή· ὁ αὐτὸς δὲ πάλιν ἑρμηνεύων τὸ ιϛ. κεφάλ. τῆς προτέρας πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, εἰς φύλλα· 239. λέγει· Κἂν μένῃ ἡ ψυχὴ, κἂν μυριάκις ἀθάνατος ᾖ, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι, τῆς σαρκὸς χωρὶς οὐ καταλείψεται τὰ ἀπόρρητα ἀγαθὰ ἐκεῖνα· ὥσπερ οὖν οὐδὲ κολασθήσεται· πάντα γὰρ φανερωθήσεται ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἕκαστος κομίσηται τὰ διὰ τοῦ σώματος ἃ ἔπραξεν, εἴτ' ἀγαθὰ, εἴτε κακά· τοιαῦτα λέγει καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος περὶ τῶν ἐν κυρίῳ νεκρῶν· Ὅθεν διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς τοῖς σωζομένοις κεχάρισται, τὸ μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως ψυχικῶς ἀλλήλοις συνεῖναι καὶ συνευφραίνεσθαι, ἀπεκδοχὴν ἔχοντας τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἀποκληρωθῆναι θείων δωρεῶν· ὅμοια τούτοις προσμαρτυρεῖ καὶ ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς, λέγων· Οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ καὶ ταύτης τῆς δόξης ἐστέρηνται· οὐ γὰρ ἔχουσι τὸ διαγνωστικὸν ἐν ἀλλήλοις· ἐν ἐκείνῳ δὲ τῷ πανδήμῳ θεάτρῳ, καθὼς αἱ πράξεις ἀνακεκαλυμμέναι πάντων, οὕτω καὶ τὰ πρόσωπα γνώριμα παρὰ πάντων, ἕως οὗ ὁ πάντων ἄκρατος γένηται χωρισμὸς, καὶ ἀποπεμφθήσεται πᾶς τις εἰς ὃν ἡτοίμακε τόπον· οἱ μὲν δίκαιοι μετὰ Θεοῦ, καὶ ἀλλήλων· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ, ἐν τοῖς ἐκτόποις· Καὶ ταῦτα μὲν λέγουσιν οἱ εἰρημένοι διδάσκαλοι, ὅτι δηλονότι, οὐκ ἔτι ἀπέλαβον τελείως τὴν μακαριότητα, ἀλλὰ μερικῶς· τὴν δὲ τελείαν θέλουσι τὴν ἀπολαύσει ἐν τῇ ἀναστάσει· καθὼς ὁ μακάριος Παῦλος βεβαιοῖ λέγων, Ὅτι ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος· ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ὁ δίκαιος κριτής· οὐ μόνον δὲ ἐμοὶ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ· Εἰσὶ δὲ καί τινες ἄλλοι διδάσκαλοι, οἵτινες λέγουσιν, ὅτι ἀπήλαυσαν αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων τῆς μακαριότητος· ἀλλὰ καὶ οὗτοι πάντες, τὴν μερικὴν ἐννοοῦσι, καὶ οὐ τὴν τελείαν καὶ καθόλου μακαριότητα, καθὼς καὶ οἱ προειρημένοι· ἐπειδὴ καὶ οἱ θεῖοι διδάσκαλοι κατ' οὐδὲν διαφωνοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πάντα πάντες ὁμοφωνοῦσι· Πρῶτος τοίνυν ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς, εἰς τὴν. ιϛ. ἐρωταπόκρισιν λέγει· Ὄφελος γέγονε τῷ λῃστῇ εἰς τὸν παράδεισον εἰσελθόντι, τὸ ἔργοις μαθεῖν πίστεως τὸ ὠφέλιμον· δι' ἧς ἠξιώθη τοῦ συναθροίσματος τῶν ἁγίων, ἐν ᾧ φυλάττεται ἕως τῆς ἡμέρας τῆς ἀναστάσεώς τε καὶ ἀνταποδόσεως· ἔχει τε τοῦ παραδείσου τὴν αἴσθησιν, κατὰ τὴν ἐννοηματικὴν λεγομένην αἴσθησιν, καθ' ἣν ὁρῶσιν, αἱ ψυχαὶ ἑαυτάς τε καὶ τὰ ὑπ' αὐτάς· ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τοῖς πρὸς Ἀντίοχον κεφαλαίοις, τάδε φησίν· Ὡς ἐκ τῶν γραφῶν μανθάνομεν, αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ, κατ' αὐτὸν διάγουσι τὸν παράδεισον· ἀλλὰ καὶ διὰ πάσας τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς· μετὰ δὲ τὸν Ἀθανάσιον ὁ θεῖος Γρηγόριος ὁ διάλογος πρὸς τὸν διάκονον Πέτρον λέγει· Ἐν οὐρανῷ τὰς τῶν ἁγίων ψυχὰς εἶναι πιστεύομεν· καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὸν ἐπιτάφιον τοῦ μεγάλου Βασιλείου λέγει· Καὶ νῦν ὑμᾶς ἐπιτηδείοις ἐξ οὐρανοῦ, κἀντεῦθεν ἐκδημήσω, δέξαι με εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς· καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τὸ α. κεφάλ. τῆς πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῆς, εἰς τὸν γ. λόγον τῶν ἠθικῶν λέγει· Οἱ ἁμαρτωλοὶ ὅπου ἂν ὦσι, πόρρω τοῦ βασιλέως εἰσί· διὰ τοῦτο δακρύων ἄξιοι· οἱ δὲ δίκαιοι, εἴτε ἐνταῦθα, εἴτε ἐκεῖ, μετὰ τοῦ βασιλέως

εἰσὶν

Σημείωσ.

Ὁ αὐτός

Ἀθανασ.

Δαμασ.

Τιμόθ. β. κεφ. δ.

Ἰουστῖνος.

Ἀθανασ.

Γρηγόρ. ὁ διάλογ.

Γρηγό. ὁ θεολογ.

Χρυσόσ.

εἶναι· καὶ νῦν μᾶλλον ἐγγύτερον· οὐ διὰ εἰσόδου, οὐ διὰ πίστεως, ἀλλὰ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἱερὸς Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης, ἐξηγούμενος τὴν ἑξαήμερον, εἰς τὸν τέταρτον λόγον λέγει·
Ἀναστάσ. σιναΐτ. Ἐπωτέρω δὲ τοῦ φαινομένου στερεώματος, τὰς οὐρανίους λέγομεν εἶναι δυνάμεις, καὶ αὐτὰς τὰς τῶν δικαίων ψυχάς, καὶ αὐτὸν διάγουσαι τὸν παράδεισον. πρὸς τούτοις δὲ καὶ ὁ μακάριος Θεοδώρητος λέγει·
Θεοδώρ. Αἱ μὲν γενναῖαι τῶν νικηφόρων ψυχαὶ περιπολοῦσι τὸν οὐρανόν, τοῖς ἀσωμάτοις χοροῖς συγχορεύουσαι. Αὗται εἰσὶν αἱ τῶν θεολόγων μαρτυρίαι, ἐξ ὧν πᾶς τις δύναται ῥᾳδίως γνῶναι καὶ τὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. ἐγὼ δ' ὅμως τοιαύτην γνώμην ἔχω περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως, ὅτι αἱ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων ψυχαί, βλέπουσι μὲν καθὸ ψυχαὶ τὴν μακαριότητα καὶ δόξαν τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν εἰπόντα,
Σοφία σολομ. γ. Ψυχαὶ δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ, καὶ καθὼς ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς προειρημένοις ἔλεγε. καθὸ δὲ μέλλουσι πάλιν νὰ λάβωσι ψυχὴ καὶ σῶμα τὴν τελείαν ἀπόλαυσιν τῆς θείας μακαριότητος, κατὰ τὸ λόγιον,
Ἰωάν. ιδ. Πορεύομαι ἑτοιμάσαι ὑμῖν τόπον· καὶ καθὼς ὁ ἅγιος Αὐγουστῖνος ἀνωτέρω ἔλεγεν, λέγω ὅτι οὔπω τελείως ἀπέλαυσαν οἱ ἅγιοι, ἐπειδὴ καὶ τότε ἔσται ἡ τελεία ἀπόλαυσις, ὅταν ὁ Χριστὸς κρινῇ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἀποδώσῃ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. πρὸς τούτοις δὲ λέγομεν, ὅτι ὥσπερ ὁ Χριστὸς ψυχὴν καὶ σῶμα λαβὼν ἀνῆλθεν εἰς οὐρανούς, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ ἅγιοι, ὅταν ἀναστηθῶσι, μετὰ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων λήψονται τοὺς στεφάνους, καθὼς ὁ Παῦλος βοᾷ·
Τιμόθ. β. κεφάλ. δ. Ὅτι ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, ὃν ἀποδώσει μοι ὁ Κύριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὁ δίκαιος κριτής. οὐ μόνον δὲ ἐμοί, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ. τούτοις τοίνυν τοῖς λόγοις καὶ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία πιστεύουσα, λέγει, ὅτι ἡ τελεία ἐπίγνωσις τῆς τοῦ ἀκαταλήπτου Θεοῦ μεγαλειότητος, ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι τοῖς ἀξίοις ἀποδοθῆναι ἐπήγγελται. ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

Ἀμήν.

Τέλος τῆς πέμπτης καὶ τελευταίας διαφορᾶς.

ΝΕΙΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΑ ΔΥΟ.

Τὸ πρῶτον περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαστάσεως.
Τὸ δεύτερον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάπα.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ,

ἤτοι

ΛΟΓΟΣ ἈΠΟΔΕΙΚΝΥΣ ΜΗ ἌΛΛΟ ΤΙ ΤῸ ΤΗΣ ΔΙΑ-διαστάσεως τῆς Λατίνων ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν μέχρι τοῦ παρόντος, αἴτιον εἶναι, ἢ τὸ μὴ βούλεσθαι τὸν πάπαν οἰκουμενικῇ συνόδῳ τὴν τοῦ ἀμφισβητουμένου διάγνωσιν ἐπιτρέψαι· ἀλλ' αὐτὸν μόνον διδάσκαλον ἐθέλειν τοῦ ζητουμένου καθέζεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν μαθητῶν μοίρᾳ ὑπακούοντας ἔχειν. καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀλλότριον τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν καὶ νόμων, καὶ πράξεων.

ἩΓΟΥΜΕΘΑ δεῖν πρὸς Λατίνους ποιουμένους τὸν λόγον ἀρχήν τινα ἐπινοῆσαι τῷ νυνὶ λόγῳ, τὸ εὔλογον μεθ' ἑαυτῆς ἔχουσαν. ἡ δέ ἐστι, τὴν αἰτίαν ἰδεῖν, δι' ἣν ὁ τῶν ἐκκλησιῶν πόλεμος ἤρξατο μὲν καὶ ἤκμασεν εἰς τοσοῦτον, λῆξαι δὲ οὐδ' ἂν ἐλπίζειν ἐστὶν, ἂν μὴ Θεὸς χεῖρα ὑπέρσχῃ. ὁρῶμεν δὲ καὶ τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς ἄλλους οἳ πρὸς τέλος ἀφορῶντες ἐργάζονται, μὴ πρότερον τῆς θεραπείας εἶδος ὁρίζοντας, πρὶν ἂν ὁ τῶν αἰτίων λόγος σαφὴς γένηται. τῆς μὲν γὰρ αἰτίας περιαιρεθείσης, ῥᾷον καὶ περὶ τῆς εἰρήνης ἐστὶν ἐλπίζειν. μενούσης δὲ αὐτῆς, μάταιος ἡ σπουδή. Ἔστι τοίνυν, ὥς γε ἐγὼ νομίζω, οὐ τὸ τοῦ δόγματος ὑψηλὸν, κατόπιν ἐῶν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. καὶ γὰρ πάντα τ' ἄλλα τοιαῦτα, ὅσα τῇ ἐκκλησίᾳ πράγματα παρέσχε κατὰ καιρούς. οὔτε τοίνυν τοῦτο τῆς διαστάσεως αἴτιον, οὔτε πολλοῦ μᾶλλον ὁ τῆς γραφῆς λόγος, συντετμημένος ὢν, καὶ μὴ σαφῶς διαγορεύων περὶ τοῦ ζητουμένου. τὸ γὰρ τὴν γραφὴν αἰτιᾶσθαι, ἴσον ἐστὶ καὶ Θεὸν αἰτιᾶσθαι. ἀλλὰ Θεὸς ἀναίτιος. αἰτίᾳ δὲ ἐλομένους, πῶς τις ἂν φαίη νοῦν ἔχων. καὶ ἄνθρωποι δὲ, ἀφ' ἑκατέρου γένους ὁρμώμενοι, Ἰταλῶν τε καὶ Ἑλλήνων, σοφοί τε καὶ ἀγαθοὶ, οὐκ ἐῶσιν ἡμᾶς ἐρημίαν ἀνθρώπων αἰτιᾶσθαι, καὶ ταύτῃ τὰ τῆς διαστάσεως νέμειν. ἀλλ' οὐδὲ ὅπερ Λατῖνοί φασιν, ὡς ἄρα ἡμεῖς πρεσβείων ἀντιποιούμενοι, εἴτε δεύτεροι τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀνεχόμεθα δείκνυσθαι, ἅμα δὲ διὰ τοῦτο καὶ τῆς εἰ-

ρίνης ἀποπηδῶμεν. οὔτε γὰρ περὶ τῶν πρωτείων ἠμφισβητήσαμεν πώποτε τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ, οὔτε περὶ δευτερείων ὁ λόγος νυνί. ἀλλ' οὐδὲ τοσοῦτον ἠγνοήκαμεν, οὔτε τὸ παλαιὸν ἔθος, οὔτε τοὺς τῶν πατέρων θεσμοὺς, ἐν οἷς ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία πρεσβυτάτη πασῶν ἐκκλησιῶν ἀνηγόρευται. ἄλλως τε οὐδὲ δίκαιον, ὅπερ ἀρνούμεθα προσφέρειν ἡμῖν, καὶ ταύτῃ συγκαλύπτειν πειρᾶσθαι τὸν ἀληθῆ τοῦ πράγματος ἔλεγχον. Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ τῆς διαστάσεως αἴτιον; τὸ μὴ κοινῇ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδῳ κυρωθῆναι τὸ ζητούμενον· τὸ μὴ προβῆναι τὴν λύσιν κατὰ τὰ παλαιὰ τῶν πατέρων ἐν τοιούτοις ἔθη· ἀλλὰ τοὺς μὲν Ῥωμαίους, διδασκάλους τοῦ ζητουμένου ἐθέλειν καθέζεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους, ἐν μαθητῶν μοίρᾳ ὑπακούοντας ἔχειν. ἀλλ' οὐχ' οὕτως ἔχουσιν οἱ τῶν πατέρων θεσμοί. μαρτύριον ἱκανὸν τοῦ λόγου, αἱ τῶν πατέρων πράξεις ἀνάγραπτοι διαμένουσαι, καὶ περὶ τῶν κοινῇ τῆς πίστεως λόγων, κοινὴν ποιούμεναι καὶ τὴν ζήτησιν. πάνυ δὲ ἄτοπον, τοὺς μὲν πατέρας μὴ ἔχοντας παραδείγματα, ἀφ' ἑαυτῶν συνιδεῖν τὸ βέλτιον· ἡμᾶς δὲ ἐκείνους ἔχοντας, μηδ' οὕτω συνιέναι. καὶ τῆς μὲν στάσεως ἀρξαμένης, ἴσως συγγνώμη τοῖς ἀγνοοῦσιν, ὡς ἄρα οὐκ ἀναγκαῖα ἐν τοῖς τοιούτοις τὰ τῶν πατέρων ἔθη, ὡς δυνατὸν καὶ ἄλλως διαλυθῆναι τὴν ἀμφισβήτησιν· τὸ δὲ τοσούτων ἐνιαυτῶν ἐρρυηκότων, μὴ μίαν καὶ μόνην ὁδὸν εἰς εἰρήνην ἄγουσαν οἴεσθαι, καὶ διὰ ταύτης ἐθέλειν ἰέναι, δι' ἧς ἦλθον καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, πῶς οὐ σφόδρα ἀποσειομένων εἰρήνην; Ἀλλ' ὁ πάπας, φησὶν, ἀρχιερεύς ἐστιν ἄκρος, καὶ ποιμὴν, καὶ πατὴρ, καὶ ἔξεστιν ἐκείνῳ καὶ σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀθροίζειν, καὶ καθ' ἑαυτὸν ἰδίᾳ, τῶν ἄλλων χωρὶς, τὰ ἐκκλησιαστικὰ κυροῦν. ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰούλιος πάπας ἦν, καὶ Δάμασος, καὶ Κελεστῖνος, καὶ Λέων, καὶ Ἀγάθων, καὶ πολλὴν ἐκείνοις οἱ πατέρες ἐμαρτύρησαν τὴν ἁγιότητα. ἀλλὰ ταῦτα οὐκ εἶπον· ἀλλὰ τοῖς ἀδελφοῖς συνιόντες μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος τά τε δόγματα ἐκύρουν, καὶ εἰρήνην ταῖς ἐκκλησίαις ἐβράβευον. εἰ δὲ οὕτω μόνως ἐκυροῦντο τὰ δόγματα, τὸ δὲ οὐ νυνὶ γίνεται, οὐ παρὰ τοῦτο μόνον τὸ τῆς διαστάσεως αἴτιον; παρὰ τίνας δὲ τὸ αἴτιον; οὐ παρ' ὑμᾶς; τὸ δὲ ἐξεῖναι λέγειν τοῦ πάπα σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀθροίζειν, καὶ ταύτῃ κυροῦν τὰ ἐκκλησιαστικὰ, οὐδὲν ἄλλο λέγειν ἐστὶν, ἢ ὁ πάπας μετὰ τῶν ἄλλων συνιὼν, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βουλεύσεται. εἰ δὲ τοῦ πάπα δικαστήριον ἱκανὸν ἦν ἐν τοῖς τοιούτοις, περιττὸν λοιπὸν καὶ πάρελκον οἱ τοσοῦτοι τῶν μακαρίων πατέρων σύλλογοι. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ἕως ἂν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν μακαρίων ἐκείνων φθέγγηται. ὁρῶμεν δὲ καὶ τὸν πάπαν Ἀγάθωνα, καὶ Κελεστῖνον τὸν θεῖον, καὶ Λέοντα, καὶ τοὺς ἄλλους, καὶ ἰδίαν μὲν ἀθροίζοντας σύνοδον περὶ τῶν ζητουμένων ἑκάστοτε· ἀλλὰ τὰ μερικῶς ἐκεῖ διειλημμένα πρὸς τὴν καθολικὴν ἀπέστελλον σύνοδον, καὶ κυρωθῆναι κοινῇ τὰ τῆς ἀληθείας ἠξίουν. οὐ μὴν δὲ εἰ μὲν ὁ πάπας ἰδίᾳ συστησάμενος σύνοδον, τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις ἅπαντας ἔχει συντιθεμένους, καὶ ὁ τἀναντία λέγων οὐδεὶς, περιττὸν τὸ οἰκουμενικὸν δικαστήριον. εἰ δὲ ἀντιλέγοντες πολλοὶ, καὶ τοσοῦτοι ὡς μηδὲ ἀριθμῷ ὑποπίπτειν δύνασθαι, πῶς δίκαιον ἀπεῖρχθαι θεραπείαν, δι' ἧς μόνης ἔξεστι σώζεσθαι, καὶ τὴν δικαίαν ἔξεστι προειπεῖν; ἔτι εἰ μὲν τυχόντες εἶεν οἱ διϊστάμενοι, εἶχεν ἂν πρόφασιν ὁ λόγος, ὡς μὴ δίκαιον φροντίζειν οὕτω τινῶν, ὡς ἐκείνων χάριν τὴν οἰκουμενικὴν κατατείνειν ἐθέλειν. νῦν δὲ τῶν κεφαλαίων τῆς οἰκουμένης σχεδὸν διϊσταμένων, πῶς οὐ σφόδρα ἄτοπον μὴ μετὰ τῆς οἰκουμένης περὶ τῆς οἰκουμενικῆς συνδιασκέπτεσθαι πίστεως; τῶν πατέρων ταῦτα βοώντων καὶ δι' ὧν εἶπον καὶ δι' ὧν ἔπραξαν. ἔτι τῶν ἀπίστων δοκεῖ, μὴ μόνον περὶ πίστεως, ἀλλὰ καὶ περὶ μόνης ἐκ-

κλησιαστικῆς-

κλησιαστικῆς εὐταξίας περὶ μακαρίους ἐκείνους σύνοδον οἰκουμενικὴν συναθροίζειν, ὡς ταύτῃ πεφυκότων τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακρίνεσθαι· ἐνταῦθα δέ, ἔνθα πίστις ἐστὶ τὸ ζητούμενον, οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι νομίζειν οἰκουμενικὴν συνιέναι σύνοδον. εἰ δὲ πολλάκις Λατῖνοι τὰ αὐτὰ λέγοιεν, ἐπισείοντες ἡμῖν τὴν τοῦ πάπα ἀρχήν, ἐκεῖνο ἐρούμεθα, ὅτι τὸ ταῦτα ποιεῖν, καταλύειν μᾶλλον ἐστὶ τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ. τὸ δὲ ἐμμένειν τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσι, ἀνδρὸς σπουδαίου, καὶ σώζοντος τὰ αὐτοῦ. καὶ πράσσει περὶ τὰ δίκαια, ποιεῖν, πρᾶγμα τοσοῦτον. σκέψασθε γὰρ δίκαιον, τί μὲν ἂν ἐξέβη κοινῇ ψήφῳ ζητηθέντος τοῦ δόγματος, τί δ' ἐξέβη αὐτονομίᾳ χρησαμένων Λατίνων. ἐκείνως μὲν γάρ, εἰρήνην ἂν ἦγεν ἡ ἐκκλησία, καὶ θορύβων ἀπήλλακτο πάντων, οὐδενὸς ῥᾳδίως τοῖς κοινῇ δεδογμένοις ἀντιλέγειν τολμῶντος. εἰ γὰρ καί τινες τῶν παλαιῶν εἰς τοῦτο μανίας ἀφίκοντο, ἀλλ' ὀλίγοι δ' ἦν τινες, καὶ ἐπὶ βραχύ, καὶ πρὸς μικρὸν φανέντες ἀπώλοντο. εἰρήνης δὲ κεχυμένης ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ ὁ πάπας τὴν αὐτῷ προσηκόντων ἀπήλαυεν ἂν τεσσάρων πατριαρχικῶν θρόνων ἀρχῆς νῦν στερούμενος. οὕτω δὲ ἐχόντων, εἰρήνη μὲν οὐδαμοῦ. θεραπεῖαι δὲ ἐπινοοῦνται μὲν πολλαί, καὶ πολλαὶ διαλέξεις, καὶ πρεσβεῖαι τοσαῦται· ἡ νόσος δ', ἐπιμένει, καὶ μενεῖ γ' εἰς ἀεί, ἕως ἂν ἑαυτοῖς Λατῖνοι στοιχῶσιν. ἐξουσίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν ἔχειν ὁ πάπας, φημὶ κἀγώ. οὐκοῦν μὴ ἀντιλεγέτω τοῖς τῶν πατέρων νόμοις. ἐκεῖνοι οἰκουμενικῷ δικαστηρίῳ τὰ τῆς ἐκκλησίας ἐκύρουν. ἕκαστος τῆς παρ' ἑκάστου συμμαχίας ἐδεῖτο. ἤδεσαν γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. τοῖς ἐκείνων καὶ ὁ πάπας ἐπιθέσθω νόμοις· καὶ μὴ πρότερον κυρούτω τὸ δόγμα, πρὶν ἂν μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τούτου συνδιασκέψηται. εἰ δ' οὐ παρὰ τῶν πατέρων, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐξουσίαν εἴληφε, ἀκουέτω Παύλου λέγοντος, νῦν μέν, Οὐκ ἐχρησάμεθα τῇ ἐξουσίᾳ, ἵνα μὴ ἐκκοπήν τινα δῶμεν τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ· νῦν δέ, Περὶ τῆς ἐξουσίας ἧς ἔδωκεν ἡμῖν ὁ κύριος εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν. [β. Κορ. ιγ.] ὁ τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν ἔχων μὴ κεχρῆσθαι ταύτῃ ἐφ' οἷς οὐ προκόπτει τὸ εὐαγγέλιον, ἵνα κατὰ Παῦλον καὶ αὐτὸς τρέχῃ, τὸν ἀποστολικὸν ἄνδρα ἐν πᾶσι δεικνύς· ᾧ κεχρῆσθαι μέν, πλὴν εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθαίρεσιν. ὡς νῦν γε, εἴ τε εἰς οἰκοδομὴν τὸ πρᾶγμα ἀφορᾷ, εἴ τε μὴν εἰς τοὐναντίον, ἀγνοεῖν οὐδένα νομίζω. ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὸν περὶ τούτων τῶν θείων ἀποστόλων κανόνα, λδ. ἀριθμούμενον. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλήν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν, ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· [Κανὼν Ἀποσόλ. λδ.] ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἤκουσας τί διαρρήδην ὁ νόμος βοᾷ; οὔτε τοῖς τῶν ἐθνῶν ἐπισκόποις κυροῦν ἔξεστιν οὐδ' ὁτιοῦν ἄνευ τῆς τοῦ πρώτου γνώμης, οὔτ' ἐκείνῳ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον, ἄνευ συμφωνούντων τῶν ὑπ' αὐτόν. διὰ τί; ὅτι τούτου μὴ γινομένου, λύεται μὲν ὁμόνοια, ἀντεισάγεται δὲ ἔχθρα καὶ σχίσματα καὶ ἔριδες· τὸ δὲ δεινότατον, ὅτι καὶ τῆς ὀφειλομένης δόξης τὸ θεῖον στερεῖται. ἐλεεινότατα τῶν διακειμένων ἡμῶν, μὴ ἁπλῶς παραδράμητε παρακαλῶ τό, ΟΥΤΩ ΓΑΡ ΟΜΟΝΟΙΑ ΕΣΤΑΙ. οὐ γὰρ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν εἴρηται τοῦτο τοῖς μαθηταῖς τῆς ἀληθείας· ἀλλ' εἰδότες, ὡς τὸ διασκέπτεσθαι καὶ συζητεῖν, καὶ ἀληθείας εὑρετικόν, καὶ εἰρήνης αἴτιον, οὕτω τὸν νόμον ἐξήνεγκαν. εἴτε δὲ λέλυται τὰ τῆς ὁμονοίας διὰ τὸ κυρωθῆναι τὸ δόγμα, ἀγνοούντων τῶν ἄλλων καθολικῶν ἐπισκόπων, εἴτε καὶ μή, σκέψασθε πρὸς Θεοῦ. τίνες δὲ οἱ κύριοι

τοῦτο νομίσαντες, περὶ τῆς κοινῆς ἐξετάσεως, καὶ τοῦτο οὐδεὶς ἀγνοεῖ. καίτοιγε, οὐκ ἴσον τὸ πρωτεῖον τοῦ τε Ῥώμης ἐπισκόπου πρὸς τοὺς ἄλλους καθολικοὺς ἱερεῖς, καὶ τοῦ προεσταμένου ἔθνους ἑνὸς πρὸς τοὺς ὑπ᾽ αὐτόν. ἐκεῖ μὲν γὰρ, ἐν τάξει μόνον, καὶ ἐν λόγοις μᾶλλον ἢ πράγμασι τὰ πρωτεῖα, ἰσότητος ἐν πλείστοις θεωρουμένης· ἐπὶ δὲ τῶν πρώτων ἑκάστου ἔθνους, οὐχ οὕτως. ἀλλ᾽ ἡ μὲν ἰσότης, ἐν λόγοις. τὸ δὲ πρωτεῖον, ἐν πράγμασιν. οὐ τοίνυν εἶπον μὲν ταῦτα οἱ θεῖοι ἀπόστολοι, καὶ ὡς κανόνα καὶ ὅρον ἐξέθεντο, αὐτοὶ δὲ ἑτέρως ἐποίουν, αὐτονομίᾳ χρώμενοι. ἀλλ᾽ ὁ μὲν μακάριος Παῦλος, καίτοι τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, καὶ σκεῦος κληθεὶς ἐκλογῆς, ὅμως ἀνέρχεται πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ Γαλ. β. ἀποστόλους, καὶ κοινοῦται αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, μήπως εἰς κενὸν τρέχῃ, ἢ ἔδραμεν. ὁ δὲ τῆς ἱερᾶς δωδεκάδος ἔξαρχος, ὁ τῶν ἀποστόλων ἄκρος, ὁ θεῖος Πέτρος, καὶ διορθούμενος παρὰ τοῦ Παύλου, ἀνέχεται, καὶ ἐπιτιμώμενος, σιωπᾷ, καὶ δικαιότερον ἢ ὁ πάπας λέγειν ἔχων, ὡς τά γε ἐμοὶ πεπραγμένα νόμος τοῖς ἄλλοις, κορυφαίῳ γε ἀποδειχθέντι τοῦ ἱεροῦ χοροῦ. ταῦτα οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ τήν τε ἐπιτίμησιν ἀσμένως ἐδέξατο, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Παύλου κειμένοις οὐκ ἀντιλέγει. τί γάρ φησιν ὁ μακάριος Παῦλος Γαλάταις Γαλ. β. γράφων; Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. καὶ πάλιν, Ἀλλ᾽ ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων, Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῇς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν; ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἐθνῶν ἁμαρτωλοί· εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ ἔργων νόμου, ἐὰν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐπεὶ δὲ πάλιν κεκίνηται ὁ τοῦ περιτέμνεσθαι λόγος, διὰ τὸν κεκρατηκότα νόμον Μωσέως, καὶ ζήτημα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προὐτέθη παρὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πρεσβυτέρων, τί δεῖ ποιεῖν ἀξιοῦντι μαθεῖν· διακονοῦνται δὲ τὰς ἀποκρίσεις, Παῦλος καὶ Βαρνάβας καί τινες ἄλλοι. γενομένων δὲ ἐν Ἱερουσαλήμ, οὐ τὸ πρωτεῖον ἁρπάζει Πέτρος, οὐδ᾽ ἐμοί φησι κανονίζειν ἐφεῖται τάγε τοιαῦτα· ἀλλὰ συνάγονται μὲν οἱ ἀπόστολοι, συνάγονται δὲ οἱ πρεσβύτεροι, ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. καὶ οὔτε Πέτρος τοὺς ἀποστόλους ἐλαύνει, ἑαυτῷ τὸ πρωτεῖον ταύτῃ περιποιούμενος· οὔτε οἱ ἀπόστολοι, τοὺς ἐν Ἱερουσαλὴμ πρεσβυτέρους. οὐ γὰρ τοιαῦτα ἐπαιδεύθησαν παρὰ τοῦ Χριστοῦ, οὐδ᾽ οὕτω τὸ πρωτεῖον ζητεῖν· ἀλλὰ καὶ τῶν ἐσχάτων ἀποκληρωθέντων ὃ ποιητέον δεῖ, σιγῶσιν οἱ πρῶτοι. σημεῖον δέ· συνιόντων γὰρ τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ πολλῆς περὶ τοῦ πράγματος γενομένης ζητήσεως, Πέτρος μὲν προκατάρχει τοῦ λόγου· διαδέχεται δὲ τὸν λόγον ὁ θεῖος Ἰάκωβος, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Ἰακώβου ἐπείθοντο πάντες, καὶ Πέτρος αὐτὸς, καὶ ἀπόστολοι, καὶ πρεσβύτεροι. οὕτως ἐφίλουν τὸν Χριστὸν οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι· οὕτως ἐκεῖνοι ἀληθείας ἅμα καὶ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἐφρόντιζον. εἶτα ἀπόστολοι μὲν, οὕτω ζητοῦντες τὴν ἀλήθειαν διετέλεσαν, καὶ νόμον περὶ τούτων ἐξέθεντο· ὑμεῖς δὲ τἀναντία δρῶντες ἐκείνων, ἄλλους τινὰς πρὸ ὑμῶν αὐτῶν, τῆς τοιαύτης διαστάσεως αἰτιᾶσθαι δίκαιοι; καὶ πῶς ἂν ἔχοι ταῦτα λόγον; τί τοίνυν φημί; καὶ ὁρᾶτε ὡς ἁπλᾶ καὶ δίκαια λέγω. εἰ μέν τις οἰκουμενικὴ σύνοδος περὶ τοῦ, τί δεῖ νομίζειν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκ τοῦ υἱοῦ ἀπεφήνατο, τοῦτο κρατεῖν, καὶ μὴ τὰ κοινῇ δεδογμένα λύειν. ἢ ἔνοχος ἂν εἴη πάντως τοῖς ἐκεῖ ληφθεῖσιν ἐπιτιμίοις, ὁ παρὰ τὰ διωρισμένα δοξάζων. εἰ δ᾽ οὕτω κοινῇ γνώμῃ περὶ τοῦ προτεθέντος διέκρινεν, ἀναγινώσκεσθαι μὲν τὸ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐκτεθὲν σύμβολον, καὶ πιστεύειν ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται·

πότερον

πότερον δὲ ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἢ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ, τούτων δὲ μηδ' ἕτερον κύριον ἡγεῖσθαι, ἕως ἂν αὐτὸ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ κοινοῦ συλλόγου περὶ ἑαυτοῦ ἀποφήνηται, εἴτε ἐκ μόνου τοῦ πατρὸς, εἴτε δὴ καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ. ἀλλ' ὁ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως λόγος τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐκ τοῦ υἱοῦ φησὶν, ἀρχαῖος τῇ ἐκκλησίᾳ. καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν γραφῶν παραδέδοται· καὶ οὐ δίκαιον περὶ τούτου σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀθροίζειν. πρῶτον μὲν τοῦτο ζητεῖται, εἰ παρὰ τῶν ἀποστόλων, εἰ παρὰ τῶν γραφῶν παραδέδοται, καὶ οὐ χρὴ τὰ ζητούμενα, ὡς ὁμολογούμενα ὑποτίθεσθαι. ἔπειτα τίς οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ τὸ, ὁμοούσιον εἶναι τὸν υἱὸν τῷ πατρὶ, καὶ τὸ πνεῦμα πατρὶ καὶ υἱῷ, καὶ τ' ἄλλα ὅσα ἐν οἰκουμενικαῖς ἐκυρώθησαν πράξεσιν, ἀρχαῖά τε ἦσαν, καὶ ἀποστολικαὶ καὶ προφητικαὶ παραδόσεις, μᾶλλον δὲ πνεύματος ἁγίου φωναί; ἀλλὰ καὶ τούτων ὄντων, συνόδων οἰκουμενικῶν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐδέησεν, ἵνα τὸ ἀληθὲς ζητηθῇ, καὶ ζητηθὲν καὶ εὑρεθῇ, εὑρεθὲν κηρυχθῇ, καὶ τοῖς ἀντιλέγουσι πᾶσα πρόφασις ἀφαιρεθῇ. ἀλλ' ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς τῶν συνόδων, φησὶν, οὐ πρόθεσις ἦν ζητηθῆναι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ συνιέναι, ἵνα ταύτην κυρώσωσιν· ὥστε καὶ νῦν οὐ ζητηθῆναι τὸ δόγμα δίκαιον, ἀλλὰ κυρωθῆναι. πῶς τοῦτο λέγεις; εἰ μὲν μηδεμιᾶς καθολικῆς ἐκκλησίας ἀντιλεγούσης, ἢ μιᾶς μόνης, ἢ ὀλίγων δή τινων, φημὶ κἀγώ. εἰ δὲ πέντε τῶν καθολικῶν ἐκκλησιῶν οὐσῶν, ἡ μία ταῖς λοιπαῖς ἀντιλέγει, οὐ δίκαιον συνιέναι πάσας, καὶ μετ' εὐχῶν μυρίων καὶ τοσαύτης ζητήσεως κυρωθῆναι τὸ δόγμα; ἔπειτα τί βούλονται τὰ ἐν ταῖς συνόδοις ἀναγινωσκόμενα, τὰ προβαλλόμενα, αἱ ἐνστάσεις, αἱ πρὸς ταύτας λύσεις; οὐχ' ἵνα εὑρεθῇ ἡ ἀλήθεια; πῶς δ' ἂν εὑρεθείη, μὴ ζητηθεῖσα πρότερον; ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ. ἐντεύξῃ γὰρ ἐκεῖ φιλοσόφοις, μέχρι πολλοῦ τινὸς ἀντιλέγουσιν, εἶτα, τῆς ἀληθείας ἀποδειχθείσης, καταθεμένοις τὴν μάχην. Ἀλλὰ τίνες, φασὶν, αἱ τέσσαρες ἐκκλησίαι; πρὸς μίαν ἡμῖν ὁ πόλεμος, τὴν ἐν Κωνσταντίνου πόλει. αἱ γὰρ τρεῖς, λόγος μόνον, πράγματος ἔρημος, ὑπὸ βαρβάροις τελοῦσαι, καὶ ἥκιστα ἔχουσαι τὸν ὑπὲρ ἀληθείας ἐροῦντα, ἅτε σοφίας μηδαμῶς ἐκεῖ χώραν ἐχούσης. οὐ τοῦτο, ὦ μακάριε, ὁ τοῦ δικαίου βούλεται λόγος. οὐδὲ, διότι παρεδόθησαν Θεοῦ κρίμασι, καταφρονητέας αὐτὰς εὐθὺς νομιοῦμεν, ἕως ἂν εἰδῶμεν, ἴδιον Χριστιανῶν εἶναι τοὺς πειρασμούς. ἔπειτα, αἱ τοιαῦται ἐκκλησίαι καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην σύνοδον ὑπὸ βαρβάροις ἦσαν· καὶ παρὰ τοῦτο, τῶν αὐταῖς προσηκόντων οὐκ ἐστερήθησαν, ἀλλὰ καὶ τῶν καθολικῶν ἀρχιερέων μὴ παραγινομένων, τοποτηρηταῖς ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ καθέδραν ἐπλήρου. καὶ ὁ πάπας Ἀδριανὸς ἐπῄνει τὰ πεπραγμένα. Ὅτι δὲ σοφίας ἐν ἐκείναις ταῖς ἐκκλησίαις λόγος οὐδεὶς· ζητῶ περὶ τίνος σοφίας ὁ λόγος, τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ πνευματικῆς, ἢ τῆς ἔξωθεν; εἰ μὲν τῆς ἔξωθεν, ἔστω, καὶ οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον· οὐδὲ γὰρ διὰ ταύτης ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγωγήθημεν, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ· (α. Κορ. α.) εἰ δὲ περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἡμετέρας, οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος· καὶ μαρτυροῦσι τούτοις, πολλοὶ μὲν τῶν ἐκεῖ διαπτύσαντες κόσμον, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μόνον βλέποντες· πολλοὶ δὲ καὶ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἀντικαταστάμενοι, καὶ αἵμασιν οὐ λόγοις ἑκάστοτε τὴν ἐκκλησίαν στηρίζοντες, ταῦτα δὲ ὡς οὐκ ἄνευ πολλῆς μελέτης γραφῶν οὐδὲ λόγου δεῖ. ἐπὶ δὲ τῆς ἕκτης συνόδου ὁ πάπας Ἀγάθων ἀποκλαιόμενος τὴν τῆς Ῥώμης ἐκκλησίαν, πρὸς τοὺς βασιλέας Ῥωμαίων γράφων, τοιάδε φησί· Στέλλομεν τοὺς παρόντας συνδούλους ἡμῶν, τὸν δεῖνα (ἐν Ἀγάθωνος ἐπιστ.) καὶ τὸν δεῖνα· εἶτ' εὐθὺς ἐπάγει· Παρὰ γὰρ ἀνθρώποις ἐν μέσῳ ἐθνῶν τυγχάνουσι καὶ ἀπὸ σωματικοῦ μόχθου τὴν τροφὴν μετὰ μεγάλου δισταγμοῦ ποριζομένοις, πῶς εἰς τὸ πλή-

“ρεῖς δυνήσονται εὑρεθῆναι ἡ τῶν γραφῶν εἴδησις; εἰ μὴ ὅτι κανονικῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν προηγησαμένων, καὶ τῶν ἁγίων πέντε συνόδων, ἅπερ ὡρισμένα εἰσὶν, ἐν ἁπλότητι καρδίας, καὶ ἀναμφιβόλως, ἀπὸ τῆς παραδοθείσης παρὰ τῶν πατέρων πίστεως φυλάττομεν, ἣν καὶ ἐξαίρετον διὰ παντὸς ἔχειν εὐχόμενοι καὶ σπεύδοντες, ἵνα μηδὲν παρὰ τὰ κανονικῶς ὁρισθέντα σμικρυνθῇ, μηδ' ἐναλλαγῇ, ἢ προστεθῇ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ ῥήμασι καὶ νοήμασι ἀπαράτρωτα φυλαχθῶσιν.” Εἰ δὲ κἀκεῖνοι ἐπὶ τὴν κοινὴν ἀκρόασιν καλούμενοι, τὰ αὐτὰ φαῖεν ἅπερ καὶ ὁ μακάριος Ἀγάθων, οὐ δίκαια ἂν εἴποιεν καὶ προσήκοντα τῷ εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ; εἰ δὲ ὁ πάπας, διὰ τὸ μὴ τελείως ἔχειν τὴν τῶν γραφῶν εἴδησιν, καὶ διὰ τὸ ἁπλοϊκῶς τὰ περὶ πίστεως εἰδέναι, καὶ διὰ τὸ ἐξαίρετον ἔχειν ἰδίωμα, μήτε ἐναλλάττειν, μήτε προστιθέναι, μήτε ἐν ῥήμασι, μήτε ἐν νοήμασι, καὶ μὴ μόνον ἔχειν τοῦτο ἰδίωμα, ἀλλὰ καὶ εὔχεσθαι διὰ τέλους ἔχειν, ὅμως διὰ ταῦτα οὐκ ἀπεστέρηται τῶν προσηκόντων αὐτῷ. πῶς δίκαιον τὰς ἑτέρας ἐκκλησίας διὰ ταῦτα τὰ ἑαυτῶν ζημιοῦσθαι; ἢ γὰρ κἀκεῖνος, εἴπερ καὶ αὗται· ἢ μηδ' αὗται, εἴπερ μηδ' ἐκεῖνος· εἷς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς διὰ πάντων ὁ τοῦ δικαίου λόγος χωρεῖ, κἂν ἄλλοτε ἄλλως ἔχῃ τὰ πράγματα. Ἀλλ' ἐπεφύησαν ποτὲ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ, φησὶν, ἄνθρωποι, τῆς Ἀρείου παραφορᾶς· οἳ τὸν υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας ἀποστεροῦντες, ἄλλα τε ἔλεγον κατὰ τῆς ἑαυτῶν κεφαλῆς, καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ μὴ προβάλλειν τὸ πνεῦμα τὸν υἱὸν τὸ τῆς ἀνομίας συνῆγον συμπέρασμα· διὰ ταῦτα καλῶς ποιοῦσα ἡ ἐκκλησία, τότε δόγμα κύριον ἐκεῖνο, καὶ τῷ συμβόλῳ προστίθησιν· εἰ μὲν οἰκονομοῦσα ἡ ἐκκλησία τοῦτο ποιεῖ, δεδόσθω· καὶ δὴ καιρικὴν ποτὲ τὴν οἰκονομίαν εἶναι, καὶ τοῦ νέφους παρελθόντος μηκέτι σφίζεσθαι· καίτοι γε οὐχ ἁπλῶς οἰκονομεῖν ἔξεστιν, οὐδὲ κακῷ τὸ κακὸν ἰᾶσθαι· εἰ δὲ καὶ ἀληθὲς ἡγούμενοι, πῶς δίκαιον ἐφ' ἑτέραν τὴν αἰτίαν τρέπειν; ἄλλως τε καὶ ἀληθοῦς ὄντος τοῦ δόγματος, οὐχ οὕτω τῶν ἐναντίων τὸν λόγον λύειν ἐχρῆν· εἰ γὰρ διότι τὸ προβάλλειν ὁ υἱὸς ἔχοι, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶ τῷ πατρὶ, ἀπηλλοτρίωται ἄρα τὸ πνεῦμα τῆς πατρικῆς οὐσίας, ἐστερημένον τῆς προβολῆς· οὐ μὴν ἀλλ' εἴγε ἅπερ εἶπον πατρὶ τοῦ υἱοῦ, ταῦτα καὶ πατρὶ τοῦ πνεύματος ἔλεγον ὡς ἐπειδήπερ μόνον αἴτιόν ἐστιν, ἔλαττόν ἐστι τῆς πατρικῆς οὐσίας, τί ποτε ἂν πρὸς αὐτοὺς ἐλέγετε; σκῆψις ταῦτα ὦ ἄνθρωποι, καὶ τῆς ἀληθείας ἀποφυγή· ἄλλως τε πῶς οὐχ ὑπέρδεινόν ἐστι, ὑπὲρ μὲν ἐκείνων καὶ κακῶς λύειν αἱρεῖσθαι, καὶ κινεῖν τὰ ἀκίνητα οἷς ἤρκεσεν ἂν, εἰς ἔλεγχον τὸ παρὰ πασῶν συνόδων ὡς ἀσεβεῖς ἐλαύνεσθαι· ἡμῶν δὲ μέτρια καὶ ἀληθῆ λεγόντων, καὶ νόμοις ἀποστόλων χρωμένων οἳ οὐκ ἐῶσιν ἴδια τὰ τῆς ἐκκλησίας ποιεῖσθαι· μηδ' ὁντινοῦν λόγον ποιεῖσθαι, ἀλλὰ τὴν τοῦ πάπα καθάπερ μορμολυκεῖον ἡμῖν ἐπισείειν ἀρχήν. Ἀλλὰ κληθέντες, φασὶν, ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀπαντῆσαι οὐκ ἠνέσχεσθε· πῶς οὖν δίκαιον, ἐπὶ σύνοδον μὲν καλουμένους ἀποπηδᾶν, σύνοδον δὲ διαλυθεῖσαν πάλιν αἰτεῖν; πότε ταῦτα; ἐπὶ τίνος βασιλέως; τίνος ἐπισκόπου Ῥώμης ἱεραρχοῦντος; ποῦ τὰ ἐπιστολῶν ἀντίγραφα τὰ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων, τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν, τὰ πρὸς ἄλλους καθολικοὺς τῶν ἐπισκόπων; αἱ δὲ παρ' ἡμῶν ἐπιστολαὶ ἀποσειόμεναι τὴν σύνοδον, ποῦ; ἢ γὰρ ταῦτα δεικνύτωσαν, ἢ ἐκεῖνα μὴ λεγέτωσαν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ μὴ ἐξεῖναι τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ καθ' ἑαυτὴν τὰ κοινὰ τῆς ἐκκλησίας κυροῦν, καὶ ὡς τοῦτο τὴν Χριστοῦ ἐκκλησίαν διέρρηξε, καὶ ὡς ταῦτα οὔτε οἱ τῶν ἀποστόλων, οὔτε οἱ τῶν πατέρων βούλονται νόμοι, καὶ τὰ παρόντα ἀρκεῖ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ,

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΑΡΧΗΣ ΒΙΒΛΙΟΝ β.

ΦΑΣΙΝ οἱ Λατῖνοι τὸν μακάριον Πέτρον, κορυφαῖον ὑπὸ τοῦ κυρίου καταστάντα τῆς ἱερᾶς δωδεκάδος, εἰκότως καὶ τὰς κλεῖς ἐγχειρισθῆναι, ἧς πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι· καὶ ὑπὲρ τῆς πίστεως αὐτοῦ δεηθῆναι τὸν Χριστόν, μὴ ἐκλιπεῖν· καὶ τό, Στήριξον δὲ ἐπιστραφεὶς τοὺς ἀδελφούς σου. καί, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου, καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἰς ταυτὸ φασὶ φέρειν, δεικνῦντα σαφῶς τὴν τοῦ Πέτρου ἀρχήν· οὗ διάδοχος ὁ πάπας καταστάς, καὶ τὴν ἐκείνου πᾶσαν ἀρχὴν εἰληφὼς παρ' αὐτοῦ τοῦ Πέτρου, δύναται καὶ αὐτὸς ὅσα καὶ Πέτρος περὶ τὴν πίστιν· καὶ ἀδύνατον εἶναι αὐτὸν διὰ ταῦτα, καὶ τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων· ἐκπεσόντος γάρ, τὰ τῆς πίστεως οἴχεται· τοῦτο δὲ καὶ ὁ μακάριος Ἀγάθων μαρτυρεῖ λέγων, «Ἡ ἀποστολικὴ ἐκκλησία αὐτοῦ, οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας ἐν οἱῳδήποτε μέρει πλάνης ἐκάμφθη· καὶ ὅτι διὰ ταῦτα καὶ τὸ πρῶτος εἶναι παρὰ τῶν ἀποστόλων εἴληφε, καὶ τὴν ἔφεσιν ἔχει λαβών· καὶ τὸ πρεσβεῖον αὐτῷ τοῦτον τὸν λόγον ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους καθολικοὺς θρόνους, ὃν δὴ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔχει πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχας· καὶ ὅτι αὐτῷ μόνῳ ἔξεστιν, οἰκουμενικὴν ἀθροίζειν σύνοδον ὅτε βούλεται· καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κανονίζεσθαι ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης, οὐ θέμις· καὶ αὐτὸς πάντας ἀνακρίνων, ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται οὔτε ἐν δόγμασιν, οὔτε ἐν ἄλλοις ἔθεσι· καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ πάπας ἐπίσκοπος τινὸς πόλεως, Ῥώμης τυχὸν ἤ τινος ἄλλης, ὥσπερ ἑκάστης πόλεως ἴδιος ποιμὴν ἕκαστος· ἀλλὰ ἁπλῶς ἐπίσκοπος, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπ' ἄλλων ἰδεῖν· διὰ τοῦτο οὐδ' ἐν οἷς γράφει Ῥώμης ἐπίσκοπον ἑαυτὸν καλεῖ· καὶ ὅτι μόνος ὁ τοῦ πάπα θρόνος ἔχει τὸ ἀποστολικὸς ὀνομάζεσθαι θρόνος· ἐν γὰρ τῇ Ῥώμῃ καὶ πολὺν διέτριψε χρόνον ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ ἐν ταύτῃ καὶ τὸν βίον κατέλυσε· καὶ ὅτι πάντα τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα παρὰ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ὁ πάπας ἔχει λαβών, καὶ δεῖ πάντας αὐτῷ πείθεσθαι, καὶ μηδένα ἀντιλέγειν, ἐκείνου κελεύοντος. Ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν ἐκκλησίας Λατῖνοι φασίν· Ἐγὼ δὲ λόγων πρὸς ταῦτα οὐκ ἀπορῶν, ἀπορῶ πρὸς τίνας τοὺς λόγους ποιήσομαι· εἰ μὲν γὰρ πρὸς Λατίνους, καὶ πῶς ἔστιν αὐτοῖς τε ἀντιλέγειν, καὶ τῶν λεγομένων καθίζειν κριτάς; εἰ δὲ πρὸς Γραικούς, οὐ δίκαια οὐδὲ μέτρια πάσχειν ἂν φαῖεν Λατῖνοι, κριτῶν καθημένων, οὓς ἐχθροὺς τῇ ἐκκλησιαστικῇ νομίζουσιν· οὐ μὴν διὰ ταῦτα δίκαιον σιωπῇ τἀληθὲς παρελθεῖν· ἀλλὰ λέγειν μὲν μετὰ παρρησίας τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐλπίδα· εὔχεσθαι δέ, ὥστε τοὺς ἐντυγχανομένους τῷ συγγράμματι, μηδὲν τῆς ἀληθείας πρότερον ἄγειν· ἴσως γὰρ τοῖς ταῦτα ζητοῦσιν, ἔσται ἀπὸ τῶν λόγων ὠφέλεια. Λέγομεν δή. περὶ μὲν τῆς ἀρχῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ ὡς ἔξαρχος κατέστη τῶν ἄλλων ἀποστόλων, καὶ πόσον ἐκείνῳ τὸ συγκεχωρηκὸς παρὰ τοῦ ἱεροῦ χοροῦ ὠφείλετο, ἐν τῷ παρόντι ζητεῖν, οὐκ οἴομαι δεῖν· ἔστω δὲ ποσοῦν τι, ὁπόσον ἄν τις καὶ βούλοιτο· οὐ μὴν ἐκεῖνο λέγω, ὡς ὁ πάπας περὶ τοῦ μακαρίου Πέτρου,

«Λουκ. κβ.
«Ἰωάν. κα.
«Ἀγαθων.

τὸ

τὸ πρῶτος εἶναι τῶν ἄλλων ἐπισκόπων εἴληφε· δύο γὰρ περὶ τὸν πάπαν θεωρουμένων, τό τε εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπον, ὡς αἱ σύνοδοι μαρτυροῦσι, καὶ ἔτι τὸ πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων ἐπισκόπων· τὸ μὲν, παρὰ τοῦ Πέτρου ἔχει λαβὼν, τὸ εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπος· τὸ δὲ, παρὰ τῶν μακαρίων πατέρων, καὶ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, πολλοῖς χρόνοις ὕστερον, διὰ τὸ δίκαιον εἶναι, καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὑπὸ τάξιν τελεῖν, καὶ πολλῷ πρότερον ἢ τὰ πολιτικά· καὶ ὅτι ταῦτα ἀληθῆ, παρέξομαί σοι μάρτυρας, οὐ δύο ἢ τρεῖς, οὐδὲ δὶς τοσούτους, ἀλλὰ τριάκοντα καὶ ἑξακοσίους, καὶ τούτους ἁγίους πατέρας· ἀνάγνωθι κανόνα τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου, εἰκοστὸν ὄγδοον ἀριθμούμενον, ὅς φησι·

Συνόδ. δ.

Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς τὴν μνήμην μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει, νέᾳ Ῥώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα· καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ἁγιωτάτῳ θρόνῳ· εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι πόλει, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· Τί διὰ τούτων μανθάνομεν; τί γε ἄλλο, ἢ τὸ μήτε παρὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ παρὰ τῶν πατέρων δοθῆναι τῷ πάπᾳ τὸ πρωτεῖον τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν; καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν Ῥώμην, τῶν πόλεων βασιλεύουσαν; παρὰ τῶν πατέρων γάρ φησιν ὁ κανὼν δέδοται τῷ πάπᾳ τὰ πρεσβεῖα, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην. εἰ δὲ διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, ἔχει τὰ πρεσβεῖα, οὐκ ἄρα ἔχει ταῦτα, διὰ τὸ εἶναι Πέτρου διάδοχος. εἰ δὲ καὶ παρὰ πατέρων τοῦτ' ἔχει, οὐκ ἄρα παρὰ τῶν ἀποστόλων. ἀνάγνωθι καὶ νεαρὰν ἑκατοστὴν Ἰουστινιανοῦ, ἵνα διὰ πάντων τὴν ἀλήθειαν ἴδῃς συμβαίνουσαν.

Ἰουστινιαν.

Θεσπίζομεν, φησὶν, κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους, τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπίσκοπον, πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακαριώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι. Ἀκούεις, τὸ πρῶτον εἶναι τὸν πάπαν πάντων τῶν ἱερέων, Ὅρος ἐστὶ, φησὶ, τῶν ἁγίων συνόδων. εἰ δὲ ὅρος τοῦτο τῶν ἁγίων συνόδων, πῶς ἄρα παρὰ τοῦ Πέτρου τὸ πρωτεῖον τῶν ἱερέων ὁ πάπας εἴληφε; τί οὖν, ἄν τις φαίη, οὐκ ἔτι λοιπὸν ὁ πάπας τὸ σύνολον τοῦ Πέτρου διάδοχος; ἔστι μὲν, ἀλλ' ὡς ἐπίσκοπος. ὥσπερ καὶ τῶν ἐπισκόπων ἕκαστος ἔχει τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων. πολλοὶ δὲ οἱ διὰ τῶν χειρῶν ἐκείνου τὴν χάριν δεξάμενοι ταύτην. καὶ τῶν ἱεραρχῶν δὲ ἕκαστος, διάδοχος κατά γε τοῦτο ἑκάστου τῶν ἀποστόλων ὑφ' οὗ κατὰ διαδοχὴν τὴν ἱερωσύνην εἴληφε. κατὰ μὲν οὖν τὸν λόγον τοῦτον, πολλοὶ καὶ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων διάδοχοι· κατὰ δὲ ἄλλα, οὐδαμῶς. Πέτρος μὲν γὰρ καὶ ἀπόστολος καὶ ἀποστόλων ἔξαρχος· ὁ δὲ πάπας, οὔτε ἀπόστολος, (οὐδὲ γὰρ ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ ποιμένας καὶ διδασκάλους οἱ ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν) οὔτε πολλῷ μᾶλλον ἀποστόλων κορυφαῖος. καὶ ὁ μὲν Πέτρος, διδάσκαλος πάσης τῆς οἰκουμένης. ἤκουσε γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς,

Μαρκ. ιϛ.

Κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον πάσῃ τῇ κτίσει. ὁ δὲ πάπας, ἐπίσκοπος Ῥώμης καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. καὶ ὁ μὲν

Πέτρος

Πέτρος ἐν Ἀντιοχείᾳ μὲν τὸν δεῖνα χειροτονεῖ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἕτερον, καὶ ἄλλον ἀλλαχοῦ· τῷ δὲ Ῥώμης, οὐκ ἐφεῖται ταῦτα ποιεῖν. καὶ ὁ μὲν Πέτρος, Ῥώμης ἐπίσκοπον χειροτονεῖ· ὁ δὲ Ῥώμης, πάπαν ἕτερον οὐ προσβάλλεται. καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἁπλῶς ἤκουσεν, Ὃ λύσεις ἢ δήσεις, ἔσται λελυμένον ἢ δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πρὸς δὲ τὸν Ῥώμης αὐτὸς διαβιβάζων τὴν χάριν, οὐχ ἁπλῶς εἴρηκεν, ἀλλά, Δήσεις ἃ δεῖ δεθῆναι, καὶ λύσεις πάλιν μετὰ τοῦ δέοντος. καὶ ἃ μὲν εἶπε Πέτρος, πνεύματος ἁγίου φωναί· ποῦ δὲ ταῦτα καὶ τῷ πάπᾳ κοινά; οὐκ ἄρα λοιπὸν κατὰ πάντα ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος τοῦ Πέτρου διάδοχος, ἀλλὰ καθ' ἐκεῖνα μόνον, καθὰ καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων ἕκαστος· ὥστε δηλονότι δεσμεῖν τε καὶ λύειν, ὥστε βαπτίζειν, ὥστε διδάσκειν, ὥστε ἐπιστρέφειν τοὺς ἐκ τῆς ἀληθείας παρασυρέντας, καὶ τ' ἄλλα ποιεῖν, οἷς ὁ ἱεράρχης χαρακτηρίζεται. ὅτι δὲ ἀδύνατον τὸν πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων, τοῦτο δὴ καὶ ὑπὲρ τὴν τοῦ Πέτρου διαδοχήν. ἐκεῖνος μὲν γὰρ καὶ προσέκρουσε, καί τοιγε σφόδρα διατεινόμενος μὴ τοῦτο παθεῖν. ἐρωτῶ δὲ καὶ τοῦτο· Δύναται ὁ πάπας ψεύδους, φιλοχρηματίας, κενῆς δόξης, καὶ τῶν ἄλλων ἀπηριθμημένων ἥττων ὀφθῆναι, ἢ καὶ τούτων ἀνώτερος; εἰ μὲν δὴ κἀκείνων κρείττων, εἰπάτωσαν. εἰ δὲ τοῦτο οὐδὲν λέγειν ἐστί, σφάλλεται γὰρ κἀκεῖνος πολλὰ περὶ τὴν συνείδησιν, ἄνθρωπος ὤν, δῆλον, ὡς περὶ ταῦτα ἁμαρτάνων, ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυάγιον ὑποστῆναι. τοῦτο καὶ ὁ μακάριος φησὶ Παῦλος Τιμοθέῳ γράφων, Ἔχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἥντινες ἀπωσάμενοι, καὶ περὶ πίστιν ἐναυάγησαν. ὁρᾷς ὡς τὸν περὶ συνείδησιν οὐχ ὑγιαίνοντα, ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσθενῆσαι; εἰ δὲ ὁ πάπας οὐ πάντη τὰ περὶ τὴν συνείδησιν ὑγιής, τῷ δὲ τοιούτῳ καὶ ἀσθενῆσαι περὶ τὴν πίστιν ἐνδέχεται· ψεῦδος λοιπόν, ὡς ἀδύνατον τὸν πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. αὐτὸ δὲ τὸ περὶ τὴν συνείδησιν ἁμαρτάνειν, οὐκ εἶδος ἀθεΐας ἐστί; Θεὸν γάρ φησιν ὁ Παῦλος, τοῖς μὲν λόγοις ὁμολογοῦσι, τοῖς δ' ἔργοις ἀρνοῦνται. πῶς οὖν ἔργοις μὲν ἐνδέχεται τὸν πάπαν ἀρνεῖσθαι Θεόν, λόγοις δὲ οὐδαμῶς; καὶ Ὀνώριος δὲ Ῥώμης ἐπίσκοπος τῶν ὀρθῶν τε ἐξέβη δογμάτων, καὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου ἀποκεκήρυκται. ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῆ, ἀνάγνωθι ταύτην τὴν μαρτυρίαν.

Ματθ. ις.
Κλήμεντος ἐπισ.
Τιμοθ. α. κεφ. α.

Ἀπὸ τῆς ις. πράξεως τῶν πρακτικῶν τῆς οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου.

Ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε, Τοὺς καθάπαξ κατακειμένους ἀποδειχθέντας, καὶ κατὰ ἀπόφασιν ἡμετέραν ἤδη ἐκβληθέντας ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων, δέον καθέστηκεν καὶ εἰς τὰς ἐκβοήσεις τούτους ὀνόμασι ἀναθεματισθῆναι. εἶτα τῆς εὐφημίας τῶν βασιλέων γενομένης, ἐπήγαγε ταῦτα προσεχῶς· Θεοδώρῳ αἱρετικῷ τῷ Φαρανίτῃ, ἀνάθεμα. Σεργίῳ αἱρετικῷ, ἀνάθεμα· Πύρρῳ αἱρετικῷ, ἀνάθεμα· πᾶσι τοῖς ἀντιποιουμένοις τῶν αἱρετικῶν, ἀνάθεμα. ἀνάγνωθι καὶ ἑτέραν μαρτυρίαν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν πρακτικῶν.

Συνοδ. ς.

Ἀπὸ τοῦ προσφωνητικοῦ λόγου τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὸν βασιλέα.

Τὰς δὲ καινὰς κενοφωνίας, καὶ τοὺς τούτων ἐφευρετάς, πόρρω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων ἐκβαλλόμενοι, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως καθυποβαλλόμενοι. φαμὲν δή, Θεόδωρον

" τὸν τῆς Φαρρὰν, Σέργιόν τε, καὶ Παῦλον, Πύρρον ἅμα καὶ Πέτρον τοὺς Κωνσταντινουπόλεως " προεδρεύσαντας, ἔτι δὲ καὶ Κῦρον τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων ἱερατεύσαντα, καὶ σὺν αὐτοῖς, Ὀνώριον τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον πρόεδρον. Εἰ δὲ Ὀνώριος Ῥώμης ἐπίσκοπος ὢν, ἔστι δὲ καὶ αἱρετικὸς, δυνατὸν ἄρα τὸν πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. οὐκ ἄρα ἐκλιπόντος αὐτοῦ τὴν πίστιν, ὃ τοῦ κυρίου διὰ πέπτωκε λόγος, ὃν περὶ τῆς ἐκκλησίας εἰρήκει, Πύλας ᾅδου μὴ δυνηθῆναι ταύτης περιγενέσθαι. ἔστι γὰρ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις, καὶ μάλα τὴν εὐσέβειαν σώζεσθαι. φανερὸν δὲ ἐκ τούτων μηδὲ τῇ τῆς Ῥώμης ἐκκλησίᾳ προσήκειν, τὸ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τὴν ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖσθαι. τοῦτο γὰρ καὶ φορτικὸν, καὶ οὐ πόῤῥω τῆς Ἰουδαϊκῆς ταπεινότητος, περιγράφειν τῇ Ῥώμῃ τὴν ἐκκλησίαν. ἀλλ᾽ ᾠκοδόμησε μὲν τὴν ἐκκλησίαν ὁ Χριστὸς, ᾠκοδόμησε δὲ αὐτὴν ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ τοῦ Πέτρου, καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἱ τῆς τοιαύτης ὁμολογίας φύλακες ἔσονται. εἰ δὲ ὁ μακάριος Ἀγάθων τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν οὐδέποτε λέγει ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας παρασυρῆναι, θαυμαστὸν οὐδέν. ἀξιώσομεν δὲ τὸν ταῦτα λέγοντα, μὴ τὰ πράγματα ἕλκειν ἐπὶ τοὺς λόγους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς λόγους ἐφαρμόζειν τοῖς πράγμασιν. ἐνθυμεῖσθαι δὲ δεῖ καὶ τρόπους οἰκονομίας, οἷς οἱ ἅγιοι χρῶνται, ὅταν περί τινος τῶν ἀναγκαίων ἡ ζήτησις ᾖ· καὶ τὸ σπανίως δὲ τὴν ἐκκλησίαν ταύτην τῆς ἀληθείας ἐκπίπτειν, ὅσακις εἰς πίστιν φέρει. ἢ πῶς ἑρμηνεύσεις τὸ,

Ψάλ. ιγ. " Πάντες ἐξέκλιναν, ἅμα ἠχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθὸν, οὐκ ἔστιν ἕως ἑνός; ἄλλως τε εἰπὼν ὅτι οὐκ ἐκάμφθη ἡ ἐκκλησία τῆς Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, τὸ παρῳχηκὸς εἴρηκε, τὸ μέλλον δὲ οὐκ ἀπέκλεισε. τὸ δὲ μέγιστον, περὶ τῆς ἕκτης ταῦτα συνόδου τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ εἴρηται. θαυμάζειν δὲ οὐ χρὴ, εἰ σύνοδος πολλῶν ἁγίων συνῆκε, ὅπερ τὸν ἕνα ἀγνοῆσαι συμβαίνει. καὶ ὅτι ταῦτα ἀληθῆ, ἀνάγνωθι τὴν ἐπιστολὴν Λέοντος πάπα διαδεξαμένου τὸν Ἀγάθωνα προσεχῶς, καὶ τὴν ἕκτην ἀσπαζομένου σύνοδον.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πρακτικῶν τῆς ἕκτης συνόδου, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος πάπα πρὸς τοὺς βασιλέας Ῥωμαίων.

Σύνοδ. ϛ. " Ὡσαύτως ἀναθεματίζομεν τοὺς ἐφευρετὰς τῆς νέας πλάνης, τοῦτ᾽ ἔστι Θεόδωρον τὸν " τῆς Φαρρὰν ἐπίσκοπον, Κῦρον τε Ἀλεξανδρείας, Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον τῆς ἐκ- " κλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὑποκαθιστὰς μᾶλλον ἤπερ καθηγητάς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ὀνώ- " ριον, ὅστις ταύτην τὴν ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν οὐκ ἐνεχείρησε διδασκαλίᾳ ἀποστολικῆς πα- " ραδόσεως ἡγνίσθαι, ἀλλὰ τῇ βεβήλῳ προδοσίᾳ τὴν ἄσπιλον παρεχώρησεν. Τὸ δὲ λέγειν τοῦτον τὸν λόγον ἔχειν τὸν πάπαν πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὃν αὐτὸς πρὸς τὸν Καισαρείας εἰ τύχοι, ἢ πρός τινα τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν ἱερέων, πῶς οὐ κομιδῇ παίδειον; ὁ μὲν γὰρ Ῥώμης πρῶτος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως λέγεται, ὡς αὐτοῦ γε δευτέραν τάξιν ἐπέχοντος· οὐκέτι δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως, πρῶτος οὕτω πρὸς τὸν Καισαρείας ὡς ἐκείνου γε τὰ δευτερεῖα σώζοντος. ἀλλ᾽ ὁ μὲν τῆς Κωνσταντίνου, οὕτω πρῶτος τῶν ὑπ᾽ αὐτὸν, ὡς μονὰς, καὶ ὡς μὴ τοῖς ἄλλοις συντεταγμένος· ὁ δὲ Καισαρείας, οὐ δεύτερος ὀνομάζεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρῶτος, πλὴν ὡς τοῖς ἄλλοις συντεταγμένος, καὶ δεύτερον ἔχων μεθ᾽ ἑαυτὸν καὶ τρίτον. ὅτι δὲ τοῦ πάπα πρωτεῖον συντεταγμένον ἐστὶ καὶ οὐκ ἄφετον, δῆλον. ἀνάγνωθι καὶ κανόνα τριακοστὸν ἕκτον τῆς ἕκτης συνόδου, ὅς φησιν·

Σύνοδ. ϛ. " Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντή- " κοντα ἁγίων πατέρων ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ βασιλίδι συνελθόντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων " τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταν-

τίνου πόλεως θρόνον, τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' οὗ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχέων, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. Εἰ δὲ ὅτι πρῶτος ἐν τῇ ἀριθμήσει, διὰ τοῦτο καὶ τὴν δεσποτείαν ἁρπάζεις, δὸς τοῦτο καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως. καὶ γὰρ καὶ οὗτος προτάττεται τοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων. ὁ δὲ τῆς Ἀλεξανδρείας ὑπ' αὐτὸν ὁμοίως ἐχέτω τὸν τῆς Ἀντιοχείας. καὶ οὗτος δὲ ὁρισθεὶς ἔσω τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων. καὶ πῶς οὐ ταῦτα θόρυβος ἀτεχνῶς; οὐ μὴν ἀλλ', εἰ μὲν ὁ Κωνσταντίνου πόλεως τὸν Καισαρείας χειροτονεῖ, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν, ὁ δὲ Ῥώμης οὔτε τὸν Κωνσταντινουπόλεως, οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν καθολικῶν ἱερέων, πῶς ἐστιν ἀληθεύειν λέγοντα, οὕτως ἐστὶ πρῶτος ὁ Ῥώμης πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὥσπερ οὗτος αὐτὸς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχας; ἀνάγνωθι κανόνα ἕκτον τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου, ἵν' εἰδῇς, ὡς μέρους μὲν ὁ Ἀλεξανδρείας, μέρους δὲ τῆς οἰκουμένης ἄρχειν ὁ Ῥώμης ἐκρίθη, μέρους δὲ ὁ Ἀντιοχείας, καὶ ὡς οὐκ ἔξεστιν ἑτέρῳ τοῖς ἀλλοτρίοις ἐπιπηδᾶν· ὅς φησι. Τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει· ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν. ἐπεὶ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς ἐκκλησίαις. Συνόδ. α. Ἀκούεις ὅπως τοὺς ἀρχαίους τῶν πατέρων θεσμοὺς ὁ κανὼν στέργειν οἴεται δεῖν, οἳ τῶν ἐκκλησιῶν ἑκάστῃ τὰ πρεσβεῖα ἐνείμαντο; ὡς τὰ μὲν τῶν ἐθνῶν ὑποκεῖσθαι τῷ Ἀλεξανδρείας, τὰ δὲ τῷ Ἀντιοχείας, ὅσα δηλαδὴ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἑκατέραν νέμονται, καὶ Κοίλην Συρίαν, καὶ τὴν Μέσην τῶν ποταμῶν· καὶ ὅτι τῷ Ῥώμης ἐπισκόπῳ τοῦτο δέδοται, δηλαδὴ τῶν ἑσπερίων κρατεῖν; ὁ δὲ τῆς Αἰλίας ἐπίσκοπος, ὡς ὁ ἕβδομος τῆς αὐτῆς συνόδου θεσπίζει, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Φοινίκῃ καὶ Ἀραβίᾳ κατάρχει πόλεων. ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος τῆς τετάρτης συνόδου φησὶ, τάς τε Ἀσίας εἶναι διοικήσεις, καὶ ὅσαι τοῦ Πόντου, καὶ τῆς Θρᾴκης. εἰ μὲν οὖν ἕκαστος ἀρκεῖται τοῖς ἑαυτοῦ, τὴν γινομένην σώζει τάξιν. εἰ δέ τις κατέχων τὰ αὐτοῦ, καὶ τὰς ἑτέρων παροικίας ἀδίκοις ὀφθαλμοῖς ὁρᾷ, οὗτος οὐκ ἔστι μὴ καταλύειν τὰ ἀρχαῖα τῶν πατέρων ἤθη. ἀλλ' ὁ κανὼν οὐ τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ, Τὰ ἀρχαῖα φησὶν ἤθη κρατείτω. οὐ μὴν ἀλλὰ, εἰ μὲν τὰ κλίματα τῆς γῆς ἑκάστῳ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων διανενεμημένα, ὡρισμένως οὐδὲν ὑπὸ τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον κατέστη, ἀλλὰ μόνον αὐτὸν τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι ἔλεγεν ὁ κανὼν, εἰκὸς ἦν δήπου λογίζεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπ' αὐτὸν εἶναι, καὶ τοὺς καθολικοὺς ἐπισκόπους τἀκείνου διοικεῖν, ὥσπερ τὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχαι. εἰ δ' ἐκεῖνο μὲν ἀπεκληρώθη τῷ Ῥώμης, ἐκεῖνο δὲ τῷ Ἀλεξανδρείας, τοῦτο δὲ τῷ τῆς Κωνσταντίνου, οὐ μᾶλλόν γε ὁ Ῥώμης ὑπ' ἐκείνους, ἢ ἐκεῖνοι ὑπὸ τὸν Ῥώμης, ὅσα γε εἰς τοῦτο τελέσουσιν.

Εἰ δὲ, ὅτι τὴν αἵρεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔχει, διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην αὐτὸν ἀξιοῖς πάντων καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντος, ἔστωσαν ὑπ' ἐκεῖνον ὁμοίως οἱ λοιποὶ θρόνοι. ἀλλ' οὔτε ὁ τῆς Κωνσταντίνου ὁρισθεὶς, ἐκείνων διὰ τοῦτο κατέστη, οὔτε ὁ πάπας διὰ ταῦτα δίκαιος ἂν εἴη, ταῖς παροικίαις τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐνοχλεῖν. ἀνάγνωθι κανόνα ἔνατον τῆς οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου, ἵν' εἰδῇς τὴν ἔκκλητον προσοῦσαν καὶ τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως. φησὶ γάρ. Εἴ τις κληρικὸς πρὸς κληρικὸν, πρᾶγμα ἔχει, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια κατατρεχέτω· ἀλλὰ Συνόδ. δ.

πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἢ γοῦν γνώμῃ ἐπισκόπου παρ' οἷς ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλωνται, τὰ τῆς δίκης συγκροτείσθω. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσει, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκείσθω. εἰ δὲ κληρικὸς πρᾶγμα ἔχει πρὸς τὸν ἴδιον, ἢ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἀμφισβητεῖ, καταλαβέτω τὸν ἔξαρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευούσης Κωνσταντίνου πόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ ἑπτακαιδέκατος τῆς αὐτῆς συνόδου φησίν. ὁ δὲ εἰκοστὸς ὄγδοος τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ ὁ τριακοστὸς ἕκτος τῆς ἕκτης, τῶν αὐτῶν ἀξιοῦντες πρεσβείων ἀμφοτέρους τοὺς θρόνους, σαφῶς καὶ τὴν ἔφεσιν τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντίνου διδόασιν.

Ὅτι δὲ, πάντας ἀνακρίνων αὐτὸς, ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, τοῦτο καὶ ψεῦδος, καὶ τοῖς τῶν ἀποστόλων ἔθεσιν οὐ συμβαίνει. εἰ γὰρ Παῦλος κοινοῦται τοῖς ἄλλοις τὸ εὐαγγέλιον, μήπως εἰς κενὸν τρέχει ἢ ἔδραμε, καὶ πάλιν Πέτρος ἐπιτιμώμενος ἀνέχεται Παύλου, πῶς ἐστὶ καθάπερ τύραννος ἀνεύθυνον ἕξει τὸν βίον, καὶ ταῦτα Πέτρου διάδοχος εἶναι φιλοτιμούμενος; ὅτι δὲ καὶ ψεῦδος τὸ τοιοῦτον, σαφές. περὶ μὲν τῶν δογμάτων, Ὁνώριος τοῖς παρ' ἡμῶν μαρτυρεῖ. ὃς κριθεὶς παρὰ τῆς ἕκτης συνόδου, τῷ ἀναθέματι παρεδόθη, οὐδὲ τοῦ θανάτου παραιτησαμένου τὸν ἄνθρωπον. περὶ δὲ τῆς ἄλλης πολιτείας, καὶ πᾶσι μὲν νόμοις οἷς ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων ὑπόκειται, ἐνέχεται καὶ αὐτὸς, εἰς ἐπισκόπους τελῶν. πολλοὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι τῶν νόμων, οἱ μὲν παρὰ ἀποστόλων, οἱ δὲ παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν ἐκτεθειμένοι συνόδων. καὶ ἰδίᾳ φαίνεται παρὰ τῶν μακαρίων πατέρων ἐπιτιμώμενος. ἀνάγνωθι κανόνα τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου τρισκαιδέκατον, ὅς φησιν. Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας, καθομολογεῖν, ὡς οὐκ ἔτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς τὰς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες. εἶτα τὸν λόγον ἐπεξεργαζόμενος ὁ κανὼν ἐπάγει. Εἴ τις οὖν ὁρμήσει παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος, τινὰς τῶν ἱερωμένων, πρεσβυτέρων φαμὲν, ἢ διακόνων, ἢ ὑποδιακόνων, ἀποστερεῖν τὴν πρὸς τὴν γυναῖκα συνάφειαν καὶ κοινωνίαν, καθαιρείσθω. καὶ πάλιν ὁ αὐτῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κανὼν πεντηκοστὸς πέμπτος φησίν. Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ νηστείᾳ, τοῖς ταύτης σάββασι νηστεύειν, παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν· ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν ἑνὸς μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Ὅτι μὲν οὖν ὥσπερ κἂν τοῖς δόγμασιν, οὕτω κἂν τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεύμασι μετὰ τῶν κρινομένων καὶ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος ἕστηκεν, εἴ τι παρὰ τὰ διατεταγμένα εὑρεθείη τολμῶν, ἐκ τῶν εἰρημένων δῆλον.

Γαλάτ. β.

Συνόδ. ς. περὶ ἱερωμένων.

Ἡ αὐτὴ περὶ νηστείας σαββάτου.

Ὅτι δὲ καὶ μείζονος τάξεως ἢ κατ' ἐπίσκοπον οὐκ ἔστι τὸ κατ' αὐτὸν, δῆλον μὲν, ἐξ ὧν εἴρηται. πῶς γὰρ εἰ μείζονος τάξεως ἦν, παρὰ τῶν ἐλάττονα ἐχόντων εὐθύνετο ἄν; δῆλον δὲ καὶ ὡς ἐπίσκοπον Ῥώμης αὐτὸν οἱ πατέρες καλοῦσι, καὶ οἷς αὐτῷ ἐπιστέλλουσιν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἐπισκόπων χειροτονεῖται· οὐκ ἄν, εἴγε κρείττων ἢ κατ' ἐπίσκοπον ἦν. ἔτι γὰρ ἄν τις ἑτέρῳ μεταδοίη, ὅπερ οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἔχει· καὶ ἅμα τὸ ταῦτα λέγειν, λύειν τῆς

τάξιν ἐστίν· ὁ δὲ μακάριος Διονύσιος ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γεγονώς, μᾶλλον δὲ, τῶν μὲν ἀκροατής, τῶν δὲ ἡγεμὼν καὶ διδάσκαλος καταστάς, εἰς λειτουργοὺς καὶ ἱερέας καὶ ἐπισκόπους τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν διαιρῶν φαίνεται, καὶ μείζονα τῆς τοῦ ἐπισκόπου ἀξίας οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν ἐκείνου λόγων ὑπονοεῖν· ἀλλ' οὐδ' ἂν ἢ οὖσαν ἠγνόησεν, ἢ εἰδὼς παρέλιπεν ἂν, περὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας ποιεῖσθαι τὸν λόγον ἐπαγγειλάμενος. Ἀλλ' ἔστω ταῦτα φασί· πῶς δὲ κανόνων ἕκτης συνόδου μεμνῆσθαι δίκαιον, τῆς ἕκτης (ἣ περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ σωτῆρος διέλαβε) μηδαμῶς κανόνων φροντίδα ποιησαμένης; πρῶτον μὲν, ὦ βέλτιστε, καὶ μὴ ταύτης τῆς συνόδου τὸ βέβαιον ἐχούσης, τὸ προκείμενον δείκνυται· εἰ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀξία τῆς τοῦ ἐπισκόπου μείζων, ἀλλ' οὐδὲ ἐπίσκοπος ἐπισκόπου, κατά γε τὸ ἐπίσκοπος εἶναι· πάντας γὰρ ὁμοταγεῖς καὶ ἰσοτίμους καλεῖ ὁ μακάριος Διονύσιος· δῆλον, ὡς ἐπίσκοπος καὶ ὁ πάπας, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοταγής, καὶ πᾶσιν νόμοις ὑπόκειται, οἷς καὶ τὸ τῶν ἐπισκόπων γένος· πολλοὶ δὲ οἱ τῶν ἐπισκόπων νόμοι, καὶ οὕτω περὶ τούτων ταῖς οἰκουμενικαῖς ἐμέλησε τῶν συνόδων, αἷς οὐδὲ ἀντιλέγειν ἐστίν, ὡς μηδὲ ῥαδίως αὐτοὺς ἀριθμεῖσθαι δύνασθαι· ὅτι δὲ καὶ οἱ κανόνες, οὓς ἀνωτέρω ἀνέγνωμεν, τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου καὶ λέγονται καὶ εἰσὶν, καὶ τὸ βέβαιον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσιν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ, ᾧ καὶ βραχύ τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐμέλησε· τῆς γὰρ πέμπτης καὶ ἕκτης, κανόνων μηδένα λόγον ποιησαμένων, ἡ σύνοδος ἡ ταῦτα λέγουσα παρὰ πόδας τῆς ἕκτης συγκροτηθεῖσα, οἰκουμενικὴ δὲ καὶ αὐτὴ, τὸ ὑστέρημα ἐκείνων ἀναπληροῖ· καὶ ὥσπερ ἐκεῖ ποιησάμεναι τὸν λόγον περὶ δογμάτων, περὶ κανόνων εἶπον οὐδ' ὁπουοῦν· οὕτως αὐτὴ περὶ δογμάτων λόγος βραχὺς, τὸν δὲ πάντα λόγον περὶ κανόνων ποιεῖται· ὅτι δὲ καὶ οἰκουμενική, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἱστορίας Βασιλείου, ἐχούσης Γορτυνῆς τῆς κατὰ Κρήτην ἐπίσκοπον, πάσης ἐν τῇ συνόδῳ τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας τὸν τόπον ἐπέχοντα· δῆλον δὲ καὶ ἐξ ὧν αὐτὴ περὶ ἑαυτῆς συνεχῶς φθέγγεται, οἰκουμενικὴν ἑαυτὴν ὀνομάζουσα· οὐκ ἂν δὲ ἠνέσχοντο χορὸς πατέρων τοσοῦτος, ἐπιφανοῦς οὕτω ψεύδους ἁλῶναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἑβδόμη σύνοδος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς κανόνι, τοιάδε φησίν. « Ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα, καὶ ὁλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καὶ ἀσάλευτον κρατύνομεν, τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν σαλπίγγων τοῦ πνεύματος, καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων δογμάτων, καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν. Ἐξ ἑνὸς γὰρ ἅπαντες καὶ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος αὐγασθέντες, ὥρισαν τὰ συμφέροντα. καὶ οὓς μὲν ἀναθέματι παραπέμπουσι, καὶ ἡμεῖς ἀναθεματίζομεν· οὓς δὲ τῷ ἀφορισμῷ, καὶ ὑμεῖς ἀφορίζομεν· οὓς δὲ τῇ καθαιρέσει, καὶ ἡμεῖς καθαιροῦμεν· οὓς δὲ ἐπιτιμίῳ παραδιδόασι, καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ὑποβάλλομεν. Ἀφιλάργυρος γὰρ ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, ὁ βεβηκὼς εἰς τρίτον οὐρανὸν καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα, Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διαρρήδην βοᾷ. » Εἰ δὲ καὶ κανόνων μέμνηται ἡ ἁγία σύνοδος αὕτη τῶν πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν τε ἐξ ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, τῇ δὲ κυρίως ἕκτῃ περὶ κανόνων ἐμέλησεν οὐδαμῶς· πῶς οὐ πρόδηλον, ὡς περὶ τῶν κανόνων τῆς συνόδου ταύτης φησίν, ἣ τὸ τῆς ἕκτης ἐνδεὲς ἀναπληρώσασα φαίνεται; τὸ δὲ καὶ ἀναθέματι παραδεδόσθαι τοὺς τὰ κανονικὰ ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιουμένους θεσπίσματα, πῶς οὐ σφόδρα φοβερὸν, καὶ ψυχῆς λιθίνης καθικέσθαι δυνάμενον; οὕτω δὲ τοὺς κανόνας τούτους κυρίους ἡγεῖτο καὶ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος, ἕως ἂν ἐν εἰρήνῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ διετέλουν ὄντα, ὡς καὶ τὸν πάπαν Ἀδριανὸν Ταρασίῳ γράφοντα, ἐν θαύματος ἄγειν

Συνόδ. ζ.

τὰ κατ' αὐτὸν, ἐμμένοντα τοῖς ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου κανονικῶς ὁρισθεῖσιν. ἀνάγνωθι ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς ἑβδόμης συνόδου, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Ἀδριανοῦ πρὸς Ταράσιον Κωνσταντινουπόλεως, ταῦτα· (Ἀδριανοῦ ἐπιστολ.) « Εὕρομεν δὲ ἐν τῇ προειρημένῃ ἐπιστολῇ τῆς « συνοδικῆς τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης, μετὰ τὸ πλήρωμα τῆς πίστεως τῆς ὁμολογίας τοῦ ἱεροῦ « συμβόλου, καὶ πασῶν τῶν ἁγίων ἓξ συνόδων, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν καὶ σεπτῶν χαρακτήρων « θαῦμα αἰνέσεως καὶ περιπλήξεως ἄξιον. περιέχον, ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἕκτης « συνόδου δέχομαι μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς ἐκφωνηθέντων παρ' αὐτῆς κανό- « νων, ἐν οἷς ἐμφέρεται ἔν τισι, τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς, ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ προδρό- « μου δεικνύμενος ἐγχαράττεσθαι. ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν « διὰ νόμου προϋποφαίνων ἀμνὸν, Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς « σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένα κα- « τασπαζόμενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑπο- « δεξάμενοι, ὡς ἂν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπο- « γράφηται, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώ- « πινον χαρακτῆρα. καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ ἀναστηλοῦσθαι ὁρι- « ζόμεθα, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην « τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ « τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τοῦ κόσμου ἀπολυτρώσεως." Ὅτι μὲν οὖν ὁ κανὼν οὗτος καὶ παρὰ τοῦ μακαρίου Ἀδριανοῦ τὸ κύριον ἔχει, καὶ ὅτι τῆς συνόδου ταύτης περὶ ἧς ὁ λόγος νῦν ὀγδοηκοστὸς δεύτερος ἀριθμούμενος ἐστὶ, τὰ βιβλία μαρτυρήσει τῷ λόγῳ. πάνυ δὲ ἄτοπον, μὴ μόνον πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς τῶν συνόδων Λατίνους ἀπεχθῶς ἔχειν, ὧν ἡγεμόνες αὐτοὶ κατέστησαν, καὶ ὧν τὸ σεπτὸν καὶ μέχρις οὐρανοῦ προῆλθεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς στασιάζειν· καὶ νῦν μὲν τὸν πάπαν Ἀδριανὸν τοὺς κανόνας τούτους θαῦμα αἰνέσεως, καὶ περιπλήξεως ἀξίους καλεῖν, νῦν δὲ τὸν Ἰνοκέντιον, ἢ ἕτερον εἰ τύχοι, τοὺς αὐτοὺς ἀποδοκιμάζειν συμφωνεῖν. εἰ δέ τις οὐχ' ὑπάγεσθαι τὸν πάπαν τοῖς τῶν πατέρων κειμένοις νόμοις ἐρεῖ, οὐκ ἀνεκτὰ πάντως ἐρεῖ. διὰ τί; ὅτι παρὰ τῶν πατέρων αὐτὸς τὸ πρεσβεῖον εἴληφε. καὶ ἥκιστα φορητὸν, δι' ὧν ἐκεῖνος ἤρθη τε καὶ μέγας εἶναι δοκεῖ, τούτοις ἐν οὐδενὶ πείθεσθαι. ἄλλως τε τὸν οὕτως διακείμενον, καὶ ἑαυτὸν δεῖν ἀθετεῖν, εἴπερ αὐτὸς δεῖν, ὁ τοὺς νόμους θείς. (Γαλάτ. β.) « ὁ δὲ μακάριος Παῦλος, παραβάτην ἑαυτὸν φησὶν, εἴ γε ἃ κατέλυσε, ταῦτα πάλιν οἰκοδομεῖν προθυμεῖται. εἰ δὲ δέδεικται, τὸν πάπαν ὥσπερ ἐν τοῖς δόγμασιν, οὕτω δὲ κἀν τοῖς ἄλλοις παρὰ τῶν πατέρων εὐθύνεσθαι, πῶς οὐχ ὑπάγεται τοῖς πρὸς τῶν πατέρων κειμένοις νόμοις; ἢ πῶς δίκαιον τοὺς ἄλλους ὡς πατρὶ τούτῳ προσέχειν, πατέρας τοσούτους αὐτῷ διαγράφοντι; Τὸ δὲ λέγειν μὴ εἶναι τὸν πάπαν ἀφωρισμένως εἰς τόνδε τὸν τόπον, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπίσκοπον, πῶς οὐ σφόδρα τοῖς φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστί; πρῶτον μὲν γὰρ δέδεικται ἀνωτέρω ὁμοταγῆ τοῦτον εἶναι τοῖς ἄλλοις τῶν ἐπισκόπων. ἔπειτα ἐν πάσαις ταῖς οἰκουμενικαῖς τῶν συνόδων, ὁσάκις ἐκείνου μνησθῆναι καιρὸς, (πολλάκις δὲ τὸ τοιοῦτο) Ῥώμης ἐπίσκοπον αὐτὸν ὀνομάζουσι. πῶς οὖν ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, οὐκ ἔστιν ἐπίσκοπος ὡρισμένου τόπου τινός; εἰ μή τις τὴν Ῥώμην καὶ τὴν τοῦ τόπου περιγραφὴν διαφεύγειν βούλοιτο. εἰ δὲ ὅτι ἐν οἷς αὐτὸς ἐπιστέλλει, οὐ Ῥώμης ἐπίσκοπον ἑαυτὸν ὀνομάζει, ἀλλ' ἁπλῶς ἐπίσκοπον, καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲ ὡρισμένου τόπου ἐπίσκοπον ἑαυτὸν ἀξιοῖ· οὐ λέληθεν ἡμᾶς λόγοις πολὺ τὸ ταπεινὸν ἔχουσι τὰ μεγάλα ἁρπάζων. μᾶλλον γὰρ πρὸς ἡμῶν

ὁ λόγος,

ὁ λόγος, εἴ γε ἀπὸ τοιούτων καθαιρεῖν αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα ἐβουλήθημεν ἄν. τὸ γὰρ ἑαυτὸν
ἐπίσκοπον καλεῖν (τοῦτο δὲ κοινότατον ὄνομα) καὶ μὴ πάπαν, οἰκουμενικὸν, καὶ ἄκρον ἀρ-
χιερέα, καὶ τ' ἄλλα οἷς αὐτὸν χαίρουσι καλεῖν ἄνθρωποι, ἑαυτόν ἐστι ταπεινοῦντος. ἀλλὰ
οὐθ' ἡμεῖς διὰ ταῦτα δίκαια ἂν ποιοῦμεν, εἰ τούτοις αὐτὸν καθαιρεῖν ᾠήθημεν· ἐκεῖνός τε
ἀπὸ τοιούτων ἑαυτὸν ἐλπίζων ἐξαίρειν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἢ ἐκ ψάμμου σχοινίον πλέκειν
ἐπιχειρεῖ. οὐ μὴν ἀλλὰ, εἰ διὰ ταῦτα μέγας ὁ πάπας ἐστὶν, ἐχέτω τὰ ἴσα διὰ ταῦτα
καὶ Κύριλλος, καὶ πολλῷ πλέον ἐκείνου, ὅσῳ καὶ παρ' ἄλλων τὰ τοιαῦτα ἀκούει, ἀνάγνωθι
ταύτην τὴν μαρτυρίαν· Θεοδόσιος ἔνδοξος θριαμβευτὴς, ἀεὶ αὔγουστος, Κυρίλλῳ ἐπι- Θεοδόσ.
σκόπῳ. ὁρᾷς, ὅτι οὐ προσέθηκε καὶ τίνος ἐπίσκοπος; οὐ μὴν ἀλλὰ, εἰ καί τις ἐπίσκοπος
ὢν, ἐν οἷς γράφει, οὐδὲ τὸ τοῦ ἐπισκόπου προσέθησιν ὄνομα, ἀλλὰ μόνον, εἰ τύχοι, τοῦ ἰδίου
μεμνημένος ὀνόματος, τὰ ἄλλα ἐᾷ, μηδὲ ἐπίσκοπος λοιπὸν ἔστω ὁ τοιοῦτος· εἰ δ' ἂν μὲν
γράφει ἐπίσκοπος μόνον, φευγέτω τὴν περιγραφὴν, καὶ καθολικὸς τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος
ἔστω· ἂν δὲ καὶ τοῦτο ἀφῇ, καὶ ὑπὲρ τὸν τοιοῦτον ἔστω. καὶ πῶς οὐ ταῦτα αἰνίγμασι παρα-
πλήσια; ὅτι δὲ εἶπε καὶ πολλὰ τοιαῦτα, δῆλον. Τῷ ὁσιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ πατρὶ Κε- Κύριλ.
λεστίνῳ, Κύριλλος ἐν κυρίῳ χαίρειν. καὶ πάλιν· Τῷ εὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλει-
τουργῷ Νεστορίῳ, Κύριλλος ἐν κυρίῳ χαίρειν. καὶ πολλὰ ἂν εὕροις τοιαῦτα.

Ἀλλ' οὐδὲ, ὥς φασι, μόνος ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος ἔχει, τὸ ἀποστολικὸς ὀνομάζεσθαι.
κοινὸν γὰρ αὐτὸ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν καθολικῶν ἀδελφῶν. δῆλον δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκά-
της πράξεως τῶν πρακτικῶν τῆς ἕκτης Συνόδου· Κωνσταντῖνος ὁ θεοσεβέστατος ἀρχι- Κωνσταν.
διάκονος τῆς ἐνταῦθα ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. πάλιν,
ἀπὸ τῶν αὐτῶν πρακτικῶν, ἐκ τῶν τοῦ ὅρου ὑπογραφῶν· Πέτρος πρεσβύτερος καὶ το- Πέτρος.
ποτηρητὴς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρέων μητροπόλεως. Γεώργιος ἐλάχιστος πρεσ- Γεωργ.
βύτερος, ἐπέχων τὸν τόπον Θεοδώρου τοῦ θεοφυλάκτου πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ τοῦ
ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς ἁγίας Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως Ἱεροσολύμων, ὑπέγραψα. καὶ πάλιν
ἀπὸ τῆς πρώτης πράξεως τῶν πρακτικῶν τῆς ἑβδόμης Συνόδου, ἧς ἡ ἀρχή. Ἐν ὀνόματι Συνοδ. ζ.
τοῦ κυρίου καὶ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων
καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν δεσποτῶν. εἶτα μετὰ τὸ καταλέξαι τοὺς ἐκ τῆς Ῥώμης ἀποσταλέντας,
καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπάγει ῥητῶς οὕτως· Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ τῶν εὐλαβεστάτων
πρεσβυτέρων, μοναχῶν, καὶ τοποτηρητῶν τῶν ἀποστολικῶν θρόνων τῆς ἀνατολικῆς διοική-
σεως. τοῦτο εὑρήσεις ἐν ταῖς ἀρχαῖς πασῶν τῶν πράξεων τῆς ἑβδόμης Συνόδου. καὶ πάλιν
ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τοῦ ὅρου τῆς αὐτῆς Συνόδου· Ἰωάννης ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος καὶ
πατριαρχικὸς σύνεδρος, τὸν τόπον ἐπέχων τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων, Ἀλεξανδρείας, Ἰωάν.
Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, τοῖς τῶν πατέρων δόγμασιν ἐξακολουθῶν, καὶ τῇ παραδόσει
τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὁρίσας ὑπέγραψα. Θωμᾶς ἐλέῳ Θεοῦ πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμε- Θωμᾶς.
νος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Ἀρσενίου, τῆς διακειμένης ἐν Αἰγύπτῳ ἄνω Βα-
βυλῶνος, ἐπέχων τὸν τόπον τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας,
καὶ Ἱεροσολύμων, τοῖς πατρικοῖς ἑπόμενος δόγμασι, καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκ-
κλησίας, ὁρίσας ὑπέγραψα. τοῦτο καὶ ἐν πάσαις αὐτῶν ταῖς ὑπογραφαῖς εὑρήσεις. ἤκουσας
πῶς ἕκαστος τῶν καθολικῶν θρόνων, θρόνος ἀποστολικὸς ὀνομάζεται; ὥστε εἴ τις ἐθέλει τὰ
δίκαια λογίζεσθαι, ἢ καὶ πάντας διὰ τοῦτο τῶν ἴσων ἀξιώσει τῷ Ῥώμης θρόνῳ, καὶ οὐκ
οἶδα κατὰ τίνων ἕξουσι τὸ πρεσβεῖον· ἢ μὴ διὰ τοῦτο ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος τὸ ἐξαί-

ρετον

ρετον κατὰ τῶν ἄλλων ἐχέτω, ἕως ἂν τὸ κοινὸν ἴδιον γένηται χώραν οὐκ ἔχῃ. ὁ δὲ μακάριος Χρυσόστομος καὶ τῶν ἀρχιερέων ἕκαστον ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θρόνῳ καθῆσθαι λέγει, ὥσπερ τοὺς νομικοὺς ἱερέας ἐπὶ τοῦ θρόνου Μωϋσέως καὶ μείζονα ἀξίαν περιεζῶσθαι τούτους διατείνεται τῆς τῶν ἀγγέλων, καὶ τῶν ἀρχαγγέλων, ἀλλαχοῦ πάλιν γράφων. ὥστε οὐ μέγα τῷ Ῥώμης θρόνῳ παρὰ τῶν ἀποστόλων καλεῖσθαι, ἑκάστου τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ καθημένου, καὶ μείζονα ἀξίαν ἢ κατὰ τὴν τῶν ἀγγέλων περιβεβλημένου.

Τὸ δὲ λέγειν, αὐτῷ μόνῳ ἔξεστιν οἰκουμενικὴν ἀθροίζειν σύνοδον, δηλαδὴ τῷ πάπᾳ, πῶς οὐ τοῖς λίαν φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστί; μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἂν αἰσχύνη, ἀπὸ τούτων τὸν ἱερέα καὶ φιλοτιμεῖσθαι, ἀφ' ὧν ἐστι μέγα καὶ τὸν βασιλέα φρονεῖν; καὶ οὐ δήπου μικροψυχίαν τῶν βασιλέων κατεγνωκὼς ταῦτα λέγω (καλὰ μὲν γὰρ καὶ τἀκείνων) ἀλλὰ τὸ τῆς ἐκκλησίας ἀγαθὸν τὰ φαινόμενα κάλλη διαπτύον, πρὸς τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἁμιλλᾶται. ἵνα δὲ εἰδῇς ὅτι βασιλεῦσι μᾶλλον, οὐκ ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ἀνεῖται, ἀνάγνωθι ταῦτα.

Ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς
πρώτης Συνόδου.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος, τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Θεοῦ χάριτι Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Πεντάπολιν καὶ Λιβύην, καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, κλήροις τε καὶ λαοῖς ὀρθοδόξοις, οἱ ἐν Νικαίᾳ συναχθέντες, καὶ τὴν ἁγίαν μεγάλην σύνοδον συγκροτήσαντες ἐπίσκοποι, ἐν κυρίῳ χαίρειν. Ἐπειδὴ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, καὶ τοῦ θεοφυλάκτου βασιλέως Κωνσταντίνου συναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων. καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἀπὸ τῆς οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου τῶν πρακτικῶν.

Τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ θεοσεβεστάτοις, Θεοδοσίῳ καὶ Οὐαλεντινιανῷ, νικηταῖς, τροπαιούχοις, ἀεὶ αὐγούστοις, ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ χάριτι Θεοῦ, καὶ νεύματι τοῦ ὑμετέρου κράτους συναχθεῖσα ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν πρακτικῶν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς
τετάρτης συνόδου.

Ἡ ἐπιγραφὴ τῆς ἐπιστολῆς τῆς ἁγίας συνόδου. Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέσπισμα τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν βασιλέων συναχθεῖσα ἐν τῇ Χαλκηδονίων μητροπόλει, τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας, τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ τῆς Ῥωμαίων ἀρχιεπισκόπῳ Λέοντι.

Ὅτι μὲν οὖν τὸ συνάγειν οἰκουμενικὴν σύνοδον, τῶν βασιλέων ἐστίν, ἐκ τῶν ἀναγινωσκομένων δῆλον. ὁ δὲ μακάριος Λέων ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος Θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ γράφων, αὐτὸ μεγάλου τινὸς αἰτεῖται, καταπεῖσαι τὸν βασιλέα, ἰδικὴν συγκροτηθῆναι σύνοδον ἐν Ἰταλίᾳ. οὐκ ἂν δὲ ἐζήτησεν, ὅπερ σὺν τῷ δικαίῳ ἔφθασεν ἔχων. ἀνάγνωθι καὶ ταύτην τὴν μαρτυρίαν.

Ἀπὸ τῶν πρακτικῶν τῆς τετάρτης συνόδου, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος
ἐπισκόπου Ῥώμης, πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων.

Πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι τῶν ἡμετέρων μερῶν, καὶ πάντες ἱερεῖς τὴν ὑμετέραν ἡμερότητα

μετ

μετὰ δακρύων ἱκετευόντων, κατὰ τὴν αἴτησιν τοῦ λιβέλλου Φλαβιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὥστε κελεῦσαι ἰδικὴν σύνοδον ἐν τῇ τῆς Ἰταλίας ἐπιτελεσθῆναι.

Εἰ δὲ, ὅτι ὁ Πέτρος ἐν Ῥώμῃ τὸν βίον κατέλυσε, διὰ τοῦτο μέγαν τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ἡγῇ, πάντως ὁ τῶν Ἱεροσολύμων τὸ πλέον ἕξει, ἐκεῖ τοῦ σωτῆρος τὸν ζωοποιὸν καταδεξαμένου θάνατον.

Εἰ δέ σε θορυβεῖ, τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος, ὃ παρὰ τῶν μακαρίων πατέρων ὁ τῆς Ῥώμης ἐκληρώσατο θρόνος, τάξεως φυλακὴν τὸ τοιοῦτον ἡγοῦ. μέγα δὲ παρὰ τοῖς ἁγίοις ἡ τάξις, ἣ καὶ τὰ οὐράνια συνέχει, καὶ τὰ ἐπίγεια. ἄλλως τε καὶ ἀποστολικὸς αὐτοὺς κατεπείγει νόμος, κελεύων ἀλλήλους τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι. καὶ τὸ τῆς ταπεινώσεως δὲ ὑπόδειγμα, ὃ τοῖς μαθηταῖς ὁ κύριος παρέδειξεν, ἐν ὑπηρέτου τάξει τοὺς πόδας ἀπονίπτων αὐτῶν, καὶ τ᾽ ἄλλα ὅσα ὑπερφυῶς ἐκεῖνος ἐνήργησε, τὴν ἡμετέραν οἰκονομῶν σωτηρίαν, ἱκανὴ παράκλησις πρὸς ταπείνωσιν. εἰ δὲ ὁ μακάριος Παῦλος Κορινθίοις γράφων, Ἐγὼ δὲ δοῦλος ὑμῶν, φησὶ, διὰ Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ δοῦλον δὲ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ ὁ πάπας ἑαυτὸν καλεῖ, καὶ πρόγραμμα δὲ τῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν τὸ τοιοῦτον· τί μέγα, εἰ καὶ οὗτος τὰς ὁμοίας καρποῦται τιμὰς, τὸ πρῶτος εἶναι παρὰ τῶν πατέρων δεξάμενος;

Κορ. β.
κεφ. δ.

Ἀλλ᾽ οὐκ ἔστι, φησὶ, τοῦ πάπα χωρὶς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κανονίζεσθαι. καλῶς γε. ἀλλ᾽ οὐδὲ τῷ πάπᾳ τῶν ἄλλων χωρὶς, ἕως ἂν τοῖς τῶν ἀποστόλων νόμοις πειθόμενος ᾖ. ἀνάγνωθι ἀποστόλων κανόνα τριακοστὸν τέταρτον, ὅς φησι. Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ᾽ αὐτὴν χώραις. ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου ἐν ἁγίῳ πνεύματι, ὁ πατὴρ καὶ ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. Εἰ δέ τις πρὸς τοὺς κανόνας τῶν μακαρίων ἀποστόλων ἀντιλέγειν ἐθέλοι, νόθους ἀποκαλῶν αὐτοὺς καὶ ἥκιστα πρέποντας ἀποστολικαῖς ψυχαῖς, παρὰ τῶν μακαρίων παιδευέσθω πατέρων. τίνων τούτων; τῆς πρώτης συνόδου, τῆς τρίτης, τῆς τετάρτης, τῆς ἕκτης, τῆς ἑβδόμης. τούτων γὰρ ἡ μὲν πρώτη σύνοδος, ἐν τῷ πέμπτῳ αὐτῆς κανόνι, μέμνηται ἀποστολικῶν δύο κανόνων, δωδεκάτου καὶ τριακοστοῦ δευτέρου. ἐν δὲ τῷ πεντεκαιδεκάτῳ πάλιν αὐτῆς, μέμνηται ὡσαύτως ἀποστολικοῦ πεντεκαιδεκάτου. ἡ δὲ τρίτη σύνοδος πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον γράφουσα, ἑβδομηκοστοῦ τετάρτου ἀποστολικοῦ κανόνος μέμνηται, ᾧ χρησαμένη καθεῖλε Νεστόριον. τῷ αὐτῷ κανόνι ὁμοίως καὶ ἡ τετάρτη σύνοδος χρησαμένη Διόσκορον καθεῖλε. πάλιν δὲ ἡ αὐτὴ τετάρτη ἐν πέμπτῳ αὐτῆς κανόνι, περὶ τοὺς ιβ, καὶ ιγ, καὶ ιδ, καὶ ιε, τῶν ἀποστολικῶν κανόνων, ῥητῶς οὕτω λέγει· Περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, ἔδοξε τοὺς περὶ τούτων τεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ πατέρων ἔχειν τὴν ἰσχύν. οἱ δὲ κανόνες τῆς ἕκτης συνόδου, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστολικῶν νόμων φασίν.

Ἀποστολ.
κανόν. λδ

Συνόδ. δ.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ἕκτης συνόδου.

Ἔδοξε καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ κάλλιστά τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θεραπείαν καὶ ἰατρείαν παθῶν, τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας

ἡμῖν,

ἡμῶν, ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων, ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας. ἡ δὲ ἑβδόμη, ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς κανόνι, τοὺς τῆς ἐκκλησίας καταλέγουσα νόμους, προστίθησι πάντων, τοὺς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐκτεθέντας, τὸ τοῦ Μωσέως ἐκεῖνο κατὰ πάντων κρατεῖν
Μωυσ. ἀξιοῦσα· « Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. τοὺς ὑπὸ τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων μαρτυρουμένους ἐκβαλλόμενοι εἰπέ μοι, καὶ νόθους νομιζόμενοι, ἀχρηστίαν κατεγνωκότες αὐτῶν; καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; Κεφάλαιον τῶν λεγομένων, ἕως μὲν ὁ πάπας σώζῃ τὴν τάξιν, καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας ἕστηκε, καὶ τῆς πρώτης καὶ κυρίως ἀρχῆς οὐκ ἀφίσταται, καὶ κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀρχιερεὺς ἄκρος, καὶ Πέτρου καὶ πάντων ἀποστόλων διάδοχος. καὶ δεῖ πάντας αὐτῷ πείθεσθαι, καὶ οὐδὲν ὃ τὴν τιμὴν ἐκείνου χωρεῖ. εἰ δὲ τῆς ἀληθείας ἀποχωρήσας, οὐ βούλεται πάλιν πρὸς ἐκείνην ἐπανιέναι, τὰ τῶν καταδίκων πείσεται. Εἴρηται ταῦτα κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν. ἄρα ἀληθῆ μὲν ὄντα, ὑπὲρ τοῦ πάπα ἔσται ἀρχῆς· εἰ δὲ ψευδῆ, θεραπεύειν λοιπὸν τὸν οὐκ ἐθέλοντα νοσεῖν. ἕστηκα γὰρ μετ'
Ψαλμ. ριη. ἐκείνων οἷς ἔργον ψάλλειν. Μὴ περιέλῃς ἐκ τοῦ στόματός μου τὸν λόγον ἀληθείας.

ΤΟΠΟΙ ΟΛΙΓΟΙ ΤΩ ΑΥΤΩ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙ ΠΡΟΣΗΚΟΝΤΕΣ.

Ἐκλεκτοὶ ἐκ ποικίλων τοῦ αὐτοῦ Νείλου συγγραμμάτων.

ΕΚ ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΤΙΝΟΣ ΤΩΝ ΛΑΤΙΝΩΝ ΜΕΤΑ ΤΩΝ Ἑλλήνων, ἐν ᾗ οἱ Λατῖνοι τὴν ἑαυτῶν ὑπόληψιν παρὰ τὰ λοιπὰ ἐπιχειρήματα, καὶ τοῦτο βεβαιῶσαι διατείνονται. δηλαδὴ ὅτι ὁ πάπας οὐ δύναται τῆς ἀληθείας ἐκπεσεῖν.

ΕΤι καὶ ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν πάπαν τῆς ἀληθείας διαμαρτεῖν, ὡς καὶ ὁ μακάριος Ἀγάθων φησὶ πρὸς τοὺς βασιλέας Ῥωμαίων γράφων. οὗ τὴν ἐπιστολὴν ὡς ἀποστολικὰς φωνὰς ἡ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἕκτη ἐδέξατο. οὐ μὴν ἀλλὰ, καὶ τὸ ποικίλον καὶ παντοδαπὸν τῆς σοφίας ὥσπερ ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία πλουτεῖ, μεθ' ἧς ἐπὶ τὴν τῶν γραφῶν ἦλθεν ἔρευναν, κατὰ τὴν τοῦ κυρίου φωνὴν, μαρτύριον ἱκανὸν, μετὰ τῆς ἀληθείας αὐτὴν ἵστασθαι. οὐ γὰρ τοῖς ἰδιώταις καὶ ῥαθύμοις καὶ μηδὲν εἰδόσι τὰ τοιαῦτα ἐπιτρέψομεν.

Καὶ περὶ τούτων κατὰ μέρος διὰ πολλῶν ἡμῖν εἴρηται, ἐν οἷς ἐσκοπούμεθα περὶ τῆς τοῦ πάπα ἀρχῆς. δέδεικται γὰρ ἐκεῖ, πάντα ἄτοπα καὶ δρᾶσαι καὶ παθεῖν τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον δύνασθαι, ὥσπερ καὶ τῶν ἀνθρώπων ἕκαστον. καὶ Ὀνώριος δὲ μαρτύριον ἐγγίνεται τοῦ λόγῳ,

λόγῳ, Ῥώμης ἐπίσκοπος ὤν, καὶ ὑπὸ τῆς ἕκτης συνόδου τῷ ἀναθέματι καθυποβληθείς, ὡς αἱρέσεως ἔξαρχος. ᾗ συνεῖπε καὶ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος, ὁ μετὰ τὸν Ἀγάθωνα, Λέων. καὶ πάπας δὲ ἕτερος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, ἐκεῖνον καλοῦσι, τῆς Ἀρειανικῆς μανίας ἐμφορηθείς, οὕτω τὸν βίον κατέλυσεν. καὶ Κελεστῖνον δέ τινα Λατῖνοί φασιν, ἐπιθυμῆσαι μὲν ἐκτόπως τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς, πᾶσαν δὲ συμμαχίαν εἰς τοῦτο φέρουσαν ἀτιμάσαντα, τὴν μὲν πρὸς Θεὸν ἐξομόσασθαι πίστιν, μάγοις ὁδηγοῖς χρώμενον, δαίμοσι δὲ ὀλεθρίοις ἑαυτὸν παραδόντα, οὕτω τῆς ἐπιθυμίας τυχεῖν. Τὸ δὲ ποικίλον καὶ παντοδαπὸν τῆς σοφίας, παρὸν μέν, οὐκ ἂν ἀτιμασθείη· ἀπὸν δέ, ζητηθείη μὲν ἄν, οὐμὴν οὔτοιγε, ὥστε τούτου χωρὶς μὴ ἂν δύνασθαι ὑγιαίνειν περὶ τὴν πίστιν. οἵτε γὰρ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας καθηγεμόνες, οὐκ ἐν πειθοῖ σοφίας ἀνθρωπίνης τὰς συνουσίας τὰς ἑαυτῶν ἐποιοῦντο, καὶ τὴν τοῦ κόσμου σοφίαν κένωσιν ἡγοῦντο τῆς δυνάμεως τοῦ σταυροῦ. καὶ νῦν μέν, ἡ τῆς Ῥώμης ἐκκλησία περιέπει τῇ τοῦ κόσμου σοφίᾳ, καὶ ταύτῃ θαῤῥοῦσα, τὴν ἔρευναν τῶν θείων ποιεῖται· ἴσμεν δέ, ὅτι πολλῇ συνέζων ἀγροικίᾳ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰ ἡμέτερα ἤνθει. ἀλλ' οὔτι τότε, διὰ τὸ φαύλως περὶ τοὺς λόγους ἔχειν τὴν ἐκκλησίαν τὴν ἐκείνων, καὶ περὶ τὴν πίστιν εἶχον οὐχ ὑγιῶς· οὔτι νῦν διὰ τὴν τῆς σοφίας χρῆσιν, πᾶσα ἀνάγκη τὴν ἀλήθειαν μετ' ἐκείνων ἑστηκέναι. Κορινθ. α. κεφ. β.

Εἰ δὲ νῦν διὰ τὸν τῆς σοφίας πλοῦτον, πᾶσα ἀνάγκη Λατίνους μὲν μετὰ τῆς ἀληθείας ἑστάναι, ἡμᾶς δὲ τῆς ἐναντίας γενέσθαι μοίρας, διὰ τί μὴ τότε κακῶς εἶχον Λατῖνοι οὕτω περὶ λόγους ἔχοντες ἐνδεῶς, ὡς μηδὲ τὴν τῶν γραφῶν ἁπλοϊκὴν γνῶσιν τελείως εἰδέναι δύνασθαι; καὶ μὴν καὶ Ὠριγένης σοφώτατος ἐν Χριστιανοῖς γεγονὼς καὶ περὶ τὰς γραφὰς σπουδαιότατος, οὐδὲν ἀπώνατο τῆς σοφίας, ὥστε καθαρὰν καὶ ἄδολον διατηρῆσαι τὴν πίστιν. καὶ ἐπὶ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς πρώτης συνόδου Εὐσέβειος ὁ Καισαρείας, πάντων ἐπισκόπων ἐν λόγοις ἐκράτει, ὡς ὁ θεολόγος φησὶ Γρηγόριος, καὶ τῆς ἁγίας ἐκείνης χορείας μέρος καὶ αὐτὸς ἦν. ἀλλὰ τοσαῦτα πράγματα τοῖς ἁγίοις παρέσχε, βλασφημῶν εἰς τὸ ὕψος, ὥστε ἀποροῦσι πότερον ἐκεῖνον προσήκει καλεῖν, ἀσεβῆ δογματιστήν, ἢ φιλόνεικον καὶ ἐχθρόν. τί δ' ἄν τις περὶ τῶν ἐν χρόνοις ἐκείνοις φιλοσόφων λέγοι, οἳ τὴν ἀλήθειαν ἀγνοήσαντες, Ἀρείῳ διετέλεσαν συμμαχοῦντες; καὶ διὰ χρόνου μόλις ἐνίοις πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐγένετο διαβλέψαι, τῶν μαθητῶν ἡγουμένων αὐτοῖς; οὐκ ἄρα πᾶσα ἀνάγκη, Λατίνους μὲν σοφίᾳ περιῤῥεομένους πολλῇ, καὶ περὶ τὴν πίστιν ἐῤῥῶσθαι, οὕτω τῶν πραγμάτων ἀντιβοώντων.

ΑΡΧΗ
ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΤΙΝΟΣ ΓΡΑΙΚΟΥ ΚΑΙ
Καλδηναρίων τινῶν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης.

Ο ΚΑΛΔΗΝΑΡΙΟΣ.

ΤΗΣ Ῥωμαίων ἁγίας ἐκκλησίας, τὰ τῶν ἐκκλησιῶν πασῶν κληρωσαμένης πρωτόλεια, καὶ τούτων μητρὸς οὔσης τε καὶ καλουμένης, διὰ τὸν πρώτως ταύτην ποιμάναντα Πέτρον, τὸν μέγαν κορυφαῖον ἀποστόλων· τῆς δὲ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν, δευτέρας καὶ θυγατρὸς ἐκείνης χρηματιζούσης, πῶς ἡ θυγάτηρ κατὰ ποίας αἰτίας αὐθαιρέτως οὕτως τῆς μητρὸς ἀπεσκίρτησεν;

Ο ΓΡΑΙΚΟΣ.

Ἂν εὐγνωμόνως ἀκούειν ἐθέλετε, τὸ πρὸς τιμὴν τάχα τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων τοῦτο παρ᾽ ὑμῶν εἰσαγόμενον, εἰς τοὐναντίον μᾶλλον περιτρεπόμενον εὕρητε. πρῶτον μὲν, ὅτι τῆς οἰκουμένης ὄντα διδάσκαλον, ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας ἀρξάμενον τοῦ κηρύγματος, ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ τὸν τῆς ἀποστολῆς δρόμον τελέσαντα, διὰ τοῦ τοιούτου προβλήματος ὑμῶν μόνης τῆς Ῥώμης διδάσκαλον τοῦτον ἀμέσως κατασκευάζετε. σὺν τούτῳ, καὶ τὴν τοῦ σωτῆρος πρὸς ἐκεῖνον ἐπαγγελίαν καθολικῶς περὶ πάντων τῶν πιστευσάντων καὶ πιστευόντων τοῖς θείοις ἑρμηνευομένην πατράσιν, στενοχωρεῖν ὑμεῖς εἰς μόνην τὴν Ῥώμην καὶ παρερμηνεύειν βιάζεσθε. τούτου δὲ διδομένου, λείπεται πάντως, τὸ τὴν ἐν Ῥώμῃ μόνον, οὐ μὴν καὶ πᾶσαν τῶν πιστῶν ἐκκλησίαν οἰκειοῦσθαί τε τὸν σωτῆρα, καὶ τὴν οἰκοδομὴν ταύτης, ὡς ἐπὶ πέτρᾳ τῇ τοῦ Πέτρου διδασκαλίᾳ κατεπαγγείλασθαι. πλὴν δὲ τιμὴν οἱ ταῦτα καὶ φρονοῦντες καὶ λέγοντες τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων χαρίζονται, ὑμεῖς συλλογίζεσθε. τέως ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία, τοῦ, κορυφὴ καὶ μήτηρ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι τετύχηκεν, ὅτι δηλαδὴ ποιμὴν ἐκεῖνος αὐτῆς ἐχρημάτισε· πολλῷ μᾶλλον ἂν εἴη δικαιότερον, τὴν μεγάλην Ἀντιόχειαν τὰς τοιαύτας κλήσεις κληρώσασθαι, προτέρως τῷ κορυφαίῳ μαθητευθεῖσαν, εὐπειθῶς τε παραδεξαμένην τὸ κήρυγμα, καὶ μετ᾽ εὐγνωμοσύνης ὅτι πολλῆς ὑποδεξαμένην τὸ, Χριστιανοὺς κληθῆναι πρώτως τοὺς ταύτης οἰκήτορας, κἀντεῦθεν καὶ τὸ, καθ᾽ ἐξαίρετον, Θεούπολιν ὀνομασθῆναι, πλουτήσασαν. εἰ δ᾽ οὖν, ἀλλὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίαν, μέγαν καὶ πρῶτον ἀρχιερέα τὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀρχηγὸν καὶ κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν εὐτυχήσασαν, ὡς τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ἐν αὐτῇ προκηρύξαντα καὶ διδάξαντα, καὶ ἑαυτὸν ὑπὲρ ὑμῶν προσενεγκόντα σφάγιον ἐθελόθυτον, οὕτω τε κληρωσαμένην, τὸ, μητέρα πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν ὀνομάζεσθαι. οὐ γὰρ οὐχ οὕτω ταῦτα καὶ φρονοῦντες καὶ λέγοντες, μείζονα λοιπὸν τοῦ κυρίου τὸν δοῦλον, καὶ τοῦ πέμψαντος τὸν ἀπόστολον, ἀπέναντι τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας, παραδιδόασι, τοίνυν οὐ διὰ τὸ

νομιζο-

νομιζομένην ὑμῶν αἰτίαν, ἀλλὰ διὰ τῆς βασιλείας καὶ τῆς μοναρχίας τιμήν, ἣ καὶ πρὸ τοῦ τῶν ἀποστόλων κηρύγματος ἡ παλαιὰ Ῥώμη ἐκεκόσμητο, καὶ τῆς ἁπάσης τῆς οἰκουμένης ἡγεμονίαν ἐκέκτητο, τὰ τῶν ἄλλων φέρειν πρωτεῖα τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν, ὑπ' αὐτῆς τῆς τῶν πραγμάτων ἐνεργείας διδασκόμεθα. μετὰ γὰρ τὸ κήρυγμα πάντως ἀκόλουθον ἂν ἦν, ἑπομένως τῇ βασιλείᾳ, καὶ τὴν ταύτης ἱερωσύνην, τήν τε τιμὴν καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἁπασῶν ἐκκλησιῶν προκαθεδρίαν κληρώσασθαι. μενοῦνγε καὶ μείζονα προσεπιφιλοτιμηθῆναι ταύτην αὐτῇ, παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου γνωρίζομεν, ἐκ τῆς αὐτοῦ διατάξεως ἐκτεθείσης, ὅτι ἐξ ἐκείνης πρὸς ταύτην τὴν μεγαλόπολιν τὰ τῆς βασιλείας πάντα παράσημα μετεβίβασε, τῷ οἰκείῳ τιμήσας ταύτην ὀνόματι, καὶ βασιλίδα καταξιώσας καλεῖσθαι τῶν πόλεων.

Ὁ ΚΑΛΔΗΝΑΡΙΟΣ.

Ἵνα τί οὖν μὴ τῇ καθ' ὑμῶν ἐκκλησίᾳ τῇ τῆς οἰκείας κεφαλῆς ἑαυτὴν ἀναιτίως ἀπορρήξασῃ, τῇ δὲ μητέρι ταύτης μηδεμίαν πρόφασιν διαστάσεως παρεσχημένῃ, ὀδυνωμένῃ δὲ μᾶλλον διὰ τὴν ἐκτομήν, τὴν αἰτίαν τῶν σκανδάλων ἐπιγράφειν σπουδάζετε;

Ὁ ΓΡΑΙΚΟΣ.

Εὐσυνειδότως ἀποκρινάσθω ἡ ὑμετέρα εὐλάβεια. τοῦ σωτῆρος, τὸν πατέρα ἢ μητέρα φιλοῦντα ὑπὲρ ἐκεῖνον, ἑαυτοῦ ἀνάξιον κρίνοντος, τῆς δὲ καθ' ὑμᾶς ἐκκλησίας οὐκ οἶδα πῶς ἐπιχειρησάσης τῷ καθαρῷ σίτῳ, τῇ κυριακῇ διδασκαλίᾳ, καὶ τῇ τῶν ἀποστόλων καὶ πατέρων παραδόσει παρασπεῖραι ζιζάνιον· ἐὰν ἡ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησία, πρῶτον μὲν, τὸ τοιοῦτον ζιζάνιον ἀνασπάσαι ποικίλως ἐπιχειρήσασα, μὴ δυνηθεῖσα δὲ τῆς ἀπειθείας, καὶ πάλιν ἀναπαστάσως μένειν, διὰ τὸ πρὸς ἐκείνην φιλόστοργον· πῶς οὐκ ἂν αὐτῇ ἑαυτῇ τὴν πρὸς τὸν κοινὸν δεσπότην καὶ πατέρα καὶ δημιουργὸν ἀξιότητα δικαίως ἐπεψηφίσατο, τῷ τοι καὶ καλῶς τῷ μέρει τῆς ὑμῶν ἐκκλησίας, τὸ τῶν σκανδάλων αἴτιον ἐπιγράφεται;

ΤΕΛΟΣ.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΡΛΑΑΜ ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ τοῦ πάπα ἀρχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α.

ΟΙ περὶ τὰς ἐπιστήμας δεινοί, ὦ χρηστὲ Φραγκίσκε, λέγουσιν, ὅτι ἕκαστος ἐπιστήμων μόνοις δύναται διαλέγεσθαι περὶ ὁτουοῦν τῶν κατὰ τὴν οἰκείαν ἐπιστήμην προβαλλομένων, τοῖς φυλάσσουσι τὰς τῆς ἐπιστήμης ἀρχάς· εἰ δέ τις ταύτας ἀναιρεῖ, οὐκέτι λόγος πρὸς τοῦτον. τοῦτο ἐγὼ κἀν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς σκοποῖς βλέπω· ὅσοι γὰρ ταῖς αὐταῖς ἀρχαῖς χρώμενοι φαίνονται, τούτοις δήπου περὶ παντὸς τοῦ προτεθέντος δυνατὸν ἐς λόγους ἐλθεῖν· οἷς δὲ οὐχ αἱ αὐταὶ ὁμολογοῦνται, ἀδύνατον πάντως· ἀναγκαῖον ἄρα, εἰ μέλλοιμεν περὶ τῶν μεταξὺ ζητουμένων λόγους κινεῖν, τὰς αὐτὰς ἀρχὰς ὁμολογεῖν· εἰ δὲ μή, ἑκάτερος ἐφ' ἡσυχίας μενέτω. ἐπεὶ δὲ σὺ καλῶς ποιῶν ὁμολογήσας ἤδη τυγχάνεις, ὡς τὰς μὲν ἀρχάς, καὶ τὰ ἐκ τούτων ὀρθῶς δεικνύμενα φυλάττεις, ἃ δὲ τούτοις ἐστὶν ὑπεναντία, οὐ παραδέχῃ, δεῖν ᾠήθην ἀδελφικῶς τε καὶ φιλικῶς ἐκ τῶν αὐτῶν ὡρμημένος ἀρχῶν, βραχέα σοι περὶ ὧν διαφερόμεθα διαλέξειν. δέομαι δὲ τῆς παναγάθου Θεοῦ φιλανθρωπίας, ἵνα φωτίσῃ ἀμφοτέρων τὸν νοῦν, καὶ δῷ ἐμοὶ μὲν ὀρθῶς λέγειν, σοὶ δὲ κρίσιν ὀρθὴν τῶν λεγομένων· δέομαι δὲ τῆς σῆς ἀγάπης, ἵν' ἐπειδὰν ἐν τοῖς παρ' ἐμοῦ λεγομένοις ἴδῃς τι τῶν μὴ ἀρεσκόντων σοι, πρῶτον μὲν μακροθύμως αὐτὸ ἀναγνῷς, ἕως ἂν καταλάβῃς τοῦ λεγομένου τὸν νοῦν· εἶτ' ἀναγάγῃς ἐπὶ τὰς κοινῇ ὁμολογημένας ἀρχάς· καὶ εἰ ἴδοις ταύταις διαφωνοῦν, ἢ ἐναντιούμενον, ἐλέγξαι, καὶ τὸν ἔλεγχον προθύμως δεξόμεθα. κρεῖττον γὰρ ὑπ' ἀδελφοῦ καὶ φίλου ἐλέγχεσθαι, ἢ ὑπό του ἀκούειν τὰ προσφιλέστατα· ἀναγκαῖον δὲ ἡγοῦμαι αὖθις ὑπομνῆσαί σε τῶν ἀρχῶν· εἰσὶ δὲ αὗται· τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, τὰ τῶν ἀποστόλων συγγράμματα, αἵ τε καθολικαὶ ἐπιστολαὶ καὶ αἱ μερικαί, αἵ τε τῶν ἀποστόλων πράξεις, τοῦ Θεολόγου ἡ ἀποκάλυψις, κανόνες τῶν ἀποστόλων, οἱ κανόνες τῶν θείων πατέρων ἡμῶν, τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις οἰκουμενικαῖς ἑπτὰ συνόδοις συνελθόντων· αὗται μὲν αἱ ἀρχαί· ἐκ τούτων δὲ ἐλέγχειν ἄλλους οὐ παραιτήσομαι, καὶ ἐλεγχόμενος καταδέξομαι.

ΚΕΦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β.

Ἀρκτέον δέ μοι ὧδε τοῦ λόγου· φὴς ὅτι τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν ἐνεχειρίσατο, καὶ ποιμένα ταύτης καὶ κοινὸν διδάσκαλον καθεστάναι ἐπέταξε, καὶ δεῖ τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, διάδοχον τούτου τυγχάνοντα, πάντων κρατεῖν, πάντων ἄρχειν, κατὰ πάντων ἔχοντα ἐξουσίαν, καὶ πᾶν ὅπερ βουλομένῳ ἐστὶν αὐτῷ κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν δογματίζειν, καὶ μηδενὶ πάντων ἐξεῖναι τοῖς ἐκείνῳ δεδογμένοις ἀντειπεῖν, ἀλλὰ πάντας ἀπολυπραγμόνως ὡς Θεοῦ φωνὰς τὰ ἐκείνου δόγματα δέχεσθαι. Ἐγὼ δέ, ὅτι μὲν ὁ μακάριος Πέτρος καθολικὸς ποιμήν τε καὶ διδάσκαλος ἁπάσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κατέστη, πάνυ γε ἀληθὲς φημί· οὐ μὴν αὐτός γε μόνος, ἀλλ' ἰσοτίμως αὐτῷ καὶ τῶν δώδεκα ἕκαστος. ἔχει γὰρ οὕτω. τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν δώσειν τῷ Πέτρῳ ὑπέσχετο, καὶ ταύτας εἶναι τὴν τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν ἐξουσίαν, δι' ὧν ἐπήγαγεν ἐδήλωσεν. ἀλλὰ μὴν ταύτην γε καὶ τοῖς λοιποῖς ἀποστόλοις δεδωκὼς φαίνεται· Ὃ γὰρ ἂν δήσητε, φησὶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένον καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. καὶ ὃ ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. [Ματθ. ιϛ.] καὶ πάλιν, Λάβετε πνεῦμα ἅγιον· ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. [Ἰωάν. κ.] ἀλλὰ καὶ τὴν ἱερὰν καὶ μυστικωτάτην θυσίαν οὐ τῷ Πέτρῳ μόνῳ, ἀλλὰ κοινῇ πᾶσιν ἐπιτελεῖν ἐπέταξεν· Τοῦτο γάρ, φησί, ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν. [Λουκ. κβ.] εἰ δὲ καὶ πρὸς Πέτρον μόνον εἴρηται τό, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· [Ἰωάν. κα.] ἀλλ' οὖν δυνάμει καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς ταυτὸ διαβαίνει, ὡς ἐξ αὐτῶν ἐστι φανερὸν τῶν πραγμάτων· τί γὰρ ὧν ὁ Πέτρος ἐποίει, οὐχὶ καὶ πάντες ἔπραττον τοῦτο; μετὰ τὴν τοῦ θείου πνεύματος κάθοδον, οὐκ ἄλλος ἄλλο τι τῆς οἰκουμένης μέρος διαλαβών, τοὺς πεπλανημένους ἐδίδασκε, καὶ τοὺς ἐσκοτισμένους ἐφώτιζεν; οὐκ ἐκκλησίας καθίστα; οὐ πρεσβυτέρους ἐχειροτόνει; οὐκ ἐπισκόπους; οὐ διακόνους; πότε δέ τις οὖν τούτων ἐπὶ ταῦτα προτραπεὶς πρὸς τοῦ Πέτρου ταῦτ' ἐπετέλει; οὐχ ἕκαστος αὐτῶν τὴν αὐτὴν παρὰ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ εἰληφὼς ἐξουσίαν, οἵῳ δ' ἂν μέρει τῆς οἰκουμένης διδάσκων ἐτύγχανεν, ταῦτα αὐτόθεν ἐποίει, ἃ καὶ ὁ μακάριος Πέτρος ἐν οἷς τόποις εὐηγγελίζετο; εἰ δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐστὶ τὸ μὴ τῇ διαφορᾷ τῶν ῥημάτων προσέχειν, ἀλλὰ τῇ ταυτότητι πραγμάτων, τί σοι δοκεῖ τό, Λήψεσθε δύναμιν ἐξ ὕψους, ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἔν τε Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ καὶ Σαμαρείᾳ καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς, [Πράξ. α.] πληθυντικῶς τοῖς πᾶσιν εἰρημένον; καὶ τό, Πορεύεσθε εἰς πάντα τὰ ἔθνη, καὶ κηρύξατε τὸ εὐαγγέλιον μου πάσῃ τῇ κτίσει, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν; [Ματθ. κη.] τί οὖν; οὐ διὰ τούτων τῶν ῥημάτων ἅπαντας ποιμένας τε καὶ διδασκάλους ἐχειροτόνησε τῆς οἰκουμένης ἁπάσης; διὸ οὐδεὶς αὐτῶν τῆσδε ἢ τῆσδε τῆς πόλεως ἢ χώρας ἐπίσκοπος κατωνόμασται, ἀλλὰ πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν ἐτύγχανεν ἔχων· οἱ δὲ μετ' αὐτοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντες, ἄλλος ἄλλῃ πόλει καὶ χώρᾳ μερικὸς ἤδη ποιμὴν ἐγνωρίζετο. πῶς οὖν ὁ μακάριος Πέτρος κορυφαῖος καὶ πρωτόθρονος τῶν ἀποστόλων ὀνομάζεται, εἰ ταῦθ' οὕτως ἔχει; μικρὸν ἐπίσχες, καὶ τούτου τὴν λύσιν παρέξομεν, οὐκ ἀπὸ τῶν οἰκείων λογισμῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν θείων λογίων τὰς πίστεις κομίζοντες. οὔτε γὰρ ἡμεῖς πώποτε ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν περὶ τῶν μυστικῶς ἡμῖν παραδεδομένων εἰπεῖν τι τῶν ζητουμένων ἐπι-

ἐπιχειρήσομεν, οὔτε τῶν ἄλλων τοῦτο τολμώντων ἀμαθῶς καὶ θρασέως, ἀνεξόμεθα, ἢ τὰς ἀκοὰς ὑποθήσομεν ταῖς βεβήλοις αὐτῶν κενοφωνίαις· ὁρῶ δὴ τὸν Πέτρον, ἡνίκα δέησε πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν δώδεκα ἄλλον τινὰ καθιστᾶναι, αὐτὸν ἀναστάντα πρῶτα τοῦ λόγου ἀρξάμενον· ὁμοίως δὴ τοῦ μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐπέλευσιν, αὐτὸν εὕροι τις ἂν τῆς διδασκαλίας ἡγούμενον· τοῦτ᾽ ἄρα τὸ ἐκείνου πρωτεῖον, τὸ τοὺς ἄλλοις αὐτοῦ τὴν τοῦ πρῶτα λέγειν τιμὴν παραχωρεῖν· εἰ δὲ σὺ ἀρχιερατικὰς διαιρῶν ἀξίας τήνδε μὲν φὴς δεδόσθαι τῷ Πέτρῳ, τήνδε τοῖς λοιποῖς· δεῖξον τοῦτο ἐκ τῶν θείων λογίων, ἀφεὶς τοὺς λογισμούς, καὶ δεξόμεθα· ἐγὼ γὰρ οὐχ εὑρίσκω πόθεν ἄν τις τεκμήραιτο τὸ διάφορον· οὔτε γὰρ ἐξ ὧν πρὸς αὐτοὺς ὁ δεσπότης διελέγετο, τοῦτ᾽ ἔστι στοχάσασθαι, οὔτε ἐξ ὧν αὐτοὶ μετὰ ταῦτα ἐποίουν· σὺ δὲ ἐμοὶ δοκεῖς περὶ τούτων διανοεῖσθαι, ὡσανεὶ μόνου μὲν τοῦ Πέτρου ὑπὸ Χριστοῦ, ὑπὸ δὲ τούτου τῶν λοιπῶν ἀποστόλων χειροτονηθέντων· τούτου ἕνεκα καὶ πάντας ὑπὸ τὴν τοῦ πάπα βουλόμενος ἐξουσίαν, καὶ μηδένα τὰς ἐκείνου συγχωρεῖς ἀρχὰς διαφυγεῖν, καὶ χειροτονίαν ἅπασαν ἀθετεῖς, ἣν ἐκεῖνος οὐκ ἐψηφίζετο, ὡς ἀναγκαῖον ὂν πᾶσαν ἐξ ἐκείνου ὑπάρχειν, ἢ ἄκυρον γε παντάπασι νομίζεσθαι· ἀλλὰ περὶ μὲν χειροτονίας ὕστερον ἐροῦμεν· νῦν δὲ συμπεραίνοντες τὰ διὰ πλειόνων ἡμῖν ἀποδεδειγμένα, λέγομεν, ὅτι τὰ μὲν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰσότιμοι πάντες ἐτύγχανον· τῆς δὲ ἱερᾶς αὐτῶν δωδεκάδος ὁ μακάριος Πέτρος ἐξήρχετο· τοῦτο πλέον τῶν ἄλλων ἔχων, τῶν ἄλλων παρόντων, αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἡγεῖσθαι, καὶ πρωτοκαθεδρίας ἴσως ἀξιοῦσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ.

Κοινῇ μὲν οὖν ὡς εἴρηται, οἱ τοῦ λόγου μαθηταὶ ποιμένες τῆς καὶ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης ἐτύγχανον· μερικοὺς δὲ ποιμένας, οὓς ἐπισκόποις ὠνόμασαν, ἄλλον ἄλλης πόλεως ἢ χώρας προεβάλοντο· ὥσπερ οὖν Διονύσιος μὲν Ἀθηνῶν, Τιμόθεος δὲ Ἐφέσου, Τίτος δὲ Κρήτης, καὶ ἄλλος ἄλλης ποιμὴν ὑπὸ τῶν θείων ἀποστόλων κατέστη· οὕτω καὶ ὁ ἅγιος Κλήμης Ῥώμης ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ Πέτρου κεχειροτόνηται· καὶ μόνης τῆς κατὰ τὴν Ῥώμην ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἡγεῖσθαι καὶ ταύτην οἰκονομεῖν ἐπιτέτραπτο. ὕστερον μέν τοι, ὅτε προνοίᾳ Θεοῦ ἦλθεν ἡμῖν τὰ βασίλεια, θεσπίσμασι τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων καὶ τῶν θείων πατέρων ἡμῶν, πρώτην εἶναι τὴν τῆς Ῥώμης καθέδραν νενομοθέτηται, διὰ τὸ βασιλεύουσαν εἶναι τὴν πόλιν, καὶ δεῖν τὰς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησίας ὑπὸ μίαν εἶναι ἀρχήν· πρὸ δὲ τούτου οὔτε πρῶτος οὔτ᾽ ἔσχατος ἦν ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος, ὡς οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδείς. εἰ δὲ σὺ τοῦτ᾽ ἔχεις δεῖξαι, ὅτι ὁ ἅγιος Κλήμης οὐ Ῥώμης ἐπίσκοπος μόνον, ἀλλὰ ξυμπάσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας παρὰ τοῦ Πέτρου ποιμὴν προεβλήθη, καὶ ἄρχειν μὴ μόνον τῶν ἐπισκόπων οὓς οἱ ἄλλοι ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν, ἀλλ᾽ ἤδη κἀκείνων οὓς ὁ κορυφαῖος ἐν ταῖς ἄλλαις πόλεσι κατέστησε· δεῖξον ταῦτα ἐξ ὧν εἴπομεν ἀρχῶν, καὶ δεξόμεθα· εἰ δὲ σὺ τοιοῦτον μὲν δεῖξαι οὐκ ἔχεις, ἡμῖν δὲ τοὐναντίον ῥᾴδιον δεῖξαι· ἢ πείσθητι, πρὸς Θεοῦ, ἢ παῦσαι ἀδίκως φιλονεικῶν· τίς γὰρ πώποτε ἢ τὸν Πέτρον Ῥώμης ἐπίσκοπον προσεῖπεν, ἢ τὸν Κλήμεντα κορυφαῖον; πολλῶν δὲ προβληθέντων ἐπισκόπων ὑπὸ τοῦ κορυφαίου Πέτρου ἐν διαφόροις ἄλλαις πόλεσι, ποῖος νόμος κελεύει μόνον τῶν ἄλλων τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον διάδοχόν τε αὐτοῦ ὀνομάζεσθαι, καὶ τῶν λοιπῶν ἄρχειν; τίς δὲ λόγος ἔτι κωλύσει μὴ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας διάδοχον εἶναι τοῦ Πέτρου, καὶ πάντων ἔχειν τὰ πρωτεῖα;

ὥσπερ

ὥσπερ γὰρ Κλήμης Ῥώμης, οὕτως ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος ὑπὸ τοῦ θείου Πέτρου ἐγένετο· ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ. ἀλλ' ἐν Ῥώμῃ ὁ ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ Θεὸν τέλους ἔτυχεν, ἀναγκαῖον ἄρα, τὴν ταύτης ἐπίσκοπον τὸν ἐκείνου τόπον ἐπέχειν· ΒΑΡΛΑΑΜ. οὐκοῦν ἐπεὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν Ἱεροσολύμοις τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπέστη θάνατον, εἴη ἂν ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος πάντων πρεσβεύς, ὡς τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ πρώτου ἡμῶν ἀρχιερέως· καὶ τοσοῦτον μείζων τοῦ Ῥώμης, ὅσον καὶ ὁ Χριστὸς τοῦ Πέτρου· ἔπειτα πῶς οὐκ ἄτοπον καὶ ἄλογον, ἕκαστον μὲν τῶν λοιπῶν ἀποστόλων κοινὸν ποιμένα καὶ διδάσκαλον ὁμοίως τῷ Πέτρῳ καθεσταίαι τῆς οἰκουμένης, μηδένα δὲ καταλιπεῖν διάδοχον, εἰ μὴ μόνον τὸν Πέτρον; εἰ δὲ βούλοιτό τις διαδόχους καταλιπεῖν τῶν ἄλλων ἀποστόλων, ἢ τοὺς ὑπ' αὐτῶν χειροτονηθέντας ἐπισκόπους, ἢ τοὺς οἰκονομοῦντας τὰς ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἕκαστος ἔτυχε τελευτήσας, ἢ πρὸς Θεὸν ἀναλύσας, πῶς πάντας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι κελεύεις; μὴ γὰρ ἔχεις εἰπεῖν ὅτι οἱ ἀπόστολοι ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐχειροτονήθησαν; εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἀληθές, πῶς τοὺς ἐκείνων διαδόχους ἀξιοῖς ὑπὸ τοῦ ὃν φῂς τοῦ Πέτρου διάδοχον, χειροτονεῖσθαι; ἀλλ' ὅτι μὲν διάδοχοι καὶ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων κατελείφθησαν, καὶ οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς ὁ πρῶτος ὁ ἔσχατος ἦν, ἀλλὰ πάντες ἦσαν ὁμοταγεῖς· λέγουσι μὲν ἁπλῶς οὐκ ἂν ἴσως πεισθείης, παράγουσι δὲ ἀξιόπιστον μάρτυρα, οὐκ ἂν ἔχοις ἀντειπεῖν. ἔστι δὲ οὗτος ὁ ἱερὸς καὶ θεῖος Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης ἐν οἷς γράφων πρὸς Δημόφιλον θεραπευτὴν φησίν, Αὐτὸς μὲν οὖν ἐπιθυμίᾳ καὶ θυμῷ, καὶ λόγῳ τὰ κατ' ἀξίαν ἀφόριζε. σοὶ δὲ οἱ θεῖοι λειτουργοί, καὶ τούτοις οἱ ἱερεῖς· οἱ ἱεράρχαι δὲ τοῖς ἱερεῦσι, καὶ τοῖς ἱεράρχαις οἱ ἀπόστολοι, καὶ οἱ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι· καὶ εἴπου τις καὶ ἐν ἐκείνοις τοῦ προσήκοντος ἀποσφαλείη, παρὰ τῶν ὁμοταγῶν ἁγίων ἐπανορθωθήσεται. Εἶτα οὗτος μὲν συγγεγονὼς τοῖς ἀποστόλοις, καὶ ἀκριβῶς εἰδὼς τὰ τοῦ καιροῦ ἐκείνου τοὺς τῶν ἀποστόλων διαδόχους ὁμοταγεῖς εἶναι φησί, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἐπανορθοῦσθαι· σὺ δὲ πάντων ἄρχειν τὸν πάπαν κελεύεις, καὶ τοὺς μὲν ἄλλους αὐτὸν ἐπανορθοῦν, αὐτὸν δὲ ὑπ' οὐδενός, καὶ πράττοντα ὁποιοῦν καὶ δογματίζοντα;

Διονυσ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ.

Μάλιστα δὲ φανερὸν ὅτι ὕστερον ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων καὶ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων πρῶτος θρόνος ἐγένετο ὁ Ῥώμης, καὶ ἐξ ὧν αὐτοὶ τοῦτο ἐνομοθέτησαν· εἰ γὰρ ἦν, πρότερον πρῶτος, καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης ποιμὴν οἰκουμένης ἦν, καταστὰς ὑπὸ τοῦ θείου Πέτρου· οὐκ ἂν οἱ θειότατοι βασιλεῖς Κωνσταντῖνος τε καὶ Ἰουστινιανός, ὡς αὐτοὶ κύριοι ὄντες τοῦ πράγματος, νομοθετοῦντες ἔλεγον, Θεσπίζομεν ἵνα ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης πρῶτος ᾖ πάντων τῶν ἱερέων· πρῶτον μὲν ὅτι οὐκ ἔδει νόμου, εἶτα ἔδοξαν ἂν ἀσεβεῖν, τὴν τοῦ Πέτρου ἐξουσίαν καὶ νομοθεσίαν εἰς ἑαυτοὺς ἐφελκόμενοι, καὶ ὅπερ ἐκεῖνος πρὸ τοσούτων χρόνων ἦν νομοθετήσας, τοῦτο αὐτοὶ σπουδάζειν ἀπαυθαδιζόμενοι.

Κωνσαντ. Ἰυστινια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε.

Τελευταία δὲ τοῦ λόγου ἀπόδειξις, πρὸς ἣν οὐδεὶς ἀντειπεῖν ἂν ἔχοι τῶν δεχομένων τοὺς ἱεροὺς κανόνας, ὁ εἰκοστὸς ὄγδοος κανὼν τῆς τετάρτης Συνόδου· ὅς φησι, Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἁγίων πατέρων ὅροις ἑπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων γνωρίζοντες· τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὁρίζομέν τε καὶ ψηφιζόμεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως νέας

Συνόδ. δ.

Ῥώμης

Ῥώμης· καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκεί-
νην, οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα. καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ
ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης
ἁγιωτάτῳ θρόνῳ· εὐλόγως κρίνοντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν
ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ· καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς
ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν· σαφῶς ἄρα
ἐνταῦθα ὁ κανὼν διαγορεύει καὶ ὑπό τινος ἐγένετο πρώτη ἡ τῆς Ῥώμης καθέδρα, καὶ τὴν αἰτίαν,
ὅτι ὑπὸ τῶν πατέρων, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν πόλιν βασιλεύουσαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

ΠΕρὶ δὲ τῶν πρεσβείων τοῦ τῆσδε τῆς μεγαλοπόλεως θρόνου, ὁ μὲν τρίτος κανὼν τῆς
δευτέρας συνόδου ὁ παρὼν ἐμνήσθη, καὶ φησί, Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκο-
Συνοδ. β. πον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην, ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης
ἐπίσκοπον. ὁ δὲ τριακοστὸς ἕκτος τῆς ἕκτης φησίν, Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντή-
Συνοδ. ς. κοντα ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν
ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων νομοθετηθέντα, ὁριζόμεθα ὥστε τὸν
Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρό-
νου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς, ὡς ἐκεῖνον, μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖ-
νον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος· εἶτα ὁ
τῆς Ἀντιοχέων· καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. τῇ δὲ ἑκατοστῇ τριακοστῇ
Ἰουστινιαν. πρώτῃ νεαρᾷ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἰουστινιανοῦ οὕτω φησί. Θεσπίζομεν τὸν ἁγιώτατον
τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακαριώτατον
ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, δευτέραν τάξιν ἐπέχειν μετὰ τὸν ἁγιώτα-
τον θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης· τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι· τῷ μὲν οὖν
ἀξιώματι ἴσον εἶναι ἐνομοθέτησαν, καὶ ὡς ἐκεῖνον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύνεσθαι πράγ-
μασι· τῇ τάξει δέ, δεύτερον. οὐχ οὕτω δὲ δεύτερον, ὥστε ὑπ' ἐκείνου χειροτονεῖσθαι· οὔτε γὰρ
ἐκεῖνος, οὔτε ἄλλος τις τῶν πατριαρχῶν ὑπὸ τοῦ πάπα ἐχειροτονεῖτο· τῆς μὲν γὰρ χειροτο-
νίας τῶν ἐπισκόπων τοὺς ἐν ἑκάστοις μητροπολίτας ἔχειν τὸ κῦρος· τούτους δὲ ὑπὸ τῶν πα-
τριαρχῶν χειροτονεῖσθαι, ὑφ' ὃν ἕκαστος ἀνήγετο θρόνος, οἱ νόμοι ἐθέσπισαν. πατριάρχας
δὲ ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι, οὐδεὶς νόμος ἐκέλευσεν· ἢ σύ γε λαβὼν ἐν χερσὶ τοὺς
ἱεροὺς κανόνας τῶν τε θείων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων ἑπτὰ οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀνάγνωθι
τούτους ἐπιμελῶς. καὶ εἴπου εὕρῃς κανόνα διορίζόμενον ὅτι δεῖ τὸν πάπαν τὸ κῦρος ἔχειν
τῆς τῶν πατριαρχῶν χειροτονίας, δεῖξον ἡμῖν τοῦτο, καὶ νενίκηκας· εἰ δὲ τοῦτο οὐκ ἄν ποτε
ἔχοις εὑρεῖν, ἐκ ποίας ἀνάγκης δεξόμεθα, ἅπερ ἐξ οἰκείας σὺ φῂς διανοίας; ἔπειτα
τίς ὁ λόγος τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπισκόπους ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι; οὔτε γὰρ ὁ ἀδελ-
φόθεος Ἰάκωβος ὑπὸ τοῦ Πέτρου κεχειροτόνηται, οὔτε τὸν τούτου διάδοχον εὔλογον μὴ ἄλ-
λον εἶναι, εἰ μὴ τοῦτον ὁ πάπας χειροτονήσειεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ.

ΕΚεῖνο δὲ πῶς ὑμᾶς λέληθεν, ὅτι ὥσπερ τὸν τῆς νέας Ῥώμης ἐπίσκοπον δεύτε-
ρον τῇ τάξει ἀπὸ τοῦ πάπα οἱ κανόνες ὡρίσαντο· οὕτω δὴ καὶ τὸν Ἀλεξανδρείας δεύ-
τερον αὖ μετὰ τοῦτον ἐθέσπισαν, καὶ καθεξῆς τὸν Ἀντιοχείας μετὰ τὸν Ἀλεξανδρείας, καὶ μετὰ
τόνδε τὸν τῶν Ἱεροσολύμων· εἰ τοίνυν τὸν τῆς νέας Ῥώμης ἐπίσκοπον ἀναγκαῖον ὑπὸ τοῦ

πάπα

πάπα χειροτονεῖσθαι διὰ τὸ δευτέραν μετ' ἐκεῖνον τάξιν ἐπέχειν· καὶ καθεξῆς ἂν εἴη δέον ὧδ' ἕκαστον τῶν πατριαρχῶν, τὸν πρῶτον ἀεὶ τοῦ μετ' αὐτὸν τὴν χειροτονίαν ἔχειν ἐπ' ἐξουσίας. ἀλλὰ τοῦτο οὐδέποτε οὕτως ἐγίνετο, καὶ μὴν οὐδὲ γίνεται. παράστασις δὲ σαφὴς τῶν εἰρημένων ἡ ἄνωθεν κρατήσασα συνήθεια. ἕκαστος γὰρ τῶν πατριαρχῶν ἐψηφίζετο μὲν ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων· ἐχειροτονεῖτο δὲ ὑφ' ἑνὸς αὐτῶν. ὅθεν καὶ μέχρι τῆς σήμερον οὕτω γίνεται. ἔτι ὁ μὲν ἡμέτερος πατριάρχης, ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Ἡρακλείας· ὁ δὲ Ἱεροσολύμων, ὑπὸ τοῦ Καισαρείας. ὁμοίως καὶ οἱ λοιποί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η.

Δίκαιον δὲ ἡγούμεθα, καὶ ὑμεῖς τοῦτ' αὖ ὁμολογήσαιτε, ὅτι εἴπερ ὁ Χριστὸς ἡμᾶς εἰρηνοποίησε λύσας τὴν ἔχθραν· τοσοῦτον λόγον ἔχειν τὸν πάπαν πρὸς τοὺς πατριάρχας, ὃν εἶχε καὶ ἐν τῷ καιρῷ ὅτε ὑπήρχομεν ἡνωμένοι. εἰ τοίνυν τότε οὐδεὶς οὐδένα ἐχειροτόνει, οὐδὲ συνήθεια ἦν ὥστε τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι· πῶς ὅπερ οὐδέποτε εἴχετε, νῦν ὡς ἀπαραίτητον ἀπαιτεῖτε; οὔτε νόμιμον ἄρα, οὔτε εὔλογον, οὔτε συνήθες, τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Πῶς οὖν ὁ πάπας πρῶτος τῶν ἄλλων, εἰ οὐκ αὐτὸς χειροτονεῖ αὐτούς; πῶς ὁ μακάριος Πέτρος, οὗ φῂς διάδοχον τὸν πάπαν, πρῶτος τῶν ἄλλων ἀποστόλων, εἴπερ οὐκ αὐτὸς ἐκείνους ἐχειροτόνησεν; ἐγὼ μὲν οὖν τοὺς κανόνας προχειριζόμενος, τοῦτο πλέον τῶν ἄλλων εὑρίσκω τὸν πάπαν ἔχοντα τότε, τὸ πρωτοκαθεδρίας ἀξιοῦσθαι, καὶ πρῶτον ἀδελφὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐν ταῖς μυστικαῖς εὐχαῖς τῆς θείας λειτουργίας πρῶτον ἐκείνου μιμνήσκεσθαι· εἰ δὲ σὺ πλέον τούτου ἔχοις εἰπεῖν, δεῖξον τοῦτο ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων, καὶ οὐκ ἀντιλέξομεν. ὃ δὲ οὐδεμία τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων περὶ τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης ἐνομοθέτησε, τοῦτο ὁ ἑπτακαιδέκατος κανὼν τῆς τετάρτης συνόδου τὸν τῆς νέας Ῥώμης θρόνον ἔχειν ἐδικαίωσεν· Ἵνα δηλονότι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν εἴ τις ἐπίσκοπος ἀδικοῖτο παρὰ τοῦ ἰδίου μητροπολίτου, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως δικάζηται, ἢ τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ.

Σύνοδ. δ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Ἀλλὰ μὴν οὐδ', ὡς ἄν τις ὑπολάβοι, ὁ κατὰ καιρὸν πάπας ἐξῆρχε τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, οὐδ' αὐτὸς αὐταῖς ἐνομοθέτει· ἀλλ' αὐτὸς μὲν καὶ ἡ περὶ αὐτὸν ἐκκλησία, μέρος ἦν τῆς ὅλης συνόδου· ἡ δὲ σύνοδος ὥσπερ ταῖς ἄλλαις, οὕτω δὴ καὶ τῇ τῆς Ῥώμης ἐκκλησίᾳ ἐνομοθέτει. Ἐπειδὴ γάρ, φησὶν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἀξιοῦσθαι χειροτονίας, καθομολογεῖν ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς, τῷ ἀρχαίῳ ἀκολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας. ὁ δὲ πενθέκτης πέμπτος φησίν, Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει ἐν ταῖς ἁγίαις τῆς τεσσαρακοστῆς νηστείαις τοῖς ταύτης σάββασι νηστεύειν παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω· εἰ

Σύνοδ. ς. περὶ τῶν ἱερέων.

Ἡ αὐτὴ περὶ τοῦ σαββάτου.

ἢ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. ἐκ τούτων ἄρα τῶν κανόνων δῆλον, ὡς αἱ σύνοδοι καὶ κατὰ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης ἐνομοθέτουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ.

Ὅτι ἢ μόνας τὰς δυτικὰς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ πάπα οἰκονομεῖσθαι οἱ θεῖοι πατέρες διετάξαντο, τὰς δὲ λοιπὰς ἄλλας ὑπ' ἄλλον ἀνάγκη πατριάρχην, καὶ μὴ ἐξεῖναι τινὰ ἐπὶ τὴν ἐνορίαν τὴν μὴ αὐτῷ προσήκουσαν, τί χρὴ καὶ λέγειν, τοσούτων κανόνων ταῦτα διοριζομένων; πλὴν, τοὺς ἄλλους ἀφεὶς, ἀνάγνωθι τὸν ἕκτον καὶ ἕβδομον κανόνα τῆς πρώτης συνόδου, καὶ τὸν δεύτερον τῆς δευτέρας, καὶ τὸν εἰκοστὸν ὄγδοον τῆς τετάρτης, καὶ γνώσῃ σαφῶς ὃ νῦν εἶπον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ.

Ἀλλ' ἢ μὲν οὐδὲ ἐφεῖται τινὶ τῶν πατριαρχῶν ἢ τῶν μητροπολιτῶν ἢ τῷ πάπᾳ δογματίζειν, ἢ καινόν τι ποιεῖν ἄνευ τῆς γνώμης πάντων τῶν ὑπ' αὐτὸν, πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων τοῦτο κελευόντων κανόνων, ἰδίως δὲ τριακοστοῦ τετάρτου τῶν ἀποστόλων· ὅς φησι,

Ἀποστόλ. κανὼν. λδ.

« Τοὺς ἐπισκόπους ἑκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνα πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. ἀλλὰ μηδ' ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιείτω τι. οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ.

Σὺ δὲ ἃ μὲν περὶ τῶν πρωτονομίων τοῦ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης θρόνου διέθεντο οἱ πατέρες, ἄνω καὶ κάτω περιβάλλεις, καὶ ἀσέβειαν τῶν ὅπως δήποτε ἀνθισταμένων καταγινώσκεις· ἃ δὲ οἱ αὐτοὶ περὶ τῆς ἰσοτιμίας τοῦ τῆς νέας Ῥώμης θρόνου, οὐχ ἅπαξ ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐθέσπισαν, οὐδ' εἰς οὐδένα λογίζῃ. καὶ ὅτι μὲν τὸν πάπαν πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων ἐδικαίωσαν, ἐπιμελῶς ἔγνως· ὅτι δὲ τὸν τῆς νέας Ῥώμης ἐπίσκοπον τῶν ἴσων ἀξιοῦσθαι ἐκείνῳ πρεσβείων, καὶ ὡς ἐκεῖνον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, ἐνομοθέτησαν, ἑκὼν παρατρέχεις· καὶ ποῖα ταῦτα, ὦ πρὸς Θεοῦ, δικαιοσύνης ἐχόμενα; ἐγὼ μὲν οὖν οὐκ ἄν ποτε περὶ ὑμῶν φθέγξασθαί τι βλάσφημον προαχθείην· εἰ δέ τις, ᾧ τινι δήπου ὑμῶν βραχύ δή τι καὶ μέλει, φιλαρχίαν κατηγορήσειε, πλεονέκτας τε καὶ ὑπερηφάνους ἀποκαλῶν, τί δήπου πρὸς τοῦτον ἀπολογήσεσθε; Εἰ τοίνυν ὁ πάπας οὔτε τῆς τῶν πατριαρχῶν χειροτονίας τὸ κῦρος ἔχει, οὔτε ἔξεστιν αὐτῷ ἄνευ τῆς πάντων γνώμης τι καινὸν δογματίζειν, καὶ τὸν ἡμέτερον πατριάρχην τῶν αὐτῶν ἀξιοῦσθαι πρεσβείων, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μεγαλύνεσθαι πράγμασιν οἱ θεῖοι νόμοι διακελεύονται, πῶς ἡμᾶς ὑπακούειν καὶ πείθεσθαι τῷ πάπᾳ ἀναγκάζετε, οὓς ὑπὸ τῶν ἁγιωτάτων ἡμῶν πατριαρχῶν ποιμαίνεσθαι νόμος; εἶτα πῶς αὐτῷ πείθεσθαι οὐ κελεύεις, ἀκίνητα φυλάττοντι τὰ τῶν θείων πατέρων θεῖα, καὶ μηδὲν τῶν θείων δογμάτων παρακελεύοντι ἢ τοὐναντίον; ἀλλὰ μηδέποτε γένοιτ' ἂν ἡμᾶς εἰς τοσοῦτον ἐληλακέναι μανίας, ὥστε ὀρθόδοξον ὄντα καὶ πανταχοῦ τῶν πατέρων στοιχοῦντα, ἀποστερῆσαι αὐτὸν τῆς τιμῆς, ἣν οἱ πατέρες αὐτῷ δεδώκασιν· εἰ δὲ τῶν θείων παραβάτης εἴη νόμων τε καὶ δογμάτων, τί ζημίαν ἡγεῖσθε εἰ μὴ καὶ ἡμεῖς σὺν ὑμῖν ἀπολλύμεθα; εἰ δὲ καὶ αἱρετικὸν ὄντα καὶ παραδογματίζοντα οὐδὲν κωλύειν φατὲ καὶ οὕτω διάδοχον εἶναι τοῦ Πέτρου, καὶ τὰς κλεῖς τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας ἔχειν, οὐκ ἀντιλέγομεν· διάδοχος μὲν ἔσται, ἀλλ' ὡς νόσος ὑγιείας, καὶ ζάλη γαλήνης, καὶ σκότος φωτός· κλεῖς δὲ τῆς οὐρανῶν βασιλείας ἕξει,

οὐ τὰς

οὐ τὰς ἀνοιγούσας, ἀλλὰ τὰς κλειούσας καὶ μηδένα εἰσιέναι παρακελευούσας τῶν αὐτῷ ἑπομένων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ. ἀλλ᾽ ἀδύνατον τὸν πάπαν αἱρετικὸν εἶναι. ΒΑΡΛΑΑΜ. τί φῂς ἄνθρωπε; νεκρὸν βλέπω, καὶ λέγεις μοι ὅτι ἀδύνατον ἀποθανεῖν; ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΣ. ἀλλὰ πατριάρχαι μὲν πολλοὶ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις αἱρετικοὶ ἐγένοντο, πάπας δὲ οὐδὲ εἷς. ΒΑΡΛΑΑΜ. οὐκοῦν λεγέτωσαν καὶ οἱ περὶ Μακεδόνιον ὅτι ἐπειδὴ μετ᾽ αὐτοῦ ἐπίσκοπός τις Κωνσταντινουπόλεως αἱρετικὸς οὐκ ἐγένετο, οὐδ᾽ αὐτὸς ἄρα. ἢ μᾶλλον, ἵνα οἰκειοτέρῳ χρήσωμαι παραδείγματι, εἴ τις ὑπὲρ τοῦ ἀκολάστου ἐθέλοι ἐκείνου γυναίου τοῦ γενομένου πάπα ἀπολογεῖσθαι λεγέτω, ὅτι ἐπειδὴ τῶν μετ᾽ αὐτῆς οὐδεὶς γυνὴ ἦν, οὐδ᾽ αὐτὴ ἄρα· καὶ πῶς ταῦτα στερρὸς λογισμός;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ.

Επεὶ δὲ εἰς ἐκκλησίαν Ῥωμαϊκὴν καὶ πίστιν Ῥωμαϊκὴν καὶ αὐτοὺς πιστεύειν ὁμολογεῖτε, καὶ τοὺς ἄλλους οὕτω πιστεύειν ἀναγκάζετε, δεῖ καὶ περὶ τούτων διαλαβεῖν. διαφέρει παρὰ τοῖς ἁγίοις πατράσιν ἡμῶν, ἐκκλησίαν Ῥωμαϊκὴν εἰπεῖν, καὶ Καθολικὴν ἐκκλησίαν. Καθολικὴν μὲν γὰρ ἐκκλησίαν λέγοντες, τὸ σύστημα νοοῦσι τῶν ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ὀρθοδόξων Χριστιανῶν, τῶν ἀκίνητα καὶ ἀσάλευτα τὰ τῆς εὐσεβείας δόγματα διατηρούντων. Ῥωμαϊκὴν δὲ ἐκκλησίαν ὅταν εἴπωσι, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν ἄλλων κατὰ τὴν οἰκουμένην μερικῶν ἐκκλησιῶν τοῦτο λέγουσι, καθάπερ ὁ εἰκοστὸς τέταρτος κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, οὕτω λέγων· Ἤρεσεν ὥστε περὶ τῆς διχονοίας τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Ἀλεξανδρινῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸν ἁγιώτατον πάπαν Ἰννοκέντιον γραφῆναι, ὅπως ἑκατέρα ἐκκλησία πρὸς ἀλλήλας εἰρήνην φυλάξωσιν, ἣν ὁ κύριος παραγγέλλει. Οὐδεὶς δὲ ἀντὶ τοῦ εἰπεῖν Καθολικὴν ἐκκλησίαν, Ῥωμαϊκὴν ποτὲ εἶπεν. τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, καὶ πίστιν Καθολικὴν ὅταν λέγωσι, ταύτην νοοῦσιν, ἣν ἅπαντες οἱ ὀρθόδοξοι Χριστιανοὶ ὁμολογοῦσιν, ὅπουπερ ἂν τυγχάνοιεν. πίστιν δὲ Ῥωμαϊκὴν τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν, οὐδεὶς οὐ μανεὶς εἶπεν. ἐνομοθέτησαν δὲ οὐκ εἰς Ῥωμαϊκὴν ἢ πίστιν ἢ ἐκκλησίαν, ἀλλ᾽ εἰς Καθολικὴν ἢ κοινὴν καὶ πίστιν καὶ ἐκκλησίαν ἡμᾶς πιστεύειν· ἣν πίστιν καὶ ὁμολογίαν καὶ ἐφυλάξαμεν, καὶ εἰς τέλος, Θεοῦ φρουροῦντος ἡμᾶς, φυλάξομεν· ἢ ποῖος μάρτυς τυράννῳ ποτὲ παρεστὼς, ἢ αἱρετικὸς ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ ἐπιστρέφων, ἐν τῇ τῆς πίστεως ὁμολογίᾳ εἶπέ τι τοιοῦτον, ὅτι Πιστεύω εἰς Ῥωμαϊκὴν ἢ πίστιν ἢ ἐκκλησίαν; τίς δὲ τοιαύτην ὁμολογίαν ἀπῄτησέ ποτέ τινα, τὴν ἡμετέραν ἀναιρουμένην γε εὐσέβειαν; οὔτ᾽ οὖν ἡμᾶς δίκαιον εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν φάναι πιστεύειν, οὔθ᾽ ὑμᾶς εἰς Καθολικήν. ἡμᾶς μὲν γὰρ, ἅτε τοῖς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐμμένοντας νόμοις, καὶ σώας καὶ ὁλοκλήρους τὰς ἐκείνης παραδόσεις φυλάττοντας, ἀναγκαιότατον εἰς αὐτὴν πιστεύειν ὁμολογεῖν, ἧς καὶ τὰ δόγματα διατηροῦντες τυγχάνομεν. ὑμεῖς δὲ οἱ τὰς τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας παραδόσεις ἀθετήσαντες, καὶ ταύτας εἰς οὐδὲν θέμενοι, ξένα τινὰ καὶ ἀλλότρια ἀντεισαγάγετε δόγματα· πῶς ἂν εἴητε δίκαιοι ἣν ἠθετήσατε ἐκκλησίαν, εἰς ταύτην αὖθις πιστεύειν ὁμολογεῖν; ἀναγκαῖον ἄρα πρὸς ἀντιδιαστολὴν ταύτης τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐκκλησίαν προβάλλεσθαι. οὕτω γὰρ ἂν δεικνύοιτε φανερῶς, τῆς καθολικῆς παντάπασιν ἐκκλησίας ἐκπεπτωκέναι. τὰ μὲν γὰρ κοινῇ ἁπάσῃ τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ νομοθετηθέντα ὑπό τε τῶν θείων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, αἰσχυνόμενοι, καὶ ὑπὸ τοῦ συνειδότος ἐλεγχόμενοι, φυλάττειν ὁμολογεῖτε. ἂν δέ τις ὑμᾶς ἔρηται, πῶς τὸν δεῖνα ἢ τὸν δεῖνα παραβαίνετε νόμον;

« Συνόδ.
« Καρθα-
« γέν.
«

ἐπὶ

ἐπὶ τὴν ἐξουσίαν εὐθὺς, ὡς ἐπ' ἀκρόπολίν τινα, καταφεύγετε· ὅμοιόν τι τοῖς τυράννοις ποιοῦντες, οἳ λόγῳ πείθειν ἀποροῦντες τοὺς μάρτυρας, δρᾶν εἰς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐξουσίας οὐκ ὀκνοῦσι τὰ χείριστα. ταῦτα μὲν ἄλις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ις.

ΔΕῖ δὲ με ἀνακεφαλαιωσάμενον τὰ διὰ πλειόνων δεδειγμένα, τέλος ἐπιθεῖναι τῷ
α. λόγῳ. Πρῶτον μὲν οὖν ἀπέδειξα, ὅτι ἕκαστος τῶν ἁγίων ἀποστόλων καθολικὸς ποιμήν
β. τε καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης ἁπάσης ἀμέσως ὑπὸ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ προεβλήθη. Δεύ-
τερον, ὅτι ὁ μακάριος Κλήμης οὐ τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος, ἀλλ' ἰδίως τῆς Ῥώμης,
ὥσπερ ἄλλος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου κεχειροτόνηται, καὶ οὔτε πρῶτος οὔτε ἔσχατος ὁ Ῥώμης
τὸν θρόνον, ὑπό τε τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν καὶ τῶν εὐσεβεστάτων βασιλέων νομοθεσίαις
γ. πρῶτος ἐγένετο. Τρίτον, ὅτι καὶ τὸν τῆς νέας Ῥώμης θρόνον καὶ ὡς ἐκεῖνον ἐν τοῖς ἐκ-
δ. κλησιαστικοῖς μεγαλειωδῶς ἐθέσπισαν πράγμασι. Τέταρτον, ὅτι οὔτε νόμος τις κελεύει, οὔτε
συνήθεια κεκράτηκε τοὺς πατριάρχας ὑπὸ τοῦ πάπα χειροτονεῖσθαι, καὶ μὴν οὐδὲ ἐγένετο.
ε. Πέμπτον, ὅτι οὐκ ἐξῆρχεν ὁ πάπας τῶν συνόδων, ἀλλ' αἱ σύνοδοι καὶ τῇ περὶ αὐτὸν ἐκ-
ς. κλησίᾳ ἐνομοθέτουν. Ἕκτον, ὅτι διεκρίθη ὑπὸ τῶν θείων πατέρων ἡμῶν τίνας τῶν κατὰ
τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν ὑποκεῖσθαι δεῖ τῷ πάπᾳ, καὶ τίνας ἑκάστῳ τῶν λοιπῶν πατρι-
ζ. αρχῶν. Ἕβδομον, ὅτι οὐκ ἔξεστι τινὶ τῶν πατριαρχῶν ἢ τῷ πάπᾳ περιττόν τι δογματίζειν
η. ἄνευ τῆς πάντων γνώμης. Ὄγδοον, ὅτι ἐμμένοντι μὲν τῷ πάπᾳ τοῖς τῶν πατέρων δόγμασι
χρὴ ἀπονέμειν αὐτῷ τοσαύτην τιμὴν, ὅσην οἱ κανόνες διορίζονται. δίκαιον γὰρ μὴ ἐμμέ-
θ. νοντα, φεύγειν αὐτὸν ὡς λύκον καὶ λυμεῶνα τῆς ἐκκλησίας. Ἔννατον, ὅτι εἰς τὴν καθολι-
κὴν ἐκκλησίαν καὶ πίστιν πιστεύειν δεῖ τοὺς Χριστιανοὺς, καὶ οὐκ εἰς μερικήν· οὕτω γὰρ ἐξ ἀρ-
ι. χῆς νενομοθέτητο. Δέκατον ἐπὶ πᾶσιν, ὅτι μέρος ἀποκεκομμένον τῆς ὁλότητος τῆς κα-
θολικῆς ἐκκλησίας ἐστὶ καὶ νενεκρωμένον οἱ τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν θείων πατέ-
ρων ἡμῶν ἀθετήσαντες παραδόσεις, καὶ εἰς μερικὴν ἐκκλησίαν καὶ πίστιν πιστεύειν ὁμολο-
γοῦντες. οἷς δὲ οὐδὲν οὐδέπω τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας παραδόσεως νενόμισται προτιμότερον,
οὗτοι δήπου τὸ ὑγιαῖνον ὑπάρχουσι μέρος, οἷς καὶ μόνοις εἰκὸς εἰς ἐκκλησίαν καθολικὴν φάναι
πιστεύειν. Ταῦτα μὲν οὖν ἐγὼ δίκαιον ἐκεῖνα πρὸς τὴν σὴν ἀγάπην πέμψαι, παν-
ταχοῦ τῆς ἀληθείας φροντίσας, καὶ μηδὲν κατὰ πάθος εἰρηκώς. σὺ δὲ ταῦτα δεξά-
μενος καὶ ἀναγνοὺς, εἴ τι ἂν ἔχοις ἀντειπεῖν ἢ πᾶσιν ἢ τισὶν ἢ ἑνί
γε αὐτῶν· ἐχέτω τὴν πίστιν ὁ σὸς λόγος ἐξ ὧν εἴ-
πομεν ἀρχῶν, καὶ μακροθύμως ἀκου-
σόμεθά σου.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟΥ ΠΥΡΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Εν.

Εἰ μὲν περὶ ὧν ἀλλήλοις ἀμφισβητοῦμεν, αἰδεσιμώτατοι κύριοι καὶ πατέρες, νίκη μόνον ἦν τὸ προκείμενον, καὶ μηδενὸς ὁτουοῦν ἄλλου ἐποιούμεθα λόγον, ἢ τοῦ νικᾶν ἐκ παντὸς τρόπου ζητεῖν· οὔτ' ἂν ἐποιοῦμεν εἰκότα, οὔτ' ἂν ἀλλήλων δικαίως ἠνειχόμεθα δήπου. ἐπεὶ δὲ ἡμῖν τε πόνον ὑποστᾶσι κατὰ τὴν μακρὰν ταύτην ἀποδημίαν τοσοῦτον, ὑμῖν τε τοσόνδ' ὑπὲρ τῆς προκειμένης ἡμῶν συνελεύσεως προκαταβαλλομένοις σπουδῆς, οὐδὲν ἕτερον τὸ προκείμενον, ἢ τὴν ἀλήθειαν ἀναφανεῖσαν ἀμφοτέρους ἀσπάζεσθαι, καὶ εὐκταῖον ἡγήσασθαι ἕρμαιον· μεγάλη ἂν εἴη ἐλπίς, σὺν Θεῷ συλλήπτορι, πάντα πράξασι κατὰ νοῦν ἀμφοτέρους ἀπαλλάξαι ἀλλήλων. τούτου μὲν οὖν οὐκ ἐπὶ τοῦ προκειμένου νυνὶ τούτου ζητήματος ἐλπὶς ἔστι γενήσεσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάντων ἴσως τῶν ἄλλων τῶν ἡμῖν ἀδυνάτων, δυνατῶν ὄντων πάντως τῷ κατὰ τὰ λόγια φᾶναι. ἀλλ' ἐκείνων μὲν εἵνεκα μέλει Θεῷ, καὶ μελήσει, τῷ, πολλῶν ὄντων οἷς ὀνομάζεται, μὴ ἀπαξιώσαντι καὶ ἀπὸ τῆς εἰρήνης κληθῆναι. πάντως οὐκ εἰς κενὸν ἡμᾶς τρέχειν ἀφήσει, οὐδὲ τὸν τοσοῦτον ἡμῶν ἀμφοτέρων ματαιώσει ἀγῶνα. ἀλλ' αὐτὸς γενόμενος σύνδεσμος καὶ λίθος ἀκρογωνιαῖος, συνάψει ἀλλήλοις ἡμᾶς τὰ διεστῶτα ἑαυτοῦ μέλη, καὶ ἀλλήλους ὡσεὶ ἓν ἅπαντας σῶμα, ὑπὸ μίαν κεφαλὴν ἑαυτὸν ἀπεργάσεται. περὶ οὗ δὲ προτεθέμεθα νυνὶ ζητήματος σκέψασθαι, περὶ τούτου τὰ νῦν ποιητέον λόγον, ὑπὸ Θεῷ ἡγεμόνι ἀρξαμένοις ἐντεῦθεν.

Πῦρ καθαρτήριον καὶ κόλασιν διὰ πυρὸς πρόσκαιρον καὶ τέλος ἔχουσαν ὅλως, ἡμεῖς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων οὐ παρειλήφαμεν διδασκάλων, οὐδὲ τὴν τῆς ἀνατολῆς ἐκκλησίαν ἴσμεν φρονοῦσαν, ὡς καὶ ἄλλοτε εἴπομεν. τὰς μέντοι τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων εὐχὰς ἐπὶ τὰς πρόσθεν πρεσβείας ὑπὲρ αὐτῶν, ἀνύειν τι δύνασθαι, τοῦτο καὶ πάνυ τιθέμεθα, πιστεύοντες τοῖς ἀποφηναμένοις ὑπὲρ τούτου πατράσιν· ὅτι μὲν αἵ τε τῶν ἁγίων ψυχαί, καὶ μηδὲν αὐταῖς συνεπισπασάμεναι πονηρόν, τῆς αἰωνίου ζωῆς εἰσὶν ἄξιαι, αἵ τε τῶν καταχρησαμένων τῷ παρόντι βίῳ πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς σαρκὸς καὶ τῶν αὐτῆς ἡδονῶν, καὶ μηδένα τοῦ καλοῦ λόγον πεποιημένων, αἰωνίου κολάσεως· τοῦτο μὲν φρονοῦμεν καὶ λέγομεν, καὶ ὑμᾶς οὕτω διελομένους τὸν λόγον ἐπαινοῦμέν τε καὶ θαυμάζομεν, καὶ τῷ Θεῷ χάριν ὁμολογοῦμεν ὧν ἠκούομεν περὶ ὑμῶν πρότερον, καταγνόντες ὡς οὐ καλῶς εἰρημένων. ὑφ' ὧν γὰρ καὶ εἴρητο ὅτι καὶ αἱ μέσως περ περὶ τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ κακὸν ἔχουσαι, καί τινα (ὡς σῶμα περιβαλό-
μεναι

μένοι παθητὸν) ἐπισυρόμεναι ἁμαρτήματα μὴ θανάσιμα, οὔτε τῇ αἰωνίῳ ὑπάγοιντο ἂν δίκῃ (οὐ γὰρ ἄξιον τῇ θείᾳ φιλανθρωπίᾳ, ὥσπερ οὖν δοκεῖ καὶ ἡμῖν) οὔτε τῆς τοῦ Θεοῦ τεύξονται δόξης, μὴ καί τινα τίσαντες δίκην, ὧν δέον οὐκ ἐπετέλεσαν, καὶ τὸν ἐκεῖθεν ἀποθέμεναι μολυσμὸν, ἐν τούτῳ δὴ καθαρτηρίῳ πυρὶ, καθὼς ὑμεῖς ἐν τῇ περὶ τούτου ἀπολογίᾳ ἐξέθεσθε. ἐνταῦθα δὴ ἡ διαφορὰ, καὶ ταῦτα ἐστὶν ἃ οὐχ ὁμολογοῦμεν ὑμῖν. τὸ μὲν γὰρ μὴ τῆς αἰωνίου ταύτας ἀξίας εἶναι κολάσεως, καλῶς λέγεται, καὶ ἀντιφῆσαι οὐκ ἔστι· τὸ δὲ καὶ καθαρτηρίου ἐπιδεηθῆναι πυρὸς, τοῦτο πρόσκομμα γίνεται, καὶ περὶ τούτου διαφερόμεθα. περὶ τούτου καὶ δὴ ποιητέον τὸν λόγον, οὕτω αὐτὸ διελομένοις· τὰ περὶ τούτου ζητούμενα διχῇ μὲν διήρηται· θάτερον δὲ αὖθις τῶν δύο, τὴν εἰς δύο τομὴν καὶ διαίρεσιν ἐπιδέχεται.

Πρῶτον μὲν γὰρ ἐστὶ ζητητέον, εἰ τινῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις μετὰ θάνατον ἀνθρώποις παρὰ τοῦ κτίσαντος χορηγεῖται. δεύτερον δὲ, εἰ διὰ κολάσεως, ἢ ἁπλῶς τῇ θείᾳ φιλανθρωπίᾳ, καὶ ταῖς τῆς ἐκκλησίας ἐλεούμενος λιταῖς. εἰ δὲ διὰ κολάσεως, πότερον ἄλλης τινὸς καθάρσεως, οἷον εἱρκτῆς, ἢ ζόφου τε καὶ ἀνίας, ἢ καὶ ἐξ ἀνάγκης πυρὸς, καὶ τούτου σωματικοῦ, ὁποῖον ὑμεῖς διατείνεσθε. οὕτως οὖν τούτου διαιρουμένου, ἡμεῖς τῷ μὲν τελευταίῳ ἐπὶ τρίτῳ (τοῦτο δὲ ἐστὶ διὰ κολάσεως τῆς διὰ καθαρτηρίου πυρὸς) τὰς ψυχὰς διελθούσας ἐπὶ τὴν αἰώνιον ἀφικέσθαι ζωὴν, οὐ πειθόμεθα, ὅτι μήτε παρά τινος τῶν διδασκάλων αὐτὸ παρειλήφαμεν, ἔτι τε καὶ φόβος οὐ μικρὸς ὑποθρύπτει ἡμᾶς μὴ πῦρ πρόσκαιρον ὑποθέμενοι περιοδικόν τε καὶ καθαρτήριον, τῷ παντὶ λυμηνώμεθα τῆς ἐκκλησίας πληρώματι. τοῦ γὰρ Θεοῦ καὶ σωτῆρος εἰς αἰώνιον πῦρ ἀποφηναμένου τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπελεύσεσθαι, ὁποῖον δὴ τοῦθ' ὑποληπτέον τὸ πῦρ, τοῦτο μόνον ἴσασιν οἱ πολλοὶ, καὶ περὶ τούτου ταῖς ἀκοαῖς ἐκ παίδων ἐνήχηνται, καὶ πρὸς τοῦτο ἀφορῶντες, κἀκεῖνο δεδιότες μάλιστα πάντων, καὶ λόγον ἀποδώσουσι πάντα καὶ πρᾶξιν. εἰ δὴ νῦν ἐκ νέου καὶ πρόσκαιρον ὀνομάζοιμεν πῦρ, δέος μὴ τοῦθ' ὑποπτεύσαντες εἶναι οἱ πολλοὶ τὸ αἰώνιον, καὶ πᾶν ἤδη τοιοῦτο νομίσωσι πῦρ, κἀντεῦθεν τὰ Ὠριγένους νοσήσωσι, καὶ τὴν τῆς αἰωνίου κολάσεως μνήμην τῶν ψυχῶν ἀποικίσωσιν, τέλος κολάσεως θέμενοι. ὅθεν ὡς πολλὰ μὲν ἕψεται ἄτοπα, πολλὴν δὲ ἐπιδείξονται περὶ τὴν οἰκείαν πολιτείαν ἀμέλειαν, καὶ πολλὴν χορηγήσουσιν ὕλην τῇ αἰωνίῳ κολάσει, οὐδεὶς ἀγνοεῖ. διὰ ταῦτα οὖν οὐδέποτε μέχρι τοῦ νῦν εἰρήκαμεν τοιοῦτον οὐδὲν, οὐδ' ὅλως εὕρομεν. Ὅτι δὲ αὖθις ἁμαρτιῶν ἄφεσις δίδοται τοῖς συγγνωστὰ πταίσασιν ἐκ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος λύσιν, ὅπερ ἦν καὶ πρῶτον τῶν ζητουμένων, τοῦτο καὶ τῶν διδασκάλων λεγόντων ἀκούομεν, ὃν ἐκεῖνοι διδάσκουσι τρόπον. Περὶ τοῦ μέσου δὲ δὴ καὶ δευτέρου ὁ λόγος λοιπός. τοῦτο δέ ἐστιν, εἰ διά τινος κολάσεως, κολάσεως δὲ οἷον εἱρκτῆς ἤ τινος ζόφου, ἢ ἁπλῶς διὰ τῆς φιλανθρωπίας τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν τῆς ἐκκλησίας εὐχῶν ἱλεούμενον αὐτὸν τὰ τοιαῦτα ἀφιέναι ἁμαρτήματα. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτου ταυτὶ οὐ καιρὸς εἰπεῖν· πρὸς δὲ τὰ περὶ ὑμῶν εἰσενηνεγμένα τὸν λόγον τρεπτέον, καὶ δεικτέον ὡς οὐδαμῶς τῶν ἑαυτῶν λόγων καθαρτηρίου πυρὸς ἀπομνημονεύουσιν οἱ τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας διδάσκαλοι, καὶ ἅπερ ἡμῖν προσεκομίσατο ῥητὰ τούτου συστατικὰ, ἐξηγητέον κατὰ δύναμιν αὐτίκα.

Τὴν μὲν ἀπὸ τῶν Μακκαβαϊκῶν, καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ματθαῖον θείου εὐαγγελίου εἰσενηνεγμένην ὑμῖν μαρτυρίαν, αὐτόθεν ὥσπερ ἡμῖν ἄνωθεν εἴρηται, οὐ πολλὸν ποιησόμεθα λόγον. δῆλα γὰρ καὶ παντὶ, ἄφεσιν μὲν τινῶν ἁμαρτημάτων μετὰ θάνατον χορηγήσεσθαι τισὶν καὶ πάνυ δηλοῦντα. ὅτῳ δὲ τρόπῳ, καὶ εἰ διὰ κολάσεως, καὶ ταύτης διὰ πυρὸς, οὐδ' ἀπεκφαίνονται ὅλως. ὅτι γε μὴν ταῦτα τὸ καθαρτήριον πῦρ οὐκ εἰσάγουσιν οὐδαμῶς, καὶ

ἤλιυ

ἡλίου φανώτερον. τί γὰρ κοινὸν ἀφήσει, καὶ καθάρσει διὰ πυρὸς καὶ κολάσεως; ἢ γὰρ κολάσεως, ἢ ἀφήσεως χρεία· καὶ οὐχ ἅμα ἀμφοῖν. Τῷ γὰρ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι. καὶ προσετέθησαν πλέον οὐδέν. ἔτι καὶ οὐδὲν τὸ Μακκαβαϊκὸν ἐκεῖνο, Καλὸν εἶναι, λέγον, καὶ σωτηριῶδες τὸ ὑπὲρ τῶν ἀποθανόντων εὔχεσθαι, ὅπως αὐτῷ ἁμαρτιῶν ἀπολυθῶσιν· οὐδὲν οὐδ' αὐτὸ περιέχει λέγον περὶ κολάσεως, καὶ ταύτης ὠνομασμένης, ἀλλ' ἡ μόνον ἐλπίδι τῆς ἁμαρτημάτων τῶν ὑποιχομένων ἀφήσεως, ὑπὲρ αὐτῶν τῷ Θεῷ δεῖσθαι προτρέπεται. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως. Ἐπ' αὐτὸ δὲ δὴ τὸ πολυθρύλλητον ἴωμεν, καὶ τὸ τοῦ μακαρίου Παύλου ῥητὸν ἐξετάζωμεν, ὅ,τι νοεῖ, μάλιστα μὲν τοῖς τῶν διδασκάλων ἀκολουθοῦντες ἐξηγήσεσί τε καὶ θεωρίαις τῶν ἡμετέρων· ἴδ' οὖν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔτι τὸν νοῦν ἄνωθεν πᾶσι τοῖς λεγομένοις ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου ἐπιστήσαντες (ὡς ἐνὸν) καὶ κατ' ἴχνος τοῖς λόγοις ἑπόμενοι, ἕως ἂν τὸν ἀληθῆ τοῦ κήρυκος νοῦν δυνηθείημεν ἅψαι.

Θεμέλιον, φησὶν, ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. εἰ δέ τις ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσὸν, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, κάλαμον, ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεται. ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, ὅτι ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται, καὶ ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. εἴ τινος τὸ ἔργον μένει ὃ ἐπῳκοδόμησεν, μισθὸν λήψεται, εἴ τινος κατακαήσεται τὸ ἔργον, ζημιωθήσεται, αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς διὰ πυρός.

Πρῶτον μὲν οὖν ὑμᾶς εἰδέναι βουλόμεθα, ὅτι ὁ μακάριος Ἰωάννης ὁ χρυσοῦς καὶ ψυχὴν καὶ τὴν γλῶτταν, ἔργον ἐποιήσατο ἑαυτοῦ τὴν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ κήρυκος ἑρμηνείαν, ὥσπερ καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης γραφῆς παλαιᾶς τε καὶ νέας. Λέγεται δὲ περὶ αὐτοῦ καὶ ἀνάγραπτον ἐν τῷ κείνου φέρεται βίῳ, καὶ ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν, ὡς παντὸς μᾶλλον ἀληθῶς εἰρημένῳ ἐγχειρῆσαι τῷ πράγματι βουληθέντα, πολλὰ μὲν ἰλιγγιᾶν, ἀφορῶντα πρὸς τὸ βάθος τῶν νοημάτων τοῦ ἀποστόλου, πολλὰ δὲ δεδιέναι μὴ κατόπιν λειφθῇ τῆς διανοίας ἐκείνου. ὅθεν ἐπ' εὐχὴν τραπόμενον, καὶ πολλὰ δεηθέντα τοῦ Παύλου συλλαβέσθαι οἱ πρὸς τὸ προκείμενον σπούδασμα, οὕτως ἅψασθαι καὶ τοῦ ἔργου. τὸν δὲ μακάριον Παῦλον τοῦτο μὲν ἀποδεξάμενον τὸ τοῦ φρονήματος αὐτοῦ μέτριον, τοῦτο δὲ καὶ δηλῶσαι βουλόμενον, ὡς κατὰ νοῦν αὐτῷ εἴη ἑρμηνέα τ' ἑαυτοῦ γενέσθαι τὸν Ἰωάννην, ὀφθῆναι παρεστῶτά τε αὐτῷ καθημένῳ καὶ λοιπὸν ἁψαμένῳ τοῦδε ἔργου, καὶ πρὸς τὸ οὖς ὑποψιθυρίζοντα. ὀφθῆναι δὲ Πρόκλῳ τῷ καὶ μαθητῇ Ἰωάννου καὶ διαδόχῳ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως θρόνου. καὶ ὁ τρόπος οἷος· τὸν ἐν τέλει τινὰ δυστυχίᾳ χρησάμενον, καὶ ὀργῆς που * πειρώμενον βασιλικῆς, τὸν δὲ Πρόκλον ὑπανοίξαντα τὴν τοῦ δωματίου θύραν τοῦ διδασκάλου ὡς εἰσελθεῖν τε καὶ ἀναγγεῖλαι, ἰδεῖν ἄνδρα τινὰ ὄπισθεν παρεστῶτα τῷ Ἰωάννῃ ὑποκεκυφότα μικρὸν, καὶ πρὸς τὸ οὖς ὑποψιθυρίζοντα· ὑποπτεύσαντα δή τινα παρ' αὐτὸν εἰσιέναι, μὴ εἰδότος αὐτοῦ, ὑποστρέψαι καὶ εἰπεῖν τῷ δυστυχοῦντι ἀνδρὶ, ἀπιόντα εἰσαῦθις ἐπανελθεῖν. καὶ τοῦτο ἐπὶ τρισὶ νυξὶ γέγονεν ἐφεξῆς. καὶ ὁ παριστάμενος ἄνθρωπος οὐκ ἀφίστατο τοῦ Ἰωάννου ἐγκύπτοντος ἤδη πρὸς τῷ ἔργῳ λοιπὸν, καὶ τὴν τοῦ Παύλου τὴν ἐξήγησιν ποιουμένου· ἀλλ' ἅμα τ' ἀναγγελεῖν ὁ Πρόκλος εἰσῄει, κἀκεῖνος αὐτῷ ἐφαίνετο παριστάμενος. ὡς δὲ κατὰ τρίτην ἡμέραν ἐμνήσθη ποτὲ τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου ὁ θαυμάσιος Ἰωάννης (ᾔδει γὰρ δὴ τὰ περὶ αὐτοῦ πρότερον, καὶ συγκείμενον ἦν παρ' αὐτὸν ἀφικέσθαι) ἐθαύμασέ τε εἰ μὴ μέχρι τοῦ νῦν ἦλθε, καὶ τοῦ Πρόκλου ἐπύθετο. ὁ δὲ, Καὶ πάνυ μὲν, ἔφη, καὶ ἦλθε καὶ πολλάκις. ἀλλὰ σὲ δια-

μελέμενον ἑτέρῳ ὁσάκις εἰσῄειν ὁρῶν, ἐθαύμαζόν τε, καὶ ὄχλον σοι παρέχειν ἐδεδίειν. τὸν δὲ συμβαλόντα τὸ εἰρημένον, εὐθὺς ἐξετάσαι τε σχῆμα καὶ εἶδος τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου, ἐπιμαθόντα ἀναφθαρτίαν τε φαίνεσθαι, καὶ τῇ ἐπηρτημένῃ ἐκεῖσε τοῦ Παύλου εἰκόνι αὐτὸν ἐμφερῆ, μεγάλα τε δοξάσαι Θεὸν καὶ τὸν Παῦλον, καὶ δύσελπιν γεγονότα προθυμότερόν τε τοῦ προκειμένου ἅψασθαι ἔργου, καὶ τὸ πᾶν συμπερανεῖσθαι συλλαβομένου Θεοῦ καὶ τοῦ Παύλου. οἵα δὲ χάρις τούτοις ἐπικέχυται τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ ὡς κάλλει τε φράσεως καὶ νοημάτων, ὥρᾳ τε καὶ βαθύτητι πάντας ὑπερεβάλετο, μόνοι δύναιντο ἂν εἰδέναι οἱ τῆς ἐκείνου συνιέντες φωνῆς.

Οὗτος οὖν, ἵνα μὴ μακρὸν ἀποτείνωμεν λόγον, ἐν τῷδε τῷ τόπῳ γενόμενος, καὶ τὸ ῥητὸν τοῦτο ἑρμηνεύων, οὐδὲν τοιοῦτον οὐδ᾽ εἶπεν, οὐδ᾽ ἐνενόησε ὅπερ ὑμεῖς λέγετε. οὐδὲ καθαρτήριον καὶ πρόσκαιρον πῦρ ὑπεμφαίνειν ταύτην τὴν φωνὴν ἀπεφήνατο, ἀλλὰ περὶ τῆς αἰωνίου ἐκείνης καὶ ἀτελευτήτου κολάσεως τὸν λόγον ἐδέξατο. ξύλα τε γὰρ καὶ καλάμην καὶ χόρτον, τὰ τῆς αἰωνίου φλογὸς ὑπεκκαύματα λέγειν ὑπείληφε τὸν ἀπόστολον καὶ πῦρ τὸ αἰώνιον· τὴν δὲ ἐν πυρὶ τῶν κολαζομένων σωτηρίαν, τὴν διαμονὴν τὴν ἐν αὐτῷ, καὶ τὸ διηνεκὲς τοῦ κολάζεσθαι. ἵνα γὰρ μή τις ἀκούσας πῦρ, εἰδὼς δὲ καὶ σῶμα μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἀναλήψεσθαι τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς δ᾽ ἁμαρτωλοὺς ἤδη καὶ παθητὸν, ὑποπτεύσῃ χρόνῳ ποτὲ παθεῖν, καὶ φθαρῆναι ἐκεῖνα τὰ σώματα τούτῳ δὴ πυρὶ, καὶ τέλεον ἀναλωθῆναι, καὶ μάλιστα καῦσιν τῶν ἔργων ἀκούσας, πρὸς τοῦτο ἀνθιστάμενος ὁ διδάσκαλος, οὐκ ἔστι τοῦτο, φησὶν, οὐκ ἔστι. οὓς γὰρ ἂν ἐκεῖνο λάβῃ τὸ πῦρ, αἰωνίως καθέξει κολάζον, καὶ ἀπολύτρωσις ἐκεῖθεν οὐκ ἔστι. εἰ γὰρ δὴ καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν ἔξαψις ἐκείνη γενήσεται, αὐτοί γε, οὐκ ἀναλωθήσονται, ἀλλὰ διαμένουσι κολαζόμενοι, σεσωσμένοι, καὶ ὄντες εἴσω τοῦ πυρός. οὕτω μὲν οὖν οὗτος ἐξεδέξατο ῥητὸν τοῦτο· οὕτω δὲ καὶ τῶν διδασκάλων οἱ πλείους, οἷς οὐ χρεὼν ἀπιστεῖν.

Εἰ δὲ τὸν μακάριον Αὐγουστῖνον ἡμῖν προβαλεῖσθε, καὶ εἴ τινα κατ᾽ ἐκεῖνον τῶν Λατίνων ἁγίων ἄλλως ἐκδεξαμένους τὸν λόγον, καὶ περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ὑπειληφότας λεχθῆναι· πρῶτον καὶ φαίημεν ἂν καὶ μάλα δίκαιον τὰ Ἑλλήνων τοὺς Ἕλληνας δεῖν ἐπίστασθαι μᾶλλον, καὶ τῆς ἐκείνων φωνῆς τοὺς τὴν αὐτὴν ἀφιέντας συνιέναι, καὶ ὑμεῖς ἂν συγχωρήσαιτε. εἰ οὖν τὰ Ἑλληνικῶς τῷ κήρυκι γεγραμμένα οὐδεὶς τῶν τὴν Ἑλληνικὴν ἀφιέντων ἁγίων ἄλλως φαίνεται συνιεὶς καὶ ἑρμηνεύσας ἢ ὡς ὁ μακάριος Ἰωάννης, ἐκείνοις ἐχρῆν μᾶλλον πιστεύειν, τοσούτοις οὖσι καὶ τηλικούτοις. τοὺς μὲν γὰρ Λατίνους ἁγίους τὸ μὲν τῇ μεταφορᾷ τῆς γραφῆς οὐκ εὐπορησάσῃ λέξεως προσφυοῦς, δηλούσης ὃ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν βούλεται, φαίημεν ἂν εἰς ταύτην διάνοιαν ἀπαχθῆναι· τὸ δὲ καὶ μεῖζόν τι κακὸν ἀναιροῦντας, συγχωρῆσαι τὸ ἔλαττον. ὡς γὰρ ἐξ αὐτῶν τῶν Αὐγουστίνου δείκνυται λόγων, ἦσαν οἳ τὸ ῥητὸν τοῦτο ἐπὶ πάσας εἷλκον ἁμαρτίας, πᾶσαν νομίζοντες εἶναι καθάρσιμον, ὡς καὶ τὴν αἰώνιον τέλος ἕξουσαν ποτὲ κόλασιν. τοῦτο οὖν βουλόμενος ἀνελεῖν, καὶ τῶν ψυχῶν ἀπελάσαι, τῇ μέσῃ ταύτῃ συγχωρεῖ κολάσει, παροδικὸν δοὺς πῦρ, κἂν τῆς λέξεως ἴσως ἀσθενείας ἀπενεχθεὶς ἐπὶ τοῦτο. τὸ γὰρ σωθῆναι καὶ σώζεσθαι, καὶ ἡ σωτηρία ἁπλῶς, οὐδὲν ἄλλο παρὰ τοῖς Ἕλλησι ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ βούλεται γλώττῃ, ἢ τὸ διαμένειν καὶ εἶναι. τοῦτο δὲ καὶ αὕτη ἡ τοῦ ἀποστολικοῦ ῥητοῦ δηλοῖ ἔννοια. ἐπειδὴ γὰρ φύσις μὲν πυρὸς, ἀπολλῦναι, οἱ δὲ αἰωνίῳ κατέχονται δίκῃ οὐκ ἀπολοῦνται (ἢ γὰρ οὐδ᾽ αἰωνίως κατείχοντο) μένουσιν, φησὶν, ὄντες τε καὶ σωζόμενοι, κἂν τῷ πυρὶ κατακαίονται.

Πρῶτα

Πρῶτα μὲν οὖν πρὸς τοῦτον ἀπαντώμεθα τὸν λόγον. ἔπειτα δὲ οὕτω μὲν τοῦ Ἰωάννου καὶ τῶν Γραικῶν ἁγίων ἁπάντων ἡρμηνευκότων τοῦτον τὸν λόγον, ὡς λέγομεν, οὕτω δὲ Αὐγουστίνου καὶ τῶν Λατίνων, αὐτοὶ μέσοι γενόμενοι, ἄνωθέν τε τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπιστάμενοι λόγου, καὶ κατ' ἴχνος ἑπόμενοι, θεωρήσομεν ὅ,τι δηλοῦν βούλεται, τὴν ἀλήθειαν προτετιμηκότες ἁπάντων. ἔχει γοῦν οὕτως. Ὁ μὲν θεμέλιος φησὶ καταβέβληται, καὶ ἄλλον οὐκ ἔστι θεῖναι λοιπόν. εἷς γὰρ ἐστὶ καὶ ὁ αὐτὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ μὴ ἀπιστήσῃ εἰς αὐτόν. ἕως μὲν οὖν μέχρι τούτου περὶ δογμάτων ὁ λόγος· τὰ δὲ ἑξῆς περὶ φιλοσοφίας τῆς πρακτικῆς. πρὸς γὰρ πιστοὺς τὸν λόγον ποιούμενος, τὸν μὲν λόγον τῆς πίστεως, καὶ μάλιστα τῆς ταύτης θεμέλιον (ὃ δ' ἐστὶν ἡ εἰς τὸν σαρκωθέντα Θεὸν πίστις) ἐναλλάξαι φησὶν, οὐκ ἔστιν οὐδένα, ἐπεὶ τὸ, τὸν τοῦτο τολμήσαντα τὸ πᾶν ἀνατρέψαι λοιπόν. ἐπεὶ δὲ τάδε ἔργα νεκρὰ τῆς πίστεως ἄνευ, ἥ τε πίστις ἄνευ τῶν ἔργων ἰσχύει οὐδὲν, τῇ πίστει λοιπὸν καὶ τὸν περὶ τῶν πραγμάτων προστίθησι λόγον, καὶ περὶ τῶν ἐποικοδομούντων τὸν λόγον ποιεῖται. διαιρεῖται δ' αὐτὸν εἰς δύο καὶ μόνα, τρίτον καὶ μέσον ὑποφαίνων οὐδέν. χρυσὸν μὲν καὶ ἄργυρον καὶ λίθους τιμίους, τὰς ἀρετὰς ὀνομάζων· ξύλα δὲ καὶ καλάμην καὶ χόρτον, ἐκ τοῦ ἐναντίου τὰ ἐναντία, δηλαδὴ τὰς κακίας. καίτοι τότ' ἂν εἶχεν ἴσως καί τινα τὴν ἀνάγκην ὁ ὑφ' ὑμῶν λεγόμενος λόγος, εἰ διχῇ μὲν τὴν κακίαν διῄρει· ἔτι καὶ Θεὸν δὲ ταύτης εἶναι καθάρσιμον, τὸ δὲ ὅλως τῆς αἰωνίου καθάρσεως ἀξιοῦσθαι. νῦν δὲ πεποίηκε τοιούτων οὐδὲν, ἀλλὰ τοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς παραιτίους (λέγω τὰς ἀρετὰς) τάς τε τῆς αἰωνίου δίκης κακίας ἀριθμησάμενος, εἶτα ἐπάγει ἑκάστου τὸ ἔργον φανερὸν γενήσεσθαι. προστίθησι δὲ καὶ τὸ πότε, τὴν τελευταίαν ἐκείνην ἡμέραν ὑποσημαίνων, ἐν ᾗ κατείσει ὁ Θεὸς τὰ κατ' ἀξίαν ἀποδώσων ἑκάστῳ. Ἡ γὰρ ἡμέρα δηλώσει, φησὶν, ὅτι ἀποκαλύπτεται ἐν πυρί. αὕτη γὰρ ἔσται φανερῶς ἡ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ σωτῆρος, καὶ ὁ μέλλων ἐκεῖνος αἰὼν, ἡμέρα κυρίως καλούμενος. ἢ ὅτι μὴ πέφυκεν πρὸς τὴν παροῦσαν ζωὴν συγκρινόμενος ἡμέρα, ὡς πρὸς νύκτα ἀναλογεῖ, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις φησὶν ὁ αὐτὸς, Ἡ νὺξ προέκοψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤγγικεν. [Ρωμ. ιγ.] αὕτη οὖν ἐστὶν, ὡς εἴρηται, καθ' ἣν ἐρχομένου μετὰ δόξης αὐτοῦ, πυρὸς ποταμὸς αὐτοῦ προπορεύσεται· [Δανιὴλ. ζ.] περὶ οὗ φησι, καὶ ὁ Δανιὴλ προφήτης, Πυρὸς ποταμὸς εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. [Ψαλμ. μθ.] καὶ ὁ Δαβὶδ αὖθις, Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ καυθήσεται, κύκλῳ αὐτοῦ καταιγὶς σφοδρά. καὶ αὖθις, Πῦρ ἐνώπιον αὐτοῦ. [Πέτρου ἐπιστ. α. κεφ. γ.] περὶ ἧς καὶ ὁ μακάριος Πέτρος φησὶν, Ἥξει δὲ ἡ ἡμέρα κυρίου, ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ, ἐν ᾗ οἱ οὐρανοὶ ῥοιζηδὸν παρελεύσονται, στοιχεῖα δὲ καυσούμενα λυθήσονται. καὶ αὖθις, Προσδοκῶντας καὶ σπεύδοντας τὴν παρουσίαν τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμέρας, δι' ἣν οἱ οὐρανοὶ πυρούμενοι λυθήσονται, καὶ στοιχεῖα καυσούμενα τήκεται. καθὼς καὶ ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφὸς Παῦλος, κατὰ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ σοφίαν, ἔγραψεν ἡμῖν. ἐξ ὧν δῆλον ἁπάντων, ὅτι περὶ τῆς τελευταίας ἐκείνης ἡμέρας καὶ τοῦ διαιωνίσοντος κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν πυρὸς, ὁ μακάριος Παῦλος ἐνταῦθα τὸν λόγον ποιεῖται. Τὸ δὲ πῦρ ἐκεῖνο, φησὶν, ἑκάστου τὸ ἔργον, ὁποῖόν ἐστι δοκιμάσει· ἃ μὲν φωτίζον, ἃ δὲ σὺν αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς δράσασι κατακαῖον. τὸ γὰρ δὴ πῦρ τοῦτο, οἵ τε διδάσκαλοι πάντες, ὅ,τε μέγας Βασίλειος, διπλοῦν ἀπεφήνατο εἶναι. καὶ μάλιστα πάντων ἐστὶν ἐκεῖνο τὸ ψαλμικὸν ἐξηγούμενος, [Ψαλμ. κη. Βασίλ.] Φωνὴ κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς, τὸ ἡτοιμασμένον εἰς κόλασιν τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· Πῦρ, λέγων, ἐκεῖνο διακόπτεται τῇ φωνῇ τοῦ κυρίου, ἵνα ἐπειδὴ δύο εἰσὶ δυνάμεις, ἥ τε καυστικὴ, ἡ δὲ φωτιστικὴ, τὸ μὲν δριμὺ καὶ κολαστικὸν τοῦ πυρὸς τοῖς ἀξίοις τῆς καύσεως προσαπομείνῃ, τὸ δὲ φωτιστικὸν αὐτοῦ καὶ λαμπρὸν τῇ φαιδρότητι τῶν εὐφραι-

νομένων ἀποκληρωθῇ. φωνὴ οὖν κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρὸς, καὶ μερίζοντος, ὡς ἀλλαχοῦ τις μὲν εἴρηται τὸ πῦρ τῆς κολάσεως, ἄκαυστον δὲ τὸ φῶς τῆς ἀναπαύσεως διαμεῖναι. τοῦτο τοιγαροῦν τὸ μὲν ἐστὶν οἷον περιδραξάμενον τῶν δικαίων, φωτίσαι τε αὐτοὺς καὶ λαμπρῦναι, χρυσίου τε παντὸς ἀποφῆναι λαμπροτέρους· τὸ δὲ οἷον τοὺς πονηροὺς καταλαβὸν, κατακαίειν τε καὶ αἰωνίως κολάζειν. διὸ φησὶν, κρεῖττω ἑκάστου τὸ ἔργον ὁποῖόν ἐστι τὸ πῦρ δοκιμάσει. ὧν μὲν γὰρ τὰ ἔργα μένει κρείττω τοῦ πυρὸς ἐκείνου φανέντα, ἢ μᾶλλον οἰκεῖα τῇ φωτιστικῇ ἐνεργείᾳ αὐτοῦ, φίλα συγγινόμενα φίλῳ, καὶ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις, καὶ τῷ φωτεινῷ, τὰ φωτεινὰ, οὗτοι μισθὸν λήψονται. εἰς ἃ δὲ ἐπιδείξεται τὴν καυστικὴν ἐνέργειαν ἑαυτοῦ, πρὸς ἔξαψιν ἐπιτήδεια ὄντα, καὶ τοῦτον ἐν αὐτῷ σώζοντα τὸν λόγον, ὃν πρὸς ἄλλην τινὰ φλόγα ξύλα καὶ καλάμη καὶ χόρτος, τὰ τῶν ὑλῶν εὐκαταπρηστα καὶ εὐανάπτα, οἱ τούτων ἐργάται ζημιωθήσονται. οὐ μέντοι καθ' ὃν τρόπον τὰ πονηρὰ ἐκεῖνα ἀφανισθήσονται ἔργα, καὶ ἀναλωθήσονται τῷ πυρὶ, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἐργασάμενοι. αὐτοὶ γὰρ ἐν τῷ πυρὶ διατελέσουσι διαμένοντες, καὶ αἰώνια κολαζόμενοι. πρῶτα μὲν οὖν ἀπὸ τοῦ μὴ τῶν κακιῶν πεποιηκέναι διαίρεσιν εἰς θανασίμους καὶ μὴ τοιαύτας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔργων ἁπλῶς εἰς ἀρετὰς καὶ κακίας· δεύτερον δὲ, τῷ πότε ταῦτα γενήσεται διὰ τῆς τελευταίας ἡμέρας ὑποσημαίνειν, ὃ καὶ μακάριος φησὶ Πέτρος· καὶ τρίτον, τῷ περιδράξασθαι λέγειν τὸ αὐτὸ καῖον πῦρ τά τε τῶν ἔργων εὐανάπτα, τά τε πράξαντα διαμένειν ἀνάλωτα, δῆλός ἐστιν ὁ μακάριος Παῦλος, οὐ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς τὸν λόγον ποιούμενος, ὃ καὶ περὶ μικρᾶς τινὸς ἁμαρτίας ὑμεῖς οὐ πᾶσαν κακίαν ἁπλῶς καὶ πρὸ τῆς κρίσεως δοξάζετε δηλαδὴ, καὶ κατὰ ἀνάπλεσθαι τῶν καθάρσιμα πεπραχότων, οὐχὶ δήπου τῶν δικαίων, ὧν χρυσὸς καὶ τίμιοι λίθοι τὰ ἔργα· ἀλλὰ περὶ τῆς αἰωνίου ἐκείνης καὶ ἀτελευτήτου κολάσεως, καθ' ἣν ταῦτα γενήσεται. ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ λέξις τοῦ Ζημιωθήσεται ὧν τὰ ἔργα εὐανάπτα, οὐδὲν ἄλλο ἢ τοὺς αἰωνίως κολαζομένους δηλοῖ, καὶ τοὺς ζημιουμένους τὴν τοῦ θείου φωτὸς μετουσίαν, καὶ τὴν αἴγλην τοῦ δοκιμάσαντος· ἃ τοῖς καθ' ὑμᾶς καθαιρομένοις οὐδαμόθεν προσήκει, εἴπερ οὗτοι πρὸς τὸ μηδὲν ζημιοῦνται, καὶ μεγάλα κερδαίνουσιν, ἀποτιθέμενοι μὲν τὴν κακίαν, μεταμφιεννύμενοι δὲ τὴν καθαρότητα καὶ τὸ ἄσπιλον. Οὕτω μὲν οὖν ἡμεῖς τὸ ῥητὸν ἐκδεχόμεθα τοῦτο. οὕτω δ' ἴσως καὶ κατ' ἀληθὲς ἔχειν δοκεῖ. εἰ δέ τις ἄλλως αὐτὸ ἐξηγήσατο, σωτηρίαν μὲν τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς κολάσεως, δίελευσιν δὲ διὰ τοῦ πυρὸς τὴν καθάρσιμον ἐννοήσας, φαίνεται φανερῶς τῆς ἀκριβείας μὴ ἀφικόμενος. καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν ἂν εἴη, ὅπου γε πολλοὶ τῶν διδασκάλων φαίνονται διαφόρως ἐξηγούμενοι τὰ ῥητὰ τῆς γραφῆς, οὐ πάντες ἐπιτυγχάνοντες ὁμοίως τῆς ἀκριβείας. οὐδὲ γὰρ δυνατὸν τὴν αὐτὴν ῥῆσιν πρὸς διαφόρους ἀποδιδομένην ἐννοίας ἐφαρμόζειν ἁπάσαις ὁμοίως. ἀλλὰ ἡμᾶς δὲ δεῖ τὰς κυριωτέρας τούτων ἐκλεγομένας καὶ συμφανοτέρας τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς δόγμασι, τὰς λοιπὰς ἐν δευτέρῳ τίθεσθαι.

Ἐπεὶ δὲ καί τινων ῥητῶν ἐπεμνήσθητε τῶν πατέρων δοκούντων συνίστασθαι τοῖς παρ' ὑμῶν εἰρημένοις, διὰ βραχυτάτων, ὡς ἔνεστι, καὶ περὶ τούτων ἐροῦμεν, τὸ τοῦ λόγου μῆκος ἐκφεύγοντες. πρῶτον μὲν οὖν εἴπερ τὸν μέγαν Βασίλειον προσηνέγκατε ἐν ταῖς κατὰ τὴν Πεντηκοστὴν εὐχαῖς λέγοντα, καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἐκ Δαμασκοῦ Ἰωάννην θεῖον, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν πάμμεγαν Διονύσιον, οὐδὲν ἄλλο δηλοῦντα, ἢ ὅτι πρὸς τινῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴν οἷαί τ' εὐχαὶ καὶ αἱ ὑπὲρ τούτων δεήσεις λυσιτελοῦσι ἐπὶ πάνυ, ὑμεῖς τε συνίστε, καὶ πολλοῦ λόγου δεῖν οὐ νομίζομεν. ἔπειτα δὲ ἃ φατὲ τὸν μακάριον

Θεοδώρητον

Θεοδώρητον λέγειν, ἄνδρα σοφόν τε καὶ θεῖον, καὶ μέγα ἐπὶ λόγοις ἔχοντα τὸ κλέος, εἰ μὲν καὶ παρ' ὑμῖν οὕτως εὑρίσκετο ἔχοντα, εἶχον ἄν τινα λόγον, καί τινος ἴσως ἀπολογίας ἐδέησεν. ἐπεὶ δὲ πολλῶν ὄντων τῶν ἐκείνου παρ' ἡμῖν συγγραμμάτων, ἐν οὐδενὶ φαίνεται πώποτε εἰρηκὼς, οὐδὲ λόγου ἡμῖν δεῖ πρὸς ταὐκείνου.

Λοιπὸς δὴ Γρηγόριος ὁ μακάριος ὁ τῆς Νυσσαέων προστάτης ἐκκλησίας, ὃς δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων δοκεῖ λέγειν ὑμῖν συνιστάμενον. καίτοι βέλτιον ἦν σιωπῇ τὰ ἐκείνου τιμᾶσθαι, καὶ μηδαμῶς ἡμᾶς ἀναγκάζεσθαι τὴν ὑπὲρ τούτου ἀπολογίαν φανερῶς ἐν τῷ μέσῳ ποιεῖσθαι. ῥητέον δ' οὖν ὅμως (ὡς ἔνεστι) τὴν εὐφημίαν φυλάξασι τῷ πατρί· Ἄνθρωπος ἦν, ἀνθρώπῳ δὲ, κἂν ὅτι μάλιστα εἰς ἄκρον ἁγιωσύνης ἀφίκηται, οὐκ ἀδύνατον ἁμαρτεῖν, καὶ μάλιστα περὶ ἃ μηδεμία προέβη ἐξέτασις, μηδὲ κοινῇ συνελθόντες πατέρες τὸ δοκοῦν ἐψηφίσαντο. δῆλον γὰρ δὴ τοὺς πολλοὺς ὑπὲρ τὸν ἕνα τὰ ἀληθῆ δύνασθαι συνιέναι, εἴγε εἰσὶ δύο ἀγαθοὶ ὑπὲρ τὸν ἕνα. τοῦ γοῦν περὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως μήπω ἐξητασμένου ζητήματος, τῆς τῶν ἁμαρτωλῶν ἀποκαταστάσεως δόξης καὶ αὐτὸς γενέσθαι δοκεῖ, καὶ τέλος εἰσάγειν κολάσεως, μηδὲν ἄλλο ταύτην εἶναι ἀποφαινόμενος, ἢ κάθαρσίν τινα καὶ χωνείαν, καὶ πρὸς Θεὸν ἑλκυσμὸν δι' ὀδύνης καὶ πόνων, ὡς ἐσομένης ποτὲ τελείας ἀποκαταστάσεως πάντων, καὶ τῶν δαιμόνων αὐτῶν, ἵνα ᾖ, φησὶν, ὁ Θεὸς τὸ πᾶν ἐν πᾶσι, κατὰ τὸν ἀποστολικὸν λόγον.

Πρῶτον μὲν οὖν ἀπολογούμεθα ὑπὲρ τούτου ὃ παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν παρελάβομεν, ὡς εἰκὸς διαφθορὰς εἶναι ταῦτα καὶ παρεμβολὰς αἱρετιζόντων τινῶν, καὶ τὰ Ὠριγένους φρονούντων, οἵτινες ἤκμαζον πολλοὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν τοῖς κατ' Αἴγυπτον μάλιστα καὶ Παλαιστίνην τόποις, ἵνα καὶ τὸν ἅγιον τοῦτον καὶ μέγαν φωστῆρα συνήγορον ἔχειν δοκῶσιν. Ἔπειτα δὲ τοῦτό φαμεν, ὡς εἰ καὶ δόξης τοιαύτης, ὡς ἀληθῶς, ὁ ἅγιος ἦν, ἀλλ' ἔτι ὄντος ἀμφισβητησίμου τοῦ δόγματος τότε, καὶ μήπω διακεκριμένου τελέως, ὡς εἴρηται, μηδὲ τῆς ἐναντίας δόξης ἀποβληθείσης, ὃ κατὰ τὴν πέμπτην ἐγένετο σύνοδον, εἴ τι τῆς ἀκριβείας, ὡς ἄνθρωπος, καὶ αὐτὸς παρεσφάλη, θαυμαστὸν οὐδὲν, ὅπου γε καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ πολλοὶ τὸ τοιοῦτον ἔπαθον, Εἰρηναῖός τε ὁ Λουγδούνων, καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλεξανδρείας, καὶ ἕτεροι. καὶ γὰρ οὗτοι λαβήν τινα παρέχουσι τοῖς διαβάλλουσιν, οἷς εἰρήκασιν. ὅτι δὲ ἀμφισβητήσιμον ἦν ποτὲ τὸ δόγμα, καὶ μήπω διακεκαθαρμένον ὅπως ἂν ἀκριβείας ἔχοι, μάρτυς ὁ θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ εἰς τὸ βάπτισμα λόγῳ, περὶ τοῦ ἀσβέστου ἐκείνου πυρὸς φιλοσοφῶν, καὶ μετὰ τοῦτο λέγων, Εἰ μή τῳ φίλον νοῆσαι κἀνταῦθα τοῦτο φιλανθρωπότερον, καὶ τοῦ κολάζοντος ἐπαξίως. «Γρηγορ. «Θεολ. Ὁρᾷς, ὡς ἐφίησι τοῖς βουλομένοις νοῆσαι τὸ πῦρ ἐκεῖνο φιλανθρωπότερον; ἀλλὰ τῇ πέμπτῃ τῶν συνόδων ἀπανθρωποτάτη πασῶν ἡ τοιαύτη δόξα νενόμισται, καὶ ὡς λυμαντικὴ τῆς ἐκκλησίας, καὶ τῶν σπουδαίων ἐκλυτικὴ, τῷ ἀναθέματι ὑποβέβληται. καὶ τὰ εἰρημένα τοίνυν (εἴπερ εἰσὶν εἰρημένα τῷ θαυμαστῷ Γρηγορίῳ περὶ τοῦ πυρὸς ἐκείνου) κάθαρσιν μὲν οὐ μερικὴν ἀλλὰ τελείαν εἰσάγουσι, καὶ τελείαν πάντων ἀποκατάστασιν· πείθουσι δὲ ἡμᾶς οὐδαμῶς, πρὸς τὴν κοινὴν ἀφορῶντας δόξαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ταῖς θείαις γραφαῖς ὡς κανόσι χρωμένους, ἀλλ' οὐχ ὅτι ἕκαστος ἰδίᾳ γέγραφε σκοπουμένους ἐκ τούτων, οὐδὲ εἴ τις ἄλλος περὶ καθαρσίου πυρὸς ἕτερά τινα γέγραφεν, ἀνάγκην ἔχομεν παραδέξασθαι. οὐδὲ γὰρ ἡ γραφὴ διπλῆν κόλασιν καὶ διπλοῦν πῦρ, οὐδ' ἡ πέμπτη τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων ἡμῖν παραδέδωκεν.

Ἀλλ' Αὐγουστῖνος διαῤῥήδην εἴρηκε, φήσετε, περὶ τούτου, καὶ Ἀμβρόσιος, οἱ μακάριοι,

καὶ Γρηγόριος ὁ διάλογος. τοῦτο φαμὲν καὶ ἡμεῖς, καὶ οὐκ ἔστιν ἀρνήσασθαι. ἀλλὰ τῶν ἀνδρῶν τούτων ὄντων Λατίνων, καὶ λατινικῶς συγγεγραφότων τὰ ἑαυτῶν, τὰ μὲν ὅλως οὐδέν τι σαφὲς περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ἀποφαίνονται, ἀλλ' ὅτι μόνον ὠφελοῦσι τοὺς τεθνεῶτας αἱ ὑπὲρ αὐτῶν γινόμεναι λειτουργίαι τε καὶ εὐχαί, διδάσκουσι· τὰ δὲ καὶ σαφῶς τοῦτο διαγορεύοντα, οὐδὲν τούτων μὲν οὐδέπω καὶ τήμερον ἀνεγνώσθη σύγγραμμα παρ' ἡμῖν, οὐδὲν μὲν οὖν τι φασὶ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, οὐ δὲ περὶ ἄλλου τινός, ἢ ὅσον ὀλίγοις χρόνοις πρότερον περὶ τριάδος μόνον τοῦ Αὐγουστίνου, καὶ οἱ τοῦ Γρηγορίου διάλογοι μετενεχθέντες ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐς τὴν Ἑλλάδα διάλεκτον. τί οὖν θαυμαστὸν εἰ ἀγνοοῦμεν ὃ μηδέποτε εἴδομεν, μήδ' ἀνέγνωμεν, μήτ' ἠκούσαμεν; οἱ μὲν γὰρ ἡμέτεροι, καὶ ὅσοι τὴν Ἑλλήνων ἀφίεσαν, εἰρήκασι περὶ τούτων οὐδέν· ἃ δὲ εἶπον Λατῖνοι, ἡμῖν Ἕλλησιν εἰσὶ πάντως ἀσύνετα. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν πατέρων τούτων ἔχοι τις ἂν παραμυθήσασθαι χρήσεις καὶ μάλα καλῶς. ἐξ αὐτοῦ γὰρ Αὐγουστίνου μακαρίου, καὶ Γρηγορίου τοῦ διαλόγου φαίνεται δηλῶς, μήτ' αὐτούς, μήθ' ὅσοι τοῦτο εἰρήκασιν ἄλλοι, ἐπ' ἐξουσίας διασκεψαμένους εἰπεῖν, καὶ αὐτόθεν ἐπιβαλόντας τῷ σκέμματι, καὶ ὡς ἀληθῆ συντιθεμένους, ἀλλ', ὡς ἂν εἴποι τις, εἰσωθουμένους, καὶ ἐν στενῷ τῶν λόγων ἀπειλημμένους, καὶ μεῖζον ἀναγκαζομένους κακὸν ἀνελεῖν. τὸ δὲ ἦν, πᾶσαν ἁμαρτίαν εἶναι καθάρσιμον, ὥς τισιν ἔδοξε. τὸ γὰρ ἀπεναντίας τῇ τῶν πολλῶν δόξῃ ἰέναι βίαιον νομίσαντες, ὡς ἔοικε, καὶ δειλιάσαντες μὴ ἀπίθανον τὸν λόγον ποιήσωσιν, ἐὰν ἐκείνων πᾶσαν ἀνομίαν νομιζόντων καθάρσιμον, αὐτοὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἀποφαίνοιντο μηδεμίαν, μέσην ἐβάδισαν, τὸ ἔλαττον δόντες, ἵνα μᾶλλον πιθανὸν τὸν λόγον ποιήσαντες, τὸ μεῖζον ἀνέλοιεν. οἷς δέ τινες οἰκονομικῶς εἶπον τούτοις μὴ μέχρι παντὸς ἕπεσθαι δεῖν, πάντες ἂν φαίημεν, καίτοι εἰ οἱ οὕτω φρονοῦντες καὶ μάλα τοῦτο δοξάζοντες, τὰ περὶ τούτου ἐξέθεντο, οὐδ' οὕτως ἡμῖν ἀναγκαῖον ἐστὶν ἕπεσθαι καὶ πείθεσθαι ταύτῃ τῇ δόξῃ. εἰ γὰρ ἐκ τοῦ ῥητοῦ Παύλου τοῦ μακαρίου ὁρμῶνται πρὸς τοῦτο, κἀκεῖθεν ἐπιχειροῦσι, νομίζοντες περὶ τοιούτου τινὸς ἐκεῖνον ἐκεῖ λέγειν προσκαίρου πυρὸς (τὸ δὲ ὅ,τι νοεῖ μάλιστα εἴρηται) τά τε Ἰωάννῃ Χρυσοστόμῳ εἰρημένα ἐνθεμένοις ἡμῖν, ἅτε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου ἀκολουθίας παντάπασι διαφέροντα ταύτης τῆς ἐννοίας καθ' ἣν οἱ δυτικοὶ ἐξεδέξαντο ἅγιοι· πῶς ἂν ἡμεῖς ῥαδίως πιστεύσαιμεν λόγῳ ἐκ τοιούτου τινὸς ἔχοντι τὴν ἀρχήν, ὅπερ ἡμῖν οὐ δοκεῖ, κἀκεῖθεν ὁρμωμένῳ, ὅθεν συνάγεται τοὐναντίον;

Καὶ μὴν καὶ φατὲ τὸν μακάριον Γρηγόριον ἐν τῷ τετάρτῳ τοῦ διαλόγου λόγῳ, πλεῖστον ὡς ὑποδείγμασι καὶ ἀποκαλύψεσιν ἀποδεικνῦναι τὸ καθαρτήριον. ἀποφαίνεται μὲν ἀληθῶς εἶναι τὸ καθαρτήριον πῦρ μετὰ θάνατον πρὸ τῆς μελλούσης ἐκείνης κρίσεως, εἴτε ἀλληγορικῶς τοῦτο νοῶν, εἴτε καὶ ἀληθῶς οὕτω δοξάζων. ἃ δὲ ἐπάγει ῥητὰ παρὰ τῆς γραφῆς πρὸς τὴν τούτων σύστασιν, οὐδὲν ὅλως ἀναγκαῖον μεθ' ἑαυτῶν ἔχουσιν, ὡς καὶ πρότερον ἡμῖν εἴρηται. καὶ τὰ διηγήματα δὲ καὶ αἱ ἀποκαλύψεις, ἃς παρατίθησιν, οὐδὲν ὅλως ἀφωρισμένον ἐν τόπῳ τινὶ καθαρτήριον πῦρ ὑποφαίνουσι. τοὺς μὲν γὰρ τῶν οὕτω καθαιρομένων εἰς τὰ θερμά φησι παραδιδομένους τοῖς λουομένοις ὑπηρετεῖν, τοὺς δὲ διὰ ἀποκαλύψεως φανῆναι κατὰ καιομένοις ἐν διαφόροις τόποις. ἅπερ ἅπαντα φαίνεται μηδὲν ἄλλο εἶναι, πλὴν θαύματα καὶ ἀποκαλύψεις εἰς ἐπιστροφὴν τῶν ζώντων καὶ διόρθωσιν παρὰ Θεοῦ μερικῶς γνωριζόμενα. καθολικὸν δὲ εἶναι πῦρ ἐξ αὐτῶν καθαρτήριον, οὐδὲν οὐδαμῶς ἐξ ἀνάγκης δείκνυται. καὶ μὴν καὶ δι' ὧν ἐφεξῆς ἐπάγει, τὸ τοιοῦτον δόγμα τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ἀναιρεῖται. τὰ μὲν γὰρ τῶν εἰρημένων ἐλαφρῶν καὶ ἐλαχίστων ἁμαρτημάτων ἐν τοῖς δικαίοις δι' ἀντιστηκώσεως ἑτέ-

ρων ἀγαθῶν πράξεων ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ φησὶ καθαίρεσθαι· τὰ δὲ ἐν τῇ ἐξόδῳ τῶν ψυχῶν ἐκ σώματος, δι' αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ φόβου καθαίρεσθαι παραδίδωσι· τὰ δὲ καὶ μετὰ θάνατον, διὰ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν γινομένων εὐποιϊῶν τε καὶ προσφορῶν.

Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κράτους ἐπεχειρήσατε τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας, ὅπερ πέμπτον μὲν ὑμεῖς τοῖς ἄλλοις ἐπιχειρήμασιν ἐνετάξατε, ἡμεῖς δὲ εἰς τόδε ἀνεβαλλόμεθα, οὐ δεῖ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ὅτι εἰ οὕτως εἴχομεν γνώμης περὶ ἀλλήλων ἀμφότεροι, ὡς τὰ παρὰ τῆς ἑκατέρας ἐκκλησίας κρατοῦντα ταῦτα ἡγεῖσθαι καὶ κύρια, οὐδέποτ' ἂν ἀλλήλοις συνήλθομεν, οὐδ' εἰς λόγους ἤλθομεν ἄν. ἀλλ' αὐτὸ τὸ πρῶτον καὶ μέγιστον τῆς ἡμετέρας συνελεύσεως αἴτιον, τὸ πάσης ἀφιεμένοις προλήψεως, καὶ παντὸς ἔθους μὴ καὶ τῷ λόγῳ βοηθουμένου, γυμνῶς κρῖναι τὰ πράγματα, παραθεμένους παρὰ τὰ λόγια καὶ τὰς ἀποφάνσεις τῶν διδασκάλων, κανόσιν αὐτοῖς χρησαμένους, καὶ στάθμαις πρὸς ταῦτα. ἐπεί τοίγε ἐὰν μὴ οὕτω, ἀλλὰ τῷ ἔθει τὰ πράγματα κρίνωμεν, πάνθ' οὕτως ἐξέσται λύειν ἀμφοῖν, καὶ συμβησόμεθα ἀλλήλοις οὐδέποτε. οὕτω μὲν οὖν οὔτ' ἐντεῦθεν, οὔτ' ἐκ τῶν εἰσηνεγμένων ῥητῶν οὐδενὸς ἔχοιεν ἂν τὰ παρ' ὑμῶν τὴν ἀνάγκην.

Ἐπεὶ δὲ τελευταῖον καὶ λογισμῷ πρὸς τὸ προκείμενον ἐχρήσασθε συνεργῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Θεοῦ δικαιοσύνης ἐπεχειρήσατε, γινώσκειν ὑμᾶς ἀναγκαῖον, ὅτι καὶ ἡμῖν οὐχ ἥκιστα δυνατὸν λογισμοῖς τισὶν πρὸς ἅπερ ἡμεῖς λέγομεν χρήσασθαι, καὶ αὐτὰ τἀναντία συναγαγεῖν ὧν ὑμεῖς συμπεραίνετε, ἀπό τε τῆς φιλανθρωπίας τῆς τοῦ Θεοῦ ὁρμώμενοι, προσέτι δὲ καὶ τῆς τῶν ἐκεῖσε διαφόρων μονῶν ἀνάγκης, καὶ τῶν τῆς ἀπολαύσεως ἐκείνης βαθμῶν, ἥτις ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτεῖ μὴ κεκαθάρθαι πάντας ἐπίσης. ἔτι δὲ ἐξ ἄλλων λόγων πολλῶν, ὧν τοὺς μὲν πλείους ἐν καιρῷ ἀποδώσομεν, εἰ δεήσει· τὰ νῦν δὲ ὀλίγα τινὰ περὶ τούτων εἰπόντες, τὸν λόγον καταπαύσομεν ἐπὶ τούτοις. φαμὲν γὰρ μᾶλλον προσήκειν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ τὸ ὀλίγον ἀγαθὸν μὴ παιδεύειν, ἢ τὴν σμικρὰν ἁμαρτίαν δίκης ἀξιοῦν. ἀλλὰ τὸ ὀλίγον ἀγαθὸν ἐν τοῖς μεγάλα ἡμαρτηκόσιν οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς ἐπιτυγχάνειν διὰ τὴν τῆς πονηρίας πλεονεξίαν. οὐδ' ἄρα τὸ ὀλίγον κακὸν ἐν τοῖς μεγάλα κατωρθωκόσι προσήκει δίκης τυχεῖν, διὰ τὸ τὰ βελτίω νικᾶν. εἰ γὰρ τὸ μᾶλλον δοκοῦν οὐκ ἔστι, σχολῇ τό γε ἧττον ὂν εἴη· οὐδ' ἄρα πῦρ καθαρτήριον προσήκει νομίζειν.

Ἔτι ὡς ἔχει τὸ ὀλίγον ἀγαθὸν ἐν τοῖς τ' ἄλλα φαύλοις, οὕτω τὸ ὀλίγον κακὸν ἐν τοῖς τ' ἄλλα ἀγαθοῖς. ἀλλὰ τὸ ὀλίγον ἀγαθὸν ἐν ἐκείνοις οὐ δύναται ἀγαθῶν ἀνταπόδοσιν ποιεῖν, ἀλλὰ μόνον διαφορὰν ἀπολαύσεως. οὐκ ἄρα πῦρ καθαρτήριον νομιστέον.

Ἔτι, ἡ τῆς αἰωνίου κολάσεως δικαιοσύνη κατὰ τοῦτο μάλιστα δείκνυται, μετὰ τὸ ἀμετάβλητον τῆς τῶν ἡμαρτηκότων θελήσεως. τῇ γὰρ ἀϊδίῳ πονηρίας θελήσει καὶ ἀΐδιος ὀφείλεται δίκη. ὥσπερ καὶ τοὐναντίον κατὰ τὸ ἀκόλουθον δή, εἰ ἡ τοῦ πονηροῦ ἀκίνητος ἀϊδίως θέλησις ἀϊδίῳ δίκῃ κολάζεται, ὃς δὴ εὐθύνεται οὐδ' ἀμεταβλήτην θέλησιν ἔχει. εἰ γὰρ ὑπὸ τοῦ πονηροῦ, αἰωνίῳ δίκῃ τηρεῖται· εἰ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ, τίς χρεία κολάσεως ὧν γε στεφανοῦν προσήκει; ἀλλὰ μὴν τοὺς τούτῳ καθαιρομένους τῷ πυρί, θέλησιν ἀμετάβλητον ἔχειν φατὲ καὶ ὑμεῖς. οὐκ ἄρα πυρὶ τούτους ἀνάγκη καθαίρεσθαι.

Ἔτι, εἰ τὸ τέλειον ἔπαθλον τοῖς καθαροῖς τῇ καρδίᾳ καὶ τῇ ψυχῇ τὸ ἰδεῖν τὸν Θεόν, τούτου δὲ οὐχ ὅμοιοι πάντες ἐπιτυγχάνουσιν, οὐδ' ἄρα τῆς αὐτῆς καθάρσεώς εἰσιν ἅπαντες, οὐδ' ἄρα χρεία τοῦ καθαρτηρίου πυρός, εἴπερ ἐν τισὶν ἐλλιπὴς ἡ κάθαρσις ᾖ. καὶ γὰρ ἂν ἦσαν ἅπαντες ἐπ' ἴσης κεκαθαρμένοι διὰ τοῦ αὐτοῦ πυρός, καὶ πρὸς θεοπτίαν ὁμοίως ἔχοντες.

τοῦτο δὲ καὶ διὰ τῆς παραβολῆς ὥσπερ συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐσήμανε. τοῦτο γὰρ ὁ πολλῆς τῆς αὐτῆς φαίνεται [illegible] τάξεως· ἀλλ' ὁ μὲν τις, ὁ δὲ τοῖς [illegible] μᾶλλον (οἶμαι) τῆς ἑαυτοῦ καθάρσεως ἔμπειρος [illegible] θεολόγον Γρηγόριον. Ἔτι ὁ ἐν τοῖς ἁγίοις μέγας Γρηγόριος ὁ θεολόγος τὸν περὶ τοῦ πάσχα λόγον θεωρητικῶς καὶ ἀναγωγικῶς ποιούμενος, ἐλθὼν εἰς τὸ μέρος ἐν ᾧ φησιν, Οὐκ ἐξοισόμεθα δ' οὐδέν, οὐδὲ εἰς τὸ πρωῒ καταλείψομεν· ἀποφαίνεται οὕτως· Οὕτω καὶ καθαρῶς, ὅτι μὴ ὑπὲρ τὴν νύκτα ταύτην ἐστί τις κάθαρσις, νύκτα μὲν τὸν ἐντεῦθεν παρόντα βίον [illegible] καὶ μηδεμίαν κάθαρσιν μετ' αὐτὸν εἶναι παραχαράττων.

Γρηγόρ. ὁ θεολόγ.

Ὁ αὐτός.

Ἔτι ὁ αὐτὸς ἐν τῷ εἰς τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης λόγῳ, διαγορεύων οὕτως, Ἐνῶ λέγειν τὰ ἐκεῖσε δικαιωτήρια οἷς ἐνταῦθα φειδοὶ παραδίδωσιν, ὡς βέλτιον εἶναι νῦν παιδευθῆναι καὶ καθαρθῆναι, ἢ τῇ ἐκεῖθεν βασάνῳ παραπεμφθῆναι, ἡνίκα κολάσεως καιρός, οὐ καθάρσεως· παρίστησι φανερῶς, μηδεμίαν εἶναι κάθαρσιν μετὰ τὴν ἐνθένδε ἀπαλλαγήν, ἀλλ' ἢ μόνον τὴν αἰώνιον κόλασιν.

Λουκ. ις.

Ἔτι ὁ κύριος ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν εὐαγγελίῳ περὶ τοῦ πλουσίου καὶ Λαζάρου διδάσκων τὴν ἑκατέρου διαδεξάμενον κλῆρον, Τὸν μὲν Λάζαρον φησίν, ἅμα τῷ ἀποθανεῖν ἀπενεχθῆναι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ· τὸν δὲ πλούσιον ὁμοῦ τε ἀποθανόντα, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀφαιρεθεῖσαν ἐν [illegible] ὑπάρχειν ἐν βασάνοις. καὶ οὕτω διὰ μὲν κόλπον τοῦ Ἀβραὰμ τὴν ἀκροτάτην κατάστασιν ἐν τῇ εὐδαίμονι λήξει τῶν θεοφίλων ἐμφῆναι· διὰ δὲ τοῦ ᾅδου καὶ τῶν βασάνων, τὴν ἐσχάτην κατάκρισιν καὶ αἰωνίαν δίκην τῶν ἁμαρτωλῶν παραστῆσαι, οὐκέτι μεταξὺ τούτων ἕτερον τόπον καταλείπει, πρόσκαιρόν τινα βάσανον ἔχοντα· ἀλλ' ἢ χάσμα μέγα καὶ ἀδιάβατον διεῖργον ἑκατέρους ἐξ ἀλλήλων, καὶ τὴν ἄκραν καὶ ἄμεσον ἐναντίωσιν παριστῶν. Ἔτι τὴν ψυχὴν ἀπαλλαγεῖσαν τοῦ σώματος, καὶ ἀσώματον πάντη καὶ ἄϋλον γινομένην, οὐκ ἔστιν εἰκὸς ὑπὸ σωματικοῦ πυρὸς κολάζεσθαι, τοῦ σώματος αὐτῆς, οὗ τὸ πῦρ ἔμελλε περιδράττεσθαι, διαφθαρέντος. μετὰ γὰρ τὴν ἀνάστασιν ἐπενδυσαμένη τὸ σῶμα ἄφθαρτον, καὶ τῆς κτίσεως πάσης ἀλλοιωθείσης, καὶ διαιρεθέντος τοῦ πυρός, ὡς μανθάνομεν, εἰκὸς αὐτῇ τὴν ἀπὸ τούτου κόλασιν κατάλληλον ἔσεσθαι, καὶ οὐκ αὐτῇ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς δαίμοσιν, ἅτε καὶ τοῖς ζοφεροῖς οὖσι, καὶ ἔχ ὕλην τινὰ καὶ παχύτητα περιβεβλημένοις καὶ σώματα ἀέρια ἢ πύρια, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον. πρὶν δὲ τὸ οἰκεῖον σῶμα ἀπολαβεῖν, εἶδος οὖσα μόνον τῆς ὕλης ἄμικτον, εἰ καὶ καθ' ἑαυτὴν ὑφέστηκε, πῶς ἂν ὑπὸ τοῦ σωματικοῦ πυρὸς κολάζεσθαι δύναται; Ἔτι οἱ τὸν ἰσάγγελον ἐπὶ γῆς πολιτευσάμενοι βίον ὅσιοι πατέρες ἡμῶν, πολλαχοῦ καὶ πολλάκις δι' ὀπτασιῶν καὶ ἐνυπνίων καὶ ἑτέρων θαυμάτων τὰ περὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀσεβῶν καὶ ἁμαρτωλῶν αὐτοί γε μυούμενοι καὶ τοὺς ἄλλους μυοῦντες, καὶ ὡς παρόντα, καὶ ὡς ἤδη γινόμενα θέμενοί τε καὶ δεικνῦντες τῷ λόγῳ, καθάπερ καὶ ἡ κατὰ Λουκᾶν παραβολὴ διαζωγραφεῖ, περὶ καθαρτηρίου προσκαίρου πυρὸς οὐδὲν οὐδαμῶς διεσάφησαν. Ἔτι τὸ τῆς ἀποκαταστάσεως δόγμα, καὶ τοῦ τέλους τῆς αἰωνίου κολάσεως, παρὰ Ὠριγένους ὡς εἴρηται, τὴν ἀρχὴν εἰληφός, καί τινων τῶν τῆς ἐκκλησίας ἐπικρατούντων, ὧν ἐστι καὶ Δίδυμος, καὶ Εὐάγριος, ἅτε τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν προβαλλόμενον, καὶ εὐπαράδεκτον ἐν τοῖς ῥαθύμοις γινόμενον, ὡς ὁ θεοφόρος Ἰωάννης ὁ τῆς οὐρανοῦ κλίμακος ἀρχιτέκτων φησίν, ὅμως ἀπεκηρύχθη καὶ ἀνεθεματίσθη παρὰ τῆς ἁγίας πέμπτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, ὡς ἔκλυσιν ταῖς ψυχαῖς ἐμποιοῦν, καὶ τοὺς ῥαθύμους ἔτι ῥαθυμοτέρους ἀπεργαζόμενον, ἐκδεχομένους ποτὲ τὴν τῶν βασάνων λύτρωσιν, καὶ τὴν ἐπηγγελμένην ἀποκατάστασιν.

Διὰ τὰ αὐτὰ νῦν καὶ τὸ προκείμενον δόγμα τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ἀποβλητέον ἂν εἴη τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ῥαθυμίαν ἐμποιοῦν τοῖς ἀνθρώποις, ἐπιτείνον αὐτοὺς μὴ πᾶσι τρόποις ἀγωνίζεσθαι κατὰ τὸν παρόντα βίον ἑαυτοὺς ἐκκαθαίρειν, ὡς προσδοκουμένης ἑτέρας καθάρσεως.

ΤΕΛΟΣ.